This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Belg. 213 t

Publications

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PUBLICATIONS

DE LA SOCIÉTÉ

Historique et Archéologique

DANS

LE DUCHÉ DE LIMBOURG.

TOME IX.

VIS UNITA MAJOR.

1872.

RUREMONDE,
TYPOGRAPHIE DE J. J. ROMEN.

1872.

G. 204.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

Digitized by Google

AANTEEKENINGEN

OVER HET

DORP STRAMPROY.

Eene bijdrage tot de geschiedenis van het voormalig Rijksvorstendom Thorn.

Als een sterre van vijf stralen,
Blijft het adelijk Stamproy
Met zijn vijf gehuchten pralen
Altijd even frisch en mooi;
Meer dan duizend bunder akker
Houdt zijn landbebouwers wakker
En hun hart is als hun grond
Even deugdzaam even rond.

Een vorstinne was de moeder
Die het voedde trouw en mild;
Willebrordus zijn behoeder
En blijft ook zijn wapenschild.
Waar Stamproijer koeien grazen,
Ziet men tweetal Rijken azen
— België en Nederland —
Als op eenen diamant.

MICHAËL SMIETS.

§ I.

Naamsomschrijving, grafurnen, grensbepaling, broek- en heideverdeeling, volkstelling, lakenweverij, vroegere en tegenwoordige toestand des dorps.

Stramproy, vroeger zeldzamer thans dikwijler *Stamproy* genaamd, ligt aan de tegenwoordige grenzen, die Nederlandsch Limburg van de Belgische Kempen scheiden.

Welke de oorsprong van dien dorpsnaam is en wat hij eigenlijk beteekent, ligt voor als nog in het duister. Blijkbaar is die naam uit twee woorden samengesteld. Het is bekend dat het eindwoord *roy* hetzelfde is als *roie*, *rode*, *rot*, *ray*, *rade*, *roede* enz. waarop onderscheidene namen van dorpen en plaatsen in Limburg uitgaan en, in

Digitized by Google

het oude duitsch, zooveel beduidt als *ontginnen*, *vruchtbaar maken* ook wel *uitdelgen*, *rooien*, *uitroeien* (1).

De beteekenis van den naam *Stramp* of *Stamp* is minder duidelijk en de verklaring ervan steunt alleen op gissingen. Staat misschien de naam *Stamp* niet in verwantschap met het woord *stam* (boomstam)? Althans onwillekeurig denkt men daaraan, als men let op hetgeen Strabo (2) zegt, namelijk: dat de eerste bewoners dezer streken dichte bosschen bewoonden en hun verblijf hielden op eene soort van eilanden, die zich tusschen de moerassen verhieven. In die beteekenis genomen, zou *Stamproy* kunnen vertolkt worden in; *uitroeiing van boomstammen*.

Anderen, onder welke de Eerw. Heer J. Habets, zijn meer der meening toegedaan, dat het voorwoord *stam* of *stamp* in den zin van *oorsprong*, *beginsel* dient genomen te worden, en geven den voorkeur aan de vertaling van *Stamproy* in *stamrotting* dat is: *eerste*, *oorspronkelijke ontginning*, ter onderscheiding der aangrenzende buurten, *Tungelroy*, *Kinroy*, *Leveroy*, *Gruytrode*, die ook den naam van *roy* dragen en misschien ontginningen zijn van lateren tijd.

Beide gissingen worden gesteund door de schrijfwijze: *Stamprode*, *Stamrode* of *Stamproy*, die men op de *Pouillé du diocèse de Liége van* 1558, in verschillende archieven van buitendorpschen oorsprong uit de 17 en 18 eeuw, en, sedert het begin dezer eeuw, schier in alle regeeringsstukken vindt, waarin gewag gemaakt wordt van ons dorp.

---

(1) Zie Jaarboekje voor Limburg 1867 en 1868, Maastricht.

(2) Morinos, Atrobates, Eburones et Menapios sylvâ omnes Arduennæ contineri, profunda inhabitare nemora, ac per paludes parvas quasdam tenere insulas.

Digitized by Google

Anderen eindelijk zijn meer geneigd om het woord *Stramp* of *Stram* te beschouwen als een middeleeuwschen eigenaam; zij staven hun gevoelen hierdoor: dat de oudste documenten uitsluitend *Stramproy* houden opgeteekend. Zóó, bij voorbeeld, leest men in de akten (1) van vergelijk tusschen de Abdis en den pastoor van Thorn, uit de jaren 1287, 1299 en 1370 herhaaldelijk *Stramprode*; in een charter over het muntwezen van 1402 vindt men *Stramprai*; in een armregister (2) van 1592 staat *Stramroede*; in eene menigte handschriften uit de 17de en 18de eeuw, blijkbaar door ingezeten van ons dorp opgesteld staat, op enkele uitzonderingen na, altijd *Stramproy* te lezen.

Terwijl wij het aan anderen overlaten te beslissen, welk van beider schrijfwijzen de voorkeur verdient, meenen wij ons voorloopig aan de oudste spelling te moeten houden.

Inmiddels kan men, onzes inziens, veilig aannemen dat de eerste bewoners van ons dorp lieden waren van Duitschen of Germaanschen oorsprong. Dit gevoelen wordt niet alleen bevestigd, door den naam des dorps, máar ook nog door een aantal grafurnen, die in den omtrek der gemeente werden opgedolven en bepaald tot de overblijfselen der Germaansche voortbrengselen behooren. Zóó werden in den jare 1864, eenige aschkruiken gevonden in de Tungelroysche heide, nabij de hooge zandheuvelen, die het gehucht langs den westkant begrenzen, alsmede, in 1862, kleine terpen ontdekt in de heide tusschen Hunsel en Ell, waarin Germaansche urnen geborgen waren.

Ook de Romeinen hebben eenige sporen van hunne aanwezigheid in onze streken achtergelaten. Tusschen

(1) Provinciaal archief te Maastricht.
(2) Archief der Kerk van Stramproy.

Digitized by Google

het oude duitsch, zooveel beduidt als *ontginnen*, *vruchtbaar maken* ook wel *uitdelgen*, *rooien*, *uitroeien* (1).

De beteekenis van den naam *Stramp* of *Stamp* is minder duidelijk en de verklaring ervan steunt alleen op gissingen. Staat misschien de naam *Stamp* niet in verwantschap met het woord *stam* (boomstam)? Althans onwillekeurig denkt men daaraan, als men let op hetgeen Strabo (2) zegt, namelijk: dat de eerste bewoners dezer streken dichte bosschen bewoonden en hun verblijf hielden op eene soort van eilanden, die zich tusschen de moerassen verhieven. In die beteekenis genomen, zou *Stamproy* kunnen vertolkt worden in; *uitroeiing van boomstammen.*

Anderen, onder welke de Eerw. Heer J. Habets, zijn meer der meening toegedaan, dat het voorwoord *stam* of *stamp* in den zin van *oorsprong*, *beginsel* dient genomen te worden, en geven den voorkeur aan de vertaling van *Stamproy* in *stamrotting* dat is: *eerste*, *oorspronkelijke ontginning*, ter onderscheiding der aangrenzende buurten, *Tungelroy*, *Kinroy*, *Leveroy*, *Gruytrode*, die ook den naam van *roy* dragen en misschien ontginningen zijn van lateren tijd.

Beide gissingen worden gesteund door de schrijfwijze: *Stamprode*, *Stamrode* of *Stamproy*, die men op de *Pouillé du diocèse de Liége van* 1558, in verschillende archieven van buitendorpschen oorsprong uit de 17 en 18 eeuw, en, sedert het begin dezer eeuw, schier in alle regeeringsstukken vindt, waarin gewag gemaakt wordt van ons dorp.

---

(1) Zie Jaarboekje voor Limburg 1867 en 1868, Maastricht.

(2) Morinos, Atrobates, Eburones et Menapios sylvâ omnes Arduennæ contineri, profunda inhabitare nemora, ac per paludes parvas quasdam tenere insulas.

Digitized by Google

Anderen eindelijk zijn meer geneigd om het woord *Stramp* of *Stram* te beschouwen als een middeleeuwschen eigenaam; zij staven hun gevoelen hierdoor: dat de oudste documenten uitsluitend *Stramproy* houden opgeteekend. Zóó, bij voorbeeld, leest men in de akten (1) van vergelijk tusschen de Abdis en den pastoor van Thorn, uit de jaren 1287, 1299 en 1370 herhaaldelijk *Stramprode*; in een charter over het muntwezen van 1402 vindt men *Stramprai*; in een armregister (2) van 1592 staat *Stramroede*; in eene menigte handschriften uit de 17de en 18de eeuw, blijkbaar door ingezeten van ons dorp opgesteld staat, op enkele uitzonderingen na, altijd *Stramproy* te lezen.

Terwijl wij het aan anderen overlaten te beslissen, welk van beider schrijfwijzen de voorkeur verdient, meenen wij ons voorloopig aan de oudste spelling te moeten houden.

Inmiddels kan men, onzes inziens, veilig aannemen dat de eerste bewoners van ons dorp lieden waren van Duitschen of Germaanschen oorsprong. Dit gevoelen wordt niet alleen bevestigd, door den naam des dorps, máar ook nog door een aantal grafurnen, die in den omtrek der gemeente werden opgedolven en bepaald tot de overblijfselen der Germaansche voortbrengselen behooren. Zóó werden in den jare 1864, eenige aschkruiken gevonden in de Tungelroysche heide, nabij de hooge zandheuvelen, die het gehucht langs den westkant begrenzen, alsmede, in 1862, kleine terpen ontdekt in de heide tusschen Hunsel en Ell, waarin Germaansche urnen geborgen waren.

Ook de Romeinen hebben eenige sporen van hunne aanwezigheid in onze streken achtergelaten. Tusschen

(1) Provinciaal archief te Maastricht.
(2) Archief der Kerk van Stramproy.

Digitized by Google

Kessenich en Neeritter, daar waar de weg van Kinroy naar Kessenich de oude Romeinsche baan doorsnijdt, vond men, bij het bouwen van den nieuwen windmolen, verscheidene Romeinsche potten, aschkruiken en andere vazen uit *terrâ sigillata* vervaardigd. Op ruim eene mijl afstands van denzelfden Romeinschen weg, in het gehucht de *Manenstraat*, niet ver van de Neeritter-Kinroysche aarden baan, ontdekte onlangs de WelEerw. Heer Franssen, pastoor te Ittervoort, *drie-en-zeventig* grafheuvels van Romeinschen oorsprong, waaronder echter ook eenige van Germaansche afkomst zijn.

Stramproy behoorde sedert onheugelijke tijden tot het adelijk stift van Thorn. Het werd begrensd ten oosten door de vrijheerlijkheid Kessenich, waaronder de buurten Hunsel en Kinroy; ten zuiden door het vrijdorp Neeritter, waartoe Molenbeersel behoorde; ten zuidwesten door het graafschap Loon met de grensplaatsen Tongerloo, Bree, Beek en Bocholt; ten noord-oosten door de gemeente Hunsel, die zich met een smallen strook gronds (1) tot den Castert uitstrekte, en daardoor ons dorp van de buurt Ell afsneedt; eindelijk ten noord-westen door het naburige Weert.

Tusschen laatstgenoemde gemeente en de westelijke helft van ons dorp, vormde eene keten van zandheuvels de natuurlijke grens. Die zandheuvels, welke in het begin dezer eeuw nog gedeeltelijk zichtbaar waren, zijn thans

---

(1) Deze strook Hunseler gemeente had de volgende punten tot grenslijn. Van den kant van Stramproy: de Wolfskuilen, de oude Goort, de Gansheuvel, vervolgens door Koppen-huis, regt over het veld, naar de beek, aan welker overkant de gemeente Weert begint. Van den kant van Ell: nabij den Castert, het Reutsengat, de Thoorder wijers, dan oostwaarts tot aan Torenmoesserkamp het Koestraatje nabij Haler, een veldweg naar Nunemer, het Langvin tot aan Oler.

Digitized by Google

geheel weggeruimd. Een weg, die langs den voet dier heuvelen leidde, in de richting naar Bocholt, duidt thans nog de grenslijn aan tusschen beide gemeenten, en wordt daarom *scheidstraat* genaamd.

Reeds in 1447 waren de grenzen tusschen de gemeente Stramproy en het vrijdorp Neeritter behoorlijk aangewezen. In eene akte uit het kerkarchief van Neeritter, door den Eerw. Heer J. Habets vermeld in zijn werk: *Het vrijdorp Neeritter* enz. bladz. 6, leest men daaromtrent het volgende: »Die reyngenoten des dorps ende heerlyckheyt van Nederitter toebehoorende den Eerw. Heeren van St. Lambricht tot Luyck.

»Onser Heeren heerligheyt uit onsen dorpe (gaat) al die syder straet langs..... van danne doir die *Asdonck* op die *Wolfscuyle*, van danne over den *Bloeten* aen *Winckel* (1), voert te *Winckel* neven 't feldt op gen *Quaeckmeer*, die eyne syde Toeren-heerlyckheyt die andere syde Ittere-heerlyckheyt; soo voirt op gen *Doussenbergh*, van danne voirt nae *Eycken* op die *Wolfscuyle*, van danne achter *Houwbrugge* op die dry *Drynken*, de eyne syde Ittere-heerlyckheyt, die andere syde Toere-heerlyckheyt enz." Diezelfde richting van af de *Doussenbergh* tot op de *drij Drynken*, waar thans de gemeenten Stramproy, Hunsel en Molenbeersel elkander op een punt ontmoeten, is in 1844, bij het stellen der Rijk-grenspalen nauwkeurig gevolgd geworden.

Niet zóó nauwkeurig waren de grenzen des dorps naar den zuid- en westkant afgebakend. De uitgestrekte

---

(1) Het gehucht Winkel, dat thans deel uitmaakt van de gemeente Molenbeersel, behoorde dus oorspronkelijk tot het vorstendom van Thorn. De bewoners van het gehucht kwamen geregeld naar Stramproy ter kerke en begroeven er hunne dooden, in weerwil zij, althans in het laatst der vorige eeuw, parochianen van Ittervoort waren.

Digitized by Google

Kessenich en Neeritter, daar waar de weg van Kinroy naar Kessenich de oude Romeinsche baan doorsnijdt, vond men, bij het bouwen van den nieuwen windmolen, verscheidene Romeinsche potten, aschkruiken en andere vazen uit *terrâ sigillata* vervaardigd. Op ruim eene mijl afstands van denzelfden Romeinschen weg, in het gehucht de *Manenstraat*, niet ver van de Neeritter-Kinroysche aarden baan, ontdekte onlangs de WelEerw. Heer Franssen, pastoor te Ittervoort, *drie-en-zeventig* grafheuvels van Romeinschen oorsprong, waaronder echter ook eenige van Germaansche afkomst zijn.

Stramproy behoorde sedert onheugelijke tijden tot het adelijk stift van Thorn. Het werd begrensd ten oosten door de vrijheerlijkheid Kessenich, waaronder de buurten Hunsel en Kinroy; ten zuiden door het vrijdorp Neeritter, waartoe Molenbeersel behoorde; ten zuidwesten door het graafschap Loon met de grensplaatsen Tongerloo, Bree, Beek en Bocholt; ten noord-oosten door de gemeente Hunsel, die zich met een smallen strook gronds (1) tot den Castert uitstrekte, en daardoor ons dorp van de buurt Ell afsneedt; eindelijk ten noord-westen door het naburige Weert.

Tusschen laatstgenoemde gemeente en de westelijke helft van ons dorp, vormde eene keten van zandheuvels de natuurlijke grens. Die zandheuvels, welke in het begin dezer eeuw nog gedeeltelijk zichtbaar waren, zijn thans

---

(1) Deze strook Hunseler gemeente had de volgende punten tot grenslijn. Van den kant van Stramproy: de Wolfskuilen, de oude Goort, de Gansheuvel, vervolgens door Koppen-huis, regt over het veld, naar de beek, aan welker overkant de gemeente Weert begint. Van den kant van Ell: nabij den Castert, het Reutsengat, de Thoorder wijers, dan oostwaarts tot aan Torenmoesserkamp het Koestraatje nabij Haler, een veldweg naar Nunemer, het Langvin tot aan Oler.

Digitized by Google

geheel weggeruimd. Een weg, die langs den voet dier heuvelen leidde, in de richting naar Bocholt, duidt thans nog de grenslijn aan tusschen beide gemeenten, en wordt daarom *scheidstraat* genaamd.

Reeds in 1447 waren de grenzen tusschen de gemeente Stramproy en het vrijdorp Neeritter behoorlijk aangewezen. In eene akte uit het kerkarchief van Neeritter, door den Eerw. Heer J. Habets vermeld in zijn werk: *Het vrijdorp Neeritter* enz. bladz. 6, leest men daaromtrent het volgende: »Die reyngenoten des dorps ende heerlyckheyt van Nederitter toebehoorende den Eerw. Heeren van St. Lambricht tot Luyck.

»Onser Heeren heerligheyt uit onsen dorpe (gaat) al die syder straet langs..... van danne doir die *Asdonck* op die *Wolfscuyle*, van danne over den *Bloeten* aen *Winckel* (1), voert te *Winckel* neven 't feldt op gen *Quaeckmeer*, die eyne syde Toeren-heerlyckheyt die andere syde Ittere-heerlyckheyt; soo voirt op gen *Doussenbergh*, van danne voirt nae *Eycken* op die *Wolfscuyle*, van danne achter *Houwbrugge* op die dry *Drynken*, de eyne syde Ittere-heerlyckheyt, die andere syde Toere-heerlyckheyt enz." Diezelfde richting van af de *Doussenbergh* tot op de *drij Drynken*, waar thans de gemeenten Stramproy, Hunsel en Molenbeersel elkander op een punt ontmoeten, is in 1844, bij het stellen der Rijk-grenspalen nauwkeurig gevolgd geworden.

Niet zóó nauwkeurig waren de grenzen des dorps naar den zuid- en westkant afgebakend. De uitgestrekte

---

(1) Het gehucht Winkel, dat thans deel uitmaakt van de gemeente Molenbeersel, behoorde dus oorspronkelijk tot het vorstendom van Thorn. De bewoners van het gehucht kwamen geregeld naar Stramproy ter kerke en begroeven er hunne dooden, in weerwil zij, althans in het laatst der vorige eeuw, parochianen van Ittervoort waren.

Digitized by Google

heide- en moeras-gronden, welke Stramproy van het graafschap Loon scheidden, werden vroeger door de aangrenzende plaatsen gemeenschappelijk in gebruik genomen; daar evenwel de bewoners van de eene zijde des moeras met leede oogen zagen, wanneer de ingezetenen van den overkant te dicht in hunne nabijheid turf, hout of gras kwamen halen, ontstonden er tusschen de gemeentenaren van Bocholt, Beek, Bree en Tongerloo van den eenen kant en die van Stramproy, Neeritter en Kessenich van den anderen kant, meermalen hevige twisten, welke niet zelden tot allerlei baldadigheden en strooptochten aanleiding gaven.

Jan van Stavelot in zijne kronijk bladz. 481, 491 en 503 (1) verhaalt, hoe den 16 October 1441 de scholaster der domkerk van Luik voor het kapittel verscheen en aankondigde, dat er groote oneenigheden waren gerezen over de Kempische heide, bijzonder tusschen de bewoners van Bree en Tongerloo eenerzijds en de ingezetenen van het land Thorn, de vorstin en het kapittel dier plaats, de inwoners van Neeritter alsmede een edelman uit die omstreken anderzijds; dat in de hevigheid van den twist eenige personen waren dood gebleven, waarom de bisschop de twee partijen, over drie weken, voor zijnen regterstoel had gedagvaard. De scholaster drong er op aan, dat zoo spoedig mogelijk daarover recht zou gesproken worden. Een raad van zes kanoniken werd benoemd om de zaak te onderzoeken, waarna de bisschop beslissen zou.

Doch zonder die uitspraak af te wachten, hadden de burgers van Hasselt den 5 October de wapenen opgevat

---

(1) Zie het vrijdorp Neeritter door J. Habets bladz. 62, noot.

Digitized by Google

en onder het luiden der stormklok, de bewoners van het graafschap Loon, onder de bedreiging eener boete van zes realen, gedwongen met hen ten velde te trekken.

Eene bende van niet minder dan 16,000 man viel in het land van Thorn, en in de dorpen der Luiksche domkerk. De huizen werden overweldigd, het vee gedood, de inwoners gevangen genomen en op brandschatting gesteld. Zestien wagens met buit geladen werden weggevoerd; de vorstin van Thorn, zuster des bisschops, zag zich gedwongen hare vrijheid te koopen voor de som van 5000 gulden.

Niet zoodra had de prins-bisschop van Luik deze geweldenarijen vernomen, of hij wendde zich tot de burgemeesters en ingezetenen der stad Luik, met de waarschuwing, dat zij zich wel zouden wachten, gemeene zaak te maken met de bewoners van het graafschap Loon; daar hij zich voorbehield die belhamels zóó voorbeeldig te straffen, dat zelfs diegenen, welke niet tot zijn gebied behoorden, er na honderd jaren nog over zouden spreken.

Den 26 Februarij 1442, verliet de prins-bisschop met de burgemeesters en eenige edelen de stad Luik, om tegenwoordig te zijn bij het stellen der grenspalen tusschen het land van Thorn en de Loonsche Kempen.

Den 7 April daaropvolgende, werd te Maastricht een vergelijk getroffen en bepaald: dat de gijzelaars van het land van Thorn, die te Hasselt in verzekerde bewaring werden gehouden, 1500 Rhijnsche gulden als losgeld zouden betalen, en dat men tot scheidsrechters zou nemen: den Heer van Heinsberg, den graaf van Blankenheim en de Luiksche Staten.

Eindelijk werd, den 5 October van dat zelfde jaar, de vrede plechtig afgekondigd, tusschen den prins-bisschop

Digitized by Google

en de Staten van zijn land, alsmede tusschen het graafschap Loon en het adelijk stift van Thorn.

Van dien tijd af dagteekenen vermoedelijk de grachten en aarden wallen, die, thans onder den naam van *Bocholtergraven* bekend, de scheiding vormen tusschen onze gemeente en die van Bocholt, alsmede de grenslijn door het broek, welke zich van de *Pepelsbeemden* in de richting naar den *Spilstok* en de *Laakkuil* uitstrekt, en het grondgebied van den *Kwispel*, van dat der *Drie Eigenen* scheidt.

De gemeenten Beek, Bree, Gerdingen en Reppel, dragen den naam van Kwispel. De landen van Thorn, Neeritter en Kessenich komen dikwijls in de akten voor onder den naam van de *Drie Eigenen*. Waarom is niet bekend.

Deze grensbepaling belette evenwel alle oneenigheden in de toekomst niet. Het »heyen en weyen" (grasmaaijen, vlaggensteken en veehoeden, maar niet turf steken of heidemaaien) zooals men zulks noemde, bleef over de geheele oppervlakte van het broek, tusschen den Kwispel en de Drie Eigenen, steeds gemeenschappelijk. Zoo mocht de koewachter van Stramproy zijn vee laten loopen tot aan het Steenenstraatje in het Kempisch hout, en tot op de heide genaamd het Hemelrijk. Omgekeerd kwam de koeherder van Beek en Bree met zijne kudde tot aan de broekbeek. Ook dit gemengd gebruik gaf herhaaldelijk aanleiding tot twisten tusschen de aangrenzende bewoners.

In 1646, werd van wege de Drie Eigenen een klacht ingediend tegen den Kwispel, die zich veroorloofd had in het broek hout te hakken en eene gracht op te werpen. Deze klacht luidt als volgt:

Copye tusse dye dry eyge ende dije van Brey, Beek ende van de Luuse syde (1),

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

Informacye getuygenis ende attestatie versueck van de wolleed: Casper van Keverbercg (1), uyt specyael bevel hogwerns dom-kercke ende capyttel der cathedrale tot Luyck genoeme over het broeck oler.

Is te wete, dat dye dry eyge ofte vryheydt ofte vryherlyckheyt, te wete: Thoer, Kessenich ende Nederytter is competerende secker broek ende gemeynte het oler, tusse het dourp Stramproy en de stadt Brey ende Beek gelegen, consysterende in holt gewas, weylandt ende heyde, welcke gemeynte, als wesende ongedeylt, die vry dry eyge voors. saemenderhandt genieten, soo int holt te houden, tuerf te stecken, als heyde en lappen te meye, tot excluyse van alle andere dourpe des grafschaps Lhoon, behautelyck hett gemeyn weyden der beste, dye welcke dye van der stadt Brey ende Beek onder malcandere latte gane ende weyde; synde alsoo van alder tot aldere buyte mynsche gedincke geopserveyert ende geuseert worde.

Ende soo de Heere der voorgenomde dry vry heerlyckheydte met de onderdaene, tot better regelemendt ende profyt, het holdt gewas, int selve brock synde, alltoos is bevrydt woerde enyghe tyt ende termyne van jaere, om tselve, als tgoet was ende houbaer soude wese, op seckere gestelde dach, gelyckerhandt te houwen, t'applyceere tot het meste profyt ende welvaert der gemeynte, gelyck het nu over dye acht jaere bevrydt ende gespaert is.

Hebbe omtryndt drye jaere gelede, dye inwonders der stadt Brey ende Beeck, hun latte geluste eene weergraeff (2) te weers door dye gemeynte op te werpe, soekende tot

---

(1) Caspar van Keverberg, geboren in 1591, overleed te Opoeteren den 15 September 1651.

(2) Deze *weergraeff* is vermoedelijk de thans zoogenaamde *eschgraaf*, eene benaming die welligt herkomstig is van de houtsoort, die er vroeger groeide.

Digitized by Google

en de Staten van zijn land, alsmede tusschen het graafschap Loon en het adelijk stift van Thorn.

Van dien tijd af dagteekenen vermoedelijk de grachten en aarden wallen, die, thans onder den naam van *Bocholtergraven* bekend, de scheiding vormen tusschen onze gemeente en die van Bocholt, alsmede de grenslijn door het broek, welke zich van de *Pepelsbeemden* in de richting naar den *Spilstok* en de *Laakkuil* uitstrekt, en het grondgebied van den *Kwispel*, van dat der *Drie Eigenen* scheidt.

De gemeenten Beek, Bree, Gerdingen en Reppel, dragen den naam van Kwispel. De landen van Thorn, Neeritter en Kessenich komen dikwijls in de akten voor onder den naam van de *Drie Eigenen*. Waarom is niet bekend.

Deze grensbepaling belette evenwel alle oneenigheden in de toekomst niet. Het »heyen en weyen" (grasmaaijen, vlaggensteken en veehoeden, maar niet turf steken of heidemaaien) zooals men zulks noemde, bleef over de geheele oppervlakte van het broek, tusschen den Kwispel en de Drie Eigenen, steeds gemeenschappelijk. Zoo mocht de koewachter van Stramproy zijn vee laten loopen tot aan het Steenenstraatje in het Kempisch hout, en tot op de heide genaamd het Hemelrijk. Omgekeerd kwam de koeherder van Beek en Bree met zijne kudde tot aan de broekbeek. Ook dit gemengd gebruik gaf herhaaldelijk aanleiding tot twisten tusschen de aangrenzende bewoners.

In 1646, werd van wege de Drie Eigenen een klacht ingediend tegen den Kwispel, die zich veroorloofd had in het broek hout te hakken en eene gracht op te werpen. Deze klacht luidt als volgt:

Copye tusse dye dry eyge ende dije van Brey, Beek ende van de Luuse syde (1),

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

Informacye getuygenis ende attestatie versueck van de wolleed: Casper van Keverbercg (1), uyt specyael bevel hogwerns dom-kercke ende capyttel der cathedrale tot Luyck genoeme over het broeck oler.

Is te wete, dat dye dry eyge ofte vryheydt ofte vryherlyckheyt, te wete: Thoer, Kessenich ende Nederytter is competerende secker broek ende gemeynte het oler, tusse het dourp Stramproy en de stadt Brey ende Beek gelegen, consysterende in holt gewas, weylandt ende heyde, welcke gemeynte, als wesende ongedeylt, die vry dry eyge voors. saemenderhandt genieten, soo int holt te houden, tuerf te stecken, als heyde en lappen te meye, tot excluyse van alle andere dourpe des grafschaps Lhoon, behautelyck hett gemeyn weyden der beste, dye welcke dye van der stadt Brey ende Beek onder malcandere latte gane ende weyde; synde alsoo van alder tot aldere buyte mynsche gedincke geopserveyert ende geuseert worde.

Ende soo de Heere der voorgenomde dry vry heerlyckheydte met de onderdaene, tot better regelemendt ende profyt, het holdt gewas, int selve brock synde, alltoos is bevrydt woerde enyghe tyt ende termyne van jaere, om tselve, als tgoet was ende houbaer soude wese, op seckere gestelde dach, gelyckerhandt te houwen, t'applyceere tot het meste profyt ende welvaert der gemeynte, gelyck het nu over dye acht jaere bevrydt ende gespaert is.

Hebbe omtryndt drye jaere gelede, dye inwonders der stadt Brey ende Beeck, hun latte geluste eene weergraeff (2) te weers door dye gemeynte op te werpe, soekende tot

---

(1) Caspar van Keverberg, geboren in 1591, overleed te Opoeteren den 15 September 1651.

(2) Deze *weergraeff* is vermoedelijk de thans zoogenaamde *eschgraaf*, eene benaming die welligt herkomstig is van de houtsoort, die er vroeger groeide.

Digitized by Google

daertoe hunne paele te stercke; ende daermede sluytende de inwonders der dry eyge van hunne gemeynte; ende hoewel ende niett teyns stonde omtryndt ein jaer gelede naer amabile conferentye tot Stramproy gescheyt, gelyck der Wolgebr Heere van Kessenich ende de meyer van Nederytter gerelatert hebbe, van weersyts geconsentert ende geordonyert was voors. graeff te slychte, ende geslycht is.

Hebben dye van Brey ende Beck, geassystert met het meste deyll des ambts van Stockem, gewaependerhandt die voors. weergraeff weder opgeworpe ende stercker gemacht; daermede nyet te vrede synde, hebbe met dye leste gevreertye yndt holdt gewas, dat nu over agt jaere gespaert was, soo geseyt is, gewaepender gevalle ende ettelycke bonders afgekapt ende weg gevaere, tot groete prejudicye ende achterdeyl der dry eyge,

Wy Meyer ende schepene der justycye Neerytter attestere, tuyge ende verklaere met dese; dat volgens het expres beevel des Hochw. domdeecke ende capyttel des doms tot Luyck onse geenedigste grondtheere, aen de woledele Heer Casper van Keverberg deeser heerlyckheydt amptman, schryeftelyck overgelyevert om over de bove geschreve puncte van ons informacye te nemen.

Wy hebbe versocht ende gerequyreert de alstee ende prynstepaelste persoene des dourps Stramproy, synde by het voors. broek het nast wonende ende hetselve daegelyckx hanterende ende van de paele ende lemitte desselfs het best geinformyert; ende deselve daerover geëxaminyert hebbe die schepe Cleyn ende secretarys ende boergemester, geassystert met elfte van de alster manne, saemenderhandt ende eendragtelick verklaert ende tuyge, verklaeren en tuygen, myts ooc dye tymbr ynhaldt, der hyer vours. puncte waertig te wese; belovende hetselve,

Digitized by Google

soo noodyg, t'alle tyde by eyde te certyfycyre ende te renovere.

In teekene der waerheydt hebbe tselve met onse schepene amptsegel bevestycht-ende hyerop statim doen drucken, ende doer onse gesuptynerde secretarys doen schryve ende onderschryve.

Actum Neerytter den 17 febr. 1646.

Sonnemans de secretarys geschreve tot Neerytter.

Welk het gevolg was van dit bevel en gerechtelijk onderzoek, ligt in het duister; maar de twisten tusschen de grensbewoners waren ook daarmede niet gekeerd. Immers »anno 1717 en 1718 hebben dye van de Luysse syde Brey, Beek ende Gerdynge dye van Stramproy all haere tuerf verbrandt indt broek; ende 1719 hebbe dye van Stramproy ock alle de tuerf verbrandt van de Luysse kandt indt brock" (1).

In verband met het voorgaande geven wij nog het volgende feit aan, dat in de overlevering des dorps voortleeft.

De inwoners van Bree en Beek hadden zich veroorloofd in het broek turf te steken. De ingezetenen van Stramproy, beschouwden zulks als eenen inbreuk op het gebruik dat, zooals reeds gezegd is, alleen den weidegang van vee, het maaien van gras en het uitsteken van zoden toeliet. Ten einde hunne buren den lust tot turf steken voortaan te ontnemen, vergaderden de inwoners van Stramproy onder voorzitterschap van een der burgemeesters, in de school; zij besloten de beek met planken af te dammen, daardoor het Neerbroek onder water te zetten en de hooger gelegene turfhoopen met melk en boter te bestrooien. Dit

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

daertoe hunne paele te stercke; ende daermede sluytende de inwonders der dry eyge van hunne gemeynte; ende hoewel ende niett teyns stonde omtryndt ein jaer gelede naer amabile conferentye tot Stramproy gescheyt, gelyck der Wolgebr Heere van Kessenich ende de meyer van Nederytter gerelatert hebbe, van weersyts geconsentert ende geordonyert was voors. graeff te slychte, ende geslycht is.

Hebben dye van Brey ende Beck, geassystert met het meste deyll des ambts van Stockem, gewaependerhandt die voors. weergraeff weder opgeworpe ende stercker gemacht; daermede nyet te vrede synde, hebbe met dye leste gevreertye yndt holdt gewas, dat nu over agt jaere gespaert was, soo geseyt is, gewaepender gevalle ende ettelycke bonders afgekapt ende weg gevaere, tot groete prejudicye ende achterdeyl der dry eyge,

Wy Meyer ende schepene der justycye Neerytter attestere, tuyge ende verklaere met dese; dat volgens het expres beevel des Hochw. domdeecke ende capyttel des doms tot Luyck onse geenedigste grondtheere, aen de woledele Heer Casper van Keverberg deeser heerlyckheydt amptman, schryeftelyck overgelyevert om over de bove geschreve puncte van ons informacye te nemen.

Wy hebbe versocht ende gerequyreert de alstee ende prynstepaelste persoene des dourps Stramproy, synde by het voors. broek het nast wonende ende hetselve daegelyckx hanterende ende van de paele ende lemitte desselfs het best geinformyert; ende deselve daerover geëxaminyert hebbe die schepe Cleyn ende secretarys ende boergemester, geassystert met elfte van de alster manne, saemenderhandt ende eendragtelick verklaert ende tuyge, verklaeren en tuygen, myts ooc dye tymbr ynhaldt, der hyer vours. puncte waertig te wese; belovende hetselve,

Digitized by Google

soo noodyg, t'alle tyde by eyde te certyfycyre ende te renovere.

In teekene der waerheydt hebbe tselve met onse schepene amptsegel bevestycht-ende hyerop statim doen drucken, ende doer onse gesuptynerde secretarys doen schryve ende onderschryve.

Actum Neerytter den 17 febr. 1646.

Sonnemans de secretarys geschreve tot Neerytter.

Welk het gevolg was van dit bevel en gerechtelijk onderzoek, ligt in het duister; maar de twisten tusschen de grensbewoners waren ook daarmede niet gekeerd. Immers »anno 1717 en 1718 hebben dye van de Luysse syde Brey, Beek ende Gerdynge dye van Stramproy all haere tuerf verbrandt indt broek; ende 1719 hebbe dye van Stramproy ock alle de tuerf verbrandt van de Luysse kandt indt brock" (1).

In verband met het voorgaande geven wij nog het volgende feit aan, dat in de overlevering des dorps voortleeft.

De inwoners van Bree en Beek hadden zich veroorloofd in het broek turf te steken. De ingezetenen van Stramproy, beschouwden zulks als eenen inbreuk op het gebruik dat, zooals reeds gezegd is, alleen den weidegang van vee, het maaien van gras en het uitsteken van zoden toeliet. Ten einde hunne buren den lust tot turf steken voortaan te ontnemen, vergaderden de inwoners van Stramproy onder voorzitterschap van een der burgemeesters, in de school; zij besloten de beek met planken af te dammen, daardoor het Neerbroek onder water te zetten en de hooger gelegene turfhoopen met melk en boter te bestrooien. Dit

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

laatste werd opgedragen aan den koewachter, die te dien einde zekere hoeveelheid melk en boter van elk huisgezin ontving. Niet zoodra had het vee zijn eigen voortbrengsel bespeurd, of het geraakte in woede, en vernielde al brullend, den overgeblevenen turf met zijne hoornen.

Eerst in 1836 nam de servitude van gemeenschappelijk »heyen en weyen" in het broek, of zooals men het ook noemde »le droit de parcours et pacage" een einde. In eene bijeenkomst van afgevaardigden van beider zijde, werd bepaald dat voortaan de Kwispel zoowel als de Drie Eigene, zich bij het in gebruik nemen van hun eigen grondgebied uitsluitend zoude bepalen. Eene strook gronds het *questieuse* broek genaamd, waarover hieronder meer, bleef buiten dit verdrag. De overeenkomst, den 5 April te Bree gesloten, werd van wege Stramproy geteekend door de afgevaardigden Jacob Gysen en Theodorus Klysters, onder voorbehoud echter, dat de overige gemeenten der Drie Eigenen hunne toestemming zouden geven.

Eerst toen kon worden overgegaan tot de verdeeling van het Stramproysche broek tusschen de regthebbende gemeenten van de landen van Thorn, Neeritter en Kessenich; doch daarover later.

Wij noemden hierboven de Pepelsbeemden aan de broekbeek en den Spilstok als grenslijn van den *Kwispel* en de *Drie Eigenen*. Tusschen deze twee punten, die eene richting van het noorden naar het zuiden aanwijzen, ligt nog eene strook moeras, ter grootte van 111 hectaren, die ten westen, door een paar steenen palen der Hollandsch-Belgische rijksgrenzen en de *Drie Heuvelen* op de Hondsheuvelen-heide; ten oosten door het *Rozenstruikje*, den *Essen-graaf* en de *Laakkuil* nader omschreven wordt. Gemelde oppervlakte draagt den naam van *questieus-broek* en niet ten onrechte; want sedert onheugelijke tijden

Digitized by Google

reeds betwisten de *Drie Eigene* en de *Kwispel* elkander den eigendom daarvan. De eigenlijke oorsprong van dit geschil is niet bekend. Het verloren raken van een paar steenen palen, die diep in het moeras gezonken liggen, de eene op de *Drie heuvelen*, de andere in de *Laakkuil* en langen tijd onbekend waren, schijnt de oorzaak te zijn, dat de grensscheiding tusschen beide pretendenten niet nauwkeurig bekend was.

Eene oude kadastreele kaart van Stramproy, die later gecopieërd werd, wijst de *Pepelsbeemden*, de *Eelsveut*, de *Drie heuvelen*, den *Spilstok* en de *Laakkuil* als grenzen van het Stramproïsch grondgebied aan. Toen voor ons dorp in 1811, eene nieuwe kadastreele kaart gemaakt werd, was de oude kaart zoek geraakt. De vroegere meyer Hofman had ze bij zijn vertrek naar Ool medegenomen. Daar nu het eigendomsrecht van het questieuse-broek niet was uitgewezen, werd die stroòk gronds op de kaart buiten de grensbepaling gelaten. De Kwispel van zijnen kant droeg zorg, om voormelden grond binnen zijne grenzen op te nemen; doch bij de kaart, welke in bezit is der gemeente Beek, is een proces-verbaal gevoegd, onderteekend door de Heeren van Loon en Stockhem eenerzijds en door de Heeren van Gelder en Thorn anderzijds, waarin gemeld wordt, dat de grensbepaling (waardoor het questieuse-broek van de gemeente Stramproy is afgesneden) voortaan zóó zal vastgesteld blijven, totdat er andere grenspalen gevonden worden. Die palen nu gevonden zijnde, meent Stramproy nog met meer recht aanspraak te mogen maken op het bezit van dien grond.

Intusschen maakten de gemeentenaren van Beek en Bree het hunnen buren van Stramproy dikwijls nog al lastig, wanneer deze het waagden op den questieusen grond,

Digitized by Google

laatste werd opgedragen aan den koewachter, die te dien einde zekere hoeveelheid melk en boter van elk huisgezin ontving. Niet zoodra had het vee zijn eigen voortbrengsel bespeurd, of het geraakte in woede, en vernielde al brullend, den overgeblevenen turf met zijne hoornen.

Eerst in 1836 nam de servitude van gemeenschappelijk »heyen en weyen" in het broek, of zooals men het ook noemde »le droit de parcours et pacage" een einde. In eene bijeenkomst van afgevaardigden van beider zijde, werd bepaald dat voortaan de Kwispel zoowel als de Drie Eigene, zich bij het in gebruik nemen van hun eigen grondgebied uitsluitend zoude bepalen. Eene strook gronds het *questieuse* broek genaamd, waarover hieronder meer, bleef buiten dit verdrag. De overeenkomst, den 5 April te Bree gesloten, werd van wege Stramproy geteekend door de afgevaardigden Jacob Gysen en Theodorus Klysters, onder voorbehoud echter, dat de overige gemeenten der Drie Eigenen hunne toestemming zouden geven.

Eerst toen kon worden overgegaan tot de verdeeling van het Stramproysche broek tusschen de regthebbende gemeenten van de landen van Thorn, Neeritter en Kessenich; doch daarover later.

Wij noemden hierboven de Pepelsbeemden aan de broekbeek en den Spilstok als grenslijn van den *Kwispel* en de *Drie Eigenen*. Tusschen deze twee punten, die eene richting van het noorden naar het zuiden aanwijzen, ligt nog eene strook moeras, ter grootte van 111 hectaren, die ten westen, door een paar steenen palen der Hollandsch-Belgische rijksgrenzen en de *Drie Heuvelen* op de Hondsheuvelen-heide; ten oosten door het *Rozenstruikje*, den *Essen-graaf* en de *Laakkuil* nader omschreven wordt. Gemelde oppervlakte draagt den naam van *questieus-broek* en niet ten onrechte; want sedert onheugelijke tijden

Digitized by Google

reeds betwisten de *Drie Eigene* en de *Kwispel* elkander den eigendom daarvan. De eigenlijke oorsprong van dit geschil is niet bekend. Het verloren raken van een paar steenen palen, die diep in het moeras gezonken liggen, de eene op de *Drie heuvelen*, de andere in de *Laakkuil* en langen tijd onbekend waren, schijnt de oorzaak te zijn, dat de grensscheiding tusschen beide pretendenten niet nauwkeurig bekend was.

Eene oude kadastreele kaart van Stramproy, die later gecopieërd werd, wijst de *Pepelsbeemden*, de *Eelsveut*, de *Drie heuvelen*, den *Spilstok* en de *Laakkuil* als grenzen van het Stramproïsch grondgebied aan. Toen voor ons dorp in 1811, eene nieuwe kadastreele kaart gemaakt werd, was de oude kaart zoek geraakt. De vroegere meyer Hofman had ze bij zijn vertrek naar Ool medegenomen. Daar nu het eigendomsrecht van het questieuse-broek niet was uitgewezen, werd die stroòk gronds op de kaart buiten de grensbepaling gelaten. De Kwispel van zijnen kant droeg zorg, om voormelden grond binnen zijne grenzen op te nemen; doch bij de kaart, welke in bezit is der gemeente Beek, is een proces-verbaal gevoegd, onderteekend door de Heeren van Loon en Stockhem eenerzijds en door de Heeren van Gelder en Thorn anderzijds, waarin gemeld wordt, dat de grensbepaling (waardoor het questieuse-broek van de gemeente Stramproy is afgesneden) voortaan zóó zal vastgesteld blijven, totdat er andere grenspalen gevonden worden. Die palen nu gevonden zijnde, meent Stramproy nog met meer recht aanspraak te mogen maken op het bezit van dien grond.

Intusschen maakten de gemeentenaren van Beek en Bree het hunnen buren van Stramproy dikwijls nog al lastig, wanneer deze het waagden op den questieusen grond,

Digitized by Google

laatste werd opgedragen aan den koewachter, die te dien einde zekere hoeveelheid melk en boter van elk huisgezin ontving. Niet zoodra had het vee zijn eigen voortbrengsel bespeurd, of het geraakte in woede, en vernielde al brullend, den overgeblevenen turf met zijne hoornen.

Eerst in 1836 nam de servitude van gemeenschappelijk »heyen en weyen" in het broek, of zooals men het ook noemde »le droit de parcours et pacage" een einde. In eene bijeenkomst van afgevaardigden van beider zijde, werd bepaald dat voortaan de Kwispel zoowel als de Drie Eigene, zich bij het in gebruik nemen van hun eigen grondgebied uitsluitend zoude bepalen. Eene strook gronds het *questieuse* broek genaamd, waarover hieronder meer, bleef buiten dit verdrag. De overeenkomst, den 5 April te Bree gesloten, werd van wege Stramproy geteekend door de afgevaardigden Jacob Gysen en Theodorus Klysters, onder voorbehoud echter, dat de overige gemeenten der Drie Eigenen hunne toestemming zouden geven.

Eerst toen kon worden overgegaan tot de verdeeling van het Stramproysche broek tusschen de regthebbende gemeenten van de landen van Thorn, Neeritter en Kessenich; doch daarover later.

Wij noemden hierboven de Pepelsbeemden aan de broekbeek en den Spilstok als grenslijn van den *Kwispel* en de *Drie Eigenen*. Tusschen deze twee punten, die eene richting van het noorden naar het zuiden aanwijzen, ligt nog eene strook moeras, ter grootte van 111 hectaren, die ten westen, door een paar steenen palen der Hollandsch-Belgische rijksgrenzen en de *Drie Heuvelen* op de Hondsheuvelen-heide; ten oosten door het *Rozenstruikje*, den *Essen-graaf* en de *Laakkuil* nader omschreven wordt. Gemelde oppervlakte draagt den naam van *questieus-broek* en niet ten onrechte; want sedert onheugelijke tijden

Digitized by Google

reeds betwisten de *Drie Eigene* en de *Kwispel* elkander den eigendom daarvan. De eigenlijke oorsprong van dit geschil is niet bekend. Het verloren raken van een paar steenen palen, die diep in het moeras gezonken liggen, de eene op de *Drie heuvelen*, de andere in de *Laakkuil* en langen tijd onbekend waren, schijnt de oorzaak te zijn, dat de grensscheiding tusschen beide pretendenten niet nauwkeurig bekend was.

Eene oude kadastreele kaart van Stramproy, die later gecopieërd werd, wijst de *Pepelsbeemden*, de *Eelsveut*, de *Drie heuvelen*, den *Spilstok* en de *Laakkuil* als grenzen van het Stramproïsch grondgebied aan. Toen voor ons dorp in 1811, eene nieuwe kadastreele kaart gemaakt werd, was de oude kaart zoek geraakt. De vroegere meyer Hofman had ze bij zijn vertrek naar Ool medegenomen. Daar nu het eigendomsrecht van het questieuse-broek niet was uitgewezen, werd die stroòk gronds op de kaart buiten de grensbepaling gelaten. De Kwispel van zijnen kant droeg zorg, om voormelden grond binnen zijne grenzen op te nemen; doch bij de kaart, welke in bezit is der gemeente Beek, is een proces-verbaal gevoegd, onderteekend door de Heeren van Loon en Stockhem eenerzijds en door de Heeren van Gelder en Thorn anderzijds, waarin gemeld wordt, dat de grensbepaling (waardoor het questieuse-broek van de gemeente Stramproy is afgesneden) voortaan zóó zal vastgesteld blijven, totdat er andere grenspalen gevonden worden. Die palen nu gevonden zijnde, meent Stramproy nog met meer recht aanspraak te mogen maken op het bezit van dien grond.

Intusschen maakten de gemeentenaren van Beek en Bree het hunnen buren van Stramproy dikwijls nog al lastig, wanneer deze het waagden op den questieusen grond,

Digitized by Google

laatste werd opgedragen aan den koewachter, die te dien einde zekere hoeveelheid melk en boter van elk huisgezin ontving. Niet zoodra had het vee zijn eigen voortbrengsel bespeurd, of het geraakte in woede, en vernielde al brullend, den overgeblevenen turf met zijne hoornen.

Eerst in 1836 nam de servitude van gemeenschappelijk »heyen en weyen" in het broek, of zooals men het ook noemde »le droit de parcours et pacage" een einde. In eene bijeenkomst van afgevaardigden van beider zijde, werd bepaald dat voortaan de Kwispel zoowel als de Drie Eigene, zich bij het in gebruik nemen van hun eigen grondgebied uitsluitend zoude bepalen. Eene strook gronds het *questieuse* broek genaamd, waarover hieronder meer, bleef buiten dit verdrag. De overeenkomst, den 5 April te Bree gesloten, werd van wege Stramproy geteekend door de afgevaardigden Jacob Gysen en Theodorus Klysters, onder voorbehoud echter, dat de overige gemeenten der Drie Eigenen hunne toestemming zouden geven.

Eerst toen kon worden overgegaan tot de verdeeling van het Stramproysche broek tusschen de regthebbende gemeenten van de landen van Thorn, Neeritter en Kessenich; doch daarover later.

Wij noemden hierboven de Pepelsbeemden aan de broekbeek en den Spilstok als grenslijn van den *Kwispel* en de *Drie Eigenen*. Tusschen deze twee punten, die eene richting van het noorden naar het zuiden aanwijzen, ligt nog eene strook moeras, ter grootte van 111 hectaren, die ten westen, door een paar steenen palen der Hollandsch-Belgische rijksgrenzen en de *Drie Heuvelen* op de Hondsheuvelen-heide; ten oosten door het *Rozenstruikje*, den *Essen-graaf* en de *Laakkuil* nader omschreven wordt. Gemelde oppervlakte draagt den naam van *questieus-broek* en niet ten onrechte; want sedert onheugelijke tijden

Digitized by Google

reeds betwisten de *Drie Eigene* en de *Kwispel* elkander den eigendom daarvan. De eigenlijke oorsprong van dit geschil is niet bekend. Het verloren raken van een paar steenen palen, die diep in het moeras gezonken liggen, de eene op de *Drie heuvelen*, de andere in de *Laakkuil* en langen tijd onbekend waren, schijnt de oorzaak te zijn, dat de grensscheiding tusschen beide pretendenten niet nauwkeurig bekend was.

Eene oude kadastreele kaart van Stramproy, die later gecopieërd werd, wijst de *Pepelsbeemden*, de *Eelsveut*, de *Drie heuvelen*, den *Spilstok* en de *Laakkuil* als grenzen van het Stramproïsch grondgebied aan. Toen voor ons dorp in 1811, eene nieuwe kadastreele kaart gemaakt werd, was de oude kaart zoek geraakt. De vroegere meyer Hofman had ze bij zijn vertrek naar Ool medegenomen. Daar nu het eigendomsrecht van het questieuse-broek niet was uitgewezen, werd die stroòk gronds op de kaart buiten de grensbepaling gelaten. De Kwispel van zijnen kant droeg zorg, om voormelden grond binnen zijne grenzen op te nemen; doch bij de kaart, welke in bezit is der gemeente Beek, is een proces-verbaal gevoegd, onderteekend door de Heeren van Loon en Stockhem eenerzijds en door de Heeren van Gelder en Thorn anderzijds, waarin gemeld wordt, dat de grensbepaling (waardoor het questieuse-broek van de gemeente Stramproy is afgesneden) voortaan zóó zal vastgesteld blijven, totdat er andere grenspalen gevonden worden. Die palen nu gevonden zijnde, meent Stramproy nog met meer recht aanspraak te mogen maken op het bezit van dien grond.

Intusschen maakten de gemeentenaren van Beek en Bree het hunnen buren van Stramproy dikwijls nog al lastig, wanneer deze het waagden op den questieusen grond,

Digitized by Google

vlaggen te steken of andere brandstoffen te verzamelen; menigmaal zelfs ontstonden daardoor processen, waarvan echter een veroordeelend vonnis zich steeds liet wachten. In het begin dezer eeuw had de koewachter met andere ingezetenen van Beek, het *questieuse-broek* voor de bewoners van Stramproy ontoegankelijk gemaakt, doordien hij den weg en de doorvaart daarheen, onbruikbaar maakte. Een lid van den gemeente-raad, Thomas Arits, van Stramproy, zorgde dat die belemmering werd opgeruimd.

Een laatste poging tot een vergelijk, werd door de belanghebbende burgemeesters beproefd te Bree, in het jaar 1851 of 1852; doch de burgerhoofden van den Kwispel verklaarden eenvoudig het *questieuse-broek* hun eigendom. Ook de bemoeiingen van twee leden der Gedeputeerde Staten van Limburg leiden tot niets; want de door hen reeds gedane afstand van gemelden grond aan den Kwispel, kon door de gemeente Stramproy niet worden toegegeven. De uitnoodiging van wege den Minister uit 's Hage aan den gemeenteraad van Stramproy gedaan, om het verdrag der twee gedeputeerden te teekenen, bleef dan ook vruchteloos.

Zoo was de questie hangend tot het jaar 1865. Toen den 17 Julij, de gemeenten Bree, Beek enz. hare veen- en heide-gronden ten gelde maakten, werd ook het *questieuse-broek* openbaar verkocht. Natuurlijk diende de gemeente Stramproy dadelijk protest in tegen die verkooping. De zaak is thans nog aanhangig voor het gerechtshof van Tongeren en welke de eindbeslissing zijn zal moet de toekomst leeren.

De Fransche Omwenteling, in het laatst der vorige eeuw, bracht ook hier gelijk elders diep ingrijpende veranderingen te weeg. Het vorstendom Thorn, het graafschap Loon,

Digitized by Google

het vrijdorp Neeritter, de vrijheerlijkheid Kessenich werden opgeheven en bij Frankrijk ingelijfd.

Krachtens een besluit der Nationale Vergadering te Parijs, genomen den 14 Fructidor jaar III (31 Augustus 1795) werd het grondgebied aan eene nieuwe indeeling onderworpen en Stramproy bij het kanton Weert gevoegd.

Ruim een dertigtal jaren later werden ook de heide- en moerasgronden, die vroeger aan de heerlijkheden Thorn, Neeritter en Kessenich hadden toebehoord en tot hieraan in gemeenschappelijk gebruik waren geweest der aangrenzende dorpsbewoners, tusschen de daarop recht hebbende gemeenten: Baexem, Grathem, Hunsel-Ell, Ittervoort, Kessenich, Neeritter, Stramproy en Thorn, onderling verdeeld.

Als grondslag dier verdeeling was bepaald 1° dat de *binnenhoeken* of de strooken gronds, die tusschen de erven der ingezetenen lagen, aan die gemeente zouden blijven, waartoe zij door hunne ligging behoorden. 2° Dat de te verdeelen gronden zouden geschat worden, en de waarde ervan over het getal huisgezinnen gelijkelijk zou worden verdeeld; zoodat eene gemeente meer grondbezit kreeg, naarmate zij meer huisgezinnen telde, maar ook in bunder-getal verloor, naarmate de haar toegewezen gronden hooger gewaardeerd waren.

Elke dier bovengemelde gemeenten had twee gevolmachtigden benoemd om de verdeeling tot stand te brengen. Als gevolmachtigden onzes dorps noemen wij: wijlen Jan Matthias Donders, en Jan Matthias Leenaerts, die beide de belangen onzer gemeente uitmuntend hebben behartigd.

De aan verdeeling onderworpene gemeentegronden besloegen eene oppervlakte van 2308 hectaren, 62 aren en 62 centiaren, en vertegenwoordigden, na schatting, eene waarde van fl. 29378,64. Deze som moest verdeeld worden

Digitized by Google

over 1165 huisgezinnen, zoodat elk huisgezin eene grondswaarde van fl. 25,21 vertegenwoordigde. Stramproy telde toen 194 huisgezinnen. De in de nabijheid des dorps gelegene gronden waren gewaardeerd: de heidegrond fl. 5; moeras fl. 12; veeweide fl. 8 per hectare. Alzoo moesten de gronden, welke ons dorp ten deel vielen, eene gezamenlijke waarde hebben van fl. 4892,24.

Deze verdeeling was reeds begonnen in 1818. Herhaaldelijk hadden de gevolmachtigden eene vergadering belegd onder voorzitterschap van den Raadsheer Gelders van Maeseyck, maar geene overeenkomst kunnen treffen. Eindelijk na een driedaagsche bijeenkomst te Roermond, onder voorzitterschap van den Heer Commissaris Michiels van Verduynen, kwam de verdeeling tot stand, den 16 December 1827.

Daarin echter was het Stramproische broek niet begrepen, omdat de aangrenzende gemeenten Bree, Beek, Gerdingen en Reppel nog recht van gebruik daarop hadden.

Toen eindelijk dit gemeenschappelijk gebruik in 1836 ophield, ten gevolge van het reeds gemelde verdrag, kon ook tot de verdeeling van dien eigendom worden overgegaan. Eene uitzondering evenwel moest gemaakt worden voor het questieuse-broek, dat in gemeld verdrag niet was opgenomen en ook thans buiten aanmerking moest blijven.

Het Stramproische broek, thans meerendeels op Belgisch grondgebied gelegen, had eene oppervlakte van 540 hectaren, 45 aren, 34 centiaren en werd geschat op eene waarde van 43319,41 franks. Daarvan kregen

Stramproy	271,14,38,	hectaren	ter waarde van	22479,26 frs.
Neeritter	126,67,53	id.	id.	9600,55 »
Hunsel-Ell	25,26,97	id.	id.	1873,27 »
Ittervoort	23,56,95	id.	id.	1756,19 »
Kessenich	93,99,51	id.	id.	7610,17 »

Digitized by Google

Daarvan bezit Ittervoort thans nog 12 hectaren; Kessenich heeft zijn aandeel aan Kinroy afgestaan; Hunsel en Neeritter hebben hunnen eigendom aan de toen pas opgerichte gemeente Molenbeersel overgedragen.

Deze deeling had plaats den 24 November 1846.

De gemeente Stramproy verpachtte, in 1852, een groot gedeelte van hare broekgronden, terwijl het overblijvende deel, waaruit de turf getrokken werd, ter beschikking bleef der ingezetenen. Ten gevolge dier verpachting hield nu het weiden van het vee daarin op. Een twaalftal jaren later werd, van wege het Belgisch gouvernement, verbod gelegd op het turfsteken in het moeras. Den 17 Junij 1868, sloot onze gemeente met eene Belgische maatschappij, die de moerasgronden van Bocholt, Beek, Bree, Tongerloo, Beersel enz. had aangekocht, een verdrag, ten gevolge waarvan ons dorp recht heeft het water uit het broek, in het pas aangelegde afwateringskanaal te ontlasten; daar voor echter werden 50 hectaren gronds aan die maatschappij afgestaan. Eindelijk in September 1870 en April 1871 is het broek, onder zeer aannemelijke voorwaarden, aan particulieren openbaar verkocht geworden.

Reeds in 1835, in 1839 en ten laatste in 1857 had de gemeente de binnenhoeken en de heidegronden ten gelde gemaakt. In deze laatstgenoemde verkooping was uitdrukkelijk bepaald, dat enkel grondeigenaars des dorps mochten koopen en nog maar een enkel perceel, tenzij andere koopers ontbraken.

Ten gevolge van het scheidings-tractaat, te Londen den 19 April 1839 tusschen Holland en België gesloten, werden, in de lente van 1844, de nieuwe Rijksgrenzen door onze gemeenten getrokken. Een paar huizen alsmede 2 hectaren 71 aren heidegrond werden in 1853 aan de gemeente van Molenbeersel afgestaan en ruim 358 hec-

Digitized by Google

over 1165 huisgezinnen, zoodat elk huisgezin eene grondswaarde van fl. 25,21 vertegenwoordigde. Stramproy telde toen 194 huisgezinnen. De in de nabijheid des dorps gelegene gronden waren gewaardeerd: de heidegrond fl. 5; moeras fl. 12; veeweide fl. 8 per hectare. Alzoo moesten de gronden, welke ons dorp ten deel vielen, eene gezamenlijke waarde hebben van fl. 4892,24.

Deze verdeeling was reeds begonnen in 1818. Herhaaldelijk hadden de gevolmachtigden eene vergadering belegd onder voorzitterschap van den Raadsheer Gelders van Maeseyck, maar geene overeenkomst kunnen treffen. Eindelijk na een driedaagsche bijeenkomst te Roermond, onder voorzitterschap van den Heer Commissaris Michiels van Verduynen, kwam de verdeeling tot stand, den 16 December 1827.

Daarin echter was het Stramproische broek niet begrepen, omdat de aangrenzende gemeenten Bree, Beek, Gerdingen en Reppel nog recht van gebruik daarop hadden.

Toen eindelijk dit gemeenschappelijk gebruik in 1836 ophield, ten gevolge van het reeds gemelde verdrag, kon ook tot de verdeeling van dien eigendom worden overgegaan. Eene uitzondering evenwel moest gemaakt worden voor het questieuse-broek, dat in gemeld verdrag niet was opgenomen en ook thans buiten aanmerking moest blijven.

Het Stramproische broek, thans meerendeels op Belgisch grondgebied gelegen, had eene oppervlakte van 540 hectaren, 45 aren, 34 centiaren en werd geschat op eene waarde van 43319,41 franks. Daarvan kregen

Stramproy	271,14,38,	hectaren	ter waarde van	22479,26 frs.
Neeritter	126,67,53	id.	id.	9600,55 »
Hunsel-Ell	25,26,97	id.	id.	1873,27 »
Ittervoort	23,56,95	id.	id.	1756,19 »
Kessenich	93,99,51	id.	id.	7610,17 »

Digitized by Google

Daarvan bezit Ittervoort thans nog 12 hectaren; Kessenich heeft zijn aandeel aan Kinroy afgestaan; Hunsel en Neeritter hebben hunnen eigendom aan de toen pas opgerichte gemeente Molenbeersel overgedragen.

Deze deeling had plaats den 24 November 1846.

De gemeente Stramproy verpachtte, in 1852, een groot gedeelte van hare broekgronden, terwijl het overblijvende deel, waaruit de turf getrokken werd, ter beschikking bleef der ingezetenen. Ten gevolge dier verpachting hield nu het weiden van het vee daarin op. Een twaalftal jaren later werd, van wege het Belgisch gouvernement, verbod gelegd op het turfsteken in het moeras. Den 17 Junij 1868, sloot onze gemeente met eene Belgische maatschappij, die de moerasgronden van Bocholt, Beek, Bree, Tongerloo, Beersel enz. had aangekocht, een verdrag, ten gevolge waarvan ons dorp recht heeft het water uit het broek, in het pas aangelegde afwateringskanaal te ontlasten; daar voor echter werden 50 hectaren gronds aan die maatschappij afgestaan. Eindelijk in September 1870 en April 1871 is het broek, onder zeer aannemelijke voorwaarden, aan particulieren openbaar verkocht geworden.

Reeds in 1835, in 1839 en ten laatste in 1857 had de gemeente de binnenhoeken en de heidegronden ten gelde gemaakt. In deze laatstgenoemde verkooping was uitdrukkelijk bepaald, dat enkel grondeigenaars des dorps mochten koopen en nog maar een enkel perceel, tenzij andere koopers ontbraken.

Ten gevolge van het scheidings-tractaat, te Londen den 19 April 1839 tusschen Holland en België gesloten, werden, in de lente van 1844, de nieuwe Rijksgrenzen door onze gemeenten getrokken. Een paar huizen alsmede 2 hectaren 71 aren heidegrond werden in 1853 aan de gemeente van Molenbeersel afgestaan en ruim 358 hec-

Digitized by Google

over 1165 huisgezinnen, zoodat elk huisgezin eene grondswaarde van fl. 25,21 vertegenwoordigde. Stramproy telde toen 194 huisgezinnen. De in de nabijheid des dorps gelegene gronden waren gewaardeerd: de heidegrond fl. 5; moeras fl. 12; veeweide fl. 8 per hectare. Alzoo moesten de gronden, welke ons dorp ten deel vielen, eene gezamenlijke waarde hebben van fl. 4892,24.

Deze verdeeling was reeds begonnen in 1818. Herhaaldelijk hadden de gevolmachtigden eene vergadering belegd onder voorzitterschap van den Raadsheer Gelders van Maeseyck, maar geene overeenkomst kunnen treffen. Eindelijk na een driedaagsche bijeenkomst te Roermond, onder voorzitterschap van den Heer Commissaris Michiels van Verduynen, kwam de verdeeling tot stand, den 16 December 1827.

Daarin echter was het Stramproische broek niet begrepen, omdat de aangrenzende gemeenten Bree, Beek, Gerdingen en Reppel nog recht van gebruik daarop hadden.

Toen eindelijk dit gemeenschappelijk gebruik in 1836 ophield, ten gevolge van het reeds gemelde verdrag, kon ook tot de verdeeling van dien eigendom worden overgegaan. Eene uitzondering evenwel moest gemaakt worden voor het questieuse-broek, dat in gemeld verdrag niet was opgenomen en ook thans buiten aanmerking moest blijven.

Het Stramproische broek, thans meerendeels op Belgisch grondgebied gelegen, had eene oppervlakte van 540 hectaren, 45 aren, 34 centiaren en werd geschat op eene waarde van 43319,41 franks. Daarvan kregen

Stramproy	271,14,38,	hectaren	ter waarde van	22479,26 frs.
Neeritter	126,67,53	id.	id.	9600,55 »
Hunsel-Ell	25,26,97	id.	id.	1873,27 »
Ittervoort	23,56,95	id.	id.	1756,19 »
Kessenich	93,99,51	id.	id.	7610,17 »

Digitized by Google

Daarvan bezit Ittervoort thans nog 12 hectaren; Kessenich heeft zijn aandeel aan Kinroy afgestaan; Hunsel en Neeritter hebben hunnen eigendom aan de toen pas opgerichte gemeente Molenbeersel overgedragen.

Deze deeling had plaats den 24 November 1846.

De gemeente Stramproy verpachtte, in 1852, een groot gedeelte van hare broekgronden, terwijl het overblijvende deel, waaruit de turf getrokken werd, ter beschikking bleef der ingezetenen. Ten gevolge dier verpachting hield nu het weiden van het vee daarin op. Een twaalftal jaren later werd, van wege het Belgisch gouvernement, verbod gelegd op het turfsteken in het moeras. Den 17 Junij 1868, sloot onze gemeente met eene Belgische maatschappij, die de moerasgronden van Bocholt, Beek, Bree, Tongerloo, Beersel enz. had aangekocht, een verdrag, ten gevolge waarvan ons dorp recht heeft het water uit het broek, in het pas aangelegde afwateringskanaal te ontlasten; daar voor echter werden 50 hectaren gronds aan die maatschappij afgestaan. Eindelijk in September 1870 en April 1871 is het broek, onder zeer aannemelijke voorwaarden, aan particulieren openbaar verkocht geworden.

Reeds in 1835, in 1839 en ten laatste in 1857 had de gemeente de binnenhoeken en de heidegronden ten gelde gemaakt. In deze laatstgenoemde verkooping was uitdrukkelijk bepaald, dat enkel grondeigenaars des dorps mochten koopen en nog maar een enkel perceel, tenzij andere koopers ontbraken.

Ten gevolge van het scheidings-tractaat, te Londen den 19 April 1839 tusschen Holland en België gesloten, werden, in de lente van 1844, de nieuwe Rijksgrenzen door onze gemeenten getrokken. Een paar huizen alsmede 2 hectaren 71 aren heidegrond werden in 1853 aan de gemeente van Molenbeersel afgestaan en ruim 358 hec-

Digitized by Google

taren zoo gemeente- als particuliere eigendom liggen thans op Belgiesch grondgebied.

Behalve dien eigendom bezit Stramproy nog eene oppervlakte van 1204 hectaren 84 aren 10 centiaren gronds op Nederlandsch gebied, met eene bevolking van 1176 zielen, welke nagenoeg 240 huisgezinnen vormen.

Hoe groot het zielental der gemeente in 1730 was, geeft ons de volgende volkstelling aan.

»Op heeden 1730 comparerde voor ons, Dirck Klingen ende Gerard Keijarts, byde scheepenen der Hooftjustitie van Thorn, ende my ondergeschrevene substituet secretaris des dorps Stramproy, de eersame rottmeesters des gemelten dorps Stramproy, als nementlich :

»Peter Karis op 't thoor (Torenrot) ende heeft verclaert ter instantie des Heere pastor Parren, van huys tot huys opgenoemen te hebben, so communicanten als minderigen, ende verclaert gevonden te hebben 't getal van twee hondert dartig en twe, behalven noch twe huyse, so niet connen aengeteicken worden om 't vertreck der halfens of pachters, ende moeten gestelt worden op thyn manige. 242.

»Wyders is gecompareert Geert Wijermans, rottmeester int Meulenbroek, ende heeft ter selver instantie opgenoemen van huys tot huys 't meulenbroeksrott, waerin hy is bevonden hebben, so communicanten als minderjarige 't getal ad hondert 44 144,
behalve noch dry hoven, waervan geen getal konnen gespeestieert worden by 't vertreck der huyrlinghen ende behoeren ten wenighste gereekent te werden op vyfthyn communicanten 15.

»Wyders is gecomparert Peeter Windelen, rottmeester van 't Bergerrott, ende verclaert als boven opgenoemen te hebben van huys tot huys, ende daerin bevonden so communicanten als minderjarighen ad hondert 66 166.

Digitized by Google

»Verder is gecomparert Hendrick Syben, rottmeester int Breyvin, ende heeft bevonden in gemelt Breyvinsrott ad hondert 50 150.

»Noch is comparert Jan Beelen als rottmeester in de Hey, verclaert aldaer communicanten ende minderjarighen gevonden te hebben ad twe hondert 200, behalven noch dry huyser en hoeven so om 't vertreck der pachters niet aengegeven woerden, dies moeten gereekent worden op vyfthyn communicanten 15" (1).

Op de keerzijde van het stuk, dat niet geteekend is, staat H. Parren pastor in Stramproy.

In 1726 telde de parochie 544 communicanten, van welke er 154 in het Torenrot, 114 in het Bergerrot, 90 in het Breivinsrot, 97 in het Heyerrot en 89 in het Molenbroeksrot woonden. Volgens de telling van den 15 Germinal, jaar III, (4 April 1795) had Stramproy 985 inwoners.

Uit deze opgave blijkt, dat het dorp is samengesteld uit vijf gehuchten, daar ter plaatse *rotten* (2) genaamd: het *Torenrot*, het *Molenbroeksrot*, het *Bergerrot*, het *Breivensrot* en het *Heyerrot*. De huizen liggen meerendeels op afstand van elkander verwijderd. De eigenlijke kom der gemeente, in twee groepen huizen verdeeld, bevat nauwelijks 40 woningen. De inwoners leven schier allen van den akkerbouw en de veeteelt.

Vroeger werd er het lakenweven zeer behartigd. Zes-en-veertig lakenweverijen verschaften aan eene menigte inwoners werk. Een weg in het westelijk gedeelte des dorps, draagt nog den naam van *Raamstraat*, uit hoofde der vele ramen, die er waren opgericht, om het laken te

(1) Archief der kerk van Stramproy.
(2) Zie de verklaring van dat woord op bladz. 5.

Digitized by Google

taren zoo gemeente- als particuliere eigendom liggen thans op Belgiesch grondgebied.

Behalve dien eigendom bezit Stramproy nog eene opperwlakte van 1204 hectaren 84 aren 10 centiaren gronds op Nederlandsch gebied, met eene bevolking van 1176 zielen, welke nagenoeg 240 huisgezinnen vormen.

Hoe groot het zielental der gemeente in 1730 was, geeft ons de volgende volkstelling aan.

»Op heeden 1730 comparerde voor ons, Dirck Klingen ende Gerard Keijarts, byde scheepenen der Hooftjustitie van Thorn, ende my ondergeschrevene substituet secretaris des dorps Stramproy, de eersame rottmeesters des gemelten dorps Stramproy, als nementlich :

»Peter Karis op 't thoor (Torenrot) ende heeft verclaert ter instantie des Heere pastor Parren, van huys tot huys opgenoemen te hebben, so communicanten als minderigen, ende verclaert gevonden te hebben 't getal van twee hondert dartig en twe, behalven noch twe huyse, so niet connen aengeteicken worden om 't vertreck der halfens of pachters, ende moeten gestelt worden op thyn manige. 242.

»Wyders is gecompareert Geert Wijermans, rottmeester int Meulenbroek, ende heeft ter selver instantie opgenoemen van huys tot huys 't meulenbroeksrott, waerin hy is bevonden hebben, so communicanten als minderjarige 't getal ad hondert 44 144,
behalve noch dry hoven, waervan geen getal konnen gespeestieert worden by 't vertreck der huyrlinghen ende behoeren ten wenighste gereekent te werden op vyfthyn communicanten 15.

»Wyders is gecomparert Peeter Windelen, rottmeester van 't Bergerrott, ende verclaert als boven opgenoemen te hebben van huys tot huys, ende daerin bevonden so communicanten als minderjarighen ad hondert 66 166.

Digitized by Google

»Verder is gecomparert Hendrick Syben, rottmeester int Breyvin, ende heeft bevonden in gemelt Breyvinsrott ad hondert 50 150.

»Noch is comparert Jan Beelen als rottmeester in de Hey, verclaert aldaer communicanten ende minderjarighen gevonden te hebben ad twe hondert 200, behalven noch dry huyser en hoeven so om 't vertreck der pachters niet aengegeven woerden, dies moeten gereekent worden op vyfthyn communicanten 15" (1).

Op de keerzijde van het stuk, dat niet geteekend is, staat H. Parren pastor in Stramproy.

In 1726 telde de parochie 544 communicanten, van welke er 154 in het Torenrot, 114 in het Bergerrot, 90 in het Breivinsrot, 97 in het Heyerrot en 89 in het Molenbroeksrot woonden. Volgens de telling van den 15 Germinal, jaar III, (4 April 1795) had Stramproy 985 inwoners.

Uit deze opgave blijkt, dat het dorp is samengesteld uit vijf gehuchten, daar ter plaatse *rotten* (2) genaamd: het *Torenrot*, het *Molenbroeksrot*, het *Bergerrot*, het *Breivensrot* en het *Heyerrot*. De huizen liggen meerendeels op afstand van elkander verwijderd. De eigenlijke kom der gemeente, in twee groepen huizen verdeeld, bevat nauwelijks 40 woningen. De inwoners leven schier allen van den akkerbouw en de veeteelt.

Vroeger werd er het lakenweven zeer behartigd. Zes-en-veertig lakenweverijen verschaften aan eene menigte inwoners werk. Een weg in het westelijk gedeelte des dorps, draagt nog den naam van *Raamstraat*, uit hoofde der vele ramen, die er waren opgericht, om het laken te

(1) Archief der kerk van Stramproy.
(2) Zie de verklaring van dat woord op bladz. 5.

Digitized by Google

spannen en te droogen. De akte van oprichting der jaarmarkten te Stramproy, die wij in Bijlage IV zullen geven, maakt ook gewag van den lakenhandel, die er als zeer belangrijk wordt voorgesteld. In 1609 den 22 Maart vaardigde de vorstin van Thorn, Anna gravin van der Marck, eene verordening uit, waardoor de aangelegenheden der lakenweverijen te Stramproy wettelijk geregeld werden. Daar dit belangrijk stuk in Bijlage III in zijn geheel zal medegedeeld worden, bepalen wij ons hier den korten inhoud ervan aan te stippen.

Zonder vergunning der vorstin mochten in geheel het vorstendom Thorn nergens lakenweverijen opgericht worden, dan alleen te Stramproy. Geen inwoner des dorps mocht elders laken koopen of garen verkoopen. De lakenfabrikant, die slechte wol of slecht garen gebruikte, kocht of verkocht, werd niet alleen met eene geldboete gestraft, maar moest bovendien gedurende zeven jaren zijne weverij staken; slechte waren werden in beslag genomen en den armen uitgedeeld. Wie breeder of smaller laken maakte dan de aangegeven maat; wie het laken op den raam te ver uitrekte, of het onbehoorlijk droogde; wie eene andere maat gebruikte dan de el, die daartoe was aangewezen, werd tot zware boete veroordeeld. Voor ieder stuk laken moest *één reaal* of *één half kopstuk* belasting betaald worden aan het bestuur.

Ten einde allen inbreuk op deze bepalingen te beletten, werden vijftien beëedigde personen gekozen, die over het »lakenambt" nauwlettend moesten waken; daarenboven werden telken jare twee visiteurs aangesteld, die na hunnen eed te hebben afgelegd, tweemaal per week alle weefstoelen kwamen nazien, alle overtredingen aan de vijftien beëedigden moesten aanbrengen en het recht hadden overal, waar zij zulks noodig achtten, huiszoeking te

Digitized by Google

doen. Elke drie maanden werd van al het voorgevallene behoorlijk rekenschap afgelegd.

Ten dienste dier weverijen stond in het broek op *den Dam* een volmolen, waarvan een stuk molenas in 1869 werd terug gevonden bij het graven van het uitwateringskanaal. Op de plaats, waar nu de broekmolen staat, lag toen eene kluis.

Het gebruik van laken was in ons dorp zóó algemeen, dat men het kousenbreien niet kende, en de persoon thans nog genoemd wordt, en nog geene eeuw dood is, die er het eerst de breikunst invoerde.

In 1864 heeft de laatste lakenweverij in ons dorp opgehouden te werken.

Vóór den aanleg der Zuid-Willemsvaart werd onze gemeente veel bezocht door voerlieden, die van Budel, Hamont, Achel en omstreken, door den *Eltenbosch*, herwaarts kwamen, met hunne vrachtwagens hier logeerden en aan de Maas te Maeseyck steenkolen, kalk en andere benoodigdheden haalden.

In het begin dezer eeuw nog brachten de voerkarren van Venlo naar Antwerpen hun geregeld bezoek aan ons dorp. Hunne tocht was meestal door de heide. Boven Belfeld staken zij de Maas over, kwamen in Baexem langs de Schoor, zóó door Oler en Haler, te Stramproy en vertrokken van daar in de richting van Bocholt, Grooten-Brogel, Beeringen enz.

Omstreeks de veertien dagen, zag men ook eene voerkar van Keulen onze gemeente doortrekken; zij kwam van Maeseyck en zette hare reis voort over Weert, Turnhout naar Antwerpen.

Ook de postwagen van Nijmegen naar Antwerpen en omgekeerd, moest ons dorp aandoen. Van het posthuis te

Digitized by Google

spannen en te droogen. De akte van oprichting der jaarmarkten te Stramproy, die wij in Bijlage IV zullen geven, maakt ook gewag van den lakenhandel, die er als zeer belangrijk wordt voorgesteld. In 1609 den 22 Maart vaardigde de vorstin van Thorn, Anna gravin van der Marck, eene verordening uit, waardoor de aangelegenheden der lakenweverijen te Stramproy wettelijk geregeld werden. Daar dit belangrijk stuk in Bijlage III in zijn geheel zal medegedeeld worden, bepalen wij ons hier den korten inhoud ervan aan te stippen.

Zonder vergunning der vorstin mochten in geheel het vorstendom Thorn nergens lakenweverijen opgericht worden, dan alleen te Stramproy. Geen inwoner des dorps mocht elders laken koopen of garen verkoopen. De lakenfabrikant, die slechte wol of slecht garen gebruikte, kocht of verkocht, werd niet alleen met eene geldboete gestraft, maar moest bovendien gedurende zeven jaren zijne weverij staken; slechte waren werden in beslag genomen en den armen uitgedeeld. Wie breeder of smaller laken maakte dan de aangegeven maat; wie het laken op den raam te ver uitrekte, of het onbehoorlijk droogde; wie eene andere maat gebruikte dan de el, die daartoe was aangewezen, werd tot zware boete veroordeeld. Voor ieder stuk laken moest *één reaal* of *één half kopstuk* belasting betaald worden aan het bestuur.

Ten einde allen inbreuk op deze bepalingen te beletten, werden vijftien beëedigde personen gekozen, die over het »lakenambt" nauwlettend moesten waken; daarenboven werden telken jare twee visiteurs aangesteld, die na hunnen eed te hebben afgelegd, tweemaal per week alle weefstoelen kwamen nazien, alle overtredingen aan de vijftien beëedigden moesten aanbrengen en het recht hadden overal, waar zij zulks noodig achtten, huiszoeking te

Digitized by Google

doen. Elke drie maanden werd van al het voorgevallene behoorlijk rekenschap afgelegd.

Ten dienste dier weverijen stond in het broek op *den Dam* een volmolen, waarvan een stuk molenas in 1869 werd terug gevonden bij het graven van het uitwateringskanaal. Op de plaats, waar nu de broekmolen staat, lag toen eene kluis.

Het gebruik van laken was in ons dorp zóó algemeen, dat men het kousenbreien niet kende, en de persoon thans nog genoemd wordt, en nog geene eeuw dood is, die er het eerst de breikunst invoerde.

In 1864 heeft de laatste lakenweverij in ons dorp opgehouden te werken.

Vóór den aanleg der Zuid-Willemsvaart werd onze gemeente veel bezocht door voerlieden, die van Budel, Hamont, Achel en omstreken, door den *Eltenbosch*, herwaarts kwamen, met hunne vrachtwagens hier logeerden en aan de Maas te Maeseyck steenkolen, kalk en andere benoodigdheden haalden.

In het begin dezer eeuw nog brachten de voerkarren van Venlo naar Antwerpen hun geregeld bezoek aan ons dorp. Hunne tocht was meestal door de heide. Boven Belfeld staken zij de Maas over, kwamen in Baexem langs de Schoor, zóó door Oler en Haler, te Stramproy en vertrokken van daar in de richting van Bocholt, Grooten-Brogel, Beeringen enz.

Omstreeks de veertien dagen, zag men ook eene voerkar van Keulen onze gemeente doortrekken; zij kwam van Maeseyck en zette hare reis voort over Weert, Turnhout naar Antwerpen.

Ook de postwagen van Nijmegen naar Antwerpen en omgekeerd, moest ons dorp aandoen. Van het posthuis te

Digitized by Google

Horne reed hij door Grathem, Hunsel te Stramproy over Houtbroek en door het Breivensrot naar Bocholt, Achel en verder.

Zoolang dit drukke verkeer door onze gemeente bleef aanhouden en de ingezetenen daardoor in rechtstreeksche verbinding stonden met alle omliggende landen en steden, bloeide ons dorp door zijn handel in rundvee, jonge paarden, olie, vruchten enz.; ook de snippenjagt de vischvangst en het opspeuren van kievitseieren leverden aan onderscheidenen nog al eenige baten op, terwijl in het begin dezer eeuw, de bloedzuigersvangst aan enkelen niet onbelangrijke winsten afwierp. Thans zijn die bronnen van vertier voor de ingezetenen nagenoeg uitgeput; de handel is onbeduidend om de dichte nabijheid der rijksgrenzen, die het dorp ten zuiden en ten westen geheel houden ingesloten.

§ II.

Oorsprong des dorps, zijn bestuur, de vorstin, de meyer, de substituut-meyer, de gerechtsbode, de schepenen, de scholtis, de burgemeesters, de rotmeesters, de veldbode, de schutterij.

Het dorp Stramproy maakte hoogstwaarschijnlijk in den beginne deel uit van de eigendommen, welke de Duitsche keizer Otto, ten jare 964, aan Ansfried, graaf van Hoei en Teysterbant, om diens getrouwheid te beloonen, ten geschenke had gegeven. Deze vrome graaf bezat op den linker Maasoever den geheelen strook lands, waarover in latere dagen, de heerlijkheid Kessenich en het vorstendom Thorn hun gebied uitstrekten. Ansfried, die toenmaals zijn verblijf hield te Kessenich op een kasteel, waarvan de overblijfsels, dicht bij de kerk, thans nog zichtbaar zijn, stichte omstreeks het jaar 992 eene abdij te Thorn,

Digitized by Google

die hij begiftigde met de helft der goederen, welke hij van keizer Otto ten geschenke had ontvangen (1).

Zijne deugdzame gemalin, Hilsondis van Stryen trad spoedig daarna, met hare éénige dochter Benedicta van Teysterbant, de nieuwe abdij binnen en werd de eerste abdis van het stift. De graaf had intusschen den priesterstand omhelsd en stierf, als bisschop van Utrecht, in geur van heiligheid, ten jare 1008. Zijn feestdag wordt in het bisdom van Roermond den 15 Mei jaarlijks gevierd.

Het vorstendom Thorn stond onder de voogdij van den graaf van Horne, die deze voogdijschap ter leen hield van de graven van Geldern. Het strekte zijne heerschappij uit over het stadje van dien naam, alsmede over de dorpen *Baexem*, *Ell*, *Grathem*, *Ittervoort* en *Stramproy*. Het werd verdeeld in *vier kwartieren* namelijk 1° het stadje Thorn, 2° Stramproy, 3° Grathem en Baexem, 4° Ell, Haler en Ittervoort.

De *Abdis* die door het kapittel gekozen werd, was de gebiedende *Vorstinne* des lands. Als zoodanig stond zij op gelijken voet met andere vorsten en onderhandelde met hen als macht tegen macht. Zij liet geld slaan met haar blazoen versierd; zij had hare eigene militie, haar eigen gerechtshof, hare eigene landsstenden en afgevaardigden in den *Westfaalschen Kreits*. Hare verordeningen en besluiten hadden kracht van wet, en hare macht was enkel beperkt door de *Landrechten* (2) welker handhaving zij, bij het aanvaarden des bestuurs plechtig bezwoer.

Tot haar plaatsvervanger in het bestuur des lands benoemde zij, met raad van het kapittel, eenen landvoogd,

(1) Jos. Habets, De genaderijke Kapel van O. L. V. aan de Linden bij Thorn p. 10.

(2) Uitgegeven door den Heer J. B. Sivré archivaris der stad Roermond, zie »Publications archéologique dans le duché de Limbourg" tome VIII.

Digitized by Google

Horne reed hij door Grathem, Hunsel te Stramproy over Houtbroek en door het Breivensrot naar Bocholt, Achel en verder.

Zoolang dit drukke verkeer door onze gemeente bleef aanhouden en de ingezetenen daardoor in rechtstreeksche verbinding stonden met alle omliggende landen en steden, bloeide ons dorp door zijn handel in rundvee, jonge paarden, olie, vruchten enz.; ook de snippenjagt de vischvangst en het opspeuren van kievitseieren leverden aan onderscheidenen nog al eenige baten op, terwijl in het begin dezer eeuw, de bloedzuigersvangst aan enkelen niet onbelangrijke winsten afwierp. Thans zijn die bronnen van vertier voor de ingezetenen nagenoeg uitgeput; de handel is onbeduidend om de dichte nabijheid der rijksgrenzen, die het dorp ten zuiden en ten westen geheel houden ingesloten.

§ II.

Oorsprong des dorps, zijn bestuur, de vorstin, de meyer, de substituut-meyer, de gerechtsbode, de schepenen, de scholtis, de burgemeesters, de rotmeesters, de veldbode, de schutterij.

Het dorp Stramproy maakte hoogstwaarschijnlijk in den beginne deel uit van de eigendommen, welke de Duitsche keizer Otto, ten jare 964, aan Ansfried, graaf van Hoei en Teysterbant, om diens getrouwheid te beloonen, ten geschenke had gegeven. Deze vrome graaf bezat op den linker Maasoever den geheelen strook lands, waarover in latere dagen, de heerlijkheid Kessenich en het vorstendom Thorn hun gebied uitstrekten. Ansfried, die toenmaals zijn verblijf hield te Kessenich op een kasteel, waarvan de overblijfsels, dicht bij de kerk, thans nog zichtbaar zijn, stichte omstreeks het jaar 992 eene abdij te Thorn,

Digitized by Google

die hij begiftigde met de helft der goederen, welke hij van keizer Otto ten geschenke had ontvangen (1).

Zijne deugdzame gemalin, Hilsondis van Stryen trad spoedig daarna, met hare éénige dochter Benedicta van Teysterbant, de nieuwe abdij binnen en werd de eerste abdis van het stift. De graaf had intusschen den priesterstand omhelsd en stierf, als bisschop van Utrecht, in geur van heiligheid, ten jare 1008. Zijn feestdag wordt in het bisdom van Roermond den 15 Mei jaarlijks gevierd.

Het vorstendom Thorn stond onder de voogdij van den graaf van Horne, die deze voogdijschap ter leen hield van de graven van Geldern. Het strekte zijne heerschappij uit over het stadje van dien naam, alsmede over de dorpen *Baexem*, *Ell*, *Grathem*, *Ittervoort* en *Stramproy*. Het werd verdeeld in *vier kwartieren* namelijk 1° het stadje Thorn, 2° Stramproy, 3° Grathem en Baexem, 4° Ell, Haler en Ittervoort.

De *Abdis* die door het kapittel gekozen werd, was de gebiedende *Vorstinne* des lands. Als zoodanig stond zij op gelijken voet met andere vorsten en onderhandelde met hen als macht tegen macht. Zij liet geld slaan met haar blazoen versierd; zij had hare eigene militie, haar eigen gerechtshof, hare eigene landsstenden en afgevaardigden in den *Westfaalschen Kreits*. Hare verordeningen en besluiten hadden kracht van wet, en hare macht was enkel beperkt door de *Landrechten* (2) welker handhaving zij, bij het aanvaarden des bestuurs plechtig bezwoer.

Tot haar plaatsvervanger in het bestuur des lands benoemde zij, met raad van het kapittel, eenen landvoogd,

(1) Jos. Habets, De genaderijke Kapel van O. L. V. aan de Linden bij Thorn p. 10.

(2) Uitgegeven door den Heer J. B. Sivré archivaris der stad Roermond, zie »Publications archéologique dans le duché de Limbourg" tome VIII.

Digitized by Google

Horne reed hij door Grathem, Hunsel te Stramproy over Houtbroek en door het Breivensrot naar Bocholt, Achel en verder.

Zoolang dit drukke verkeer door onze gemeente bleef aanhouden en de ingezetenen daardoor in rechtstreeksche verbinding stonden met alle omliggende landen en steden, bloeide ons dorp door zijn handel in rundvee, jonge paarden, olie, vruchten enz.; ook de snippenjagt de vischvangst en het opspeuren van kievitseieren leverden aan onderscheidenen nog al eenige baten op, terwijl in het begin dezer eeuw, de bloedzuigersvangst aan enkelen niet onbelangrijke winsten afwierp. Thans zijn die bronnen van vertier voor de ingezetenen nagenoeg uitgeput; de handel is onbeduidend om de dichte nabijheid der rijksgrenzen, die het dorp ten zuiden en ten westen geheel houden ingesloten.

§ II.

Oorsprong des dorps, zijn bestuur, de vorstin, de meyer, de substituut-meyer, de gerechtsbode, de schepenen, de scholtis, de burgemeesters, de rotmeesters, de veldbode, de schutterij.

Het dorp Stramproy maakte hoogstwaarschijnlijk in den beginne deel uit van de eigendommen, welke de Duitsche keizer Otto, ten jare 964, aan Ansfried, graaf van Hoei en Teysterbant, om diens getrouwheid te beloonen, ten geschenke had gegeven. Deze vrome graaf bezat op den linker Maasoever den geheelen strook lands, waarover in latere dagen, de heerlijkheid Kessenich en het vorstendom Thorn hun gebied uitstrekten. Ansfried, die toenmaals zijn verblijf hield te Kessenich op een kasteel, waarvan de overblijfsels, dicht bij de kerk, thans nog zichtbaar zijn, stichte omstreeks het jaar 992 eene abdij te Thorn,

Digitized by Google

die hij begiftigde met de helft der goederen, welke hij van keizer Otto ten geschenke had ontvangen (1).

Zijne deugdzame gemalin, Hilsondis van Stryen trad spoedig daarna, met hare éénige dochter Benedicta van Teysterbant, de nieuwe abdij binnen en werd de eerste abdis van het stift. De graaf had intusschen den priesterstand omhelsd en stierf, als bisschop van Utrecht, in geur van heiligheid, ten jare 1008. Zijn feestdag wordt in het bisdom van Roermond den 15 Mei jaarlijks gevierd.

Het vorstendom Thorn stond onder de voogdij van den graaf van Horne, die deze voogdijschap ter leen hield van de graven van Geldern. Het strekte zijne heerschappij uit over het stadje van dien naam, alsmede over de dorpen *Baexem*, *Ell*, *Grathem*, *Ittervoort* en *Stramproy*. Het werd verdeeld in *vier kwartieren* namelijk 1° het stadje Thorn, 2° Stramproy, 3° Grathem en Baexem, 4° Ell, Haler en Ittervoort.

De *Abdis* die door het kapittel gekozen werd, was de gebiedende *Vorstinne* des lands. Als zoodanig stond zij op gelijken voet met andere vorsten en onderhandelde met hen als macht tegen macht. Zij liet geld slaan met haar blazoen versierd; zij had hare eigene militie, haar eigen gerechtshof, hare eigene landsstenden en afgevaardigden in den *Westfaalschen Kreits*. Hare verordeningen en besluiten hadden kracht van wet, en hare macht was enkel beperkt door de *Landrechten* (2) welker handhaving zij, bij het aanvaarden des bestuurs plechtig bezwoer.

Tot haar plaatsvervanger in het bestuur des lands benoemde zij, met raad van het kapittel, eenen landvoogd,

---

(1) Jos. Habets, De genaderijke Kapel van O. L. V. aan de Linden bij Thorn p. 10.

(2) Uitgegeven door den Heer J. B. Sivré archivaris der stad Roermond, zie »Publications archéologique dans le duché de Limbourg" tome VIII.

Digitized by Google

meestal *Meyer* of *Grondmeyer* genoemd. Volgens het Landrecht moest deze »einen erbaren ingeseten man syn, der binnen den eigendomb van Thoren, geërfft, gegeut ende gelaet is." Hij legde bij het aanvaarden zijner betrekking den eed af »houdt ende trow te syn,, mynre gnediger vrowen van Thoren, den eerwerdigen capittell, als grontherren, den vogtt van Horne ende den gantzen gericht, den gantzen lande van Thoren ende alleman, schepen ordell laeten erfaren, ende geinen schepenraet te melden."

De Meyer was alzoo bij onze voorvaderen een man van gewicht. Ofschoon zijne voorname taak bestond in het recht en de wetten te doen handhaven, trad hij toch ook op als burgerlijk beambte. Hij droeg zorg voor de regelmatigheid der procesorde, voor de inschrijving der hypotheken, voor den juisten omslag der belastingen en stelde den kooper in het bezit van zijn gekocht goed. Was het land in nood, dan riep hij de manschappen op en stelde zich zelf aan het hoofd der landweer. Als vertegenwoordiger der vorstin, stond hij eenigermate gelijk met onzen officier van justitie. Hij was ambtshalve verplicht de wetten des lands tegen misbruik, overtreding of verzet te handhaven, en de schuldigen te straffen; in een woord op hem rustte geheel het bestuur des vorstendoms.

Daar hij ambtshalve genoodzaakt was in de nabijheid van het vorstelijk stift zijn verblijf te houden en intusschen zijne tegenwoordigheid, om den aard zijner bediening, dikwijls elders vereischt werd, stelde hij somtijds in de dorpen, die te ver van Thorn verwijderd waren, eenen *zaakgelastigden* aan. Deze ontving dan, luidens eene machtiging van den meyer Adriaen Engels aan Jacob Halermans te Stramproy in 1644 gegeven, »last en magt om als secretaris of substituyt grondmeyer te schryven ende protocol te halden van alle akte als: momberschappen van onmondi-

Digitized by Google

gen, overdrachten, gerechtinge en geudinge, opneminge van penninge of obligatie daervan, voor twe schepenen in het district van Stramproy, alles wie sulckx allen tyt voorgaends voor rentmeesters en grondtmeyers te geschiede plagt" (1).

Ook stond ten dienste van den Meyer een *Gerichtsbode*. Deze werd door de Abdis, met raad en toestemming des kapittels, gekozen en moest volgens het Landrecht zijn: »eenen erbaren knaep, der schuldigh is te sweren ende eydt te doen, als meyer ende scholtett doen; ende hy is oeck schuldigh in orlogh ende last of noeden des landtz, gereyt te syn tot ryden of to gaen, nae dat gelegen is om te hoeren und te vernemen, ende dat landt to warschowen, ende daerin doen, wes van noeden is, doch buyten synen kost, schaden of hinder. Hij is oeck schuldigh al so waell den ermen als den rycken to syn om synen gesetten loen tott heuren recht to dienen, datt einen boede to behoeret". In betrekking tot ons dorp legde hij den volgenden eed af:

»Dwiell ich op huden tot boede tot Stramproy gekoren ende gesatt ben, geloeve ich ende sweere dese naevolgende puncten op mynder selen verdoemenisse te betracten ende myns bestens vermoegens vast ende stedygh nae te volgen.

»In den eerster geloeve ende sweer ich mynder genaedyghe Frouw, den eerwerdych Capittel, trouwe ende hold te syen, in alles het besten te preuven ende het ersten te woerden en te doen, was eene goede boede te doen toestaet.

»Ten tweden geloeve ende sweer ich trouwe en holt te syn ahn den meyer oft den selligen soe hy mochte deputeere, ende den meyer oft in syn absentie gecommenterde, alles aen te bryngen, als van gewalt, moetwyllen,

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

brucken ende dergelycks saecken daer dye ondersaeten des dorps Stramproy summelyck ahn ner heer mochten vallen, fryndt noch mach aen te syen, mie nyet te verswygen, sonderlyck op mynder selen verdoemenysse alles aen den meyer te brengen.

»Ten derden, nerstlich opsycht te hebben, dat dye sondaegen, heylychdaegen so van den oppitslroy (?) in dye kercke geboden mochten syen geber gemerck (?) sullen worde, oft die sellige, dye in overtredinge bevonden woerden, aen den meyer op de voor haeren eydt aenbrengen, hebbende geen aensich van persoenen, wye dieselvyge syen moechten.

»Item geloeve ich op alle gewyde plaetse, gelegen in het broeck nerstyck opsicht te hebben, ende soo eenyge van onderdaene in dye selvyge suymelyck vaelle, dye selvyge persoen aen den meyer sonder verswyeche aen te brengen" (1). Dit afschrift is zonder dagteekening.

De *schepenen* waren niet gelijk thans, de medebestuurders der gemeenten, maar werkelijke leden van het gerechtshof. De rechtbank van Thorn, ook *dingbank* en *schepenbank* genaamd, telde *zeven* schepenen, van welke er twee uit het kwartier Thorn, twee uit het kwartier Stramproy, twee uit het kwartier Grathem-Baexem en één uit het kwartier Ell, Haler en Ittervoort herkomstig waren. — De dingbank van Grathem, welke een onderdeel van die van Thorn was, had slechts zes schepenen. — Hun ambt was geheel van gerechtelijken aard; zij hadden het toezicht over alle crimineele, correctioneele en civiele zaken, zooals: moord, mishandeling, diefstal, landlooperij, koop, verkoop, verpachtingen, wettige deelingen, gicht, voogdijstelling, meerderjarig verklaring, huwelijksvoorwaarden, leenen, renten, pachten enz. enz. zij oordeelden als rechters over

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

alle rechtsgedingen; doch hunne uitspraak was dan alleen geldig en wettig, wanneer zij geschiedde onder voorzitterschap van den meyer, onder toezicht van den voogd en in bijwezen van al de schepenen.

De afwezigheid van een lid maakte, zoo als men zulks noemde, eenen *gebroken schepenstoel*, waarmede geen rechtsgeding mocht behandeld worden, tenzij onder toestemming van beide partijen. Zonder voorafgaand arrest van de schepenbank, mogt geen onderdaan van het vorstendom in verzekerde bewaring genomen worden. In *crimineele* zaken was het schepenenvonnis onherroepelijk; de veroordeelde kon in dit geval enkel gratie vragen aan de Vorstin. In *burgerlijke* zaken kon men ook in hooger beroep gaan tot den *vorstelijken raad van appel*, en van daar, des verkiezende, tot de *Rijksgerichten*.

De schepenraad koos zelf zijne medeleden. Een schepen moest luidens de voorschriften van het Landrecht zijn: »eine erbarn man, binnen den eigendomb van Thoren woonende ende daer geërfft, geguet en gelaet synde". Hij kon niet worden afgezet, noch door de vorstin, noch door den voogd, dan na vonnis der schepenbank. Bij het aanvaarden van zijn ambt legde hij den volgenden eed af in handen van den meyer.

»Want ick huyden dis dags schepen gecoren bin, so gelove ick houdt ende trowe te syn myner gnediger vrowen van Thoren, den eherwerdigen capittell van Thoren, mijnen gnedigen herrn van Horne als einen vogtt, den meyer, den scholtett, den schepen, den bode, ende der gantzer gemeinden des landtz van Thoren, als ick clacht ende antwordt gehoertt heb, konde ende warheitt van beiden syden; ende ick om recht gemaent werde, so sall ick daer recht over geven, datt ick van rechtz wegen schuldigh ben te geven, nae aller meynre beste weten

Digitized by Google

brucken ende dergelycks saecken daer dye ondersaeten des dorps Stramproy summelyck ahn ner heer mochten vallen, fryndt noch mach aen te syen, mie nyet te verswygen, sonderlyck op mynder selen verdoemenysse alles aen den meyer te brengen.

»Ten derden, nerstlich opsycht te hebben, dat dye sondaegen, heylychdaegen so van den oppitslroy (?) in dye kercke geboden mochten syen geber gemerck (?) sullen worde, oft die sellige, dye in overtredinge bevonden woerden, aen den meyer op de voor haeren eydt aenbrengen, hebbende geen aensich van persoenen, wye dieselvyge syen moechten.

»Item geloeve ich op alle gewyde plaetse, gelegen in het broeck nerstyck opsicht te hebben, ende soo eenyge van onderdaene in dye selvyge suymelyck vaelle, dye selvyge persoen aen den meyer sonder verswyeche aen te brengen" (1). Dit afschrift is zonder dagteekening.

De *schepenen* waren niet gelijk thans, de medebestuurders der gemeenten, maar werkelijke leden van het gerechtshof. De rechtbank van Thorn, ook *dingbank* en *schepenbank* genaamd, telde *zeven* schepenen, van welke er twee uit het kwartier Thorn, twee uit het kwartier Stramproy, twee uit het kwartier Grathem-Baexem en één uit het kwartier Ell, Haler en Ittervoort herkomstig waren. — De dingbank van Grathem, welke een onderdeel van die van Thorn was, had slechts zes schepenen. — Hun ambt was geheel van gerechtelijken aard; zij hadden het toezicht over alle crimineele, correctioneele en civiele zaken, zooals: moord, mishandeling, diefstal, landlooperij, koop, verkoop, verpachtingen, wettige deelingen, gicht, voogdijstelling, meerderjarig verklaring, huwelijksvoorwaarden, leenen, renten, pachten enz. enz. zij oordeelden als rechters over

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

alle rechtsgedingen; doch hunne uitspraak was dan alleen geldig en wettig, wanneer zij geschiedde onder voorzitterschap van den meyer, onder toezicht van den voogd en in bijwezen van al de schepenen.

De afwezigheid van een lid maakte, zoo als men zulks noemde, eenen *gebroken schepenstoel*, waarmede geen rechtsgeding mocht behandeld worden, tenzij onder toestemming van beide partijen. Zonder voorafgaand arrest van de schepenbank, mogt geen onderdaan van het vorstendom in verzekerde bewaring genomen worden. In *crimineele* zaken was het schepenenvonnis onherroepelijk; de veroordeelde kon in dit geval enkel gratie vragen aan de Vorstin. In *burgerlijke* zaken kon men ook in hooger beroep gaan tot den *vorstelijken raad van appel*, en van daar, des verkiezende, tot de *Rijksgerichten*.

De schepenraad koos zelf zijne medeleden. Een schepen moest luidens de voorschriften van het Landrecht zijn: »eine erbarn man, binnen den eigendomb van Thoren woonende ende daer geërfft, geguet en gelaet synde". Hij kon niet worden afgezet, noch door de vorstin, noch door den voogd, dan na vonnis der schepenbank. Bij het aanvaarden van zijn ambt legde hij den volgenden eed af in handen van den meyer.

»Want ick huyden dis dags schepen gecoren bin, so gelove ick houdt ende trowe te syn myner gnediger vrowen van Thoren, den eherwerdigen capittell van Thoren, mijnen gnedigen herrn van Horne als einen vogtt, den meyer, den scholtett, den schepen, den bode, ende der gantzer gemeinden des landtz van Thoren, als ick clacht ende antwordt gehoertt heb, konde ende warheitt van beiden syden; ende ick om recht gemaent werde, so sall ick daer recht over geven, datt ick van rechtz wegen schuldigh ben te geven, nae aller meynre beste weten

Digitized by Google

brucken ende dergelycks saecken daer dye ondersaeten des dorps Stramproy summelyck ahn ner heer mochten vallen, fryndt noch mach aen te syen, mie nyet te verswygen, sonderlyck op mynder selen verdoemenysse alles aen den meyer te brengen.

»Ten derden, nerstlich opsycht te hebben, dat dye sondaegen, heylychdaegèn so van den oppitslroy (?) in dye kercke geboden mochten syen geber gemerck (?) sullen worde, oft die sellige, dye in overtredinge bevonden woerden, aen den meyer op de voór haeren eydt aenbrengen, hebbende geen aensich van persoenen, wye dieselvyge syen moechten.

»Item geloeve ich op alle gewyde plaetse, gelegen in het broeck nerstyck opsicht te hebben, ende soo eenyge van onderdaene in dye selvyge suymelyck vaelle, dye selvyge persoen aen den meyer sonder verswyeche aen te brengen" (1). Dit afschrift is zonder dagteekening.

De *schepenen* waren niet gelijk thans, de medebestuurders der gemeenten, maar werkelijke leden van het gerechtshof. De rechtbank van Thorn, ook *dingbank* en *schepenbank* genaamd, telde *zeven* schepenen, van welke er twee uit het kwartier Thorn, twee uit het kwartier Stramproy, twee uit het kwartier Grathem-Baexem en één uit het kwartier Ell, Haler en Ittervoort herkomstig waren. — De dingbank van Grathem, welke een onderdeel van die van Thorn was, had slechts zes schepenen. — Hun ambt was geheel van gerechtelijken aard; zij hadden het toezicht over alle crimineele, correctioneele en civiele zaken, zooals: moord, mishandeling, diefstal, landlooperij, koop, verkoop, verpachtingen, wettige deelingen, gicht, voogdijstelling, meerderjarig verklaring, huwelijksvoorwaarden, leenen, renten, pachten enz. enz. zij oordeelden als rechters over

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

alle rechtsgedingen; doch hunne uitspraak was dan alleen geldig en wettig, wanneer zij geschiedde onder voorzitterschap van den meyer, onder toezicht van den voogd en in bijwezen van al de schepenen.

De afwezigheid van een lid maakte, zoo als men zulks noemde, eenen *gebroken schepenstoel*, waarmede geen rechtsgeding mocht behandeld worden, tenzij onder toestemming van beide partijen. Zonder voorafgaand arrest van de schepenbank, mogt geen onderdaan van het vorstendom in verzekerde bewaring genomen worden. In *crimineele* zaken was het schepenenvonnis onherroepelijk; de veroordeelde kon in dit geval enkel gratie vragen aan de Vorstin. In *burgerlijke* zaken kon men ook in hooger beroep gaan tot den *vorstelijken raad van appel*, en van daar, des verkiezende, tot de *Rijksgerichten*.

De schepenraad koos zelf zijne medeleden. Een schepen moest luidens de voorschriften van het Landrecht zijn: »eine erbarn man, binnen den eigendomb van Thoren woonende ende daer geërfft, geguet en gelaet synde". Hij kon niet worden afgezet, noch door de vorstin, noch door den voogd, dan na vonnis der schepenbank. Bij het aanvaarden van zijn ambt legde hij den volgenden eed af in handen van den meyer.

»Want ick huyden dis dags schepen gecoren bin, so gelove ick houdt ende trowe te syn myner gnediger vrowen van Thoren, den eherwerdigen capittell van Thoren, mijnen gnedigen herrn van Horne als einen vogtt, den meyer, den scholtett, den schepen, den bode, ende der gantzer gemeinden des landtz van Thoren, als ick clacht ende antwordt gehoertt heb, konde ende warheitt van beiden syden; ende ick om recht gemaent werde, so sall ick daer recht over geven, datt ick van rechtz wegen schuldigh ben te geven, nae aller meynre beste weten

Digitized by Google

brucken ende dergelycks saecken daer dye ondersaeten des dorps Stramproy summelyck ahn ner heer mochten vallen, fryndt noch mach aen te syen, mie nyet te verswygen, sonderlyck op mynder selen verdoemenysse alles aen den meyer te brengen.

»Ten derden, nerstlich opsycht te hebben, dat dye sondaegen, heylychdaegèn so van den oppitslroy (?) in dye kercke geboden mochten syen geber gemerck (?) sullen worde, oft die sellige, dye in overtredinge bevonden woerden, aen den meyer op de voor haeren eydt aenbrengen, hebbende geen aensich van persoenen, wye dieselvyge syen moechten.

»Item geloeve ich op alle gewyde plaetse, gelegen in het broeck nerstyck opsicht te hebben, ende soo eenyge van onderdaene in dye selvyge suymelyck vaelle, dye selvyge persoen aen den meyer sonder verswyeche aen te brengen" (1). Dit afschrift is zonder dagteekening.

De *schepenen* waren niet gelijk thans, de medebestuurders der gemeenten, maar werkelijke leden van het gerechtshof. De rechtbank van Thorn, ook *dingbank* en *schepenbank* genaamd, telde *zeven* schepenen, van welke er twee uit het kwartier Thorn, twee uit het kwartier Stramproy, twee uit het kwartier Grathem-Baexem en één uit het kwartier Ell, Haler en Ittervoort herkomstig waren. — De dingbank van Grathem, welke een onderdeel van die van Thorn was, had slechts zes schepenen. — Hun ambt was geheel van gerechtelijken aard; zij hadden het toezicht over alle crimineele, correctioneele en civiele zaken, zooals: moord, mishandeling, diefstal, landlooperij, koop, verkoop, verpachtingen, wettige deelingen, gicht, voogdijstelling, meerderjarig verklaring, huwelijksvoorwaarden, leenen, renten, pachten enz. enz. zij oordeelden als rechters over

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

alle rechtsgedingen; doch hunne uitspraak was dan alleen geldig en wettig, wanneer zij geschiedde onder voorzitterschap van den meyer, onder toezicht van den voogd en in bijwezen van al de schepenen.

De afwezigheid van een lid maakte, zoo als men zulks noemde, eenen *gebroken schepenstoel*, waarmede geen rechtsgeding mocht behandeld worden, tenzij onder toestemming van beide partijen. Zonder voorafgaand arrest van de schepenbank, mogt geen onderdaan van het vorstendom in verzekerde bewaring genomen worden. In *crimineele* zaken was het schepenenvonnis onherroepelijk; de veroordeelde kon in dit geval enkel gratie vragen aan de Vorstin. In *burgerlijke* zaken kon men ook in hooger beroep gaan tot den *vorstelijken raad van appel*, en van daar, des verkiezende, tot de *Rijksgerichten*.

De schepenraad koos zelf zijne medeleden. Een schepen moest luidens de voorschriften van het Landrecht zijn: »eine erbarn man, binnen den eigendomb van Thoren woonende ende daer geërfft, geguet en gelaet synde". Hij kon niet worden afgezet, noch door de vorstin, noch door den voogd, dan na vonnis der schepenbank. Bij het aanvaarden van zijn ambt legde hij den volgenden eed af in handen van den meyer.

»Want ick huyden dis dags schepen gecoren bin, so gelove ick houdt ende trowe te syn myner gnediger vrowen van Thoren, den eherwerdigen capittell van Thoren, mijnen gnedigen herrn van Horne als einen vogtt, den meyer, den scholtett, den schepen, den bode, ende der gantzer gemeinden des landtz van Thoren, als ick clacht ende antwordt gehoertt heb, konde ende warheitt van beiden syden; ende ick om recht gemaent werde, so sall ick daer recht over geven, datt ick van rechtz wegen schuldigh ben te geven, nae aller meynre beste weten

Digitized by Google

brucken ende dergelycks saecken daer dye ondersaeten des dorps Stramproy summelyck ahn ner heer mochten vallen, fryndt noch mach aen te syen, mie nyet te verswygen, sonderlyck op mynder selen verdoemenysse alles aen den meyer te brengen.

»Ten derden, nerstlich opsycht te hebben, dat dye sondaegen, heylychdaegèn so van den oppitslroy (?) in dye kercke geboden mochten syen geber gemerck (?) sullen worde, oft die sellige, dye in overtredinge bevonden woerden, aen den meyer op de voor haeren eydt aenbrengen, hebbende geen aensich van persoenen, wye dieselvyge syen moechten.

»Item geloeve ich op alle gewyde plaetse, gelegen in het broeck nerstyck opsicht te hebben, ende soo eenyge van onderdaene in dye selvyge suymelyck vaelle, dye selvyge persoen aen den meyer sonder verswyeche aen te brengen" (1). Dit afschrift is zonder dagteekening.

De *schepenen* waren niet gelijk thans, de medebestuurders der gemeenten, maar werkelijke leden van het gerechtshof. De rechtbank van Thorn, ook *dingbank* en *schepenbank* genaamd, telde *zeven* schepenen, van welke er twee uit het kwartier Thorn, twee uit het kwartier Stramproy, twee uit het kwartier Grathem-Baexem en één uit het kwartier Ell, Haler en Ittervoort herkomstig waren. — De dingbank van Grathem, welke een onderdeel van die van Thorn was, had slechts zes schepenen. — Hun ambt was geheel van gerechtelijken aard; zij hadden het toezicht over alle crimineele, correctioneele en civiele zaken, zooals: moord, mishandeling, diefstal, landlooperij, koop, verkoop, verpachtingen, wettige deelingen, gicht, voogdijstelling, meerderjarig verklaring, huwelijksvoorwaarden, leenen, renten, pachten enz. enz. zij oordeelden als rechters over

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

alle rechtsgedingen; doch hunne uitspraak was dan alleen geldig en wettig, wanneer zij geschiedde onder voorzitterschap van den meyer, onder toezicht van den voogd en in bijwezen van al de schepenen.

De afwezigheid van een lid maakte, zoo als men zulks noemde, eenen *gebroken schepenstoel*, waarmede geen rechtsgeding mocht behandeld worden, tenzij onder toestemming van beide partijen. Zonder voorafgaand arrest van de schepenbank, mogt geen onderdaan van het vorstendom in verzekerde bewaring genomen worden. In *crimineele* zaken was het schepenenvonnis onherroepelijk; de veroordeelde kon in dit geval enkel gratie vragen aan de Vorstin. In *burgerlijke* zaken kon men ook in hooger beroep gaan tot den *vorstelijken raad van appel*, en van daar, des verkiezende, tot de *Rijksgerichten*.

De schepenraad koos zelf zijne medeleden. Een schepen moest luidens de voorschriften van het Landrecht zijn: »eine erbarn man, binnen den eigendomb van Thoren woonende ende daer geërfft, geguet en gelaet synde". Hij kon niet worden afgezet, noch door de vorstin, noch door den voogd, dan na vonnis der schepenbank. Bij het aanvaarden van zijn ambt legde hij den volgenden eed af in handen van den meyer.

»Want ick huyden dis dags schepen gecoren bin, so gelove ick houdt ende trowe te syn myner gnediger vrowen van Thoren, den eherwerdigen capittell van Thoren, mijnen gnedigen herrn van Horne als einen vogtt, den meyer, den scholtett, den schepen, den bode, ende der gantzer gemeinden des landtz van Thoren, als ick clacht ende antwordt gehoertt heb, konde ende warheitt van beiden syden; ende ick om recht gemaent werde, so sall ick daer recht over geven, datt ick van rechtz wegen schuldigh ben te geven, nae aller meynre beste weten

Digitized by Google

ende verstant, des en sall ick niett laeten om vader, om moeder, om suster, om broeder, om vrindt, om maege, om goldt of om silver, of om anxten will mynes lyffs, geenen schepen raett en sall ick melden, den meisten gefolgh sall ick volgen, so mich Gott help ende alle gotz heiligen" (1).

Buiten den meyer, die steeds verscheen als vertegenwoordiger der abdis en van het kapittel, bestond er te Thorn ook nog een beambte, die den naam droeg van *scholtis* of *scholtet*. Deze persoon was de plaatsvervanger van den graaf van Horne door hem bij de dingbank van Thorn aangesteld »om de schepen to manen", wanneer er zaken verhandeld werden, die onder het rechtsgebied zijner voogdij vielen. Zooals wij zagen, uit den zoo even gemelden eed, moesten de schepenen van Thorn ook aan den scholtis hulde en trouw zweren.

Deze wijze van rechtsbedeeling bleef nagenoeg onveranderd voortbestaan van vóór 1180 tot aan de Fransche omwenteling, niet tegenstaande er in de 18de eeuw vele pogingen van wege het kapittel en de landsstende aangewend en der vorstin groote moeielijkheden veroorzaakt werden, om eenen anderen vorm van rechtspraak te verkrijgen.

Wat nu meer bepaald het innerlijk bestuur onzer gemeente aangaat, dit was toevertrouwd aan twee *burgemeesters* en vijf *rotmeesters*.

De *burgemeesters* waren niet als thans de afgevaardigden van den soeverein, maar de vertegenwoordigers des volks. Zij werden telken jare, op Nieuwjaarsdag, door de ingezetenen des dorps gekozen in bijwezen van de schepenen en den grondmeyer, in wiens handen zij den eed van getrouwheid

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

aflegden. Hunne taak was: het welzijn der inwoners te bevorderen en dier belangen overal voor te staan; te zorgen voor het onderhoud der wegen, dijken, straten, waterlossingen enz. Zij waren belast met de handhaving der orde. Zij hielpen den meyer den omslag opmaken van de schattingen, die jaarlijks per bunder, over de gemeente verdeeld werden; zij zamelden de belastingsgelden in, en legden bij hun aftreden, op het einde des jaars, rekenschap af van hun beheer in de tegenwoordigheid van den meyer, den pastoor en de rotmeesters. Het was een gebruik, dat ten tijde van oorlog, steeds *ongehuwde* personen tot burgemeesters gekozen werden; de rede waarom men dan aan dezen, boven de *getrouwden*, den voorkeur gaf, is licht te raden.

Aanvankelijk genoten de burgemeesters geene bezoldiging; later evenwel, in de laatste helft der 18de eeuw, vinden wij hun eene tegemoetkoming toegekend van vijf-en-twintig gulden 's jaars, behalve de uitkeering voor reiskosten en schrijfbehoeften, die zij in rekening konden brengen.

De twee laatste burgemeesters, die onder het beheer van het stift van Thorn, aan het hoofd onzer gemeente stonden waren: Joannes Sweels en Petrus Smeets.

Tijdens de Fransche overheersching vinden wij melding gemaakt van de volgende burgemeesters. Henricus Stultjens 1797; Petrus Remers; N. N. Hofman, herkomstig uit Ool, was vroeger koster en schoolmeester geweest in het dorp; Charles François Guillon, een franschman, vertrok in het begin van 1814 naar Roermond.

Deze ambtslieden werden door het Fransche Bewind genoemd *agents municipals;* hunne jaarwedde van wege de gemeente bedroeg, volgens aangifte van den 15 Germinal,

Digitized by Google

jaar III (4 April 1795), vijftig Kleefsche gulden, behalve vrij verteer en eene toelage van één gulden per dag, zoo lang zij voor gemeente-zaken buiten het dorp moesten vertoeven.

De gemeente-*schrijver* genoot, volgens dezelfde aangifte, jaarlijks *honderd* Kleefsche gulden. Daarvoor moest hij van alles nótitie houden, de gemeente-rekeningen optellen, met den burgemeester van huis tot huis gaan, en de rekening van ieder ingezetene opmaken, alsmede de schattingen heffen.

Verder waren burgemeesters van Stramproy: Wilhelmus Hermanus Smeijers, benoemd den 3 Maart 1814; Jacobus Veltmans; Leonardus Deckers, 1825; Petrus Joannes Boonen, uit Bocholt, vroeger secretaris der gemeente, benoemd den 20 Augustus 1831; Joannes Matthias Eycken, benoemd den 14 October 1836, Renerus Veltmans, benoemd bij koninklijk besluit van den 22 Januari 1870.

De *Rotmeesters* waren de gekozene der burgemeesters, derzelver raadslieden en medehelpers. Ieder *rot* had slechts éénen rotmeester. Werden er zaken van overwegend belang in onderhandeling genomen, dan brachten de rotmeesters op aanwijzen der burgemeesters, elk uit zijn rot, nog een man mede op de vergadering. Verdere bescheiden hieromtrent worden aangegeven in Bijlage II.

Ten dienste der burgemeesters stond de *veldbode*, ook wel eens, in de archieven, *bedeljager* genaamd. Wat deze eigenlijk te verrichten had, blijkt uit de volgende eedsverklaring, welke hij, bij het aanvaarden van zijn ambt, ten overstaan van den grondmeyer en de twee schepenen des dorps aflegde:

»Item geloeve ich vastelyck en ernstelyck alles te doen ende nae te volgen, was mych van heer opperlacht sall moge worden, mych nergens inne te sparen, gevordert van den heer synde alle tyt volgen.

Digitized by Google

»Myner genaedyghe Frou jaecht ende wyeldt-baenen tot Stramroy gelegen, geloeve ich nerstych opsycht op te hebben; alle schuten soe ich met den roer vynden muchten, al om eennygh wyelt uyt muchten gaen oft douven te scheten, of soe ich vernyemen muchten, dat eennyghe stricken gestalt muchten worden, om mynder genadiger vrouw wyelt te vangen, dye selvige person sonder swygen aen te bryngen.

»Item geloeve ende sweer ich dye gemente och trouwe ende holt te syen, niemans, cleyn oft groet, met onrecht te beschuldygen; sonderlich daer in te doen, wye einer goeden boede te doen toe staen sall.

»Item als ich van den borgemester gevordert werde, om eenyge carren tot dyenst versocht synde des dourps oft die gemente op te gebyeden, sall alle tyd bereyt syn, wye ock ofte eenyge crygsvolcke op weegh waer ende dye borgemesters mich wilden uytsynden om daer nae te vernyemen, sall och alle tyt tot dyenst der gemente bereyt syen voor geberlycker rechten.

»Item oft eenyge naebueren in 't velt met beste, schaede lyeden oft dorich dye schepers syn erven nedergedreven, oft hun beent dorych dye schaepen aef geweiht muchten worden, sall mynes bestens vermogen nerstlyck daer naer syen, ende soe dyckmals als ich te pas muchte komen en dye vynden, sall dye selve pynden en dye naebueren aenbryngen, soe den schaede geleden mucht hebben.

»Item oft ich in dese vorgande punten summelyck gevonden muchte worden, dye selve ende naer lants maniere yets nieten volgde oft betrachte, ben tevreden, op eenyge faeyt bevonden synde, anstonts sonder eenygh teegen spreeken aef gestalt te worden" (1).

---

(1) Archief der gemeente, geteekent 6 Junij 1628.

Digitized by Google

jaar III (4 April 1795), vijftig Kleefsche gulden, behalve vrij verteer en eene toelage van één gulden per dag, zoo lang zij voor gemeente-zaken buiten het dorp moesten vertoeven.

De gemeente-*schrijver* genoot, volgens dezelfde aangifte, jaarlijks *honderd* Kleefsche gulden. Daarvoor moest hij van alles nótitie houden, de gemeente-rekeningen optellen, met den burgemeester van huis tot huis gaan, en de rekening van ieder ingezetene opmaken, alsmede de schattingen heffen.

Verder waren burgemeesters van Stramproy: Wilhelmus Hermanus Smeijers, benoemd den 3 Maart 1814; Jacobus Veltmans; Leonardus Deckers, 1825; Petrus Joannes Boonen, uit Bocholt, vroeger secretaris der gemeente, benoemd den 20 Augustus 1831; Joannes Matthias Eycken, benoemd den 14 October 1836, Renerus Veltmans, benoemd bij koninklijk besluit van den 22 Januari 1870.

De *Rotmeesters* waren de gekozene der burgemeesters, derzelver raadslieden en medehelpers. Ieder *rot* had slechts éénen rotmeester. Werden er zaken van overwegend belang in onderhandeling genomen, dan brachten de rotmeesters op aanwijzen der burgemeesters, elk uit zijn rot, nog een man mede op de vergadering. Verdere bescheiden hieromtrent worden aangegeven in Bijlage II.

Ten dienste der burgemeesters stond de *veldbode*, ook wel eens, in de archieven, *bedeljager* genaamd. Wat deze eigenlijk te verrichten had, blijkt uit de volgende eedsverklaring, welke hij, bij het aanvaarden van zijn ambt, ten overstaan van den grondmeyer en de twee schepenen des dorps aflegde:

»Item geloeve ich vastelyck en ernstelyck alles te doen ende nae te volgen, was mych van heer opperlacht sall moge worden, mych nergens inne te sparen, gevordert van den heer synde alle tyt volgen.

Digitized by Google

»Myner genaedyghe Frou jaecht ende wyeldt-baenen tot Stramroy - gelegen, geloeve ich nerstych opsycht op te hebben; alle schuten soe ich met den roer vynden muchten, al om eennygh wyelt uyt muchten gaen oft douven te scheten, of soe ich vernyemen muchten, dat eennyghe stricken gestalt muchten worden, om mynder genadiger vrouw wyelt te vangen, dye selvige person sonder swygen aen te bryngen.

»Item geloeve ende sweer ich dye gemente och trouwe ende holt te syen, niemans, cleyn oft groet, met onrecht te beschuldygen; sonderlich daer in te doen, wye einer goeden boede te doen toe staen sall.

»Item als ich van den borgemester gevordert werde, om eenyge carren tot dyenst versocht synde des dourps oft die gemente op te gebyeden, sall alle tyd bereyt syn, wye ock ofte eenyge crygsvolcke op weegh waer ende dye borgemesters mich wilden uytsynden om daer nae te vernyemen, sall och alle tyt tot dyenst der gemente bereyt syen voor geberlycker rechten.

»Item oft eenyge naebueren in 't velt met beste, schaede lyeden oft dorich dye schepers syn erven nedergedreven, oft hun beent dorych dye schaepen aef geweiht muchten worden, sall mynes bestens vermogen nerstlyck daer naer syen, ende soe dyckmals als ich te pas muchte komen en dye vynden, sall dye selve pynden en dye naebueren aenbryngen, soe den schaede geleden mucht hebben.

»Item oft ich in dese vorgande punten summelyck gevonden muchte worden, dye selve ende naer lants maniere yets nieten volgde oft betrachte, ben tevreden, op eenyge faeyt bevonden synde, anstonts sonder eenygh teegen spreeken aef gestalt te worden" (1).

---

(1) Archief der gemeente, geteekent 6 Junij 1628.

Digitized by Google

De gemeente betaalde hem voor zijne diensten, elke maand vijf Kleefsche gulden, een paar schoenen 's jaars en 10 stuiver voor nieuwjaarsgeschenk. Dorpsarchief 1786.

Nog stond in verband met de handhaving van orde en recht in het dorp, de *Schutterij*. Een harer plichten was, op aanvraag der overheid de orde te bewaren, en daar, waar zij gestoord was te herstellen; vervolgens de dieven en landloopers aan te houden, het dorp te bewaken, huiszoeking te doen, ontvreemde zaken op te speuren enz.

De *schutterij* van Stramproy had twee afdeelingen onder de benaming van de *oude* en de *jonge schutten*. Beide vergezelden, met hunne versierselen, wapen en trommels, het Allerheiligste in de processie op H. Sakramentsdag. Beide waren op den tweeden kermisdag, 's Maandags namelijk na het feest van het H. Sakrament, tegenwoordig in de hoogmis, die opgedragen werd voor al de leden; daarna brachten zij hunne hulde aan den pastoor, den burgemeester en den kapellaan, voor wier deur zij, onder het geroffel der trommels, het vaandel draaiden. Beide schoten vroeger telken jare den vogel, op H. Drievuldigheid-Zondag; doch wijl die oefening wel eens aanleiding gaf tot uitspatting, werd in de laatste jaren van Pastoor Monforts of in de eerste jaren van Pastoor van Buël besloten, dat de *oude* schutten op H. Sakramentsdag en de *jonge* op tweeden Pinksterdag 's namiddags den vogel zouden schieten. De schut die den vogel afschoot was *koning*, en hij, die drie naast elkander volgende jaren, den vogel bemachtigde, werd *keizer* genoemd. De leden stonden onder de bevelen van een *kapitein*, die onder anderen, ook de macht had, de wettelijke straffen te beletten, welke toepasselijk waren op ouders of oversten, wier kind of onderdaan, verdronk of verongelukte; was de kapitein het eerst bij den verongelukte,

Digitized by Google

en legde hij zijn sjerp op het lijk, dan had het gerecht daarop geen verder verhaal meer.

Behalve deze drie reeds vermelde waardigheidspersonen, telden de schutten ook nog onder hare leden een *deken*, een *onderdeken*, een *ontvanger* en een *tapper*.

Kwam er een schut te sterven dan werd zijn overlijden door het geroffel der trom aangekondigd aan de medeleden, die met banier en verdere schutters-gereedschappen door rouwfloers omwonden, de begrafenis bijwonen.

Het reglement der *oude* schutten luidt als volgt:

»Art. 1. Ten eersten is geordonneert ende geconsenteert met bewilliginge onser wetten der schutterye, das wiens den vogel afschiet op den schietdag, schuldig is aen de compagnie eene tonne bier.

»Art. 2. Item is geordonneert ende verdraegen, dat jederen sal hebben der voorgenoemde schutterye eenen boog of buxe met syn toebehoor.

»Art. 3. Item als de schutters op het cleef (1) als te daer gaen, die den duivel noemt ofte anders oneerlyck vloeken, die is verbonden, het gansche geselschap een haelf aem bier, ende sall daerenboven eenen schoen uit doen ende dien op het cleef hangen, soolang als een jeder daerna geschoten heeft.

»Art. 4. Item eenen wederspannigen die zig niet en wilt laeten onderwysen, dien sall men met den gantsen schuttenraedt ende geselschap uyter schutterye setten.

»Art. 5. Item als eenen wilt tot synten gaen (2), moeder oft vaeder ongelyck aendoen, die verbint aen het geselschap een aem bier, en sal daer en boven in 't waeter geset worden.

---

(1) Vermoedelijk de oefenplaats der schutten in de nabijheid van den schietboom. Kleef, latijn *clivus*, helling van een heuvel.

(2) Tot *sinten gaen* is den heiligen zweeren, lichtvaardig eed doen.

Digitized by Google

De gemeente betaalde hem voor zijne diensten, elke maand vijf Kleefsche gulden, een paar schoenen 's jaars en 10 stuiver voor nieuwjaarsgeschenk. Dorpsarchief 1786.

Nog stond in verband met de handhaving van orde en recht in het dorp, de *Schutterij*. Een harer plichten was, op aanvraag der overheid de orde te bewaren, en daar, waar zij gestoord was te herstellen; vervolgens de dieven en landloopers aan te houden, het dorp te bewaken, huiszoeking te doen, ontvreemde zaken op te speuren enz.

De *schutterij* van Stramproy had twee afdeelingen onder de benaming van de *oude* en de *jonge schutten*. Beide vergezelden, met hunne versierselen, wapen en trommels, het Allerheiligste in de processie op H. Sakramentsdag. Beide waren op den tweeden kermisdag, 's Maandags namelijk na het feest van het H. Sakrament, tegenwoordig in de hoogmis, die opgedragen werd voor al de leden; daarna brachten zij hunne hulde aan den pastoor, den burgemeester en den kapellaan, voor wier deur zij, onder het geroffel der trommels, het vaandel draaiden. Beide schoten vroeger telken jare den vogel, op H. Drievuldigheid-Zondag; doch wijl die oefening wel eens aanleiding gaf tot uitspatting, werd in de laatste jaren van Pastoor Monforts of in de eerste jaren van Pastoor van Buël besloten, dat de *oude* schutten op H. Sakramentsdag en de *jonge* op tweeden Pinksterdag 's namiddags den vogel zouden schieten. De schut die den vogel afschoot was *koning*, en hij, die drie naast elkander volgende jaren, den vogel bemachtigde, werd *keizer* genoemd. De leden stonden onder de bevelen van een *kapitein*, die onder anderen, ook de macht had, de wettelijke straffen te beletten, welke toepasselijk waren op ouders of oversten, wier kind of onderdaan, verdronk of verongelukte; was de kapitein het eerst bij den verongelukte,

Digitized by Google

en legde hij zijn sjerp op het lijk, dan had het gerecht daarop geen verder verhaal meer.

Behalve deze drie reeds vermelde waardigheidspersonen, telden de schutten ook nog onder hare leden een *deken*, een *onderdeken*, een *ontvanger* en een *tapper*.

Kwam er een schut te sterven dan werd zijn overlijden door het geroffel der trom aangekondigd aan de medeleden, die met banier en verdere schutters-gereedschappen door rouwfloers omwonden, de begrafenis bijwonen.

Het reglement der *oude* schutten luidt als volgt:

»Art. 1. Ten eersten is geordonneert ende geconsenteert met bewilliginge onser wetten der schutterye, das wiens den vogel afschiet op den schietdag, schuldig is aen de compagnie eene tonne bier.

»Art. 2. Item is geordonneert ende verdraegen, dat jederen sal hebben der voorgenoemde schutterye eenen boog of buxe met syn toebehoor.

»Art. 3. Item als de schutters op het cleef (1) als te daer gaen, die den duivel noemt ofte anders oneerlyck vloeken, die is verbonden, het gansche geselschap een haelf aem bier, ende sall daerenboven eenen schoen uit doen ende dien op het cleef hangen, soolang als een jeder daerna geschoten heeft.

»Art. 4. Item eenen wederspannigen die zig niet en wilt laeten onderwysen, dien sall men met den gantsen schuttenraedt ende geselschap uyter schutterye setten.

»Art. 5. Item als eenen wilt tot synten gaen (2), moeder oft vaeder ongelyck aendoen, die verbint aen het geselschap een aem bier, en sal daer en boven in 't waeter geset worden.

---

(1) Vermoedelijk de oefenplaats der schutten in de nabijheid van den schietboom. Kleef, latijn *clivus*, helling van een heuvel.

(2) Tot *sinten gaen* is den heiligen zweeren, lichtvaardig eed doen.

Digitized by Google

»Art. 6. Item is verdraegen ende uytgegeven, dat wie niet en is in den onganck, gelyck hy verordonneert is van de overeyd, sall verbinden een haelf aem bier.

»Art. 7. Item is ook verdraegen, dat byaldien jemandt van het geselschap sterft, dat men denselven eerlyck met den geselschap sal begraven, ende des anderen dags naer den omgancksdag voor denselven in de kercke ten offeren gaen sal.

»Art. 8. Item is verdraegen of jemandts in 't geselschap ongehoorsaem was in de betaling, het waer van was, of verbonden bier, of aen het gelaeg, die sal men met des Heeren lots panden, ende dat sullen de dekens altemael uyteren met Raed.

»Art. 9. Item byaldien jemandt eenen der schutten vremden gast medebrengt, daer de schutten twist of ongenugten door krygen, soo sal denselven, die den gast met gebracht heeft, aen de schutten verbeuren een haelf aem bier en denselven vremden sal men in 't waeter draegen.

»Art. 10. Item wie de trommel en den vandel ongehorsaem is, denselven sal verbeuren een haelf aem bier ende al noch in 't waeter gedraegen woorden.

»Art. 11. Item wie bier tapt buyten tapper, dien sal men op den bierboom setten ende naer het waeter draegen.

»Art. 12. Item die meer bier stort, dan men met eene voedt kan bedecken, sal met eene voedt in het waeter staen, soo lang hy een kan bier uyt drinkt.

»Art. 13. Item is geordonneert ende verdraegen, dat als eens de schutterye quaem te vergaen, dat alsdan derselver renten sullen keeren tot het broederschap van St. Antonius ende tot denselven profyt blyven, al soo lang als de schuttery wederom opgericht wordt.

»Art. 14. Item jemandt die compt in de schutterye sal geven ses stuivers.

Digitized by Google

»Art. 15. Item als er eenen uyt de schutterye gaet, die sal geven één pondt wachs ter eere van St. Antonius beeldt.

»Art. 16. Item wanneer den schutten-tapper hem dronken drinkt, dusdaenig dat hy meer bier stort, als hy met eenen voedt kan bedecken, sal men hem naer het waeter draegen.

»Art. 17. Item dat het geviel, dat de renten niet betaelt en wierden met daegs en met zonne op St. Antonius dag, soo sullen de deekens..... veroorsaeckt syn, dat veeken (1) aef te doen, en hangen dat schutten-veeken daervoor, en sullen alsdan de gebruykers deser voorschreven erven ofte gemeente quyt syn, ten eeuwighen daegen; ditselfs is toegelaeten met advys van d'overhyt".

Later bijgevoegd. »Op den 19 Mei 1805 is verdraegen van de gansse schuttery, dat ieder man 2 stuiver zal geven als de processie gaat, en als eenen komt te sterven dan zal ieder 3 leesmissen hooren".

Deze copie is zonder dagteeking, alleen leest men op de keerzijde: »Dit is het regelement der schutten brief."

De *oude* schutten hadden tot patroon den H. Antonius abt, op wiens feestdag eene H. Mis gehouden werd voor de levende leden der schutterij, en waarna de renten verteerd werden.

Aan den gekroonden zilveren vogel der *oude* schutten zijn 4 zilveren platen gehecht. De grootste draagt het wapen der vorstin, Maria Cunegonda van Saxen, zonder opschrift noch jaargetal (2); de tweede bevat alleen den datum 1718; op de derde leest men: *MartInUs VIerDonCk reX est* (1622); de kleinste heeft een wapen zonder inschrift noch jaartal (3).

(1) Vecken is een afsluitingshout, dat in den ingang van een beemd of stuk land geplaatst wordt, ten einde het vee te beletten daar binnen te loopen.

(2) Zij voert op dit schild de blazoenen van Saxen en Polen vereenigd.

(3) Gedeeld, rechts twee fascen van keel op zilver, links een schuinsche paal van hermelijn.

Digitized by Google

De *jonge* schutten vierden de H. Catharina als hunne beschermheilige. In den morgen van dien feestdag woonden zij H. Mis bij, die voor de levende leden dier vereeniging gezongen werd, en brachten verder den dag in vroolijkheid door.

Aan hunnen gekroonden zilveren vogel, die minder schoon is, dan die der *oude* schutten, hangen 9 zilveren platen. De grootste, volmaakt gelijk aan de groote plaat der *oude* schutten, draagt, behalve het wapen der vorstin, op de keerzijde haar naam Maria Cunegonda, en het jaartal 1740. De tweede in den vorm eener ruit heeft een wapen zonder opschrift. (1) De derde bevat het volgende opschrift: »*De Borman raedt en meyer van haere hoog dhlt mvre de princesse van Thorn en scholtis van Heel en Grutroy, Greffier der stadt en disterict Bree, koninck van St. Catharina-schutten in Stramproy* 1765." Daaronder is het familie-wapen van de Borman aangebracht (2). Op de vierde leest men: »*J. J. Frische des hooge justicie ende des landts Thorn secretaris, scholtis en admodiateur der vryheerlykheit Meyel, Greffier der vryheerlykheden Neeritter en Heel etc. etc. Koninck van St. Katharine schutterye binnen Stramproye* 1764" daaronder staat een blazoen (3). Dit zelfde jaargetal en wapen ziet men ook op de vijfde plaat. De zesde bevat de volgende woorden: »*Den Keyser Antonius Hornickx Chergien in Stramtroy. Anno* 1755". Op de zevende plaat leest men: »*Mathys ende Lambertus Verdonck vereeren dese plaet aen de scutterie van S. Catrina om daer altyt aen te blyven, den* 5 *julius* 1723". De achtste plaat

(1) Dit bordje is gekwartierd en bevat vier leeuwen, misschien Leeuwensteyn-Rochefort.

(2) Het wapen van den raadsheer de Borman is gekwartierd, 1 en 4 in een veld van goud, drie kardinaalshoeden van keel, 2 en 3 drie staande leeuwen.

(3) Frische voert eene keper bezet met twee sterren; in den schildvoet eene burcht; kleuren onbekend.

Digitized by Google

draagt het beeld van de H. Catharina met dit omschrift: »*Jacobus Halermans secretariys in Stramproy. An.* 1646". De laatste bevat het volgende jaarschrift: »*D. H. Albertus pastor roYae CoraM synagoga sUa DeXterItate reX est*", dat is: Heer Henricus Albertus, pastoor van Stramproy is, ten gevolge zijner behendigheid, koning voor de vereeniging.

Wij drukken den bescheiden wensch uit, dat deze voorwerpen, ter nagedachtenis dier gewichtige vereenigingen van vroegeren tijd, op het gemeente-huis bewaard blijven.

Sedert 1826 zijn deze schutterijen van wege het gouvernement afgeschaft; de onlangs door het Rijk weêr opgerichte schutterijen hebben met de vorige niets gemeenschappelijks en staan ook op eenen geheel anderen voet.

§ III.

Oudste bescheiden, oorsprong der parochie, pastoors, kapellaans, kerkgebouw, toren, klokken, herstelling der kerkgebouwen, altaren, broederschappen, kerkgoederen, stichtingen, vaste goederen der pastorij en der kapellanij, schoolgebouw en onderwijs.

Den 21 Juni 1287 werd een vergelijk getroffen tusschen Jan van Baexem, pastoor te Thorn en de abdis Hildegondis van Borne over de novaaltiende en de regeling der kerkdiensten.

Een tweede vergelijk, op den 29 Mei 1299, had ten doel deze tiende nader te regelen. De toenmalige abdis verklaart in bezit te zijn van de *groote* en *kleine* tiende te *Thorn*, te *Beersele* en te *Haerle* bij Yttervoirt; vervolgens meldt het charter: »et decimas grossas antiquas et minutas de *Stramprode et de Baexem appendicijs ecelesie de Thoren pre-*

Digitized by Google

dicte et de loco dicto Boskelant apud Yttervoirt, pro duabus partibus, (grossa de terris dictis *Kerkelant* in *Stramprode* et in *Baex* existentibus, minuta de domo et curte Godescalci aput Stramprode, nec non grossa de uno bonuario et dimidio terre jacentis in loco predicto de *Boskelant*, decimis exceptis); nec non eciam duas partes grossarum decimarum novalium in tota parochia dicte ecclesie de Thoren et ejus *appendicijs*, videlicet de Stramprode, de Baex et de Yttervoirt, cujus ecclesie de Thoren parochialis et eius appendiciorum coniunctim jus patronatûs ad nos abbatissam predictam dignoscitur pertinere" (1).

Deze zaak echter was in 1370 nog niet afgedaan; zij kreeg eerst haar beslag door eene nieuwe overeenkomst, welke Egydius de Trajecto pastoor te Thorn, den 5 September van dat jaar, met het kapittel aldaar sloot.

In bovenstaande bescheiden (zie Bijlage I) worden Stramproy, Ittervoort en Baexem genoemd »*appendicia Ecclesie parochialis de Thoren*", dat is *kapellen*, *annexen*, of *hulpkerken* van de parochie-kerk van Thorn. Daaruit blijkt reeds, dat deze gemeenten in de middeleeuwen nog niet parochiën waren, maar onder het geestelijk gebied stonden van de parochie van Thorn, van waar uit haar een priester werd toegezonden, om er de kerkelijke bedieningen tijdelijk waar te nemen. Wie die priesters geweest zijn is ons volkomen onbekend gebleven.

Deze wijze van kerkelijk bestuur kon echter in de laatste helft der 16de eeuw niet langer meer voldoende geacht worden. De geweldenarijen, waaraan een losbandig krijgsvolk zich, ten koste der gemeentenaren, herhaaldelijk schuldig maakte; de strooptochten, die gedurig op hunne landerijen gepleegd werden en ten gevolge waarvan

(1) Archief der provincie te Maastricht.

Digitized by Google

het grootste gedeelte der gronden onbebouwd bleef liggen, hadden het volk schier uitgeput; daarbij waren de geloovigen niet altijd genoegzaam beschermd tegen de verleiding der Calvinisten, die niet zelden ook onze streken bezochten.

De vorstin, ten einde althans in de geestelijke behoeften harer onderdanen zooveel mogelijk te voorzien, wendde zich, ondersteund door haar kapittel, tot de kerkelijke overheid met verzoek: dat de kapellen van Stramproy, Baexem en Ittervoort, tot parochiekerken zouden verheven worden. Zij beloofde van haren kant 1° dat aan de toekomstige pastoors dier plaatsen, jaarlijks eene tegemoetkoming zou verstrekt worden van 150 brabantsche gulden, welke gelden moesten genomen worden uit de tienden, die het Stift van Thorn, van schier alle vruchten hief, welke in gemelde gemeenten groeiden, alsmede eene som van 40 gouden ducaten, uit andere inkomsten des kapittels te verschaffen.

2° Dat het kapittel zich het onderhoud der kerkgebouwen zou aantrekken, en voor alle benoodigdheden der kerkelijke diensten, zooals gewaden, waskaarsen, olie, wijn, kelken, enz. zou zorg dragen.

Op dat verzoekschrift volgde een antwoord van den pauselijken legaat en kardinaal-diaken Andreas van Oostenrijk, bisschop van Brixen, dat wij in Bijlage VIII laten volgen, en waarvan wij hier een beknopt uittreksel geven.

De pauslijke legaat, in aanmerking nemende, dat ten gevolge der treurige tijdsomstandigheden, de kapellen van Ittervoort, Baexem en Stramproy met haren priester niet genoegzaam verzorgd zijn; dat de tegenwoordigheid van een eigen zieleherder in die plaatsen zeer gunstig werken zou, op de godsdienstige gezindheid en zedelijkheid der inwonende geloovigen; alsmede met het oog op de ondersteuning, welke het stift van Thorn bereid is te zul-

Digitized by Google

brucken ende dergelycks saecken daer dye ondersaeten des dorps Stramproy summelyck ahn ner heer mochten vallen, fryndt noch mach aen te syen, mie nyet te verswygen, sonderlyck op mynder selen verdoemenysse alles aen den meyer te brengen.

»Ten derden, nerstlich opsycht te hebben, dat dye sondaegen, heylychdaegen so van den oppitslroy (?) in dye kercke geboden mochten syen geber gemerck (?) sullen worde, oft die sellige, dye in overtredinge bevonden woerden, aen den meyer op de voor haeren eydt aenbrengen, hebbende geen aensich van persoenen, wye dieselvyge syen moechten.

»Item geloeve ich op alle gewyde plaetse, gelegen in het broeck nerstyck opsicht te hebben, ende soo eenyge van onderdaene in dye selvyge suymelyck vaelle, dye selvyge persoen aen den meyer sonder verswyeche aen te brengen" (1). Dit afschrift is zonder dagteekening.

De *schepenen* waren niet gelijk thans, de medebestuurders der gemeenten, maar werkelijke leden van het gerechtshof. De rechtbank van Thorn, ook *dingbank* en *schepenbank* genaamd, telde *zeven* schepenen, van welke er twee uit het kwartier Thorn, twee uit het kwartier Stramproy, twee uit het kwartier Grathem-Baexem en één uit het kwartier Ell, Haler en Ittervoort herkomstig waren. — De dingbank van Grathem, welke een onderdeel van die van Thorn was, had slechts zes schepenen. — Hun ambt was geheel van gerechtelijken aard; zij hadden het toezicht over alle crimineele, correctioneele en civiele zaken, zooals: moord, mishandeling, diefstal, landlooperij, koop, verkoop, verpachtingen, wettige deelingen, gicht, voogdijstelling, meerderjarig verklaring, huwelijksvoorwaarden, leenen, renten, pachten enz. enz. zij oordeelden als rechters over

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

alle rechtsgedingen; doch hunne uitspraak was dan alleen geldig en wettig, wanneer zij geschiedde onder voorzitterschap van den meyer, onder toezicht van den voogd en in bijwezen van al de schepenen.

De afwezigheid van een lid maakte, zoo als men zulks noemde, eenen *gebroken schepenstoel*, waarmede geen rechtsgeding mocht behandeld worden, tenzij onder toestemming van beide partijen. Zonder voorafgaand arrest van de schepenbank, mogt geen onderdaan van het vorstendom in verzekerde bewaring genomen worden. In *crimineele* zaken was het schepenenvonnis onherroepelijk; de veroordeelde kon in dit geval enkel gratie vragen aan de Vorstin. In *burgerlijke* zaken kon men ook in hooger beroep gaan tot den *vorstelijken raad van appel*, en van daar, des verkiezende, tot de *Rijksgerichten*.

De schepenraad koos zelf zijne medeleden. Een schepen moest luidens de voorschriften van het Landrecht zijn: »eine erbarn man, binnen den eigendomb van Thoren woonende ende daer geërfft, geguet en gelaet synde". Hij kon niet worden afgezet, noch door de vorstin, noch door den voogd, dan na vonnis der schepenbank. Bij het aanvaarden van zijn ambt legde hij den volgenden eed af in handen van den meyer.

»Want ick huyden dis dags schepen gecoren bin, so gelove ick houdt ende trowe te syn myner gnediger vrowen van Thoren, den eherwerdigen capittell van Thoren, mijnen gnedigen herrn van Horne als einen vogtt, den meyer, den scholtett, den schepen, den bode, ende der gantzer gemeinden des landtz van Thoren, als ick clacht ende antwordt gehoertt heb, konde ende warheitt van beiden syden; ende ick om recht gemaent werde, so sall ick daer recht over geven, datt ick van rechtz wegen schuldigh ben te geven, nae aller meynre beste weten

Digitized by Google

ende verstant, des en sall ick niett laeten om vader, om moeder, om suster, om broeder, om vrindt, om maege, om goldt of om silver, of om anxten will mynes lyffs, geenen schepen raett en sall ick melden, den meisten gefolgh sall ick volgen, so mich Gott help ende alle gotz heiligen" (1).

Buiten den meyer, die steeds verscheen als vertegenwoordiger der abdis en van het kapittel, bestond er te Thorn ook nog een beambte, die den naam droeg van *scholtis* of *scholtet*. Deze persoon was de plaatsvervanger van den graaf van Horne door hem bij de dingbank van Thorn aangesteld »om de schepen to manen", wanneer er zaken verhandeld werden, die onder het rechtsgebied zijner voogdij vielen. Zooals wij zagen, uit den zoo even gemelden eed, moesten de schepenen van Thorn ook aan den scholtis hulde en trouw zweren.

Deze wijze van rechtsbedeeling bleef nagenoeg onveranderd voortbestaan van vóór 1180 tot aan de Fransche omwenteling, niet tegenstaande er in de 18de eeuw vele pogingen van wege het kapittel en de landsstende aangewend en der vorstin groote moeielijkheden veroorzaakt werden, om eenen anderen vorm van rechtspraak te verkrijgen.

Wat nu meer bepaald het innerlijk bestuur onzer gemeente aangaat, dit was toevertrouwd aan twee *burgemeesters* en vijf *rotmeesters*.

De *burgemeesters* waren niet als thans de afgevaardigden van den soeverein, maar de vertegenwoordigers des volks. Zij werden telken jare, op Nieuwjaarsdag, door de ingezetenen des dorps gekozen in bijwezen van de schepenen en den grondmeyer, in wiens handen zij den eed van getrouwheid

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

aflegden. Hunne taak was: het welzijn der inwoners te bevorderen en dier belangen overal voor te staan; te zorgen voor het onderhoud der wegen, dijken, straten, waterlossingen enz. Zij waren belast met de handhaving der orde. Zij hielpen den meyer den omslag opmaken van de schattingen, die jaarlijks per bunder, over de gemeente verdeeld werden; zij zamelden de belastingsgelden in, en legden bij hun aftreden, op het einde des jaars, rekenschap af van hun beheer in de tegenwoordigheid van den meyer, den pastoor en de rotmeesters. Het was een gebruik, dat ten tijde van oorlog, steeds *ongehuwde* personen tot burgemeesters gekozen werden; de rede waarom men dan aan dezen, boven de *getrouwden*, den voorkeur gaf, is licht te raden.

Aanvankelijk genoten de burgemeesters geene bezoldiging; later evenwel, in de laatste helft der 18de eeuw, vinden wij hun eene tegemoetkoming toegekend van vijf-en-twintig gulden 's jaars, behalve de uitkeering voor reiskosten en schrijfbehoeften, die zij in rekening konden brengen.

De twee laatste burgemeesters, die onder het beheer van het stift van Thorn, aan het hoofd onzer gemeente stonden waren: Joannes Sweels en Petrus Smeets.

Tijdens de Fransche overheersching vinden wij melding gemaakt van de volgende burgemeesters. Henricus Stultjens 1797; Petrus Remers; N. N. Hofman, herkomstig uit Ool, was vroeger koster en schoolmeester geweest in het dorp; Charles François Guillon, een franschman, vertrok in het begin van 1814 naar Roermond.

Deze ambtslieden werden door het Fransche Bewind genoemd *agents municipals;* hunne jaarwedde van wege de gemeente bedroeg, volgens aangifte van den 15 Germinal,

Digitized by Google

jaar III (4 April 1795), vijftig Kleefsche gulden, behalve vrij verteer en eene toelage van één gulden per dag, zoo lang zij voor gemeente-zaken buiten het dorp moesten vertoeven.

De gemeente-*schrijver* genoot, volgens dezelfde aangifte, jaarlijks *honderd* Kleefsche gulden. Daarvoor moest hij van alles nòtitie houden, de gemeente-rekeningen optellen, met den burgemeester van huis tot huis gaan, en de rekening van ieder ingezetene opmaken, alsmede de schattingen heffen.

Verder waren burgemeesters van Stramproy: Wilhelmus Hermanus Smeijers, benoemd den 3 Maart 1814; Jacobus Veltmans; Leonardus Deckers, 1825; Petrus Joannes Boonen, uit Bocholt, vroeger secretaris der gemeente, benoemd den 20 Augustus 1831; Joannes Matthias Eycken, benoemd den 14 October 1836, Renerus Veltmans, benoemd bij koninklijk besluit van den 22 Januari 1870.

De *Rotmeesters* waren de gekozene der burgemeesters, derzelver raadslieden en medehelpers. Ieder *rot* had slechts éénen rotmeester. Werden er zaken van overwegend belang in onderhandeling genomen, dan brachten de rotmeesters op aanwijzen der burgemeesters, elk uit zijn rot, nog een man mede op de vergadering. Verdere bescheiden hieromtrent worden aangegeven in Bijlage II.

Ten dienste der burgemeesters stond de *veldbode*, ook wel eens, in de archieven, *bedeljager* genaamd. Wat deze eigenlijk te verrichten had, blijkt uit de volgende eedsverklaring, welke hij, bij het aanvaarden van zijn ambt, ten overstaan van den grondmeyer en de twee schepenen des dorps aflegde:

»Item geloeve ich vastelyck en ernstelyck alles te doen ende nae te volgen, was mych van heer opperlacht sall moge worden, mych nergens inne te sparen, gevordert van den heer synde alle tyt volgen.

Digitized by Google

»Myner genaedyghe Frou jaecht ende wyeldt-baenen tot Stramroy gelegen, geloeve ich nerstych opsycht op te hebben; alle schuten soe ich met den roer vynden muchten, al om eennygh wyelt uyt muchten gaen oft douven te scheten, of soe ich vernyemen muchten, dat eennyghe stricken gestalt muchten worden, om mynder genadiger vrouw wyelt te vangen, dye selvige person sonder swygen aen te bryngen.

»Item geloeve ende sweer ich dye gemente och trouwe ende holt te syen, niemans, cleyn oft groet, met onrecht te beschuldygen; sonderlich daer in te doen, wye einer goeden boede te doen toe staen sall.

»Item als ich van den borgemester gevordert werde, om eenyge carren tot dyenst versocht synde des dourps oft die gemente op te gebyeden, sall alle tyd bereyt syn, wye ock ofte eenyge crygsvolcke op weegh waer ende dye borgemesters mich wilden uytsynden om daer nae te vernyemen, sall och alle tyt tot dyenst der gemente bereyt syen voor geberlycker rechten.

»Item oft eenyge naebueren in 't velt met beste, schaede lyeden oft dorich dye schepers syn erven nedergedreven, oft hun beent dorych dye schaepen aef geweiht muchten worden, sall mynes bestens vermogen nerstlyck daer naer syen, ende soe dyckmals als ich te pas muchte komen en dye vynden, sall dye selve pynden en dye naebueren aenbryngen, soe den schaede geleden mucht hebben.

»Item oft ich in dese vorgande punten summelyck gevonden muchte worden, dye selve ende naer lants maniere yets nieten volgde oft betrachte, ben tevreden, op eenyge faeyt bevonden synde, anstonts sonder eenygh teegen spreeken aef gestalt te worden" (1).

(1) Archief der gemeente, geteekent 6 Junij 1628.

Digitized by Google

De gemeente betaalde hem voor zijne diensten, elke maand vijf Kleefsche gulden, een paar schoenen 's jaars en 10 stuiver voor nieuwjaarsgeschenk. Dorpsarchief 1786.

Nog stond in verband met de handhaving van orde en recht in het dorp, de *Schutterij*. Een harer plichten was, op aanvraag der overheid de orde te bewaren, en daar, waar zij gestoord was te herstellen; vervolgens de dieven en landloopers aan te houden, het dorp te bewaken, huiszoeking te doen, ontvreemde zaken op te speuren enz.

De *schutterij* van Stramproy had twee afdeelingen onder de benaming van de *oude* en de *jonge schutten*. Beide vergezelden, met hunne versierselen, wapen en trommels, het Allerheiligste in de processie op H. Sakramentsdag. Beide waren op den tweeden kermisdag, 's Maandags namelijk na het feest van het H. Sakrament, tegenwoordig in de hoogmis, die opgedragen werd voor al de leden; daarna brachten zij hunne hulde aan den pastoor, den burgemeester en den kapellaan, voor wier deur zij, onder het geroffel der trommels, het vaandel draaiden. Beide schoten vroeger telken jare den vogel, op H. Drievuldigheid-Zondag; doch wijl die oefening wel eens aanleiding gaf tot uitspatting, werd in de laatste jaren van Pastoor Monforts of in de eerste jaren van Pastoor van Buël besloten, dat de *oude* schutten op H. Sakramentsdag en de *jonge* op tweeden Pinksterdag 's namiddags den vogel zouden schieten. De schut die den vogel afschoot was *koning*, en hij, die drie naast elkander volgende jaren, den vogel bemachtigde, werd *keizer* genoemd. De leden stonden onder de bevelen van een *kapitein*, die onder anderen, ook de macht had, de wettelijke straffen te beletten, welke toepasselijk waren op ouders of oversten, wier kind of onderdaan, verdronk of verongelukte; was de kapitein het eerst bij den verongelukte,

Digitized by Google

en legde hij zijn sjerp op het lijk, dan had het gerecht daarop geen verder verhaal meer.

Behalve deze drie reeds vermelde waardigheidspersonen, telden de schutten ook nog onder hare leden een *deken*, een *onderdeken*, een *ontvanger* en een *tapper*.

Kwam er een schut te sterven dan werd zijn overlijden door het geroffel der trom aangekondigd aan de medeleden, die met banier en verdere schutters-gereedschappen door rouwfloers omwonden, de begrafenis bijwonen.

Het reglement der *oude* schutten luidt als volgt:

»Art. 1. Ten eersten is geordonneert ende geconsenteert met bewilliginge onser wetten der schutterye, das wiens den vogel afschiet op den schietdag, schuldig is aen de compagnie eene tonne bier.

»Art. 2. Item is geordonneert ende verdraegen, dat jederen sal hebben der voorgenoemde schutterye eenen boog of buxe met syn toebehoor.

»Art. 3. Item als de schutters op het cleef (1) als te daer gaen, die den duivel noemt ofte anders oneerlyck vloeken, die is verbonden, het gansche geselschap een haelf aem bier, ende sall daerenboven eenen schoen uit doen ende dien op het cleef hangen, soolang als een jeder daerna geschoten heeft.

»Art. 4. Item eenen wederspannigen die zig niet en wilt laeten onderwysen, dien sall men met den gantsen schuttenraedt ende geselschap uyter schutterye setten.

»Art. 5. Item als eenen wilt tot synten gaen (2), moeder oft vaeder ongelyck aendoen, die verbint aen het geselschap een aem bier, en sal daer en boven in 't waeter geset worden.

---

(1) Vermoedelijk de oefenplaats der schutten in de nabijheid van den schietboom. Kleef, latijn *clivus*, helling van een heuvel.

(2) Tot *sinten gaen* is den heiligen zweeren, lichtvaardig eed doen.

Digitized by Google

De gemeente betaalde hem voor zijne diensten, elke maand vijf Kleefsche gulden, een paar schoenen 's jaars en 10 stuiver voor nieuwjaarsgeschenk. Dorpsarchief 1786.

Nog stond in verband met de handhaving van orde en recht in het dorp, de *Schutterij*. Een harer plichten was, op aanvraag der overheid de orde te bewaren, en daar, waar zij gestoord was te herstellen; vervolgens de dieven en landloopers aan te houden, het dorp te bewaken, huiszoeking te doen, ontvreemde zaken op te speuren enz.

De *schutterij* van Stramproy had twee afdeelingen onder de benaming van de *oude* en de *jonge schutten*. Beide vergezelden, met hunne versierselen, wapen en trommels, het Allerheiligste in de processie op H. Sakramentsdag. Beide waren op den tweeden kermisdag, 's Maandags namelijk na het feest van het H. Sakrament, tegenwoordig in de hoogmis, die opgedragen werd voor al de leden; daarna brachten zij hunne hulde aan den pastoor, den burgemeester en den kapellaan, voor wier deur zij, onder het geroffel der trommels, het vaandel draaiden. Beide schoten vroeger telken jare den vogel, op H. Drievuldigheid-Zondag; doch wijl die oefening wel eens aanleiding gaf tot uitspatting, werd in de laatste jaren van Pastoor Monforts of in de eerste jaren van Pastoor van Buël besloten, dat de *oude* schutten op H. Sakramentsdag en de *jonge* op tweeden Pinksterdag 's namiddags den vogel zouden schieten. De schut die den vogel afschoot was *koning*, en hij, die drie naast elkander volgende jaren, den vogel bemachtigde, werd *keizer* genoemd. De leden stonden onder de bevelen van een *kapitein*, die onder anderen, ook de macht had, de wettelijke straffen te beletten, welke toepasselijk waren op ouders of oversten, wier kind of onderdaan, verdronk of verongelukte; was de kapitein het eerst bij den verongelukte,

Digitized by Google

en legde hij zijn sjerp op het lijk, dan had het gerecht daarop geen verder verhaal meer.

Behalve deze drie reeds vermelde waardigheidspersonen, telden de schutten ook nog onder hare leden een *deken*, een *onderdeken*, een *ontvanger* en een *tapper*.

Kwam er een schut te sterven dan werd zijn overlijden door het geroffel der trom aangekondigd aan de medeleden, die met banier en verdere schutters-gereedschappen door rouwfloers omwonden, de begrafenis bijwonen.

Het reglement der *oude* schutten luidt als volgt:

»Art. 1. Ten eersten is geordonneert ende geconsenteert met bewilliginge onser wetten der schutterye, das wiens den vogel afschiet op den schietdag, schuldig is aen de compagnie eene tonne bier.

»Art. 2. Item is geordonneert ende verdraegen, dat jederen sal hebben der voorgenoemde schutterye eenen boog of buxe met syn toebehoor.

»Art. 3. Item als de schutters op het cleef (1) als te daer gaen, die den duivel noemt ofte anders oneerlyck vloeken, die is verbonden, het gansche geselschap een haelf aem bier, ende sall daerenboven eenen schoen uit doen ende dien op het cleef hangen, soolang als een jeder daerna geschoten heeft.

»Art. 4. Item eenen wederspannigen die zig niet en wilt laeten onderwysen, dien sall men met den gantsen schuttenraedt ende geselschap uyter schutterye setten.

»Art. 5. Item als eenen wilt tot synten gaen (2), moeder oft vaeder ongelyck aendoen, die verbint aen het geselschap een aem bier, en sal daer en boven in 't waeter geset worden.

---

(1) Vermoedelijk de oefenplaats der schutten in de nabijheid van den schietboom. Kleef, latijn *clivus*, helling van een heuvel.

(2) Tot *sinten gaen* is den heiligen zweeren, lichtvaardig eed doen.

Digitized by Google

»Art. 6. Item is verdraegen ende uytgegeven, dat wie niet en is in den onganck, gelyck hy verordonneert is van de overeyd, sall verbinden een haelf aem bier.

»Art. 7. Item is ook verdraegen, dat byaldien jemandt van het geselschap sterft, dat men denselven eerlyck met den geselschap sal begraven, ende des anderen dags naer den omgancksdag voor denselven in de kercke ten offeren gaen sal.

»Art. 8. Item is verdraegen of jemandts in 't geselschap ongehoorsaem was in de betaling, het waer van was, of verbonden bier, of aen het gelaeg, die sal men met des Heeren lots panden, ende dat sullen de dekens altemael uyteren met Raed.

»Art. 9. Item byaldien jemandt eenen der schutten vremden gast medebrengt, daer de schutten twist of ongenugten door krygen, soo sal denselven, die den gast met gebracht heeft, aen de schutten verbeuren een haelf aem bier en denselven vremden sal men in 't waeter draegen.

»Art. 10. Item wie de trommel en den vandel ongehorsaem is, denselven sal verbeuren een haelf aem bier ende al noch in 't waeter gedraegen woorden.

»Art. 11. Item wie bier tapt buyten tapper, dien sal men op den bierboom setten ende naer het waeter draegen.

»Art. 12. Item die meer bier stort, dan men met eene voedt kan bedecken, sal met eene voedt in het waeter staen, soo lang hy een kan bier uyt drinkt.

»Art. 13. Item is geordonneert ende verdraegen, dat als eens de schutterye quaem te vergaen, dat alsdan derselver renten sullen keeren tot het broederschap van St. Antonius ende tot denselven profyt blyven, al soo lang als de schuttery wederom opgericht wordt.

»Art. 14. Item jemandt die compt in de schutterye sal geven ses stuivers.

Digitized by Google

»Art. 15. Item als er eenen uyt de schutterye gaet, die sal geven één pondt wachs ter eere van St. Antonius beeldt.

»Art. 16. Item wanneer den schutten-tapper hem dronken drinkt, dusdaenig dat hy meer bier stort, als hy met eenen voedt kan bedecken, sal men hem naer het waeter draegen.

»Art. 17. Item dat het geviel, dat de renten niet betaelt en wierden met daegs en met zonne op St. Antonius dag, soo sullen de deekens..... veroorsaeckt syn, dat veeken (1) aef te doen, en hangen dat schutten-veeken daervoor, en sullen alsdan de gebruykers deser voorschreven erven ofte gemeente, quyt syn, ten eeuwighen daegen; ditselfs is toegelaeten met advys van d'overhyt".

Later bijgevoegd. »Op den 19 Mei 1805 is verdraegen van de gansse schuttery, dat ieder man 2 stuiver zal geven als de processie gaat, en als eenen komt te sterven dan zal ieder 3 leesmissen hooren".

Deze copie is zonder dagteeking, alleen leest men op de keerzijde: »Dit is het regelement der schutten brief."

De *oude* schutten hadden tot patroon den H. Antonius abt, op wiens feestdag eene H. Mis gehouden werd voor de levende leden der schutterij, en waarna de renten verteerd werden.

Aan den gekroonden zilveren vogel der *oude* schutten zijn 4 zilveren platen gehecht. De grootste draagt het wapen der vorstin, Maria Cunegonda van Saxen, zonder opschrift noch jaargetal (2); de tweede bevat alleen den datum 1718; op de derde leest men: *MartInUs VIerDonCk reX est* (1622); de kleinste heeft een wapen zonder inschrift noch jaartal (3).

(1) Veeken is een afsluitingshout, dat in den ingang van een beemd of stuk land geplaatst wordt, ten einde het vee te beletten daar binnen te loopen.

(2) Zij voert op dit schild de blazoenen van Saxen en Polen vereenigd.

(3) Gedeeld, rechts twee fascen van keel op zilver, links een schuinsche paal van hermelijn.

Digitized by Google

»Art. 6. Item is verdraegen ende uytgegeven, dat wie niet en is in den onganck, gelyck hy verordonneert is van de overeyd, sall verbinden een haelf aem bier.

»Art. 7. Item is ook verdraegen, dat byaldien jemandt van het geselschap sterft, dat men denselven eerlyck met den geselschap sal begraven, ende des anderen dags naer den omgancksdag voor denselven in de kercke ten offeren gaen sal.

»Art. 8. Item is verdraegen of jemandts in 't geselschap ongehoorsaem was in de betaling, het waer van was, of verbonden bier, of aen het gelaeg, die sal men met des Heeren lots panden, ende dat sullen de dekens altemael uyteren met Raed.

»Art. 9. Item byaldien jemandt eenen der schutten vremden gast medebrengt, daer de schutten twist of ongenugten door krygen, soo sal denselven, die den gast met gebracht heeft, aen de schutten verbeuren een haelf aem bier en denselven vremden sal men in 't waeter draegen.

»Art. 10. Item wie de trommel en den vandel ongehorsaem is, denselven sal verbeuren een haelf aem bier ende al noch in 't waeter gedraegen woorden.

»Art. 11. Item wie bier tapt buyten tapper, dien sal men op den bierboom setten ende naer het waeter draegen.

»Art. 12. Item die meer bier stort, dan men met eene voedt kan bedecken, sal met eene voedt in het waeter staen, soo lang hy een kan bier uyt drinkt.

»Art. 13. Item is geordonneert ende verdraegen, dat als eens de schutterye quaem te vergaen, dat alsdan derselver renten sullen keeren tot het broederschap van St. Antonius ende tot denselven profyt blyven, al soo lang als de schuttery wederom opgericht wordt.

»Art. 14. Item jemandt die compt in de schutterye sal geven ses stuivers.

Digitized by Google

»Art. 15. Item als er eenen uyt de schutterye gaet, die sal geven één pondt wachs ter eere van St. Antonius beeldt.

»Art. 16. Item wanneer den schutten-tapper hem dronken drinkt, dusdaenig dat hy meer bier stort, als hy met eenen voedt kan bedecken, sal men hem naer het waeter draegen.

»Art. 17. Item dat het geviel, dat de renten niet betaelt en wierden met daegs en met zonne op St. Antonius dag, soo sullen de deekens..... veroorsaeckt syn, dat veeken (1) aef te doen, en hangen dat schutten-veeken daervoor, en sullen alsdan de gebruykers deser voorschreven erven ofte gemeente, quyt syn, ten eeuwighen daegen; ditselfs is toegelaeten met advys van d'overhyt".

Later bijgevoegd. »Op den 19 Mei 1805 is verdraegen van de gansse schuttery, dat ieder man 2 stuiver zal geven als de processie gaat, en als eenen komt te sterven dan zal ieder 3 leesmissen hooren".

Deze copie is zonder dagteeking, alleen leest men op de keerzijde: »Dit is het regelement der schutten brief."

De *oude* schutten hadden tot patroon den H. Antonius abt, op wiens feestdag eene H. Mis gehouden werd voor de levende leden der schutterij, en waarna de renten verteerd werden.

Aan den gekroonden zilveren vogel der *oude* schutten zijn 4 zilveren platen gehecht. De grootste draagt het wapen der vorstin, Maria Cunegonda van Saxen, zonder opschrift noch jaargetal (2); de tweede bevat alleen den datum 1718; op de derde leest men: *MartInUs VIerDonCk reX est* (1622); de kleinste heeft een wapen zonder inschrift noch jaartal (3).

(1) Vecken is een afsluitingshout, dat in den ingang van een beemd of stuk land geplaatst wordt, ten einde het vee te beletten daar binnen te loopen.

(2) Zij voert op dit schild de blazoenen van Saxen en Polen vereenigd.

(3) Gedeeld, rechts twee fascen van keel op zilver, links een schuinsche paal van hermelijn.

Digitized by Google

De *jonge* schutten vierden de H. Catharina als hunne beschermheilige. In den morgen van dien feestdag woonden zij H. Mis bij, die voor de levende leden dier vereeniging gezongen werd, en brachten verder den dag in vroolijkheid door.

Aan hunnen gekroonden zilveren vogel, die minder schoon is, dan die der *oude* schutten, hangen 9 zilveren platen. De grootste, volmaakt gelijk aan de groote plaat der *oude* schutten, draagt, behalve het wapen der vorstin, op de keerzijde haar naam Maria Cunegonda, en het jaartal 1740. De tweede in den vorm eener ruit heeft een wapen zonder opschrift. (1) De derde bevat het volgende opschrift: »*De Borman raedt en meyer van haere hoog dhlt mvre de princesse van Thorn en scholtis van Heel en Grutroy, Greffier der stadt en disterict Bree, koninck van St. Catharina-schutten in Stramproy* 1765." Daaronder is het familie-wapen van de Borman aangebracht (2). Op de vierde leest men: »*J. J. Frische des hooge justicie ende des landts Thorn secretaris, scholtis en admodiateur der vryheerlykheit Meyel, Greffier der vryheerlykheden Neeritter en Heel etc. etc. Koninck van St. Katharine schutterye binnen Stramproye* 1764" daaronder staat een blazoen (3). Dit zelfde jaargetal en wapen ziet men ook op de vijfde plaat. De zesde bevat de volgende woorden: »*Den Keyser Antonius Hornickx Chergien in Stramtroy. Anno* 1755". Op de zevende plaat leest men: »*Mathys ende Lambertus Verdonck vereeren dese plaet aen de scutterie van S. Catrina om daer altyt aen te blyven, den* 5 *julius* 1723". De achtste plaat

(1) Dit bordje is gekwartierd en bevat vier leeuwen, misschien Leeuwensteyn-Rochefort.

(2) Het wapen van den raadsheer de Borman is gekwartierd, 1 en 4 in een veld van goud, drie kardinaalshoeden van keel, 2 en 3 drie staande leeuwen.

(3) Frische voert eene keper bezet met twee sterren; in den schildvoet eene burcht; kleuren onbekend.

Digitized by Google

draagt het beeld van de H. Catharina met dit omschrift: »*Jacobus Halermans secretariys in Stramproy. An.* 1646". De laatste bevat het volgende jaarschrift: »*D. H. Albertus pastor roYae CoraM synagoga sUa DeXterItate reX est*", dat is: Heer Henricus Albertus, pastoor van Stramproy is, ten gevolge zijner behendigheid, koning voor de vereeniging.

Wij drukken den bescheiden wensch uit, dat deze voorwerpen, ter nagedachtenis dier gewichtige vereenigingen van vroegeren tijd, op het gemeente-huis bewaard blijven.

Sedert 1826 zijn deze schutterijen van wege het gouvernement afgeschaft; de onlangs door het Rijk weêr opgerichte schutterijen hebben met de vorige niets gemeenschappelijks en staan ook op eenen geheel anderen voet.

§ III.

Oudste bescheiden, oorsprong der parochie, pastoors, kapellaans, kerkgebouw, toren, klokken, herstelling der kerkgebouwen, altaren, broederschappen, kerkgoederen, stichtingen, vaste goederen der pastorij en der kapellanij, schoolgebouw en onderwijs.

Den 21 Juni 1287 werd een vergelijk getroffen tusschen Jan van Baexem, pastoor te Thorn en de abdis Hildegondis van Borne over de novaaltiende en de regeling der kerkdiensten.

Een tweede vergelijk, op den 29 Mei 1299, had ten doel deze tiende nader te regelen. De toenmalige abdis verklaart in bezit te zijn van de *groote* en *kleine* tiende te *Thorn*, te *Beersele* en te *Haerle* bij Yttervoirt; vervolgens meldt het charter: »et decimas grossas antiquas et minutas de *Stramprode et de Baexem appendicijs ecelesie de Thoren pre-*

Digitized by Google

dicte et de loco dicto Boskelant apud Yttervoirt, pro duabus partibus, (grossa de terris dictis *Kerkelant* in *Stramprode* et in *Baex* existentibus, minuta de domo et curte Godescalci aput Stramprode, nec non grossa de uno bonuario et dimidio terre jacentis in loco predicto de *Boskelant*, decimis exceptis); nec non eciam duas partes grossarum decimarum novalium in tota parochia dicte ecclesie de Thoren et ejus *appendicijs*, videlicet de Stramprode, de Baex et de Yttervoirt, cujus ecclesie de Thoren parochialis et eius appendiciorum coniunctim jus patronatûs ad nos abbatissam predictam dignoscitur pertinere" (1).

Deze zaak echter was in 1370 nog niet afgedaan; zij kreeg eerst haar beslag door eene nieuwe overeenkomst, welke Egydius de Trajecto pastoor te Thorn, den 5 September van dat jaar, met het kapittel aldaar sloot.

In bovenstaande bescheiden (zie Bijlage I) worden Stramproy, Ittervoort en Baexem genoemd »*appendicia Ecclesie parochialis de Thoren*", dat is *kapellen*, *annexen*, of *hulpkerken* van de parochie-kerk van Thorn. Daaruit blijkt reeds, dat deze gemeenten in de middeleeuwen nog niet parochiën waren, maar onder het geestelijk gebied stonden van de parochie van Thorn, van waar uit haar een priester werd toegezonden, om er de kerkelijke bedieningen tijdelijk waar te nemen. Wie die priesters geweest zijn is ons volkomen onbekend gebleven.

Deze wijze van kerkelijk bestuur kon echter in de laatste helft der 16de eeuw niet langer meer voldoende geacht worden. De geweldenarijen, waaraan een losbandig krijgsvolk zich, ten koste der gemeentenaren, herhaaldelijk schuldig maakte; de strooptochten, die gedurig op hunne landerijen gepleegd werden en ten gevolge waarvan

(1) Archief der provincie te Maastricht.

Digitized by Google

het grootste gedeelte der gronden onbebouwd bleef liggen, hadden het volk schier uitgeput; daarbij waren de geloovigen niet altijd genoegzaam beschermd tegen de verleiding der Calvinisten, die niet zelden ook onze streken bezochten.

De vorstin, ten einde althans in de geestelijke behoeften harer onderdanen zooveel mogelijk te voorzien, wendde zich, ondersteund door haar kapittel, tot de kerkelijke overheid met verzoek: dat de kapellen van Stramproy, Baexem en Ittervoort, tot parochiekerken zouden verheven worden. Zij beloofde van haren kant 1° dat aan de toekomstige pastoors dier plaatsen, jaarlijks eene tegemoetkoming zou verstrekt worden van 150 brabantsche gulden, welke gelden moesten genomen worden uit de tienden, die het Stift van Thorn, van schier alle vruchten hief, welke in gemelde gemeenten groeiden, alsmede eene som van 40 gouden ducaten, uit andere inkomsten des kapittels te verschaffen.

2° Dat het kapittel zich het onderhoud der kerkgebouwen zou aantrekken, en voor alle benoodigdheden der kerkelijke diensten, zooals gewaden, waskaarsen, olie, wijn, kelken, enz. zou zorg dragen.

Op dat verzoekschrift volgde een antwoord van den pauselijken legaat en kardinaal-diaken Andreas van Oostenrijk, bisschop van Brixen, dat wij in Bijlage VIII laten volgen, en waarvan wij hier een beknopt uittreksel geven.

De pauslijke legaat, in aanmerking nemende, dat ten gevolge der treurige tijdsomstandigheden, de kapellen van Ittervoort, Baexem en Stramproy met haren priester niet genoegzaam verzorgd zijn; dat de tegenwoordigheid van een eigen zieleherder in die plaatsen zeer gunstig werken zou, op de godsdienstige gezindheid en zedelijkheid der inwonende geloovigen; alsmede met het oog op de ondersteuning, welke het stift van Thorn bereid is te zul-

Digitized by Google

len schenken aan gemelde kerken en hare toekomstige pastoors, besluit de kerken van Baexem, Ittervoort (1) en Stramproy tot parochiekerken te verheffen. Vervolgens kent hij aan de regerende vorstin het recht toe, om in die parochiën de pastoors te benoemen (altijd onder goedkeuring des bisschops van het gewest) en belast het kapittel de boven toegezegde bezoldiging aan de Eerw. Heeren pastoors jaarlijks uit te keeren, de eerste helft ervan op Kerstdag en de andere helft op den feestdag van den H. Joannes den Dooper, den 24 Juni.

Het stuk draagt de dagteekening van 17 September 1583, tijdstip waarop dus ons dorp tot parochie verheven is.

Stramproy heeft onafgebroken tot het bisdom van Luik behoord; het maakte deel uit van het aartsdiakonaat van Kempenland, en stond onder het dekenaat Maeseyck. Na de Fransche overheersching kwam het onder het dekenaat Weert en werd in 1841 bij het nieuw opgericht Apostolisch vicariaat van Roermond ingelijfd.

Als pastoors van Stramproy noemen wij:

1° *Matthias Pelsers*. Zijn naam komt voor in twee verpachtings-akten van armen-landerijen, ten jare 1595.

2° *Petrus Stoecks*. Diens handteekening vindt men enkele malen in het armenregister, ten jare 1599.

3° *Petrus Brandts*. Het verdrag van dien pastoor met de gemeente, gedagteekend den 16 December 1610, wordt medegedeeld in Bijlage X.

4° *Henricus Alberts* of *Albertus*. Behalve diens naam, die hoogstens een paar malen in het armenregister voorkomt, vinden wij hem nog als koning der *jonge schutten* gemeld ten jare 1628. (Zie de schutterij bladz. 41).

---

(1) De tegenwoordige parochie *Ell* met een gedeelte van het gehucht Haler, behoorde tot aan den Fransche omwenteling, op het einde der vorige eeuw, tot de parochie Ittervoort.

Digitized by Google

5° *Leonardus de Broeck.* Benoemd den 29 November 1633, en bekend, door een afschrift uit het archief der domkerk van Luik.

6° *Franciscus Berckvens.* De armenregisters bevatten eenigen malen zijne handteekening. Zijne overeenkomst met de gemeente dagteekent den 15 Juli 1637. (Zie Bijlage XI).

7° *Melchior de Laure.* Behalve de menigvuldige handteekeningen in het armenregister bestaat ook nog eene overeenkomst van dien pastoor met de gemeente onder dagteekening van den 24 Augustus 1647. (Zie Bijlage XII).

8° *Cornelius Jeghers.* Deze priester was reeds eenige jaren kapellaan te Stramproy geweest, toen hij, den 9 October 1676, tot pastoor dier parochie werd aangesteld. In zijn verdrag met de gemeente, (zie Bijlage XIII) beloofde hij: »sich te sullen regulieren ende conform draegen, aengaende de puncten in het accordt tussche Heer Melchior de Laure, gewesen pastoor tot Stramproy ende de nabuyren aldaer opgericht". Niettegenstaande deze overeenkomst zag hij zich, door de tijdsomstandigheden, gedwongen om reeds in het daarop volgende jaar, een beroep te doen op het kapittel van Thorn, ten einde ruimeren onderstand te verwerven; daar »de revenue syner cure tot sulcke sware ende populeuse gemeynte (als die van Stramproede is) heel sober is, ende hy niet kan subsistere ofte seer quaelyck van sich eerlyck te onderhouden".

Het kapittel in antwoord op dat verzoekschrift »ordonneert den rentmeyster nu synde als hem succederende aen remonstrans alle ende yder jaer te leveren tot meerdere alimentatie, thien malder rogge, beginnende met desen oogst 1677 ende so voorts".

Gedurende het veeljarig bestuur van pastoor Jeghers, waren afdoende herstellingswerken aan de pastorij dringend noodzakelijk geworden. De gemeente had sedert de

Digitized by Google

De gemeente betaalde hem voor zijne diensten, elke maand vijf Kleefsche gulden, een paar schoenen 's jaars en 10 stuiver voor nieuwjaarsgeschenk. Dorpsarchief 1786.

Nog stond in verband met de handhaving van orde en recht in het dorp, de *Schutterij*. Een harer plichten was, op aanvraag der overheid de orde te bewaren, en daar, waar zij gestoord was te herstellen; vervolgens de dieven en landloopers aan te houden, het dorp te bewaken, huiszoeking te doen, ontvreemde zaken op te speuren enz.

De *schutterij* van Stramproy had twee afdeelingen onder de benaming van de *oude* en de *jonge schutten*. Beide vergezelden, met hunne versierselen, wapen en trommels, het Allerheiligste in de processie op H. Sakramentsdag. Beide waren op den tweeden kermisdag, 's Maandags namelijk na het feest van het H. Sakrament, tegenwoordig in de hoogmis, die opgedragen werd voor al de leden; daarna brachten zij hunne hulde aan den pastoor, den burgemeester en den kapellaan, voor wier deur zij, onder het geroffel der trommels, het vaandel draaiden. Beide schoten vroeger telken jare den vogel, op H. Drievuldigheid-Zondag; doch wijl die oefening wel eens aanleiding gaf tot uitspatting, werd in de laatste jaren van Pastoor Monforts of in de eerste jaren van Pastoor van Buël besloten, dat de *oude* schutten op H. Sakramentsdag en de *jonge* op tweeden Pinksterdag 's namiddags den vogel zouden schieten. De schut die den vogel afschoot was *koning*, en hij, die drie naast elkander volgende jaren, den vogel bemachtigde, werd *keizer* genoemd. De leden stonden onder de bevelen van een *kapitein*, die onder anderen, ook de macht had, de wettelijke straffen te beletten, welke toepasselijk waren op ouders of oversten, wier kind of onderdaan, verdronk of verongelukte; was de kapitein het eerst bij den verongelukte,

Digitized by Google

en legde hij zijn sjerp op het lijk, dan had het gerecht daarop geen verder verhaal meer.

Behalve deze drie reeds vermelde waardigheidspersonen, telden de schutten ook nog onder hare leden een *deken*, een *onderdeken*, een *ontvanger* en een *tapper*.

Kwam er een schut te sterven dan werd zijn overlijden door het geroffel der trom aangekondigd aan de medeleden, die met banier en verdere schutters-gereedschappen door rouwfloers omwonden, de begrafenis bijwonen.

Het reglement der *oude* schutten luidt als volgt:

»Art. 1. Ten eersten is geordonneert ende geconsenteert met bewilliginge onser wetten der schutterye, das wiens den vogel afschiet op den schietdag, schuldig is aen de compagnie eene tonne bier.

»Art. 2. Item is geordonneert ende verdraegen, dat jederen sal hebben der voorgenoemde schutterye eenen boog of buxe met syn toebehoor.

»Art. 3. Item als de schutters op het cleef (1) als te daer gaen, die den duivel noemt ofte anders oneerlyck vloeken, die is verbonden, het gansche geselschap een haelf aem bier, ende sall daerenboven eenen schoen uit doen ende dien op het cleef hangen, soolang als een jeder daerna geschoten heeft.

»Art. 4. Item eenen wederspannigen die zig niet en wilt laeten onderwysen, dien sall men met den gantsen schuttenraedt ende geselschap uyter schutterye setten.

»Art. 5. Item als eenen wilt tot synten gaen (2), moeder oft vaeder ongelyck aendoen, die verbint aen het geselschap een aem bier, en sal daer en boven in 't waeter geset worden.

---

(1) Vermoedelijk de oefenplaats der schutten in de nabijheid van den schietboom. Kleef, latijn *clivus*, helling van een heuvel.

(2) Tot *sinten gaen* is den heiligen zweeren, lichtvaardig eed doen.

Digitized by Google

De gemeente betaalde hem voor zijne diensten, elke maand vijf Kleefsche gulden, een paar schoenen 's jaars en 10 stuiver voor nieuwjaarsgeschenk. Dorpsarchief 1786.

Nog stond in verband met de handhaving van orde en recht in het dorp, de *Schutterij*. Een harer plichten was, op aanvraag der overheid de orde te bewaren, en daar, waar zij gestoord was te herstellen; vervolgens de dieven en landloopers aan te houden, het dorp te bewaken, huiszoeking te doen, ontvreemde zaken op te speuren enz.

De *schutterij* van Stramproy had twee afdeelingen onder de benaming van de *oude* en de *jonge schutten*. Beide vergezelden, met hunne versierselen, wapen en trommels, het Allerheiligste in de processie op H. Sakramentsdag. Beide waren op den tweeden kermisdag, 's Maandags namelijk na het feest van het H. Sakrament, tegenwoordig in de hoogmis, die opgedragen werd voor al de leden; daarna brachten zij hunne hulde aan den pastoor, den burgemeester en den kapellaan, voor wier deur zij, onder het geroffel der trommels, het vaandel draaiden. Beide schoten vroeger telken jare den vogel, op H. Drievuldigheid-Zondag; doch wijl die oefening wel eens aanleiding gaf tot uitspatting, werd in de laatste jaren van Pastoor Monforts of in de eerste jaren van Pastoor van Buël besloten, dat de *oude* schutten op H. Sakramentsdag en de *jonge* op tweeden Pinksterdag 's namiddags den vogel zouden schieten. De schut die den vogel afschoot was *koning*, en hij, die drie naast elkander volgende jaren, den vogel bemachtigde, werd *keizer* genoemd. De leden stonden onder de bevelen van een *kapitein*, die onder anderen, ook de macht had, de wettelijke straffen te beletten, welke toepasselijk waren op ouders of oversten, wier kind of onderdaan, verdronk of verongelukte; was de kapitein het eerst bij den verongelukte,

Digitized by Google

en legde hij zijn sjerp op het lijk, dan had het gerecht daarop geen verder verhaal meer.

Behalve deze drie reeds vermelde waardigheidspersonen, telden de schutten ook nog onder hare leden een *deken*, een *onderdeken*, een *ontvanger* en een *tapper*.

Kwam er een schut te sterven dan werd zijn overlijden door het geroffel der trom aangekondigd aan de medeleden, die met banier en verdere schutters-gereedschappen door rouwfloers omwonden, de begrafenis bijwonen.

Het reglement der *oude* schutten luidt als volgt:

»Art. 1. Ten eersten is geordonneert ende geconsenteert met bewilliginge onser wetten der schutterye, das wiens den vogel afschiet op den schietdag, schuldig is aen de compagnie eene tonne bier.

»Art. 2. Item is geordonneert ende verdraegen, dat jederen sal hebben der voorgenoemde schutterye eenen boog of buxe met syn toebehoor.

»Art. 3. Item als de schutters op het cleef (1) als te daer gaen, die den duivel noemt ofte anders oneerlyck vloeken, die is verbonden, het gansche geselschap een haelf aem bier, ende sall daerenboven eenen schoen uit doen ende dien op het cleef hangen, soolang als een jeder daerna geschoten heeft.

»Art. 4. Item eenen wederspannigen die zig niet en wilt laeten onderwysen, dien sall men met den gantsen schuttenraedt ende geselschap uyter schutterye setten.

»Art. 5. Item als eenen wilt tot synten gaen (2), moeder oft vaeder ongelyck aendoen, die verbint aen het geselschap een aem bier, en sal daer en boven in 't waeter geset worden.

---

(1) Vermoedelijk de oefenplaats der schutten in de nabijheid van den schietboom. Kleef, latijn *clivus*, helling van een heuvel.

(2) Tot *sinten gaen* is den heiligen zweeren, lichtvaardig eed doen.

Digitized by Google

De gemeente betaalde hem voor zijne diensten, elke maand vijf Kleefsche gulden, een paar schoenen 's jaars en 10 stuiver voor nieuwjaarsgeschenk. Dorpsarchief 1786.

Nog stond in verband met de handhaving van orde en recht in het dorp, de *Schutterij*. Een harer plichten was, op aanvraag der overheid de orde te bewaren, en daar, waar zij gestoord was te herstellen; vervolgens de dieven en landloopers aan te houden, het dorp te bewaken, huiszoeking te doen, ontvreemde zaken op te speuren enz.

De *schutterij* van Stramproy had twee afdeelingen onder de benaming van de *oude* en de *jonge schutten*. Beide vergezelden, met hunne versierselen, wapen en trommels, het Allerheiligste in de processie op H. Sakramentsdag. Beide waren op den tweeden kermisdag, 's Maandags namelijk na het feest van het H. Sakrament, tegenwoordig in de hoogmis, die opgedragen werd voor al de leden; daarna brachten zij hunne hulde aan den pastoor, den burgemeester en den kapellaan, voor wier deur zij, onder het geroffel der trommels, het vaandel draaiden. Beide schoten vroeger telken jare den vogel, op H. Drievuldigheid-Zondag; doch wijl die oefening wel eens aanleiding gaf tot uitspatting, werd in de laatste jaren van Pastoor Monforts of in de eerste jaren van Pastoor van Buël besloten, dat de *oude* schutten op H. Sakramentsdag en de *jonge* op tweeden Pinksterdag 's namiddags den vogel zouden schieten. De schut die den vogel afschoot was *koning*, en hij, die drie naast elkander volgende jaren, den vogel bemachtigde, werd *keizer* genoemd. De leden stonden onder de bevelen van een *kapitein*, die onder anderen, ook de macht had, de wettelijke straffen te beletten, welke toepasselijk waren op ouders of oversten, wier kind of onderdaan, verdronk of verongelukte; was de kapitein het eerst bij den verongelukte,

Digitized by Google

en legde hij zijn sjerp op het lijk, dan had het gerecht daarop geen verder verhaal meer.

Behalve deze drie reeds vermelde waardigheidspersonen, telden de schutten ook nog onder hare leden een *deken*, een *onderdeken*, een *ontvanger* en een *tapper*.

Kwam er een schut te sterven dan werd zijn overlijden door het geroffel der trom aangekondigd aan de medeleden, die met banier en verdere schutters-gereedschappen door rouwfloers omwonden, de begrafenis bijwonen.

Het reglement der *oude* schutten luidt als volgt:

»Art. 1. Ten eersten is geordonneert ende geconsenteert met bewilliginge onser wetten der schutterye, das wiens den vogel afschiet op den schietdag, schuldig is aen de compagnie eene tonne bier.

»Art. 2. Item is geordonneert ende verdraegen, dat jederen sal hebben der voorgenoemde schutterye eenen boog of buxe met syn toebehoor.

»Art. 3. Item als de schutters op het cleef (1) als te daer gaen, die den duivel noemt ofte anders oneerlyck vloeken, die is verbonden, het gansche geselschap een haelf aem bier, ende sall daerenboven eenen schoen uit doen ende dien op het cleef hangen, soolang als een jeder daerna geschoten heeft.

»Art. 4. Item eenen wederspannigen die zig niet en wilt laeten onderwysen, dien sall men met den gantsen schuttenraedt ende geselschap uyter schutterye setten.

»Art. 5. Item als eenen wilt tot synten gaen (2), moeder oft vaeder ongelyck aendoen, die verbint aen het geselschap een aem bier, en sal daer en boven in 't waeter geset worden.

---

(1) Vermoedelijk de oefenplaats der schutten in de nabijheid van den schietboom. Kleef, latijn *clivus*, helling van een heuvel.

(2) Tot *sinten gaen* is den heiligen zweeren, lichtvaardig eed doen.

Digitized by Google

»Art. 6. Item is verdraegen ende uytgegeven, dat wie niet en is in den onganck, gelyck hy verordonneert is van de overeyd, sall verbinden een haelf aem bier.

»Art. 7. Item is ook verdraegen, dat byaldien jemandt van het geselschap sterft, dat men denselven eerlyck met den geselschap sal begraven, ende des anderen dags naer den omgancksdag voor denselven in de kercke ten offeren gaen sal.

»Art. 8. Item is verdraegen of jemandts in 't geselschap ongehoorsaem was in de betaling, het waer van was, of verbonden bier, of aen het gelaeg, die sal men met des Heeren lots panden, ende dat sullen de dekens altemael uyteren met Raed.

»Art. 9. Item byaldien jemandt eenen der schutten vremden gast medebrengt, daer de schutten twist of ongenugten door krygen, soo sal denselven, die den gast met gebracht heeft, aen de schutten verbeuren een haelf aem bier en denselven vremden sal men in 't waeter draegen.

»Art. 10. Item wie de trommel en den vandel ongehorsaem is, denselven sal verbeuren een haelf aem bier ende al noch in 't waeter gedraegen woorden.

»Art. 11. Item wie bier tapt buyten tapper, dien sal men op den bierboom setten ende naer het waeter draegen.

»Art. 12. Item die meer bier stort, dan men met eene voedt kan bedecken, sal met eene voedt in het waeter staen, soo lang hy een kan bier uyt drinkt.

»Art. 13. Item is geordonneert ende verdraegen, dat als eens de schutterye quaem te vergaen, dat alsdan derselver renten sullen keeren tot het broederschap van St. Antonius ende tot denselven profyt blyven, al soo lang als de schuttery wederom opgericht wordt.

»Art. 14. Item jemandt die compt in de schutterye sal geven ses stuivers.

Digitized by Google

»Art. 15. Item als er eenen uyt de schutterye gaet, die sal geven één pondt wachs ter eere van St. Antonius beeldt.

»Art. 16. Item wanneer den schutten-tapper hem dronken drinkt, dusdaenig dat hy meer bier stort, als hy met eenen voedt kan bedecken, sal men hem naer het waeter draegen.

»Art. 17. Item dat het geviel, dat de renten niet betaelt en wierden met daegs en met zonne op St. Antonius dag, soo sullen de deekens..... veroorsaeckt syn, dat veeken (1) aef te doen, en hangen dat schutten-veeken daervoor, en sullen alsdan de gebruykers deser voorschreven erven ofte gemeente, quyt syn, ten eeuwighen daegen; ditselfs is toegelaeten met advys van d'overhyt".

Later bijgevoegd. »Op den 19 Mei 1805 is verdraegen van de gansse schuttery, dat ieder man 2 stuiver zal geven als de processie gaat, en als eenen komt te sterven dan zal ieder 3 leesmissen hooren".

Deze copie is zonder dagteeking, alleen leest men op de keerzijde: »Dit is het regelement der schutten brief."

De *oude* schutten hadden tot patroon den H. Antonius abt, op wiens feestdag eene H. Mis gehouden werd voor de levende leden der schutterij, en waarna de renten verteerd werden.

Aan den gekroonden zilveren vogel der *oude* schutten zijn 4 zilveren platen gehecht. De grootste draagt het wapen der vorstin, Maria Cunegonda van Saxen, zonder opschrift noch jaargetal (2); de tweede bevat alleen den datum 1718; op de derde leest men: *MartInUs VIerDonCk reX est* (1622); de kleinste heeft een wapen zonder inschrift noch jaartal (3).

(1) Veeken is een afsluitingshout, dat in den ingang van een beemd of stuk land geplaatst wordt, ten einde het vee te beletten daar binnen te loopen.

(2) Zij voert op dit schild de blazoenen van Saxen en Polen vereenigd.

(3) Gedeeld, rechts twee fascen van keel op zilver, links een schuinsche paal van hermelijn.

Digitized by Google

»Art. 6. Item is verdraegen ende uytgegeven, dat wie niet en is in den onganck, gelyck hy verordonneert is van de overeyd, sall verbinden een haelf aem bier.

»Art. 7. Item is ook verdraegen, dat byaldien jemandt van het geselschap sterft, dat men denselven eerlyck met den geselschap sal begraven, ende des anderen dags naer den omgancksdag voor denselven in de kercke ten offeren gaen sal.

»Art. 8. Item is verdraegen of jemandts in 't geselschap ongehoorsaem was in de betaling, het waer van was, of verbonden bier, of aen het gelaeg, die sal men met des Heeren lots panden, ende dat sullen de dekens altemael uyteren met Raed.

»Art. 9. Item byaldien jemandt eenen der schutten vremden gast medebrengt, daer de schutten twist of ongenugten door krygen, soo sal denselven, die den gast met gebracht heeft, aen de schutten verbeuren een haelf aem bier en denselven vremden sal men in 't waeter draegen.

»Art. 10. Item wie de trommel en den vandel ongehorsaem is, denselven sal verbeuren een haelf aem bier ende al noch in 't waeter gedraegen woorden.

»Art. 11. Item wie bier tapt buyten tapper, dien sal men op den bierboom setten ende naer het waeter draegen.

»Art. 12. Item die meer bier stort, dan men met eene voedt kan bedecken, sal met eene voedt in het waeter staen, soo lang hy een kan bier uyt drinkt.

»Art. 13. Item is geordonneert ende verdraegen, dat als eens de schutterye quaem te vergaen, dat alsdan derselver renten sullen keeren tot het broederschap van St. Antonius ende tot denselven profyt blyven, al soo lang als de schuttery wederom opgericht wordt.

»Art. 14. Item jemandt die compt in de schutterye sal geven ses stuivers.

Digitized by Google

»Art. 15. Item als er eenen uyt de schutterye gaet, die sal geven één pondt wachs ter eere van St. Antonius beeldt.

»Art. 16. Item wanneer den schutten-tapper hem dronken drinkt, dusdaenig dat hy meer bier stort, als hy met eenen voedt kan bedecken, sal men hem naer het waeter draegen.

»Art. 17. Item dat het geviel, dat de renten niet betaelt en wierden met daegs en met zonne op St. Antonius dag, soo sullen de deekens..... veroorsaeckt syn, dat veeken (1) aef te doen, en hangen dat schutten-veeken daervoor, en sullen alsdan de gebruykers deser voorschreven erven ofte gemeente quyt syn, ten eeuwighen daegen; ditselfs is toegelaeten met advys van d'overhyt".

Later bijgevoegd. »Op den 19 Mei 1805 is verdraegen van de gansse schuttery, dat ieder man 2 stuiver zal geven als de processie gaat, en als eenen komt te sterven dan zal ieder 3 leesmissen hooren".

Deze copie is zonder dagteeking, alleen leest men op de keerzijde: »Dit is het regelement der schutten brief."

De *oude* schutten hadden tot patroon den H. Antonius abt, op wiens feestdag eene H. Mis gehouden werd voor de levende leden der schutterij, en waarna de renten verteerd werden.

Aan den gekroonden zilveren vogel der *oude* schutten zijn 4 zilveren platen gehecht. De grootste draagt het wapen der vorstin, Maria Cunegonda van Saxen, zonder opschrift noch jaargetal (2); de tweede bevat alleen den datum 1718; op de derde leest men: *MartInUs VIerDonCk reX est* (1622); de kleinste heeft een wapen zonder inschrift noch jaartal (3).

(1) Veeken is een afsluitingshout, dat in den ingang van een beemd of stuk land geplaatst wordt, ten einde het vee te beletten daar binnen te loopen.

(2) Zij voert op dit schild de blazoenen van Saxen en Polen vereenigd.

(3) Gedeeld, rechts twee fascen van keel op zilver, links een schuinsche paal van hermelijn.

Digitized by Google

»Art. 6. Item is verdraegen ende uytgegeven, dat wie niet en is in den onganck, gelyck hy verordonneert is van de overeyd, sall verbinden een haelf aem bier.

»Art. 7. Item is ook verdraegen, dat byaldien jemandt van het geselschap sterft, dat men denselven eerlyck met den geselschap sal begraven, ende des anderen dags naer den omgancksdag voor denselven in de kercke ten offeren gaen sal.

»Art. 8. Item is verdraegen of jemandts in 't geselschap ongehoorsaem was in de betaling, het waer van was, of verbonden bier, of aen het gelaeg, die sal men met des Heeren lots panden, ende dat sullen de dekens altemael uyteren met Raed.

»Art. 9. Item byaldien jemandt eenen der schutten vremden gast medebrengt, daer de schutten twist of ongenugten door krygen, soo sal denselven, die den gast met gebracht heeft, aen de schutten verbeuren een haelf aem bier en denselven vremden sal men in 't waeter draegen.

»Art. 10. Item wie de trommel en den vandel ongehorsaem is, denselven sal verbeuren een haelf aem bier ende al noch in 't waeter gedraegen woorden.

»Art. 11. Item wie bier tapt buyten tapper, dien sal men op den bierboom setten ende naer het waeter draegen.

»Art. 12. Item die meer bier stort, dan men met eene voedt kan bedecken, sal met eene voedt in het waeter staen, soo lang hy een kan bier uyt drinkt.

»Art. 13. Item is geordonneert ende verdraegen, dat als eens de schutterye quaem te vergaen, dat alsdan derselver renten sullen keeren tot het broederschap van St. Antonius ende tot denselven profyt blyven, al soo lang als de schuttery wederom opgericht wordt.

»Art. 14. Item jemandt die compt in de schutterye sal geven ses stuivers.

Digitized by Google

»Art. 15. Item als er eenen uyt de schutterye gaet, die sal geven één pondt wachs ter eere van St. Antonius beeldt.

»Art. 16. Item wanneer den schutten-tapper hem dronken drinkt, dusdaenig dat hy meer bier stort, als hy met eenen voedt kan bedecken, sal men hem naer het waeter draegen.

»Art. 17. Item dat het geviel, dat de renten niet betaelt en wierden met daegs en met zonne op St. Antonius dag, soo sullen de deekens..... veroorsaeckt syn, dat veeken (1) aef te doen, en hangen dat schutten-veeken daervoor, en sullen alsdan de gebruykers deser voorschreven erven ofte gemeente quyt syn, ten eeuwighen daegen; ditselfs is toegelaeten met advys van d'overhyt".

Later bijgevoegd. »Op den 19 Mei 1805 is verdraegen van de gansse schuttery, dat ieder man 2 stuiver zal geven als de processie gaat, en als eenen komt te sterven dan zal ieder 3 leesmissen hooren".

Deze copie is zonder dagteeking, alleen leest men op de keerzijde: »Dit is het regelement der schutten brief."

De *oude* schutten hadden tot patroon den H. Antonius abt, op wiens feestdag eene H. Mis gehouden werd voor de levende leden der schutterij, en waarna de renten verteerd werden.

Aan den gekroonden zilveren vogel der *oude* schutten zijn 4 zilveren platen gehecht. De grootste draagt het wapen der vorstin, Maria Cunegonda van Saxen, zonder opschrift noch jaargetal (2); de tweede bevat alleen den datum 1718; op de derde leest men: *MartInUs VIerDonCk reX est* (1622); de kleinste heeft een wapen zonder inschrift noch jaartal (3).

(1) Veeken is een afsluitingshout, dat in den ingang van een beemd of stuk land geplaatst wordt, ten einde het vee te beletten daar binnen te loopen.

(2) Zij voert op dit schild de blazoenen van Saxen en Polen vereenigd.

(3) Gedeeld, rechts twee fascen van keel op zilver, links een schuinsche paal van hermelijn.

Digitized by Google

De *jonge* schutten vierden de H. Catharina als hunne beschermheilige. In den morgen van dien feestdag woonden zij H. Mis bij, die voor de levende leden dier vereeniging gezongen werd, en brachten verder den dag in vroolijkheid door.

Aan hunnen gekroonden zilveren vogel, die minder schoon is, dan die der *oude* schutten, hangen 9 zilveren platen. De grootste, volmaakt gelijk aan de groote plaat der *oude* schutten, draagt, behalve het wapen der vorstin, op de keerzijde haar naam Maria Cunegonda, en het jaartal 1740. De tweede in den vorm eener ruit heeft een wapen zonder opschrift. (1) De derde bevat het volgende opschrift: »*De Borman raedt en meyer van haere hoog dhlt mvre de princesse van Thorn en scholtis van Heel en Grutroy, Greffier der stadt en disterict Bree, koninck van St. Catharina-schutten in Stramproy* 1765." Daaronder is het familie-wapen van de Borman aangebracht (2). Op de vierde leest men: »*J. J. Frische des hooge justicie ende des landts Thorn secretaris, scholtis en admodiateur der vryheerlykheit Meyel, Greffier der vryheerlykheden Neeritter en Heel etc. etc. Koninck van St. Katharine schutterye binnen Stramproye* 1764" daaronder staat een blazoen (3). Dit zelfde jaargetal en wapen ziet men ook op de vijfde plaat. De zesde bevat de volgende woorden: »*Den Keyser Antonius Hornickx Chergien in Stramtroy. Anno* 1755". Op de zevende plaat leest men: »*Mathys ende Lambertus Verdonck vereeren dese plaet aen de scutterie van S. Catrina om daer altyt aen te blyven, den* 5 *julius* 1723". De achtste plaat

(1) Dit bordje is gekwartierd en bevat vier leeuwen, misschien Leeuwensteyn-Rochefort.

(2) Het wapen van den raadsheer de Borman is gekwartierd, 1 en 4 in een veld van goud, drie kardinaalshoeden van keel, 2 en 3 drie staande leeuwen.

(3) Frische voert eene keper bezet met twee sterren; in den schildvoet eene burcht; kleuren onbekend.

Digitized by Google

draagt het beeld van de H. Catharina met dit omschrift: »*Jacobus Halermans secretariys in Stramproy. An.* 1646". De laatste bevat het volgende jaarschrift: »*D. H. Albertus pastor roYae CoraM synagoga sUa DeXterItate reX est*", dat is: Heer Henricus Albertus, pastoor van Stramproy is, ten gevolge zijner behendigheid, koning voor de vereeniging.

Wij drukken den bescheiden wensch uit, dat deze voorwerpen, ter nagedachtenis dier gewichtige vereenigingen van vroegeren tijd, op het gemeente-huis bewaard blijven.

Sedert 1826 zijn deze schutterijen van wege het gouvernement afgeschaft; de onlangs door het Rijk weêr opgerichte schutterijen hebben met de vorige niets gemeenschappelijks en staan ook op eenen geheel anderen voet.

§ III.

Oudste bescheiden, oorsprong der parochie, pastoors, kapellaans, kerkgebouw, toren, klokken, herstelling der kerkgebouwen, altaren, broederschappen, kerkgoederen, stichtingen, vaste goederen der pastorij en der kapellanij, schoolgebouw en onderwijs.

Den 21 Juni 1287 werd een vergelijk getroffen tusschen Jan van Baexem, pastoor te Thorn en de abdis Hildegondis van Borne over de novaaltiende en de regeling der kerkdiensten.

Een tweede vergelijk, op den 29 Mei 1299, had ten doel deze tiende nader te regelen. De toenmalige abdis verklaart in bezit te zijn van de *groote* en *kleine* tiende te *Thorn*, te *Beersele* en te *Haerle* bij Yttervoirt; vervolgens meldt het charter: »et decimas grossas antiquas et minutas de *Stramprode et de Baexem appendicijs ecelesie de Thoren pre-*

Digitized by Google

dicte et de loco dicto Boskelant apud Yttervoirt, pro duabus partibus, (grossa de terris dictis *Kerkelant* in *Stramprode* et in *Baex* existentibus, minuta de domo et curte Godescalci aput Stramprode, nec non grossa de uno bonuario et dimidio terre jacentis in loco predicto de *Boskelant*, decimis exceptis); nec non eciam duas partes grossarum decimarum novalium in tota parochia dicte ecclesie de Thoren et ejus *appendicijs*, videlicet de Stramprode, de Baex et de Yttervoirt, cujus ecclesie de Thoren parochialis et eius appendiciorum coniunctim jus patronatûs ad nos abbatissam predictam dignoscitur pertinere" (1).

Deze zaak echter was in 1370 nog niet afgedaan; zij kreeg eerst haar beslag door eene nieuwe overeenkomst, welke Egydius de Trajecto pastoor te Thorn, den 5 September van dat jaar, met het kapittel aldaar sloot.

In bovenstaande bescheiden (zie Bijlage I) worden Stramproy, Ittervoort en Baexem genoemd »*appendicia Ecclesie parochialis de Thoren*", dat is *kapellen*, *annexen*, of *hulpkerken* van de parochie-kerk van Thorn. Daaruit blijkt reeds, dat deze gemeenten in de middeleeuwen nog niet parochiën waren, maar onder het geestelijk gebied stonden van de parochie van Thorn, van waar uit haar een priester werd toegezonden, om er de kerkelijke bedieningen tijdelijk waar te nemen. Wie die priesters geweest zijn is ons volkomen onbekend gebleven.

Deze wijze van kerkelijk bestuur kon echter in de laatste helft der 16de eeuw niet langer meer voldoende geacht worden. De geweldenarijen, waaraan een losbandig krijgsvolk zich, ten koste der gemeentenaren, herhaaldelijk schuldig maakte; de strooptochten, die gedurig op hunne landerijen gepleegd werden en ten gevolge waarvan

(1) Archief der provincie te Maastricht.

Digitized by Google

het grootste gedeelte der gronden onbebouwd bleef liggen, hadden het volk schier uitgeput; daarbij waren de geloovigen niet altijd genoegzaam beschermd tegen de verleiding der Calvinisten, die niet zelden ook onze streken bezochten.

De vorstin, ten einde althans in de geestelijke behoeften harer onderdanen zooveel mogelijk te voorzien, wendde zich, ondersteund door haar kapittel, tot de kerkelijke overheid met verzoek: dat de kapellen van Stramproy, Baexem en Ittervoort, tot parochiekerken zouden verheven worden. Zij beloofde van haren kant 1° dat aan de toekomstige pastoors dier plaatsen, jaarlijks eene tegemoetkoming zou verstrekt worden van 150 brabantsche gulden, welke gelden moesten genomen worden uit de tienden, die het Stift van Thorn, van schier alle vruchten hief, welke in gemelde gemeenten groeiden, alsmede eene som van 40 gouden ducaten, uit andere inkomsten des kapittels te verschaffen.

2° Dat het kapittel zich het onderhoud der kerkgebouwen zou aantrekken, en voor alle benoodigdheden der kerkelijke diensten, zooals gewaden, waskaarsen, olie, wijn, kelken, enz. zou zorg dragen.

Op dat verzoekschrift volgde een antwoord van den pauselijken legaat en kardinaal-diaken Andreas van Oostenrijk, bisschop van Brixen, dat wij in Bijlage VIII laten volgen, en waarvan wij hier een beknopt uittreksel geven.

De pauslijke legaat, in aanmerking nemende, dat ten gevolge der treurige tijdsomstandigheden, de kapellen van Ittervoort, Baexem en Stramproy met haren priester niet genoegzaam verzorgd zijn; dat de tegenwoordigheid van een eigen zieleherder in die plaatsen zeer gunstig werken zou, op de godsdienstige gezindheid en zedelijkheid der inwonende geloovigen; alsmede met het oog op de ondersteuning, welke het stift van Thorn bereid is te zul-

Digitized by Google

len schenken aan gemelde kerken en hare toekomstige pastoors, besluit de kerken van Baexem, Ittervoort (1) en Stramproy tot parochiekerken te verheffen. Vervolgens kent hij aan de regerende vorstin het recht toe, om in die parochiën de pastoors te benoemen (altijd onder goedkeuring des bisschops van het gewest) en belast het kapittel de boven toegezegde bezoldiging aan de Eerw. Heeren pastoors jaarlijks uit te keeren, de eerste helft ervan op Kerstdag en de andere helft op den feestdag van den H. Joannes den Dooper, den 24 Juni.

Het stuk draagt de dagteekening van 17 September 1583, tijdstip waarop dus ons dorp tot parochie verheven is.

Stramproy heeft onafgebroken tot het bisdom van Luik behoord; het maakte deel uit van het aartsdiakonaat van Kempenland, en stond onder het dekenaat Maeseyck. Na de Fransche overheersching kwam het onder het dekenaat Weert en werd in 1841 bij het nieuw opgericht Apostolisch vicariaat van Roermond ingelijfd.

Als pastoors van Stramproy noemen wij:

1° *Matthias Pelsers*. Zijn naam komt voor in twee verpachtings-akten van armen-landerijen, ten jare 1595.

2° *Petrus Stoecks*. Diens handteekening vindt men enkele malen in het armenregister, ten jare 1599.

3° *Petrus Brandts*. Het verdrag van dien pastoor met de gemeente, gedagteekend den 16 December 1610, wordt medegedeeld in Bijlage X.

4° *Henricus Alberts* of *Albertus*. Behalve diens naam, die hoogstens een paar malen in het armenregister voorkomt, vinden wij hem nog als koning der *jonge schutten* gemeld ten jare 1628. (Zie de schutterij bladz. 41).

(1) De tegenwoordige parochie *Ell* met een gedeelte van het gehucht Haler, behoorde tot aan den Fransche omwenteling, op het einde der vorige eeuw, tot de parochie Ittervoort.

Digitized by Google

5° *Leonardus de Broeck*. Benoemd den 29 November 1633, en bekend, door een afschrift uit het archief der domkerk van Luik.

6° *Franciscus Berckvens*. De armenregisters bevatten eenigen malen zijne handteekening. Zijne overeenkomst met de gemeente dagteekent den 15 Juli 1637. (Zie Bijlage XI).

7° *Melchior de Laure*. Behalve de menigvuldige handteekeningen in het armenregister bestaat ook nog eene overeenkomst van dien pastoor met de gemeente onder dagteekening van den 24 Augustus 1647. (Zie Bijlage XII).

8° *Cornelius Jeghers*. Deze priester was reeds eenige jaren kapellaan te Stramproy geweest, toen hij, den 9 October 1676, tot pastoor dier parochie werd aangesteld. In zijn verdrag met de gemeente, (zie Bijlage XIII) beloofde hij: »sich te sullen regulieren ende conform draegen, aengaende de puncten in het accordt tussche Heer Melchior de Laure, gewesen pastoor tot Stramproy ende de nabuyren aldaer opgericht". Niettegenstaande deze overeenkomst zag hij zich, door de tijdsomstandigheden, gedwongen om reeds in het daarop volgende jaar, een beroep te doen op het kapittel van Thorn, ten einde ruimeren onderstand te verwerven; daar »de revenue syner cure tot sulcke sware ende populeuse gemeynte (als die van Stramproede is) heel sober is, ende hy niet kan subsistere ofte seer quaelyck van sich eerlyck te onderhouden".

Het kapittel in antwoord op dat verzoekschrift »ordonneert den rentmeyster nu synde als hem succederende aen remonstrans alle ende yder jaer te leveren tot meerdere alimentatie, thien malder rogge, beginnende met desen oogst 1677 ende so voorts".

Gedurende het veeljarig bestuur van pastoor Jeghers, waren afdoende herstellingswerken aan de pastorij dringend noodzakelijk geworden. De gemeente had sedert de

Digitized by Google

laatste veertig jaren daaraan reeds tweemaal gedeeltelijke vernieuwingen doen aanbrengen, en weigerde thans bepaald nieuwe kosten aan het pastoreele huis te besteden. Zij kon daartoe wel gedwongen worden, doch naar het zich liet aanzien, zou zulks tot een kostbaar proces leiden en om dit te vermijden, vroeg de pastoor aan het bisdom van Luik de vergunning, om ter herstelling der pastorij, een kapitaal, groot 500 gulden, van de kerk te mogen leenen, onder beding: 1° Dat hij de 12 missen, die uit de rente van gemeld kapitaal jaarlijks betaald werden, gratis zoude lezen. 2° Dat hij uit eigen beurs jaarlijks 5 imperialen, of telken 5 jaren, 100 gulden aan de kerk zou uitkeeren; zoodat na verloop van 15 jaren, de geheele som aan de kerk was terug betaald. 3° Dat deze verplichting ook op zijn opvolger zou overgaan.

Die vergunning werd hem door den bisschop van Luik gegeven, den 7 December 1717.

Drie jaren later deed pastoor Jeghers, door ouderdom verzwakt, afstand van zijne bediening, en ging te Weert wonen, alwaar hij in 1724 stierf.

9° *Franciscus Eyckholt* geboren te Weert, was in de laatste jaren van pastoor Jeghers diens deservitor. Als zoodanig genoot hij bij den pastoor vrijen kost en inwoning, en 60 patecons in geldwaarde.

Pastoor geworden, op het einde van 1720 of in het begin van 1721, schijnt hij geene overeenkomst met de gemeente getroffen te hebben; althans den 19 November 1721, vinden wij hem reeds in een proces gewikkeld met de gemeente.

Daar hij tot onderhoud van pastoor Jeghers, zoolang deze leefde, jaarlijks 200 gulden moest betalen en verpligt was, gedurende nog 12 jaren, 5 imperialen 's jaars aan de kerk uit te keeren, ter aflossing van het kapitaal, dat zijn

Digitized by Google

voorzaat aan den opbouw der pastorij had aangewend, meende hij zich aan het gebruik door zijne voorzaten in acht genomen, niet te moeten houden. Ten einde zijn noodig onderhoud langs eenen anderen weg eenigermate te verzekeren, besloot hij het tarief der huwelijken en begrafenissen te verhoogen.

Naar oud gebruik betaalden de inwoners des dorps, ter gelegenheid van een huwelijk 3 schellingen en bij eene begrafenis 24 stuiver. De pastoor nu vorderde voortaan van bruid en bruidegom één imperiaal (4 gulden) en voor eene begrafenis, behalve de 24 stuiver, nog een stipendium voor den lijkdienst.

Hij steunde zijne eischen hierop; dat in de parochiekerken van Baexem en Ittervoort, die toch ook hulpkerken van Thorn geweest waren, *één imperiaal* gevorderd werd van bruid en bruidegom, alsmede dat volgens de *Statuten van het aartsdiakonaat van Kempenland*, in 1622 uitgevaardigd, de pastoor ter gelegenheid eener huwelijks-verbintenis kon vorderen. *a)* van edelen ééne sonne fransche kroon (7½ gulden). *b)* van gegoede ingezetenen de helft, en *c)* van pachters en minderen, één vierde van eene sonne (gouden) fransche kroon.

De gemeentenaren met hunne burgemeesters aan het hoofd, kwamen tegen die verhooging in verzet. Zij klaagden hunnen pastoor aan bij den bisschop van Luik, en beschuldigden hem van zorgeloosheid in zijne bediening en norschheid jegens zijne onderdanen. Het geschil kwam tot een rechtsgeding. Herhaaldelijk vergaderden de inwoners, bij groote menigte in de school, en zetteden hunne burgemeesters aan, om het rechtsgeding tegen hunnen pastoor met alle kracht door te drijven; herhaaldelijk ook kwamen zij, in grooten getalle, op, in getuigen verhoor vóór een afgevaardigden des bisschops en ontzagen zij zich

Digitized by Google

niet, allerlei lasterlijke aantijgingen tegen hunnen herder uit te brengen. Eindelijk ten jare 1726 den 21 Augustus, gebood het bisschoppelijk gerechtshof van Luik, waarschijnlijk ten wille des vredes, den pastoor van zijne aanspraak op verhooging af te zien, en zich voorloopig aan het oude gebruik te houden. Het proces bleef intusschen nog aanhangig.

Pastoor Eyckholt overleefde deze moeilijkheden niet lang. Hij stierf vermoedelijk nog hetzelfde jaar en werd opgevolgd, door:

10° *Joannes Ernestus Parren* geboren te Thorn. Deze priester was deservitor te Stramproy in 1716, en keerde, een paar jaren later in zijne betrekking opgevolgd door den heer Franciscus Eyckholt, naar zijne geboorteplaats weder.

Toen hij in 1727 pastoor van Stramproy geworden was, wendde hij zich kort daarna, tot den bisschop van Luik, met verzoek, om nog 200 gulden, onder dezelfde voorwaarden als pastoor Jeghers bedongen had, van de kerk te mogen leenen, ten einde daarmede de noodige herstellingswerken aan de pastorij te voltooijen, (1) die, naar hij verklaarde, wel van buiten in orde gebracht was, maar van binnen niet had kunnen voltrokken worden, doordien zijn voorzaat, steeds in een kostbaar proces was gewikkeld geweest. Die aanvraag werd door den bisschop ingewilligd, den 8 Juli 1727.

Had het pastoreele huis verbeteringen gevorderd, het kerkgebouw eischte nog dringender groote herstellingswerken. Deze echter waren ten laste van het Stift van Thorn. Daar het kapittel de noodzakelijkheid dier herstelling niet scheen in te zien, geraakte de pastoor en

(1) De tegenwoordige pastorij is, behalve den zuidelijken zijmuur, geheel herbouwd door de gemeente in 1839, en in 1865 langs den kant der openbare straat door eenen ringmuur met ijzeren staketsel omgeven geworden.

Digitized by Google

zijne kerkmeesters in groote moeilijkheden met het Stift, waarover wij verder iets zullen mededeelen.

Zooals wij gezegd hebben, was het proces, door de gemeente met pastoor Eyckholt begonnen over de verhooging van het tarief, niet uitgewezen. Nog altijd bleef het aanhangig, ofschoon het van wege de gemeentenaren met minder hevigheid en bitterheid werd voortgezet.

Pastoor Parren steunde zijne aanspraak op verhooging van het tarief voornamelijk hierop: dat de inkomsten der beneficiën of broederschappen van O. L. Vrouw, van de HH. Jacobus en Antonius, ter gelegenheid van de oprichting der kapellanij, in 1651, aan den pastoor ontnomen en den kapellaan waren toegevoegd, (zie Bijlage IX) alsmede dat de renten van de broederschap van den H. Willibrordus wier genot, bij gemelde acte van oprichting der kapellanij, aan den pastoor was overgelaten, door het kapittel van Thorn, in 1657, ook aan den kapellaan waren afgestaan, op aanzoek der gemeente, welke zich onder die voorwaarde bereid verklaarde, een huis voor den kapellaan te zullen bouwen.

In hoeverre deze reden bij het bisschoppelijk gerechtshof van Luik ontvankelijk werden geoordeeld blijkt niet, althans eene gerechtelijke uitspraak liet zich nog altijd wachten.

Eindelijk kwam daaraan een einde. Het geschil werd in der minne bijgelegd, door een besluit van Francisca Christina paltzgravin van Sultzbach, vorstin van Thorn, waarin de volgende bepalingen voorkomen.

»Verordnen und wollen gnädigst:

1° das confraternitas St. Willibrordi und die davon abhangende reditus künftighin, gleich solche schon de anno 1657 usque ad annum 1738 beständig gehöret haben, bey der capellaney verbleiben, und

Digitized by Google

2do die desfals angelegte arresta aufgehoben werden solle.

3tio der pastor sich met den juribus stolae begnügen lassen solle, gleich solche in anno 1726 von den Herren officiali zu Luttich definitive decidiret und zuerkennet seint.

4to die in diesen rechtsstreith beyder seits angewendete kösten werden compensiret und solle

5to der inter capitulum Thorense et pastorem dt 17ten May 1730 errichteter und geschlossener vergleich zur confirmation des Ordinarii beforderet werden.

Hierahn geschieht unser gnädigster wille; urkundt unser aygenhandiger unterschrifft so geschehen.

Thorn der 22ter August 1752.

FRANCISCA CHRISTINA.

Pastoor Parren stierf in 1760 en werd in hetzelfde jaar opgevolgd door:

11° *Joannes Matthias Monforts*, te Thorn geboortig. Deze eerwaarde herder verkreeg in 1765 van den Pauslijken Stoel de oprichting in zijne kerk van de *Broederschap van den H. Rozekrans*. De vergunning daartoe werd te Rome, den 12 Januari 1765 *auctoritate apostolica delegata* gegeven, door Joannes Boxadore, generaal van de orde der Predikheeren, en den 21 Maart daaropvolgende, door den bisschop van Luik onderzocht en goedgekeurd. Den 25 Maart van hetzelfde jaar, werd de broederschap in de kerk plechtig opgericht.

In het volgende jaar, den 21 Januari, voerde hij ook de Broederschap in van de *altijddurende aanbidding van het H. Sakrament*. Drie jaren daarna in 1769, riep hij eenige boetpredikers in zijne parochie, om er missie te geven. Deze paters waren Duitschers van afkomst. Het volk noemt hen *Buszpaters*. Ter herinnering aan die missie, werd een groot houten kruisbeeld opgericht, dat vroeger buiten tegen het koor der kerk stond, en thans in eene

Digitized by Google

nis geplaatst, het kerkhof versiert. Men leest nog daarop het volgende chronicum: PRÆPARARE IN oCCUrsUM DEI tUI ISRAEL ANNOS 4/12. Onder zijn bestuur werd ook de kerk in 1791 vergroot en hersteld.

Intusschen was de fransche omwenteling uitgebarsten en wekte alom kommer en onrust. Den 27 September 1795 (7 Vendemiaire an IV) vaardigde het Fransche Bewind een besluit uit, waardoor alle priesters gedwongen werden op eede te verklaren »de reconnaître pour souverain l'universalité des citoyens français, et de promettre soumission et obéissance aux lois de la république". Dat pastoor Montforts zich niet stoorde aan een besluit, hetwelk hij in geweten niet mocht volgen, behoefd nauwelijks gezegd.

Den 16 December 1797 (26 Frimaire an VI) werd, namens het bestuur van het kanton Weert, aanschrijving gezonden naar Stramproy, met last om aangifte te doen van alle geestelijke goederen namelijk: van de bezittingen der kerk, der pastorij, der kapellanij, der broederschappen, der inkomsten en kapitalen van godvruchtige stichtingen, in één woord, van alle roerende en onroerende goederen, gelden en meubelen, die, zoo als het schrift zich uitdrukt, »de wet in bezit heeft gesteld der fransche natie". Te dien einde werden alle ingezetenen, die zulke goederen in gebruik of bestuurd hadden, uitgenoodigd om aangifte daarvan te doen aan den burgemeester. Een afschrift van dit bevel werd verzonden aan den pastoor, aan den kapellaan en aan den oversten der *oude* en *jonge* schutten.

Het schijnt dat de ingezetenen even als hun pastoor doof bleven voor soortgelijke uitnoodigingen.

Den 11 Maart 1798 (18 Ventose jaar VI) werd den pastoor eene missieve bekend gemaakt van den volgenden inhoud:

»Weert den 18 Ventose 6de jaer van de République.

»Den agent municipal van de gemeente Weert, doende

Digitized by Google

de fonctie van den commissaris van het uytvoerende directorie.

»Aen den agent municipal van de gemeente van Stramproy; gezien den brief van de centrale administratie in dato, den 29 Pluviose, denwelke vraegt van de municipale administratie van het canton Weert, eene inventaris (1) der parochiale registers; gezien dat uwe tot daer aen niet voldaen en heeft aen de wet van den 20 September 1792, dewelke gebied: dat alle registers presbyterale, te weeten van doopen, houwelijk en dood zullen gedeponeert worden te secretary van de municipalityd in het chef-lieu van het canton; soo aenzoek ik uwe, van binnen dry daegen, deese boovengenoemde registers te deponeeren in de plaets als boven, opdat uwe niet en ondergaet de straffen by de selve wet bevat.

»Heyl en broederschap (naam onleesbaar)".

Naschrift »H^r past^r gelift myn te antwoorden of UE. dito docquementen morgen vroug kont ter hand stellen op den beurau tot Weert mits er eenen inventaris moet opgestelt woorden".

Verblyve naer groetenis
H. STULTJENS."

Daar de pastoor weigerde aan dit bevel gevolg te geven, werd hem, den 28 Mei 1798, het volgende bescheid toegezonden:

»Stramproy le 7 Prairial an VI.

»Le Commissaire du D^re exécutif près l'Adm^tion M^pale du canton de Weert.

»A l'excuré de la commune de Stramproy. — Je vous invite, citoyen, au nom de la loi, de remettre sur le champ, à l'agent M^pal de cette commune, les clefs de

(1) De inventaris der voorwerpen, die later naar Roermond overgebracht werden is in Bijlage VI te vinden.

Digitized by Google

l'église, tabernacle et sacristie etc. de cette commune, dont vous êtes dépositaire, ainsi qu'un état exact de tous les effets appartenants à la dite église et qui reposent sous vos mains.

Salut et fraternité
VANGESTEL."

Reeds den 13 Mei 1798 (24 Florial an VI), had het uitvoerend Bewind te Parijs, wegens weigering van den gevorderden eed aan de Republiek, een besluit van gevangenneming en wegvoering afgekondigd tegen: Joannes Matthias Monforts, pastoor te Stramproy; Joannes Louette, pastoor te Bocholt; Nicolaus Smeets, pastoor te Bree; Carolus Thomas Peters, pastoor te Tongerloo; Wilhelmus Nuijens, kapellaan te Tongerloo; Coopmans, pastoor te Heppenert; Stals, kapellaan te Heppenert; Syben, generaal-vicaris van het bisdom van Roermond. Dit decreet werd den 6 Junij (21 Prairial) te Maastricht afgekondigd.

Kort daarop werden eenige gewapende mannen uit Weert afgezonden, om onzen pastoor gevankelijk weg te voeren; maar een dier manschappen, die bevriend was met de bewoners van een dicht bij de kerk gelegen huis (Jannissen), had deze van hunne aantocht laten verwittigen. De pastoor bij tijds nog gewaarschuwd was nauwelijks tot op de *Gaterstraat* gevlucht, toen de gewapende macht zijne woning binnenstormden. Den daaropvolgenden nacht nam hij zijne wijk naar Budel, welk dorp nog aan Holland toebehoorde. Het prachtige kruis werd van den toren gehaald, twee klokken, ééne de *beêklok* genaamd, van 2600 pond, en eene andere van 800 pond, werden in de richting van Bree weggevoerd en de kerk gesloten. In 1802 was zij nog niet geopend. Het volk ging des Zondags naar Budel om de H. Mis bij te wonen. Een man, Vliet Kluizenaar

Digitized by Google

genaamd, die het gewaagd had met eenige buren den rozekrans te bidden, werd gevankelijk naar Maastricht gevoerd, en daar eenigen tijd in verzekerde bewaring gehouden. Eenige priesters, die zich in de omstreken schuil hielden, kwamen nu en dan, meestal des nachts, onze parochie ter sluiks bezoeken; onder hen wordt bij voorkeur genoemd pater Paulinus, een minderbroeder van Maeseyck, die dán in dit huis dán elders biecht hoorde, de H. Mis las en de pasgeboren kinderen het H. Doopsel toediende; niet zelden ook gebeurde het, dat de pastoor zelf, onder boerenkleeding vermomd, in het geheim een bezoek bracht bij zijne vertrouwde onderdanen.

Toen eindelijk de hevigheid der godsdienstvervolging geweken scheen, waagde het pastoor Monforts terug te keeren en zijne bediening weer openlijk uit te oefenen; doch eensklaps werd hij overvallen en gevankelijk naar Maeseyck gevoerd. De toenmalige agent of burgemeester Guillon, begaf zich in allerijl naar Maastricht en wist bij het gouvernement de invrijheidstelling des priesters te verkrijgen, onder beding evenwel, dat hij zich zelf verantwoordelijk moest stellen voor verdere moeilijkheden, welke de pastoor misschien tegen het Bewind zou wekken. Het volk opgetogen van vreugde, trok tot achter Houtbroek, zijnen terugkeerenden herder te gemoet, en voerde hem in processie zegevierend het dorp binnen.

In 1810 werd het eene halve eeuw, sedert de Wel Eerw. Heer pastoor Montforts het bestuur onzer parochie op zich genomen had. Deze merkwaardigheid mocht niet stilzwijgend voorbijgaan. Een plechtig feest werd aangericht. Vijftig kinderen deden dat jaar, en wel op denzelfden dag, waarop hun herder zijn gouden jubelfeest vierde, hunne eerste H. Communie, waarna de jubilaris hen op een gul ontbijt voor de pastorij onthaalde. Geheel

Digitized by Google

de parochie vierde feest. Dien gelukkigen dag evenwel mocht de gevierde herder niet lang overleven. In hetzelfde jaar nog begon hij te lijden aan graveel. Ten einde dichter bij den geneesheer te zijn, liet hij zich naar Weert brengen, doch stierf er den 17 September van hetzelfde jaar. Zijn ligchaam werd, gevolgelijk zijne uiterste wilsbeschikking, naar Stramproy teruggevoerd, en in het midden van het kerkhof ter aarde besteld. Op hem volgde:

12° *Petrus van Buël*, die te Weert, in zijne geboortestad kapellaan was, toen hij, den 23 November 1810, in hoedanigheid van pastoor naar Stramproy werd overgeplaatst. Zijn broeder Joannes Matthias van Buël, was sedert 1809 pastoor te Meijel.

Hij voerde in 1832 het *Genootschap tot voortplanting des geloofs* in en richtte in 1836 de Broederschap op *tegen vloeken en zweeren.*

Ook had hij het geluk zijn vijftigjarig priesterschap door een plechtig jubelfeest, waaraan alle parochianen deel namen, te kunnen vieren. Te dier gelegenheid sprak de Hoogeerwaarde Heer, Joannes, Augustinus, Paredis, toenmaals pastoor-deken en thans bisschop van Roermond, de feestrede uit. In de laatste helft van 1836 nam de eerbiedwaardige grijsaard zijn ontslag en ging naar Weert wonen, alwaar hij, den 26 Maart 1837, stierf en begraven werd.

13° *Petrus Josephus Boonen*, geboren te Weert in 1802, in het geheim gedoopt in een huis door een priester, die zich voor de revolutie moest schuil houden, werd priester en kapellaan te Roggel in 1825, daarna pastoor te Ittervoort in 1830 en eindelijk pastoor te Stramproy, alwaar hij den 10 Januari 1837 plechtig werd ingehaald. Zie zijne overeenkomst met de gemeente in Bijlage XIV.

Om den godsdienstijver der geloovigen op te wekken en levendig te houden, moedigde hij de hier reeds

Digitized by Google

genaamd, die het gewaagd had met eenige buren den rozekrans te bidden, werd gevankelijk naar Maastricht gevoerd, en daar eenigen tijd in verzekerde bewaring gehouden. Eenige priesters, die zich in de omstreken schuil hielden, kwamen nu en dan, meestal des nachts, onze parochie ter sluiks bezoeken; onder hen wordt bij voorkeur genoemd pater Paulinus, een minderbroeder van Maeseyck, die dán in dit huis dán elders biecht hoorde, de H. Mis las en de pasgeboren kinderen het H. Doopsel toediende; niet zelden ook gebeurde het, dat de pastoor zelf, onder boerenkleeding vermomd, in het geheim een bezoek bracht bij zijne vertrouwde onderdanen.

Toen eindelijk de hevigheid der godsdienstvervolging geweken scheen, waagde het pastoor Monforts terug te keeren en zijne bediening weer openlijk uit te oefenen; doch eensklaps werd hij overvallen en gevankelijk naar Maeseyck gevoerd. De toenmalige agent of burgemeester Guillon, begaf zich in allerijl naar Maastricht en wist bij het gouvernement de invrijheidstelling des priesters te verkrijgen, onder beding evenwel, dat hij zich zelf verantwoordelijk moest stellen voor verdere moeilijkheden, welke de pastoor misschien tegen het Bewind zou wekken. Het volk opgetogen van vreugde, trok tot achter Houtbroek, zijnen terugkeerenden herder te gemoet, en voerde hem in processie zegevierend het dorp binnen.

In 1810 werd het eene halve eeuw, sedert de Wel Eerw. Heer pastoor Montforts het bestuur onzer parochie op zich genomen had. Deze merkwaardigheid mocht niet stilzwijgend voorbijgaan. Een plechtig feest werd aangericht. Vijftig kinderen deden dat jaar, en wel op denzelfden dag, waarop hun herder zijn gouden jubelfeest vierde, hunne eerste H. Communie, waarna de jubilaris hen op een gul ontbijt voor de pastorij onthaalde. Geheel

Digitized by Google

de parochie vierde feest. Dien gelukkigen dag evenwel mocht de gevierde herder niet lang overleven. In hetzelfde jaar nog begon hij te lijden aan graveel. Ten einde dichter bij den geneesheer te zijn, liet bij zich naar Weert brengen, doch stierf er den 17 September van hetzelfde jaar. Zijn ligchaam werd, gevolgelijk zijne uiterste wilsbeschikking, naar Stramproy teruggevoerd, en in het midden van het kerkhof ter aarde besteld. Op hem volgde:

12° *Petrus van Buël*, die te Weert, in zijne geboortestad kapellaan was, toen hij, den 23 November 1810, in hoedanigheid van pastoor naar Stramproy werd overgeplaatst. Zijn broeder Joannes Matthias van Buël, was sedert 1809 pastoor te Meijel.

Hij voerde in 1832 het *Genootschap tot voortplanting des geloofs* in en richtte in 1836 de Broederschap op *tegen vloeken en zweeren.*

Ook had hij het geluk zijn vijftigjarig priesterschap door een plechtig jubelfeest, waaraan alle parochianen deel namen, te kunnen vieren. Te dier gelegenheid sprak de Hoogeerwaarde Heer, Joannes, Augustinus, Paredis, toenmaals pastoor-deken en thans bisschop van Roermond, de feestrede uit. In de laatste helft van 1836 nam de eerbiedwaardige grijsaard zijn ontslag en ging naar Weert wonen, alwaar hij, den 26 Maart 1837, stierf en begraven werd.

13° *Petrus Josephus Boonen*, geboren te Weert in 1802, in het geheim gedoopt in een huis door een priester, die zich voor de revolutie moest schuil houden, werd priester en kapellaan te Roggel in 1825, daarna pastoor te Ittervoort in 1830 en eindelijk pastoor te Stramproy, alwaar hij den 10 Januari 1837 plechtig werd ingehaald. Zie zijne overeenkomst met de gemeente in Bijlage XIV.

Om den godsdienstijver der geloovigen op te wekken en levendig te houden, moedigde hij de hier reeds

Digitized by Google

bestaande broederschappen van den *Rozekrans*; van *De altijddurende aanbidding van het Allerheiligste Sakrament* (1); tot *Wering van vloeken en zweren*; tot *Voortplanting des Geloofs* aan, en voerde daarbij nog in het Genootschap der *H. Kindschheid*, (opgericht den 15 Mei 1857) en den *St. Pieterspenning* in 1861.

Vervolgens vraagde en verkreeg hij voor zijne parochie, de volgende volle aflaten: *a)* Op den feestdag van den H. Willibrordus, des Zondags onder diens Octaaf en elken eersten Zondag der maand. *b)* Op den feestdag der H. Apollonia en op elken 3den Zondag der maand, (gegeven te Rome 21 April 1837). *c)* Op den feestdag van den H. Antonius van Padua en elken tweeden Dingsdag der maand.

Verder verrijkte hij zijne kerk met Relikwiën:

a) Van den H. Willibrordus patroon der kerk (1837). *b)* Van de H. Apollonia (1837). *c)* Van het graf van O. L. Vrouw (1840). *d)* Van het H. Kruis. *e)* Van den H. Antonius abt. *f)* Van de HH. Joseph, Cornelius en Petrus in ééne theca. *g)* Van de windsels van het goddelijk Kind Jesus. *h)* Van den H. Antonius van Padua.

Nog bezorgde hij zijnen parochianen tweemaal eene H. Missie, de eerste in Juli 1846 en de tweede in April 1852, welke beide door de Eerw. Paters Redemptoristen gegeven werden (2).

Ook is de regeling van de bedeeling der armen, zooals zij thans geschied, grootendeels zijn werk, zie daarover later. Onder zijn bestuur werden een nieuwe klok, twee biechtstoelen, de preekstoel, alsmede vele kerkgewaden aangeschaft.

(1) De broederschap der altijddurende aanbidding van het Allerheiligste bestond vermoedelijk reeds te Stramproy sedert 21 Januari 1766, doch werd door den pastoor zekerheidshalve op nieuw aangevraagd den 25 Februarij 1837. Zie de kerkregisters.

(2) De laatste missie had hier plaats in Sept. 1869 en werd gegeven door de Eerw. paters Franciscanen van Weert.

Digitized by Google

Hij stierf den 23 September 1867 en werd twee dagen later, plechtig begraven op de plaats, die hij zelf had uitgekozen, tegenover het oude kruisbeeld, dat thans het kerkhof versiert. Zijn opvolger is de Wel Eerw. Heer:

14° *Joannes Franciscus Leens*, geboren te Weert, vroeger pastoor te Reuver, plechtig ingeleid te Stramproy, den 23 October 1867.

Voor de Fransche omwenteling van 1789, hadden vele adelijken en landsvorsten het privilegie, om te kunnen beschikken over zekere kerkelijke beneficiën, wier genot zij willekeurig wegschonken, onder voorbehoud altijd, dat de Paus of respective bisschop den persoon goedkeurde, aan wien het beneficie werd overgedragen. Dat privilegie was hun door de Kerk toegestaan, omdat zij of hunne voorzaten zulk een beneficie gesticht, de kerk dier plaats gebouwd, of met goederen verrijkt hadden, ofwel omdat zij gewichtige diensten aan den godsdienst bewezen hadden.

Ook de vorstin van Thorn, had het recht om de pastorij van Stramproy, alsmede de beneficiën en broederschappen van O. L. Vrouw, van de H. Willibrordus, van de H. Jacobus en van den H. Antonius, welke in die kerk gesticht waren, te vergeven. Zij benoemde alzoo, onder goedkeuring van den bisschop van Luik, den pastoor, en stelde ook den kapellaan in bezit van bovengenoemde Broederschappen.

Zulke inbezitneming had plaats onder de volgende omstandigheden.

In tegenwoordigheid van een gevolmachtigde der Vorstin, — meestal den pastoor van Thorn — in bijwezen van twee getuigen en onder den toevloed des volks, raakte de kapellaan, de vier hoeken aan van O. L. Vrouwe-

Digitized by Google

altaar, vervolgens werden hem de kelk, het missale en andere voorwerpen overgegeven; eindelijk ontving hij den sleutel der kapellanij en werd door den gevolmachtigde zijne nieuwe woning binnengeleid.

De oprichting der kapellanij te Stramproy, dagteekent van den 6 Juli 1651. Daar de parochie al te uitgestrekt en volkrijk was, dan dat de pastoor ze langer alleen kon bestieren, verzocht de Vorstin van Thorn, op aandrang der gemeentenaren, den bisschop van Luik, om een tweeden priester voor dat dorp, aan wien de renten der Broederschappen van O. L. Vrouw, van de HH. Antonius en Jacobus, alsmede de inkomsten der kosterij, tot diens onderhoud, zouden toegevoegd worden.

Bisschop Maximilianus Henricus van Beijeren, voldeed aan dat verzoek mits: »deese vroeghmisheer de eerste mis in de voorseyde kercke alle Sondaeghen en Heylighendaeghen celebreerde, ende aldaer catechyseerde, ende de jonkheyt leerde, des custersampts bediende, ende de onderdaenen derselve kercke (uytgenoemen in pest en besmettelycke siecktens tyde) in absentie des eyghen pastoor de Heylighen Sacramenten administreeren moet ende gehouden weesen sal". Zie verder de akte van oprichting der kapellanij in Bijlage IX medegedeeld.

De volgende Eerwaarde Heeren vinden wij als kapellaans van Stramproy vermeld.

Leonardus Wevers, 1651. Arnoldus Buckeleer, benoemd den 23 Maart 1661. Cornelius Jeghers, 1668. N. Schinkels. Joannes Tielens, 1681. Joannes Gommers, 1690, was later pastoor te Haelen. Joannes Ernestus Parren, 1716-1718. Franciscus Eyckholt, 1718-1720. Joannes Matthias Boelen, 1744. Franciscus Schmitz, gestorven te Stramproy den 6 October 1748. Petrus Celestinus Leijenborg, benoemd den 30 Augustus 1750. N. Weelen, 1760.

Digitized by Google

Wilhelmus Michaël Louette, 1764. J. Willemsen, 1800. Spapen, 1810. Gerardus van Amstel, 1814 stierf als pastoor te Baexem, in April 1861. C. van der Wijst, 1817, stierf als pastoor te Elicom. Nicolaus Janssen, 1821-1826 thans pastoor te Hunsel. L. F. Princen, 1826-1834 thans rustend pastoor van Maasbree. Henricus Wilhelmus Kerbosch, 1834 tot 11 Januari 1837, thans pastoor te Echt. Martinus Stockmans, 1837 tot 29 October 1839, thans pastoor te Molenbeersel. Leonardus Judocus Janssens, van den 11 September 1840 tot 16 Mei 1843, thans pastoor te Helden. Petrus Simon Simons, 24 Mei 1843 tot 27 November 1847, thans kapellaan te Swalmen. Martinus Volders, 27 Januari 1848 tot 1855, rustend rector van Sweikhuizen, gestorven te Geleen in April 1871. Wilhelmus Jacobus Schmeitz, 8 Januari 1855 tot 17 Januari 1856, thans pastoor te Nieuwstad. Christianus van der Broek, 18 October 1856 tot 30 October 1857, thans kapellaan te Hulsberg. Wilhelmus Godefridus Joannes Vullers, 31 October 1857 tot 27 Juni 1864, thans pastoor te Ospel. Joannes Henricus Dohmen, 30 September 1864 tot 16 October 1865, thans kapellaan te Oirsbeek. Andreas Jacobus Hubertus Waelbers, sedert 16 October 1865 kapellaan der parochie.

De woning der kapellaans werd in 1657 door de gemeente gebouwd, op een stuk land, dat zij te dien einde, eenige jaren vroeger, had aangekocht voor de som van 44 gulden, doch dat belast was, met dertig gulden erfpacht, jaarlijks aan den arme uit te betalen. Door het Fransche schrikbewind aangeslagen en domein verklaard, werd de kapellanij eenige jaren later door de gemeente terug gekocht voor 100 Fransche kroonen. In 1859 werd het ruim twee eeuwen oude gebouw door de gemeente afgebroken en op dezelfde plaats eene nieuwe woning voor den kapellaan

Digitized by Google

gezet, tot welker opbouwing bedongen werd, dat de kerk twee honderd gulden aan de gemeente zou uitkeeren.

De kerk schijnt, vóór hare verbouwing en vergrooting in 1791, niet van architectonische waarde ontbloot te zijn geweest; althans het weinige wat daarvan nog bestaat, alsmede de overlevering duiden aan dat zij oorspronkelijk het latijnsch kruis tot grondplan had. Een paar kleine vensters in rondbogen stijl, twee pijlers en een contrefort, die teekenen van gothische bouworde dragen, alsmede de mergelsteen, waaruit het overblijvend muurwerk is zamengesteld, wijzen op hare oudheid; terwijl ook nog eenige sporen van muurschildering onder de kalklagen op de muurvlakte, links als men de kerk binnen komt, vóór een tiental jaren ontdekt zijn geworden.

De toren jonger dan de kerk, is ook uit mergelsteen en volgens den eenvoudig gothischen bouwtrant opgetrokken. De spits, vóór 1826 reeds 10 voet verkort ten gevolge van het inslaan des bliksems, heeft nog eene al te groote lengte in verhouding tot het muurwerk.

De zwaarste torenklok, waarop het uurwerk is, draagt het volgende opschrift: *Campana decimalis illustrissimi capituli Thorensis, N. Simon me fecit, anno* 1787. Zij is versierd, aan den eenen kant, met het beeld der Moeder Gods dragende haar kind op den arm, en aan den anderen kant, met het kruisbeeld, welks voet door Maria Magdalena omarmd wordt. Haar toonklank is *mi*. Zij werd te Strampproy, dicht bij het tegenwoordige koor der kerk gegoten. Men verhaalt, dat toen het gesmolten metaal gereed stond, om in den vorm te worden overgegoten, de klokkegieter de omstanders uitnoodigde, om nog eenige zilverstukken in den smeltkroes te werpen, ten einde de zuiverheid van den klank te verhoogen. Allen, die aan die uitnoodiging gevolg hadden gegeven, werden des anderen daags door

Digitized by Google

hem op eene stevige pint bier onthaald; want, zoo voegt men er bij, die zilverstukken hadden zich niet met het gloeiend metaal verbonden, en waren dus door den klokkegieter, op den bodem van den smeltkroes, ongeschonden teruggevonden.

Op de kleinste klok leest men het volgende opschrift: *Sanctus Willibrordus, patronus Ecclesiæ. Henricus Petit me fecit anno Domini* 1812. Hare toonklank is *fa*.

De derde klok van middelmatige zwaarte, prijkt met het beeld van de H. Apollonia van den eenen, en met het Kruisbeeld van den anderen kant; haar jaarschrift luidt als volgt: IN HONOREM SANCTÆ VIRGINIS APOLLONIÆ SURRIGOR, QUANDO PETRUS BOONEN PASTOR, IOANNESQUE EYCKEN PRÆTOR GUBERNABANT. *Fondue à Tongres par F. A. Goulard.* Haar toonklank is *la*. Zij werd betaald met het geld, dat de twee veiligheidschansen hadden opgeleverd, toen deze, met toestemming der rechthebbenden, in 1838 openbaar verkocht werden.

In 1734 waren groote herstellingswerken aan het kerkgebouw dringend noodzakelijk geworden. Volgens de verklaring van metselaars en timmerlieden, daarover gerechtelijk ondervraagd, dreigden eenige muren der kerk in te storten, en waren de absiden zóó bouwvallig, dat het volk in de kerk in levensgevaar was; ook waren de deuren en grendels zóó ontredderd en versleten, dat het gebouw sedert lang niet meer kon gesloten worden. Dien ten gevolge waren in 1729 of 1730 de kelken, de pixis en het ciborie daaruit gestolen geworden; vier jaren later had men er nog eenen kelk uit ontvreemd, en de vensters waardoor de dief was binnengedrongen, wachtten nog steeds op herstelling. De kerk bezat noch pixis noch ciborie. Sedert twintig jaren had het kapittel slechts ééne albe en enkele kleinigheden aan de kerk geleverd, zoodat

Digitized by Google

de weinige gewaden en sieraden, welke de kerk nog bezat hadden verschaft moeten worden, door de parochianen, wier liefdadigheid de pástoor genoodzaakt was geweest in te roepen.

Ongetwijfeld had pastoor Parren het kapittel van Thorn meer dan eens opmerkzaam gemaakt, op den treurigen toestand zijner kerk, doch altijd zonder gevolg. Eindelijk den 2 Februari 1734, diende hij, ondersteund door zijne twee kerkmeesters, Petrus Creemers en Henricus Syben, zijne klachten daarover in, bij den bisschop van Luik. Baron Henricus, Hyacinthus, de Horion (1) kanonnik van Luik en aartsdiaken van Kempenland, gaf den 2 Mei 1736 bevel, dat het kapittel van Thorn, binnen de eerst volgende vijftien dagen, met de herstellingswerken aan de kerk van Stramproy zou beginnen. Toen het kapittel zich aan dat bevel niet stoorde, vaardigde hij, namens den bisschop van Luik, den 6 Juli daaropvolgende, een besluit uit, waardoor beslag werd gelegd op de tienden, welke het Stift van Thorn hief in de onderhoorige parochiën van het bisdom. Dat besluit moest te Stramproy den Zondag daarop volgende in de hoogmis, van den predikstoel afgekondigd worden.

Daarop daagde het kapittel van Thorn, den pastoor en de kerkmeesters, alsmede den aartsdiaken van Kempenland voor den rechterstoel van den Apostolischen Nuntius en Legatus a latere te Keulen. Het beweerde tot de herstelling dier kerk niet gehouden te zijn; ten eerste: omdat de gemeente zelve de kerk tot hieraan onderhouden had, en ten tweede; omdat de statuten van het Aartsdiakonaat van Kempenland de gemeenten verplichten voor de

(1) Baron Henricus, Hyacinthus, de Horion, geboren in het naburige Heel, den 14 April 1694, was een bekwaam rechtsgeleerde en diplomaat. Zie Jos. Habets, Vrijdorp Neeritter bladz. 119.

Digitized by Google

instandhouding hunner kerken zorg te dragen. Pastoor en kerkmeesters meenden dat het onderhoud hunner kerk wel degelijk ten laste kwam van het kapittel; eerstens omdat het kapittel de tiende trok in het dorp en vervolgens, omdat de akte van oprichting der parochie (23 September 1583) duidelijk inhield: dat het Stift van Thorn, de kerken van Baexem, Ittervoort en Stramproy zou onderhouden, »in hare daken, vloeren, muren, vensters, deuren, grendels, ramen, sieraden, gewaden, kelken, was, olie en andere benoodigdheden voor de uitoefening van den godsdienst".

Dit geschil kreeg zijn beslag door de volgende minnelijke schikking:

»Also tuschen een hooghgraeff. en hooghw. Capittel tot Thorn ten eenre, ende den seer Eerw. heere Joês Ernestus Parren pastor tot Stramproy, met hem gevoegt de gemeente en kerckmeesters aldaer processen en verschillen ontstaen waeren, so over de reparatie der kercke als fourneringe der ornamenten en over het so genoemt kercken-thientjen, waervoor een hooghgem. Capittel aen de kercke alle en yder jaer ab immemoriale tempore sonder diminutie oft augmentatie, pacto quasi ferreo, betaelt heeft: dry malder rogge en den h^r pastor voors. sustineerde dat dit thiendeken jaerlykx meer soude uytdraegen, so ist dat, om alle noodeloose processen, verschillen en costen voor te coomen, deese questiën amicabiliter te assopieeren, partyen bovengemelt, sub approbatione tamen superiorum quorum interest, hinc inde hebben getransigeert en geconvenieert sub modo et conditionibus sequentibus:

»1° Dat een hooghgemelt Capittel de kercke van Stramproy sall onderhouden en in cas van ruïne herstellen in alsulcken oft anderen goeden staet, als deselve tegenwoor-

Digitized by Google

digh exsteert, daeronder begreepen den chor en allent geene men den naeme van aen- oft affhangselen soude connen geven oft attribueeren.

»2° Sall een hooghgemelt Capittel leveren den olie in de lampe, so dan fourneeren de pixides en alle ornamenten oft priesterlycke gewaeden tot den heiligen godsdienst, hoogen authaer en administratie der heilige Sacramenten gerequireert en noodtsaeckelyck; uitgenoomen baptisterie, biechtstoelen en communiebancke en wes hiervan is dependeerende.

»3° Sall hooghgemelt Capittel met uytleveringe van dry malder roggen, so aen de kercke ten opsichte van voorgemelt kercken thientjen tot dato jaerlykx syn uytgelevert gewest, blyven continueeren en boven dyen geven en assigneeren, gelyck het aen de kerck geeft en assigneert, acht vaeten en éénen cop rogge erffpacht, staende volgens Capittels register, tot laste der armen-meesters oft onse Lieve Vrouwe-meesters van Stramproy, hetwelck door den h^r pastor Parren wordt geaccepteert.

»4° Des sullen uyt de kercke-revenues gefourneerd worden ciborie, broodt, wyn, kerssen, wassen en allentgeene tot dyergelyck onderhoudt noodigh is.

»5° De groote of bannael klock met allentgeene tot deselve en gebruyck van dyen noodigh is, blyft tot laste van hooghgemelt Capittel.

»6° Ten opsichte vant geene voorschreven is, sall de gemeente van Stramproy eeuwighlyck op hunne costen onderhouden stier en beer.

»7° Sall deselve gemeenten oock onderhouden den tooren en andere klocken, binnen den tooren hangende, met hun aencleven en in cas van ruïne restaureeren.

»8° De muyren van den kerckhof (1) blyven insgelyx tot laste der voors. gemeenten.

(1) Het kerkhof is in 1856 vergroot en met eenen ringmuur omgeven.

Digitized by Google

»9° Blyft oock ten laste der voors. gemeenten de Remonstrance (1).

»Waermede de voors. processen en verschillen sullen syn en geassopieert blyven voor nu en alle tyt, compensatis expensis. Ende sal deese voorstaende transactie in alle leeden, deelen en puncten alltoos geobserveert en naergecoomen worden, onder obligatie als naer recht, renuntieerende beydersyts parthyen opt beneficie relievement en alle andere rechtsmiddelen, waerdoor deese transactie eenigsints soude connen gealtereert oft gekrenckt worden.

»Aldus getransigeert of geconvenieert tot Thorn den 5 December 1737, ten huyse van den heer Licentiaat en secretaris Moers, door den Seer Eerw. heere Can. Del Ree, als hiertoe door een hooghgraeff Capittel alhier gedeputeerden ten eenre, en den Seer Eerw. heere J. Ern. Parren, pastoor tot Stramproy, so voor hem als medegevolmachtigden van de geheele gemeenten tot Stramproy, caverende voor derselve ratificatie te anderen syde.

»Dewelcke deese beneffens den heer Licentiaat en secretaris Moers en Chr. Frische als geloofweerdige getuygen hiertoe versocht eygenhandigh hebben onderteeckent en in duplo geexpedieert. Dato ut ante.

Jacobus Franciscus Del Ree canonicus Cap. deputatus.
Joes Ern. Parren pastor in Stramproy qq. ut supra.
H. J. Moers testis.
Crist. Frische testis.

Niet zoodra hadden de ingezetenen van Baexem deze eindbeslissing vernomen, of ook zij wendden zich schriftelijk tot de Vorstin met verzoek: dat ook hunne kerk de noodige herstellingen zou ondergaan. Daar hunne

(1) De zilveren nog al sierlijk bewerkte Remonstrans in vorm van zon, draagt op den voet »Stramproey 1649" en werd op koste der gemeente hersteld voor 8 gulden kleefsch, in 1740.

Digitized by Google

kapel, onder dezelfde voorwaarden als die van Stramproy, tot parochie-kerk was verheven geworden, meenden zij op eene gelijke ondersteuning van wege het kapittel te mogen rekenen. Daarvan maken zij dan ook gewag in hun verzoekschrift en »vertoonen reverentelyck, hoe dat nu sedert menighvuldighe jaeren hunne kercke, ter syde van onse Livrouwe autaer aldaer in ruïne gevallen is, soo in dack van buyten als binnen, tot schande van de nabuerighe dorpen en passagere.... Sy betrouwen dat 't hooghgemelt capittel ten eerste hierin sal voorsien, gelyck oock int witten van de kerck, de glaesvensters grooter te maecken omt noodigh licht te hebben, waerdôor tegenwoordigh de kercke eerder gelyck is aen een spelonce, als huys godes".

Betrekkelijk ditzelfde onderwerp vinden wy nog een verdrag, dat onder voorzitterschap van de Eerw. Heeren Franciscus Harens S. Theologiæ Licentiatus, deeken des Conciliums van Eyck, pastoor in de stad Bree, en Matheus van Itter, pastoor van Wessem (1), in 1582 gesloten werd tusschen het Stift van Thorn en de beheervoerders der kerk van Beek bij Bree, in welker gemeente het Thornsch kapittel de groote en kleine tiende hief. Daarin wordt vastgesteld: dat voortaan het kapittel van Thorn »properlyk sal onderhouden alle die affhenge derselver kercke van Beeck, insgelyckx alle muren, gelaesvensteren, ende dack daertoe nodigh synde in alsulcke gestaltenisse, formen, soo dieselve nu tegenwoordigh syn"; verder dat het kapittel zal leveren alle benoodigdheden, die tot de uitoefening der godsdienstplechtigheden noodig zijn. Daarentegen zal de gemeente van Beek, hare jaarlijksche tiende trouw betalen en

(1) Matheus van Itter bijgenaamd Cueter was van 1594 tot 1615 pastoor te Neeritter. Zie J. Habets *Het Vrijdorp Neeritter*, p. 65.

Digitized by Google

»onderhalden eenen stier ofte verre, eenen beer, ende eene yzeren eghde".

Zooals bereids boven gezegd is, werd de tegenwoordige kerk van Stramproy in 1791 herbouwd en vergroot. Het kapittel van Thorn had aanvankelijk besloten de oude kerk geheel weg te ruimen, en op de plaats ervan eene splinter nieuwe te bouwen, mits de inwoners des dorps zich belastten met het vervoer der bouwstoffen. Doch de ingezetenen, welligt nog den tegenstand indachtig, dien het kapittel geboden had om de oude kerk te herstellen, weigerde de vereischte vrachten te doen. Dien tengevolge werden alleen het koor en het grootste gedeelte der absiden weggebroken en door eenen ruimeren aanbouw vervangen.

De kerk is bij die gelegenheid ingezegend, niet geconsacreerd, geworden. Zij was van oudher toegewijd aan den H. Willibrordus, die de patroon niet alleen der parochie maar ook des dorps is.

Of zij een zegel gehad heeft is onbekend. Het oude gemeente-zegel, waarop vermoedelijk het beeld des patroons prijkte, werd gedurende de Fransche overheersching tegelijk met eene menigte archieven, naar Roermond overgebracht van waar het niet is teruggekomen. (Zie Bijlage VI).

Behalve het hoogaltaar toegewijd aan den H. Willibrordus, bevonden zich voorheen in de kerk nog de volgende altaren en beneficiën (1):

(1) Een Pouillé van het Bisdom Luik uit 1558 behelst het volgende:

Stamproden. Ecclesia appendix de Thorne valet XV modia; Matricularia valet VIII modia; Altare S^u^. Jacobi valet XV modia; altare St. Mariæ valet XV modia; St. Antonii.... Zie Analectes pour servir à l'Histoire ecclésiastique de la Belgique tome I p. 284.

In eene Kerkvisitatie gehouden door den Aartsdiaken van Kempenland in 1671, leest men verder:

Stamproy. Patronus Ecclesiæ St. Willibrordus. Ecclesia est apendix de Thorn valet XII maldera siliginis, 150 florenos brabantiæ cum tribus missis per hebdomadem. — Rector Ecclesiæ Melchior Laure investitus 1647 — Collator pasto-

Digitized by Google

1° Het altaar van O. L. Vrouw. De broederschap of het beneficie daaraan gehecht, had in 1558 eene jaarlijksche rente van 15 vat rogge; in 1671 eene rente van 8 malder rogge en twee bunder bouwland; in 1776 eene rente van 60 vat rogge, 1 vat raapzaad, 32 gulden 15 stuiver en 2 oort jaarlijks.

2° Het altaar van den H. Jacobus. Jaarlijksche opbrengst der broederschap: in 1558, vijftien vat rogge; in 1671, zes honderd brabantsche gulden; in 1776 zeven malder rogge en zes-en-dertig gulden, zeven stuiver.

3° Het altaar van den H. Antonius. In 1558 was de broederschap daarvan nog niet gedoteerd. In 1671 waren de renten ervan met die van St. Jacobus-broederschap vereenigd; in 1776 beliep de jaarlijksche opbrengst van het altaar vier vat rogge en zeven gulden, drie stuiver.

4° In 1671 vinden wij ook nog melding gemaakt van een altaar van het H. Kruis, welks jaarlijksche rente, groot vijf malder rogge, den pastoor toekwam.

5° Het hoogaltaar genoot in 1776 eene jaarlijksche rente van acht malder rogge, negen gulden, één stuiver en één oort.

Al die beneficiën werden door het kapittel van Thorn yergeven en strekten, behalve dat van het H. Kruis, tot onderhoud van den kapellaan.

Thans bezit de kerk vier altaren, namelijk dat van den H. Willibrordus, van O. L. Vrouw, van St. Jacobus en van O. L. Vrouw van de zeven Weeën; de beneficiën met hare renten hebben opgehouden te bestaan.

---

ratûs capitulum et Abbatissa Thorensis. Altare St. Crucis unitum pastoratui valet V maldera siliginis. Altare Confraternitatis B. M. Virginis valet VIII maldera siliginis et duo bonaria terræ arabilis. Rector Leonardus de Broeck investitus 29 Nov. 1633. Altare Confraternitatis St. Jacobi et St. Antonii in usum primissarii et ludimagistri valet 600 florenos brabantiæ annue, et comprehendit catechismum valens 100 flor. brab. Rector Arnoldus Buckeleer investitus 23 Martii 1661.

Archief der domkerk te *Luik*.

Digitized by Google

De goederen der kerk werden beheerd door den pastoor, bijgestaan door twee kerkmeesters. Deze laatste behielden hun ambt slechts twee jaren. Telken jare trad de oudste in keuze af; dan werd een nieuwe gekozen door de pastoor en de parochianen. Deze legde volgens de statuten van het aartsdiakonaat van het Kempenland (1), in handen van den pastoor den eed af: dat hij de kerkegoederen getrouw zou beheeren, dat hij daarvan niets zoude uitgeven, tenzij met toestemming van den pastoor, eindelijk dat hij na twee jaren zijne betrekking zoude nederleggen. Bij het einde van het tweede jaar, deed hij rekening van zijn bestuur in de tegenwoordigheid van den pastoor, den nieuw gekozen kerkmeester en de parochianen, en was niet dadelijk herkiesbaar.

In 1558 had de kerk van Stramproy slechts een jaarlijksch inkomen van acht vat rogge.

In een oud register, aangelegd den 10 Maart 1606, vinden wij eene specifieke opgave gedaan van al de renten, die de kerk toenmaals bezat. Daar die renten, bij verloop van jaren, of afgelegd of zoek geraakt zijn, zullen wij hier slechts de gezamelijke som er van opgeven.

Renten der kerk in 1606. Honderd-en-vijf vat rogge; tien en eene halve kan smout (olie); één vat en één kop raapzaad; vijf pond was; dertig gulden. Daarenboven trok zij van het kapittel van Thorn, jaarlijks drie malder rogge »van een klein thiendeken in 't Savelvelt," alsmede den intrest van 100 gulden, waarvan zij moest uitbetalen aan den koster: veertien stuiver en eenen halven, en aan den pastoor vier-en-dertig stuiver en eenen halven voor twee »sanck-misse".

De veronderpande erven daarvan, waren deels te Beersel, deels te Tungelroy, meerendeels te Stramproy gelegen.

(1) Deze statuten zijn uitgegeven door Manigart, Praxis pastoralis tome III page 323.

Digitized by Google

Verder bezat de kerk toen ook de volgende vaste goederen:

»1° Een boender landts int Savelvelt.

»2° Int Horterveldt drie vrechten (3/4 bunder) ongeveerlyck.

»3° Int kerckevelt aen die eycken, één vierdel, twintig royen neven St. Antonis landt.

»4° Item eenen baent op Houbroeck, groot omtrent synde drie vrechten".

Diezelfde en ook geene andere landerijen vinden wij nog vermeld door pastoor Monforts; dus na 1760.

Op welke wijze zij aan de roofzucht van het Fransche schrikbewind ontsnapt zijn, is onbekend. Zij zijn thans nog het eigendom der kerk, dat in deze eeuw met enkele bouwgronden vermeerderd is.

Die eigendommen werden vermoedelijk op denzelfden voet en onder dezelfde voorwaarden verpacht als de armengoederen, waarover later.

Nog bestonden in de kerk eene menigte gestichte diensten, beneficien en plechtige jaargetijden, die gedeeltelijk door den pastoor, gedeeltelijk door den kapellaan moesten gedaan worden. Daar deze stichtingen schier allen zijn verloren geraakt, zullen wij er slechts de voornaamste van aangeven.

1° Eene wekelijksche H. Mis op Donderdag, door den pastoor te zingen ter eere van het H. Sakrament. Deze stichting was op verschillende tijden en door verscheidene personen tot stand gebracht; onder anderen werden daarvan zes H. Missen gesticht, door den kanonnik Warcollier, wiens naam als stichter van onderscheidene kerkelijke diensten ook aan de kapel van Thorn bekend is.

2° Zeven hoogmissen en even zooveel dagen lof onder de octaaf van Allerzielen, waarvan de eene helft aan den pastoor en de andere helft aan den kapellaan ten laste

Digitized by Google

kwam; beide moesten dagelijks in het lof tegenwoordig zijn, en op Allerzielen-dag de *Laudes defunctorum* zingen.

Stichting van den W. Eerw. Heer Petrus Bruins pastoor van Neeroeteren.

3° Het Woensdags en Vrijdags lof in de vaste. Daarin moest, des Woensdags het *Ave Regina*, *Miserere*, *De profundis*, *Deus misereatur nostri* en *Benedictie*, en des Vrijdags *Ave Regina*, *Stabat mater*, en drie maal *O Crux ave*, gezongen worden.

Stichting van Jan Haeldermans 1729.

4° Twee plechtige jaargetijden, waarna de aanwezige geestelijken ontvingen »ieder einen halven pot wyn en een wittebrood".

Stichting van Theodorus Stals, novice in het klooster der reguliere kanonniken te Weert 1736.

5° Eene H. Mis jaarlijks te lezen voor kermis.

Stichting van den Eerw. Pater van Deventer, beneficant te Beersel 1735 (1).

6° Luidens de stichting van kanonnik Tielens, moest de kapellaan wekelijks eene H. Mis lezen, doch krachtens eene reductie van 1750, werden die H. Missen voorloopig geschorst bij gebrek aan stipendium; later vinden wij ze tot één maandelijksche H. Mis herleid.

Nog stond ten laste van den kapellaan de Lijdensmeditatie, die jaarlijks op Passie-Zondag ten 2 ure na middag, moest plaats hebben. Kapitaal 100 gl. rente 3 gl.

Betrekkelijk de vaste goederen der pastorij kunnen wij enkel melden, dat de aanwezige archieven alleen gewag maken van twee stukken lands, waarvan het eerste gelegen was in het Savelvelt tusschen twee stukken armenland, en een tweede »groot omtrent een vierdel" dat in 1780 voor 8 vat rogge jaarlijks, in erfpacht afgestaan werd

(1) Vergelijk Jos. Habets, *Het Vrijdorp Neeritter* p. 72.

Digitized by Google

Verder bezat de kerk toen ook de volgende vaste goederen:

»1° Een boender landts int Savelvelt.

»2° Int Horterveldt drie vrechten (3/4 bunder) ongeveerlyck.

»3° Int kerckevelt aen die eycken, één vierdel, twintig royen neven St. Antonis landt.

»4° Item eenen baent op Houbroeck, groot omtrent synde drie vrechten".

Diezelfde en ook geene andere landerijen vinden wij nog vermeld door pastoor Monforts; dus na 1760.

Op welke wijze zij aan de roofzucht van het Fransche schrikbewind ontsnapt zijn, is onbekend. Zij zijn thans nog het eigendom der kerk, dat in deze eeuw met enkele bouwgronden vermeerderd is.

Die eigendommen werden vermoedelijk op denzelfden voet en onder dezelfde voorwaarden verpacht als de armengoederen, waarover later.

Nog bestonden in de kerk eene menigte gestichte diensten, beneficien en plechtige jaargetijden, die gedeeltelijk door den pastoor, gedeeltelijk door den kapellaan moesten gedaan worden. Daar deze stichtingen schier allen zijn verloren geraakt, zullen wij er slechts de voornaamste van aangeven.

1° Eene wekelijksche H. Mis op Donderdag, door den pastoor te zingen ter eere van het H. Sakrament. Deze stichting was op verschillende tijden en door verscheidene personen tot stand gebracht; onder anderen werden daarvan zes H. Missen gesticht, door den kanonnik Warcollier, wiens naam als stichter van onderscheidene kerkelijke diensten ook aan de kapel van Thorn bekend is.

2° Zeven hoogmissen en even zooveel dagen lof onder de octaaf van Allerzielen, waarvan de eene helft aan den pastoor en de andere helft aan den kapellaan ten laste

Digitized by Google

kwam; beide moesten dagelijks in het lof tegenwoordig zijn, en op Allerzielen-dag de *Laudes defunctorum* zingen.

Stichting van den W. Eerw. Heer Petrus Bruins pastoor van Neeroeteren.

3° Het Woensdags en Vrijdags lof in de vaste. Daarin moest, des Woensdags het *Ave Regina*, *Miserere*, *De profundis*, *Deus misereatur nostri* en *Benedictie*, en des Vrijdags *Ave Regina*, *Stabat mater*, en drie maal *O Crux ave*, gezongen worden.

Stichting van Jan Haeldermans 1729.

4° Twee plechtige jaargetijden, waarna de aanwezige geestelijken ontvingen »ieder einen halven pot wyn en een wittebrood".

Stichting van Theodorus Stals, novice in het klooster der reguliere kanonniken te Weert 1736.

5° Eene H. Mis jaarlijks te lezen voor kermis.

Stichting van den Eerw. Pater van Deventer, beneficant te Beersel 1735 (1).

6° Luidens de stichting van kanonnik Tielens, moest de kapellaan wekelijks eene H. Mis lezen, doch krachtens eene reductie van 1750, werden die H. Missen voorloopig geschorst bij gebrek aan stipendium; later vinden wij ze tot één maandelijksche H. Mis herleid.

Nog stond ten laste van den kapellaan de Lijdensmeditatie, die jaarlijks op Passie-Zondag ten 2 ure na middag, moest plaats hebben. Kapitaal 100 gl. rente 3 gl.

Betrekkelijk de vaste goederen der pastorij kunnen wij enkel melden, dat de aanwezige archieven alleen gewag maken van twee stukken lands, waarvan het eerste gelegen was in het Savelvelt tusschen twee stukken armenland, en een tweede »groot omtrent een vierdel" dat in 1780 voor 8 vat rogge jaarlijks, in erfpacht afgestaan werd

(1) Vergelijk Jos. Habets, *Het Vrijdorp Neeritter* p. 72.

Digitized by Google

aan Matthias Stals, meer algemeen onder den naam van *Romeiner* bekend, mits deze of zijn nazaat op dat land een huis bouwde, en in geval van verkoop daarvan, aan den tijdelijken pastoor de keuze gelaten wierd, om het huis voor den aangeboden prijs zelf over te nemen. Het eerste stuk land is in vreemde handen, van het tweede bestaat de erfpacht nog.

De tegenwoordige pastoor heeft nog behalve zijn tuin een klein stuk land voor eigen gerief.

De kapellanij, die, zooals gezegd is, gedoteerd was met de inkomsten der Broederschappen, bezat in 1776 behalve de geldrenten en erfpachten, 6 stukken lands ter gezamenlijke grootte van twee en een half bunder, rentende te zamen jaarlijks 62 vat rogge; alsmede een beemd »aen de wallen" met eene rente van 10 gulden jaarlijks.

Luidens de oprichtings-akte der kapellanij, den 6 Juli 1651, had de kapellaan of vroegmisheer ook de kosterij en het onderwijs der kinderen ten zijnen laste. Hoelang hij die dubbele betrekking persoonlijk heeft uitgeoefend is onzeker; niet lang daarna echter vinden wij melding gemaakt van kosters, die het ambt van secretaris bedienden bij openbare verpachtingen van armengoederen, ook weten wij dat de kapellaan op het einde der vorige eeuw, zekeren Hofman, uit Ool, tot koster en schoolmeester benoemde tegen den zin der kerkmeesters en ingezetenen in. Het schijnt dat de betrekkingen van koster en schoolmeester toen altijd in één persoon vereenigd waren.

Nadat het Fransche Bewind de goederen der kapellanij had aangeslagen, en de kapellaan alzoo van zijn plicht ontheven was om voor de school te zorgen; liet het maatschappelijk onderwijs der jeugd geruimen tijd veel te wenschen over; wel hield koster P. J. Stals, in het wintersaisoen voor de kinderen school, en werden eenige

Digitized by Google

kinderen aan de opleiding van een paar oude vrouwen toevertrouwd; doch dat waren ook al de middelen die voor het onderwijs werden aangewend. Jan Teeuwen begon het eerst, het gansche jaar door, school te houden, doch moest zijne onderneming staken ten gevolge van een verbod tegen hem uitgevaardigd, door den schoolopziener J. N. van de Schoor, den 1 Augustus 1828.

Met P. H. Rutten, die den 11 Juli 1829 werd aangesteld, kwam het onderwijs eerst op eenen behoorlijken voet. Hem volgden in 1840 op, Gerardus Tijssen, uit Wessem en in 1846 Petrus Jacobus Lemmen, die sedert 25 jaren reeds zich met den meesten ijver en het beste gevolg aan de opleiding onzer kinderen toewijdt (1).

Het eerste eenigzins doelmatig schoollokaal werd door de gemeente in 1827 gebouwd. Spoedig echter was het reeds voor de menigte scholieren te klein geworden. De gemeente nam het besluit dat gebouw te verkoopen en eene ruimere school in de nabijheid van het kerkhof te bouwen, die in 1853 voltrokken werd.

§ IV.

Het arm-wezen, renten, verpachtings-voorwaarden, wijze van bedeeling, prijzen der mondbehoeften en kleeding, tegenwoordige regeling.

De goederen der armen, doorgaans *de tafel van den H. Geest* genoemd, werden ongeveer op dezelfde manier beheerd als die der Kerk. De pastoor werd in het bestuur daarvan bijgestaan door twee arm-meesters of Heilige-

(1) Aan de bereidwillige zorgen van dezen leermeester en vriend, hebben wij vele en gewichtige bescheiden betrekkelijk ons dorp te danken. Hem zij te dezer gelegenheid onzen verschuldigden en recht hartelijken dank daarvoor openlijk betuigd.

Digitized by Google

aan Matthias Stals, meer algemeen onder den naam van *Romeiner* bekend, mits deze of zijn nazaat op dat land een huis bouwde, en in geval van verkoop daarvan, aan den tijdelijken pastoor de keuze gelaten wierd, om het huis voor den aangeboden prijs zelf over te nemen. Het eerste stuk land is in vreemde handen, van het tweede bestaat de erfpacht nog.

De tegenwoordige pastoor heeft nog behalve zijn tuin een klein stuk land voor eigen gerief.

De kapellanij, die, zooals gezegd is, gedoteerd was met de inkomsten der Broederschappen, bezat in 1776 behalve de geldrenten en erfpachten, 6 stukken lands ter gezamenlijke grootte van twee en een half bunder, rentende te zamen jaarlijks 62 vat rogge; alsmede een beemd »aen de wallen" met eene rente van 10 gulden jaarlijks.

Luidens de oprichtings-akte der kapellanij, den 6 Juli 1651, had de kapellaan of vroegmisheer ook de kosterij en het onderwijs der kinderen ten zijnen laste. Hoelang hij die dubbele betrekking persoonlijk heeft uitgeoefend is onzeker; niet lang daarna echter vinden wij melding gemaakt van kosters, die het ambt van secretaris bedienden bij openbare verpachtingen van armengoederen, ook weten wij dat de kapellaan op het einde der vorige eeuw, zekeren Hofman, uit Ool, tot koster en schoolmeester benoemde tegen den zin der kerkmeesters en ingezetenen in. Het schijnt dat de betrekkingen van koster en schoolmeester toen altijd in één persoon vereenigd waren.

Nadat het Fransche Bewind de goederen der kapellanij had aangeslagen, en de kapellaan alzoo van zijn plicht ontheven was om voor de school te zorgen; liet het maatschappelijk onderwijs der jeugd geruimen tijd veel te wenschen over; wel hield koster P. J. Stals, in het wintersaisoen voor de kinderen school, en werden eenige

Digitized by Google

kinderen aan de opleiding van een paar oude vrouwen toevertrouwd; doch dat waren ook al de middelen die voor het onderwijs werden aangewend. Jan Teeuwen begon het eerst, het gansche jaar door, school te houden, doch moest zijne onderneming staken ten gevolge van een verbod tegen hem uitgevaardigd, door den schoolopziener J. N. van de Schoor, den 1 Augustus 1828.

Met P. H. Rutten, die den 11 Juli 1829 werd aangesteld, kwam het onderwijs eerst op eenen behoorlijken voet. Hem volgden in 1840 op, Gerardus Tijssen, uit Wessem en in 1846 Petrus Jacobus Lemmen, die sedert 25 jaren reeds zich met den meesten ijver en het beste gevolg aan de opleiding onzer kinderen toewijdt (1).

Het eerste eenigzins doelmatig schoollokaal werd door de gemeente in 1827 gebouwd. Spoedig echter was het reeds voor de menigte scholieren te klein geworden. De gemeente nam het besluit dat gebouw te verkoopen en eene ruimere school in de nabijheid van het kerkhof te bouwen, die in 1853 voltrokken werd.

§ IV.

Het arm-wezen, renten, verpachtings-voorwaarden, wijze van bedeeling, prijzen der mondbehoeften en kleeding, tegenwoordige regeling.

De goederen der armen, doorgaans *de tafel van den H. Geest* genoemd, werden ongeveer op dezelfde manier beheerd als die der Kerk. De pastoor werd in het bestuur daarvan bijgestaan door twee arm-meesters of Heilige-

(1) Aan de bereidwillige zorgen van dezen leermeester en vriend, hebben wij vele en gewichtige bescheiden betrekkelijk ons dorp te danken. Hem zij te dezer gelegenheid onzen verschuldigden en recht hartelijken dank daarvoor openlijk betuigd.

Digitized by Google

Geest-meesters. Telken jare op St. Thomasdag (24 December) moest een hunner, namelijk die de oudste in functie was, aftreden en van zijne beheervoering rekenschap afleggen vóór den pastoor en twee schepenen. Daar dit aftredend lid niet dadelijk herkiesbaar was, werd dan een nieuw lid gekozen voor den tijd van twee jaren.

Behalve eene menigte renten (1), die als erfpacht op verschillende landerijen stonden en thans afgelegd of verloren geraakt zijn, bezat de tafel van den H. Geest op het einde der zestiende eeuw, de volgende onroerende goederen:

Der armen renten van den jaere 1592.

»1° Een boender lants aent hagelcruys, ter eenen zide tyssen Dingens True, ter ander ziden den gemeynt wech, winnent haeff deser tyt Jaeck van Doorn voor 8 vat rogge jaerlicx.

»Dander helfft Wilm Deckers; dit is gelegen ten eenre ziden neven pastoirs lant, ter anderer ziden Nyssen Tochters lant, rentende deser tyt 8 vat rogge jaerlicx.

»2° Noch een boender lants int savelvelt gelegen ten eenre ziden neven Jan Groenkens lant, ter anderer ziden het lant daer de ynder misse op leyt, rent deser tyt 8 malder rogge.

»3° Noch onderhalff boenre lants gelegen aen de Eycken ten eenre ziden Metten Linckens lant, ten ander Cuipers lant achter aen Jan Cuent baent; doer welcke baent dit lant sinen wech heefft, ter siden naest der Ritbroeck neven Nyssen Tochters baent, rent deser tyt. (?)

(1) Ten gevolge der grensregeling tusschen Holland en België, stond in 1853 het armbestuur van Stramproy aan dat van Molenbeersel eene rente af groot 86,40 fl. waarmede Tillenhof te Molenbeersel belast was, en kreeg daarvoor uitgekeerd 31,50 fl.

Digitized by Google

»4° Noch die Well met twee beenden daerby, die Well ten haeffe. Die beenden rinten 9 horns gl. deser tyt.

»5° Noch een stuck lants tegen over Jaecken Stals huys gelegen ten eenre ziden Sieverys lant, ten anderer zide neven die houbroecker straet, rentende deser tyt V malder rogge.

»6° Noch 1 stuck lants gelegen aen de passerstraet, ten eenre ziden onser lieve Vrouwen lant, vors aen die straet, rentenden deser tyt 2 malder rog".

Op het einde van 1638 werd een nieuw arm-register aangelegd »doer orsaecke, dat daer grootte verdeerffelycke schaede gesticht is binne Weerdt en daer alle brieffe en bescheide der armenrenten verbrant syn te huysse Hendrick Feersers, in Tys Haeldermans kiest staende in dien huysse in Beeckstraet van Hendrick voors. dewelcke aefgebrant is jaer 1638".

Eene verpachtings-akte van den 10 October 1753 geeft ons de volgende armengoederen aan:

»Eerstelyck een stuck landts gelegen aen den Eycken, groot ongeveerlyck twe veerdel en vyftigh royen voor 14 vat roggen.

»2do Een stuck landts aen de Eycken, groot ongeveer twe veerdel en vyftigh roen voor 13 vat rogh.

»3tio Een stuck of halfboender gelegen aent Capellken voor 2 maer roggen.

»4to Een stuck lant int kerkervelt aen de Meulen-wegh, groot omtrent een halfboender voor 10 vat rogh.

»5to Een stuck lant tegens Peter Vaessen, groot omtrent dry vierdel voor 16 vat rogh.

»6to Een stuck landts groot omtrent een vierdel neffens voors. lant voor 6 vat rogh.

»7mo Een stuck landts aen de houtbroekerstraet, groot omtrent een veerdel voor 8 vat rogge.

Digitized by Google

»8vo Een stuck landts aen 't Eycker streutien, groot ongeveer een halfboender, voor 5 vat en 2 coppen rogh.

»9no Een stuck landts int savelvelt, groot omtrent een veerdeel en vyftigh royen voor 6 vat rogh.

»10° Een halfboender int savelvelt neffens pastoors lant voor 2 maer rogh.

»11° Noch een halfboender neffens voors. int savelvelt voor 2 maer rogh.

»12° Noch een stuck landts groot omtrent een vierdel en vyftigh royen neffens voors. voor 9 vat rogh.

»13° Noch een kleyn halfboender int savelvelt, neffens Jan Wiermans, woort omtrent S. Antonius gebacken, voor elf vat rogh.

»14° Den geer int kercker velt, groot omtrent een halfboender, omdat sleght is 4 vat rog 4 vat boekwyt.

»15° Een half vierdel in Claessen kamp, voor 2 vat rogh.

»16° Een kampken aen of in de hey, groot omtrent een half vierdel voor één vat rogh.

»17° Den armenbampt gelegen aen de bergh neffens de savelstraet voor 3 gl. 10 st.

»18° Een stuck landts in de leut op de savel, groot omtrent een vierdel voor 3 vat 2 cop rogh.

»19° Nouken van Lambert Wilberts op de hey aen den hulsebos, jaerlyx voor 1 gulden.

»20° Noch een stuckske landts, oock van Lem Wilberts herkomende, gelegen aen de heulsebosch straet jaerlyx voor (?)

»21° Een halfboender in Crix veltiën groot omtrent een halfboender voor 4 vat 2 cop rogh.

»22° De armewallen jaerlyx 11 vat rogh.

»23° Noch eenen bamt jaerlyx voor 7 gl,

»24° Noch eenen bampt, wàervoor jaerlyx 4 gl".

Digitized by Google

Al die goederen werden telken vier jaren, aan den meestbiedende in het openbaar verpacht, ten overstaan van den pastoor, één of twee schepenen en de armmeesters, mits conditie: »Eerstelyck dat niemant onbehoorlyck aerde sal afvaeren ende uytlaeden nochte in de wallen tussen 't hout, vlaggen stecken ofte met de schaepen daer in leyden oft dryven, waerdoor de landeriën notabel ende thout bedorven woorden, op poene, soo sulks bevonden woort, aenstonts sullen versteeken syn van hunne pachtjaeren ende mist-recht, sonder iets daer voor te konnen praetendeeren ende daerenboven den schaeden te vergoeden.

»2do Sullen de pachters jaerlycks promptelyck hunnen pacht betaelen, by foute van dien sullen, als vooren, versteecken weesen van hunne pachtjaeren; ende de betalinge sal geschieden met wel geveeght coren te Alderheyligen ten langhste; ende sal 't landt van sumighe betaelders twe daghen naer Alderheyligen wederom ingesteld ende aen een andere verpacht woorden, alwaer oock dat 't landt beploeght oft gemist waere.

»3o Sal verpachtinge weesen voor eenen toust van vier volgende jaeren; ende syn de landeriën op voorgenoemde conditien ingestelt, mits stellende goede suffitiante borgen, die beneffens pachters sullen teekenen (1)".

De koster die daarbij het ambt van secretaris bediende, maakte daar vervolgens eene akte van op, die door den pachter, diens borgen en den secretaris onderteekend werd. Deze goederen zijn door de Fransche revolutie gespaard gebleven en behooren meerendeels nog den arme van Stramproy toe.

De opbrengst dier landerijen alsmede de renten der erfpachten, werden op de volgende wijze besteed.

De pastoor ontving daarvan jaarlijks: vier gulden negen stuiver, de kapellaan insgelijks: vier gulden negen stuiver;

(1) Archief der kerk 1753.

Digitized by Google

de koster: drie gulden voor het onderwijs der arme kinderen, en één vat rogge »voor het noenluyden". Vervolgens werden jaarlijks vier stuiver uitgegeven tot aankoop van scharmoelen, die op het hooge feest van Kersmis in de kerk — onder de kinderen — geworpen werden. De naam van scharmoele is in onze streken nog bekend en beteekent een plat koekje uit wittebrood gebakken, dat den vorm en nagenoeg de groote heeft van een schouderblad. Verder deelden geregeld de Heilige-Geest-meesters brood uit aan de armen. *a)* Op St. Thomasdag. *b)* Op Goeden Vrijdag. *c)* Op Pinksteren. Voor die bedeeling werden telken male vier malder rogge, en op Goeden Vrijdag, ook nog vier vat tarwe gebakken. Het bakloon bedroeg doorgaans 32 stuiver. Men noemt die bedeelingen in de oude rekeningen *spindinge* of *spijndinge*; van daar de herhaalde uitdrukking van *gespint uytgespynt*, welke geregeld door dit naschrift gevolgd wordt: »Nae die spyndinge verdroncken nae alden gebruyck 4 stuver".

Niet onbelangrijk wellicht voor eenigen is eene opgave der prijzen, die men toenmaals voor kleeding en levensmiddelen besteedde. Volgens de armenrekeningen uit het begin der 17de eeuw, kostten één vat tarwe 28 stuiver; één vat rogge 16 stuiver; één vat boekweit 11 stuiver; één vat haver 5 stuiver; één pond rundvleesch 1½ stuiver; één pond spek 4 stuiver; één pond boter 4 stuiver; één brood 7 stuiver; ééne kan olie 10 stuiver; ééne kan wijn 14 stuiver; ééne kan bier 2½ cent; één veerdel eieren 3 stuiver (een veerdel eieren is thans 25 stuk); ééne el linnen 13 stuiver; ééne el laken 29 stuiver; één hemd met kraag en maakloon 32 stuiver; één paar kousen 17 stuiver; één paar schoenen 44 stuiver; één paar klompen 3 stuiver; ééne kar turf 12 stuiver. Het nacht-

Digitized by Google

logies van man en paard 20 stuiver; het zenden van een bode naar Maeseyck of Bockholt 1 stuiver 2 oort.

De uitstekende wijze waarop tegenwoordig de armen onzes dorps verzorgd worden verdient, onzes inziens, eene bijzondere vermelding. Daar de rente der armengoederen niet toereikend zijn tot het noodige onderhoud der behoeftigen, getroosten de arm-meesters zich de moeite, zelf de aalmoezen aan de huizen der ingezetenen te gaan vragen. Sedert een twaalftal jaren reeds komen zij geregeld, iederen herfst bij de gegoede inwoners, aardappelen, wortelen, knollen, vlas enz. verzamelen, en te gelijkertijd vernemen, hoeveel koren, brood of geld elk huisgezin besloten heeft hun maandelijks te verschaffen. Die aardappelen worden in den winter bewaard, en in den lente tot plantgoed aan de armen uitgedeeld. Het vlas wordt door de arme huismoeders tegen een billijk loon gesponnen, vervolgens tot doek gemaakt, en het doek, naarmate het noodig is, den behoeftigen huisgezinnen geschonken. De mannen, die in het ongunstige jaargetijde geen werk hebben, worden bezig gehouden met het ontginnen van heide of moerasgronden, verbeteren van landerijen of bosschen, die aan den arme toebehooren. Het behoeft nauwelijks aangeduid, dat zulke wijze van bedeeling onder alle opzichten heilzaam werkt op de arme huisgezinnen, die langs dien weg hun onderhoud op eervolle wijze verdienen; even min behoeft het gezegd, dat de uitvoering van zulk eene bedeeling veel oplettendheid en moeite vereischt, en dat de man, die zich gedurende al die jaren reeds, met zooveel offervaardigheid als ijver daarmede belast heeft, met recht mag aanspraak maken op de dankbaarheid der ingezetenen en op de achting van alle weldenkenden.

Digitized by Google

§ V.

Eenige feiten en merkwaardigheden, oprichting der jaarmarkten, moorddadige aanval op eenige ingezetenen, proces der gemeente met den eigenaar van Meulenhof, wolven, schanssen, doortocht van Christina koningin van Zweden, besluit der Vorstin betrekkelijk de vreemdelingen, diefstal in de kerk, bende struikroovers, kwaadaardige koorts, invoering der aardappel-tiende, inkwartiering der troepen en requisitie, buikloop, wettige oprichting der nachtwacht, garde-civique, gevonden munten.

Behalve de feiten en bijzonderheden, die wij in den inhoud dezer *Aanteekeningen* reeds hebben medegedeeld, stippen wij hier nog enkele gebeurtenissen aan, die, ofschoon niet allen van hetzelfde belang, nogtans, onzes inziens, verdienen aan de vergetelheid onttrokken te worden, wijl zij wellicht kunnen strekken tot opheldering van andere merkwaardigheden, wier volledige kennis voor de geschiedenis onzer landstreken van belang is.

In 1545 den 15 Mei, werd van wege het kapittel van Luik, een onderzoek ingesteld over de rechten, welke de bewoners van Stramproy en Molenbeersel hadden op den molen aldaar (1).

In 1566 na de bekende vergadering van St. Truiden, waarin besloten was, het Protestantismus overal stelselmatig in te voeren en het te gebruiken tot hefboom om den opstand der Nederlanden tegen Spanje te begunstigen, werd hier het land afgeloopen door eene menigte predikanten, die, waar zij konden, de beelden en kerksieraden vernielden, en het volk tegen het kerkelijk en wereldlijk gezag trachtten op te ruien.

(1) Zie *Het Vrijdorp Neeritter* door J. Habets bl. 26.

Digitized by Google

De calvinist Herman Stuyker predikte, in datzelfde jaar, te Maastricht, te Hasselt en te Maeseyck en bracht der burgerij het hoofd op hol. Men verzekerde ook dat Stuyker weldra te Luik zou preeken, dat die stad de ketters van Maeseyck met open armen zou ontvangen, en dat er overal, door geheel het bisdom van Luik, calvinistische predikanten zouden aangesteld worden (1).

In Februari 1567, poogde een zeker Ubolz, ongetwijfeld calvinist, met eene bende woestelingen de vreedzame bewoners van Neeritter en de ingezetenen van het graafschap Thorn en Horne te overrompelen.

In 1568 trok de prins van Oranje met eene menigte calvinisten, niet ver van Maeseyck, de Maas over. Zijn leger, ten prooi aan den honger, kwam tegen hem in verzet en werd ontbonden. Deze troepen baarden grooten schrik in de omstreken.

In 1572 werd het land geteisterd en uitgeplunderd door de troepen van den prins van Oranje, die den 23 Juli van dat jaar, aan het hoofd van 23000 man voor Roermond verscheen en er eene geheele maand bleef liggen, zonder eenige soldij te betalen.

In het jaar 1577, tijdstip waarop de vreemde troepen, ten gevolge der Gentsche bevrediging, de Nederlanden moesten verlaten, viel een meenigte Spaansche soldaten in het land van Horne, brandschatte en plunderde de dorpen Neer, Roggel, Heythuizen en omliggende plaatsen (2).

In 1584 werden de omstreken van Maeseyck door een losbandig krijgsvolk, op de wreedste wijze gekweld. In de dorpen Neeritter, Tongerloo, Asch, Bocholt en aangrenzende plaatsen, werden huizen en kerken geplunderd en

(1) Chapeauville tome III p. 423-425.
(2) Ibid. 487.

Digitized by Google

in asch gelegd, vrouwen en dochters wreedaardig vervolgd en mishandeld (1).

In 1602 omtrent de maand Augustus, nam de Spaansche veldoverste, Frederik markgraaf van Spinola, zijnen intrek in Thorn, en legde zijne soldaten bij de bewoners der omstreken in kwartier; van dáár uit zond hij een gedeelte zijner beste soldaten met vier kanonnen naar Hamont, om eene bende van zes honderd gedeserteerde muiters, zoo te voet als te paard, te achterhalen en gevangen te nemen. Deze tocht gelukte slechts ten halve. Hamont werd beschoten en ingenomen; het voetvolk gaf zich over en kreeg genade, maar de ruiters, tot Beeringen achtervolgd, wisten te ontkomen en verschansten zich te Hoogstraten (2).

In September 1611, werden hier de vier jaarmarkten opgericht, namelijk: op Vrijdag vóór half Vaste, op Woensdag na H. Sakramentsdag, op Woensdag na half September en op Woensdag na het feest van de H. Catharina. Aanleiding daartoe gaf een verbod, door den aartshertog van Brabant, op aandringen der kooplieden uit de Meyerij, uitgevaardigd; waardoor aan alle vreemdelingen de vergunning ontzegd werd, hunne koopwaren te veilen op de markten van Eindhoven, 's Bosch en andere plaatsen, die tot zijn aartshertogelijk gebied behoorden.

In de akte van oprichting, welke wij in Bijlage IV mededeelen, komen onder andere de volgende bepalingen voor. Eerstens moest eene hand wettelijk opgericht worden, en op het marktplein blijven hangen, van 's middags vóór den marktdag tot 's middags daarna.

Die eikenhouten rechterhand, draagt in hare palm de zwarte letters W. A. T., en is in het bezit der bewoners, van

(1) Chapeauville tome III p. 551.
(2) Ibid. 629.

Digitized by Google

het huis waarvoor thans nog de markt gehouden wordt. Deze verzekeren, dat bij die hand ook een houten sabel behoorde, die echter zoek is geraakt. Beide zinnebeelden strekten vermoedelijk ten teeken, dat de markt onder de bescherming der wet stond en alle voorrechten en vrijheden genoot, welke aan de jaarmarkten van andere plaatsen toegestaan waren. Men weet overigens dat de *hand* gelijk de *staf* bij alle volkeren het zinnebeeld is van macht en recht. Misschien beteekenen de letters W. A. T. Wet of Wijsdom der Abdij Thorn.

Tweedens was bepaald, dat vreemdelingen en inwoners standgeld zouden geven: voor iedere kraam eenen halven stuiver; in geval van verkoop, voor een paard twee stuiver; voor een veulen van één jaar één stuiver; voor eene koe één stuiver; voor een rund één halven stuiver, voor elk schaap een oort.

Derdens moest op den markt voorhande zijn eene wettige weegschaal, waarop de goederen gewogen werden, en voor welker gebruik één stuiver per honderd betaald werd, alsmede eene wettige el.

Eindelijk moest alles wat verkocht werd met Maeseycker geld, gewicht en maat betaald, gewogen en gemeten worden. Wie daaromtrent in gebreke bleef was strafbaar.

Die jaarmarkten bestaan thans nog op de bovengemelde dagen, behalve de eerste, die in het jaar 1740, om welke rede is onbekend, verplaatst werd op Vrijdag na half Vaste. Zij werden vroeger, toen de lakenweverij in ons dorp bloeide, zeer druk bezocht, thans zijn zij onbeduidend.

In 1630 den 11 September had een droevig voorval in onze gemeente plaats. Honderd zeventig ruiters kwamen van Maastricht, in verschillende troepjes gesplitst, te Stramproy aan en vergaderden zich in de nabijheid van het kerkhof. Burgemeester Theunis Theunen werd geroe-

Digitized by Google

in asch gelegd, vrouwen en dochters wreedaardig vervolgd en mishandeld (1).

In 1602 omtrent de maand Augustus, nam de Spaansche veldoverste, Frederik markgraaf van Spinola, zijnen intrek in Thorn, en legde zijne soldaten bij de bewoners der omstreken in kwartier; van dáár uit zond hij een gedeelte zijner beste soldaten met vier kanonnen naar Hamont, om eene bende van zes honderd gedeserteerde muiters, zoo te voet als te paard, te achterhalen en gevangen te nemen. Deze tocht gelukte slechts ten halve. Hamont werd beschoten en ingenomen; het voetvolk gaf zich over en kreeg genade, maar de ruiters, tot Beeringen achtervolgd, wisten te ontkomen en verschansten zich te Hoogstraten (2).

In September 1611, werden hier de vier jaarmarkten opgericht, namelijk: op Vrijdag vóór half Vaste, op Woensdag na H. Sakramentsdag, op Woensdag na half September en op Woensdag na het feest van de H. Catharina. Aanleiding daartoe gaf een verbod, door den aartshertog van Brabant, op aandringen der kooplieden uit de Meyerij, uitgevaardigd; waardoor aan alle vreemdelingen de vergunning ontzegd werd, hunne koopwaren, te veilen op de markten van Eindhoven, 's Bosch en andere plaatsen, die tot zijn aartshertogelijk gebied behoorden.

In de akte van oprichting, welke wij in Bijlage IV mededeelen, komen onder andere de volgende bepalingen voor. Eerstens moest eene hand wettelijk opgericht worden, en op het marktplein blijven hangen, van 's middags vóór den marktdag tot 's middags daarna.

Die eikenhouten rechterhand, draagt in hare palm de zwarte letters W. A. T., en is in het bezit der bewoners, van

(1) Chapeauville tome III p. 531.
(2) Ibid. 629.

Digitized by Google

het huis waarvoor thans nog de markt gehouden wordt. Deze verzekeren, dat bij die hand ook een houten sabel behoorde, die echter zoek is geraakt. Beide zinnebeelden strekten vermoedelijk ten teeken, dat de markt onder de bescherming der wet stond en alle voorrechten en vrijheden genoot, welke aan de jaarmarkten van andere plaatsen toegestaan waren. Men weet overigens dat de *hand* gelijk de *staf* bij alle volkeren het zinnebeeld is van macht en recht. Misschien beteekenen de letters W. A. T. Wet of Wijsdom der Abdij Thorn.

Tweedens was bepaald, dat vreemdelingen en inwoners standgeld zouden geven: voor iedere kraam eenen halven stuiver; in geval van verkoop, voor een paard twee stuiver; voor een veulen van één jaar één stuiver; voor eene koe één stuiver; voor een rund één halven stuiver, voor elk schaap een oort.

Derdens moest op den markt voorhande zijn eene wettige weegschaal, waarop de goederen gewogen werden, en voor welker gebruik één stuiver per honderd betaald werd, alsmede eene wettige el.

Eindelijk moest alles wat verkocht werd met Maeseycker geld, gewicht en maat betaald, gewogen en gemeten worden. Wie daaromtrent in gebreke bleef was strafbaar.

Die jaarmarkten bestaan thans nog op de bovengemelde dagen, behalve de eerste, die in het jaar 1740, om welke rede is onbekend, verplaatst werd op Vrijdag na half Vaste. Zij werden vroeger, toen de lakenweverij in ons dorp bloeide, zeer druk bezocht, thans zijn zij onbeduidend.

In 1630 den 11 September had een droevig voorval in onze gemeente plaats. Honderd zeventig ruiters kwamen van Maastricht, in verschillende troepjes gesplitst, te Stramproy aan en vergaderden zich in de nabijheid van het kerkhof. Burgemeester Theunis Theunen werd geroe-

Digitized by Google

pen. Zij vraagden hem om billetten voor 200 paarden en voedsel, daar zij besloten hadden gedurende drie a vier uren, of tot den avond in het dorp halt te maken, waarna zij weder verder zouden rijden. De burgemeester gaf hun ten antwoord: »Onser officier gaet daer int velt jaegen, wir willen dien eens daerom vraegen; daerop der Heer Luytenant der ruytery seyde: dat doet; commanderende twe ruyters mede te ryden, gelyck geschiede. Ende oversulx by den Meyer ende Secretaris van het Furstelyck stift tot Thorn jnt velt commende, ende sy hem sulx te kenne gevende, werde de twe ruyters ten antwoort gegeve: daer wehr salvegarde van syn Hoocheit, men versoucde die selve gerespecteert worden. Daerop die twe ruyters seyden: die wehr wel goet, maer sy hadde bescheyt van den Generael overal te moge logere ende restere, doer dien sy op hunne viant rede; wanneer dat het den heer Meyer geliefde hy soude met by den Luytenant gaen, hy selfs 't hore. Waerover de Borgemeester seyde: het weer excleynt (excellent) dat men uch onder hulp; maer onder synde, die ruyters halden sich so quaelyck, dat ment niet al opbringen en can, wat sy begere. Staende oversulcx onder sulcke propooste, Borgemeester Theunis Theunen van meyninge synde, om naer den troube te gaen, om die selvige onder te helpen oft ander contentement te geven, is die discorde aengevangen". De noodklok had intusschen de ingezetenen te wapen geroepen. Deze trachtten zich op het kerkhof te vereenigen. Jan Vlancken, Jan van den Pas, Peter Branters en Jan Koppen, getuigen: dat toen zij elk met een stok of geweer gewapend, »sonder intentie den ruyteren einigh leyt te doen, overclimmende (waren) den graeff, in den bongaert van Theunen hoff, reynende aen den kerckhoff, die voors. ruyterye in vollen troube sulckx siende hem ende syne metgesellen,

Digitized by Google

met uyterste macht en blasende trompet, toegereden syn ende also scheut op scheut onder de huysluyden schietende, sonder dat die selvige enigh weer boden; hebben enen der huysluyden Heyn Lemmen genampt, op der plaetsen door het houft doot geschoten, achterlaetende vrouwe ende kindere; ende eyne andere, Lem Cremers genampt, hebbende een vrouwe met seven off acht kinderen, syn geweer offte roer afvoorderende ende hetselve niet quitterende, door die lincke schouder van boven aff int lyff geschoten, die oock voor doot bleeff liggen ende geschapen niet langer te leven, sonder die Genade Goodts, volgents het verclaere van den chirurgyen; ende hy, Jan Vlancken, niet connende ontloopen, heeft hem gesalveert in den selve bongaert achter eenen nootenboom met den heer pastoor; ende door de ruyters hun roer afgevoordert synde, hebben dieselve tot onthaldinge hunnes levens gequitteert ende overgegeven; waerover eyner der officier syn rappier treckende, die ruyterye met gewalt hefft voortgedreven, om geen meerder ongemaek so het scheen aen den huysluyde te doen; ende syn oversulckx met vollen troube weder lancx den kerckhof gejaegd, naer den velde. Ende comende in den velde, syn enighe huysluyden op te kerckhof gecomen, hebbende hunne metnaebure doot ende gekwetst sien liggen, die door furie instigeert synde, hebbe naer die ruyterye oock enighe scheuten gedaen". Peter Branters getuigt nog, dat toen hij zag, dat een der ruiters met het geweer op hem mikte, »hy hen wat sytwarts gedrayt heeft ende alsoo eenen scheut heeft becomen voor door en door syn bocxe ende rypert, gelyck hy die gaeteren al noch voor den rechteren thoende, ende daernaer eene andere ruyter op hem oock schietende, heeft hem gebockt, so dat de scheut achter hem in de aerde ginge ende synen stock mette dicke

Digitized by Google

eynde goetwillicg presenteerende, hebbe denselve niet willen aennemen".

Dit getuigenverhoor had plaats den 12 September 1630 (1).

In 1631 vertoefde hier in het dorp Jan graaf van Nassau met 22 compagniën paarden.

In 1642 den 3 Januari, werd hier tijding gebracht, dat kolonel Donnerzell met vier afdeelingen keizerlijke soldaten in aantocht was naar ons dorp. Burgemeester Langen wendde zich dadelijk tot den overste Lamboy genaamd, ten einde de inkwartiering dier troepen voor te komen. Een overeenkomst werd getroffen. De gemeente zou honderd vijf-en-twintig patecons betalen, waarvan er vijftien aan den ritmeester, vijftig aan den hofmeester en tien aan den luitenant werden gegeven, daarvoor zou men zich een vrijgeleide verschaffen. Daags daarna werden weer andere troepen verwacht (1).

Den eersten Maart kwam in den avond eene partij soldaten het dorp binnen en doorzocht alle huizen.

Dagelijks schier werd er tijding gebracht, dat een burgemeester of schepen, zich dan naar Weert, dan naar Stevensweert, dan naar Maeseyck, dan naar Kessenich moest begeven, om van de veldoversten te vernemen, hoeveel voedingsmiddelen het dorp aan de soldaten moest verschaffen. De gemeente had, dat jaar, eene uitgave van 3363 gl. en 7 stuiver.

Ook in de volgende jaren, werd onze gemeente dikwijls door krijgsvolk bezocht, dat er óf enkel zijne doortocht hield óf zich bij de ingezetenen huisvestte. Niet zoodra echter hadden de burgemeesters en schepenen de aantocht der troepen vernomen, of zij gingen hun in de heide te gemoet, en wisten den aanvoerder ervan somtijds te bewegen, dat hij zijnen weg langs het dorp, door de

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

Ruiterstraat en over Houtbroek, of omgekeerd, zou nemen. Zoo doende gelukte het hun nog als eens den inwoners een lastig bezoek te besparen. Van daar, zegt men, den naam van *Ruiterstraat* gegeven aan den weg, welke in die richting leidt.

In 1648 ontstond er een geschil tusschen onze gemeente en zekere Hein Meulen, eigenaar en bewoner van *Meulenhof*, gelegen onder Tungelroy, gemeente Weert. Die *Meulenhof* alsmede de *Vloedmolen*, welke op Stramproysch grondgebied ligt, waren, ten jare 1478, door Jacob, graaf van Horne, Altena enz. in eigendom overgedragen aan Geurt van den Mortel; mits deze jaarlijks 56 malder rogge aan den graaf leverde, en de erfrenten, zijnde »achtsten half malder rogge, en vyfden halve vems (1) vees", uitkeerde, waarmede zeven bunder land in de bank van Overweert, en zeven bunder land in de Thornsche bank liggende, belast waren.

Daar Hein Meulen zijne schapen liet weiden op Stramproysche gemeente-gronden en tevens weigerde belasting daarvoor aan onze gemeente te betalen, kwam het verschil tot een rechtsgeding. Hein Meulen bewees, in een wettelijk getuigenverhoor, dat hij meer dan dertig jaren onafgebroken zijne schapen gehoed had op Stramproysche gemeente, dat hij daarover nooit lastig was gevallen en ook nooit eenige belasting aan de gemeente daarvoor betaald had.

Ofschoon bij de aanwezige stukken de rechterlijke uitspraak ontbreekt, ligt het vermoeden voor de hand, dat het eindvonnis ten gunste van Hein Meulen en ten nadeele onzer gemeente luidde; want op den dag van heden, drijven de bewoners van Meulenhof hunne schapen vrij op de Stramproysch gemeente, en omgekeerd hebben

(1) Veem beteekent in de Meyery *honderd*.

Digitized by Google

de bewoners van Stapershof, die in onze gemeente ligt, het recht om hun vee op de gemeente van Weert te hoeden.

Uit gemeld getuigenverhoor blijkt nog dat in die jaren, onze omstreken zeer onveilig waren door de aanwezigheid van wolven; althans een der getuigen verhaalt, dat toen hij op Meulenhof de schapen hoedde, hij zich steeds aansloot bij den schaapherder van Stapers, die grooter was dan hij, »omdat alsdoen die prye ofte wolfe soo seer regneerde". In de gemeente rekening van 1740 komt voor: »aen den man van Weert, die den wolf hadde gevangen en dood geslagen... 1 gulden", en in de dorpsrekening van 1754 leest men: »aen eenen man met eenen wolf, die int Kindersse (Kinroysche) broek gevangen was, gegeven 15 stuiver" (1).

»Anno 1649 op S. Nyllusdag isser eene slag gescheyt tusse dye breyer en luycker boere (1).

»Anno 1654 hebbe dye louveyn ende luycker stede schansse geplundert, ende afgebrant, mensche gevangen ende doen vasdtbynde (1).

Eene *schans* is een tamelijk uitgestrekt vierkant stuk gronds, van buiten omringd met eene diepe en breede gracht en van binnen beschut door eenen hoogen aarden wal met struikgewas beplant; de eenige toegang daartoe werd met eenen slagboom op eene ophaalbrug naar willekeur geopend of gesloten. Zulk eene schans strekte den dorpelingen tot veiligheidsoord. Hadden de inwoners iets van roovers of krijgsbenden te vreezen, dan trokken zij zich met have en goed op de schans terug, haalden de klapbrug op en verdedigden zich tegen elken aanval van buiten; achtten onze dorpelingen echter zich daarop nog niet veilig genoeg, dan namen zij de vlucht naar het broek en verschansten zich daar. Stramproy bezit nog twee zulke

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

schanssen, de eene in het Molenbroeck, de andere in het Heyerrot gelegen; de ophaalbruggen zijn weggenomen en de grachten hebben hunne voormalige breedte niet meer. Ten jare 1838 werden beide schanssen, met toestemming der rechthebbenden, openbaar ten gelde gemaakt en de prijs ervan besteed tot aankoop eener nieuwe klok.

In 1655 den 24 September, hield Christina, koningin van Zweden, omgeven door Oostenrijkers, Franschen en Spanjaarden, haren doortocht door ons dorp. Deze bij uitstek geleerde Vorstin was de dochter van Gustaaf Adolf, en zijne opvolgster op den troon van Zweden. Hare tienjarige regeering behoort tot de glansrijkste tijdvakken der Zweedsche geschiedenis. Na vrijwillig afstand gedaan te hebben van haren troon, begaf zij zich, in 1654, naar Brussel en omhelsde er het katholiek geloof. Onze beroemde nederlandsche dichter Vondel, die te Amsterdam woonde, heeft haar verschillende dichtstukken opgedragen. Vermoedelijk was het op haren tocht van Brussel naar Amsterdam of omgekeerd, dat zij ons dorp aandeed.

Den 24 November van datzelfde jaar, werd aanschrijving gezonden door Leopold Guill. van Oostenrijk, gouverneur der Nederlanden, aan alle burgemeesters der graafschappen Horne, Thorn en Loon, dat de overste De Camp de Condé de Castelmendez, kapitein van twee kompagnien garden, alsmede de majoor Don Francisço de Romero, gouverneur van Icelles, met hunne troepen in gemelde plaatsen zouden overwinteren; dien ten gevolge werden de burgemeesters uitgenoodigd, om in hunne gemeente te zorgen voor de huisvesting der troepen (1). Stramproy had dat jaar eene uitgave van 4521 gulden en 4 stuiver.

(1) Archief der gemeente.

Digitized by Google

In dat zelfde jaar werd Jacob Haldermans »secretaris van Stramproye, tot Weert, in seecker herberge genaemt die Croone, door seecker Cornet van de guarde van syne hoocheyt, genaemt François le Ducque, in arreste gehouden van des lants weegen, principaelyck voor die gemente van Thorn". Als losprijs moest hij betalen 88 patecons (1).

In 1656 maakten de burgemeesters van Weert en Stramproy hun beklag bij den heer P. d'Isengin te Roermond, over de soldaten, die begonnen te branden en te plunderen (commencent à bruler et saccager). Deze wende zich tot zekeren Ravanelle, met het dringend verzoek, om te zorgen, dat gemelde gemeenten, meer dan eenige andere, in bescherming zouden genomen worden; omdat, zoo voegde hij er bij, die gemeentenaren tevreden waren met het volk, dat bij hen verbleeft. Hij verzocht daarom den heer Ravenelle, eenige officieren naar Weert te zenden, om de zaken daar in orde te brengen en betuigde dat daardoor niet alleen aan hem, maar ook aan zijne Majesteit eene dienst zal bewezen worden (1).

Welligt staat met de zooeven gemelde geweldenarijen het volgende feit in verband, dat de overlevering heeft bewaard. Eene bende soldaten, van Weert komende, had in een huis, nabij het dorp, een paard geroofd. Spoedig werd, zooals toen gebruikelijk was, alarm op de klok geslagen. Niet ver van het marktplein in de richting naar Bocholt, woonde een man, Balekost genaamd, die juist bezig was met deeg te kneden. Deze neemt in de haast zijne deegspade, ijlt marktwaarts en klieft bij den ingang van het plein, een der soldaten het hoofd. De aanvoerder van den troep gebiedt onmiddelijk halt te maken en staat op het punt van de omliggende huizen in brand te doen schieten; doch de burgemeester slaagt er

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

in, door middel eener som gelds, den aanvoerder van zijn besluit te doen afzien en zijne tocht voort te zetten. Balekost had zich intusschen uit de voeten gemaakt.

In 1682 alsmede in de jaren 1731 en 1733, heerschte te Stramproy de tongblaar onder het vee. Het schrift noemt die ziekte: *tongkrebts* of *honden-brand.*

Op het laatste dier eeuw woonde hier een man, die met eene soort van melaatschheid geslagen was; men noemde zijne ziekte »*de blazeren* of *blazen.* Ten einde de ingezetenen tegen besmetting te bewaren, besloot het gemeentebestuur den lijder uit de zamenleving te verwijderen. Men bouwde hem een huisje op de grenzen, in de nabijheid der plaats, waar thans de gemeenten Hunsel, Molenbeersel en Stramproy elkander raken. Dit huisje droeg bij het volk den naam van »*blazerenkeutje*".

In 1702 den 4 October, beval Walrad, vorst van Nassau, van uit Roermond »aen den beampten en inwoonder van Stramproy omme aen het regiment van den H^ro^ Carl van Denemarcken te fournieren: 200 rations hoy en haver eens, sullende hetselve in haere reekeninge van leverantie van fourage gevalideert worde" (1).

In 1708, vaardigde de Vorstin van Thorn het volgende besluit ten gunste onzer gemeente uit: »Claechtelyck en gloofbaerlyck bericht synde, dat in deesen lande en vry eygendoms Thorn en signantelyck tot Stramproy, sich allerhandt vrembdelinghen nederslaen, hun aldaer huyselyck ophalden, de gemeente gebruycken en traficqueren sonder van Ons, als Lantvrouwe, eerst daerover consent verkreghen en geobtineert te hebben, minder in eenige schattinghen, dorps- en kriegs-lasten te contribueren, waerdoor veele confusien en clachten in der gemeente daghelycx voorloopen en groote misbruycken begaen

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

worden, om dewelcke en misschyn meerdere clachten, mesusen en ongevallen by tyde voor te comen; so ist dat Wir ordonneren en statueren, dat hiernaemaels ghene vreembdelinghen, sonder ons speciael consent ende voorgaende cautie van hondert ducatons voor het gericht der plaetsen prestabel gestelt te hebben, hun sullen moghen nederslaen en huysselyck ophouden; belastende deghene vreembdelinghen, dewelcke hun alreeds in deesen vry eygendom en in specie tot Stramproy mochten hebben nedergeslaeghen, hunne cautie of borgh van hondert ducatons, binnen den tyt van ses weecken naer affkondinghe deeser, voor het gericht der plaetse te stellen, en daertoe voor gewinn en gewerff jaerlycx in de gemeene schattinghen en dorplasten, een boender te contribueeren, oft by weygheringe van sulx te doen, binnen dyen tyt hun te retireren en te vertrecken. Ter oirkonde hebben Wir deese eyghenhandig onderteeckent en met ons gewoonlyck seegel doen becrachtighen. Actum Thorn in onse Vorst-Abdylycke Residentie den 20 Januari 1708.

L. S. get. Anna Juliana, van Manderscheidt,
Abdisse ende Vorstinne tot Thorn" (1).

In 1729 of 1730 werden uit de kerk gestolen al de kelken, het ciborie en de pixis. De dief, te Maeseyck woonachtig, was eenige dagen vroeger, bij den koster ter kermis geweest en had in diens gezelschap de kerk en haar zilverwerk bezichtigd. De strop maakte een einde aan zijn leven.

In het jaar 1740 waren, zooals nog bekend is, de levensmiddelen buitengewoon duur; geen wonder dat het getal bedelaars en landloopers in ruime mate toenam. De gemeente rekening van dat jaar houdt in, dat door den Raad van Thorn, manschappen naar Stramproy waren

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

gezonden, om bedelaars gevangen te nemen, alsmede dat zekere Hendrik Eekers, door den Raad naar Thorn was ontboden geworden, ter gelegenheid dat er te Stramproy vagebonden waren vastgezet. Zulks sterkt het vermoeden, dat het volgende feit, door de overlevering bewaard, en door de oudsten des dorps aangewezen als opklimmende tot ongeveer dat tijdstip, in 1740 heeft plaats gehad.

Eene bende van acht personen, onder welke twee vrouwen en één jongen van ongeveer twaalf jaren, maakte door hare strooptochten, Stramproy en omliggende gemeenten onveilig. Op zekeren avond, dat een visscher zich naar zijn erf begaf, om daar een paar staken voor zijne vischnetten te snijden, ontwaarde hij in de *Straatbeemden* een vuur, rondom 't welk vijf krachtig gespierde mannen gezeten waren. Onze visscher naderde ter sluiks en hoorde, hoe zij, ongeduldig over het lang uitblijven der twee vrouwen, elkander een huis aanwezen te Tongerloo, waarin herberg was, dat zij dien nacht nog zouden gaan uitplunderen. Inderdaad, des anderen daags kwam de schutterij van Tongerloo gewapend te Stramproy aan, om de dieven op te speuren, doch zonder gevolg. Daar deze bende zich meestal, gedurende den dag, in de *Straatbeemden* ophield en er zelfs eene hut tusschen het struikgewas had opgericht, waarin de oude roovers zich uitrustteden, terwijl de jongen dan bij hen de wacht hield, meenden de ingezetenen des dorps eenen geregelden aanval te moeten wagen, om zoo mogelijk de gansche bende gevangen te nemen. Er werd besloten, dat elk huisgezin één gewapend strijder zou leveren, die zich onder de aanvoering moest stellen van zijn rotmeester; dat vervolgens de vijf rotmeesters, ieder gevolgd door zijne strijdmakkers, op den gestelden dag eenen bepaalden weg moesten inslaan, ten einde op klokkeslag één uur

Digitized by Google

des middags, op een hun aangewezen punt, in de nabijheid der *Straatbeemden* aanwezig te zijn, die alzoo langs alle kanten omsingeld werden. De onderneming gelukte ten volle. Na eene kleine worsteling voerden zij al de acht personen gevankelijk en zegevierend mede. De dieven werden naar Thorn overgebracht en in het Dinghuis voorloopig opgesloten. Een later vonnis der rechtbank veroordeelde allen ter dood, behalve den jongen, wien eene andere straf werd opgelegd; ook aan eene der vrouwen, welke bevallen moest, werd voor zoo lang het leven bespaard. Toen deze intusschen vernam, dat de jongen alles verraden en alle geheimen geopenbaard had, beschuldigde zij hem: bijen gestolen te hebben, en daar deze aantijging bleek waar te zijn, onderging hij hetzelfde lot als zijne makkers.

In de laatste helft van het jaar 1748 woedde te Stramproy eene kwaadaardige koorts, welke vele inwoners op het ziekbed neêrwierp. Ook pastoor Parren was er door aangetast. Ten einde in de behoefte der parochie te voorzien, wendde hij zich tot zijne geestelijke overheid, met verzoek: dat aan den Eerw. Heer Henricus Crijns, vroeger kapellaan te Bocholt, de noodige macht zou gegeven worden, om de diensten der parochie tijdelijk waar te nemen. Zulks werd hem vergund (1).

In 1750 lagen dragonders van het regiment van d'Olne in ons dorp (1).

In 1754 was onze gemeente, luidens de rekeningen van dat jaar, met eene schuld belast van 37,628 kleefsche gulden, welke gelden zij vroeger had moeten leenen van de inwoners, ten einde daarmede de oorlogsbelastingen te voldoen (1).

In 1765 betaalde onze gemeente aan die van Heyt-

(1) Archief des dorps.

Digitized by Google

huizen en Neer: 35 gl. 11 stuiver »voor haeren contingent in onkosten gerezen, van 8 geëxecuteerden of gegeeselden" (1).

In 1782 den 28 October, werd in ons dorp de aardappeltiende ingevoerd. Verscheidene getuigen werden van wege de gemeentenaren van Stramproy opgeroepen, om te bewijzen: dat hier de aardappelen reeds vóór 50 jaren in eene aanzienlijke hoeveelheid geteeld waren geworden. Men trachtte zich door het recht van prescriptie aan die belasting te onttrekken, doch te vergeefs. Zie de bepalingen der aardappel-tiende in Bijlage V.

1788. »In het jaer seventien honderdt agtentagentig, den 26 November, is den winter begonst, durende tot den 23 Januarius, en daerby soo kout synde, dat de beesten het merg in de beenen bevroosen is; en daer syn oock eenige menschen bevroosen en veel daervan krank geworden; doen is het den heele Februarius goed weer gebleven, maer den eerste Meert, is het wederom begonst tot in den Aprilis; den 6 April is eenen reegen gevallen, dat de Maes in het Vyverbroek (2) heeft gestaen ende veel schaede veroorsaekt heeft" (3).

1794. »Wir onderschreve borgemeesters deklareren als dat twee cavaliers van den Drossard van Brabant, in dienste van syne Majesteit Keyzer en Koning, hebben in ons dorp Stramproy geposteert geweest acht daegen, van den 16 Juli 1794 tot den 24 dito, naementlyk Godoux en de Brice, nog twe ander genaemt J. Frederik en Dürre. Gearrivert den 14 Augustus 1794 tot den 12 Septembris 1794, naementlyk Louis van den Broek ende Lahee", (het stuk is niet geteekend) (3).

(1) Archief des dorps.
(2) *Vyverbroek*, een moeras tusschen Thorn en Kessenich.
(3) Archief des dorps.

Digitized by Google

De karvrachten, die in dat jaar ten dienste des legers gedaan werden. staan berekend op 150 dagen dienst. De rekening over dat jaar, door Dirk Eggelen opgemaakt, luidt als volgt:

In kwartier gehad: Keizerlijke officieren 7 dagen; keizerlijke soldaten 28 dagen; Franschen in winterkwartier 51 dagen; en 31 paarden.

Ten dienste der keizerlijken voorgespannen 13 dagen; ten dienste der Franschen met de kar op reis geweest 15½ dagen.

Aan de troepen geleverd 380 pond stroo; 4300 pond hooi; 8 vat koren; 6 schapen; ééne koe van 200 pond; drie dagen wacht gehouden; eene kar achtergebleven (1).

»Int jaer 1795 syn den Francen in Stramproy geweest en in Stramproy winterkwartier gehad 3 maenden en één week; maer wy weten nog niet of sy vertrekken sullen" (1).

Of de tegenwoordigheid dier troepen ook drukkende gevolgen voor onze gemeentenaren had, zal men kunnen afleiden uit de aanteekeningen, welke wij uit het gemeente archief hebben afgeschreven.

Reeds den 20 October 1794 (28 Vendemiaire jaar III) had onze burgemeester een schrijven uit Maeseyck ontvangen, waarin hem bericht werd: dat de gemeente aan het Fransche leger te leveren had: 700 quintalen (2) rogge of spelt; 400 quintalen haver; 2200 porties hooi van 15 pond ieder; 80 stuks hoornvee van 200—250 pond elk en 43 schapen. Vervolgens werd bepaald dat het vee en de granen te Luik, het hooi te Maeseyck in ontvangst zouden genomen worden; en wel de helft daarvan binnen zes dagen na ontvangst dezer bekendmaking, en de andere helft binnen de tien daaropvolgende dagen. Verder, dat ter voldoening dier geleverde zaken, de ingezetenen de dorpstiende zouden

(1) Archief des dorps.
(2) Een quintaal was honderd pond.

Digitized by Google

ontvangen, en wat daaraan te kort schoot, zou hun uit de bezittingen der adelijken, geestelijken, kloosters of geestelijke vereeningen worden betaald. Men weet wat dit zeggen wil.

Het stuk is geteekend : *Vaillant,, commissaire ordonnateur et chef de l'armée de Sambre et Meuse.*

In de eerste helft van het jaar 1795, moest onze gemeente 3 ledikanten, 1 wollen deken, 1 hoofdpeluw en 1 matras zenden naar Maeseyck, ten gerieve van het militaire hospitaal aldaar.

Den 7 Februari, leverde ons dorp te Maeseyck, 29 stuks slachtvee, en van Juli tot November, 25 stuks horenvee en 14 schapen.

Den 19 September hadden twee ingezetenen onzer gemeente, die met de ruiters gevaren waren tot over den Rhijn, hunne kar en paard in strik moeten laten en ijlings de vlucht genomen. Schade 800 gulden cleefs.

Den 22 September werd van wege het Fransche leger aanschrijving gezonden, dat onze gemeente belast was met de levering van 80 quintalen rogge, 16 quintalen rundvleesch, 88 quintalen hooi en 30 quintalen haver, vertegenwoordigende eene gezamelijke som van 2820 gulden. Deze levering moest binnen 6 weken te Keulen geschieden.

Omstreeks diezelfde dagteekening werden ook alle wapenen van de inwoners opgeeischt.

De geheele opbrengst onzer gemeente aan contributie voor de legerbenden bedroeg in dit jaar 200 quintalen rogge, 50 quintalen haver, 140 quintalen hooi, 30 quintalen vleesch, 880 gulden in specie, en vertegenwoordigde eene totale waarde van 6600 livres of francs.

Luidens eene opname door het Fransche Bewind gedaan, bezat Stramproy, den 15 Maart 1795 (28 Ventose jaar III),

Digitized by Google

923 inwoners, 38 paarden, 83 ossen, 376 koeien, 49 geiten, 164 schapen, 5 varkens, 1 quintaal tarwe, 61¼ quintalen boekweit, 573 quintalen rogge, 4 quintalen gerst, 16 quintalen en 20 vat haver, 698 bossen hooi, ieder van 10 pond, 19,000 bossen stroo, elk van 10 pond.

Van de 38 paarden waren er 17 aangewezen, die, zoo noodig, ten dienste van het leger moesten strekken.

In 1803 den 2 September, werd namens den bisschop van Luik hier aan den pastoor gemeld: dat de kerkelijke goederen, die nog niet ontvreemd waren, niet meer met onteigening werden bedreigd; dat zelfs, krachtens een dekreet, den 7 Fructidor door het Fransch gouvernement uitgevaardigd, alle renten en inkomsten, zoo in geld als in vruchten, voor de kerk en hare diensten bewaard bleven; en daar, volgens datzelfde decreet, er Beheervoerders der kerke-goederen, door den pastoor en het gemeentebestnur, moesten gekozen worden; noodigde de Bisschop den pastoor uit om, in overleg met het hoofd der gemeente, deugdzame, ijverige en uitstekende mannen te kiezen, ten einde de nog onvervreemde goederen, zoo spoedig mogelijk op te speuren en ze der kerke weder te geven.

In 1804 woedde in ons dorp de buikloop. Zes-en-vijftig personen stierven aan die ziekte.

1813. Van af het einde van het jaar 1795 tot 1813, zijn ons geene aanteekeningen van leverantiën aan het krijgsvolk bekend. Daaruit echter moet men niet opmaken, dat gedurende een tijdvak, waarop de oorlog tusschen Frankrijk en de andere Mogendheden zoo hevig woedde, ons dorp van alle oorlogsbelasting zou bevrijd gebleven zijn. Veilig mogen wij aannemen, dat de lasten der ingezetenen gedurende al die jaren even drukkend waren.

Den 9 Januari 1813 kocht en leverde onze gemeente aan de troepen 16 stuks rundvee, wegende te zamen

Digitized by Google

5390 pond, voor eene som van 1640 kleefsche gulden. Den 11 November van hetzelfde jaar werd van hieruit naar de vesting Wezel gezonden: 2160 pond vleesch; verder aan het krijgsvolk verschaft, de dienst van één man met kar en paard, gedurende 220 dagen, alsmede 129 vat haver en eene hoeveelheid kaarsen, bier, genever, waarvan geene rekening gedaan werd.

1814. Den 8 Januari zond ons dorp 16 stuks horenvee naar het leger te Venlo. Van het begin dezes jaars tot, den 25 Mei, moest onze gemeente opbrengen: 527 vat haver, 2340 pond hooi, 33 vat rogge, 120 pond vleesch, 4 stuks horenvee, 50 liter genever, 10 vat aardappelen. Nog van den 2 tot den 17 Juni, 100 vat haver, 1900 pond hooi, en 48 vat rogge. Waren in dienst der legertroepen geweest: één man met paard gedurende 120 dagen, en één ander met kar en paard 190 dagen.

Van 17 Mei tot 27 Juni werd onze gemeente bezocht door 1 generaal van het korps van Bulow; 4 majoors; 2 adjudanten; 19 officiers; 73 onder-officiers; 1617 soldaten met 409 paarden; die allen hier den nacht doorbrachten. Deze troepen behoorden tot de volgende nationaliteiten: Brunswijker, Russische kosakken, Pruissische jagers, Pruissische dragonders uit Pommeren en Fransche huzaren.

1814. Voedingsmiddelen door ons dorp aan het krijgsvolk geleverd: te Maastricht 1543 pond rogge meel; te Luik 1940 liters haver en 249½ pond vleesch.

Onze gemeente ontving in 1817 voor deze en vroeger geleverde levensmiddelen de geringe som van 259 francs ter vergoeding. Nog in 1825, betaalde haar het Nederlandsch gouvernement 1184,85 fl. voor de requisitiën in 1813 en 1814 en 1815 aan het krijgsvolk opgebracht.

1816. Den 1 Augustus sloten, onder voorzitterschap van den Heer Gelders, lid der Provinciale Staten te Maeseyck, de

Digitized by Google

burgemeesters van Baexem, Grathem, Hunsel, Kessenich, Ittervoort, Neeritter, Stramproy en Thorn, een verdrag, waarin werd vastgesteld: dat er eene belasting zou gelegd worden op het gras en de heide, welke uit het broek zoude gehaald worden, alsmede op het vee, dat daarin ter weide ging; dat de opbrengst daarvan zoude strekken ter voldoening der grondcontributie en het overschot tusschen de rechthebbende gemeenten zou verdeeld worden. Al die gemeenten, behalve Stramproy, weigerden echter, op het einde van het jaar, de contributie van het broek te betalen. De gouverneur van Maastricht zond haar, den 5 December, eene waarschuwing, waarin hij haar met dwang bedreigde. Onze gemeente kreeg toen verlof, om alleen eene belasting te mogen heffen, van 4 centen voor iedere kar gras, turf of vlaggen, welke de ingezetene van bovengenoemde gemeenten uit het broek zouden halen, en één franc voor den weidegang van ieder stuk vee. Deze maatregel hield stand tot op het tijdstip der verdeeling van het broek.

In 1828 waagden het de bewoners van Bree en Beek *ruige* schapen in het broek te laten grazen. Deze schapensoort mocht, volgens art. 23 der wet van 20 September 1795 niet weiden op plaatsen, welke door *reine* schapen bezocht werden. Een ingezeten onzes dorps deed hierover zijn beklag aan de regeering, en de overtreding der wet hield op.

In 1829 werd hier de nachtwacht wettelijk geregeld. Wij geven het reglement ervan in Bijlage VII.

In Augustus 1831 leverde onze gemeente 400 pond vleesch aan het krijgsvolk dat te Roermond lag.

In 1832 moest ons dorp voor de troepen verschaffen, 2066 pond haver, 3822 pond hooi, 3688 pond stroo, en 129,68 gulden. Van den 21 tot den 29 April lag hier eene

Digitized by Google

afdeeling lanciers met 18 paarden onder de bevelen van luitenant Fasse.

Gedurende de Belgische revolutie, had onze bevolking dikwijls veel last van de zoogenaamde *partisans*, die zij, soms weken lang, huisvesting en onderhoud moest verschaffen.

De *garde-civique* was in ons dorp, te dien tijde, aldus zamengesteld: *Kapitein* Jan Matthias Eycken. *Eerste-luitenant* Petrus Jacobus Boonen. *Onder-luitenant* Jan Matthias Leenaerts. *Sergeant-majoor* Hendrik Creemers. *Fourrier* Petrus Jacobus Leenaerts. *Sergeant der* 1ste *sectie* Jan van der Loo. *Sergeant der* 2de *sectie* Hendrik Horniks. *Sergeant der* 3de *sectie* Jan Eerens. *Sergeant der* 4de *sectie* Jan Matthias Stals. *De acht caporaals* waren: Jacobus Luijsmans, Jacobus Aengevaren, Cornelius Creemers, Jan Matthias Keijers, Jan Matthias Nouwen, Michaël Gielissen, Jan Aengevaren en Jan Rutten.

Deze overheidspersonen telden 142 manschappen onder hun bevel en behoorden tot de 5de compagnie van het 3de bataillon.

In 1842 den 11 Juni verwittigde de burgemeester van Kessenich de gemeentebesturen van Stramproy, Hunsel en Neeritter, dat eenige bewoners van het gehucht Winkel (onder Molenbeersel) in plaats van hunnen turf in het broek te bereiden, het slijk op hunnen eigendom voerden, de heuvelen, die tot droogplaatsen moesten dienen, uitturfden en zich daartoe van den *netring* bedienden — een werktuig waardoor, naar veeler inzien, de veengrond beschadigd werd. De gemeentebesturen dienden daarover hun beklag in bij de regeering, met dien gevolge, dat vier ingezetenen van dat gehucht, die zich aan geen verbod stoorden, na een langdurig proces tot zware boeten veroordeeld werden. Hunne medeplichtigen

Digitized by Google

hadden bij tijds eene minnelijke schikking zoeken te treffen.

Het turfsteken in het broek heeft thans nauwelijks een tiental jaren geleden opgehouden, ten gevolge van een verbod van het Belgisch gouvernement. Tot aan dien tijd, had iedere bouwhoeve van ons dorp een bepaald getal turfheuvelen, die zij jaarlijks uitbaggerde. Vroeger, vóór het einde der vorige eeuw, werd als voorwaarde vereischt, dat ieder hoofd des huisgezins, op Nieuwjaarsnacht, de turfheuvelen moest teekenen, welke hij voor dat jaar in gebruik wilde nemen. Onder oogluiking van zekeren burgemeester Philipken, die in 1812 overleed, bleef die voorwaarde achterwege en behield elk huisgezin zijne turfplaats jaar in jaar uit. Door die toelating wierp hij, zooals hij zich uitdrukte, den inwoners de oogen vol turfmolm, opdat zij andere onnauwkeurigheden van zijn bestuur niet zouden zien.

Intusschen bleef, tot aan de verkooping der gemeenteheidegronden, het gebruik steeds in voege om *vlaggen* of *vlikken* te steken. Door middel eener zicht of schop worden de heideplanten met eene schil gronds van den bodem losgehakt, en op de veestallen over de mest geworpen, terwijl de dikkere en veenachtige zoden tot brandstof in den haard worden gebruikt.

In het voorjaar van 1847 was hier alles verschrikkelijk duur. Ten gevolge der aardappel-ziekte, welke zich 's jaars te voren, voor het eerst vertoond had en het mislukken der vruchten, waren vele armen genoodzaakt zich met kruiden en drooge vruchten te voeden, welke op andere tijden aan het vee gegeven worden. Ook hoorde men veel van dieverij en inbraak; de ingezetenen werden meermalen lastig gevallen, door onbekende personen, die hun des nachts brood kwamen vragen.

Digitized by Google

In de lente van 1870 werden in een stuk land, dicht nabij de *scheidstraat*, de volgende gouden en zilveren munten gevonden.

1. Postulaat van Horn, *Joannes de Horne, episcopus Leodiensis* (1482 — 1505).

2. Eene zilveren munt van denzelfde, met het jaargetal 1494.

3. Een schelling van Louis de Bourbon, bisschop van Luik (1456 — 1482).

4. Een ander stuk van denzelfde, met het omschrift *Benedic D^nc^ hæreditati* (facta Hasselt).

5. Eene munt van Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, 1497.

6. Een geldstuk van Karel van Egmond (1492 — 1538). Omschrift: *Carolus Dux Geldriæ et Zutphaniæ.*

7. Eene munt van Rudolph van Diepholt, bisschop van Utrecht.

8. Een brabantsche stuiver en een halve braspenning van Philippus.

9. Een brabantsche stuiver van Karel V.

10. Philippus Clinquart, met *Philippus Dux Burgondiæ.*

11. Eene gouden munt van de stad Utrecht met de beeltenis van den H. Martinus.

12. Galeaz Matthias vice comes Duc Milevitanus.

13. *Joannes Dux Clivensis, comes Marcae, anno Domini* 1479.

14. Moneta nova civitatis Dulckensis, *keerzijde Sit nomen Dni benedictum.*

15. Een goudstuk van Philippus archidux austriæ.

16. Dubbel vierijzer, Carolus Duc Austriæ, *keerzijde Salvum fac Dne populum tuum*, anno 1494.

17. Zwollesche schelling van Rudolph II, Rom: imperator.

Digitized by Google

§ VI.

Gebruiken en eigenaardigheden. Het kerstbroodje, huwelijken, nabuurschap, geboorten en begrafenissen, St. Maartens-vuur, St. Willibrordus-pad, Stramproysche guldens, oudste familienamen en stamhuizen.

Kerstbroodje. Zooals wij met een woord aanstipten in de verhandeling van het *Arm-wezen*, was het vroeger hier gebruikelijk, dat op Kerstdag, in de kerk, kerstbroodjes onder de kinderen werden geworpen. Dit gebruik bestond ook elders (1). Te Geleen worden nog heden de kerstbroodjes van boven uit den toren over de verzamelde jeugd uitgestrooid. Te Neeroeteren halen de kinderen, op den tweeden Kerstdag, een broodje bij de molenaars des dorps. Te Oirbeek trekken de kinderen, op het Kerstfeest, troepsgewijze rond door het dorp, en zingen *Heijo! Christus is geboren* enz.; aan elk huis worden hun dan appelen, noten en andere versnaperingen geschonken. Dergelijk lied werd vroeger te dier gelegenheid ook te Echt gezongen. In Duitschland richt men op dien dag in elk huisgezin eenen kerstboom op, die met alles, wat het kinder-oog en hart genoegen doet, rijk beladen is.

Dit kindervermaak ter gelegenheid van het Kerstfeest, dat over geheel den Duitschen volkstam schijnt verspreid te zijn, heeft klaarblijkelijk eene christelijke strekking. De ouders trachten dan ongetwijfeld hunne kinderen, door deze vermakelijkheden, op te wekken tot deelneming aan de vreugde, welke de Kerk in die dagen bezielt, over de komst des Verlossers, die als pasgeboren kind zijne intrede heeft willen doen in deze wereld.

(1) Te Sittard, brengen nog heden de ouders hunne kinderen, op half vaste Zondag, naar de kapel van den Kollenberg, en werpen dan *krombroodjes* onder de dartelende kleinen.

Digitized by Google

Huwelijken. Gedurende de drie Zondagen, waarop het aanstaande huwelijk der verloofden in de kerk wordt afgekondigd, vieren de bruid en bruidegom feest. Een hunner naastbestaande bloedverwanten noodigt hen, met hunne ouders of voogden, ten eten en geeft, hun ter eere, de zoogenaamde *weggensop.* Dit gerecht is eene zamenstelling van wittebrood en melk, met suiker en room rijkelijk bestrooid. Deze weggensop was voor dertig jaren de eenigste spijze, welke op dat feestmaal ter tafel kwam; thans echter wordt dat voedsel meestal door andere spijzen vervangen.

In den namiddag vóór het bruiloftsfeest, wordt de bruid of bruidegom plechtig overgevoerd naar de woning, waarin de bruiloft zal gevierd worden. Het vervoermiddel is eene kar met witte huif overspannen, waarin de verloofde met een paar vrienden of vriendinnen heeft plaats genomen. Deze makkers zijn er op uit, om bij het afscheidsmaal, eenige tafelbenoodigdheden te verduisteren, ten einde de huisgenooten daardoor in verlegenheid te brengen. Ook gebeurt het niet zelden, dat op den terugtocht, de weg door boomtakken of andere hindernissen versperd is; zoodat de voerman zich genoodzaakt ziet, om óf zijne reis door de akkers te vervolgen, óf de hulp van anderen in te roepen. In den avond wordt de nieuw aangekomene bij de bloedverwanten of buren gehuisvest, waar zijn nachtverblijf gereed is. Bruid en bruidegom schenken, ter gelegenheid van hun huwelijk, kleedingstukken aan hunne vrienden. Zulk geschenk draagt den naam van *bruidstuk.*

De bruidegom moet enkel de schoenen verschaffen aan zijne toekomstige echtgenoote; bed met toebehoor is ten laste der bruid. Deze vervaardigt de hemden, die beiden

Digitized by Google

§ VI.

Gebruiken en eigenaardigheden. Het kerstbroodje, huwelijken, nabuurschap, geboorten en begrafenissen, St. Maartens-vuur, St. Willibrordus-pad, Stramproysche guldens, oudste familienamen en stamhuizen.

Kerstbroodje. Zooals wij met een woord aanstipten in de verhandeling van het *Arm-wezen*, was het vroeger hier gebruikelijk, dat op Kerstdag, in de kerk, kerstbroodjes onder de kinderen werden geworpen. Dit gebruik bestond ook elders (1). Te Geleen worden nog heden de kerstbroodjes van boven uit den toren over de verzamelde jeugd uitgestrooid. Te Neeroeteren halen de kinderen, op den tweeden Kerstdag, een broodje bij de molenaars des dorps. Te Oirbeek trekken de kinderen, op het Kerstfeest, troepsgewijze rond door het dorp, en zingen *Heijo! Christus is geboren* enz.; aan elk huis worden hun dan appelen, noten en andere versnaperingen geschonken. Dergelijk lied werd vroeger te dier gelegenheid ook te Echt gezongen. In Duitschland richt men op dien dag in elk huisgezin eenen kerstboom op, die met alles, wat het kinder-oog en hart genoegen doet, rijk beladen is.

Dit kindervermaak ter gelegenheid van het Kerstfeest, dat over geheel den Duitschen volkstam schijnt verspreid te zijn, heeft klaarblijkelijk eene christelijke strekking. De ouders trachten dan ongetwijfeld hunne kinderen, door deze vermakelijkheden, op te wekken tot deelneming aan de vreugde, welke de Kerk in die dagen bezielt, over de komst des Verlossers, die als pasgeboren kind zijne intrede heeft willen doen in deze wereld.

(1) Te Sittard, brengen nog heden de ouders hunne kinderen, op half vaste Zondag, naar de kapel van den Kollenberg, en werpen dan *krombroodjes* onder de dartelende kleinen.

Digitized by Google

Huwelijken. Gedurende de drie Zondagen, waarop het aanstaande huwelijk der verloofden in de kerk wordt afgekondigd, vieren de bruid en bruidegom feest. Een hunner naastbestaande bloedverwanten noodigt hen, met hunne ouders of voogden, ten eten en geeft, hun ter eere, de zoogenaamde *weggensop.* Dit gerecht is eene zamenstelling van wittebrood en melk, met suiker en room rijkelijk bestrooid. Deze weggensop was voor dertig jaren de eenigste spijze, welke op dat feestmaal ter tafel kwam; thans echter wordt dat voedsel meestal door andere spijzen vervangen.

In den namiddag vóór het bruiloftsfeest, wordt de bruid of bruidegom plechtig overgevoerd naar de woning, waarin de bruiloft zal gevierd worden. Het vervoermiddel is eene kar met witte huif overspannen, waarin de verloofde met een paar vrienden of vriendinnen heeft plaats genomen. Deze makkers zijn er op uit, om bij het afscheidsmaal, eenige tafelbenoodigdheden te verduisteren, ten einde de huisgenooten daardoor in verlegenheid te brengen. Ook gebeurt het niet zelden, dat op den terugtocht, de weg door boomtakken of andere hindernissen versperd is; zoodat de voerman zich genoodzaakt ziet, om óf zijne reis door de akkers te vervolgen, óf de hulp van anderen in te roepen. In den avond wordt de nieuw aangekomene bij de bloedverwanten of buren gehuisvest, waar zijn nachtverblijf gereed is. Bruid en bruidegom schenken, ter gelegenheid van hun huwelijk, kleedingstukken aan hunne vrienden. Zulk geschenk draagt den naam van *bruidstuk.*

De bruidegom moet enkel de schoenen verschaffen aan zijne toekomstige echtgenoote; bed met toebehoor is ten laste der bruid. Deze vervaardigt de hemden, die beiden

Digitized by Google

op den trouwdag zullen aantrekken, alsmede de slaaplakens, welke hun huwelijksbed zullen dekken en teekent die met zwarte naamletters. Deze voorwerpen worden sedert dien, althans bij de eenigzins gegoede ingezetenen, nimmermeer in gebruik genomen; zij zijn bestemd om beiden eens tot doodshemd en doodsmantel te strekken en worden te dien einde, tegelijk met eene witte slaapmuts, welke de bruid met zwart lint omzoomd heeft, zorgvuldig bewaard.

Thans is het gebruik schier algemeen in ons dorp, dat niet alleen het huwelijk wordt ingezegend onmiddelijk na de plechtige hoogmis, die voor bruid en bruidegom wordt opgedragen, en waarin bloedverwanten en genoodigden tegenwoordig zijn; maar ook daags daarna wordt eene plechtige zieledienst gehouden, voor de overledene ouders of bloedverwanten der nieuw gehuwden. Na de voltrekking des huwelijks, was vóór dertig jaren het gebruik ook nog in voege, dat de bruid, bij het verlaten der kerk, tarwen broodjes over haar hoofd wierp tusschen de toegestroomde schooljeugd.

Mocht het gebeuren, dat in latere dagen de gehuwden, door hunne oneenigheden of ontrouw, tot ergernis strekken der gemeentenaren, dan wordt hun daarvoor wel eens eene geduchte en luidklinkende les gegeven. Tegen den avond vergadert eene menigte mannen en jongelingen, gewapend met zweepen, bellen, reesters, oven- en keteldeksels, horens, kagchelpijpen en andere geraasmakende voorwerpen, en heft rondom de woning van het oneenige echtpaar, een oorverscheurend ketelmuziek aan, dat met gehuil, geroep en geschreeuw gepaard, op een uur ver afstands vernomen wordt. Zulks noemt men *den ezel drijven*! Het behoeft niet gezegd, dat zoodanige bejegening, voor hen, die er het voorwerp van zijn, alles behalve prettig is.

Digitized by Google

Dit gebruik is, in zoover wij weten, over een groot deel van Limburg bekend en in voege.

Nabuurschap, geboorte en begrafenissen. Opmerkelijk zijn de betrekkingen, die tusschen de bewoners eener zelfde buurt wederkeerig onderhouden worden. De nabuurschap doet verschillende rechten en verplichtingen ontstaan, waaraan over het algemeen zoo zeer wordt vastgehouden, dat de weigering om met iemand nabuurschap te houden, of het afbreken der reeds bestaande nabuurschap, steeds als eene zeer groote beleediging wordt aangezien. Wil iemand bij voorbeeld eenen put graven, dan is de taak der buren de opening daartoe te delven; gaat iemand een gebouw oprichten, dan worden de naburen uitgenoodigd, om de steenen daartoe, somtijds uren ver, te gaan halen.

De buurvrouwen hebben recht, om bij den doop eens kinds en de daaropvolgende feestelijkheid tegenwoordig te zijn. Bij haar vertrek met het kind en hare terugkomst van den doop, bidden zij eene wijl gezamelijk in het geboorte-huis. Zij volgen, in haren tocht ter kerke en terug, steeds den *lijkweg* dat is, den straatweg, die voor een voertuig het rechtst ter kerke leidt.

Eenige dagen daarna, komen de burinnen en de vrouwen der naaste bloedverwanten de moeder en het kind bezoeken, en brengen haar peperkoek en andere versnaperingen ten geschenke. Men noemt dit bezoek »met den eierschoot gaan" wijl in vroegere dagen, dit geschenk alleen in eieren bestond.

Is er iemand gestorven, dan hebben de geburen te zorgen voor al de toebereidselen der begrafenis. Zij doen aangifte van het overlijden bij den pastoor en burgemeester; zij luiden de klokken; zij gaan de bloedverwanten, hoe ver verwijderd dan ook, uitnoodigen om bij de ter

Digitized by Google

aarde besteding tegenwoordig te zijn; zij bestellen de doodkist; waken des nachts bij het lijk en komen telken avond gezamelijk den rozekrans bidden. Zij voeren het ligchaam ten grave, delven het graf en versieren het, zoo de persoon ongehuwd is, met palmtakken. Allen zoowel mannen als vrouwen, wonen de begrafenis-plechtigheid bij, en keeren, na den lijkdienst, met de bloedverwanten naar het sterfhuis terug, waar zij gezamelijk het eenvoudig ontbijt gebruiken, dat al wederom door de buren en burinnen is toebereid. De drie daaropvolgende Zondagen, gaan bloedverwanten en geburen onder de hoogmis ten offer en vergaderen na den dienst, op het kerkhof, om bij het graf des overledenen te bidden; daarna trekken zij, even als op den begrafenis-dag, processies-gewijze rondom het graf en keeren dan huiswaarts.

Het eerste en laatste teeken, dat bij het overlijden van iemand, met de klok gegeven wordt, duidt aan of de afgestorvene een man, vrouw of kind is. Het driemaal kleppen met de zwaarste klok is een teeken, dat een manspersoon gestorven is; het kleppen met de middel-klok kondigt den dood aan van eene vrouwspersoon, terwijl het overlijden van een kind, alleen met de kleinste klok gemeld wordt.

Vroeger, op het laatst der vorige eeuw nog, hield men, drie weken na de begrafenis, ook eene zoogenaamde *geheele* of *halve uitvaart*. Deze echter geleek meer op eene feestelijkheid dan op eene rouwplechtigheid. Nadat de heilige Dienst in de kerk ten einde was, ontvingen de schoolkinderen, die de *heele* uitvaart hadden bijgewoond, elk een wittebroodskoekje, *mustel* geheeten; de bloedverwanten en buren keerden naar het sterfhuis terug en vierden, het overige van den dag tot den avond toe, duchtig feest. Doorgaans werd voor die gelegenheid een

Digitized by Google

stuk rundvee geslacht. De genoodigden zelven moesten elk de noodige melk en eene *rij weggen* (zes broodjes) leveren, alsook hun eigen mes, vork en lepel medebrengen. Deze tafelgereedschappen droeg ook ieder ander bij zich, die in de omliggende plaatsen ter kermis ging. Van daar dat men nu nog enkele vorken vindt, die zich, even als een knijpmes, toeslaan en klaarblijkelijk de bestemming hadden om in den zak te worden rondgedragen.

De *halve* uitvaart verschilde van de *geheele*, enkel hierin dat de genoodigden slechts eene halve *rij weggen* medebrachten, en alleen het middagmaal gebruikten.

St. Maartens-vuur. Eene vermakelijkheid, waarvan vroeger het volk, niet alleen hier ter plaatse maar ook elders hartstochtelijk veel hield was *het stoken van Sinte-Maartens-vuur.* Reeds eenige weken te voren, trok de schooljeugd al zingend met kruiwagens door de straten en zamelde bij alle inwoners, takkebossen, afval van vlas, turf, hout en andere brandstoffen in. Wee hun, die eene bijdrage weigerden, zij konden er zeker van zijn, dat hun het dubbele van het anders vereischte, ontroofd werd. Prachtige dennenboomen werden uit de bosschen gehaald en tot middelpunt gebruikt van eenen ontzagchelijk grooten brandstapel, dien elke buurt in het nabijgelegen veld oprichtte. In den avond van den 11 November, feestdag van den H. Martinus, waren allen, grooten en kleinen, ouders en kinderen in de akkers aanwezig. Terwijl de brandstapel zijne vlammen hemelhoog verhief, vermaakte de jeugd zich met over kaarsjes te springen, en waarden de levenslustige knapen, in groote menigte, met hunne brandende toortsen en fakkels ver door de velden rond. Het geflikker der menigte vuren, die men rondom zich ontwaarde, het ronddwalen van honderde fakkellichten, het gejoel der duizende toeschouwers leverde een ver-

Digitized by Google

rukkend schouwspel op. Zoodra de brandstoffen door het vuur verteerd waren, keerden alle huiswaarts, en vergastten zich aan koek en meelpap; een gerecht dat algemeen en uitsluitend dien avond gebruikt werd.

Vermoedelijk heeft de vrees voor brandstichting en andere buitensporigheden dit gebruik, dat niet alleen in Limburg maar ook in Noordbrabant en Holland in voege was, nagenoeg overal afgeschaft.

St. Willibrordus-pad. Als eene merkwaardigheid onzes dorps wordt steeds beschouwd het St. Willibrordus-pad, dat in de richting van het Westen naar het Oosten, recht door het veld loopt, en op nagenoeg gelijken afstand van de kerk eenerzijds, en van de aardenbaan naar Bocholt anderzijds, zich verliest in den straatweg, die naar Weert leidt. De volksoverlevering beweert, dat het de weg is, dien de H. Willibrordus genomen heeft, toen hij hier ten lande het geloof verkondigde. Wat hiervan zij, blijkbaar leidt het de kerk voorbij, waaraan het dus zijnen naam niet ontleent.

Stramproysche guldens. Stramproy is eene dier veelvuldige plaatsen van ons gewest, waar, in vroegere eeuwen, geld werd geslagen. In eene verordening over het muntwezen, van den 14 Maart 1402, zegt Reinoud van Gelder het volgende: »Item enen Strampraedsche gulden (is) twintig groet". Wijlen de Heer van der Chys, die in zijn werk, getiteld: *Munten der voormalige graven en hertogen van Gelderland* (1), het Charter van gemelden Reinoud aangeeft, voegt daar, bladz. 277, deze opmerking bij. »De Stramprodsche gulden is waarschijnlijk eene gouden munt geweest, die men in het vlek Stamproy in Limburg sloeg; zij is ons alleen uit deze plaats in het bovenge-

(1) Van der Chys, *De munten der leenen van Limburg* enz. bladz. 185, 191 en *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland* bladz. 277.

Digitized by Google

meld Charter bekend". In hetzelfde werk, bladz. 390, in een uittreksel van een aanteekeningsboekje, medegedeeld door den Heer Ch. Guillon te Roermond leest men: »Item int jaer van XCIJ due sluech men gulden geheiten Strampraedsche gulden, elck stuck XIIIJ widten".

Het vorstelijk recht van te munten bestond al vroeg in het vorstendom Thorn; het werd reeds, krachtens een diploma des jaars 966 aan den H. Ansfridus, stichter der adelijke abdij aldaar vergund (1). Van dat recht hebben dan ook de Vorstinnen des lands ten allen tijde gebruik gemaakt; getuige eene munt van de abdis Gerberga, uit de elfde eeuw (2) en talrijke munten der latere abdissen.

Daar echter dit geld enkel binnen de grenzen van het vorstendom Thorn gangbaar was, zoo moest vermoedelijk de Stramproysche geldspecie dienen tot pasmunt in den handel met de bewoners van de aangrenzende graafschappen.

Ten slotte laten wij hier eenige familie-namen volgen die wij uit een register van 1592 hebben afgeschreven.

Aechten.	Gebelen.	Meulen.	Spranckenis.
Arits.	Geraedts.	Moons.	Styns.
Beckers.	Gerits.	Nels.	Syen.
Bonen.	Goerts.	Nessels.	Tochters.
Bonten.	Godttens.	Nouwen.	Tonen.
Bruins.	Groenen.	Nys.	Vaessen.
Campen.	Groenkens.	Nyssen.	Van Doren.
Collemans.	Haelermans.	Opstals.	Van Hooff.
Coumans.	Heermans.	Op den Pasch.	Van de Ven.
Creemers.	In den Reem.	Priemen	Veltmans
Crops.	Janssen.	Pouls.	Verdonck.
Cuenen.	Klingen.	Scherers.	Verheyden.

(1) Zie WOLTERS, *Notices sur Thorn* page 129 en VAN DER CHYS *De munten en leenen van Limburg* bladz. 148.

(2) *Revue numismatique Belge* 3me serie tome VI page 466.

Digitized by Google

Cumpers.	Lamberts.	Segmans.	Vermeulen.
Cuijpers.	Langen.	Sieveryns.	Verwylen.
Cuyps.	Lemmen.	Simons.	Vincken.
Deckers.	Linckens.	Smeets.	Vreyssen.
Dielen.	Linssen.	Souts.	Wiermans.
Eerens.	Luismans.	Stals.	Wilmen.
Eggelen.	Meikens.	Stapers.	Wouters.
Engels.	Mertens.	Stevens.	Zeerden.

De overlevering wijst de bouwhoeven Creemers, Moons, Souts en Veltmans aan als de stamhuizen des dorps.

§ VII.

Iets over de Teuten.

Wij sluiten deze aanteekeningen met eenige bescheiden te leveren over een genootschap dat, elders ongekend, in ons Kempenland sedert eeuwen gebloeid heeft. Het is de *Vereeniging* der *Teuten* (1).

De Teuten zijn lieden uit den burgerstand, die kleinhandel drijven, hunne koopwaren in steden en dorpen rondventen en de winsten daarvan gemeenschappelijk deelen (2). Men gaf hun dien naam, vermoedelijk omdat zij bij voorkeur in Duitschland, het land der Téuten, of Teutonen handel dreven. Zij vormden onderscheidene *gezelschappen* of *compagniën*, die enkel uit personen waren

(1) Nasporingen over de Teuten zijn gemaakt, door den Belgischen attaché d'Ambassade, te Berlijn E. DE BORGRAVE in zijn werk getiteld: *Les Belges en Allemagne.*

(2) Het misbruik dat misschien eenige struikroovers maakten van de Teutenvereeniging, heeft den Heer Ecrivisse wellicht aanleiding gegeven, om zijnen roman over de Teuten te schrijven. Het is mogelijk dat eene dievenbende, onder de leus van Teuten, zich als klein-handelaars bij de ingezetenen dezer landstreek, aanmeldde ten einde hunne woningen bij dag te bespieden en ze des nachts uit te plunderen. Doch welke instelling bestaat er, waarvan niet al eens misbruik gemaakt wordt?

Digitized by Google

zamengesteld, welke uit eene Teuten-familie voortsproten of althans ingezetenen waren der plaats, die tot dat gezelschap behoorde. Elk gezelschap stond op zich zelf en vestigde zich in een of ander gewest van Duitschland, waar het zijn handel dreef en daarin door geen andere compagnie gestoord werd. Zoo had onder anderen, het Teuten-gezelschap van Weert en omstreken, zijnen handelskring in het Hanoveraansche gevestigd, terwijl die der Belgische Kempen hunne waren in het Munsterland ter markt brachten. Het gezelschap waartoe de Teuten van Stramproy, Leveroy en waarschijnelijk van nog andere dorpen behoorden, had het Bergsche tot handelsgewest; het telde op het einde der vorige eeuw, dertig deelgenoten en acht-en-twintig knechten of leerlingen. Deze verhandelden hoofdzakelijk koperen en tinnen voorwerpen en later ook lakenstoffen. De Teut echter Willem Veltmans van Stramproy schijnt tot een ander gezelschap behoord te hebben, althans deze heeft in Lotharingen langen tijd handel gedreven in stalen-goederen en snijwerktuigen.

De Teuten van Hunsel en Grathem, die gezamelijk ook een gezelschap vormden, vervaardigden en verkochten koperen en tinnen waren. Te Saltzwedel in Brandenburg (Pruissen), bestaat thans nog eene inrichting van ijzer-smederij en koperslagerij, die door dat gezelschap tot stand werd gebracht en van zeer oude dagteekening is; althans voor eenige jaren vond men op den appel van eenen roomsch-katholieken kerktoren eener naburige gemeente, dat, in 1686, de Teuten van Grathem en Hunsel, dien appel gemaakt en ten geschenke hadden gegeven.

Om deelgenoot van dat gezelschap te wordeu, moest men tot eene Teuten-familie behooren. De jonge Teut werd naar Duitschland ter school gezonden en begon zijne

Digitized by Google

burgemeesters van Baexem, Grathem, Hunsel, Kessenich, Ittervoort, Neeritter, Stramproy en Thorn, een verdrag, waarin werd vastgesteld : dat er eene belasting zou gelegd worden op het gras en de heide, welke uit het broek zoude gehaald worden, alsmede op het vee, dat daarin ter weide ging; dat de opbrengst daarvan zoude strekken ter voldoening der grondcontributie en het overschot tusschen de rechthebbende gemeenten zou verdeeld worden. Al die gemeenten, behalve Stramproy, weigerden echter, op het einde van het jaar, de contributie van het broek te betalen. De gouverneur van Maastricht zond haar, den 5 December, eene waarschuwing, waarin hij haar met dwang bedreigde. Onze gemeente kreeg toen verlof, om alleen eene belasting te mogen heffen, van 4 centen voor iedere kar gras, turf of vlaggen, welke de ingezetene van bovengenoemde gemeenten uit het broek zouden halen, en één franc voor den weidegang van ieder stuk vee. Deze maatregel hield stand tot op het tijdstip der verdeeling van het broek.

In 1828 waagden het de bewoners van Bree en Beek *ruige* schapen in het broek te laten grazen. Deze schapensoort mocht, volgens art. 23 der wet van 20 September 1795 niet weiden op plaatsen, welke door *reine* schapen bezocht werden. Een ingezeten onzes dorps deed hierover zijn beklag aan de regeering, en de overtreding der wet hield op.

In 1829 werd hier de nachtwacht wettelijk geregeld. Wij geven het reglement ervan in Bijlage VII.

In Augustus 1831 leverde onze gemeente 400 pond vleesch aan het krijgsvolk dat te Roermond lag.

In 1832 moest ons dorp voor de troepen verschaffen, 2066 pond haver, 3822 pond hooi, 3688 pond stroo, en 129,68 gulden. Van den 21 tot den 29 April lag hier eene

Digitized by Google

afdeeling lanciers met 18 paarden onder de bevelen van luitenant Fasse.

Gedurende de Belgische revolutie, had onze bevolking dikwijls veel last van de zoogenaamde *partisans*, die zij, soms weken lang, huisvesting en onderhoud moest verschaffen.

De *garde-civique* was in ons dorp, te dien tijde, aldus zamengesteld: *Kapitein* Jan Matthias Eycken. *Eerste-luitenant* Petrus Jacobus Boonen. *Onder-luitenant* Jan Matthias Leenaerts. *Sergeant-majoor* Hendrik Creemers. *Fourrier* Petrus Jacobus Leenaerts. *Sergeant der* 1ste *sectie* Jan van der Loo. *Sergeant der* 2de *sectie* Hendrik Horniks. *Sergeant der* 3de *sectie* Jan Eerens. *Sergeant der* 4de *sectie* Jan Matthias Stals. *De acht caporaals* waren: Jacobus Luijsmans, Jacobus Aengevaren, Cornelius Creemers, Jan Matthias Keijers, Jan Matthias Nouwen, Michaël Gielissen, Jan Aengevaren en Jan Rutten.

Deze overheidspersonen telden 142 manschappen onder hun bevel en behoorden tot de 5de compagnie van het 3de bataillon.

In 1842 den 11 Juni verwittigde de burgemeester van Kessenich de gemeentebesturen van Stramproy, Hunsel en Neeritter, dat eenige bewoners van het gehucht Winkel (onder Molenbeersel) in plaats van hunnen turf in het broek te bereiden, het slijk op hunnen eigendom voerden, de heuvelen, die tot droogplaatsen moesten dienen, uitturfden en zich daartoe van den *netring* bedienden — een werktuig waardoor, naar veeler inzien, de veengrond beschadigd werd. De gemeentebesturen dienden daarover hun beklag in bij de regeering, met dien gevolge, dat vier ingezetenen van dat gehucht, die zich aan geen verbod stoorden, na een langdurig proces tot zware boeten veroordeeld werden. Hunne medeplichtigen

Digitized by Google

hadden bij tijds eene minnelijke schikking zoeken te treffen.

Het turfsteken in het broek heeft thans nauwelijks een tiental jaren geleden opgehouden, ten gevolge van een verbod van het Belgisch gouvernement. Tot aan dien tijd, had iedere bouwhoeve van ons dorp een bepaald getal turfheuvelen, die zij jaarlijks uitbaggerde. Vroeger, vóór het einde der vorige eeuw, werd als voorwaarde vereischt, dat ieder hoofd des huisgezins, op Nieuwjaarsnacht, de turfheuvelen moest teekenen, welke hij voor dat jaar in gebruik wilde nemen. Onder oogluiking van zekeren burgemeester Philipken, die in 1812 overleed, bleef die voorwaarde achterwege en behield elk huisgezin zijne turfplaats jaar in jaar uit. Door die toelating wierp hij, zooals hij zich uitdrukte, den inwoners de oogen vol turfmolm, opdat zij andere onnauwkeurigheden van zijn bestuur niet zouden zien.

Intusschen bleef, tot aan de verkooping der gemeenteheidegronden, het gebruik steeds in voege om *vlaggen* of *vlikken* te steken. Door middel eener zicht of schop worden de heideplanten met eene schil gronds van den bodem losgehakt, en op de veestallen over de mest geworpen, terwijl de dikkere en veenachtige zoden tot brandstof in den haard worden gebruikt.

In het voorjaar van 1847 was hier alles verschrikkelijk duur. Ten gevolge der aardappel-ziekte, welke zich 's jaars te voren, voor het eerst vertoond had en het mislukken der vruchten, waren vele armen genoodzaakt zich met kruiden en drooge vruchten te voeden, welke op andere tijden aan het vee gegeven worden. Ook hoorde men veel van dieverij en inbraak; de ingezetenen werden meermalen lastig gevallen, door onbekende personen, die hun des nachts brood kwamen vragen.

Digitized by Google

In de lente van 1870 werden in een stuk land, dicht nabij de *scheidstraat*, de volgende gouden en zilveren munten gevonden.

1. Postulaat van Horn, *Joannes de Horne, episcopus Leodiensis* (1482 — 1505).

2. Eene zilveren munt van denzelfde, met het jaargetal 1494.

3. Een schelling van Louis de Bourbon, bisschop van Luik (1456 — 1482).

4. Een ander stuk van denzelfde, met het omschrift *Benedic Dne hæreditati* (facta Hasselt).

5. Eene munt van Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, 1497.

6. Een geldstuk van Karel van Egmond (1492 — 1538). Omschrift: *Carolus Dux Geldriæ et Zutphaniæ.*

7. Eene munt van Rudolph van Diepholt, bisschop van Utrecht.

8. Een brabantsche stuiver en een halve braspenning van Philippus.

9. Een brabantsche stuiver van Karel V.

10. Philippus Clinquart, met *Philippus Dux Burgondiæ.*

11. Eene gouden munt van de stad Utrecht met de beeltenis van den H. Martinus.

12. Galeaz Matthias vice comes Duc Milevitanus.

13. *Joannes Dux Clivensis, comes Marcae, anno Domini* 1479.

14. Moneta nova civitatis Dulckensis, *keerzijde Sit nomen Dni benedictum.*

15. Een goudstuk van Philippus archidux austriæ.

16. Dubbel vierijzer, Carolus Duc Austriæ, *keerzijde Salvum fac Dne populum tuum*, anno 1494.

17. Zwollesche schelling van Rudolph II, Rom: imperator.

Digitized by Google

§ VI.

Gebruiken en eigenaardigheden. Het kerstbroodje, huwelijken, nabuurschap, geboorten en begrafenissen, St. Maartens-vuur, St. Willibrordus-pad, Stramproysche guldens, oudste familienamen en stamhuizen.

Kerstbroodje. Zooals wij met een woord aanstipten in de verhandeling van het *Arm-wezen*, was het vroeger hier gebruikelijk, dat op Kerstdag, in de kerk, kerstbroodjes onder de kinderen werden geworpen. Dit gebruik bestond ook elders (1). Te Geleen worden nog heden de kerstbroodjes van boven uit den toren over de verzamelde jeugd uitgestrooid. Te Neeroeteren halen de kinderen, op den tweeden Kerstdag, een broodje bij de molenaars des dorps. Te Oirbeek trekken de kinderen, op het Kerstfeest, troepsgewijze rond door het dorp, en zingen *Heijo! Christus is geboren* enz.; aan elk huis worden hun dan appelen, noten en andere versnaperingen geschonken. Dergelijk lied werd vroeger te dier gelegenheid ook te Echt gezongen. In Duitschland richt men op dien dag in elk huisgezin eenen kerstboom op, die met alles, wat het kinder-oog en hart genoegen doet, rijk beladen is.

Dit kindervermaak ter gelegenheid van het Kerstfeest, dat over geheel den Duitschen volkstam schijnt verspreid te zijn, heeft klaarblijkelijk eene christelijke strekking. De ouders trachten dan ongetwijfeld hunne kinderen, door deze vermakelijkheden, op te wekken tot deelneming aan de vreugde, welke de Kerk in die dagen bezielt, over de komst des Verlossers, die als pasgeboren kind zijne intrede heeft willen doen in deze wereld.

(1) Te Sittard, brengen nog heden de ouders hunne kinderen, op half vaste Zondag, naar de kapel van den Kollenberg, en werpen dan *krombroodjes* onder de dartelende kleinen.

Digitized by Google

Huwelijken. Gedurende de drie Zondagen, waarop het aanstaande huwelijk der verloofden in de kerk wordt afgekondigd, vieren de bruid en bruidegom feest. Een hunner naastbestaande bloedverwanten noodigt hen, met hunne ouders of voogden, ten eten en geeft, hun ter eere, de zoogenaamde *weggensop.* Dit gerecht is eene zamenstelling van wittebrood en melk, met suiker en room rijkelijk bestrooid. Deze weggensop was voor dertig jaren de eenigste spijze, welke op dat feestmaal ter tafel kwam; thans echter wordt dat voedsel meestal door andere spijzen vervangen.

In den namiddag vóór het bruiloftsfeest, wordt de bruid of bruidegom plechtig overgevoerd naar de woning, waarin de bruiloft zal gevierd worden. Het vervoermiddel is eene kar met witte huif overspannen, waarin de verloofde met een paar vrienden of vriendinnen heeft plaats genomen. Deze makkers zijn er op uit, om bij het afscheidsmaal, eenige tafelbenoodigdheden te verduisteren, ten einde de huisgenooten daardoor in verlegenheid te brengen. Ook gebeurt het niet zelden, dat op den terugtocht, de weg door boomtakken of andere hindernissen versperd is; zoodat de voerman zich genoodzaakt ziet, om óf zijne reis door de akkers te vervolgen, óf de hulp van anderen in te roepen. In den avond wordt de nieuw aangekomene bij de bloedverwanten of buren gehuisvest, waar zijn nachtverblijf gereed is. Bruid en bruidegom schenken, ter gelegenheid van hun huwelijk, kleedingstukken aan hunne vrienden. Zulk geschenk draagt den naam van *bruidstuk.*

De bruidegom moet enkel de schoenen verschaffen aan zijne toekomstige echtgenoote; bed met toebehoor is ten laste der bruid. Deze vervaardigt de hemden, die beiden

Digitized by Google

op den trouwdag zullen aantrekken, alsmede de slaaplakens, welke hun huwelijksbed zullen dekken en teekent die met zwarte naamletters. Deze voorwerpen worden sedert dien, althans bij de eenigzins gegoede ingezetenen, nimmermeer in gebruik genomen; zij zijn bestemd om beiden eens tot doodshemd en doodsmantel te strekken en worden te dien einde, tegelijk met eene witte slaapmuts, welke de bruid met zwart lint omzoomd heeft, zorgvuldig bewaard.

Thans is het gebruik schier algemeen in ons dorp, dat niet alleen het huwelijk wordt ingezegend onmiddelijk na de plechtige hoogmis, die voor bruid en bruidegom wordt opgedragen, en waarin bloedverwanten en genoodigden tegenwoordig zijn; maar ook daags daarna wordt eene plechtige zieledienst gehouden, voor de overledene ouders of bloedverwanten der nieuw gehuwden. Na de voltrekking des huwelijks, was vóór dertig jaren het gebruik ook nog in voege, dat de bruid, bij het verlaten der kerk, tarwen broodjes over haar hoofd wierp tusschen de toegestroomde schooljeugd.

Mocht het gebeuren, dat in latere dagen de gehuwden, door hunne oneenigheden of ontrouw, tot ergernis strekken der gemeentenaren, dan wordt hun daarvoor wel eens eene geduchte en luidklinkende les gegeven. Tegen den avond vergadert eene menigte mannen en jongelingen, gewapend met zweepen, bellen, reesters, oven- en keteldeksels, horens, kagchelpijpen en andere geraasmakende voorwerpen, en heft rondom de woning van het oneenige echtpaar, een oorverscheurend ketelmuziek aan, dat met gehuil, geroep en geschreeuw gepaard, op een uur ver afstands vernomen wordt. Zulks noemt men *den ezel drijven*! Het behoeft niet gezegd, dat zoodanige bejegening, voor hen, die er het voorwerp van zijn, alles behalve prettig is.

Digitized by Google

Dit gebruik is, in zoover wij weten, over een groot deel van Limburg bekend en in voege.

Nabuurschap, geboorte en begrafenissen. Opmerkelijk zijn de betrekkingen, die tusschen de bewoners eener zelfde buurt wederkeerig onderhouden worden. De nabuurschap doet verschillende rechten en verplichtingen ontstaan, waaraan over het algemeen zoo zeer wordt vastgehouden, dat de weigering om met iemand nabuurschap te houden, of het afbreken der reeds bestaande nabuurschap, steeds als eene zeer groote beleediging wordt aangezien. Wil iemand bij voorbeeld eenen put graven, dan is de taak der buren de opening daartoe te delven; gaat iemand een gebouw oprichten, dan worden de naburen uitgenoodigd, om de steenen daartoe, somtijds uren ver, te gaan halen.

De buurvrouwen hebben recht, om bij den doop eens kinds en de daaropvolgende feestelijkheid tegenwoordig te zijn. Bij haar vertrek met het kind en hare terugkomst van den doop, bidden zij eene wijl gezamelijk in het geboorte-huis. Zij volgen, in haren tocht ter kerke en terug, steeds den *lijkweg* dat is, den straatweg, die voor een voertuig het rechtst ter kerke leidt.

Eenige dagen daarna, komen de burinnen en de vrouwen der naaste bloedverwanten de moeder en het kind bezoeken, en brengen haar peperkoek en andere versnaperingen ten geschenke. Men noemt dit bezoek »met den eierschoot gaan" wijl in vroegere dagen, dit geschenk alleen in eieren bestond.

Is er iemand gestorven, dan hebben de geburen te zorgen voor al de toebereidselen der begrafenis. Zij doen aangifte van het overlijden bij den pastoor en burgemeester; zij luiden de klokken; zij gaan de bloedverwanten, hoe ver verwijderd dan ook, uitnoodigen om bij de ter

Digitized by Google

aarde besteding tegenwoordig te zijn; zij bestellen de doodkist; waken des nachts bij het lijk en komen telken avond gezamelijk den rozekrans bidden. Zij voeren het ligchaam ten grave, delven het graf en versieren het, zoo de persoon ongehuwd is, met palmtakken. Allen zoowel mannen als vrouwen, wonen de begrafenis-plechtigheid bij, en keeren, na den lijkdienst, met de bloedverwanten naar het sterfhuis terug, waar zij gezamelijk het eenvoudig ontbijt gebruiken, dat al wederom door de buren en burinnen is toebereid. De drie daaropvolgende Zondagen, gaan bloedverwanten en geburen onder de hoogmis ten offer en vergaderen na den dienst, op het kerkhof, om bij het graf des overledenen te bidden; daarna trekken zij, even als op den begrafenis-dag, processies-gewijze rondom het graf en keeren dan huiswaarts.

Het eerste en laatste teeken, dat bij het overlijden van iemand, met de klok gegeven wordt, duidt aan of de afgestorvene een man, vrouw of kind is. Het driemaal kleppen met de zwaarste klok is een teeken, dat een mans-persoon gestorven is; het kleppen met de middel-klok kondigt den dood aan van eene vrouwspersoon, terwijl het overlijden van een kind, alleen met de kleinste klok gemeld wordt.

Vroeger, op het laatst der vorige eeuw nog, hield men, drie weken na de begrafenis, ook eene zoogenaamde *geheele* of *halve uitvaart*. Deze echter geleek meer op eene feestelijkheid dan op eene rouwplechtigheid. Nadat de heilige Dienst in de kerk ten einde was, ontvingen de schoolkinderen, die de *heele* uitvaart hadden bijgewoond, elk een wittebroodskoekje, *mustel* geheeten; de bloedverwanten en buren keerden naar het sterfhuis terug en vierden, het overige van den dag tot den avond toe, duchtig feest. Doorgaans werd voor die gelegenheid een

Digitized by Google

stuk rundvee geslacht. De genoodigden zelven moesten elk de noodige melk en eene *rij weggen* (zes broodjes) leveren, alsook hun eigen mes, vork en lepel medebrengen. Deze tafelgereedschappen droeg ook ieder ander bij zich, die in de omliggende plaatsen ter kermis ging. Van daar dat men nu nog enkele vorken vindt, die zich, even als een knijpmes, toeslaan en klaarblijkelijk de bestemming hadden om in den zak te worden rondgedragen.

De *halve* uitvaart verschilde van de *geheele*, enkel hierin dat de genoodigden slechts eene halve *rij weggen* medebrachten, en alleen het middagmaal gebruikten.

St. Maartens-vuur. Eene vermakelijkheid, waarvan vroeger het volk, niet alleen hier ter plaatse maar ook elders hartstochtelijk veel hield was *het stoken van Sinte-Maartens-vuur*. Reeds eenige weken te voren, trok de schooljeugd al zingend met kruiwagens door de straten en zamelde bij alle inwoners, takkebossen, afval van vlas, turf, hout en andere brandstoffen in. Wee hun, die eene bijdrage weigerden, zij konden er zeker van zijn, dat hun het dubbele van het anders vereischte, ontroofd werd. Prachtige dennenboomen werden uit de bosschen gehaald en tot middelpunt gebruikt van eenen ontzagchelijk grooten brandstapel, dien elke buurt in het nabijgelegen veld oprichtte. In den avond van den 11 November, feestdag van den H. Martinus, waren allen, grooten en kleinen, ouders en kinderen in de akkers aanwezig. Terwijl de brandstapel zijne vlammen hemelhoog verhief, vermaakte de jeugd zich met over kaarsjes te springen, en waarden de levenslustige knapen, in groote menigte, met hunne brandende toortsen en fakkels ver door de velden rond. Het geflikker der menigte vuren, die men rondom zich ontwaarde, het ronddwalen van honderde fakkellichten, het gejoel der duizende toeschouwers leverde een ver-

Digitized by Google

aarde besteding tegenwoordig te zijn; zij bestellen de doodkist; waken des nachts bij het lijk en komen telken avond gezamelijk den rozekrans bidden. Zij voeren het ligchaam ten grave, delven het graf en versieren het, zoo de persoon ongehuwd is, met palmtakken. Allen zoowel mannen als vrouwen, wonen de begrafenis-plechtigheid bij, en keeren, na den lijkdienst, met de bloedverwanten naar het sterfhuis terug, waar zij gezamelijk het eenvoudig ontbijt gebruiken, dat al wederom door de buren en burinnen is toebereid. De drie daaropvolgende Zondagen, gaan bloedverwanten en geburen onder de hoogmis ten offer en vergaderen na den dienst, op het kerkhof, om bij het graf des overledenen te bidden; daarna trekken zij, even als op den begrafenis-dag, processies-gewijze rondom het graf en keeren dan huiswaarts.

Het eerste en laatste teeken, dat bij het overlijden van iemand, met de klok gegeven wordt, duidt aan of de afgestorvene een man, vrouw of kind is. Het driemaal kleppen met de zwaarste klok is een teeken, dat een manspersoon gestorven is; het kleppen met de middel-klok kondigt den dood aan van eene vrouwspersoon, terwijl het overlijden van een kind, alleen met de kleinste klok gemeld wordt.

Vroeger, op het laatst der vorige eeuw nog, hield men, drie weken na de begrafenis, ook eene zoogenaamde *geheele* of *halve uitvaart*. Deze echter geleek meer op eene feestelijkheid dan op eene rouwplechtigheid. Nadat de heilige Dienst in de kerk ten einde was, ontvingen de schoolkinderen, die de *heele* uitvaart hadden bijgewoond, elk een wittebroodskoekje, *mustel* geheeten; de bloedverwanten en buren keerden naar het sterfhuis terug en vierden, het overige van den dag tot den avond toe, duchtig feest. Doorgaans werd voor die gelegenheid een

Digitized by Google

stuk rundvee geslacht. De genoodigden zelven moesten elk de noodige melk en eene *rij weggen* (zes broodjes) leveren, alsook hun eigen mes, vork en lepel medebrengen. Deze tafelgereedschappen droeg ook ieder ander bij zich, die in de omliggende plaatsen ter kermis ging. Van daar dat men nu nog enkele vorken vindt, die zich, even als een knijpmes, toeslaan en klaarblijkelijk de bestemming hadden om in den zak te worden rondgedragen.

De *halve* uitvaart verschilde van de *geheele*, enkel hierin dat de genoodigden slechts eene halve *rij weggen* medebrachten, en alleen het middagmaal gebruikten.

St. Maartens-vuur. Eene vermakelijkheid, waarvan vroeger het volk, niet alleen hier ter plaatse maar ook elders hartstochtelijk veel hield was *het stoken van Sinte-Maartens-vuur*. Reeds eenige weken te voren, trok de schooljeugd al zingend met kruiwagens door de straten en zamelde bij alle inwoners, takkebossen, afval van vlas, turf, hout en andere brandstoffen in. Wee hun, die eene bijdrage weigerden, zij konden er zeker van zijn, dat hun het dubbele van het anders vereischte, ontroofd werd. Prachtige dennenboomen werden uit de bosschen gehaald en tot middelpunt gebruikt van eenen ontzagchelijk grooten brandstapel, dien elke buurt in het nabijgelegen veld oprichtte. In den avond van den 11 November, feestdag van den H. Martinus, waren allen, grooten en kleinen, ouders en kinderen in de akkers aanwezig. Terwijl de brandstapel zijne vlammen hemelhoog verhief, vermaakte de jeugd zich met over kaarsjes te springen, en waarden de levenslustige knapen, in groote menigte, met hunne brandende toortsen en fakkels ver door de velden rond. Het geflikker der menigte vuren, die men rondom zich ontwaarde, het ronddwalen van honderde fakkellichten, het gejoel der duizende toeschouwers leverde een ver-

Digitized by Google

rukkend schouwspel op. Zoodra de brandstoffen door het vuur verteerd waren, keerden alle huiswaarts, en vergastten zich aan koek en meelpap; een gerecht dat algemeen en uitsluitend dien avond gebruikt werd.

Vermoedelijk heeft de vrees voor brandstichting en andere buitensporigheden dit gebruik, dat niet alleen in Limburg maar ook in Noordbrabant en Holland in voege was, nagenoeg overal afgeschaft.

St. Willibrordus-pad. Als eene merkwaardigheid onzes dorps wordt steeds beschouwd het St. Willibrordus-pad, dat in de richting van het Westen naar het Oosten, recht door het veld loopt, en op nagenoeg gelijken afstand van de kerk eenerzijds, en van de aardenbaan naar Bocholt anderzijds, zich verliest in den straatweg, die naar Weert leidt. De volksoverlevering beweert, dat het de weg is, dien de H. Willibrordus genomen heeft, toen hij hier ten lande het geloof verkondigde. Wat hiervan zij, blijkbaar leidt het de kerk voorbij, waaraan het dus zijnen naam niet ontleent.

Stramproysche guldens. Stramproy is eene dier veelvuldige plaatsen van ons gewest, waar, in vroegere eeuwen, geld werd geslagen. In eene verordening over het muntwezen, van den 14 Maart 1402, zegt Reinoud van Gelder het volgende: »Item enen Strampraedsche gulden (is) twintig groet". Wijlen de Heer van der Chys, die in zijn werk, getiteld: *Munten der voormalige graven en hertogen van Gelderland* (1), het Charter van gemelden Reinoud aangeeft, voegt daar, bladz. 277, deze opmerking bij. »De Stramprodsche gulden is waarschijnlijk eene gouden munt geweest, die men in het vlek Stamproy in Limburg sloeg; zij is ons alleen uit deze plaats in het bovenge-

(1) Van der Chys, *De munten der leenen van Limburg* enz. bladz. 185, 191 en *Munten der Graven en Hertogen van Gelderland* bladz. 277.

Digitized by Google

meld Charter bekend". In hetzelfde werk, bladz. 390, in een uittreksel van een aanteekeningsboekje, medegedeeld door den Heer Ch. Guillon te Roermond leest men: »Item int jaer van XCIJ due sluech men gulden geheiten Strampraedsche gulden, elck stuck XIIIJ widten".

Het vorstelijk recht van te munten bestond al vroeg in het vorstendom Thorn; het werd reeds, krachtens een diploma des jaars 966 aan den H. Ansfridus, stichter der adelijke abdij aldaar vergund (1). Van dat recht hebben dan ook de Vorstinnen des lands ten allen tijde gebruik gemaakt; getuige eene munt van de abdis Gerberga, uit de elfde eeuw (2) en talrijke munten der latere abdissen.

Daar echter dit geld enkel binnen de grenzen van het vorstendom Thorn gangbaar was, zoo moest vermoedelijk de Stramproysche geldspecie dienen tot pasmunt in den handel met de bewoners van de aangrenzende graafschappen.

Ten slotte laten wij hier eenige familie-namen volgen die wij uit een register van 1592 hebben afgeschreven.

Aechten.	Gebelen.	Meulen.	Spranckenis.
Arits.	Geraedts.	Moons.	Styns.
Beckers.	Gerits.	Nels.	Syen.
Bonen.	Goerts.	Nessels.	Tochters.
Bonten.	Godttens.	Nouwen.	Tonen.
Bruins.	Groenen.	Nys.	Vaessen.
Campen.	Groenkens.	Nyssen.	Van Doren.
Collemans.	Haelermans.	Opstals.	Van Hooff.
Coumans.	Heermans.	Op den Pasch.	Van de Ven.
Creemers.	In den Reem.	Priemen	Veltmans
Crops.	Janssen.	Pouls.	Verdonck.
Cuenen.	Klingen.	Scherers.	Verheyden.

(1) Zie WOLTERS, *Notices sur Thorn* page 129 en VAN DER CHYS *De munten en leenen van Limburg* bladz. 148.

(2) *Revue numismatique Belge* 3me serie tome VI page 466.

Digitized by Google

Cumpers.	Lamberts.	Segmans.	Vermeulen.
Cuijpers.	Langen.	Sieveryns.	Verwylen.
Cuyps.	Lemmen.	Simons.	Vincken.
Deckers.	Linckens.	Smeets.	Vreyssen.
Dielen.	Linssen.	Souts.	Wiermans.
Eerens.	Luismans.	Stals.	Wilmen.
Eggelen.	Meikens.	Stapers.	Wouters.
Engels.	Mertens.	Stevens.	Zeerden.

De overlevering wijst de bouwhoeven Creemers, Moons, Souts en Veltmans aan als de stamhuizen des dorps.

§ VII.

Iets over de Teuten.

Wij sluiten deze aanteekeningen met eenige bescheiden te leveren over een genootschap dat, elders ongekend, in ons Kempenland sedert eeuwen gebloeid heeft. Het is de *Vereeniging* der *Teuten* (1).

De Teuten zijn lieden uit den burgerstand, die kleinhandel drijven, hunne koopwaren in steden en dorpen rondventen en de winsten daarvan gemeenschappelijk deelen (2). Men gaf hun dien naam, vermoedelijk omdat zij bij voorkeur in Duitschland, het land der Teuten, of Teutonen handel dreven. Zij vormden onderscheidene *gezelschappen* of *compagniën*, die enkel uit personen waren

(1) Nasporingen over de Teuten zijn gemaakt, door den Belgischen attaché d'Ambassade, te Berlijn E. DE BORGRAVE in zijn werk getiteld: *Les Belges en Allemagne.*

(2) Het misbruik dat misschien eenige struikroovers maakten van de Teutenvereeniging, heeft den Heer Ecrivisse wellicht aanleiding gegeven, om zijnen roman over de Teuten te schrijven. Het is mogelijk dat eene dievenbende, onder de leus van Teuten, zich als klein-handelaars bij de ingezetenen dezer landstreek, aanmeldde ten einde hunne woningen bij dag te bespieden en ze des nachts uit te plunderen. Doch welke instelling bestaat er, waarvan niet al eens misbruik gemaakt wordt?

Digitized by Google

zamengesteld, welke uit eene Teuten-familie voortsproten of althans ingezetenen waren der plaats, die tot dat gezelschap behoorde. Elk gezelschap stond op zich zelf en vestigde zich in een of ander gewest van Duitschland, waar het zijn handel dreef en daarin door geen andere compagnie gestoord werd. Zoo had onder anderen, het Teuten-gezelschap van Weert en omstreken, zijnen handelskring in het Hanoveraansche gevestigd, terwijl die der Belgische Kempen hunne waren in het Munsterland ter markt brachten. Het gezelschap waartoe de Teuten van Stramproy, Leveroy en waarschijnelijk van nog andere dorpen behoorden, had het Bergsche tot handelsgewest; het telde op het einde der vorige eeuw, dertig deelgenoten en acht-en-twintig knechten of leerlingen. Deze verhandelden hoofdzakelijk koperen en tinnen voorwerpen en later ook lakenstoffen. De Teut echter Willem Veltmans van Stramproy schijnt tot een ander gezelschap behoord te hebben, althans deze heeft in Lotharingen langen tijd handel gedreven in stalen-goederen en snijwerktuigen.

De Teuten van Hunsel en Grathem, die gezamelijk ook een gezelschap vormden, vervaardigden en verkochten koperen en tinnen waren. Te Saltzwedel in Brandenburg (Pruissen), bestaat thans nog eene inrichting van ijzer-smederij en koperslagerij, die door dat gezelschap tot stand werd gebracht en van zeer oude dagteekening is; althans voor eenige jaren vond men op den appel van eenen roomsch-katholieken kerktoren eener naburige gemeente, dat, in 1686, de Teuten van Grathem en Hunsel, dien appel gemaakt en ten geschenke hadden gegeven.

Om deelgenoot van dat gezelschap te wordeu, moest men tot eene Teuten-familie behooren. De jonge Teut werd naar Duitschland ter school gezonden en begon zijne

Digitized by Google

handelszaak met de koopwaren over land te kruien of in een marskraam rond te dragen; vervolgens werd hij uitventer en keerde eindelijk, na eenige jaren, tot de inrichting terug, waar hij dan eene vaste betrekking verwierf en een aandeel kreeg in de winsten der vereeniging.

Niet weinig overeenkomst met de zoo even genoemde vereeniging had het gezelschap, waartoe de Teuten van Meyel, Nederweert, Heythuizen en Roggel behoorden. Volgens de getuigenis van een oud lid des gezelschaps, bestond zijne compagnie uit één *baas*, één *onderbaas* en zestien *leden*. De leden hadden allen een zelfde aandeel in de winst, doch de *knechten* of *leerlingen* moesten eerst zes jaren gediend hebben, alvorens zij in de baten des gezelschaps begonnen te deelen. Hun reglement was niet geschreven, maar door overlevering aan allen bekend.

De jongere Teut moest den oudere onderdanig zijn. Alle deelgenooten hadden dezelfde kleederdracht, uitgenomen de baas, die op zijnen rok zilveren knoopen droeg, welke hij van een der leden des gezelschaps koopen moest. Even zóó waren de jonge Teuten verplicht de kleedingstukken, welker vorm en dracht door het reglement niet bepaald waren, alsmede andere benoodigdheden, waarin hunne compagnie handel dreef, van de oudere Teuten te koopen en hun daarvoor eenen hoogen prijs te geven; zóó betaalden zij, bij voorbeeld, voor een horlogie tachtig thaler.

De Teuten mochten niet alléén op den handel gaan, maar moesten steeds een hunner medegezellen bij zich hebben. Op hunne handelsreis werd verlangd dat zij de herbergen aandeden, doch moesten zich nauwgezet in acht nemen tegen dronkenschap; ook was hun verboden, buiten den handel, bijzondere gesprekken of betrekkingen aan te knoopen met lieden, die zelf geen handel dreven.

Digitized by Google

Hunne koopwaren bestonden in tinnen en koperen voorwerpen, in staal en snijwerktuigen. Soortgelijke waren werden ook door hen bij de ingezetenen voor billijken prijs hersteld. Bovengemelde Teut had zelf ook verschillende koperen toren-appels geleverd aan kerken in de omstreken van Stendal, eene stad in oud-Pruissen, waar zijn gezelschap zich ophield, en waar toenmaals het gebruik in voege kwam, om koperen appels op de spitsen der kerktorens te plaatsen.

De Teuten hadden eene hun eigene spraak, waarvan wij, aardigheidshalve, een paar staaltjes nederschrijven.

»Es der olmse kluf nicht mi wilt brögelen, gift hi de kas aan zin olmse knülle, un spoort in de sloorkas. Die olmse mos roberte dan so gut es der olmse kluf," dat is:

Als de oude boer (in oud-Pruissen) zijne boerderij niet meer wil bestieren, geeft hij ze over aan zijn oudsten zoon, en gaat hij het kleine huis bewonen in de nabijheid der bouwhoeve. De oude boerin rookt dan zoo goed, als de oude boer.

»Die Kesselführer rölsutsen in goor mit die klufs un brögelhudsen, kwint paen bi nol un vitse nol, un brögelen vitsenhoed un nicht gresiken", d. w. z.

De Teuten drijven handel in koper met boeren en burgers, winnen geld met honderden en duizenden, en dienen God en niet den duivel.

Wat de straf betreft, die op de overtreders der regels werd toegepast, deze bestond hoofdzakelijk in het toedienen van stokslagen, niet zoo zeer om den schuldige daardoor te pijnigen, als wel om hem met schande en schaamte te overladen.

Alle leden van het gezelschap vergaderden op de vier hooge Feestdagen des jaars, waarop zij, volgens voorschrift, gehouden waren tot de HH. Sakramenten te naderen.

Digitized by Google

handelszaak met de koopwaren over land te kruien of in een marskraam rond te dragen; vervolgens werd hij uitventer en keerde eindelijk, na eenige jaren, tot de inrichting terug, waar hij dan eene vaste betrekking verwierf en een aandeel kreeg in de winsten der vereeniging.

Niet weinig overeenkomst met de zoo even genoemde vereeniging had het gezelschap, waartoe de Teuten van Meyel, Nederweert, Heythuizen en Roggel behoorden. Volgens de getuigenis van een oud lid des gezelschaps, bestond zijne compagnie uit één *baas*, één *onderbaas* en zestien *leden*. De leden hadden allen een zelfde aandeel in de winst, doch de *knechten* of *leerlingen* moesten eerst zes jaren gediend hebben, alvorens zij in de baten des gezelschaps begonnen te deelen. Hun reglement was niet geschreven, maar door overlevering aan allen bekend.

De jongere Teut moest den oudere onderdanig zijn. Alle deelgenooten hadden dezelfde kleederdracht, uitgenomen de baas, die op zijnen rok zilveren knoopen droeg, welke hij van een der leden des gezelschaps koopen moest. Even zóó waren de jonge Teuten verplicht de kleedingstukken, welker vorm en dracht door het reglement niet bepaald waren, alsmede andere benoodigdheden, waarin hunne compagnie handel dreef, van de oudere Teuten te koopen en hun daarvoor eenen hoogen prijs te geven; zóó betaalden zij, bij voorbeeld, voor een horlogie tachtig thaler.

De Teuten mochten niet alléén op den handel gaan, maar moesten steeds een hunner medegezellen bij zich hebben. Op hunne handelsreis werd verlangd dat zij de herbergen aandeden, doch moesten zich nauwgezet in acht nemen tegen dronkenschap; ook was hun verboden, buiten den handel, bijzondere gesprekken of betrekkingen aan te knoopen met lieden, die zelf geen handel dreven.

Digitized by Google

Hunne koopwaren bestonden in tinnen en koperen voorwerpen, in staal en snijwerktuigen. Soortgelijke waren werden ook door hen bij de ingezetenen voor billijken prijs hersteld. Bovengemelde Teut had zelf ook verschillende koperen toren-appels geleverd aan kerken in de omstreken van Stendal, eene stad in oud-Pruissen, waar zijn gezelschap zich ophield, en waar toenmaals het gebruik in voege kwam, om koperen appels op de spitsen der kerktorens te plaatsen.

De Teuten hadden eene hun eigene spraak, waarvan wij, aardigheidshalve, een paar staaltjes nederschrijven.

»Es der olmse kluf nicht mi wilt brögelen, gift hi de kas aan zin olmse knülle, un spoort in de sloorkas. Die olmse mos roberte dan so gut es der olmse kluf," dat is:

Als de oude boer (in oud-Pruissen) zijne boerderij niet meer wil bestieren, geeft hij ze over aan zijn oudsten zoon, en gaat hij het kleine huis bewonen in de nabijheid der bouwhoeve. De oude boerin rookt dan zoo goed, als de oude boer.

»Die Kesselführer rölsutsen in goor mit die klufs un brögelhudsen, kwint paen bi nol un vitse nol, un brögelen vitsenhoed un nicht gresiken", d. w. z.

De Teuten drijven handel in koper met boeren en burgers, winnen geld met honderden en duizenden, en dienen God en niet den duivel.

Wat de straf betreft, die op de overtreders der regels werd toegepast, deze bestond hoofdzakelijk in het toedienen van stokslagen, niet zoo zeer om den schuldige daardoor te pijnigen, als wel om hem met schande en schaamte te overladen.

Alle leden van het gezelschap vergaderden op de vier hooge Feestdagen des jaars, waarop zij, volgens voorschrift, gehouden waren tot de HH. Sakramenten te naderen.

Digitized by Google

handelszaak met de koopwaren over land te kruien of in een marskraam rond te dragen; vervolgens werd hij uitventer en keerde eindelijk, na eenige jaren, tot de inrichting terug, waar hij dan eene vaste betrekking verwierf en een aandeel kreeg in de winsten der vereeniging.

Niet weinig overeenkomst met de zoo even genoemde vereeniging had het gezelschap, waartoe de Teuten van Meyel, Nederweert, Heythuizen en Roggel behoorden. Volgens de getuigenis van een oud lid des gezelschaps, bestond zijne compagnie uit één *baas*, één *onderbaas* en zestien *leden*. De leden hadden allen een zelfde aandeel in de winst, doch de *knechten* of *leerlingen* moesten eerst zes jaren gediend hebben, alvorens zij in de baten des gezelschaps begonnen te deelen. Hun reglement was niet geschreven, maar door overlevering aan allen bekend.

De jongere Teut moest den oudere onderdanig zijn. Alle deelgenooten hadden dezelfde kleederdracht, uitgenomen de baas, die op zijnen rok zilveren knoopen droeg, welke hij van een der leden des gezelschaps koopen moest. Even zóó waren de jonge Teuten verplicht de kleedingstukken, welker vorm en dracht door het reglement niet bepaald waren, alsmede andere benoodigdheden, waarin hunne compagnie handel dreef, van de oudere Teuten te koopen en hun daarvoor eenen hoogen prijs te geven; zóó betaalden zij, bij voorbeeld, voor een horlogie tachtig thaler.

De Teuten mochten niet alléén op den handel gaan, maar moesten steeds een hunner medegezellen bij zich hebben. Op hunne handelsreis werd verlangd dat zij de herbergen aandeden, doch moesten zich nauwgezet in acht nemen tegen dronkenschap; ook was hun verboden, buiten den handel, bijzondere gesprekken of betrekkingen aan te knoopen met lieden, die zelf geen handel dreven.

Digitized by Google

Hunne koopwaren bestonden in tinnen en koperen voorwerpen, in staal en snijwerktuigen. Soortgelijke waren werden ook door hen bij de ingezetenen voor billijken prijs hersteld. Bovengemelde Teut had zelf ook verschillende koperen toren-appels geleverd aan kerken in de omstreken van Stendal, eene stad in oud-Pruissen, waar zijn gezelschap zich ophield, en waar toenmaals het gebruik in voege kwam, om koperen appels op de spitsen der kerktorens te plaatsen.

De Teuten hadden eene hun eigene spraak, waarvan wij, aardigheidshalve, een paar staaltjes nederschrijven.

»Es der olmse kluf nicht mi wilt brögelen, gift hi de kas aan zin olmse knülle, un spoort in de sloorkas. Die olmse mos roberte dan so gut es der olmse kluf," dat is:

Als de oude boer (in oud-Pruissen) zijne boerderij niet meer wil bestieren, geeft hij ze over aan zijn oudsten zoon, en gaat hij het kleine huis bewonen in de nabijheid der bouwhoeve. De oude boerin rookt dan zoo goed, als de oude boer.

»Die Kesselführer rölsutsen in goor mit die klufs un brögelhudsen, kwint paen bi nol un vitse nol, un brögelen vitsenhoed un nicht gresiken", d. w. z.

De Teuten drijven handel in koper met boeren en burgers, winnen geld met honderden en duizenden, en dienen God en niet den duivel.

Wat de straf betreft, die op de overtreders der regels werd toegepast, deze bestond hoofdzakelijk in het toedienen van stokslagen, niet zoo zeer om den schuldige daardoor te pijnigen, als wel om hem met schande en schaamte te overladen.

Alle leden van het gezelschap vergaderden op de vier hooge Feestdagen des jaars, waarop zij, volgens voorschrift, gehouden waren tot de HH. Sakramenten te naderen.

Digitized by Google

handelszaak met de koopwaren over land te kruien of in een marskraam rond te dragen; vervolgens werd hij uitventer en keerde eindelijk, na eenige jaren, tot de inrichting terug, waar hij dan eene vaste betrekking verwierf en een aandeel kreeg in de winsten der vereeniging.

Niet weinig overeenkomst met de zoo even genoemde vereeniging had het gezelschap, waartoe de Teuten van Meyel, Nederweert, Heythuizen en Roggel behoorden. Volgens de getuigenis van een oud lid des gezelschaps, bestond zijne compagnie uit één *baas*, één *onderbaas* en zestien *leden*. De leden hadden allen een zelfde aandeel in de winst, doch de *knechten* of *leerlingen* moesten eerst zes jaren gediend hebben, alvorens zij in de baten des gezelschaps begonnen te deelen. Hun reglement was niet geschreven, maar door overlevering aan allen bekend.

De jongere Teut moest den oudere onderdanig zijn. Alle deelgenooten hadden dezelfde kleederdracht, uitgenomen de baas, die op zijnen rok zilveren knoopen droeg, welke hij van een der leden des gezelschaps koopen moest. Even zóó waren de jonge Teuten verplicht de kleedingstukken, welker vorm en dracht door het reglement niet bepaald waren, alsmede andere benoodigdheden, waarin hunne compagnie handel dreef, van de oudere Teuten te koopen en hun daarvoor eenen hoogen prijs te geven; zóó betaalden zij, bij voorbeeld, voor een horlogie tachtig thaler.

De Teuten mochten niet alléén op den handel gaan, maar moesten steeds een hunner medegezellen bij zich hebben. Op hunne handelsreis werd verlangd dat zij de herbergen aandeden, doch moesten zich nauwgezet in acht nemen tegen dronkenschap; ook was hun verboden, buiten den handel, bijzondere gesprekken of betrekkingen aan te knoopen met lieden, die zelf geen handel dreven.

Digitized by Google

Hunne koopwaren bestonden in tinnen en koperen voorwerpen, in staal en snijwerktuigen. Soortgelijke waren werden ook door hen bij de ingezetenen voor billijken prijs hersteld. Bovengemelde Teut had zelf ook verschillende koperen toren-appels geleverd aan kerken in de omstreken van Stendal, eene stad in oud-Pruissen, waar zijn gezelschap zich ophield, en waar toenmaals het gebruik in voege kwam, om koperen appels op de spitsen der kerktorens te plaatsen.

De Teuten hadden eene hun eigene spraak, waarvan wij, aardigheidshalve, een paar staaltjes nederschrijven.

»Es der olmse kluf nicht mi wilt brögelen, gift hi de kas aan zin olmse knülle, un spoort in de sloorkas. Die olmse mos roberte dan so gut es der olmse kluf," dat is:

Als de oude boer (in oud-Pruissen) zijne boerderij niet meer wil bestieren, geeft hij ze over aan zijn oudsten zoon, en gaat hij het kleine huis bewonen in de nabijheid der bouwhoeve. De oude boerin rookt dan zoo goed, als de oude boer.

»Die Kesselführer rölsutsen in goor mit die klufs un brögelhudsen, kwint paen bi nol un vitse nol, un brögelen vitsenhoed un nicht gresiken", d. w. z.

De Teuten drijven handel in koper met boeren en burgers, winnen geld met honderden en duizenden, en dienen God en niet den duivel.

Wat de straf betreft, die op de overtreders der regels werd toegepast, deze bestond hoofdzakelijk in het toedienen van stokslagen, niet zoo zeer om den schuldige daardoor te pijnigen, als wel om hem met schande en schaamte te overladen.

Alle leden van het gezelschap vergaderden op de vier hooge Feestdagen des jaars, waarop zij, volgens voorschrift, gehouden waren tot de HH. Sakramenten te naderen.

Digitized by Google

handelszaak met de koopwaren over land te kruien of in een marskraam rond te dragen; vervolgens werd hij uitventer en keerde eindelijk, na eenige jaren, tot de inrichting terug, waar hij dan eene vaste betrekking verwierf en een aandeel kreeg in de winsten der vereeniging.

Niet weinig overeenkomst met de zoo even genoemde vereeniging had het gezelschap, waartoe de Teuten van Meyel, Nederweert, Heythuizen en Roggel behoorden. Volgens de getuigenis van een oud lid des gezelschaps, bestond zijne compagnie uit één *baas*, één *onderbaas* en zestien *leden*. De leden hadden allen een zelfde aandeel in de winst, doch de *knechten* of *leerlingen* moesten eerst zes jaren gediend hebben, alvorens zij in de baten des gezelschaps begonnen te deelen. Hun reglement was niet geschreven, maar door overlevering aan allen bekend.

De jongere Teut moest den oudere onderdanig zijn. Alle deelgenooten hadden dezelfde kleederdracht, uitgenomen de baas, die op zijnen rok zilveren knoopen droeg, welke hij van een der leden des gezelschaps koopen moest. Even zóó waren de jonge Teuten verplicht de kleedingstukken, welker vorm en dracht door het reglement niet bepaald waren, alsmede andere benoodigdheden, waarin hunne compagnie handel dreef, van de oudere Teuten te koopen en hun daarvoor eenen hoogen prijs te geven; zóó betaalden zij, bij voorbeeld, voor een horlogie tachtig thaler.

De Teuten mochten niet alléén op den handel gaan, maar moesten steeds een hunner medegezellen bij zich hebben. Op hunne handelsreis werd verlangd dat zij de herbergen aandeden, doch moesten zich nauwgezet in acht nemen tegen dronkenschap; ook was hun verboden, buiten den handel, bijzondere gesprekken of betrekkingen aan te knoopen met lieden, die zelf geen handel dreven.

Digitized by Google

Hunne koopwaren bestonden in tinnen en koperen voorwerpen, in staal en snijwerktuigen. Soortgelijke waren werden ook door hen bij de ingezetenen voor billijken prijs hersteld. Bovengemelde Teut had zelf ook verschillende koperen toren-appels geleverd aan kerken in de omstreken van Stendal, eene stad in oud-Pruissen, waar zijn gezelschap zich ophield, en waar toenmaals het gebruik in voege kwam, om koperen appels op de spitsen der kerktorens te plaatsen.

De Teuten hadden eene hun eigene spraak, waarvan wij, aardigheidshalve, een paar staaltjes nederschrijven.

»Es der olmse kluf nicht mi wilt brögelen, gift hi de kas aan zin olmse knülle, un spoort in de sloorkas. Die olmse mos roberte dan so gut es der olmse kluf," dat is:

Als de oude boer (in oud-Pruissen) zijne boerderij niet meer wil bestieren, geeft hij ze over aan zijn oudsten zoon, en gaat hij het kleine huis bewonen in de nabijheid der bouwhoeve. De oude boerin rookt dan zoo goed, als de oude boer.

»Die Kesselführer rölsutsen in goor mit die klufs un brögelhudsen, kwint paen bi nol un vitse nol, un brögelen vitsenhoed un nicht gresiken", d. w. z.

De Teuten drijven handel in koper met boeren en burgers, winnen geld met honderden en duizenden, en dienen God en niet den duivel.

Wat de straf betreft, die op de overtreders der regels werd toegepast, deze bestond hoofdzakelijk in het toedienen van stokslagen, niet zoo zeer om den schuldige daardoor te pijnigen, als wel om hem met schande en schaamte te overladen.

Alle leden van het gezelschap vergaderden op de vier hooge Feestdagen des jaars, waarop zij, volgens voorschrift, gehouden waren tot de HH. Sakramenten te naderen.

Digitized by Google

handelszaak met de koopwaren over land te kruien of in een marskraam rond te dragen; vervolgens werd hij uitventer en keerde eindelijk, na eenige jaren, tot de inrichting terug, waar hij dan eene vaste betrekking verwierf en een aandeel kreeg in de winsten der vereeniging.

Niet weinig overeenkomst met de zoo even genoemde vereeniging had het gezelschap, waartoe de Teuten van Meyel, Nederweert, Heythuizen en Roggel behoorden. Volgens de getuigenis van een oud lid des gezelschaps, bestond zijne compagnie uit één *baas*, één *onderbaas* en zestien *leden*. De leden hadden allen een zelfde aandeel in de winst, doch de *knechten* of *leerlingen* moesten eerst zes jaren gediend hebben, alvorens zij in de baten des gezelschaps begonnen te deelen. Hun reglement was niet geschreven, maar door overlevering aan allen bekend.

De jongere Teut moest den oudere onderdanig zijn. Alle deelgenooten hadden dezelfde kleederdracht, uitgenomen de baas, die op zijnen rok zilveren knoopen droeg, welke hij van een der leden des gezelschaps koopen moest. Even zóó waren de jonge Teuten verplicht de kleedingstukken, welker vorm en dracht door het reglement niet bepaald waren, alsmede andere benoodigdheden, waarin hunne compagnie handel dreef, van de oudere Teuten te koopen en hun daarvoor eenen hoogen prijs te geven; zóó betaalden zij, bij voorbeeld, voor een horlogie tachtig thaler.

De Teuten mochten niet alléén op den handel gaan, maar moesten steeds een hunner medegezellen bij zich hebben. Op hunne handelsreis werd verlangd dat zij de herbergen aandeden, doch moesten zich nauwgezet in acht nemen tegen dronkenschap; ook was hun verboden, buiten den handel, bijzondere gesprekken of betrekkingen aan te knoopen met lieden, die zelf geen handel dreven.

Digitized by Google

Hunne koopwaren bestonden in tinnen en koperen voorwerpen, in staal en snijwerktuigen. Soortgelijke waren werden ook door hen bij de ingezetenen voor billijken prijs hersteld. Bovengemelde Teut had zelf ook verschillende koperen toren-appels geleverd aan kerken in de omstreken van Stendal, eene stad in oud-Pruissen, waar zijn gezelschap zich ophield, en waar toenmaals het gebruik in voege kwam, om koperen appels op de spitsen der kerktorens te plaatsen.

De Teuten hadden eene hun eigene spraak, waarvan wij, aardigheidshalve, een paar staaltjes nederschrijven.

»Es der olmse kluf nicht mi wilt brögelen, gift hi de kas aan zin olmse knülle, un spoort in de sloorkas. Die olmse mos roberte dan so gut es der olmse kluf," dat is:

Als de oude boer (in oud-Pruissen) zijne boerderij niet meer wil bestieren, geeft hij ze over aan zijn oudsten zoon, en gaat hij het kleine huis bewonen in de nabijheid der bouwhoeve. De oude boerin rookt dan zoo goed, als de oude boer.

»Die Kesselführer rölsutsen in goor mit die klufs un brögelhudsen, kwint paen bi nol un vitse nol, un brögelen vitsenhoed un nicht gresiken", d. w. z.

De Teuten drijven handel in koper met boeren en burgers, winnen geld met honderden en duizenden, en dienen God en niet den duivel.

Wat de straf betreft, die op de overtreders der regels werd toegepast, deze bestond hoofdzakelijk in het toedienen van stokslagen, niet zoo zeer om den schuldige daardoor te pijnigen, als wel om hem met schande en schaamte te overladen.

Alle leden van het gezelschap vergaderden op de vier hooge Feestdagen des jaars, waarop zij, volgens voorschrift, gehouden waren tot de HH. Sakramenten te naderen.

Digitized by Google

handelszaak met de koopwaren over land te kruien of in een marskraam rond te dragen; vervolgens werd hij uitventer en keerde eindelijk, na eenige jaren, tot de inrichting terug, waar hij dan eene vaste betrekking verwierf en een aandeel kreeg in de winsten der vereeniging.

Niet weinig overeenkomst met de zoo even genoemde vereeniging had het gezelschap, waartoe de Teuten van Meyel, Nederweert, Heythuizen en Roggel behoorden. Volgens de getuigenis van een oud lid des gezelschaps, bestond zijne compagnie uit één *baas*, één *onderbaas* en zestien *leden*. De leden hadden allen een zelfde aandeel in de winst, doch de *knechten* of *leerlingen* moesten eerst zes jaren gediend hebben, alvorens zij in de baten des gezelschaps begonnen te deelen. Hun reglement was niet geschreven, maar door overlevering aan allen bekend.

De jongere Teut moest den oudere onderdanig zijn. Alle deelgenooten hadden dezelfde kleederdracht, uitgenomen de baas, die op zijnen rok zilveren knoopen droeg, welke hij van een der leden des gezelschaps koopen moest. Even zóó waren de jonge Teuten verplicht de kleedingstukken, welker vorm en dracht door het reglement niet bepaald waren, alsmede andere benoodigdheden, waarin hunne compagnie handel dreef, van de oudere Teuten te koopen en hun daarvoor eenen hoogen prijs te geven; zóó betaalden zij, bij voorbeeld, voor een horlogie tachtig thaler.

De Teuten mochten niet alléén op den handel gaan, maar moesten steeds een hunner medegezellen bij zich hebben. Op hunne handelsreis werd verlangd dat zij de herbergen aandeden, doch moesten zich nauwgezet in acht nemen tegen dronkenschap; ook was hun verboden, buiten den handel, bijzondere gesprekken of betrekkingen aan te knoopen met lieden, die zelf geen handel dreven.

Digitized by Google

Hunne koopwaren bestonden in tinnen en koperen voorwerpen, in staal en snijwerktuigen. Soortgelijke waren werden ook door hen bij de ingezetenen voor billijken prijs hersteld. Bovengemelde Teut had zelf ook verschillende koperen toren-appels geleverd aan kerken in de omstreken van Stendal, eene stad in oud-Pruissen, waar zijn gezelschap zich ophield, en waar toenmaals het gebruik in voege kwam, om koperen appels op de spitsen der kerktorens te plaatsen.

De Teuten hadden eene hun eigene spraak, waarvan wij, aardigheidshalve, een paar staaltjes nederschrijven.

»Es der olmse kluf nicht mi wilt brögelen, gift hi de kas aan zin olmse knülle, un spoort in de sloorkas. Die olmse mos roberte dan so gut es der olmse kluf," dat is:

Als de oude boer (in oud-Pruissen) zijne boerderij niet meer wil bestieren, geeft hij ze over aan zijn oudsten zoon, en gaat hij het kleine huis bewonen in de nabijheid der bouwhoeve. De oude boerin rookt dan zoo goed, als de oude boer.

»Die Kesselführer rölsutsen in goor mit die klufs un brögelhudsen, kwint paen bi nol un vitse nol, un brögelen vitsenhoed un nicht gresiken", d. w. z.

De Teuten drijven handel in koper met boeren en burgers, winnen geld met honderden en duizenden, en dienen God en niet den duivel.

Wat de straf betreft, die op de overtreders der regels werd toegepast, deze bestond hoofdzakelijk in het toedienen van stokslagen, niet zoo zeer om den schuldige daardoor te pijnigen, als wel om hem met schande en schaamte te overladen.

Alle leden van het gezelschap vergaderden op de vier hooge Feestdagen des jaars, waarop zij, volgens voorschrift, gehouden waren tot de HH. Sakramenten te naderen.

Digitized by Google

In de vergadering van Kerstmis werd de algemeene rekening opgemaakt, en ieders aandeel in de winsten in het hem toebehoorende zakboekje opgeteekend; dat aandeel echter werd niet uitbetaald, maar bleef in de algemeene kas berusten, onder bewaring van den baas, die doorgaans de oudste was van het gezelschap. Alleen bij het verlaten der compagnie kreeg het lid zijn vol aandeel in de bate uitgekeerd. Doch niemand mocht het gezelschap vaarwel zeggen, tenzij hij de oudste in dienst was, en zijne plaats onmiddelijk kon aangevuld worden, door een der leerlingen, wiens zesjarige diensttijd verstreken was; want het gezelschap moest altijd voltallig blijven. Enkel en alleen jongelingen, uit het vaderland der compagnie afkomstig, werden als leerlingen in de vereeniging opgenomen.

Dit gezelschap is ontbonden ten gevolge der veranderingen van de handelsbetrekkingen in Duitschland.

Tegenwoordig bestaat de Teutenvereeniging nog in de Belgische Kempen en strekt zich voornamelijk uit over de plaatsen Achel, Caulille, Exel, Hamont, St. Hubertus-Lille, Kleine-Brogel, Lommel, Neerpelt, Overpelt, enz. Deze Teuten vormen onder elkaâr kleine compagniën van drie, vier of vijf personen, waarvan de oudste meestal het hoofd of de baas is. Elke compagnie doet hare eigene zaken en is onafhankelijk van elk ander Teuten-gezelschap. Hun bedrijf bestaat hoofdzakelijk in het verhandelen van wollen, linnen en katoenen ellen-waren en manufacturen, in het leveren van klaverzaad, beddengoed met toebehoor en andere koopwaren; eenigen hunner drijven handel in biggen, anderen hebben het ontmannen van paarden, kalveren en zwijnen tot hun bedrijf.

De compagniën van Lommel alleen drijven nog handel in Duitschland; die der overige dorpen hebben hunnen handelskring in Holland gevestigd.

Digitized by Google

Telken jare, in het begin van Maart, verlaten zij hun vaderland en komen niet vóór den winter terug. Elke compagnie heeft in de eene of andere gemeente van Holland een huis, waarin zij eenen winkel heeft opgericht; deze strekt tot middelpunt van hare handelsbetrekkingen, welke zij met de omliggende plaatsen levendig houdt. Op drie of vier uren afstand daarvan is wederom een ander gezelschap werkzaam, zoodat iedere compagnie haren handel, in den omtrek ongemoeid kan uitoefenen.

In November zamelen zij de gelden in voor de koopwaren, die zij in den loop des jaars, geleverd hebben aan hunne begunstigers, welken zij nooit langer borgen dan tot op dat tijdstip; zij vereffenen hunne rekeningen en keeren naar hunnen familiekring terug.

Dat deze ondernemingen nog al winsten afwerpen, blijkt genoeg uit het groot getal gezelschappen en den bloeiende welstand, waarin het meerendeel der leden verkeert.

Bovenstaande bescheiden werden ons door vrienden medegedeeld, wier waarheidsliefde bij ons, boven alle verdenking staat.

Hun en allen, die ons door hunne inlichtingen welwillend hebben bijgestaan, zij te dezer gelegenheid onze warme dank daarvoor betuigd.

CH. CREEMERS,

RECTOR.

Digitized by Google

In de vergadering van Kerstmis werd de algemeene rekening opgemaakt, en ieders aandeel in de winsten in het hem toebehoorende zakboekje opgeteekend; dat aandeel echter werd niet uitbetaald, maar bleef in de algemeene kas berusten, onder bewaring van den baas, die doorgaans de oudste was van het gezelschap. Alleen bij het verlaten der compagnie kreeg het lid zijn vol aandeel in de bate uitgekeerd. Doch niemand mocht het gezelschap vaarwel zeggen, tenzij hij de oudste in dienst was, en zijne plaats onmiddelijk kon aangevuld worden, door een der leerlingen, wiens zesjarige diensttijd verstreken was; want het gezelschap moest altijd voltallig blijven. Enkel en alleen jongelingen, uit het vaderland der compagnie afkomstig, werden als leerlingen in de vereeniging opgenomen.

Dit gezelschap is ontbonden ten gevolge der veranderingen van de handelsbetrekkingen in Duitschland.

Tegenwoordig bestaat de Teutenvereeniging nog in de Belgische Kempen en strekt zich voornamelijk uit over de plaatsen Achel, Caulille, Exel, Hamont, St. Hubertus-Lille, Kleine-Brogel, Lommel, Neerpelt, Overpelt, enz. Deze Teuten vormen onder elkaâr kleine compagniën van drie, vier of vijf personen, waarvan de oudste meestal het hoofd of de baas is. Elke compagnie doet hare eigene zaken en is onafhankelijk van elk ander Teuten-gezelschap. Hun bedrijf bestaat hoofdzakelijk in het verhandelen van wollen, linnen en katoenen ellen-waren en manufacturen, in het leveren van klaverzaad, beddengoed met toebehoor en andere koopwaren; eenigen hunner drijven handel in biggen, anderen hebben het ontmannen van paarden, kalveren en zwijnen tot hun bedrijf.

De compagniën van Lommel alleen drijven nog handel in Duitschland; die der overige dorpen hebben hunnen handelskring in Holland gevestigd.

Digitized by Google

Telken jare, in het begin van Maart, verlaten zij hun vaderland en komen niet vóór den winter terug. Elke compagnie heeft in de eene of andere gemeente van Holland een huis, waarin zij eenen winkel heeft opgericht; deze strekt tot middelpunt van hare handelsbetrekkingen, welke zij met de omliggende plaatsen levendig houdt. Op drie of vier uren afstand daarvan is wederom een ander gezelschap werkzaam, zoodat iedere compagnie haren handel, in den omtrek ongemoeid kan uitoefenen.

In November zamelen zij de gelden in voor de koopwaren, die zij in den loop des jaars, geleverd hebben aan hunne begunstigers, welken zij nooit langer borgen dan tot op dat tijdstip; zij vereffenen hunne rekeningen en keeren naar hunnen familiekring terug.

Dat deze ondernemingen nog al winsten afwerpen, blijkt genoeg uit het groot getal gezelschappen en den bloeiende welstand, waarin het meerendeel der leden verkeert.

Bovenstaande bescheiden werden ons door vrienden medegedeeld, wier waarheidsliefde bij ons, boven alle verdenking staat.

Hun en allen, die ons door hunne inlichtingen welwillend hebben bijgestaan, zij te dezer gelegenheid onze warme dank daarvoor betuigd.

CH. CREEMERS,

RECTOR.

Digitized by Google

BIJLAGE I.

Akte van vergelijk tusschen de Abdis en den pastoor van Thorn, in 1299 (1).

In nomine Domini, amen. Reuerendo in Christo patri domino Hugoni, Dei gratia, leodiensi episcopo ac ipsius vicarijs in spiritualibus, et omnibus alijs, ad quos presentes littere peruenerint. Guda, Dei patientia, Abbatissa totusque conuentus monasterij de Thoren ordinis sancti Benedicti, leodiensis dijecesis, necnon Joannes de Baex inuestitus ecclesie parochialis de Thoren, eiusdem dyecesis noticiam veritatis cum salute. Humilis doctrina magistri humiles instruxit discipulos salem et pacem habere, ut pacis lenitas salem sapientie mulceat, et sal sapientie pacis condat lenitatem. Eapropter nos juxta doctrinam Domini pacem perpetuam affectantes et omnem occasionem future discordie repellere a nobis et nostris successoribus cupientes, tenore presentium litterarum pro nobis et nostris successoribus profitemur, quod a tempore, a quo memoria non existit, nos Abbatissa predicta et alie Abbatisse, que aut nostra tempora dicto thorensi monasterio prefuerunt, pacifice possedimus et adhuc pacifice possidemus grossam et minutam decimam antiquam integralem, loci, qui dicitur Beersele aput Yttervoirt appendicium dicte ecclesie de Thoren existentis. Et nos eciam Abbatissa et conuentus predicti et nostre predecestrices, vna scilicet cum dicto conuentu et nomine conuentus ipsius, pacifice possedimus a tempore predicto et adhuc possidemus in presenti pacifice in villa et territorio de Thoren grossas et minutas decimas antiquas (decimis de locis infrascriptis: videlicet de terris que dicuntur *Kerkelant* et de pratis in dicto territorio de Thoren existentibus, de domibus et curtibus ipsorum pratorum, de duodecim bonuarijs cum dimidio terre vel circiter agri, qui dicitur *in der O* in quatuordecim pecijs vel circiter existentibus, de quatuor bonuarijs cum dimidio terre vel circiter iacentibus in quinque pecijs vel circiter

(1) Provinciaal archief te Maastricht.

Digitized by Google

in agro dicti territorij, qui dicitur *in den mersche* , de sex bonuarijs cum dimidio terre vel circiter iacentibus in quinque pecijs vel circiter iacentibus in agro dicti territorij , qui dicitur *thoerrevelde*, de Giselberti de palude , de Godefridi quondam dicti Slaterbeck , de Philippi dicti de prato , de Henrici dicti de Cuovoerde trans ampnem et de Henrici dicti Keijart, domibus et curtibus in villa et territorio de Thoren existentibus dumtaxat exceptis), necnon totam grossam decimam loci de Haerle aput Yttervoert integraliter et decimas grossas antiquas et minutas de Stramprode et de Baex appendicijs ecclesie de Thoren prædicto et de loco dicto Boskelant aput Yttervoirt pro duabus partibus (grossa de terris dictis Kerkelant in Stramprode et in Baex existentibus minuta , de domo et curte Godescalci aput Stramprode, necnon grossa de vno bonuario et dimidio terre iacentis in loco predicto de Boskelant, decimis exceptis) necnon eciam duas partes grossarum decimarum noualium in tota parochia dicte ecclesie de Thoren et eius appendicijs , videlicet de Stramprode , de Baex et de Yttervoirt , cuius ecclesie de Thoren parochialis et eius appendiciorum coniunctum jus patronatus ad nos Abbatissam predictam dinoscitur pertinere. Et quia inuestitus eiusdem ecclesie de Thoren parochialis et sui predecessores grossam decimam de terris dictis Kerkelant in territorio de Thoren et appendicijs predictis existentibus , de pratis territorij de Thoren, de domibus et curtibus ipsorum pratorum , de terris superius expressis agrorum predictorum territorij de Thoren , et minutam de domibus eciam et curtibus in Thoren supradictis , necnon grossas et minutas antiquas in Yttervoirt decimas integraliter , ac terciam partem antiquarum grossarum et minutarum decimarum de Stramprode et de Baex et de dicto loco de Boskelant pro tercia parte, et totam minutam decimam de domo et curte dicti Godescalci aput Stramprode , ac totam decimam grossam de dictis bonuarijs et dimidio in Boskelant , necnon terciam partem decimarum noualium dicte parochie et appendiciorum predictorum , oblaciones , mansionarios aliquos et jura alia usque nunc pro sua porcione habuerunt et tenuerunt ab antiquo , de prato vno sito in dicto territorio de Thoren quod *vrombempt* nuncupatur, habuerunt et habere consueue-

Digitized by Google

runt nomine decime eiusdem meliorem cumulum cumulorum feni dicti prati tantum ad suam electionem, et premissis contenti fuerunt. Et omnia premissa et singula vera esse nos Joannes inuestitus predictus pro nobis et nostris successoribus recognoscimus per presentes; protestantes bona predicta, que nos et nostri predecessores habuimus et habemus, valentia annuatim pro nobis et nostris vicarijs quinquaginta libras paruorum turonensium nigrorum, sufficere nobis ad onera parochialia plenarie supportanda, consentimusque spontanee nos partes predicte pro nobis et nostris successoribus et amicabiliter componimus et eciam ordinamus, quod nos Abbatissa et conuentus predicti et qui nobis sunt in eodem monasterio, successiue dictas decimas dictorum locorum, quas ut predicitur habuimus et possedimus, habeamus in posterum et percipiamus pacifice et quiete ut superius est distinctum; alijs decimis et oblacionibus, mansionarijs aliquibus et juribus supradictis nobis inuestito et successoribus nostris reseruatis. Quibus nos inuestitus et successores nostri debemus esse contenti, promittimusque nos partes predicte ad inuicem pro nobis et nostris successoribus stipulantes, fide a nobis prestita corporali, quod premissa omnia et singula obseruabimus, nec una pars alij litem vel controuersiam seu questionem mouebit in futurum, occasione premissorum, per se vel alterum, de jure vel de facto, sed omnia et singula supradicta perpetuo firma, grata et rata habebimus et tenebimus, nec contra ea faciemus uel ueniemus aliqua ratione uel causa. Et ut premissa omnia perpetuam obtineant firmitatem, supplicamus vobis, reuerende pater, domine, leodiensis Episcope, seu uestris uicarijs predictis, ut predictam nostram compositionem et ordinationem propter bonum pacis et ad uitandam inter nos et successores nostros contentionis seu discordie materiam, ratificare et confirmare uelitis. In quorum testimonium et munimen presentes litteras per infrascriptum notarium publicum scribi et eius signo consueto signari mandauimus, quibus sigilla nostra duximus apponenda, et eisdem litteris sigilum ecclesie leodiensis ad causas appendi postulamus. Actum apud Thoren in aula inferiori domus dicte abbatisse sub anno natiuitatis Domini M ducentesimo nonagesimo nono, indictione duodecima, quarto kalendas Junij, presen-

Digitized by Google

tibus Ludouico et Ruthero, capellanis in dicto monasterio thorensi, Wilhelmo de Hers clerico et Gerardo dicto Hage, viro literato, testibus ad hec vocatis et rogatis.

Onderteekend door *Magister Petrus de Awan notarius* in de gewone bewoordingen en vervolgens goedgekeurd door het Kapittel en den Bisschop van Luik.

BIJLAGE II.

Brokstuk van de »Landrechten en Ordonantyen der gemeente Stramproy" (1).

Men sal het dorp regieren door gecooren, te weten: die borgemeysters sulle kiese in jeder rot eenen rotmeyster; ende wanneer datter van saecke te spreken syn, die der gemeynten aengaen, dat sullen sy den rotmeysters condigen; ende den rotmeyster sal dan ut syn rot eenen man met bringen, die den borgemeyster bequaem dunckt syn ter plaetsen te koemen, daer hun dye borgemeysters verscheyden; daer sullen die borgemeysters metten gericht tegenwoordich syn, om aldaer te beraeden, wat 't beste sy in saeck om te aengaen; maer dunckt hun die saeck te swaer syn, soe sullen sy 't der gantsche gemeynten aenseggen; is 't der gemeynte te swaer, men sal raet suecken aen onsen genaedigen landtheer; isser jemandt van dese vercooren manschap, die nyet koemen en wylt ter gestemde plaetsen ofte tyde, tensy door nootsaeck, ofte nyet volgen en wylt den meysten gevolch, ofte daerin weederspannich sy, dyen sal men daervan heyten gaen; ende hy sal gebrueckt hebben 20. st., die sullen dye manschap verdrincken ofte om gootswill geven, nae hunne believen. Ende en wyllen die manschap den nyet straeffen, soo sullen die rotten altesaeme denselvigen gelyck straeffen; ende sal als dan een jeder rot eenen gulden gebrueckt hebben; ende dorren ofte wyllen die rotten denselvigen nyet straffen, men sal 't onsen genaedigen landtheer aen doen seggen, durch des heeren boode, dat hy hem straeffe.

(1) Archief der gemeente.

Digitized by Google

Item alles wat gemeten is, sal een boender syn, ende men sal nyemandt quyt slaen den schaede, tensy saeck dat hy die macht nyet en heeft; heeft jemandt een onnut-stuck Erf, daer sal men een goet tegen setten; were saecke dat hy anders hoefechtich is, dat durch discretie van die voors. manschap, die sal in alles een insien hebben, des gelyckste sy konnen; so wye daer besweert is, die sal koemen op den gestemden daech, die men hem stemmen sal voor den rekendaech, ende bringen syne besweerenis voor; wat die gedeputeerde daer van doen, sal hy ende alle die gemeynte met te vreden syn; ende koempt hy nyet op den gestemden daech, hy sal ten vollen betaelen; en nyemandt en sal op dye manschap smaeden, maer sich te vreden halden op straeffe als voor.

Item die Erve op die Weertersyde sal hier half erve syn, desgelycks oock die kercker-Erve; behalve wat der pastorye aengaet ende die armen; staen daer eenigher saecken nyew gebrecken op, daer sal men oock nyewe remedien tegen suecken met raet der gemeynden ofte met raet onses genaedigen landtheer.

Item blyve daer eenige onnutte erve liggen voor die schat, die sullen die borgemeysters verhueren van jaer tot jaer; rynten zy meer dan den schat aengeeft, dat sullen die Erfgenaemen aen den win suecken; rynten sy oock min ofte nyet met alle, dat sal der gemeynte schade syn; maer den gebruycker sal daer in nyet meer houwen, dan hy te lucken van doen heeft.

Item die borgemeysters, alsser ut den dorp geryst moet woorden, sullen mannen daertoe kiesen uter gemeynte, bequeem ende sooveel alsser totter saeken behoeren, oft die borgemeysters sullen 't selve doen nae raet der manschap; wat die ut reysende hebben sullen, staet tot discretie der manschap; ende die nae den ruyteren verniemen gaen, sullen hebben ses stuyver daechs als voor geweest; item ende men sal eene soecken daertoe, die bequeem is; weerden sy onnuttelick verdient, men sal hem daernae afdoen; ende anders en sal men geene onnutte costen doen op 't dorp; ende soo verre als moegelick is sal altoes eene borgemeyster binnen dorps blyven.

Digitized by Google

Item valt dye schattinge jaerlickx te swaer, dat sal men eyndeyl op die beesten setten nae raet der manschap, ende men salse terstont omsetten, op datter gemeynte achternae nyet te swaer en valle; ende men sal geen gelt opt dorp op neymen ofte werven, sonder raet onses landtsheer, der manschap en der gemeynte. Als dan die borgemeysters met die gedeputeerde eenen schat verordyneert hebben, dat sal men der gemeynte (bekant) maeken, wye groot die schat sy, ende wanneer hy gegeven moet syn, soo kort of lank als moegelick sal syn; daertegen sal hem een jeder vuegen datselve te bringen in der kercke; doet hy dat nyet, soo sal der borgemeyster denselvigen doen pinden met des heere boode, des anderen daechs, ende die pende terstont doen verwysen ende verkoupen tot dat der schatt betaelt sy; ende hem en sal gheen onpindinge toegelaeten woorden voor dat der schadt betaelt sy; als dan sal hy den borgemeyster te recht moegen staen, dunckt hum dat hem ongelyck geschyet is.

Item overvallen ons ruyter, daer wye nyet voor ut konnen wycken, dye sullen die borgemeysters beletten ofte onderhelpen ten gelycksten als sy connen; ende en sullen nyemanden vrye halden door gonsten ofte vryntschap of min overlegge als hy behoert te hebben, so verre alst moegelich sy; ende nyemandt en salse den anderen overwysen oft verhueren op penne als voor, ende eyn ruyter sal verteeren, overdaech en nacht 14 st. eenen soldaet 12 st. Ende als dye ruyters op wech syn, soo sal een jeder commen ende verclaeren voor die manschap, hoeveel ruyter hy gehalden heeft. Isser yemandt die meer seyt, dan hy gehalden heeft, die en sall geen verrichtsel hebben van altemael; anders sullen die borgemeysters metten gedeputeerden vergelycken, soo veel als t hun moegelick sy op insien als boven; ende op dye Erven, die voor den schat ut gegeven werden, en sal men geen beletting aff ut geven; maer connen wy ten tyde wycken ende vuytgevaeren, so en sal nyemandt wachten op die ruyter, maer vaeren ende wycken als andere naebueren.

Item isser jemandt in t dorp woenachtich, vrempt oft ingeboeren, die geen Erven en heeft ofte weenich, die sal men setten na stade ende macht, met discretie der manschap, ende dat alle jaer; wil hy

Digitized by Google

nyet geven, men sal hem doen pinden als voor, ofte arresteren ter tyt hy betaelt heeft.

Item die borgemeysters moegen den schatt aen den gebruycker seucken, desgelycks oock van beletting.

Item die borgemeysters sullen inde voors. punckten oock nyet versuymich vallen ofte bevonden werden, ofte het sal tot hunne schaede ende costen syn, daertoe der gemeynten alsoo trow ende lieff dienen, gelyck als hun eygen saecken, gelyck sy den selvigen dyen voor Godt almachtich en voor die weerelt sien te verdedigen.

Item die gemeynte sal alle jaer op Jaersdach twee nieuwe borgemeysters setten en kiessen, die der gemeynten eynen eeydt sullen doen, ende die alden sullen gehalden syn hunne rekeninge te doen op den selve dach, nae alden gebruyck.

Dyese landrechten ende ordonnantigen van onsen dorp koemen toe Jaecken In den Ryeem ende heeft se selve geschreven In t jaer 1639.

BIJLAGE III.

Ordonnantiën des jaars 1609 *over het Lakenambacht te Stramproy* (1).

Wyer Anna geborene grevyn in den Marck, (2) van Godes genaeden vrouw des keyserlich vryen weldtlichen stiffts Thooren, grondtvrouw zu Ubach ende Neederoeteren, bekynne opentlick myts desen bryeff ende doen kondt allen eenen jechlycken; also wyer voerlanck versocht syn gewest wegen onsen onderthanen su Stramroy, umb sychere verdragen en ordynatie wegen des laken ampts geudlichen te bestenlichen ende insuwyllichen, ende dann durch gebruyckliches pubbelyeren, alderhande misbruycke in toecomende tyden inrytten, ofte eynigen kwaetwyllich sich freuchtyds daertegen moesten opwerpen tot grooten hynder des gemeinen mynsen, ende achterdeyls des copmans, datt wy des halffen ende suensten ander beweeglyche ursachen, als een lydt des heyllich rycks, myt woolbedachten raede

(1) Archief der gemeente.

(2) De Vorstin-Abdis Anna Gravin van der Marck werd den 29 October 1604 gekozen en overleed den 10 Januari 1631.

Digitized by Google

ende gemeynens inwyellychen onzer onderdanen zu Stramroy voers. dese nae folgende puncten in plaets van laken-ampt ordynatie geconsentyert ende verwyllicht hebben, consenterende ende verwyelligen myets desen als voelcht.

In den ierste wyellen wy ende bevelen, voer ons ende onsen naekomelinge, alle onse onderdaene in Stramroy, soe weer sych des laken-ambacht onderwynden wyel, dat derselve goet, oprecht goet gebruycken sal; ende soe jemant bevonden woerde einych verboeden goet gecocht te hebben feuer vercoupen oft gebrucken, hetwelck tot Weerd (1) verboeden mochte syn oft werden, het waere in de droomen, (2) vloecken, verbodene wool oft anders, derselve soe suylicke goet wyrikt, koupt oft verkoupt, heeft-ofte hat, sal bruecken drye rosenobelen, eenen aen den heer, eenen aen het aembacht en den deerden aen den aenbrynger; ende daer beneffen noch syn aembacht myssen seven jaer lank, en syn verbeehrde goet sal den armen omgedeylt woerden, ende dit, wye voers. hy bruecken, soo dyck ende meenigh mael, als hy bevonden wordt bynnen den tyt van seven jaer van het aembacht gebruyck te hebben; en oeft sich gevijel dat jemant zoo haestelyck woerde, der sulcks niet myden wool, ende vertrock op andere plaetsen buyten Roije, om aldaer het verboeden goet te gebruycken, derselve en denselve sal bynen Roije niet meer hussen noch hoeven noch hen in geender saecken behulpich sijn, die den ambacht aengaan, ende wie daer bevonden weerdt, hyer boven gedaen te hebben, sal in alles bruecken als voersyt is.

Noch ten tweeden so ordynieren wy wyellen ende bevelen, dat nymans gyen brey lakens myn kammen en sal, als ses en vyftijch twyest (3), sonder de lyst, ende geen smael myn noch meer als ses en veertych twyest, sonder de lyst; ende geen voerlakens myn als veertych twyest; ende soe iemants hyer tegen doen wyelde, die

(1) Weert bezat ook belangrijke lakenfabrieken.

(2) Men noemt *dromen* of *dreumen* het overblijvend garen, dat om den weefboom is geslagen en *vlokken* kleine klosjes wol van den afval.

(3) *Twyest* of *tweest* is de afstandsmaat van 15 of 20 naast elkaar liggende draden.

Digitized by Google

nyet geven, men sal hem doen pinden als voor, ofte arresteren ter tyt hy betaelt heeft.

Item die borgemeysters moegen den schatt aen den gebruycker seucken, desgelycks oock van beletting.

Item die borgemeysters sullen inde voors. punckten oock nyet versuymich vallen ofte bevonden werden, ofte het sal tot hunne schaede ende costen syn, daertoe der gemeynten alsoo trow ende lieff dienen, gelyck als hun eygen saecken, gelyck sy den selvigen dyen voor Godt almachtich en voor die weerelt sien te verdedigen.

Item die gemeynte sal alle jaer op Jaersdach twee nieuwe borgemeysters setten en kiessen, die der gemeynten eynen eeydt sullen doen, ende die alden sullen gehalden syn hunne rekeninge te doen op den selve dach, nae alden gebruyck.

Dyese landrechten ende ordonnantigen van onsen dorp koemen toe Jaecken In den Ryeem ende heeft se selve geschreven In t jaer 1639.

BIJLAGE III.

Ordonnantiën des jaars 1609 *over het Lakenambacht te Stramproy* (1).

Wyer Anna geborene grevyn in den Marck, (2) van Godes genaeden vrouw des keyserlich vryen weldtlichen stiffts Thooren, grondtvrouw zu Ubach ende Neederoeteren, bekynne opentlick myts desen bryeff ende doen kondt allen eenen jechlycken; also wyer voerlanck versoeht syn gewest wegen onsen onderthanen su Stramroy, umb sychere verdragen en ordynatie wegen des laken ampts geudlichen te bestenlichen ende insuwyllichen, ende dann durch gebruyckliches pubbelyeren, alderhande misbruycke in toecomende tyden inrytten, ofte eynigen kwaetwyllich sich freuchtyds daertegen moesten opwerpen tot grooten hynder des gemeinen mynsen, ende achterdeyls des copmans, datt wy des halffen ende suensten ander beweeglyche ursachen, als een lydt des heyllich rycks, myt woolbedachten raede

(1) Archief der gemeente.

(2) De Vorstin-Abdis Anna Gravin van der Marck werd den 29 October 1604 gekozen en overleed den 10 Januari 1631.

Digitized by Google

ende gemeynens inwyellychen onzer onderdanen zu Stramroy voers. dese nae folgende puncten in plaets van laken-ampt ordynatie geconsentyert ende verwyllicht hebben, consenterende ende verwyelligen myets desen als voelcht.

In den ierste wyellen wy ende bevelen, voer ons ende onsen naekomelinge, alle onse onderdaene in Stramroy, soe weer sych des laken-ambacht onderwynden wyel, dat derselve goet, oprecht goet gebruycken sal; ende soe jemant bevonden woerde einych verboeden goet gecocht te hebben feuer vercoupen oft gebrucken, hetwelck tot Weerd (1) verboeden mochte syn oft werden, het waere in de droomen, (2) vloecken, verbodene wool oft anders, derselve soe suylicke goet wyrikt, koupt oft verkoupt, heeft ofte hat, sal bruecken drye rosenobelen, eenen aen den heer, eenen aen het aembacht en den deerden aen den aenbrynger; ende daer beneffen noch syn aembacht myssen seven jaer lank, en syn verbeehrde goet sal den armen omgedeylt woerden, ende dit, wye voers. hy bruecken, soo dyck ende meenigh mael, als hy bevonden wordt bynnen den tyt van seven jaer van het aembacht gebruyck te hebben; en oeft sich gevijel dat jemant zoo haestelyck woerde, der sulcks niet myden wool, ende vertrock op andere plaetsen buyten Roije, om aldaer het verboeden goet te gebruycken, derselve en denselve sal bynen Roije niet meer hussen noch hoeven noch hen in geender saecken behulpich sijn, die den ambacht aengaan, ende wie daer bevonden weerdt, hyer boven gedaen te hebben, sal in alles bruecken als voersyt is.

Noch ten tweeden so ordynieren wy wyellen ende bevelen, dat nymans gyen brey lakens myn kammen en sal, als ses en vyftijch twyest (3), sonder de lyst, ende geen smael myn noch meer als ses en veertych twyest, sonder de lyst; ende geen voerlakens myn als veertych twyest; ende soe iemants hyer tegen doen wyelde, die

(1) Weert bezat ook belangrijke lakenfabrieken.

(2) Men noemt *dromen* of *dreumen* het overblijvend garen, dat om den weefboom is geslagen en *vlokken* kleine klosjes wol van den afval.

(3) *Twyest* of *tweest* is de afstandsmaat van 15 of 20 naast elkaar liggende draden.

Digitized by Google

sal bruecken; den ersten twyest 20 st., den tweeden twee gulden, den dryeden drye gulden, den vierden, ses gulden ende daervan sal den heer eyn deyl hebben, ende het een deyl dat ambacht, het derde deyl die geswooren, soe (sy) vysitatie gedaen hebben.

Ende noch ten deerden, so ordynieren wy, wyellen en de bevelen, dat nyemans van onsen ondersaeten tot Stramroye sich gelusten laet, van buyten Roye eenych laken te weeven, meeher als vyftych ellen, soe jemant bevonden woerden hyer boven gedaen te hebben, die sal bruecken drye goldt gulden, gedeylt als voer.

Noch ten vijerde soe ordynieren wy, wyellen ende bevelen, dat nyemants van onser ondersaeten tot Stramroye eenych gaeren buyten dorps vercoupen sal of gaen koupen; het sye goet ofte quaet, op poene van drye golt guldens, gedeylt als voor.

Noch ten vyefden, soe ordynieren wy, wyellen en de bevelen, dat niemants sich gelusten laet eenych gaeren twederhandsgaeren op te slaen, dan wael aen 't eynde voer als achter, op verbeurtenisse als voorsyt is.

Noch ten sesten ordynieren wy, wyellen ende bevelen, dat geen lakens onbehoerlyck gedrocht oft geraempt en sullen weerden, en ouch niemant eenych instrument en sal mogen gebruycken tot den raem, het syn boumen of andersints, soe sullyckx geschyen moechte op poene en straef als voersyt is; soo dicmaels hyer tegen iemants bevonden woorde, die syn lakens buyten dorps boven tegen 't gene voors, drogen oft ramen laeten, oft noch, fals die laken ut die volmoelen comen mochten, volde boven manyere, alsoe dat den copman daeraen verliese moeste, der sal insgelycken bruecken als voersyt is.

Ende noch ten sevende, soo ordynieren wy, wyellen ende bevelen, dat niemants van onser ondersaeten tot Stramroye, buyten onser gemeynde tot Stramroye, sal gelden mogen eenyge lakens om die weder ut te vercoupen, die aerger syn als die tot Roye, onder onser ordinantien gemaeckt weerden, op poen ende verbuntenis als boven voersyt is.

Noch ten achten, soe ordynieren wy, wyellen ende bevelen, dat niemants buyten Roye het ambacht aldaer gebruycken sal, buyten

Digitized by Google

consent, soo wool onser als auch des ambachts, op poene van onser hoechster ongenade en straef, als boven voorsyt is.

Ende noch ten neegende soo ordynieren wy naer voergangene inwyllinge ende wyellen ende bevelen, diewyellen dat laken ambacht noch ter tydt hoechelyck beswaert is, om teselve in eere te houden, en tegen alle aenfechters te verdenygen, dat van eenen jederen laken, tot stuer des ambachts sal geven woorden: eynen ryael of een half kopstuck, des welcke der wever, soesolcks geweffen heeft, betaelen sal; des sal den pryncipael den weever wyeder daervan konsytyeren ende schadelos halden, eer der weever gehalden sal syn, het lake ut syne hant te laeten voolgen, ende want saeke weerd, dat daer boven eynen laken doer den weever verzweegen woerde, derselve sal, soe dick en meenich sulcks geschyet, synen weef-loen daer verbruecken, eyn deyel aen den heer, eyn deyl aen het ambacht ende het derde deyel aen die armen.

Noch ten tyende soo ordynieren ende wyellen wy, dat die gedeputeerden soo gesadt sullen woorden, alle drye manden van alle sulcke pennyngen, ouch gelyck van alle boetten en bruecken, in by weesens onser gedeputeerde des ambachts ende der gemeynte, behoerlycker rekenynckschap sullen doen, op poen van drye goult guldens, gedeylt als voersyt is: eynen aen den heer, eynen het ambacht ende den derde aen die armen; tot welck ende, om beter opsycht en onderhalt van alle voersyde punckten, soo ordynieren wy noch, wyelle ende bevelen, dat alle jaer vyeftyen geswooren mannen vereydt (weerden), waervan alle jaer vyef van die alste sullen aefgaen ende vyef anderen wyeder in die plaets gekoren woorden en van Ons vereydt weerden als voer; ende die selvyge vyeftyen mannen sullen kracht ende gewalt hebben, gelyck wy oock wyellen, dat geschyen sall alle jaers twee anderen geswooren vysitatiers te kyessen, die wy vereyden sullen als voer, om die getouwen ende lakens te vysitieren ende naer verboden guedere te syen, ter weecke twee mael, alle bruecken te verfolgen ende den vyeftyen mannen dieselve aen te bryngen; ende als daer is, desen durch den booden voer behoerlycke rechten verkoupen, ende van alles rekenschap te doen, als voorsyt is; dessen sullen

Digitized by Google

dieselve twee mannen van eyder laken eenen stuyver hebben, voer hunne moetten: noch soo sullen die voersyde vyeftyen mannen kracht ende gewalt hebben; gelyck wy oock wyellen, dat geschyen sal, eenen geswooren meetter te setten, denwelcken wy als voors. ofte onsen officieren beëyden sal; en bye soe verne iemant vonde onse gemeynte tot Stamroye eenyge lakens anders waere, als by den geswooren meetter meeten lyet, die sal aen dat aembacht bruecken; een ellen desselver lakens, ende den geswoore meetter, gelyck wael synen meetloen schuldich syn, die welcke voer eyder laken syn sal eene stuyver.

Noch ten elfden soe ordynieren ende wyellen wy, dat voors. geswooren vysitatiers kracht ende gewalt sullen hebben, ende die bruecken halden op alle plaetsen, daer het hun belyeven sal te vysitiere, ende nae alle verboeden guederen en stucken te syen, hetsy op soelders, in kelders, kamers, keysten of kasten, hoe sulck syen moste, sonder mysdoen ofte bekronen van eemans; ende sich gefyel, dat jemant daer inne sich weegerachtich vynden lyet, sich daer tegen opponyerte, geven wir als daer myts desen, onsen vyeftyen mannen ende den vysitatiers voers. eenen yederen van hun, kracht en gewalt, durch onsen gerychts-boeden, der altoes voer synen gerechtigheyt daertoe bereyt sal syn, tot den onwyellichen, die geweegerte plaetsen, in onsen nàmen en onsent weegen te opneemen; en sal als dan die ongehoersaeme, soe die vysitatie geweygert heeft, van wege synder ongehoersaemheydt gehalden syn: in drye goudt gulden, te deylen als voer; ende daer beneffens noch, soe eynige verboeden guederen bevonden woerden, naer gedaen openinge, boven die paene der weygerynge gestraeft woorden, als voer in den eersten artykel verhaelt (is). Item oft sich gevyele, boven onser versyen, dat jemans beneffens voers. vysitatie onser offyciers, ofte booden, ofte gecommitteerden, ofte die voers. vyeftyen mannen vysitatiers, ofte meetter, ofte eynige van hunne in eynige saecke, soe desen aembachtsbrief aengaet, schemlich te schelden in hunne eydt met meenyedt, ofte sloech ofte styette, in erchten moede, der sal bruecken drye goudt gulden, te deyelen als ten leste boete verhaelt.

Digitized by Google

Noch ten twelfsten wyellen wy ende bevelen, dat was die vyeftyen mannen in toecoemende tyden, tot verbeeterynge des aembachts, met advys onser, buyten deser aembachts-bryef, te ordynieren raetsaem sullen vynden, dat sullycks op der kercken sal schryeftelyck opgeslagen woorden, van vyeftyen dagen bys ses weecken en drye dagen toe ende; by soo verre niemant en kompt, bynnen den voers. termyn, der sullycks aen Ons ofte onser naekoemelinge, als landtheere, ende het aembacht met bestendigen raede wederleggen kan, sal sullycks alsdan ouch op poene ende verbeurtenis voers. vast ende stedych gehalden woerden, als van selve hyer innen van woordt tot woorde ingetrocken ende versyegelt wehre gewest.

Noch ten dertyende soo ordynieren wy, wyellen ende bevelen, by soo verre eyniche saecke des aembachts-halfe voerfyelle, daer om het aembacht vergadert sal ofte moetten ofte mogen woorden, ende daertoe eynyge tyt en plaets gestemt woorde, dat alsdan de saempelycke manschap, gedeputeerde en geswoorene die selve tyt en plaets waerneemen sullen, ende volgen den aembacht een jeder besonder, op poene van eenen gulden brab. eycker gelt, half aen den heer ende half aen het aembacht; het en waere saeck, dat jemant geynigen behoerlycken weedt daeraf gehadt en hadde, ofte buyten lands geweest waer in 't tyt verkondighen, ende voer den bestemden tyt noch niet wyeder komen en waere, ofte andere noytsaecken beweysen konde.

Noch ten veertyende ordynieren ende wyellen wy, nae gemeyner inwyllinge, dat onser gerychtsboede tot Stramroy, den wy sullycks sonderlingst belasten, de macht en gewalt sal hebben ter gesynne van voers. vyeftyen mannen, der gedeputeerden ofte onses offyciers, diegenyge, soe sy onwyellig syen hunne bruecken te betaelen, buyten schepen gewyes te moegen panden, ende die panden om te slaen sonder eynige ontsat toe te laeten, bys die boetten ende die bruecken te volle betaelt syn, dan alsullycks tot sunderlycken pryvylegiën, met gemeyner inwyellinge onser ondersaeten voers. verschloeten ende verdraegen is; dessen is voerbe-

Digitized by Google

halden, oeft sych gevyele, dat nae der pandinghe ende oemeslaech wye voers. syende, dergenegen soe gepant wher, met recht verdeedigen wilde, als syen in die bruecken boven diesse ordynanse ende gemeyner inwyellinge beschweerdt finden, dat sullycks eyne eydere nae betaelinge ende voldoeninge der bruecken, vry sal staen.

In ohrconde der waerheydt ende om vaste besteyndychheydt van alle voers puncten, soo hebben wy Anna voers. voer ons ende voer onse naekoemelinge, uyt suenderlycke genade, ter begeerte onser gemeynten onderdanen voers. diese met onsen groetten Insyegell ad (causas) hyer onder aengehangen, bekraftigett; wyllende dese onwiederstendelyck ende stedygh gehalden te woorden; aldus gegeven in onsern hoove Thoore ten jaere 1609 den 22 dach martii.

Desen is uytgeschreven 1671. JOH. LENART HALDERMANS.

BIJLAGE IV.

Oprichting der jaarmarkten te Stramproy 1611 (1).

Wir Anna, geboeren graffin zu der Marck, vrouwe des vryen welltlychen ende keyserlycken Stiefts Thorn, grondtvrouwe zu Ubach und Nederoeteren etc.

Allen unde eenen jederen, die dese sullen sien, lessen oft hoeren lessen saluyt. In dien heere doen cundt, dat den 27 decembris in den jaere naer der geboerten Christi: sestien hondert ende thien, is Jhr hebben ontfangen die ootmoedige supplicatie van onsen getrouwen borgemesters, heylyge gheystmesters, kerckmesters unde samptlycke onderdaenen van Stramroyde, ressort onser jurisdictie Thorn, inhoudende: hoe dat sy plegen te genieten, in de Meyerie van den Bosche, Eyndhoven etc. in den lande van Brabant gelegen, die vryheyden: te moegen trecken op alle vrye jaermerckden met ihre laeckens, und die selvyge te verhandelen met der ellen und anders, so sy best costen, und diey niettegenstaen die laeckenmeeckers ende copluyden der voors. plaetsen bisher, met alle middelen, gesoecht hebben den supplianten alsulckx te beletten, soe doch hen met recht voorgenoemen hebbende in den raede Eerts-heertoe-

(1) Archief der gemeente.

Digitized by Google

gen gheordonneert in Brabant, die supplianten aldaer syn comen te succumberen, tot grooten prejudicie hennes ampts unde jermerlycken verdriete der menichvuldyger armer luyden, die met hennen arbeyt ende exercicie des voors. laecken-ampts en generen; diewyl den aftreck der laeckens ende der aembachtsluyden neringe daerduer compt te cesseren, niet en weeten alsulcken merckelyken hinder und ihre ruïne met andere middelen voort te koemen, tensy saecken, hen vergunet werden, duier gracie speciale, enige jaermerckden binnen onsen voors. dorpe Stramrode. Oodtmoedelyck supplicerende en diewyl ons ghelieft en hadde, hen te verguenen und te erigeren een vry laeckens-ampt, tot vermeerderung und maintien desselfe, hen te wyllen verleenen 't jaere vier jaermerckden, met alsulcken previlegiën, exemptiën und vryheyden, alsme op andere benaebuierde plaetsen soewe moegen gebruyken; als nemptlych: den eersten svrydaechs vóór half vasten, den tweden schoensdaechs naer sinte sacraments-daech, den deerden schoensdaechs naer half gherstmant, den vierden schoensdaechs naer sinte Cattrynen-daech.

So ist dat Wihr op alles rypelyck unde well gelet hebbende, midts Wihr durch van hoochwlycke keyserlycke Maj^tets ons verlenten regaliën, alsulkx well meechtych syn aengesien, als streckt tot sterckung onser Jurisdictie und profyt onser onderdaene, ter beeden onser supplyanten condescenderende, hebbende selven vergundt en accordeert, vergunnen ende accorderen miets desen, die begeerden vier jaermerckden, in vuegen ende manieren als boven, te moegen halden en observeren met allen previlegiën, exemptiën ende vryheyden daertoe gerequirert sinde gewoenlyck; onder condytie nochtans, dat die borgemeysters und geswoerene der gemeynten van Stramroyde sullen coemen en eerschynen fur onsen Heer ende getrouwen meyer, scholtys und scheepen onser Justicien Thorn, und sullen alldaer tot observatie des vergunder merckden, renuncieren op ihre privilegiën, so sy ordinaris ghenietten vuer die loffelycke Lantrechten onser Stieffts und lants Thorn, well verstaen, die merckden geduiere; te weeten van smiddaechs voor den merckdaech tot smiddaechs daer naer; bevellen well enstelyck: onsen Officiers Justiciens onder-

Digitized by Google

saetten ende alle anderen des crychs wesen hem liever daer in te defenderen ende te mainteneren, sonder eynich letsel te doen ofte laeten geschieden ; want ons also gelieft.

Actum anno et die XV septembris 1611 Thorn. Hebben dese met eygener hand und seghel bekreftycht.

Condytyen hier by ghaen.

In den eersten sal onser Officier die hant doen richten, smiddaechs vóór den merckdaech en laeten hangen bis smiddaechs daernaer ; und sal den merckt vry syn dien tyt geduiere ; alle boetten en bruecken sullen gestraeft weerden naer behoeren und privilegie aller vryer Jaermerckden.

Alle uytlenders sullen staedtgelt (geven) voor eyderen craym enen halfven stuiver ; alle uyt- ende inlenders sullen ihre besten, soe sy verhandelen, veraccynsen als vloecht : voor één peert twe stuver, voor één veulen van éénen jaer één stuver, voor eyn koye ééne stuver, voor één jaerlinck één halve stuver, voor ééne schaepen 't stuck één ort ; und sal een eyder selfs aenbringen, op verbeurtenis ihres goets ; sal oock binnen Stramroyde een geswoere waege gestelt werden, om te gebruycken soe binnen als buyten de merckden ; und sal een eyder gheven vant hondert ééne stuver, und soe naer advenaent ; noch salder een gheswoeren el gehalden werden ; und soe verre iemant gevoenden woerdt, die cleyder ofte rotten gebruyckt, sal die haer straefbaer ghevallen syn naer behoeren ; sal alles, wes verhandelt wordt, met eycker gelt, gewicht en maete, betaelt, gewaecht, ende gemetten weerden, und by faute van dien, sal oock straefbaer syn als voors.

Reserverende, tot nieuwen defecten soo sollen moghen syn oft in enyge manieren mochten voorlope, altyts te moegen middelen met af ende toe doen.

Copie ut die Originaele aldus luidende.

Jacop Hallermans ghecopiert door bevel heeren manschap etc.

Oorconde etc. Actum anno, die, mense ut supra.

was onderteickent met den pitschaft daer aen hangende.

Mandato Jac. Emans 1621.

Digitized by Google

BIJLAGE V.

Verdrag over de aardappel-tiende 1782. (1)

Naebuyre-vergaederinghe gehouden binnen Stramproye op heeden den 28den 8bris 1782. Sulkx ten overstaen van den Heere Raed ende meyer de Borman, Schepen Deckers, my ondergesch. Landtsecretaris en voorts geërfdens ende naebuyre, alle behoorelyk geconvoceert.

Alsoo op den Naebuyre-Raed, in de maent July gehouden tot Stramproye, saementlyke Naebuyren de Borgemeesters Hendrik Veltman en Peter Jacobs geauthoriseert hebben, om sig met de geconstitueerdens van Baexem, volghens Resolutie aldaer genoemen op den 18 July, te confereeren en op denselven voet te handelen, en dien volghens naer differente conferentiën tusschen den Hooghweerdigen Heer J. M. de Fabry, Proost den archidiaconaele Kerke van S. Severin te Cölln, ende Canonik tot Thorn, als bevolmagtigten van Een Hoogweerdig ende Hooghgraeffelyk Capittel van Thorn ten eenre, en de Borgemeester Hendrik Veltman ten andere seyde, tot weederseyts vrindschap, raekende de aertappelen-tiende, een project van Conventie gemaekt is in de voege als volght.

SEQUITUR TENOR CONVENTIONIS.

Alsoo tusschen Een Hooghweerdigh ende Hooghgraeffelyk Capittel van Thorn als thiende-heffers ten eenre, ende de gemeente Stramproy ter andere seyde, questiën ende Processe te reyse stonde, over het punct van de thiende der aertappelen, die tegenwoordigh in meerdere quantiteit, als van te vooren plagdden int velt geplant te worden, ende diensvolgens het Hooghgemelt Capittel hiervan de thiende is pretendeerende, daer nochtans deese gemeente Stramproye in de possessie en vrijdoem van de thiende der aertappelen meent bevestight te syn; soo is om alle kosten voor te komen, en tot meerdere weederseytse vrindschap, tusschen den Hooghweerdigen Heere J. M. de Fabry, Proost der Archidiaconaele kercke van S. Severin tot Cölln ende Canonik van Een Hoogwerdigh Hooghgraeffe-

(1) Archief der gemeente.

Digitized by Google

lyk Capittel van Thorn, als geconstitueerden en gevolmatighten ten eenre, ende Hendrik Veltman, Borgemeester van Stramproye, als geconstitueerden en gevolmagtigten der gemeente ter andere seyde, geconvenieert ende over een gekoomen syn, in voegen als volght.

Ten eersten, dat alle degeene, die in de gemeente van Stramproye thien ende meerdere boenders in besittinge, ofte in schattinge hebben, sullen, sonder daervan 't thiende te geven, op het velt moegen planten, seventig roeden met aertappelen.

Tweedens, dat alle degeene, die in de voors gemeente seven, acht en negen boender in besittingen ofte in schattingen hebben, sullen, sonder daervan thiende te geven, op het velt moegen planten, sestigh roeden met aertappelen.

Derdens, dat alle degeene, die in de voors gemeente, vier, vijf en ses boenders besitten, ofte in schattinge hebben, sullen, sonder daervan thiende te geven, op het velt moegen planten, vyfftigh roeden met aertappelen.

Vierdens, dat alle degeene, die in de voors gemeente, dry boenders besitten, ofte in schattinge hebben, sullen, sonder daervan thiende te geven, op het velt moegen planten, viertigh roeden met aertappelen.

Vyffdens, dat alle degeene, die in de voors gemeente twee oft mindere boender besitten, ofte in schattinge hebben, sullen, sonder daervan thiende te geven, op het velt moegen planten, twintigch roeden met aertappelen.

Sesdens, dat in val jemant meer als voors. staet, aertappelen op het velt soude komen te planten, dat denselven daervan sal geven de behoorelyke thiende aen Een Hooghgemelt Capittel sonder contradictie; en sal in deese val, Een Hooghgraeffelyk Capittel als thiende-heffer geauthoriseert syn, de meerdere als voors. getal, de aertappelen op den elfden voet ofte roede, de thiende laeten uytdoen.

Soo is deesen bovenstaenden accord, in de gemeente-vergaederinge binnen Stramproye, op heeden voorgeleesen en van saementlyke geërfders en naebuyre, in alle syne puncten en clausule, geapprobeert ende geratificeert; en word hiermede en krachte deeses den Borgemeester Hendrik Veltman geconstitueert, om bovenstaenden contract in onsen naemen te sluyten ende te onderteekenen;

Digitized by Google

belovende denselven te houden voor goed, vast, bondig, en van waerde. Alsoo geschiedt binnen Stramroye den 28 Octobris 1782.

Inferius habebatur: Quod attestor etc. Erat signatum Joês Ab Rotscheidt, Ditionis Thorensis Secretarius juratus.

Volght de Constitutie van een Hooghweerdigh ende Hooghgraeffelyk Capittel van Thorn op den Hooghweerdigen Heere Proost ende Canonik de Fabry gestelt.

Wy Gabrielle des H. Roomschen Rykx, Princesse tot Salm, Decanisse ende gesaementlyk Capittel des Keyserlyken vry wereltlyken Ryks Stiffts Thorn.

Doen konde by dese opene brieven, dat wy machtig maeken en volmacht geven aen den Hooghweerdigen Heere de Fabry, Proost der Archidiaconale Kerck van S. Severyn tot Ceulen, Canonik ende mede Capitular, om in onsen naeme, volghens Capitulaire Resolutie, te sluyten eenen accord over de thienden der aertappelen, in de gemeentens van Stramroye, Baexem en de Elle, denselven hiermede ratificeerende, in onsen naeme te tekenen ende opterichten, met belofte voor bundig, van waerde; ende den welgemelden Heere kost- ende schaedeloos te houden, so als naer styl ende usantie.

In oirkonde hebben wy dese eygenhandig ondergeteekent, ende met onsen capitulair-segel bevestight, binnen Thorn, op heden den 20 Novembris 1782.

Erat signatum: Gabrielle, princesse van Salm-Salm, Decanesse tot Thorn. L. S.

Op heden den 21sten Novembris 1782, hebben wy ondergeschreeven deesen alhier geinsereerden, op de gemeente Stramproye, op den 21sten laestleden Maents Octobris, aengenomenen en approbeerden contract, uit commissie als boven geteekent, geloofende qq deselven voor vast, bondig, en van waerde te houden. Alsoo geschiet binnen Thorn, dato als boven.

Joannes Maximilianus de Fabry, Proost, etc. etc. qui deputatus.
Hendrik Veltmans borgemeester van Stramproy. Peter Jacops borgemeester.

Digitized by Google

BIJLAGE VI.

Inventaire des pièces, remises au Secrétaire de Monsieur le Commissaire du Gouvernement du Département de la Meuse inférieure à Ruremonde (1).

1° Un ancien régistre des naissances, depuis 1677 jusqu'à 1721.

2° Un idem des mariages et décès, depuis 1729 jusqu'à 1797.

3° Un idem des naissances, depuis 1727 jusqu'à 1782.

4° Un idem des naissances, depuis 1782 jusqu'à 1797.

5° Un idem des naissances de l'an 6, et un des décès.

6° Un des naissances et un des décès de l'an 8.

7° Un des mariages, un des naissances et un des décès de l'an 9.

8° un des mariages, un des naissances et un des décès de l'an 10.

9° Un contenant les mariages, naissances et décès de l'an 11.

10° Trois idem des mariages, naissances et décès de l'an 12.

11° Un idem de l'an 13.

12° Un idem de l'an 14.

13° Un idem de l'an 1807.

14° Un idem de l'an 1808.

15° Un idem de l'an 1809.

16° Un idem de l'an 1810, un idem de l'an 1811, un idem de l'an 1812, un idem de l'an 1813.

Fait double à Ruremonde, le vingt-deux mars 1814.

get. GUILLON.

Een ander inventaris, behelzende : les régistres de l'état civil 1814, les budjets des maires, les listes de conscription, les régistres de population et des pasports, les listes de répartition des soldes etc. etc. en door denzelfden oud-maire onzes dorps onderteekend, den 26 Maart 1814, maakt ook nog gewag van het *zegel* onzer gemeente, (le cachet de la mairie) dat tegelijk met voornoemde stukken aan den secretaris van den commissaire-general du gou-

(1) Archief der gemeente.

Digitized by Google

vernement du département de la Meuse inférieure te Roermond werd overgegeven. Deze laatste stukken keerden nagenoeg allen in 1814 weêr naar ons dorp terug, het *gemeente-zegel* echter is achtergebleven.

BIJLAGE VII.

Reglement der Nagtwagt in gevolge Besluit van 4 November 1815 bestaande uit de volgende artykelen. (1)

Art. 1° Tot opziener der nagtwagt gelasten wij den Heere burgemeester, dewelke zich zal laten vergezellen door den veldwachter of andere bezondere personen, dewelke dan vrij zullen zijn van den dienst der nagtwagt.

Art. 2° De gehuchten van Stamproy zullen gelijk verdeeld worden in ééne nagtwagt, bestaande uit één commandant en zes wagtmannen, dewelke zich zullen voegen volgens eene door ons te geven lijst, op welke de namen alsmede de toebeurten der commandanten en wagtmannen van elken dag zullen worden ingeschreven, terwijl een dubbeld dier lijst aan den brigadier der marechaussées zal worden toegezonden. De meester van het huis zal commandant van de wagt zijn; de commandanten van de wagthuizen zullen vuur en licht moeten fourneeren, welke slechts zooverre zal verbindend zijn, als de inwoners daarin zullen toestemmen.

Art. 3° Deze wagten zullen alle nagten moeten patrouilleren: drie en drie mannen van negen ure 's avonds tot vijf ure 's morgens, en gehouden zijn door de geheele gemeenten te vigileeren; in val van diefstal, welke zij zouden ontdekken, en hun niet sterk genoegzaam kennende om te vangen, zullen zij zijn gehouden aan den commandant, sonder gerugt, kennis te geven, dewelke dan tevens de overige zal commandeeren en vergezellen; in val van brand, zullen zij gehouden zijn te roepen: *brand!* en één op den klokkeluider aangaan, dewelke dan verpligt zal zijn, door het klippen der klokken, hetzelve aan het algemeen te doen toekomen.

(1) Archief der gemeente.

Digitized by Google

Art. 4° Een ieder inwoner, den ouderdom van 18 jaren bereikt hebbende tot de 60 jaren toe, sullen beurtelings tot voorschrevene dienst opgeroepen worden, uitgezonderd de leden of ambtenaars van de gemeente.

Art. 5° Het is aan ieder inwoner geoorlofd, ter waarneming der nagtwagt eenen plaatsvervanger te stellen; mits deze door den opziener der nagtwagt voor goed herkend of aangenomen wordt.

Art. 6. Alwie zich, zonder wettige reden, van den dienst der nagtwagt zoude verwijderen of zich, op het uur tot de zamenkomst bepaald, niet zoude laten bevinden of wel geen plaatsvervanger gesteld hebben, zal voor de eerste reis vervallen in eene boete bepaald op Artikel 8 van het besluit van den Heer Staats-Raad Gouverneur, van 4 November 1815, en in tweede en volgende reisen, in die vermeld bij Artikel 12 van hetzelfde Besluit.

Art. 7. De ouders zijn verantwoordelijk voor hunne kinders, gelijk de meesters voor hunne dienstboden.

Art. 8. De commandant der nagtwagt zal de aan hem ter hand gestelde lijst 's morgens, zijn wagthuis verrigt hebbende, aan den opvolgenden commandant overgeven, dewelke dan verpligt zal wezen de wagt te commanderen, smorgens van den nagt van de wagt.

Art. 9. De mannen tot de nagtwagt behorende, zullen voorzien moeten zijn van een goed geladen geweer of scherpe gaffel, alsmede zullen zij gedurende den nagttijd gene mannen, aan de wagt niet behorende, bij hun mogen binnennemen.

De nagtwagt zal aanvang nemen met eersten November 1829 en zal tot den eersten Maart 1830 zonder ophouden vervolgt worden.

Aldus gedaan en goedgevonden in onze vergadering te Stramproy, den 14 October 1829, om ten spoedigste aan den HoogWelgeboren Heer, Jonkheer Michiels van Verduijnen distrikts- en militie Commissaris, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw te Roermond, ter goedkeuring te worden ingezonden.

get. J. Jacops. J. Moors. L. Deckers,
J. M. Lenaerts. J. Haeldermans. Burg.
J. M. Dondess assessor. J. Nies.
A. Lenaerts assessor.

Digitized by Google

Op de keerzijde staat :

Gezien en goedgekeurd, door ons distriks en militie Commissaris in het distrikt Roermond, met uitzondering van Art. 8, voor zooverre de zamenroeping der wachtmannen betreft, waaromtrent men zich zal gedragen naar het Art. 10 van het provinciaal bestuur van 4 November 1815 N° 4 (1).

Roermond den 26 October 1829.

MICHIELS VAN VERDUYNEN.

BIJLAGE VIII.

Erectio Parochiæ in Stramproy 1583 (2).

Andreas, miseratione divina, sanctæ Mariæ novæ Diaconus Cardinalis de Austria nuncupatus, ad serenissimum principem et Dominum, Dominum Rudolphum Romanorum regem in Imperatorem electum, romaniqne imperii electores, ac cœteros Germaniæ principes, necnon universam Germaniam, ac omnes illius provincias, civitates et terras illis subjectas, ac quæcumque eorum loca, ad quæ has declinare contigerit, sanctissimi Domini nostri, Domini Gregorii, divinâ providentia, Papa decimus tertius et sedis apostolicæ de latere legatus, ad perpetuam rei memoriam.

Quemadmodum prudens pater-familias, circa prosperum regimen domûs suæ, operosis studiis libenter invigilat, et cuncta, quæ ad id profutura sunt, attentæ considerationis indagine perscrutatur, ita et Nos legationis apostolicæ exercentes officium, quod pro statu Ecclesiarum quarumlibet, quæ domus Dei et orationis sunt, salubriter dirigendo, illarumque profectu et commodo expediat, sedulo cogitare, et in his ejusdem officii nostri partes propensius interponere convenit, ut provisionis nostræ ministerio Ecclesiæ ipsæ præsertim, quibus cura imminet animarum, pastorum idoneorum opera et auspicio fulcire, ad Dei laudem animarumque ipsarum salutem, tam

(1) Art. 10 van het provinciaal bestuur van den 4 November 1815 luidt als volgt: Indien er geene buitengewoone zamenroeping plaats heeft, zullen de burgers 48 uren voor dat den dienst begint, tot denzelven worden opgeroepen.

(2) Archief der kerk.

Digitized by Google

in spiritualibus quam temporalibus, continuum incrementum suscipiant, ac in suis ædificiis ac structuris sacroque supellectili valeant debite restaurari et manuteneri.

Cum itaque personatus sœcularis et collegiatæ Ecclesiæ beatæ Mariæ Virginis, oppidi seu loci de Thorn, Leodiensis diœcesis, quæ et parochialis exstiterit, in quâ præter dilectas in Christo illius abbatissam ordinem St. Benedicti forsan profiteri solitam et canonissas, nonnulli canonici canonicatus et præbendas inibi obtinentes, et unum capitulum facientes fore noscuntur, per liberam resignationem dilecti nobis in Christo Walrami a Kessenich, canonici ecclesiæ et nuper personæ personatus hujusmodi de illo, quam tunc obtinebat, in manibus nostris ad effectum infrascriptum sponte et alias libere factum, et per Nos ad id et alia infrascripta per Litteras Sedis Apostolicæ, ad quarum insertionem non tenemur, sufficienti facultate munitos admissam vacaverit et vacet ad praesens; et sicut exhibita Nobis nuper pro parte Abbatissæ et Capituli praedictorum petitio continebat omnes fructus, reditus et proventus dicti personatûs, qui per unum ex dictis canonicis et unà cum canonicatu et praebenda ejusdem Ecclesiæ, absque dispensatione apostolicâ obtineri consuevit, cujusque dum pro tempore vacet collatio, provisio et omnimoda dispositio ad dictam Abbatissum, de antiquâ et probatâ hactenus observata consuetudine, pertinet in tertia dumtaxat parte decimarum grani frumenti et siliginis, et forsan aliorum fructuum in locis de Baexem et Stramproede ac Ittervoort, dictae diœcesis, excrescentium consistant, dictumque personatum pro tempore obtinens quatuor vicarios ad ejus nutum amovibiles, unum ut prædictâ Beatæ Mariæ, alium in de Baexem, et alium in de Stramproede, nec non reliquum in de Ittervoort locorum praedictorum parochialibus, ipsius Ecclesiæ Beatæ Mariæ filialibus, seu ab eâ dependentibus ecclesiis, pro exercitio curæ animarum dilectorum Nobis in Christo illarum sustentare, ac ipsas filiales ecclesias in suis tectis, tabulatis, parietibus, fenestris, januis, valvis, ornamentis, paramentis, calicibus, cera, vino, oleo, aliisque ad divini cultûs usum necessariis, sartas tectas, ita quod parochiani ipsi tam in divini verbi auditione, quam Sacra-

Digitized by Google

mentorum ecclesiasticorum perceptione, nullum incommodum aut defectum patiantur, manutenere, aliaque multa onera perferre teneantur, fructus vero redditus et proventus praedicti, abhinc pluribus annis, quibus Leodiensis et aliæ circumvicinæ ditiones, militum et prædonum incursionibus, deprædationibus aliisque bellicosis calamitatibus misere divexantur et expilantur, ac proinde colonis et agricolis exesis et profligatis, maxima pars terrarum inculta et infructuosa remanet, adeo imminenti sint, ut ad vicariorum praedictorum, qui olim feliciori sœculo, ex oblationibus funeralibus, matrimonialibus et aliis parochialibus juribus ac emolumentis vivere commode poterant congrua sustentatione, ecclesiarumque filialium praedictarum ad præsens ruinam minantium, et omni fere sacro supellectili destitutarum reparatione et restauratione dictæque sacræ supellectilis fulcimentum aliorumque onerum præstatione nullatenus sufficiant; et inde fit, ut dictum personatum pro tempore obtinens eisdem filialibus ecclesiis de vicariis idoneis providere nequeant, et illorum defectu divinus cultus in eisdem filialibus ecclesiis intermittatur, ipsique parochiani huc et illuc, non sine magno salutis animarum suarum periculo, evagari cogantur, ac desuper frequentes querelæ ad Abbatissam et capitulum prædictos deferantur, si dictus personatus perpetuo supprimeretur et extingueretur, ac omnia et singula illius fructûs, redditûs, proventûs decimæ jura, obventiones et emolumenta quæcumque mensæ capitularis dictæ ecclesiæ Beatæ Mariæ, applicarentur et appropriarentur, nec non quatuor vicariæ perpetuæ una et perpetua vicaria in singulis ecclesiis hujusmodi pro totidem perpetuis vicariis, qui curam animarum parochianorum eorumdem ibidem exercerent, aliaque parochialia onera subirent, erigerentur et instituerentur; inde profecto Abbatissa et Capitulum prædicti, qui reliquas duas partes dictarum decimarum percipere consueverunt, singulis quatuor vicariis prætactis, pro eorum congrua sustentatione redditum annuum: centum et quinquaginta florenorum monetæ brabantiæ, quadraginta ducatos auri de camera vel circiter constituentium ex decimis ac aliis fructibus, reditibus et proventibus mensæ capitularis hujusmodi constituere et assignare, ipsasque ecclesias filiales in suis structuris et ædificiis reparare et restaurare,

Digitized by Google

ac sacra supellectili rebusque aliis ad divini cultûs usum necessariis fulcire et manutenere curarent, eisdemque ecclesiis de ministris idoneis optime prospici posset, et animarum cura hujusmodi qua decet diligentia exerceretur, ac parochianorum earumdem tam in divinis audiendis, (quam Sacramentis percipiendis commoditati et spirituali consolationi plurimorum consuleretur; quare pro parte Abbatissæ et Capituli prædictorum afferentium ipsius personatus et illi forsan annexi fructus, redditus et proventus ducentorum similium, secundum communem existimationem, valorem annuum non excedere, Nobis humiliter supplicatis, quatenus præmissis annuere et alias desuper opportune providere benigne dignaremur. Nos igitur ad infrascripta per litteras Sedis apostolicæ, ad quarum insertionem minime tenemur, sufficienti facultate muniti, Abbatissam et singulares personas Capituli hujusmodi, a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque Ecclesiæ sententiis a jure vel ab homine, quâvis occasione vel causa, latis, si quibus quomodolibet innodati existant, dummodo in eis per annum non insorduerint, ad effectum praesentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes et absolutos fore censentes, necnon dictae mensae capitularis fructuum, redditum ac proventuum, verum annuum valorum praesentibus pro expresso habentur, hujusmodi supplicationibus inclinati, personatum praetactum illiusque nomen, titulum et essentiam, sive ut praemittitur sive alias quovis modo, aut ex alterius cujuscumque persona extra romanam curiam, et intra limites nostrae legationis vacet, dummodo tempore datis praesentium non sit in eo alicui specialiter jus quæsitum, ac Abbatissae et Capituli praedictorum ad id et alia infrascripta accedat assensus expressus, apostolica auctoritate, qua fungimur in hac parte, tenore praesentium perpetuo supprimimus et extinguimus, illiusque sic expressi et extincti fructus, reditus, proventus decimæ, jura, obventiones et emolumenta quaecumque dictae mensae capitularis, ita quod liceat Abbatissae et Capitulo praedictis per se vel alium seu alias coram nominibus fructus, reditus, proventus, decimas, jura, obventiones et emolumenta hujusmodi propria auctoritate cum onere tam reparationis, restauratio-

Digitized by Google

nis et manutentionis praedictorum percipere, erigere et levare ac in suos ipsarumque ecclesiarum ac alios praetactos usus et utilitati convertere diæcesani loci, vel cujusvis alterius minime requisita auctoritate et tenore praedictis, et perpetuo applicamus et appropriamus; necnon in quatuor ecclesiis praetactis quatuor perpetuos vicarios, quarum et a primaeva eorum erectione hujusmodi et deinceps dum pro tempore vacabunt, collatio, provisio et quævis alia dispositio, cessantibus reservationibus seu affectionibus apostolicis, ad dictam Abbatissam pro tempore existentem, loco suppressi personatus hujusmodi spectare debeat, unam videlicet perpetuam vicariam in singulis ecclesiis prædictis pro quatuor vicariis, qui curam animarum hujusmodi ibidem exercere et alia parochialia onera subire debeant, ut præfertur, eisdem auctoritate et tenore, similiter perpetuo erigimus et instituimus; ac cuilibet earumdem sic erectarum et institutarum pro earum dote dictorumque vicariorum, congrua portione reditum annuum, fructibus, reditibus et proventibus mensæ capitularis hujusmodi, eisdem vicariis vel eorem legitimis procuratoribus per Abbatissum pro tempore existentem et capitulum prædictos, annis singulis, pro una videlicet in Nativitate Domini nostri Jesu Christi, et altera medietatibus singularum portionum dictos vicarios tangentium, in Beati Joannis Baptistæ Nativitatis festivitatibus, integre persolvendum, auctoritate et tenore similibus.

Itidem perpetuo constituimus et assignamus, non obstante felicis recordationis Bonifacii Papæ quarti, et qnatenus opus sit, prædicti Sanctissimi Domini nostri Papæ, de unionibus ad partes committendis vocatis interesse habentibus et exprimendo valore beneficii, cui aliud uniri petitur, necnon Lateranensis Concilii novissime celebrati, uniones per petitas, nisi in casibus a jure permissis fieri prohibentis, aliisque apostolicis constitutionibus ac dictæ ecclesiæ collegiatæ Beatæ Mariæ, et juramento infirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roborantis, statutis et consuetudinibus contrariis quibusqumque, aut si aliqui super provisionibus sibi faciendis de hujusmodi vel aliis beneficiis ecclesiasticis in illis partibus speciales vel generales dictæ Sedis vel legatorum ejus litteras impetrarunt, et si per eas adhibitionem, reservationem et decretum vel aliquo-

Digitized by Google

modolibet sit processum, quas quidem litteras et processus habitos per easdem ad dictam ecclesiam Beatæ Mariæ volumus non extendi, sed inviolabiliter hoc eis quoad assecutionem seu eorum aliorum præjudicium generari, et quibuslibet aliis privilegiis et litteris apostolicis, quarumcumque tenorum existant, per quæ præsentibus, non expressa vel totaliter non inserta effectus earum impediri vel deferri, et de quibus quorumcumque totis tenoribus habenda sit de verbo ad verbum in nostris litteris mentio specialis, Nos enim ex nunc irritum decernimus et inane, si secus super his a quoque, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Datum in oppido Xenoponti Briximensi diœcesi, anno Incarnationis Dominicæ Millesimo-quingentesimo-octuagesimo-tertio; octavo kalendarum Octobris. — Pontificatûs ejusdem sanctissimi Domini nostri anno duodecimo.

Signatum ANDREAS ab AUSTRIA. Leg. FRANCISCUS OVANUS, auditor Rotæ. REGIUS CONRARDUS.

In medio pendebat sigillum in rubra cera firmatum in capsula, pendens e filis sericis rubris in caudis duplicibus. Signatum LAMBERTUS URSINUS de Vivariis, abbreviator: L. S.

Concordat cum suo originali copia autentica, quod attestor PETRUS PRINZEN, pastor Thoræ et in Ittervoort et notarius apostolicus in fidem subscripsit.

BIJLAGE IX.

Oprichting der Kapellanij 1651 (1).

Maximilianus Henricus, van Godes en Pauzerlycke stoels genaede, gecoeren en geconfirmeerden Aertsbisschop van Cöllen, der H. Roomschen Rickx, door Itaeliën Ertz-Cancelier en Cheurvorst des H. Apostolycken Stoels gesanten, geboerene Bisschop en Prince van Luyck en Hildesheim, administrateur van Berghtesgaden, paltzgraef van beyde Beyeren, van Westphaelen, Angariën en Bullion, marckgraef van Franchimont, graeve van Loon, Horne enz.

(1) Archief der kerk.

Digitized by Google

Alle die jenige die dese onse teghenwoordighe Letteren sullen sien, lesen ofte hooren leesen saluyt.

In den heere onse Bisschoppelycke sorgvuldigheyt vereyscht van ons, dat alle de kercken onsers Bisdoms van Luyck, principael die parochiën ende priesters in deselve, den godtsdienst bedienende, met eenighe hulpe van subventie versien worden, soo ist voorgangen aan ons geexhibeert van wegen de Eedele vrouwe Anna Salomone, gravinne van Manderscheidt en Blanckenheim, abdisse, en Capittel der collegiale kercken van Onse Lieve Vrouwe van Thorn, van deselve onses Luyckx Bisdoms den inhalt der supplicke vermelt, hoe dat sy in haer Capittel van Thorn, door die gemeynte van Stramproye dickwils versoecht waeren geweest, opdat sy de voorschreve gemeynte, welcke so uyt ende populeus is, dat bynaer onmogelyck is, dat alle de naebueren en onderdaenen alle sondaeghen en Heylighe daeghen, op dyen een ende eygentlycken tydt, in de godtsdiensten syn konnen, van eenen priester souden voorsien, denwelcke alle Sondaeghen en Heylighdaeghen de eerste misse, in de parochiekercke der voorschreve plaetsen celebreerde, en de jonckheyt in het leesen en de goede manieren onderwees, aen welcke recht en rechtmaysiges begeerens, opdat in eenighe manieren voldaen moght worden, en der voorschreve gemeynte onderdaenen commodityt, noodsaeckelyckheyt en tot saeligheyt der sielen gebueren voorsien worden, by soo verre dat de custerye der voors. kercke en de dry: (gelyck sy genoemt worden) broederschappen ofte officiën, het eene van de Heylighe Maghet Maria, het ander van sinte Jacob, Apostel, en het derde ter eeren van sint Antonius, in de voorschreve kercke van Stramproy gelegen en gefondeert, gehoorende de collatie haerlieder vrouwe abdisse, tegenwoordigh vacerende, met alle haere vruchten, renten en incompsten, tot dinste van eenen vroeghmisheer, denwelcke alle sondaegen en heylighdaeghen (gelyck vorseydt is) misse in de voorschreve kercke, des morgens op bequaeme ure celebreerende, en de jonckheydt onderweysen, in der eeuwigheid

Digitized by Google

deese toekomende tyden mede moghten gebineert en geincorporeert worden.

En daerom soo ist van wegen die voors. capellanie ons oodtmoedelyck gesuppliceert, dat wy desgelycke custerye aan der voorseyden Broederschappen ofte officiën, tegenwoordigh, gelyck voorseydt is, vacerende, tot den voorseyden effect souden unieren ende incorporeren, ende andersints ons ordinarisse Bisschoppelycke auctorityt daerover soude gelieven interponeren.

Hierom is, dat wy tot sulcke supplicatie geneyght en tot der voors. gemeyntenaeren gemack en noodtsaeckelyckheydt, so veel wy met Godt vermogen te helpen, geneyght hebben de voors. custerye en de Broederschappen ofte officiën met alle haere vrughten ende renten tegenwoordigh, gelyck voors. vacerenden, aen en tot behoef van eenen vroeghmisheer, alle toekomende tyden geunieert ende geincorporeert, gelyck wij door onse ordinarisse authorityt, ofte dan van andere ons verleent, unieeren ende incorporeren; mits desen vroeghmisheer de eerste mis in de voorseyde kercke, alle sondaeghen ende Heylighedaeghen celebreerden ende aldaer catechyseerde ende de jonckheyt leerden, de custers ampts bediende, ende de onderdaenen derselve kercke (uitgenoemen in pest en besmettelycke siecktens tyden) in absensie des eygen pastoer, de Heylighe sacramenten administreren moet en gehouden wesen sal; so noghtans, dat het Broederschap van Sint Willibrordus derselve kercke van Stramprode patroon, met alle syne renthen, in der eeuwigheyt sal bliven desen tegenwoordighe Pastoor en alle syne naecoemelinghen.

Tot verminderinghe van syne competentie willen oock, dat door deese unie, den goddelycken dienst niet vermindert en wort; maar dat de Broederschappen in de goddelycke, naér desselfs fondatiën, door den voorschreven vroeghmisheer en desselfs naekomelinghen, loffelyck bedient sal worden, en de voorschreven Broederschappen van de Heylighe Maghet Maria, den eersten sondagh of dan eenen anderen bequamen van ieder maent, met schuldighe Eere ende Reverentie, oock des toekomende tyden sal geobserveert worden; welckers Vroeghmisheere deputatie

Digitized by Google

reserveren wy, door selver vroeghmisheer ende desselfs naecoemelinghen, onsers Bisschoppelycke en archidiaconale reghten altyt voorbehalden.

In welckers gethuigenisse, hebben deese door onsen vicarium generalem in den geestelycken doen onderschriven, en met onsen segel doen besegelen.

Gegeven in onse stadt Luyck in den jaeren ons Heeren één duysent ses hondert een en vijfftigh, den sesden dach des maents July.

J. A. Chockier, vicarius generalis
Leodiensis.

N. Bene, aldus getranslateert uyt den latinisse in onse moederlycke taele, salvo meliori, door my

J. Bachuys illustris ac reverendi
Capituli Thorensis secretarius juratus.

BIJLAGE X.

Verdrag van de gemeente met den Heer Petrus Brandts, pastoor. 1610—1633 (1).

Wir Heyen Souts en Matthys Stevens schepenen, Jan Geerkens, Thys Wilmers en Lem van Hoeff broedermeesters, met oock Jan Verdonck, altemael praesenterende het gans corpus der gemeene naebueren des dorps Stramprode voorsz. doen kondt allen en eynen iederen, die dese tegenwoordighe letteren sullen sien of te hooren lesen:

Dat wir ter instantie des eerw. en wolgeleerden Heeren Peeter Brandts, gecoemen syn tot Thoer, ten eynde dat onse hooghe wolgeboren Vrouwe, sambt het eerwerd. Capittel des keyserlycken fryen weltlycken Stiffts Thoren, genedelyck beliven woude, den opgenamden heer Peeter, te provideren met de pastorye van Rode voorschreven; hetwelk Haere Hooghw. Genaede, sambt ende eerwerd. Capittel voornoemd, ten versoeck goeder vrinden,

(1) Archief der kerk.

Digitized by Google

deese toekomende tyden mede moghten gebineert en geincorporeert worden.

En daerom soo ist van wegen die voors. capellanie ons oodtmoedelyck gesuppliceert, dat wy desgelycke custerye aan der voorseyden Broederschappen ofte officiën, tegenwoordigh, gelyck voorseydt is, vacerende, tot den voorseyden effect souden unieren ende incorporeren, ende andersints ons ordinarisse Bisschoppelycke auctorityt daerover soude gelieven interponeren.

Hierom is, dat wy tot sulcke supplicatie geneyght en tot der voors. gemeyntenaeren gemack en noodtsaeckelyckheydt, so veel wy met Godt vermogen te helpen, geneyght hebben de voors. custerye en de Broederschappen ofte officiën met alle haere vrughten ende renten tegenwoordigh, gelyck voors. vacerenden, aen en tot behoef van eenen vroeghmisheer, alle toekomende tyden geunieert ende geincorporeert, gelyck wij door onse ordinarisse authorityt, ofte dan van andere ons verleent, unieeren ende incorporeren; mits desen vroeghmisheer de eerste mis in de voorseyde kercke, alle sondaeghen ende Heylighedaeghen celebreerden ende aldaer catechyseerde ende de jonckheyt leerden, de custers ampts bediende, ende de onderdaenen derselve kercke (uitgenoemen in pest en besmettelycke siecktens tyden) in absensie des eygen pastoer, de Heylighe sacramenten administreren moet en gehouden wesen sal; so noghtans, dat het Broederschap van Sint Willibrordus derselve kercke van Stramprode patroon, met alle syne renthen, in der eeuwigheyt sal bliven desen tegenwoordighe Pastoor en alle syne naecoemelinghen.

Tot verminderinghe van syne competentie willen oock, dat door deese unie, den goddelycken dienst niet vermindert en wort; maar dat de Broederschappen in de goddelycke, naér desselfs fondatiën, door den voorschreven vroeghmisheer en desselfs naekomelinghen, loffelyck bedient sal worden, en de voorschreven Broederschappen van de Heylighe Maghet Maria, den eersten sondagh of dan eenen anderen bequamen van ieder maent, met schuldighe Eere ende Reverentie, oock des toekomende tyden sal geobserveert worden; welckers Vroeghmisheere deputatie

Digitized by Google

reserveren wy, door selver vroeghmisheer ende desselfs naecoemelinghen, onsers Bisschoppelycke en archidiaconale reghten altyt voorbehalden.

In welckers gethuigenisse, hebben deese door onsen vicarium generalem in den geestelycken doen onderschriven, en met onsen segel doen besegelen.

Gegeven in onse stadt Luyck in den jaeren ons Heeren één duysent ses hondert een en vijfftigh, den sesden dach des maents July.

J. A. Chockier, vicarius generalis
Leodiensis.

N. Bene, aldus getranslateert uyt den latinisse in onse moederlycke taele, salvo meliori, door my

J. Bachuys illustris ac reverendi
Capituli Thorensis secretarius juratus.

BIJLAGE X.

Verdrag van de gemeente met den Heer Petrus Brandts, pastoor. 1610—1633 (1).

Wir Heyen Souts en Matthys Stevens schepenen, Jan Geerkens, Thys Wilmers en Lem van Hoeff broedermeesters, met oock Jan Verdonck, altemael praesenterende het gans corpus der gemeene naebueren des dorps Stramprode voorsz. doen kondt allen en eynen iederen, die dese tegenwoordighe letteren sullen sien of te hooren lesen:

Dat wir ter instantie des eerw. en wolgeleerden Heeren Peeter Brandts, gecoemen syn tot Thoer, ten eynde dat onse hooghe wolgeboren Vrouwe, sambt het eerwerd. Capittel des keyserlycken fryen weltlycken Stiffts Thoren, genedelyck beliven woude, den opgenamden heer Peeter, te provideren met de pastorye van Rode voorschreven; hetwelk Haere Hooghw. Genaede, sambt ende eerwerd. Capittel voornoemd, ten versoeck goeder vrinden,

(1) Archief der kerk.

Digitized by Google

geerne ende goetwilligh gedaen te hebben; daer wyr overmits den voors. heer ons sonderlyck, wel geefelyck, ons hooghlyck daer van syn bedanckende. Ende is der genamte heer Peeter tot een pastoor ofte vicarius des voors. dorps aengenoemen, mits conditiën, ende voorwaerden als volght:

Eerstelyk dat heer Peeter Brandts boven genoemt, de voors. kercken van Stramproye wel loffelyck en getrouwelyck sal bedienen, so met gesonde leeringhe, als oock met goede exempelen, wie dan eenen goeden herder en sielbesorger gehoort en toestaet te doen. Ende dat eenen termyn van acht jaeren naest malkanderen volgende, ten halven af te staen, wan er niet langer en gelieft; met ten voorbehalt: datter een den anderen sulckx een halff jaer voor sinte Joannes in den somer sal op condigen, of doen op condigen. En sal het eerste jaer aengaen en beginnen toekoemenden Joannis, als men schryfft 1611.

Is ook daer beneffens geconditionneert, dat den voorgenoemden heer alle ende ieder jaer, van Paesschen af, tot Alderheylighen toe, des sondaeghs 's morgens, voor het jonckvolck sal catechiseren ofte predicken.

Sal oock den voors. pastoor alle dingen by den alder gebruyck laten blyven.

Des hebben wir gedeputeerde voors. in qualityt als voors. staet, gelooft, den opgenoemte heer vicarius ofte pastoor, jaerelyckx wel ende promptelyck te doen hebben, boven de vyff en twintigh malder roggen, van haer hooghwerdighe ende den eerw. Capittel hem uit de tienden geassigneert ende toegelacht, noch tien malder roggen in granis; maeckende saemen des jaers vyf en dertig malder; samb oock die accidentalia ende den gantsen offer op het hooghtydt van Paesschen vallen; dewelck den pastoor gelyck toecomen sullen. Noch aen gelde de somma van hondert daelders, den daelder aen dertigh stuyvers Maeseycker paye gerekent; wel verstaende, dat wyr alsulcke tien malder roggen en geldt, soo wir den heer pastoor opgenoemt geloeft hebben te geven, jaerlyckx (boven die geassigneerde gagie) sullen mogen soecken uyter pastoryen en broederschap. Des sal die geregtigheyt, so wir gemeyne

Digitized by Google

naebueren aen die broederschap tot Stramproye syn hebbende, onverlet en onvercort blyven.

Is oock voorwaert en merckelyck ondersproecken, dat wyr onser hooghw. en gen. Vrouwen secretaris syn gerechtigheyt sullen behouden, sonder hinder of scaede onses pastoors; want den eerw. capittels secretaris ten respect van heer Peeter voorschreven, ons syn contingent ofte gerechtigheyt geremitteert of quytgetogen hadt.

Ende voor deese thien voors. maelder roggen, ende hondert daelders in gelde, hebben wyr schepenen, kerckmeesters, broedermeesters ende naebuerman voors. saementlyck en ieder besonder, geloeft als principalen ende borger. En dat wir eenighe naebuermannen daertoe te stellen nominceren en deputeeren sullen, om alsulcke tien malder roggen in granis en hondert daelder aen gelde, alle en ieder jaer, den voorschreven termyn duerende, in te heffen ende op te bueren ende dieselve getrouwelyck over te meten, ende aen te tellen, aen dien heer pastoor meermaels genoemt; onder verbintenisse onser persoonen, haere goederen roerende en onroerende, hebbende en verkrygende; alle arglist en loose vonden hier in ganselyck uitgesloeten.

In oirconde der waerheyt wes voorschreven staet, hebben wy, tot meerder gewichheyt ende verseekere, dit tegenwoordigh openbaer instrument derhalven doen maeken, en ieder met syn eigenhandt subseribeeren.

Onderteekent ter praesentie Meister v. Coernelle, custos des Munsters tot Thorn, ende Hendrik van Brembt, beyde eerbaere en geloofweerdighe getuigen, tot der voors. puncten ende saecken geroepen ende sonderlinghe gebieden.

Aldus geschiet ende gedaen binnen Thoren in den jaeren der saelighe geboorte onses Heere Jesus Christus, als men scrylft 1610 den sesthienden dach des maendts Decembris.

Onder stond: De mandato.... J. Haelermans secret., Heyn Souts, Lem van Hooff, Jan Geerkens, Thys Steevens, Matthys Willmers, Jan Verdonck.

Digitized by Google

Ter syde Frans Lomans, Reverendi ac generosi Capituli Thorensis secretarius, attestor ut supra.

Is daermede bevonden te accordeeren by my onderschreven gesworen secretarius der justitie ende landts Thoren.

A. Meysters, pro copia concordante attestor.

J. Moers, ditionis Thorensis secretarius.

BIJLAGE XI.

Overeenkomst der gemeente met den Heer Franciscus de Berckven, pastoor. 1637—1647 (1).

Int jaer ons Heeren sestien hondert seven en dertig den vyffden julius so hebben, Marten Verdonck ende Johan in den Reym beyde schepenen, en Goert Aryts en Thomas Achten, als regeerende Borgemeisters en voorts saementlycke naebueren der gantscher gemeynten van Stramproy, hebbende een goedt en minnelyck accort opgericht, tusschen den welgeleerden Heer pastoor Francis de Berckven en die voors. naebueren, en dat in voegen ende manieren als volgt:

In den eersten is veraccordeert, dat die gemeinte offte haer gecommitteerde alle geldtrenten ende hoeven-pachten der pastorye, en noch die renten der fraternityten van onser Liever Vrouwen, van sinte Wilbert en van sinte Antonis, dewelcke ouck den pastoor tot onderhalt, van onse gen. Vrouwe en seer eerwerdych Capittel syn toegelacht, dat sullen die gecommitteerden der naebueren in alles moegen ontfangen tot haren schoensten gebruicken; mietsdien dat sy, saementlycke naebueren, alle jaers den heer pastoor voors. beloeven te betaelen: aen geldt die somme van één hondert en vyftigh guldens, den gulden twintigh stuivers ganckbaer geldt, en noch tien malder roggen, goet suyver geveecht coren; dat alletydts op onser Liever vrouwen Licht-dach, so geldt als coeren te volle betaelt sal wesen,

(1) Archief der kerk.

Digitized by Google

. Ofte die gecommitteerde versuymich vielen soo aen het geldt ofte coeren, soo beloeven wy schepen en Borgemeesters, op saeck ende borghe, den voorseyden Heer pastoor te betaelen, ende dat tot laste ende schaede der gemeynde. En off die nabueren versuymicht vielen, het waer aen een deel ofte alle te saemen, soo sal den Heer pastoor de regeerende borgemeesters aenverden en doen te betaelen. Maer offer eenighe miswas, haegelslach, heyrcracht (daer Godt voor gehoeden wil) viel, so beloeven wy nabueren gelycker val, dat voorseyde koeren en hondert vyftigh gulden te betaelen als boven.

En noch alle andere byval in der kercken, sal den pastoor behalden, naer alder costuymen te weeten: van een bruyt ende bruydegom één ort rixdalers, ende begraeffenisse 24 stuyvers.

En voerts die naebueren te laeten naer inhalt der voorgaende conditiën, die sy met heer Peeter Brandts saliger opgericht hadde.

Noch is geconditionneert, dat den heer pastoor sal gebruycken den pastoirs Bongaert, en het veerdel landts aen *Gottes landt*, en het bende en het houbaer holt te genieten tot pastors profit in de *Wel*, dat jaerlix voor negentigh gulden, den gulden twintigh stuyvers; dewelke negentich gulden sullen den heer pastoor afgekort worden van de voorseyde hondert en vyfftigh gulden.

Desen voorseyden accoort beloeft den pastoor te halden, vier jaeren steedych achter een volgende, ende dat by syne priesterschap, en die naebueren het selfste te halden auch vier jaren. Want den heer pastoor en die naebueren als dan die vier jaeren gepasseerd synde, soo sal den eenen of den anderen aenseggen, twee maent voor den aenfang-dach, waarvan den eersten aenfangdach is geschiet voorleden sinte Jans dach.

Ter oirconde hebben wy schepenen en borger, int præsentie meer naebueren, Peeter in den Reym en Hein Bruns en Lenaert Linckes voorts. met advise saementlycke naebueren, wier schepenen en borgemeesters onderteyckent.

Noch is saementlyck verdragen, dat die schepenen, met advyse der borgemeesters ende gedeputeerde, sullen broermeesters alle jaers ordyenceren, en die als sy geordyneert woorden, die broer-

Digitized by Google

meesters sullen gehalden syn ter executiën van alle rechten, die renthen op te maenen en niet wegerych; en geen lenderyen te verpachten, sonder advyse der Heeren schepenen en borgemeesters en saementlyck overstaen.

Erat signatum. — Id ipsum attestor Franciscus de Berckven, pastor in Stramproy.

Maerten Verdonck, schepen. Jan in den Reym als schepen bekenne als boven. Goert Aryts. Thomas Achten. Hendrik Bruns als getuyge. Peter in den Reym getuyge. Lenaert Linckes getuige. Jacob Halermans geschreven.

Accordeert met het original bevonden in de nabuer compta Stramproy.

Quod attestor. H. Moers des Landts Thorn secretaris.

BIJLAGE XII.

Overeenkomst der gemeente met den Heer Melchior de Laure, pastoor. 1647—1676 (1).

In nomine Domini. Amen.

Int jaer ons heeren Jesu Christi 1647, der maendt augusti den 24en dach, so hebben Marten Verdonck en Johan in den Rem beyde schepenen, en Matthys Moonen en Jan Stevarts, Borgemeesters, en voorts sammelichen nabuyren der gantscher gemeynte van Stramproy, een goet, minnelyck accordt opgericht tusschen den wel geleerden heer pastoir Melchior de Laure, en dat in voegen en manieren als volgt.

In den 1e is veraccordeert, dat die gemeynte, ofte haere gecommitteerde, alle geldt-renten der fraternityten van Onser Liever Vrouwe en St Wilbert en St Anthonis, pastoryen so geldt-renten als coren-pachten, dewelcke den Heer Pastoir syn tot onderhaldt geloeft van onse genedighe Vrouwe & het Eerw. Capittel, die renten en coren-pachten sullen die gecommiteerde der nabuyren in alles ontfangen, ende die lenderyen van der voorsz. pastorye en

(1) Archief der kerk.

Digitized by Google

fraternityten haren 's hochsten verpachten ende gebruicken; mitsdyen dat samenlicke nabuyren alle jaers den Pastoir beloeven te betaelen aan gelde: die somme van één hondert en vyftich guld, den guld. twintich stuvers, Maseycker ganckbaer geldt; en noch thien malr roggen, goedt suyver gevecht coren.

Dat alle tydt op onser Liever vrouwen Lichtdag, so geldt als coren te volle betaelt sal wesen. Oft die Regeerders versuymich vielen, so sal den heer Pastoir, cracht deses, den regeerenden Borgemeester aanveerden en doen betaelen die voorige somme en kooren; en dat tot last der gemeynten. Dat beloven wy schepenen en Borgemeisteren op saeck ende borghe.

Ofte miswas, hagelslach, heyrcracht viel, daer Godt voer behoeden wille, belooven wy gelycke wel te betaelen.

Des sal den Heer Pastoir den dienst in der kercken doen, en die nabuyren met gode exemplen leeren, voorts te catechyseren voor die jongheyt, van Heiligen Paesschen toe Allerheiligendach 's morgens.

Noch is ondersproken, dat den Heer Pastoir sal hebben alle byvall in der kercken, te Paesschen den offer, van eenen bruydegom en bruydt drye schillingen, de custer eenen schillingh; van begraeffenisse vier en twintich stuvers, den custer twelff. Een voorts belooft den heer alles te laeten, gelyck die voorgaende conditiën syn geweest.

Oft saecke waer, dat den Heer Pastoir eenige erffven gebruyckden ofte van noyt hadde, sal hy gebruicken, mits dyen, dat hy daervoor sal betaelen als andere pachters, in afcortinghe van dye voorige één honderdt vyftich guld.

Was ondersch. Ick onderschreven beloove die nabuyren in haer gerechticheyt te laten, daer sy toe gerechticht syn, en in het minste niet af te wycken.

Was onderteekent: Melchior de Laure, Pastor indignus de Stramproy als boven.

Collatione facta cum suo originali subsignato ut praefertur concordare de verbo ad verbum attestor. — Anton Winckens notarius publicus et immatriculatus.

Digitized by Google

meesters sullen gehalden syn ter executiën van alle rechten, die renthen op te maenen en niet wegerych; en geen lenderyen te verpachten, sonder advyse der Heeren schepenen en borgemeesters en saementlyck overstaen.

Erat signatum. — Id ipsum attestor Franciscus de Berckven, pastor in Stramproy.

Maerten Verdonck, schepen. Jan in den Reym als schepen bekenne als boven. Goert Aryts. Thomas Achten. Hendrik Bruns als getuyge. Peter in den Reym getuyge. Lenaert Linckes getuige. Jacob Halermans geschreven.

Accordeert met het original bevonden in de nabuer compta Stramproy.

Quod attestor. H. Moers des Landts Thorn secretaris.

BIJLAGE XII.

Overeenkomst der gemeente met den Heer Melchior de Laure, pastoor. 1647—1676 (1).

In nomine Domini. Amen.

Int jaer ons heeren Jesu Christi 1647, der maendt augusti den 24en dach, so hebben Marten Verdonck en Johan in den Rem beyde schepenen, en Matthys Moonen en Jan Stevarts, Borgemeesters, en voorts sammelichen nabuyren der gantscher gemeynte van Stramproy, een goet, minnelyck accordt opgericht tusschen den wel geleerden heer pastoir Melchior de Laure, en dat in voegen en manieren als volgt.

In den 1e is veraccordeert, dat die gemeynte, ofte haere gecommitteerde, alle geldt-renten der fraternityten van Onser Liever Vrouwe en St Wilbert en St Anthonis, pastoryen so geldt-renten als coren-pachten, dewelcke den Heer Pastoir syn tot onderhaldt geloeft van onse genedighe Vrouwe & het Eerw. Capittel, die renten en coren-pachten sullen die gecommiteerde der nabuyren in alles ontfangen, ende die lenderyen van der voorsz. pastorye en

(1) Archief der kerk.

Digitized by Google

fraternityten haren 's hochsten verpachten ende gebruicken; mitsdyen dat samenlicke nabuyren alle jaers den Pastoir beloeven te betaelen aan gelde: die somme van één hondert en vyftich guld, den guld. twintich stuvers, Maseycker ganckbaer geldt; en noch thien malr roggen, goedt suyver gevecht coren.

Dat alle tydt op onser Liever vrouwen Lichtdag, so geldt als coren te volle betaelt sal wesen. Oft die Regeerders versuymich vielen, so sal den heer Pastoir, cracht deses, den regeerenden Borgemeester aanveerden en doen betaelen die voorige somme en kooren, en dat tot last der gemeynten. Dat beloven wy schepenen en Borgemeisteren op saeck ende borghe.

Ofte miswas, hagelslach, heyrcracht viel, daer Godt voer behoeden wille, belooven wy gelycke wel te betaelen.

Des sal den Heer Pastoir den dienst in der kercken doen, en die nabuyren met gode exemplen leeren, voorts te catechyseren voor die jongheyt, van Heiligen Paesschen toe Allerheiligendach 's morgens.

Noch is ondersproken, dat den Heer Pastoir sal hebben alle byvall in der kercken, te Paesschen den offer, van eenen bruydegom en bruydt drye schillingen, de custer eenen schillingh; van begraeffenisse vier en twintich stuvers, den custer twelff. Een voorts belooft den heer alles te laeten, gelyck die voorgaende conditiën syn geweest.

Oft saecke waer, dat den Heer Pastoir eenige erffven gebruyckden ofte van noyt hadde, sal hy gebruicken, mits dyen, dat hy daervoor sal betaelen als andere pachters, in afcortinghe van dye voorige één honderdt vyftich guld.

Was ondersch. Ick onderschreven beloove die nabuyren in haer gerechticheyt te laten, daer sy toe gerechticht syn, en in het minste niet af te wycken.

Was onderteekent: Melchior de Laure, Pastor indignus de Stramproy als boven.

Collatione facta cum suo originali subsignato ut praefertur concordare de verbo ad verbum attestor. — Anton Winckens notarius publicus et immatriculatus.

Digitized by Google

meesters sullen gehalden syn ter executiën van alle rechten, die renthen op te maenen en niet wegerych; en geen lenderyen te verpachten, sonder advyse der Heeren schepenen en borgemeesters en saementlyck overstaen.

Erat signatum. — Id ipsum attestor Franciscus de Berckven, pastor in Stramproy.

Maerten Verdonck, schepen. Jan in den Reym als schepen bekenne als boven. Goert Aryts. Thomas Achten. Hendrik Bruns als getuyge. Peter in den Reym getuyge. Lenaert Linckes getuige. Jacob Halermans geschreven.

Accordeert met het original bevonden in de nabuer compta Stramproy.

Quod attestor. H. Moers des Landts Thorn secretaris.

BIJLAGE XII.

Overeenkomst der gemeente met den Heer Melchior de Laure, pastoor. 1647—1676 (1).

In nomine Domini. Amen.

Int jaer ons heeren Jesu Christi 1647, der maendt augusti den 24en dach, so hebben Marten Verdonck en Johan in den Rem beyde schepenen, en Matthys Moonen en Jan Stevarts, Borgemeesters, en voorts sammelichen nabuyren der gantscher gemeynte van Stramproy, een goet, minnelyck accordt opgericht tusschen den wel geleerden heer pastoir Melchior de Laure, en dat in voegen en manieren als volgt.

In den 1e is veraccordeert, dat die gemeynte, ofte haere gecommitteerde, alle geldt-renten der fraternityten van Onser Liever Vrouwe en St Wilbert en St Anthonis, pastoryen so geldt-renten als coren-pachten, dewelcke den Heer Pastoir syn tot onderhaldt geloeft van onse genedighe Vrouwe & het Eerw. Capittel, die renten en coren-pachten sullen die gecommiteerde der nabuyren in alles ontfangen, ende die lenderyen van der voorsz. pastorye en

(1) Archief der kerk.

Digitized by Google

fraternityten haren 's hochsten verpachten ende gebruicken; mitsdyen dat samenlicke nabuyren alle jaers den Pastoir beloeven te betaelen aan gelde: die somme van één hondert en vyftich guld, den guld. twintich stuvers, Maseycker ganckbaer geldt; en noch thien malr roggen, goedt suyver gevecht coren.

Dat alle tydt op onser Liever vrouwen Lichtdag, so geldt als coren te volle betaelt sal wesen. Oft die Regeerders versuymich vielen, so sal den heer Pastoir, cracht deses, den regeerenden Borgemeester aanveerden en doen betaelen die voorige somme en kooren, en dat tot last der gemeynten. Dat beloven wy schepenen en Borgemeisteren op saeck ende borghe.

Ofte miswas, hagelslach, heyrcracht viel, daer Godt voer behoeden wille, belooven wy gelycke wel te betaelen.

Des sal den Heer Pastoir den dienst in der kercken doen, en die nabuyren met gode exemplen leeren, voorts te catechyseren voor die jongheyt, van Heiligen Paesschen toe Allerheiligendach 's morgens.

Noch is ondersproken, dat den Heer Pastoir sal hebben alle byvall in der kercken, te Paesschen den offer, van eenen bruydegom en bruydt drye schillingen, de custer eenen schillingh; van begraeffenisse vier en twintich stuvers, den custer twelff. Een voorts belooft den heer alles te laeten, gelyck die voorgaende conditiën syn geweest.

Oft saecke waer, dat den Heer Pastoir eenige erffven gebruyckden ofte van noyt hadde, sal hy gebruicken, mits dyen, dat hy daervoor sal betaelen als andere pachters, in afcortinghe van dye voorige één honderdt vyftich guld.

Was ondersch. Ick onderschreven beloove die nabuyren in haer gerechticheyt te laten, daer sy toe gerechticht syn, en in het minste niet af te wycken.

Was onderteekent: Melchior de Laure, Pastor indignus de Stramproy als boven.

Collatione facta cum suo originali subsignato ut praefertur concordare de verbo ad verbum attestor. — Anton Winckens notarius publicus et immatriculatus.

Digitized by Google

In dorso habebatur. Accordt tusschen den Heere Pastoir van Stramproye ende die gemeynte over syne competentie. 1647.

P. Van de Cruys commis. per copiam in fidem subscr.

BIJLAGE XIII.

Verdrag van de gemeente met den Heer Cornelius Jeghers, pastoor. 1676—1720 (1).

Ick onderschreven beloeve hiermede, dat ick my sal reguleren ende conform draegen, aengaende de puncten in het accordt tusschen heer Melchior de Laure, gewesen pastoir tot Stramproy, ende de nabuyren aldaer opgericht, in dato den 24sten Augusti 1647; te weten:

Dat ick van iederen bruydigom ende bruydt alleen sal pretenderen: dry schellinghen; van begraeffenissen ieder vier en twintigch stuivers. Ende voorts die gemeynte by hunne alde gerechtigheyt laeten, waer in sy recht hebben, gelyck voor desen geweest is.

Oirkonde myne eygene handt. Actum Thorn den 9den Octobris 1676.

Erat signatum: Cornelis Jeghers pastor in Stramproy indignus.

BIJLAGE XIV.

Verdrag der gemeente met den Heer Petrus Josephus Boonen, pastoor. 1837—1867 (1).

De ondergeteekende leden van den raed der gemeente Stramproy, Canton Weert, arrondissement Roermond, provincie Limburg, om voor te komen en uit te sluiten alle onaengenaemheden, dewelke de priesters hedendaegs, tot het bekomen van hun noodzakelijkheid of onderhoud, jammerlijk moeten ondergaen, heeft

(1) Archief der kerk.

Digitized by Google

op zich genomen de voormelde raad met deszelfs Burgemeester en Schepenen eene overeenkomst als volgt:

1° Zij zullen zich verpligten van jaerlijks te betaelen tot onderhoud van onzen eerwaerden heer pastoor P. J. Boonen, genommeerd door zijne hoogwaerdigheid den bisschop van Luik, binnen deze gemeente aengekomen, den tienden Januarij, achttien honderd zeven en dertig, te weten:

De somme van duyzend franks; en dat het appointement, hetgeen het gouvernement nu betaald of betalen zal aen den heer bedienaar der succursale kerk van Stramproy zal komen tot cortinge in vermindering van de bovengemelde somme van duizend franken; zóó nogthans dat alle gebruikelijkheden, hetzij voor een deel, hetzij 't geheel, die aen de betaeling van het appointement onverhoopt zoude kunnen toekomen, zullen de ondergeteekenden zich verplichten tot de voldoening van bovengemelde somme van duyzend franken, te stellen in handen van den heer P. J. Boonen, pastoor onzer gemeente.

Gedaen te Stramproy in vergadering, den negenden februarij achttien honderd zeven en dertig.

Welke overeenkomst is na voorlezing geteekend; en bij geval van eenige omstandigheid of misverstaen zich wederzijdsch aen de resolutie van onsen hoogwaerdige heer den bisschop van Luyk over te geven.

Volgen de handteekeningen, van den Pastoor, Burgemeester, Wethouders en Raedsleden.

P. S. Alsook zal zich verpligten den mede ondergeteekenden heer pastoor P. J. Boonen te Stramproij te bedienen en daerin geene reserve makende, als alles te doen op het oud gebruik, gelijk het den eerwaerden heer P. van Buël, gewezen pastoor, getrokken heeft: van trouwen, begraeven, lijken afhalen, juist zijnen voorsaet getrokken heeft, welk gesteld is op vier gulden, te weten: den gulden aan drie en veertig centen, met één woord alles te laten, gelijk hij het vind.

Integendeel zullen de ondergeteekenden, in eenige omstandigheid of verschil, zich wederzijdsch aan de resolutie van onzen hoog

Digitized by Google

In dorso habebatur. Accordt tusschen den Heere Pastoir van Stramproye ende die gemeynte over syne competentie. 1647.

P. Van de Cruys commis. per copiam in fidem subscr.

BIJLAGE XIII.

Verdrag van de gemeente met den Heer Cornelius Jeghers, pastoor. 1676—1720 (1).

Ick onderschreven beloeve hiermede, dat ick my sal reguleren ende conform draegen, aengaende de puncten in het accordt tusschen heer Melchior de Laure, gewesen pastoir tot Stramproy, ende de nabuyren aldaer opgericht, in dato den 24sten Augusti 1647; te weten:

Dat ick van iederen bruydigom ende bruydt alleen sal pretenderen: dry schellinghen; van begraeffenissen ieder vier en twintigch stuivers. Ende voorts die gemeynte by hunne alde gerechtigheyt laeten, waer in sy recht hebben, gelyck voor desen geweest is.

Oirkonde myne eygene handt. Actum Thorn den 9den Octobris 1676.

Erat signatum: Cornelis Jeghers pastor in Stramproy indignus.

BIJLAGE XIV.

Verdrag der gemeente met den Heer Petrus Josephus Boonen, pastoor. 1837—1867 (1).

De ondergeteekende leden van den raed der gemeente Stramproy, Canton Weert, arrondissement Roermond, provincie Limburg, om voor te komen en uit te sluiten alle onaengenaemheden, dewelke de priesters hedendaegs, tot het bekomen van hun noodzakelijkheid of onderhoud, jammerlijk moeten ondergaen, heeft

(1) Archief der kerk.

Digitized by Google

op zich genomen de voormelde raad met deszelfs Burgemeester en Schepenen eene overeenkomst als volgt :

1° Zij zullen zich verpligten van jaerlijks te betaelen tot onderhoud van onzen eerwaerden heer pastoor P. J. Boonen, genommeerd door zijne hoogwaerdigheid den bisschop van Luik, binnen deze gemeente aengekomen, den tienden Januarij, achttien honderd zeven en dertig, te weten :

De somme van duyzend franks ; en dat het appointement, hetgeen het gouvernement nu betaald of betalen zal aen den heer bedienaar der succursale kerk van Stramproy zal komen tot cortinge in vermindering van de bovengemelde somme van duizend franken ; zóó nogthans dat alle gebruikelijkheden, hetzij voor een deel, hetzij 't geheel, die aen de betaeling van het appointement onverhoopt zoude kunnen toekomen, zullen de ondergeteekenden zich verplichten tot de voldoening van bovengemelde somme van duyzend franken, te stellen in handen van den heer P. J. Boonen, pastoor onzer gemeente.

Gedaen te Stramproy in vergadering, den negenden februarij achttien honderd zeven en dertig.

Welke overeenkomst is na voorlezing geteekend ; en bij geval van eenige omstandigheid of misverstaen zich wederzijdsch aen de resolutie van onsen hoogwaerdige heer den bisschop van Luyk over te geven.

Volgen de handteekeningen, van den Pastoor, Burgemeester, Wethouders en Raedsleden.

P. S. Alsook zal zich verpligten den mede ondergeteekenden heer pastoor P. J. Boonen te Stramproij te bedienen en daerin geene reserve makende, als alles te doen op het oud gebruik, gelijk het den eerwaerden heer P. van Buël, gewezen pastoor, getrokken heeft : van trouwen, begraeven, lijken afhalen, juist zijnen voorsaet getrokken heeft, welk gesteld is op vier gulden, te weten : den gulden aan drie en veertig centen, met één woord alles te laten, gelijk hij het vind.

Integendeel zullen de ondergeteekenden, in eenige omstandigheid of verschil, zich wederzijdsch aan de resolutie van onzen hoog

Digitized by Google

Eerwaerden heer bisschop van Luyk onderwerpen of overgeven, zooals hiervorens noch is aengehaeld geworden.

Gedaen op dag, maend, jaer als voren.

Volgen de handteekeningen.

Latere overeenkomst.

Op heden den achtsten Februarij 1800 drie en vijftig, zijn mits deze overeengekomen, het gemeentebestuur van Stramproy met den Eerwaerden Heer Pastoor Boonen, aengaende de door de gemeente verpligte toelaeg tot zijn onderhoud, luidende als volgt:

De gemeente zal jaerlijks aen den Eerwaerden Heer pastoor betalen eene som van twee honderd franken, terwijl de Heer pastoor zal genieten voor trouwen- en begraven, doopen enz. zooals hij, tot dato dezer, genoten heeft.

Zijnde deze in duplo opgemaekt op dato als boven, terwijl het accoord, door het gemeentebestuur alhier gemaekt, den 9 Februarij 1837 mits deze komt te vervallen.

Volgen de handteekeningen van Burgemeester en Wethouders.

Digitized by Google

DE LAATSTE VORSTIN-ABDIS

VAN HET

KEIZERLIJK STIFT THORN,

BIJ ROERMOND.

Wij zullen in de volgende bladzijden het beeld trachten te schetsen eener vrouw die den schepter — of liever den abbatialen kromstaf — gevoerd heeft over een klein vorstendom, dat na een afzonderlijk bestaan van negen eeuwen, onder hare oogen vernietigd werd, en thans deel maakt van ons hertogdom Limburg.

Maria Cunigonde van Saxen was, gedurende een-en-twintig jaren, prinses-abdis van het rijksvorstendom Thorn. Weinige bescheiden kunnen wij geven over het vreedzaam bestuur van haar land, omdat zij maar zelden in haar stift heeft hof gehouden; maar wij zullen haar des te beter leeren kennen in haar privaat leven en in den huiselijken kring. Wij zullen haar volgen in het vorstelijk slot van haren broeder, den keurvorst van Trier, waar zij zich voordoet als een toonbeeld van echte broederlijke liefde, en tevens als de type eener vorstelijke vrouw uit de achttiende eeuw.

Maria, Cunigonde, Dorothea, Hedwig, Francisca-Xaveria, Florentina, koninklijke prinses van Saxen en Polen, vorstin-abdis der hoogadelijke stiften Essen en Thorn, werd den 10 November 1740 te Warschau in Polen geboren. Zij was de jongste dochter van Frederik August keurvorst van Saxen, en sedert den 5 October 1733

Digitized by Google

koning van Polen, en van Maria Josepha van Oostenrijk, oudste dochter van keizer Joseph I.

Haar broeder Albert Casemir (geb. 1738) was gouverneur-generaal der Oostenrijksche Nederlanden, en hare zuster Maria Anna gehuwd met den keurvorst van Beijeren. In Augustus van het jaar 1769 bezocht de jonge prinses, te Coblentz, haren broeder Clemens Wencislaus (geb. 1739), die onlangs tot bisschop en keurvorst van Trier was ingehuldigd. Alhoewel zij aanvankelijk voornemens was maar eenige maanden aan het hof van Trier te vertoeven, zijn die weinige maanden gevolgd geworden door eene residentie van vele jaren. De teedere gehechtheid aan haren bisschoppelijken broeder was een onverbreekbare band geworden, dien de dood alleen kon los maken.

Zij werd den 21 Februarij 1775 door het stift Essen, en den 23 October daaropvolgende, door het stift Thorn tot coadjutorin der bejaarde abdis Francisca Christina, paltsgravin van Sultsbach, gekozen. Na den dood dezer abdis nam zij, den 17 Julij 1776, het bestuur dezer twee vorstelijke stiften op zich. Dit belette echter niet dat zij de trouwe levensgezellin bleef van haren broeder. Zij heeft dan ook hare meeste dagen te Schönbornslust en op den Leijenschenhof bij Coblentz doorgebragt, terwijl zij zich vergenoede met van tijd tot tijd hare abdijen te bezoeken.

De rol van keurvorstin van Trier beviel haar zeer goed, en was ook geheel van hare gade; niemand nam in de salons van het Tiersche hof, de honneurs beter waar, dan zij. Den keurvorst was zij onontbeerlijk geworden, niet alleen om de regelmatigheid der hofhouding, maar ook om de vastheid van haar karakter, eene hoedanigheid, die hij in geringer mate bezat.

De prinses had inderdaad eene mannelijke inborst. Zij was eene uitmuntende ruiterin en dresseerde hare paarden

Digitized by Google

met de zweep in de vuist; de handboog voegde haar zoo goed als den besten schutter, en als pianospeelster was zij de rivale van den keurvorst; en zulks was veel gezegd, want Clemens Wencislaus hanteerde dit speeltuig als kunstenaar. Als de prinses met eenige vriendinnen, in de vorstelijke salons een concert gaf, gebeurde het wel eens, dat de keurvorst het piano hield of de muziek dirigeerde.

Een gebrek in Cunigonde's musikale opvoeding bestond hierin, dat zij van tijd tot tijd tegen de maat zondigde, een eerste en voornaamste grondregel der toonkunst. De keurvorst maakte haar meer dan eens daar opmerkzaam op; maar wat zij haren vorstelijken broeder gaarne vergaf, duidde zij haren onderhoorigen wel eens ten kwade. Zulks lag in de fierheid van haar karakter. Tot bewijs hiervan strekke het volgende.

Een zekere heer S.... uit Coblentz was kunstenaar, en dacht niet zonder grond, dat de poorten des roems voor hem wijd zouden open staan, indien hij deel mogt nemen aan het salon-orchest der kunstminnende prinses. Inderdaad zijne aanstelling bij het keurvorstelijk kapel-, kamer- en hofmuziek was reeds zoo goed als zeker, toen hem eene onbedachte uitdrukking in het ongeluk stortte. Bij eene repetitie ontviel hem het woord: »Prinses, gij kent de maat niet"; dit enkele woord had ten gevolge, dat hij zich van het hof moest verwijderen, niet meer in concerten mogt optreden, zijne leerlingen verloor en tot den rang van straatmuziekant nederzonk. Op kermissen viool spelen, noten afschrijven, piano's stemmen werden nu de uitsluitelijke bezigheid van den mislukten hofmuziekant.

Glibberig zijn de vloersteenen der hoven, maar nog meer gevaarlijk zijn de vloertapijten van een salon, waar vrouwen heerschen. De heer Michaël Antoon Lanius, een

Digitized by Google

bekwaam baszanger was met zijne zeven dochters aangesteld bij de keurvorstelijke hofkapel. Judith, het nummer drie dezer Philomela's volgens den ouderdom, maar het nummer één in talent en bevalligheid, had zich door hare lieve alto-stem de achting van den keurvorst en de plaats van kamerjufvrouw bij vorstin Cunigonde verworven. In een Oratorio, door den kapelmeester Lang opzettelijk voor haar geschreven, ontvouwde zij den rijken omvang harer heerlijke stem, en oogstte eenen bijval in, dien men in het superlatief stormachtig kan noemen. En toch hoe uitbundig vandaag ook geprezen, werd zij reeds des anderendaags als kamerjufvrouw ontslagen en van het hof verwijderd. Het volgend voorval gaf daartoe aanleiding.

De gravin van Metternich had een prachtvol, naar den eersten smaak vervaardigd dameskleed pas uit Lyon gekregen, en droeg juist aller gelukwenschen en bewondering weg over hare smaakvolle keuze, toen eensklaps de dartele Judith, getooid in een kleed van de zelfde stof binnen trad, en door het effect harer persoon en haren weidschen opschik, den zegepraal bij de aanwezige dame's behaalde en de wettige bezitster der robe geheel en al in den schaduw stelde. Zulke schennis der etiquette kon niet ongestraft blijven; en de vorstin-abdis van Thorn was de vrouw niet om zoo iets door de vingeren te zien.

Wanneer Cunigonde niet genoodzaakt was hare onderhoorige abdijen te bezoeken, vergezelde zij meestal den keurvorst op zijne reizen, of in zijne bisschoppelijke tournées. Zoo ging zij, den 14 Junij 1771, met den keurvorst, hare zwagerin, de keurvorstin weduwe, Maria Antonia van Saksen, of gelijk deze incognito heeten wilde, de gravin van Brehna, die naar Coblentz kwam, tot Boppard te gemoet; zij vond haar weder, omtrent het einde van Julij

Digitized by Google

in de baden van Spa. In October 1772, diende de keurvorst in persoon, te Limburg aan de Lahn, aan meer dan 10,000 kinderen het H. Vormsel toe, bij welke plegtigheid de abdis van Thorn niet alleen tegenwoordig was, maar ook vele personen door hare mildadigheid bijstond. Den 9 Augustus 1775, begaf de keurvorst zich in haar gezelschap naar Trier, om aldaar tot in den laten herfst te verblijven. De keurvorst legde, den 6 October, den eersten steen van het nieuw te bouwen Seminarie te Trier en de abdis van Thorn was ook bij de plegtigheid tegenwoordig.

Toen den 17 Januarij 1777, haar schoonbroeder, de keurvorst van Beijeren, te Munchen, met zijne familie aan tafel zat, lieten zich twee personen aanmelden, die de edele hofbewoners wenschten te zien eten, en werden binnen gevoerd. De vreemdelingen in een gewoon reispak gekleed, werden der keurvorstin voorgesteld, die na de reizenden eene korte wijl te hebben aangezien, eensklaps uit haren zetel opsprong, daar zij haren broeder den keurvorst Clemens, en hare zuster prinses Cunigonde erkende, en met de grootste geestdrift in de armen vloog.

Het grootste deel van dat jaar bragt de vorstin met haren keurvorstelijken broeder op reis door. Zij bezochten den hertog van Saksen-Tesschen te Presburg, en volgden hem op het einde van Junij, naar Schlosshof, waar de keizerin Maria Theresia, zich bevond, aan welke zij dan ook, den 9 Julij te Schönbrunn, een bezoek bragt. Eerst in het begin van Augustus, waren Clemens Wencislaus en diens zuster te Ehrenbreitstein terug.

In het volgende jaar, hield de vorstin haren plegtigen intocht in hare residentiestad Thorn en werd er op de van oudsher gebruikelijke wijze ingehuldigd. De feestelijkheden, welke te dier gelegenheid plaats hadden, staan

Digitized by Google

opgeteekend in een geschriftje, waarvan mij, tot mijn grooten spijt, slechts een fragment is ter hand gekomen. Het draagt den titel: *Aussführliche Nachricht sammtlicher Feierlichkeiten, welche in der hochfurstlichen Residenzstadt Thorn, bei Gelegenheit des feierlichen Einzuges Sr Königlichen Hoheit der Fürst-Abtissin Marien Kunigunden unter Begleitung Jhro churfürstlichen Durchlaucht von Trier, hochstdero Herrn Brudern, an dem 23ten und folgenden tagen Monats 7bis laufenden jahres 1778 sich ereignet. Köln bei H. J. Simonis, Buchhändlern.* In 4° van 19 bladzijden.

Den 23 September kwam de vorstin-abdis, vergezeld door haren keurvorstelijken broeder te Thorn aan. Prachtig, ja koninklijk was de intrede. Het zware gebulder des geschuts, de zoete toonen der stedelijke harmonie en der hofmuziek, festoenen en eerekransen, triomfbogen, vreugdevuren, eere-wachten te paard en te voet, in een woord alles spande te zamen om het hooge paar eerbied en hulde te bewijzen.

Aan de Maaspoort stond een triomfboog van drie poorten, waarop de genius des vredes prijkte met het inschrift:

Pacificus ingressus tuus.

I Reg. C. 16.

Deze boog was vermoedelijk op kosten des kapittels vervaardigd; zulks blijkt uit het chronogramma van de middelste poort:

CVNEGVNDI POSVIT CAPITVLVM.

Achter dit praalmonument opende zich de prachtige slotallée, bestaande uit schoone Hollandsche, *en éventail* hooggewelfde lindenboomen. In het midden dezer dreef bevond zich links, een 32 voet hooge Janustempel met zuilengangen en perspectieven; en op het einde, bij den ingang der stad stond een tweede, door de Thornsche

Digitized by Google

Landstenden opgerigte triomfboog, hebbende eene hoogte van 60 en eene breedte van 40 voet. Deze in Toskaansche bouworde met drie poorten uitgewerkte eereboog had onder andere inschriften, in de middenpoort, beneden het dubbelwapen van Saxen en Thorn het volgende dubdele chronicum:

MarIa CVnIgVnDIs Longe eXpeCtata VenIt
IDeoqVe patrIa hoC LætItIæ sIgnVM erIgI CVraVIt.

In de bovenste helft der Hofstraat was een derde boog geplaatst, ter hoogte van 60 en ter breedte van 44 voet in gemengden bouwstijl, die de verwondering aller aanwezigen tot zich trok. Deze boog was opgerigt door den kanunnik en rijksvrijheer Karel van Dallwigh. Eene regelmatige rij van sierlijk aangebragte kolonnen, pyramiden, standbeelden, galerijen en prachtige schilderstukken van den bekenden bouwmeester Sweron van Maestricht, en den door de akademie van Parijs bekroonden kunstschilder N. N. van Luik, verried allerwege kunst en smaak.

Op den zoogenoemden Wijngaard, naast het Munsterplein, stond een vierde boog, even kostbaar als de vorige, geschonken door het gezamentlijke hoogvorstelijk kapittel. Op dezen 80 voet hoogen triomfboog waren lichten aangebragt, welke bij den avond verscheidene uren ver konden gezien worden. Gedurende de illuminatie, die het feest sloot, deed de plegtige trompet- en horenmuziek van het hof, die in de middelste galerij had plaats genomen, den omtrek door hare liefelijke toonen weergalmen.

Deze vier triomfbogen werden gevolgd, van vier door de burgerschap van Thorn geschonkene eerepoorten, met bloemen en wintergroen gesmukt en 's avonds heerlijk verlicht.

De woningen der Stifts-dames en koorheeren, die om haren rijkdom aan versieringen en verlichting het meest

Digitized by Google

opgeteekend in een geschriftje, waarvan mij, tot mijn grooten spijt, slechts een fragment is ter hand gekomen. Het draagt den titel: *Aussführliche Nachricht sammtlicher Feierlichkeiten, welche in der hochfurstlichen Residenzstadt Thorn, bei Gelegenheit des feierlichen Einzuges Sr Königlichen Hoheit der Fürst-Abtissin Marien Kunigunden unter Begleitung Jhro churfürstlichen Durchlaucht von Trier, hochstdero Herrn Brudern, an dem 23ten und folgenden tagen Monats 7bis laufenden jahres 1778 sich ereignet. Köln bei H. J. Simonis, Buchhändlern.* In 4° van 19 bladzijden.

Den 23 September kwam de vorstin-abdis, vergezeld door haren keurvorstelijken broeder te Thorn aan. Prachtig, ja koninklijk was de intrede. Het zware gebulder des geschuts, de zoete toonen der stedelijke harmonie en der hofmuziek, festoenen en eerekransen, triomfbogen, vreugdevuren, eere-wachten te paard en te voet, in een woord alles spande te zamen om het hooge paar eerbied en hulde te bewijzen.

Aan de Maaspoort stond een triomfboog van drie poorten, waarop de genius des vredes prijkte met het inschrift:

Pacificus ingressus tuus.

I Reg. C. 16.

Deze boog was vermoedelijk op kosten des kapittels vervaardigd; zulks blijkt uit het chronogramma van de middelste poort:

CVNEGVNDI POSVIT CAPITVLVM.

Achter dit praalmonument opende zich de prachtige slotallée, bestaande uit schoone Hollandsche, *en éventail* hooggewelfde lindenboomen. In het midden dezer dreef bevond zich links, een 32 voet hooge Janustempel met zuilengangen en perspectieven; en op het einde, bij den ingang der stad stond een tweede, door de Thornsche

Digitized by Google

Landstenden opgerigte triomfboog, hebbende eene hoogte van 60 en eene breedte van 40 voet. Deze in Toskaansche bouworde met drie poorten uitgewerkte eereboog had onder andere inschriften, in de middenpoort, beneden het dubbelwapen van Saxen en Thorn het volgende dubdele chronicum :

MarIa CVnIgVnDIs LonGe eXpeCtata VenIt
IDeoqVe patrIa hoC LætItIæ sIgnVM erIgI CVraVIt.

In de bovenste helft der Hofstraat was een derde boog geplaatst, ter hoogte van 60 en ter breedte van 44 voet in gemengden bouwstijl, die de verwondering aller aanwezigen tot zich trok. Deze boog was opgerigt door den kanunnik en rijksvrijheer Karel van Dallwigh. Eene regelmatige rij van sierlijk aangebragte kolonnen, pyramiden, standbeelden, galerijen en prachtige schilderstukken van den bekenden bouwmeester Sweron van Maestricht, en den door de akademie van Parijs bekroonden kunstschilder N. N. van Luik, verried allerwege kunst en smaak.

Op den zoogenoemden Wijngaard, naast het Munsterplein, stond een vierde boog, even kostbaar als de vorige, geschonken door het gezamentlijke hoogvorstelijk kapittel. Op dezen 80 voet hoogen triomfboog waren lichten aangebragt, welke bij den avond verscheidene uren ver konden gezien worden. Gedurende de illuminatie, die het feest sloot, deed de plegtige trompet- en horenmuziek van het hof, die in de middelste galerij had plaats genomen, den omtrek door hare liefelijke toonen weergalmen.

Deze vier triomfbogen werden gevolgd, van vier door de burgerschap van Thorn geschonkene eerepoorten, met bloemen en wintergroen gesmukt en 's avonds heerlijk verlicht.

De woningen der Stifts-dames en koorheeren, die om haren rijkdom aan versieringen en verlichting het meest

Digitized by Google

de aandacht trokken, waren; die der rijksgravin Christina van Harrach van Porau, kanunnikes te Thorn en proostin te Essen, alsmede die van den officiaal en kanunnik Antoon Closset, van Maximiliaan von Fabrij, proost van St. Severijns te Keulen, van Petrus Haltermann en Vogelius; verder onderscheidden zich om hare keurige versiering, de huizen van den stiftssecretaris Jan Renier Broekmeulen, van den vorstelijken raadsheer Karel de Borman (1), van den raadsheer en lijfarts Schmacker, van den keurpaltschen raadsheer Frissen, van den stad-medicus van Emelen, van den schepen Dinraths, van den geregtssecretaris Coomans, van den rentmeester Bentinger, van den luitenant en van de geestelijke heeren Moors, Pars en Lemmens, van den Eerw. Heer. Bustin pastoor der stad, van den kapellaan Drogenbroek, van de beneficianten Klöcker en Jansens, van de kooplieden Jansen, Ludewig, Meulenberg, Cornelis etc.

Ten negen uren 's avonds, ging het hooge broederpaar, omringd door den hofstoet, en onder begeleiding van een twintigtal soldaten der lijfwacht, voorafgegaan en gevolgd door een aantal hofbedienden met witte wasflambouwen, de prachtvol verlichte stad in oogenschouw nemen. In alle straten werden zij met vreugdegejuich ontvangen; de aanwezige volksmenigte was bijna niet doordringbaar. Niet alleen was het landvolk uit den omtrek daar zamen gevloeid, maar ook eene menigte burgers uit de nabijgelegene steden Maestricht, Maeseyck, Roermond en Stevensweert, en zelfs velen uit Luik, Aken en Keulen, waren naar Thorn gekomen om den blijde intogt bij te wonen.

---

(1) De Borman stamt af uit het stadje Bree, waar hij in 1730 geboren werd. Na zijne licentie in de regten aan de Hooge-school te Leuven verworven te hebben, werd hij achtervolgens hoogscholtis te Neeroeteren en hofraad der vorstin Cunigondis te Thorn.

Digitized by Google

Om dezen plegtigen dag, op eene niet minder plegtige wijze te sluiten, werd na tien uren 's avonds, op de groote weide naast den hoftuin, een heerlijk kunstvuurwerk van steigende luchtkogels, raketten, melksterren, in allerlei vorm en kleur, tot verbazing en verrukking der toeschouwers, afgestoken. Toen dit kunstvuur met eene driemaal herhaalde kanonade geeindigd was, verspreidde zich het volk door de straten der stad, waar het zingen, springen en dansen, eerst bij 't krieken van den dag een einde nam. Gedurende de twee volgende dagen werden de feestelijkheden voortgezet. Den derden dag, den 28 September, viel de geboortedag in van vorst Clemens van Trier.

Ook hem, den onafscheidbaren broeder der vorstinabdis, wilde Thorn eene welgemeende hulde brengen. In den vroegen morgen, kondigde het geschut de feestelijkheden aan. De schutterijen en burger-kompaniën grepen hunne wapenen en trokken met vliegende vanen en dreunende trommels de stad door; een escadron ruiters, de schoonste jongelingen van 't land, dertig in getal, in blaauwe en geele uniform, op heerlijke paarden gezeten, togen met hunnen standaard en horenmuziek naar het hof, om de slotwacht te voet, welke dag en nacht voor 't stift wacht hield, te versterken en af te wisselen.

De vorst- en grafelijke stiftsdames in galakleederen, de domheeren, de gedeputeerden des lands, de vorstelijke beambten verschenen in prachtgewaad, om den keurvorst hunne gelukwenschingen aan te bieden.

Een uitmuntend concert vervrolijkte de gasten bij het middagmaal. Onder den gezondheidsdronk zijner keurvorstelijke hoogheid, werden drie maal de kanons gelost.

Digitized by Google

de aandacht trokken, waren; die der rijksgravin Christina van Harrach van Porau, kanunnikes te Thorn en proostin te Essen, alsmede die van den officiaal en kanunnik Antoon Closset, van Maximiliaan von Fabrij, proost van St. Severijns te Keulen, van Petrus Haltermann en Vogelius; verder onderscheidden zich om hare keurige versiering, de huizen van den stiftssecretaris Jan Renier Broekmeulen, van den vorstelijken raadsheer Karel de Borman (1), van den raadsheer en lijfarts Schmacker, van den keurpaltschen raadsheer Frissen, van den stad-medicus van Emelen, van den schepen Dinraths, van den geregtssecretaris Coomans, van den rentmeester Bentinger, van den luitenant en van de geestelijke heeren Moors, Pars en Lemmens, van den Eerw. Heer. Bustin pastoor der stad, van den kapellaan Drogenbroek, van de beneficianten Klöcker en Jansens, van de kooplieden Jansen, Ludewig, Meulenberg, Cornelis etc.

Ten negen uren 's avonds, ging het hooge broederpaar, omringd door den hofstoet, en onder begeleiding van een twintigtal soldaten der lijfwacht, voorafgegaan en gevolgd door een aantal hofbedienden met witte wasflambouwen, de prachtvol verlichte stad in oogenschouw nemen. In alle straten werden zij met vreugdegejuich ontvangen; de aanwezige volksmenigte was bijna niet doordringbaar. Niet alleen was het landvolk uit den omtrek daar zamen gevloeid, maar ook eene menigte burgers uit de nabijgelegene steden Maestricht, Maeseyck, Roermond en Stevensweert, en zelfs velen uit Luik, Aken en Keulen, waren naar Thorn gekomen om den blijde intogt bij te wonen.

---

(1) De Borman stamt af uit het stadje Bree, waar hij in 1730 geboren werd. Na zijne licentie in de regten aan de Hooge-school te Leuven verworven te hebben, werd hij achtervolgens hoogscholtis te Neeroeteren en hofraad der vorstin Cunigondis te Thorn.

Digitized by Google

Om dezen plegtigen dag, op eene niet minder plegtige wijze te sluiten, werd na tien uren 's avonds, op de groote weide naast den hoftuin, een heerlijk kunstvuurwerk van steigende luchtkogels, raketten, melksterren, in allerlei vorm en kleur, tot verbazing en verrukking der toeschouwers, afgestoken. Toen dit kunstvuur met eene driemaal herhaalde kanonade geeindigd was, verspreidde zich het volk door de straten der stad, waar het zingen, springen en dansen, eerst bij 't krieken van den dag een einde nam. Gedurende de twee volgende dagen werden de feestelijkheden voortgezet. Den derden dag, den 28 September, viel de geboortedag in van vorst Clemens van Trier.

Ook hem, den onafscheidbaren broeder der vorstinabdis, wilde Thorn eene welgemeende hulde brengen. In den vroegen morgen, kondigde het geschut de feestelijkheden aan. De schutterijen en burger-kompaniën grepen hunne wapenen en trokken met vliegende vanen en dreunende trommels de stad door; een escadron ruiters, de schoonste jongelingen van 't land, dertig in getal, in blaauwe en geele uniform, op heerlijke paarden gezeten, togen met hunnen standaard en horenmuziek naar het hof, om de slotwacht te voet, welke dag en nacht voor 't stift wacht hield, te versterken en af te wisselen.

De vorst- en grafelijke stiftsdames in galakleederen, de domheeren, de gedeputeerden des lands, de vorstelijke beambten verschenen in prachtgewaad, om den keurvorst hunne gelukwenschingen aan te bieden.

Een uitmuntend concert vervrolijkte de gasten bij het middagmaal. Onder den gezondheidsdronk zijner keurvorstelijke hoogheid, werden drie maal de kanons gelost.

Digitized by Google

's Avonds was wederom illuminatie; de oude triomfbogen, waren door nieuwen vervangen; nieuwe inschriften, nieuwe beelden versierden de poorten.

Ten negen uren 's avonds, ging de keurvorst Clemens, aan de zijde zijner zuster, de verlichte straten der stad andermaal in oogenschouw nemen. Hij was begleid van al de aanwezige cavaliers en hofdames, van de stiftsheeren en kanunnikessen, omringd van hofbedienden met brandende fakkels en voorafgegaan en gevolgd door eene lijfwacht van vier-en-twintig man.

In de omstreken van Thorn waren, voor 't hoofduitzigt van het vorstelijk paleis, in 't open veld, vreugde-vuren ontstoken, wier vlammen in breede kolommen en pyramieden hemelwaarts stegen, terwijl de vreugde kreten der meenigte, de jubelzang der ingezetenen en het gebulder des geschuts de lucht heinde en ver deden weêrgalmen.

Op die wijze eindigden de laatste plegtige feestelijkheden, die het onafhankelijk land en stift van Thorn, ter eere zijner laatste vorstin, heeft gevierd; want in weerwil dier vrome wenschen en plegtige huldebewijzen werd Thorn, het kleine vorstendom, eenige jaren later door een monster, de Fransche revolutie, als eene mug, ingeslokt. De vreedzame vorstin, Cunigonde werd van haren zetel gestooten en in ballingschap gedreven.

Over de lotgevallen, welke onze heldin gedurende de drie volgende jaren ondervond, zwijgen de bronnen, waaruit wij dit verhaal geput hebben. Wij weten alleen, dat zij van Thorn met haren broeder vertrok naar Essen, waar zij den 7 October, onder soortgelijke plegtigheid als boven verhaald is werd ingehuldigd.

Den 2 Junij 1780 schreef men uit Straatsburg: »Onze gansche stad vindt in het bezit van den keurvorst van Trier en zijne zuster Cunigonde, het grootste vergenoegen.

Digitized by Google

Eene onbeschrijfelijke volksmenigte vergadert dagelijks in onze Domkerk, waar de goede keurvorst, met bijzonder veel godsvrucht en waardigheid, het H. Misoffer opdraagt. Den 28 Mei, was hij tegenwoordig met zijne twee zusters Cunigonde en Christina, in eene Fransche preek; ook bezochten zij het bisschoppelijk seminarie, de citadel, het tuighuis, de kanongieterij, in een woord alles, wat binnen en buiten de stad eenigzins merkwaardig was". Naar Coblentz teruggekeerd bragt hun, den 30 September de aartshertog Maximiliaan, onlangs tot coadjutor van Keulen en Munster benoemd, nog in den avond een bezoek, en woonde, Zondag den 1 October, met prinses Cunigonde eene plegtige muziekmis bij, in de parochiekerk. Bij zijn afscheid den 3den October begeleidde de keurvorst en de vorstin van Thorn hem tot Andernach.

Den 21 Junij 1781, togen de keurvorst en hare koninklijke hoogheid de prinses Cunigonde, door den K. K. minister graaf van Metternich vergezeld, in eene prachtige jagt, hunnen broeder, den hertog van Saksen-Tesschen, gouverneur der Nederlanden en de aartshertogin Christina, op hunne reis naar Brussel, over den Rijn te gemoet. Den eersten dag kwamen zij te Oberwezel en 's anderendaags tot Kaub, alwaar de luistervolle ontmoeting, onder het losbranden der jagtkanonnen en de begeleiding van turksch muziek, poken- en trompetgeschal, plaats had. Des avonds werd de vorstelijke stoet te Coblentz ontvangen en plegtig naar Schönbornslust vergezeld.

In het volgende jaar schijnt de Vorstin weinig uitspanning genomen te hebben; wij vinden haar noch op de reis van den keurvorst naar Munchen, noch, den 2 Mei, bij de plegtige intrede van Z. H. paus Pius VI, te Augsburg, in welke stad de keurvorst van Trier, in eene prachtige statiekoets, met acht paarden bespannen, en

Digitized by Google

's Avonds was wederom illuminatie; de oude triomfbogen, waren door nieuwen vervangen; nieuwe inschriften, nieuwe beelden versierden de poorten.

Ten negen uren 's avonds, ging de keurvorst Clemens, aan de zijde zijner zuster, de verlichte straten der stad andermaal in oogenschouw nemen. Hij was begleid van al de aanwezige cavaliers en hofdames, van de stiftsheeren en kanunnikessen, omringd van hofbedienden met brandende fakkels en voorafgegaan en gevolgd door eene lijfwacht van vier-en-twintig man.

In de omstreken van Thorn waren, voor 't hoofduitzigt van het vorstelijk paleis, in 't open veld, vreugde-vuren ontstoken, wier vlammen in breede kolommen en pyramieden hemelwaarts stegen, terwijl de vreugde kreten der meenigte, de jubelzang der ingezetenen en het gebulder des geschuts de lucht heinde en ver deden weêrgalmen.

Op die wijze eindigden de laatste plegtige feestelijkheden, die het onafhankelijk land en stift van Thorn, ter eere zijner laatste vorstin, heeft gevierd; want in weerwil dier vrome wenschen en plegtige huldebewijzen werd Thorn, het kleine vorstendom, eenige jaren later door een monster, de Fransche revolutie, als eene mug, ingeslokt. De vreedzame vorstin, Cunigonde werd van haren zetel gestooten en in ballingschap gedreven.

Over de lotgevallen, welke onze heldin gedurende de drie volgende jaren ondervond, zwijgen de bronnen, waaruit wij dit verhaal geput hebben. Wij weten alleen, dat zij van Thorn met haren broeder vertrok naar Essen, waar zij den 7 October, onder soortgelijke plegtigheid als boven verhaald is werd ingehuldigd.

Den 2 Junij 1780 schreef men uit Straatsburg: »Onze gansche stad vindt in het bezit van den keurvorst van Trier en zijne zuster Cunigonde, het grootste vergenoegen.

Digitized by Google

Eene onbeschrijfelijke volksmenigte vergadert dagelijks in onze Domkerk, waar de goede keurvorst, met bijzonder veel godsvrucht en waardigheid, het H. Misoffer opdraagt. Den 28 Mei, was hij tegenwoordig met zijne twee zusters Cunigonde en Christina, in eene Fransche preek; ook bezochten zij het bisschoppelijk seminarie, de citadel, het tuighuis, de kanongieterij, in een woord alles, wat binnen en buiten de stad eenigzins merkwaardig was". Naar Coblentz teruggekeerd bragt hun, den 30 September de aartshertog Maximiliaan, onlangs tot coadjutor van Keulen en Munster benoemd, nog in den avond een bezoek, en woonde, Zondag den 1 October, met prinses Cunigonde eene plegtige muziekmis bij, in de parochiekerk. Bij zijn afscheid den 3den October begeleidde de keurvorst en de vorstin van Thorn hem tot Andernach.

Den 21 Junij 1781, togen de keurvorst en hare koninklijke hoogheid de prinses Cunigonde, door den K. K. minister graaf van Metternich vergezeld, in eene prachtige jagt, hunnen broeder, den hertog van Saksen-Tesschen, gouverneur der Nederlanden en de aartshertogin Christina, op hunne reis naar Brussel, over den Rijn te gemoet. Den eersten dag kwamen zij te Oberwezel en 's anderendaags tot Kaub, alwaar de luistervolle ontmoeting, onder het losbranden der jagtkanonnen en de begeleiding van turksch muziek, poken- en trompetgeschal, plaats had. Des avonds werd de vorstelijke stoet te Coblentz ontvangen en plegtig naar Schönbornslust vergezeld.

In het volgende jaar schijnt de Vorstin weinig uitspanning genomen te hebben; wij vinden haar noch op de reis van den keurvorst naar Munchen, noch, den 2 Mei, bij de plegtige intrede van Z. H. paus Pius VI, te Augsburg, in welke stad de keurvorst van Trier, in eene prachtige statiekoets, met acht paarden bespannen, en

Digitized by Google

omgeven van een detachement ruiters en lijfknechten, zijne Heiligheid kwam verwelkommen. Alleen vinden wij, dat zij den 23 November, zijnde de naamsdag van haren keurvorstelijken broeder, de H. mis en het *Te Deum* in de Hofkerk en, den 3 December, op de plegtige lijkdienst, die in de kerk te Ehrenbreitstein gehouden werd, voor hare onlangs gestorvene zuster Maria Christina abdis van Remiremont, bijwoonde.

Den 29 Junij 1785 begaf zich de keurvorst, met zijne twee zusters, de keurvorstin weduwe van Beijeren en de vorstin van Thorn, als ook met zijn broeder den prins Xavier, van Coblentz over Bonn, — waar de keurvorst van Keulen hen verwelkomde, — naar Spa en Brussel. Den 3 September keerde hij, met prinses Cunigonde, van hunne reis over Bertrich, waar zij 't middagmaal namen en de welingerigte baden in oogenschouw namen, naar Thal-Ehrenbreitstein terug.

Den 4 Januarij 1786 werd Coblentz andermaal met een bezoek vereerd van hertog Albert van Saksen-Tesschen, gouverneur der Nederlanden, die aldaar van Brussel aankwam, in gezelschap der aartshertogin Christina en den keurvorst van Keulen. De keurvorst en de prinses waren de hooge gasten tot Andernach te gemoet gereden. Deze zetteden des anderendaags hunne reis voort tot Weenen, maar kwamen den 27 Maart weder, namen met prinses Cunigonde het middagmaal, den 3 April, bij den K. K. afgezant graaf von Metternich, en keerden vervolgens naar hunne residentie Brussel terug.

Den 26 April kwam aartshertog Ferdinand, generaallandvoogd van Lombardie, met zijne gade, onder het gebulder der kanonen, met de keurvorstelijke jagt te Coblentz aan. De keurvorst en de Vorstin van Thorn alsmede de keurvorst van Keulen, die de edele gasten

Digitized by Google

waren te gemoet gereisd, hielden hen te Schönbornslust ten middagmaal, en vergezelden hen 's avonds tot Bonn.

Den 23 November betrok de keurvorst en diens zuster het prachtige paleis, dat hij in de Neustadt te Coblentz had laten bouwen. De kamers boven die van den keurvorst waren bestemd voor hare koninklijke Hoogheid, vorstin Cunigonde, welke dat jaar den zomer te Essen had doorgebragt.

Den 20 Januarij 1788, werd de keurvorst en de vorstin van Thorn nogmaals bezocht, door den gouverneur der Nederlanden en deszelfs gemalin, die den 23 daaropvolgende, het keurvorstelijk hofbal met prinses Cunigonde bijwoonden.

Den 27 Februarij 1790 was zij tegenwoordig in de plegtige lijkdienst, welke de keurvorst hield voor den pas overleden keizer Joseph.

Den 6 Junij waren de keurvorst en prinses Cunigonde, die beide gaarne deel namen aan het spel en onschuldige vermaken, tegenwoordig bij 't vogelschieten te Thal-Ehrenbreitstein. 's Avonds bragt de gilde den bisschop, als schuttenkoning, omgeven van cavaliers, hofdames en duizende nieuwsgierigen, in eenen schilderachtigen optocht, met trom- en fluit, onder onafgebrokene gejuich naar 't keurvorstelijk paleis terug. De keurvorst, die den vogel had afgeschoten, had de platen en koninklijke versieringen der gilde geweigerd, maar die den ouden gilde-koning omgehangen, en droeg alleen op den hoed een bloemtuil, dien men hem had aangeboden. Des anderendaags werd de gilde door haren nieuwen koning, gelijk te verwachten was, deftig onthaald.

Den 16 October 1790 keerde de keurvorst van de krooning des nieuwen keizers, Leopold II, uit Frankfort terug. Hij werd door de autoriteiten, met vliegende vanen,

Digitized by Google

en fakkeltocht verwelkomt, en onder het gejubel en het gedonder des geschuts door eene onafzigtbare volksmenigte naar de residentie teruggevoerd. Den 24 werd met groote plegtigheid het *Te Deum* gezongen in de parochiekerk van O. L. Vrouw, om God te bedanken voor den gelukkigen uitslag der keuze van den nieuwen keizer der Duitschen; de keurvorst reed in gezelschap der vorstin van Thorn 's morgens ten half elf ter kerke, in eenen prachtigen, met zes paarden bespannen galawagen, omgeven van dienaars en lijfknechten en gevolgd door den ganschen hofstoet.

Ten gevolge der Fransche woelingen waren reeds, op het einde des jaars 1789 meer dan 800 Fransche uitgewekene, meestal edelen en geestelijken, te Coblentz aangekomen. Den 15 Junij 1791, kwam ook de graaf van Artois, vergezeld van een legioen vlugtelingen herwaarts. De keurvorst ontving hen met openlijke vreugdeblijken en herbergde hen in zijn vorstelijk slot te Schönbornslust. De vier eerste weken die de Fransche prinsen bij hem doorbragten, leefden zij op kosten van den keurvorst; vervolgens werd hun Schönbornslust, voor zomerverblijf en de Leijenschehof, voor winterresidentie aangewezen, waar zij toen op eigen kosten hof hielden. De keurvorst echter stelde een dienstpersoneel van tien personen en tevens voldoende rijtuigen en paarden ter hunner beschikking. Ook zou de graaf van Artois en de overige aanwezige prinsen des Franschen huizes, telken Zon- en Donderdag aan de keurvorstelijke tafel het middagmaal gebruiken, terwijl wederkeerig de keurvorst en prinses Cunigonde elken Dingsdag de gasten zouden zijn van het Fransche hof, te Schönbornlust. Den 23 Junij verscheen vorstin Cunigonde, met den graaf van Artois en alle aanwezige Franschen in groot uniform in de

Digitized by Google

prachtige H. Sacramentsprocessie, die door den keurvorst gehouden werd.

Den 7 Julij kwamen Monsieur, broeder des konings, en diens gemalin Maria Josepha Louisa, die intusschentijd Frankrijk ook verlaten hadden, te Coblentz aan. Zij werden door den keurvorst en de prinses van Thorn, die diep geroerd, hare nicht, Madame de France op de trappen van het slot in de armen viel, op de hartelijkste wijze ontvangen. Gedurende het verblijf der Fransche prinsen te Coblentz, leefden deze twee vorstinnen dan ook in de teederste vriendschap en den vertrouwelijkste omgang met elkander.

In September 1791 bezocht hare Koninklijke Hoogheid Cunigonde, in gezelschap harer twee broeders, keurvorst Clemens Wencislaus, en prins Xavier, nogmaals hare vorstelijke abdij Thorn, en kwam na aldaar eenigen tijd vertoefd te hebben, den 8 October, te Coblentz terug.

Den 25 November kwam te Coblentz een berigt, dat de koning van Frankrijk met zijne familie gevlugt was, en zich reeds te Condé bevond, waar hij, omgeven van 12000 Oostenrijkers, in zekerheid was. Die tijding was gezonden door den KK. minister, graaf van Metternich, te Brussel. Bij het eerste gerucht ervan stroomde alles wat Fransch was naar het paleis; meer dan 2000 man waren in den verhoorzaal tegenwoordig; men jubelde, men juichte; de vreugde-kreten schenen geen einde te zullen krijgen. Na eene halve uur vruchteloos beraadslaagd te hebben wat nu te doen stond, trad eindelijk Monsieur binnen; alles werd stil, doodstil. »Messieurs, — sprak hij, — le roi est sauvé, il est sur la frontière de la France, à Condé, où la ville et la citadelle s'est rendue, et il est entouré de 12,000 Autrichiens. Vive le roi!" Het hierop volgende eenparig geroep »Vive le roi" laat

Digitized by Google

en fakkeltocht verwelkomt, en onder het gejubel en het gedonder des geschuts door eene onafzigtbare volksmenigte naar de residentie teruggevoerd. Den 24 werd met groote plegtigheid het *Te Deum* gezongen in de parochiekerk van O. L. Vrouw, om God te bedanken voor den gelukkigen uitslag der keuze van den nieuwen keizer der Duitschen; de keurvorst reed in gezelschap der vorstin van Thorn 's morgens ten half elf ter kerke, in eenen prachtigen, met zes paarden bespannen galawagen, omgeven van dienaars en lijfknechten en gevolgd door den ganschen hofstoet.

Ten gevolge der Fransche woelingen waren reeds, op het einde des jaars 1789 meer dan 800 Fransche uitgewekene, meestal edelen en geestelijken, te Coblentz aangekomen. Den 15 Junij 1791, kwam ook de graaf van Artois, vergezeld van een legioen vlugtelingen herwaarts. De keurvorst ontving hen met openlijke vreugdeblijken en herbergde hen in zijn vorstelijk slot te Schönbornslust. De vier eerste weken die de Fransche prinsen bij hem doorbragten, leefden zij op kosten van den keurvorst; vervolgens werd hun Schönbornslust, voor zomerverblijf en de Leijenschehof, voor winterresidentie aangewezen, waar zij toen op eigen kosten hof hielden. De keurvorst echter stelde een dienstpersoneel van tien personen en tevens voldoende rijtuigen en paarden ter hunner beschikking. Ook zou de graaf van Artois en de overige aanwezige prinsen des Franschen huizes, telken Zon- en Donderdag aan de keurvorstelijke tafel het middagmaal gebruiken, terwijl wederkeerig de keurvorst en prinses Cunigonde elken Dingsdag de gasten zouden zijn van het Fransche hof, te Schönbornlust. Den 23 Junij verscheen vorstin Cunigonde, met den graaf van Artois en alle aanwezige Franschen in groot uniform in de

Digitized by Google

prachtige H. Sacramentsprocessie, die door den keurvorst gehouden werd.

Den 7 Julij kwamen Monsieur, broeder des konings, en diens gemalin Maria Josepha Louisa, die intusschentijd Frankrijk ook verlaten hadden, te Coblentz aan. Zij werden door den keurvorst en de prinses van Thorn, die diep geroerd, hare nicht, Madame de France op de trappen van het slot in de armen viel, op de hartelijkste wijze ontvangen. Gedurende het verblijf der Fransche prinsen te Coblentz, leefden deze twee vorstinnen dan ook in de teederste vriendschap en den vertrouwelijkste omgang met elkander.

In September 1791 bezocht hare Koninklijke Hoogheid Cunigonde, in gezelschap harer twee broeders, keurvorst Clemens Wencislaus, en prins Xavier, nogmaals hare vorstelijke abdij Thorn, en kwam na aldaar eenigen tijd vertoefd te hebben, den 8 October, te Coblentz terug.

Den 25 November kwam te Coblentz een berigt, dat de koning van Frankrijk met zijne familie gevlugt was, en zich reeds te Condé bevond, waar hij, omgeven van 12000 Oostenrijkers, in zekerheid was. Die tijding was gezonden door den KK. minister, graaf van Metternich, te Brussel. Bij het eerste gerucht ervan stroomde alles wat Fransch was naar het paleis; meer dan 2000 man waren in den verhoorzaal tegenwoordig; men jubelde, men juichte; de vreugde-kreten schenen geen einde te zullen krijgen. Na eene halve uur vruchteloos beraadslaagd te hebben wat nu te doen stond, trad eindelijk Monsieur binnen; alles werd stil, doodstil. »Messieurs, — sprak hij, — le roi est sauvé, il est sur la frontière de la France, à Condé, où la ville et la citadelle s'est rendue, et il est entouré de 12,000 Autrichiens. Vive le roi!" Het hierop volgende eenparig geroep »Vive le roi" laat

Digitized by Google

zich niet beschrijven. Madame, prinses Cunigonde, de keurvorst, de prinsen, allen omhelsden elkander, wenschten elkaar geluk en stortten tranen van vreugde. In de opgetogenheid der blijdschap viel Monsieur, eenen kamerdienaar in de armen. Een oude generaal zeide: »je pleurs de joie et de doute". De keurvorst en de vorstin van Thorn hadden moeite, om Madame en de prinsen tot bij hun wagen te vergezellen.

Prins Xavier en de prins van Nassau-Siegen zouden Lodewijk XVI te Brussel gaan afhalen; edoch men vond het raadzaam eerst nadere tijding af te wachten. Middelerwijl bezochten *incognito* de keurvorst en zijne zuster Cunigonde de prinsen in de Leijensche hof, en namen met hen den maaltijd *à la retirée*, ten einde des te ongestoorder zich aan de vreugde te kunnen overgeven.

's Avonds werden Madame, de keurvorst en de prinses van Thorn in het theater met een daverend handgeklap en met verdubbelde kreten van *Vive l'électeur! Vive le roi!* begroet.

Maar helaas! de grootste vreugde wordt niet zelden door de bitterste teleurstelling spoedig gevolgd. De Fransche emigranten sloegen van het uitbundigst gejubel tot de grootste verslagenheid over, toen zij vernamen, dat de vlugt van den koning onwaar, en de brief van Metternich een *canard* was.

De verbelgde graaf van Provence hield toen te Coblentz, tot de teleurgestelde uitgewekenen eene hartroerende redevoering, en alle aanwezigen, de graaf van Artois aan hun hoofd, zwoeren den eed: den koning trouw te blijven tot den dood.

Den 6 Maart 1792 bragt de graaf van Westfalen KK. afgezant, de tijding van het overlijden van keizer Leopold II. De keurvorst en Cunigonde woonden de plegtigen

Digitized by Google

lijkdienst bij, en begeleidden, eenige dagen later, een eind wegs, Madame de France, welke haren koninklijken vader te Turijn ging bezoeken.

Prins Xavier had ondertussehen het regiment Royal-Saxe in orde gebragt, om in verbinding met de Oostenrijkers en Pruissen, de Franschen, die bereids België waren binnen gerukt, tegen te trekken. De Vorstin van Thorn vergezelde hem, den 22 Mei, naar zijn regiment te Gernsheim, maar was reeds den 25 's morgens weder tegenwoordig in de plegtige lijkmis, die in de hofkapel, in tegenwoordigheid der Fransche prinsen, van den keurvorst en den ganschen hofstoet voor de zielerust der onlangs gestorvene keizerin-weduwe Anna Ludowica, gehouden werd. Den zelfden dag, bragt de aartshertog Karl, op zijnen togt van Weenen naar Brussel, een bezoek aan het Triersche hof. Zijne Hoogheid werd aan den ingang van het slot door den keurvorst, de prinsen en prins Xavier op de minzaamste wijze ontvangen en naar boven gebragt. Boven aan den trap stond hare K. Hoogheid de vorstin van Thorn. De aartshertog wilde haar, als zijne overtante, de hand kussen, doch zij wist deze hulde behendig te ontwijken. Zij voerde hem bij de hand den zaal binnen en onderhield zich meer dan eene uur met hem. Bij zijn vertrek vergezelde prinses Cunigonde hem tot aan den trap, en nam van haren achterneef een hartelijk afscheid. De keurvorst en de prinsen vergezelden hem tot aan den wagen.

Op het einde van Junij betrad het Pruissische leger het grondgebied van het keurvorstendom Trier, en den 22 Julij melde men dat de koning zelf op reis was naar Coblentz. Bij deze tijding toog de keurvorst, met de vorstin van Thorn en Essen en prins Xavier, den

Digitized by Google

koning, die den Rijn af kwam met zijne keurvorstelijke jagt te gemoet. Te Salzig had de ontmoeting plaats. De keurvorst, na den koning omhelsd te hebben, stelde hem zijnen broeder en zijne zuster voor, welke laatste dan ook Zijne Majesteit in de kajuit voerde.

Deze vorst werd te Coblentz alleredelaardigst ontvangen. Den 24 was groot diner aan het hof; wederom werd hij door prinses Cunigonde ter tafel gevoerd. De koning deed de vorstin aan zijne regter en den keurvorst aan zijne linkerhand plaats nemen. De overige Heerschappen, 165 in getal, plaatsten zich naar beliefte. De tafel vormde een hoefijzer. Niemand had twee lakijen dan de koning alleen. Op het hofbal dat 's avonds ter eere van Zijne Majesteit gegeven werd, bleven de koning, de keurvorst en de prinses tot 12 uren en keerden toen naar Schönbornslust terug.

Den 26 Julij kwam ook de kroonprins van Pruissen naar Coblentz om de conferentiën over de coälitie tegen Frankrijk bij te wonen. De koning, de keurvorst, de abdisse en alle vorstelijke personen woonden meermalen de revue der troepen bij, die in de omstreken van Ehrenbreitstein plaats had. De koning vertrok den 30 Julij, 's morgens ten vier ure, met het leger.

Daar het gevaar van door de Franschen overvallen te worden steeds dringender werd, en de stad Coblentz niet tot een langdurig verzet in staat was, vlugtte den 21 October, ook de keurvorst met zijne zuster naar Bonn en van daar over Dusseldorp en Essen naar Munster, waar hij tot den 9 November verbleef, en vertrok vervolgens naar Augsburg. Op deze reis overkwam den doorluchtigen vlugtelingen een treffend ongeval. Tusschen Schmalkalden en Meinungen, in een leemagtig moeras, brak hun wagen en kantelde om. De keurvorst was bijna

Digitized by Google

door het steeds aandringend water verstikt, maar had overigens geen letsel dan aan eenen vinger gekregen. De vorstin echter had zich in den val zeer bezeerd aan den hals, den schouder en aan een harer oogen. Bij deze kwalen voegde zich nog de galkoorts, die haar binnen weinige dagen tot aan den rand des grafs bragt. Echter den 14 Januarij 1793 werd uit Augsburg berigt, dat de prinses niet alleen buiten gevaar, maar ook op beterhand was. Na hare genezing schonk de vorstin uit dankbaarheid aan haren lijfarts een zilveren koffij- en thee-servies, eene schoone kredens en eene gouden snuifdoos, waarin 20 karolinen lagen; ook de kamerjufvrouwen, die haar in de ziekte hadden verzorgd, werden niet vergeten. Cherini en Carolina kregen ieder stof tot een nieuw kleed en een gouden haarspeld met edelsteenen bezet.

Eenige dagen geleden, zoo verhaalde men den 14 Februarij, terwijl de keurvorst, zijne zuster Cunigonde en de aartshertogin Elisabeth, onderscheidene gebouwen der stad (Augsburg) in oogenschouw namen, bezochten zij ook de Luthersche kerk, waar juist een huwelijk ingezegend werd. Nadat zij die plegtigheid hadden afgezien, wenschten zij de nieuw gehuwden geluk en bestelden dadelijk bij eenen goudsmid, eene zilveren kredens met koffij- en thee-kan, melkpot en suikerbak, die zij het echtpaar als huwelijksgift wilden aanbieden. Daar echter de hooge weldoeners de woonplaats van het bruidspaar niet wisten, wendden zij zich tot den predikant om inlichtingen daaromtrent. Toen later het paar zich naar het hotel begaf om den keurvorst te bedanken, kreeg het nog van elk hunner 12 dukaten ten geschenke. Deze grootmoedige handelwijze van den bisschop van Trier en diens zuster werd algemeen geprezen.

Den 31 October 1793, keerde de keurvorst met zijne

Digitized by Google

zuster, uit Augsburg over Ellwangen, Oggersheim en Montabaur, naar Coblentz terug. In het begin van het volgende jaar werd Coblentz, door de steeds nader aanrukkende Fransche revolutiemannen ernstig bedreigd. Reeds waren de keurvorstelijke archieven en het zilverwerk van het hof en der kerken ingepakt. De keurvorst echter en zijne trouwe zuster bleven nog in de stad en wakkerden, door hun geld en voorbeeld, de burgers en het landvolk tot verdediging aan. De keurvorst gaf 1000 en de prinses 666 daalders tot versterking der plaats, en ten einde nog meer te kunnen geven, maakte hij groote bezuinigingen in de uitgaven van zijn hof. Feesten, bals, galareceptiën en feestmalen werden afgeschaft. Den derden Maart, zijnde de naamsdag der vorstin, alsook in de vastenavond, werd geen feest aan 't hof gevierd. Clemens Wencislaus gebruikte den 4 Maart het middagmaal met de prinses te Cärlich.

Zij bragten den vastetijd in de grootste godsvrucht en stille afzondering door. Des Zaturdags in de goede week, woonden zij het schoone Oratorio bij: *De stervende Jezus*, van Rosetti, dat in de hofkapel met volle muziek werd opgevoerd en volgden dan de plegtige processie. Den 3 Mei togen de hooge reizigers over Maintz naar Heidelberg, om hun broeder, Albert, opperbevelhebber der rijksarmée een bezoek te brengen; zij waren in den avond van den 15 Mei, in gezelschap der aartshertogin Christina, wederom te Coblentz terug. Den 10 September kwam de gevlugte prinsbisschop van Luik naar Coblentz en werd er door den keurvorst en de prinses op de hartelijkste wijze ontvangen. Deze laatste voerde den bisschop, wiens onderdaan, als abdis van Thorn, zij was, bij de hand naar den conferentiezaal. Aan tafel nam hij plaats tusschen haar en den keurvorst.

Digitized by Google

Den 5 October verlieten de keurvorst Clemens en prinses Cunigonde de stad Coblentz en hun dierbaar residentieslot, om er nimmer meer terug te keeren. De Fransche republikeinen namen het keurvorstendom in bezit. De hooge vlugtelingen reisden eerst naar Augsburg en van daar, den 21 Junij 1795, naar Furstenried. In Januarij 1797 woonden zij te Dresden.

De keurvorst verloor in 1802 door secularisatie zijn keurland en werd schadeloos gesteld door een pensioen. Ook prinses Cunigonde had hare abdijen Essen en Thorn zien te niet gaan, en moest zich insgelijks met een pensioen te vrede stellen.

Het stift Thorn, een klein vorstendom van zes kerkdorpen, werd in 1794 door de Franschen in bezit genomen en bij het departement van Nedermaas ingelijfd. De kanoniken, de kanonikessen en het personeel der abdij werden verdreven, en de gebouwen met de gronden der abdij in 1797 publiek verkocht. De kerk en de gebouwen van het stift werden op last van prinses Cunigonde, door haren rentmeester Jan Renier Broeckmeulen aangekocht, maar later wederom verkocht. De prachtige stiftskerk werd, omstreeks het jaar 1808 in parochiekerk veranderd. De abdij werd ten deele gesloopt en de afbraak ervan verkocht. De woningen der bedienden op het hof en de kazernen der lijfwacht, die nog overeind waren gebleven, werden in 1850 door de nonnen der orde van St. Franciscus te Heythuysen aangekocht, ter stichting eener school.

Het stift Essen, dat nog een paar jaren langer staande bleef, werd in 1803 aan den koning van Pruissen afgestaan, en de vorstin-abdis werd daarvoor eenigermate schadeloos gesteld. Hare laatste rentmeester te Essen was de opperhofmeester, baron van Asbeck, die ook na

Digitized by Google

de secularisatie de zaken der prinses bleef besturen (1); haar laatste hofraad aldaar was Frans Joseph de Limpens van Doenraedt, overleden te Oirsbeek den 26 Junij 1840.

Zoo werden van het aanschijn der wereld weggevaagd twee der voornaamste abdijen van het Duitsche keizerrijk; zoo eindigde een toestand, dien ik door oude lieden zeer dikwijls heb hooren terugwenschen, terwijl zij het verlies ervan nog immer betreurden. De vrome prinses Cunigonde heeft het geluk niet gehad, haar afgemat hoofd in eene harer stiftskerken te mogen neder leggen; hare grafzerk sluit de rij niet der abdissen te Thorn of te Essen. In het verre Duitschland rust hare asch. Geen nagedachtenis zelfs is haar te Thorn gebleven, zij stierf in eenen tijd, waarin men het verledene maar weinig achtte.

Haar broeder de keurvorst overleed op zijn kasteel Oberdorf, bij Trier, den 27 Julij 1812, en werd in de kerk aldaar begraven. Op aanvraag der burgers van Augsburg, schonk prinses Cunigonde zijn hart aan die stad. Het werd in de kerk van St. Ulrich geplaatst, onder eenen rijken grafsteen, versierd met een passend inschrift.

Na het overlijden van Clemens Wencislaus vertrok Cunigonde naar Neuborg aan den Donau, alwaar zij eenige jaren in den kring harer familie doorbragt, tot dat zij eindelijk aan het verzoek van het Saksisch hof gehoor gevende, zich te Dresden vestigde. Zij overleefde harer dierbaren broeder veertien jaren en eenige maanden.

Op eenen voorjaarsmorgen van het jaar 1826 las men in de nieuwsbladen het volgende doodsberigt: »Den 8 April, des ochtends om tien ure, overleed te Dresden prinses Cunigonde van Saxen, vorstin-abdis der gesecu-

(1) In hare laatste levensjaren was bij dezen baron, als jongeling in dienst, de heer Lamb. Schrijvers, thans pastoor te Ulestraeten.

Digitized by Google

lariseerde stiften Essen en Thorn. Zij was de zuster van wijlen den keurvorst van Trier, Clemens Wencislaus. Tot in de maand October 1794, tijdstip waarop de Franschen Coblentz bezetten, woonde zij bijna gedurig bij haren hooggeëerden broeder te Coblentz. Haar overlijden brengt ons weemoedige herinneringen te binnen over den goeden ouden tijd, toen de vriendelijke Clemens, als een vader onder zijne kinderen woonde, en de gelukkige Cunigonde getuige was van den wassenden voorspoed van een volk, dat zijnen milden, trouwen vorst van ganscher harte was toegedaan".

Jos. Habets.

BIJLAGEN.

De abdij Thorn was in 1782 zamengesteld uit de volgende leden :

Kanonikessen.

1. Maria Cunigonde prinses van Saxen, vorstin-abdis te Thorn en Essen.
2. Gabriela prinses van Salm-Salm, dekanes te Thorn en proostin te Werden.
3. Sophia gravin van Oettingen.
4. Christina prinses van Salm-Salm, dekanes te Werden.
5. Felicia gravin van Merode.
6. Maria Anna prinses van Hohenlohe.
7. Josepha gravin van Hatsfeldt.
8. Clementina prinses van Hessen-Rheinfelt.
9. Louisa gravin van Rosenberg.
10. Christina gravin van Harrach.
11. Charlotta gravin van Hoensbroeck.
12. Antonetta prinses van Hessen-Rheinfelt.
13. N. Prinses van Taxis.
14. Maximiliana gravin van Salm.

Digitized by Google

Kanoniken.

1. Dieudonné de Closset, officiaal.
2. Maximiliaan de Fabry, proost van St. Severyn te Keulen.
3. Peter baron van Vogelius.
4. Charles baron de Halwich.
5. Pieter Haltermans.
6. Jan Pieter Querin.

In 1791 werden er, volgens het *Genealogisch Handboek* van Krebel, de volgende kanonikessen aangetroffen.

Vorstin-Abdis.

Maria Cunigonde koninklijke prinses van Polen, hertogin van Saxen, geboren den 10 November 1740, coadjutorin 23 October 1775, vorstin-abdis 26 Julij 1776.

Grafelijke Stiftsdames.

2. Gabriela Maria Christina, prinses van Salm-Salm, dekanes.
3. Maria Anna prinses van Hohenlohe Schillingsfurst.
4. Maria Josepha gravin van Hatsfeld-Gleichen, scholasterin te Essen.
5. Clementina Francisca prinses van Hessen-Rheinfels-Rothenburg, abdis te Susteren.
6. Louisa gravin van Rosenberg.
7. Maria Christina gravin van Harrach, proostin te Essen.
8. Charlotta Sophia gravin van Hoensbroek.
9. Maria Antonia prinses van Hessen-Rheinfels-Rothenburg.
10. Maximiliana Francisca gravin van Salm-Reiferscheidt.
11. Maria Elisabeth gravin van Schönborn.
12. Maria Anna gravin van Truchses-Zeil-Wurzach.
13. Maria Crescentia prinses van Oettingen-Spielberg.
14. Augusta gravin van Salm-Reiferscheid.
15. Sophia prinses van Hohenlohe-Bartenstein.

Digitized by Google

Over den Oorsprong, de Regten en den Toestand

VAN DE

ABDIJ EN HET VORSTENDOM

THORN.

VOORWOORD.

Ten naauwernood waren de *Landregten en andere geregtelijke documenten van het voormalig vorstendom Thorn*, die wij in 1871 hielpen in het licht geven, afgedrukt (1), toen ons door den Heer Ch. Guillon, notaris te Roermond, een latijnsch handschrift betrekkelijk den politieken toestand van voormeld vorstendom verstrekt werd.

Dit schrift, kort van inhoud, is zeer zaakrijk en methodisch opgesteld. Het verspreidt oneindig meer licht over de geschiedenis van Thorn, dan de te weinig gegronde brochure van wijlen den Roermondschen oudheidkundige Mathias Joseph Wolters. Te oordeelen naar den inhoud, was de opsteller van dit geschrift een kundig en wel onderrigt man, zeer ervaren in de charters en in de geschiedenis van het stift, en medelid der abdij, toen hij, in het midden der vorige eeuw, zijne aanteekeningen te boek stelde. Zijn naam is ons onbekend.

In het elfde hoofdstuk, maakt de schrijver gewag van de Thornsche landregten. Hij vestigt de zamenstelling ervan omtrent het jaar 1252, en stelt hare herziening opzettelijk en omstandiglijk voor, als plaats gehad hebbende in 1280. In al de handschriften, die wij voor de uit-

(1) Zie *Publ. etc. du Limb.* tome VIII p. 195

Digitized by Google

gave dezer landregten bezigden, wordt het jaar 1180 als herzieningsjaar aangehaald. Op die dagteekening steunende, hebben wij dan ook natuurlijk de zamenstelling dezer regten vóór het jaar 1180 moeten stellen, en daaruit opgemaakt, dat onze uitgaaf den oorspronkelijken tekst niet kon bevatten.

Nemen wij echter met onzen schrijver eene dagteekening aan van honderd jaren later, dan lezen wij de slotwoorden onzer landregten als volgt: »In den jare doen men schreef na Christi geboert tweflhondert inde tachentich" en alle moeijelijkheid valt weg.

Nog een andere twijfel wordt door onzen schrijver opgelost. Hij verhaalt namelijk § IX, dat de landregten, nog in zijnen tijd, telken jare op het eerste jaargeding, 't welk op den feestdag van Driekoningen volgde, ten aanhoore en ter onderrigting van een ieder, openbaar werden afgekondigd en bekend gemaakt. Deze wetten waren dus in den loop der vorige eeuw nog in volle kracht en werking. Het getal artikelen was zes-en-tachtig; dus conform aan onze uitgaaf.

In § IV en V geeft en bespreekt de schrijver de stichtingsoorkonde der abdij uit het jaar 992. De echtheid van dit charter is nimmer in twijfel getrokken, zoo lang de abdij van Thorn in stand was. Tot bewijs zijner echtheid zoude kunnen strekken de goedkeuring er aan gegeven, in 1292 door keizer Adolf, en in 1309 door Hendrik, koning der Romeinen. Eerst in het begin dezer eeuw, opperde van Spaen eenigen twijfel over de waarde van dit stuk (1) wat den vorm betreft, op grond, dat Hilsondis zich daarin noemt *comitissa de Stryen*. Dien grond echter vindt de Heer *A. G. Kleyn*, in zijne *Geschiedenis van Breda* (1), — en ons dunkt met regt,

(1) *Geschiedk. inleiding* enz. tome III p. 166 en 167.

Digitized by Google

— niet hecht genoeg; omdat deze titulatuur ook in andere charters van dien tijd gevonden wordt; maar hij brengt op zijne beurt tegen dit charter andere argumenten in het midden, welke over het algemeen ons evenmin afdoende voorkomen, als die van wijlen den heer van Spaen. De kleine gebreken, die aan dit stuk werkelijk kleven, kan men, onzes inziens, als fouten beschouwen van eenen onhandigen kopist, en oefenen op de echtheid van dit stuk, ook wat den vorm aangaat, geenen invloed uit. Wij hopen op dit charter en diens beoordeeling door den heer Kleyn eerlang terug te komen.

Ten slotte hebben wij nog aan te merken, dat de schrijver van de *Origo et fundatio abbatiæ Thorensis* meermalen gewag maakt van de Thornsche strijdschriften van den kanonik en raadsheer Dr Johan *Stuben*. Hij schijnt deze werkjes niet alleen gekend, maar ook ter zamenstelling van zijnen arbeid gebruikt te hebben. Twee dezer schriften hebben wij reeds in onze inleiding tot de *Oude landregten van Thorn* vermeld (2). Sedert dien is ons een derde ter hand gekomen den titel voerende: *Vindiciae consiliarii Thorensis etc. contra prætensum votum seu scriptum, quo nuper quidam, ex advocatis consilii regii Ruremundensis, dictam Abbatiam ejusque territorium, superiori ducatui Hispano-Geldriae immediate subesse, perperam demonstrare praesumpsit.* In 4° van 144 bladz. A° 1697. Zonder naam van drukker en voorzien van acht-en-twintig bewijsstukken.

Het lijdt geen twijfel of deze en soortgelijke strijdschriften zijn voor de grondige studie der Thornsche aangelegenheden van groot gewigt.

Jos. Habets.

(1) *Geschiedenis van het land en de Heeren van Breda.* In 8° Breda 1861.
(2) *Publ. etc. du Limb.* tome VIII p. 202 en 203.

Digitized by Google

ORIGO

ET

Fundatio, Consistentia et Immunitas

CŒNOBII, ABBATIÆ AC TERRÆ

THORENSIS.

---

§ I. *Origo prima.*

Aufridus vel Ansfridus, comes *Huensis* ac Lovaniensis conjugem habuit Hilsundem comitissam terræ de *Stryen*, de gente, ut apparet ex tenore fundationis Thorensis, regis Swendiboldi. Hæc ex donatione vel portione hæreditaria, possidebat liberam terram *Stryensem*, sub baronia de Breda, et parvos quinque pagos, cum nobili ac libera villa de *Thorn*, libero ac proprio allodio suo.

Villa hæc primum in cœnobium versa, adjectis colonis ac mansionariis, ac baptismali ecclesia instituta, dein in illustrissimam hanc, quomodo nunc cernitur, excrevit Aulam abbatialem et percelebre ac perillustre Comitissarum et canonicorum sæcularium collegium, quibus depost variæ adjunctæ sunt honestiorum mansiones et familiæ.

§ II. *Jus monetæ.*

Comitem Ansfridum ac comitissam Hilsundem, regali munere, monetandi scilicet jure ab Ottone primo imperatore anno 966 donatos, antiqua fert traditio, historia et antiquum diploma (1).

(1) Vide chartam hanc apud WOLTERS p. 129.

Digitized by Google

Fundato depost collegio Thorensi, hoc monetandi jure usæ sunt Thorenses abbatissæ, idque ut apparet, usque ad annum 1561, quando, ut in suo scripto habet D. canonicus *Stuben*, imperator Ferdinandus vitiosæ monetæ cussionem inhibuit Abbatissæ.

Prædicti privilegii ad hæc usque tempora continuationem evidenter probat attestatio sive extractum datum Coloniæ anno 1720, sub hoc tenore: *Extract des Kreis-Abscheyt von* 29 *May* 1715.

§ III. *Fundatio monasterii de Thorn.*

Piorum regum et principum, aliorumque dominorum de datis sibi a Deo possessionibus, monasteria, beneficia et alia pia loca fundantium ac pro sua suorumque salute sollicitorum, exempla secuti, devotus comes Ansfridus et pia comitissa Hilsundis, pari consilio et consensu, divini numinis instinctu a conjugali se thoro separantes, mundo et mundanis valedicere, divinoque sese mancipare servitio, ac Dei ecclesiam bonorum suorum hæredem conscribere resolverunt.

Ansfridus igitur monasterium construxit sub regula S. Benedicti prope Amersfordiam, ubi, dum mira devotione ac fervore sub eadem regula Deo serviit, factus est dein Episcopus Ultrajectinus.

Hilsundis vero (ad normam S^tæ^ Brigittæ) fratrum et sororum, sub regula pariter S^ti^ Benedicti viventium, cœnobium fundat in suo allodio, seu nobili villa de *Thorn*, ubi ipsa cum filia sua Benedicta, pro terreno cœlestem accipiens Sponsum, sub eodem Sancti Benedicti habitu et regula devoti Deo serviit, durante hac mortali vita, donec spiritus carne solutus, ad cœlestes transiit nuptias, æternas adepta pro temporalibus, divitias.

Digitized by Google

ORIGO

ET

Fundatio, Consistentia et Immunitas

COENOBII, ABBATIÆ AC TERRÆ

THORENSIS.

§ I. *Origo prima.*

Aufridus vel Ansfridus, comes *Huensis* ac Lovaniensis conjugem habuit Hilsundem comitissam terræ de *Stryen*, de gente, ut apparet ex tenore fundationis Thorensis, regis Swendiboldi. Hæc ex donatione vel portione hæreditaria, possidebat liberam terram *Stryensem*, sub baronia de Breda, et parvos quinque pagos, cum nobili ac libera villa de *Thorn*, libero ac proprio allodio suo.

Villa hæc primum in cœnobium versa, adjectis colonis ac mansionariis, ac baptismali ecclesia instituta, dein in illustrissimam hanc, quomodo nunc cernitur, excrevit Aulam abbatialem et percelebre ac perillustre Comitissarum et canonicorum sæcularium collegium, quibus depost variæ adjunctæ sunt honestiorum mansiones et familiæ.

§ II. *Jus monetæ.*

Comitem Ansfridum ac comitissam Hilsundem, regali munere, monetandi scilicet jure ab Ottone primo imperatore anno 966 donatos, antiqua fert traditio, historia et antiquum diploma (1).

(1) Vide chartam hanc apud WOLTERS p. 129.

Digitized by Google

Fundato depost collegio Thorensi, hoc monetandi jure usæ sunt Thorenses abbatissæ, idque ut apparet, usque ad annum 1561, quando, ut in suo scripto habet D. canonicus *Stuben*, imperator Ferdinandus vitiosæ monetæ cussionem inhibuit Abbatissæ.

Prædicti privilegii ad hæc usque tempora continuationem evidenter probat attestatio sive extractum datum Coloniæ anno 1720, sub hoc tenore: *Extract des Kreis-Abscheyt von* 29 *May* 1715.

§ III. *Fundatio monasterii de Thorn.*

Piorum regum et principum, aliorumque dominorum de datis sibi a Deo possessionibus, monasteria, beneficia et alia pia loca fundantium ac pro sua suorumque salute sollicitorum, exempla secuti, devotus comes Ansfridus et pia comitissa Hilsundis, pari consilio et consensu, divini numinis instinctu a conjugali se thoro separantes, mundo et mundanis valedicere, divinoque sese mancipare servitio, ac Dei ecclesiam bonorum suorum hæredem conscribere resolverunt.

Ansfridus igitur monasterium construxit sub regula S. Benedicti prope Amersfordiam, ubi, dum mira devotione ac fervore sub eadem regula Deo serviit, factus est dein Episcopus Ultrajectinus.

Hilsundis vero (ad normam S^tæ^ Brigittæ) fratrum et sororum, sub regula pariter S^ti^ Benedicti viventium, cœnobium fundat in suo allodio, seu nobili villa de *Thorn*, ubi ipsa cum filia sua Benedicta, pro terreno cœlestem accipiens Sponsum, sub eodem Sancti Benedicti habitu et regula devoti Deo serviit, durante hac mortali vita, donec spiritus carne solutus, ad cœlestes transiit nuptias, æternas adepta pro temporalibus, divitias.

Digitized by Google

Tenor fundationis :

In nomine sancte et individue Trinitatis. Ego Hilsondis comitissa terre de Stryen, sequi cupiens eum, qui est sponsus Virginum, de consilio domini mei Ansfridi, ecclesiam construxi in allodio meo de *Thorne*, ubi ego et filia mea Benedicta, sub regula sancte obedientie, ita viveremus in hoc seculo, ut mereremur in futuro, amicte stolis albis, inter angelos comparere, in districtu justi Judicis.

Itaque amicos mihi faciens de mamona iniquitatis, attuli ad dictam ecclesiam omne allodium, quod in terra mea de *Stryen* gloriosus rex *Zuendiboldus* olim perdonaverat. Imprimis ipsam ecclesiam de *Stryen*, que est consecrata in honorem B. Marie Virginis, *Montem littoris*, ubi beatissima Gertrudis corporaliter conversata est, et cellam habet a beato Amando consecratam, villam *Gilleyelam* cum appenditiis, villam *Barle* cum altari in honorem sancti confessoris Remigii a me constructo, castrum *Sprundelheim* cum omni integritate, sicut situm est super fluvium *Moirwater*, sylvam ad porcos alendos quemadmodum jacet inter duas marcas, cum omni jure, wariscapio, thelonio, molendino, censu, pedagio et aquagio in pratis, sylvis, agris cultis et incultis, woestinis, moris, humido, sicco, alto, basso, prout eadem ego Hilsondis, Christi famula, et parentes mei tenuerant.

Non sit ullus advocatus, nisi quem fratres et sorores de *Thorne* cenobii eligerint, et si quispiam, maligno sensu, suadente diabolo, se intromiserit, condemnabit eum Dominus mundi Cæsar, qui est legitimus cenobii advocatus. Adjuro quoque heredes meos Stryenses dominos, per Eum qui fuit et qui venturus est, ne ullam guerram aut malum ingenium faciant huic mee donationi, sed filiam meam ejusque congregationem defendant in armis

Digitized by Google

et justitia: qui secus fecerit, portionem habeat cum Dathan et Abiron, ne remittatur ei hoc peccatum, nec in hoc seculo nec in futuro. Fiat. Fiat.

Datum apud *Thorn* anno DCCCC. XCII. Calendis Junii, indictione quarta. Testes fuerunt Joannes abbas Sancti Pantaléonis, F. Balduinus prepositus in *Eycka*, G. decanus, et de militibus nostris Franco de *Dunga*, H. de *Emelberga*, J. de *Sundert* castellanus noster, J Dapifer, et de ministralibus episcopi Christophorus, Girardus, in Domino feliciter (1).

§ IV. *Approbatio Fundationis.*

Post aliquot annorum curriculum, certis quibusdam de causis et circumstantiis, præfatam fundationem approbavit et confirmavit Adolphus Romanorum rex, anno 1292, decimo quinto calendas Octobris, sub hac verborum forma:

»Nos igitur ad petitionem et devotam instantiam Abbatissæ et conventus monasterii de *Thorn*, consensum nostrum adhibemus benevolum, et litteras (fundationis) in omnibus suis articulis approbamus, confirmamus et majestatis nostre sigillo duximus roborandas. Datum Coloniæ anno 1292 decimo 5to calendas Octobris" (2).

§ V. *Electio advocati seu protectoris Thorensis.*

Refert Albertus Mirëus, quod post tempora Caroli magni, varia franca allodia, *vry-herlyckheden* dicta, ut contra adversantium vel malignantium incursus tuerentur, sese libera electione subjecerunt protectioni potentium principum seu magnatum.

(1) Hanc chartam edidere Butkens, *Trophées du Brabant*, *I*, *Preuves* p. 17, Knippenbergh, *Hist. Eccl. Duc. Gelriæ* p. 58, Wolters, *Notice sur Thorn*, p. 83, Stuben, *Vindiciæ Thorenses* p. 117.

(2) Vide Wolters, *Notice sur Thorn*, p. 101.

Digitized by Google

Hoc eodem motivo, cœnobii Thorensis religiosi, ut se ac suum Thorense allodium, totumque sibi subjectum territorium, tam bellorum quam aliis temporibus, contra quorumcumqne invasiones munirent, proprium sibi ac peculiarem elegerunt patronum seu advocatum, comitem scilicet, nunc Geldriæ ducem, ad imitationem allodiorum oppidi et terræ Stralensis, Herculi, Vierssensis etc.; cui et protectori certa annuatim præstare subsidia, vulgo *Beden* adpromiserunt et præstiterunt, usque ad factam eorumdem una semel totali summa redemptionem. Huc facit desumptum ex archivo capituli Thorensis, cujus hic est tenor:

»Ut autem Abbatissa et conventus fundationi suæ insisterent, eligerunt juxta fundationis tenorem, advocatum, comitem Gelriæ nunc vero ducem, qui depost comitem Hornensem infeudavit etc. ita ut Dux Gelriæ sibi reservavit jus infeudandi toties, quoties per obitum comitis de *Horn* hanc advocatiam vacare contigerit, quod adhuc observatur in hodiernum diem".

§ VI. *Infeudatio comitis Hornani in advocatiam Thorensem.*

Supremam monasterii Thorensis et mansionariorum ejus ac patriæ advocatiam, dum aliquot annis tenuisset præfatus Gelriæ comes, eam in feudum concessit Domino, nunc comite de *Horn*, cum onere relivii et omnibus advocatiæ emolumentis, prout ex actu relivii infra subnectendo constabit.

§ VII. *Redemptio subsidiorum advocatiæ Thorensis.*

Solita annuatim pendi comiti Hornano in advocatiam Thorensem jam infeudato subsidia, una semel et simul summa, Thorensis Abbatia redimenda censuit et redemit

Digitized by Google

pauculis quibusdam exceptis. Hoc patet ex litteris desuper confectis anno 1282, in vigilia beatæ Luciæ virginis (1).

§ VIII. *Conversio cœnobii Thorensis in collegium Dominarum nobilium et canonicorum sæcularium.*

Postquam cœnobium Thorense multis annis stetisset in conversatione religiosa, sub prædicta sancti Benedicti regula et statutis monasticis, tandem ut esset varia rerum vicissitudo, conversum fuit in collegium nobilium Dominarum, nunc Comitissarum, et Canonicorum sæcularium illustre et percelebre capitulum, Thorensis patriæ quinque pagis consistentis, territoriale dominium possidens.

His electione canonica præsidere solet et præest Domina abbatissa, pro nunc Illustrissima Principissa Francisca Christina comitissa de Palatino-Sultzbach, liberæ et imperialis monasterii et patriæ Thorensis Principissa et Abbatissa, Domina in *Ubach* et *Nederoeteren* etc., electa 30 Martii 1717.

Percelebri autem et reverendo admodum capitulo præsidet Domina Decanissa, quæ nunc est Anna Salome comitissa de *Manderscheyt*, *Falckensteyn* et *Kehl*, quæ pariter est abbatissa ad sanctam Ursulam intra Coloniam, anno 1721.

§ IX. *Patriæ Thorensis statuta.*

Legibus mundum regi vel confusione morum et pravarum voluntatum perire debere in confesso est. Hinc regna omnia, provinciæ et regiones particulares sibi constituere, quibus regantur leges, statuta et consuetudines.

(1) Vide has litteras apud WOLTERS, *Notice sur Thorn*, p. 97.

Digitized by Google

Ita post erectum Thorense cœnobium et adunatas in unum, quasi corpus, communitates sub territorio de Thorn existentes, visum pariter fuit certas leges condere, statuta et conditiones, sub quibus sese mansionarii et incolæ Abbatissæ Thorensi ejusque tribunali aut judicibus subjicere vellent, quæque ipsa Abbatissa et judices observare et juramento confirmare deberent.

Hæc Thorensis patriæ Statuta, circa annum 1252 formata, et circa tempus mutationis cœnobii religiosi in collegium sœculare, circa annum videlicet 1280 revisa et in ordinem redacta, ad cujusque audientiam et directionem supplicari solent annuatim in Thorn, prima die juridica post festum Epiphaniæ Domini. Hoc circa hæc tempora contegisse inde deducitur, quod in prædicti capituli archivo inveniatur, quod anno 1282 adhuc extaret cœnobium fratrum et sororum.

Patriæ Thorensis statutorum veritas et confirmatio sequenti modo sonant: »In nomine Domini. Amen. Engelbert van Isenborgh by der gratiën Godts, archidiaken van Luttich, Robyn van Millyn etc. (1).

Hanc introductionem sequuntur articuli usque ad numerum 86; deinde adhuc quatuor novi additi; deinde tenores juramentorum a prætore et scabinis et procuratore respective præstandorum; deinde adhuc alia plura notabilia ibidem ordinata. Item mulctæ delictorum regulatæ. Item formula dicta: *Van het jaergedingh te bannen.* Denique adjiciuntur puncta varia, in quæ jurare debet Domina Abbatissa, sub hoc titulo: *Eyner abdissen offte vrouwen van Thoorn eydt, den sy doen moet den Capittel, leenmannen, schepenen ende der gantscher gemeynte* etc. (2).

---

(1) Vide hæc Statuta, *Publ. etc. du Limb.* VIII p. 195.

(2) Vide hujus juramenti formulam, *Publ. etc. du Limb.* VIII p. 278.

Digitized by Google

§ X. *Extractum ex protocollo capituli Thorensis quoad manutentionem privilegiorum.*

Ex tenore relationis Archidiaconi Leodiensis aliorumque Dominorum, de anno 1295, in initio antedictorum statutorum citato, constat, quod jam inde ab anno 1252, privilegia Thorensia fuerint non raro infracta ac turbata, turbatione hac potentium vi seu oppressione multis sœculis continuata.

Hinc venerabile Capitulum miseris incolis compatiens, eos ab injustis invasionibus et contra vel præter privilegia patriæ exactionibus contutari ac protegere, manumque porrigere auxiliatricem serio ac clementer resolvit die 11 Junii anno 1614, ut ex subjuncto patet extracto ex Protocollis Capituli.

»Eynes Erw. capittels resolutie op het voorgeven der gemeinte. Dat Erw. Capittel resolvert eyndelyck die saecken, daerin die onderdaenen boven Lantrechten beswaert mochten woorden, met ende voor de gemeynte, op der gemeynte-kosten, vermoegen den 4den en andere articulen der Lantrechten des Eygendomps Thoeren te defenderen active et passive".

§ XI. *Altera Capituli resolutio.*

Præcedenti similis resolutio capta est in Capitulo anno 1706, sub hac verborum forma.

»Soll zeitliche frauwe Abtyss und Furstinne, besag Lantrechten art. 25, ausser Rath und consentz des Capituli, der Leen- und Laetmännern, fort des gerichts und gantzer gemeynden keine Schatzungen, Collecten, Accinsen, Imposten oder Auflagen, wie selbige nahmen haben, ausschreiben oder einfordern; und dafürn eine schatzung oder Auflage mit consenz jetzt specificirten interessanten, in Nothfall beliebet wirdt, alsdan sollen die Aufheberen

Digitized by Google

mit Bewilligung des Capittels benent und angeordnet, deren berechnung mit Aufsehung zweyer vom Capitulo als Gruntherrn, ernenten deputirden examinirt und recessirt, denselben auch nicht zugemuthet werden über die Ausgebung der ingewilligten Gelder aufm Hoffs orders inzuholen; sonder Capitulum und Gemeinde soll uber selbigen Gelder zu dem Ende, wozu sie ingewilligt und umgelegt sind disponiren, wie dan auch bei der gleichen Rechnungen die fürstliche Deputirten ausser die bekostegung keine jura geniesen haben sollen.

§ XII. *Extractum aliud quoad comitia.*

»Comitia, sine consilio et consensu Capituli utpote Fundiarii Domini, more antiquo non scribantur; prævie etiam notificetur, in quem finem Status convocandi sint, idque Capitulo aut Decanæ, per Majorem indicetur". Ita statutum de anno 1706, § 7.

Resolutio hæc conformis est usitatæ per Imperium praxi, quæ est hæc: quod aliquot septimanis antequam Status convocentur in certum diem, res ipsa, quæ tractanda venit, singulis membris singulatim notificetur, ut super materiam proponendam vel tractandam deliberari possit, et prævie examinetur, quid desuper, dum membra convenerint, resolvendum veniat; dum autem cuncta præsentibus fit resolutio, is qui comitiis præest et propositionem facit exire debet, ut plena sit libertas, et secretum pariter teneat juratus comitiorum secretarius, usque dum eandem publicandi commissionem accipiat per copiam authenticam.

§ XIII. *Immunitas abbatiae et terrae Thorensis ex natura allodii.*

Ex demonstrata, paragrapho primo, origine terræ Thorensis et conversione nobilis villæ de Thoren in cœnobium,

Digitized by Google

in proprio fundatricis allodio, (ut habet tenor fundationis) fundatum et erectum, ultro resultat praedicti cœnobii ac terrae immunitas et independentia et ab omni subjectione libertas. Hoc probat evidenter haec descriptio Allodii.

Joannes Barquet in tractatu suo: *Des droits des francs fiefs* cap. 2, num. 21, allodium hoc modo describit: Allodium proprie dicitur liberum alicujus patrimonium, quod a nemine alio tenetur aut recognoscitur, nisi a solo Deo; ideoque qui tenet praedium in planam et absolutam proprietatem, habet integrum et directum dominium, quale a principio, de jure gentium, fuit distributum et distinctum, et nullum sibi dominum, sive tanquam patronum, sive tanquam alium dominum directum recognoscit, nec possidet tanquam vasallus nec tanquam censarius emphiteutes vel alio utili et inferiori dominio, sed jure liberi, veri, directi et absoluti.

Idem auctor dicit Allodium distingui in vulgare et dominicale. Allodium dominicale est haereditas nobilis sub protectione Imperatoris vel Regis, absque tamen aliquo munere homagii, servitii aut quod aïunt redeventiae.

In talibus locis pleraque antiquitus monasteria videntur esse fundata, ne piae fundationes arbitrio aut dominio privatorum dominorum subjicerentur.

§ XIV. *Permanens coenobii ac terrae Thorensis libertas, non obstante electione advocati seu protectoris.*

Clarissimus Andreas Gaiel (Libr. II, observ. 25) postquam asseruisset protectorem obligari defendere patriam, quam in suam suscepit clientelam, pariter tradit jus advocatiae nullam tribuere jurisdictionem; ita enim habet: *Schuts und Schirm gibt keine Obrichkeit.* Et ideo clientes *(die Schirmverwandten)* non efficiuntur subditi, licet se alterius protectioni submittant. Unde consentaneum est,

Digitized by Google

mit Bewilligung des Capittels benent und angeordnet, deren berechnung mit Aufsehung zweyer vom Capitulo als Gruntherrn, ernenten deputirden examinirt und recessirt, denselben auch nicht zugemuthet werden über die Ausgebung der ingewilligten Gelder aufm Hoffs orders inzuholen; sonder Capitulum und Gemeinde soll uber selbigen Gelder zu dem Ende, wozu sie ingewilligt und umgelegt sind disponiren, wie dan auch bei der gleichen Rechnungen die fürstliche Deputirten ausser die bekostegung keine jura geniesen haben sollen.

§ XII. *Extractum aliud quoad comitia.*

»Comitia, sine consilio et consensu Capituli utpote Fundiarii Domini, more antiquo non scribantur; prævie etiam notificetur, in quem finem Status convocandi sint, idque Capitulo aut Decanæ, per Majorem indicetur". Ita statutum de anno 1706, § 7.

Resolutio hæc conformis est usitatæ per Imperium praxi, quæ est hæc: quod aliquot septimanis antequam Status convocentur in certum diem, res ipsa, quæ tractanda venit, singulis membris singulatim notificetur, ut super materiam proponendam vel tractandam deliberari possit, et prævie examinetur, quid desuper, dum membra convenerint, resolvendum veniat; dum autem cuncta præsentibus fit resolutio, is qui comitiis præest et propositionem facit exire debet, ut plena sit libertas, et secretum pariter teneat juratus comitiorum secretarius, usque dum eandem publicandi commissionem accipiat per copiam authenticam.

§ XIII. *Immunitas abbatiae et terrae Thorensis ex natura allodii.*

Ex demonstrata, paragrapho primo, origine terræ Thorensis et conversione nobilis villæ de Thoren in cœnobium,

Digitized by Google

in proprio fundatricis allodio, (ut habet tenor fundationis) fundatum et erectum, ultro resultat praedicti cœnobii ac terrae immunitas et independentia et ab omni subjectione libertas. Hoc probat evidenter haec descriptio Allodii.

Joannes Barquet in tractatu suo: *Des droits des francs fiefs* cap. 2, num. 21, allodium hoc modo describit: Allodium proprie dicitur liberum alicujus patrimonium, quod a nemine alio tenetur aut recognoscitur, nisi a solo Deo; ideoque qui tenet praedium in planam et absolutam proprietatem, habet integrum et directum dominium, quale a principio, de jure gentium, fuit distributum et distinctum, et nullum sibi dominum, sive tanquam patronum, sive tanquam alium dominum directum recognoscit, nec possidet tanquam vasallus nec tanquam censarius emphiteutes vel alio utili et inferiori dominio, sed jure liberi, veri, directi et absoluti.

Idem auctor dicit Allodium distingui in vulgare et dominicale. Allodium dominicale est haereditas nobilis sub protectione Imperatoris vel Regis, absque tamen aliquo munere homagii, servitii aut quod aïunt redeventiae.

In talibus locis pleraque antiquitus monasteria videntur esse fundata, ne piae fundationes arbitrio aut dominio privatorum dominorum subjicerentur.

§ XIV. *Permanens coenobii ac terrae Thorensis libertas, non obstante electione advocati seu protectoris.*

Clarissimus Andreas Gaiel (Libr. II, observ. 25) postquam asseruisset protectorem obligari defendere patriam, quam in suam suscepit clientelam, pariter tradit jus advocatiae nullam tribuere jurisdictionem; ita enim habet: *Schuts und Schirm gibt keine Obrichkeit.* Et ideo clientes *(die Schirmverwandten)* non efficiuntur subditi, licet se alterius protectioni submittant. Unde consentaneum est,

Digitized by Google

advocatùm titularem non posse, jure clientelæ sive protectionis, eos, qui in fidem ac clientelam patronorum se contulerunt, pensitare seu collectare; cum jus collectandi sit munus extraordinarium et personale, quod non imponitur nisi incolis et municipiis, pro rebus et prædiis in territorio collectantium sitis, etsi ea in re quando pernitiose peccetur, et jus advocatiæ plus æquo extendatur, et ad quæstum atque privatam utilitatem transferatur. Ita ille. Addit N. Knipschildt (*De juribus et Privilegiis Imperii* libr. II cap. VI, num. 101) quod in iis, quæ concernunt voogteticam jurisdictionem, potissimum sit attendenda cujusque regionis consuetudo.

Objectio. Si jus Advocatiæ non contineat in se facultatem collectandi aut talliandi eos, qui in protectionem suscipiuntur, qua ergo ratione Thora annuatim contribuere solet Duci Gelriæ, ut et ipsas contributiones redemerit?

Respondetur. In ipsa Ducis Gelriæ electione in advocatum, procul dubio fratres et sorores consensisse in annuam aliquam recognitionem prout et varia allodia vicinia, ut *Stralen*, *Erckelents*, *Vierssen* etc. subsidia aliqua annuatim præstare solebant Duci Gelriæ, et ab omni alia alteri Principi præstatione libera erant et permanserunt.

§ XV. *An et qualiter abbatia et patria Thorensis sub Romano comprehendatur Imperio.*

Illustrissima Domina principissa, imperialis ecclesiæ Thorensis abbatissa, suas novit dignitates ac prærogativas, in clientela existens sacri Romani imperii, eaque gaudens præeminentia et authoritate, ut in jus succedens fundatricis Hilsundis, gaudeat monetæ ex auro, argentoque signandæ authoritate, supremam tenens in totam patriam jurisdictionem ut vera patriæ domina, lautissimis instructa censibus et emolumentis etc.

Digitized by Google

Huc spectat extractum circa facultatem cudendi monetam quo ad defunctam ultimo, laudatissimæ pariter memoriæ abbatissam, Annam Julianam, in hæc verba conceptum: *Von wegen Annæ Julianæ der keyserlichen freyn-weltlichen Stifftern Thooren und Elten Abdissin, des H. römischen Reichs Fürstin, frauwen von Ubach und Nider-Oteren* etc. (1).

An et qualiter hâc ratione Imperio aut circulo Westphalico subsit, aut aliquid pendere vel non pendere debeat, Domina Abbatissa, ipsius est scire.

Similiter Perillustrissimi et Reverendi admodum Dominarum Comitissarum et Canonicorum Collegii seu capituli jura, exemptiones et privilegia norunt ac nosse debent, ipsi potissimum, qui magnifici hujus corporis membra sunt, novitque orbis universus, quod Augustissimus Imperator precum, ut vocant imperialium, in dicto capitulo usque modo continuatum habeat exercitium.

Quod autem ad reliquam, tam percelebris aulæ quam capituli et patriæ, immunitatem ac independentiam attinet, non apparet hactenus instrumentum, quo naturalis ejus libertas a Deo et gentium jure, ipsaque fundatione concessa, voluntate propria vel libera renuntiatione sublata sit.

Interim sicuti Serenissimus Princeps ac tota Leodiensis patria, cum adhærentibus ei comitatibus Lossensi et Hornensi, sub Imperio ac protectione Imperii sunt, imo et ipsa Geldriensis patria ac adjacentia Allodia sub districtu ac circulis Imperii reputantur, ita et Abbatia, capitulum ac totum Thorense territorium, certo sensu, sub imperio ac protectione Cæsaris existimantur.

§ XVI. *Romani Imperii circuli.*

Anno 1500, Maximilianus primus, imperator, Romanum imperium in sex divisit circulos, quo ingruentibus necessitatibus periculisque commodius consuli posset.

(1) Vide Wolters, *Notice sur Thorn*, p. 191.

Digitized by Google

His anno 1522 per Carolum V additi sunt circuli quatuor, inter quos reperiuntur circulus Burgundicus et Westphalicus. Sub hoc ultimo inter alias provincias statutus fuit Ducatus Gelriæ, verum Imperii feudum, et finitimæ regiones sub protectione Ducis Gelriæ existentes, quales sunt patria Stralensis, allodium Erckelense, Viersense etc. manente tamen omnium libertate a solvendo quidquam cameræ Spirensi, vel *Römermanden* ut vocant, vel *Turckische Stuyer*. Hæc privilegia idem Carolus V confirmavit anno 1543, in obsidione Venlonensi.

§ XVII. *Tractatus Augustanus et separatio Ducatus Gelriæ a circulo Westphalico.*

Præfatus gloriosissimæ memoriæ imperator Carolus V, habitis Augustæ Vindelicorum (vulgo *Augsburg*) solemnibus Imperii comitiis, inter cætera ibidem, prudenter desuper edito Tractatu, ducatum Gelriensem cum ei adhaerentibus provinciis, omnibus licet sub imperio manentibus, separandum statuit et separavit a circulo Westphalico, et circulo Burgundico univit, die 26 Junii 1548, manentibus semper iisdem privilegiis, nulli quidquam solvendi, nisi ordinarias, ut vocant, petitiones, vulgo *Beeden*, quas adjacentes terrae Duci Gelriae, ut protectori pendere solebant.

In hujus tractatus sequelam, ante annos 25 vel circiter, aula Gelriensis patriam Thorensem, ratione supremae Advocatiae, immediate subesse praetendit jurisdictioni Gelriae per scripta publica desuper edita, et iterato prohibuit Thorensis patriae incolis, ne quidquam contribuerent Westphalici circuli exactoribus, eo quod nulla ad tales contributiones post dictum tractatum esset obligatio, sicuti nec ante eum libere contribuisse eos probatur (1). Sed

(1) Consule hac de re J. Stuben, *Vindiciæ Thorenses.*

Digitized by Google

quidquid sit de illa jurisdictione, hoc constat, quod misera Thorensis patria miserrime fuerit afflicta et gravata sub eo tempore.

§ XVIII. *Conferentia Coloniensis.*

Anno 1656 habita fuit Coloniae conferentia inter commissarios caesarios et regis Hispaniae, in qua resolutum fuit, nil contribuendum, nec circulo Westphalico nec Duci Gelriae, donec et usque res inter Caesarem et ducem Gelriae componerentur.

Hujus autem conferentiae occasio fuit, quod dux Gelriae tum aliis vicibus, tum eo signanter tempore patriam Thorensem milite oneraverat copioso, ut sic suam manu teneret protectionem, et omnem circuli Westphalici praetentionem omnemque eidem solutionem impediret.

Conscripta igitur fuit tam ex parte Caesaris quam Ducis Gelriae conferentia habenda Coloniae, in qua agitatum praecipue, an Patria Thorensis post tractatum Augustanum (per quem Gelria cum adjacentibus provinciis sub protectione Ducis Gelriae positis, a circulo Westphalico separata fuit et declarata libera a contributionibus), aliquid pendere deberet dicti circuli exactoribus? Deinde urgebatur a circulo, ut patria ab oneroso milite liberaretur, ac tandem provisionaliter ordinatum sic: »hoc praecauto, quod, salvis et reservatis consilio Geldriae et ejus tribunalium jurisdictionalibus in *Thoren*, idem dominium interea a stativis et hibernationibus militaribus excusaretur, permissa nihilominus hospitatione in transitu".

Deinde additum fuit ut interim Thora vel circuli Westphalici vel Burgundici exactoribus solvat nihil; quae omnia claris probare documentis possunt. Idem refert protocolum Directorii Moguntini, de 12 Septembris 1656,

Digitized by Google

sub his terminis: »ut donec causa decidatur, stativa et quæcumque alia a jure territoriali dependentia, hinc inde in suspenso maneant", etc. (1).

§ XIX. *Immunitas ac patriæ Thorensis libertas laesa et oppressa.*

Sub ultimis annis regiminis Abbatissae Annae Salomae de *Manderscheidt de Blanckenheim* (2), dein per totum decursum regiminis Eleonorae de *Löwenstein* (3) mirabilem metamorphosin, excessivas miserias, violentas ac dolendas nimium subiit et passa est patria Thorensis oppressiones.

Cum eadem primo nominata abbatissa in suum assumpsisset servitium certum D^{num} Joannem *Stuben*, sacerdotem et juris licentiatum, hic suis eam usque instigationibus adduxit, ut non obstante possessione immemoriali prout ex Statutis Patriae liquet, capituli jus territoriale disputans, illud eis subripere, aliaque antiquitus usitata destruere etc.

Cui rei cum capitulum sese opposuisset fortiter, agente praecipue Domina decanissa Eleonora de *Löwenstein*, tandem ab horum tentaminum prosecutione sub finem vitae suae destitit dicta abbatissa, ac praefatum D^{num} *Stuben*, consiliarium suum, a suis servitiis amovit. Defuncta Anna Salome, in Abbatissam electa fuit praefata domina Decanissa; in cujus gratiam cum sese blanditiis et astutiis insinuasset dictus D^{nus} *Stuben*, conamina sua et contra capitulum et contra Patriae privilegia hic resumere non

(1) Super hanc quœrelam consule opusculum Joannis Stuben, cui titulus *Fasciculus documentorum*, apud WOLTERS, *Notice sur Thorn*, p. 220.

(2) Obiit in Essen, die 15 Martii 1691. Electa fuit abbatissa in Thorn, 3 Martii 1647, et in Essen 9 Novembris 1688.

(3) Nata anno 1633, die 20 Junii, ex connubio Ferdinandi Caroli comitis de Löwenstein, Wertheim et Rochefort cum Anna Maria comitissa de Furstenberg, obiit in Thorn, 6 die Octobris 1706.

Digitized by Google

dubitavit et resumpsit, dolendis nimis ut publico constat effectibus.

Hic inter caetera, Patriam circulo Westphalico notabiles summas contribuere ursit et militares executiones coegit, ita ut vel quod petebat pendere vel totalem ruinam suam tolerare deberent, circa annum 1690, uti et post. Datae sunt tunc temporis, uti et depost notabiles summae, de quarum applicatione dubitans, nunquam habuit Patria instructionem. Constat etiam quod interceptae sunt litterae, scriptae Coloniae, per quas aliquis minister exigebat centum ducatones pro se.

Cum autem et haec abbatissa vivere desiisset, mense Octobris 1706, desiit penitus et regimen praefati D^ni^ *Stuben*. Electa, die 7 Decembris ejusdem anni, in abbatissam, Anna Juliana comitissa de *Manderscheidt-Blanckenheim*, quae miti consilio ac prudentia exortas turbas sopire noverat, Patria ad quietem rediit et molestiis plurimis liberata fuit (1).

§ XX. *Continuatio contributionum sub nomine circuli Westphalici.*

Sub placido ac miti præfatæ Abbatissæ regimine, cessantibus gravioribus turbis, non cessavit tamen contributio sub titulo Circuli Westphalici, consentientibus quidem in eam Reverendis D^nis^ deputatis ac venerabili Capitulo, sed obmurmurantibus tacite et hinc inde publice incolis, quamvis vix in palam loqui audientibus.

Hoc solum interim tenuerunt, quod nunquam nisi sub protestatione (quæ etiam admittebatur) solverint ea quæ exigebantur. In comitiis autem publicis, (ubi sensa sua

(1) Vide hac de re, *Novum statutum anni* 1706, *Publ. etc. du Limb.* VIII, p. 291.

Digitized by Google

sub his terminis: »ut donec causa decidatur, stativa et quæcumque alia a jure territoriali dependentia, hinc inde in suspenso maneant", etc. (1).

§ XIX. *Immunitas ac patriæ Thorensis libertas laesa et oppressa.*

Sub ultimis annis regiminis Abbatissae Annae Salomae de *Manderscheidt de Blanckenheim* (2), dein per totum decursum regiminis Eleonorae de *Löwenstein* (3) mirabilem metamorphosin, excessivas miserias, violentas ac dolendas nimium subiit et passa est patria Thorensis oppressiones.

Cum eadem primo nominata abbatissa in suum assumpsisset servitium certum D^num^ Joannem *Stuben*, sacerdotem et juris licentiatum, hic suis eam usque instigationibus adduxit, ut non obstante possessione immemoriali prout ex Statutis Patriae liquet, capituli jus territoriale disputans, illud eis subripere, aliaque antiquitus usitata destruere etc.

Cui rei cum capitulum sese opposuisset fortiter, agente praecipue Domina decanissa Eleonora de *Löwenstein*, tandem ab horum tentaminum prosecutione sub finem vitae suae destitit dicta abbatissa, ac praefatum D^num^ *Stuben*, consiliarium suum, a suis servitiis amovit. Defuncta Anna Salome, in Abbatissam electa fuit praefata domina Decanissa; in cujus gratiam cum sese blanditiis et astutiis insinuasset dictus D^nus^ *Stuben*, conamina sua et contra capitulum et contra Patriae privilegia hic resumere non

(1) Super hanc quœrelam consule opusculum Joannis Stuben, cui titulus *Fasciculus documentorum*, apud WOLTERS, *Notice sur Thorn*, p. 220.

(2) Obiit in Essen, die 15 Martii 1691. Electa fuit abbatissa in Thorn, 3 Martii 1647, et in Essen 9 Novembris 1688.

(3) Nata anno 1633, die 20 Junii, ex connubio Ferdinandi Caroli comitis de Löwenstein, Wertheim et Rochefort cum Anna Maria comitissa de Furstenberg, obiit in Thorn, 6 die Octobris 1706.

Digitized by Google

dubitavit et resumpsit, dolendis nimis ut publico constat effectibus.

Hic inter caetera, Patriam circulo Westphalico notabiles summas contribuere ursit et militares executiones coegit, ita ut vel quod petebat pendere vel totalem ruinam suam tolerare deberent, circa annum 1690, uti et post. Datae sunt tunc temporis, uti et depost notabiles summae, de quarum applicatione dubitans, nunquam habuit Patria instructionem. Constat etiam quod interceptae sunt litterae, scriptae Coloniae, per quas aliquis minister exigebat centum ducatones pro se.

Cum autem et haec abbatissa vivere desiisset, mense Octobris 1706, desiit penitus et regimen praefati D^ni^ *Stuben.* Electa, die 7 Decembris ejusdem anni, in abbatissam, Anna Juliana comitissa de *Manderscheidt-Blanckenheim,* quae miti consilio ac prudentia exortas turbas sopire noverat, Patria ad quietem rediit et molestiis plurimis liberata fuit (1).

§ XX. *Continuatio contributionum sub nomine circuli Westphalici.*

Sub placido ac miti præfatæ Abbatissæ regimine, cessantibus gravioribus turbis, non cessavit tamen contributio sub titulo Circuli Westphalici, consentientibus quidem in eam Reverendis D^nis^ deputatis ac venerabili Capitulo, sed obmurmurantibus tacite et hinc inde publice incolis, quamvis vix in palam loqui audientibus.

Hoc solum interim tenuerunt, quod nunquam nisi sub protestatione (quæ etiam admittebatur) solverint ea quæ exigebantur. In comitiis autem publicis, (ubi sensa sua

(1) Vide hac de re, *Novum statutum anni* 1706, *Publ. etc. du Limb.* VIII, p. 291.

Digitized by Google

aperire timent multi), si vel quando aliquis possessionatorum, de rei hujus statu et qualitate informari petit, res pro evidenti et certa depredicari solet ab eo qui præest, sicque nunquam data fuit hactenus fundamentalis explicatio, quantum, ubi et quibus solvere debeat Patria.

§ XXI. *Solutio objectionum, quæ contra descriptionem status Thorensis formari possent.*

Objectio. Ipsa cœnobii Thorensis fundatrix Dominum mundi Cæsarem ejusdem nominavit advocatum dicens: »Ut si quispiam maligno sensu, suadente diabolo se intromiserit, condemnabit eum Dominus mundi Cæsar, qui est legitimus cœnobii advocatus". Sic litteræ fundationis, anni 992, supra citatæ.

Solutio. Hæc allegata verba aliud nihil important, quam quod fratres et sorores, in dicta hypotesi, quamdiu specialem non elegerint protectorem, recursum suum habere possint ad Romanum Imperatorem, velut communem comitatuum aut territoriorum sub districtu Imperii sitorum, protectorem et injuste invadentium punitorem.

Confirmatio solutionis. Si fundatrix Cæsarem pro advocato immediato sui assumpsisset cœnobii, non reliquisset libertatem fratribus et sororibus præfatis litteris: »Non sit ullus advocatus, nisi quem fratres et sorores de Thorn cœnobii elegerint". Sed neque de Cæsaris electione libera constat, sicut constat de electione Ducis Gelriæ. His interim non obstantibus habet in suo *Compendio* D^nus^ canonicus *Stuben*, quod gloriosissimæ memoriæ imperator Leopoldus aulam ac Patriam Thorensem sub suam clementer susceperit protectionem.

Objectio altera. Domina Margarita de Brederode, Thorensis abbatissa, circa annum 1531 regnans, suas solvit Cæsari, dum contra Turcos bellum gereret, contributiones,

Digitized by Google

adeoque videtur Thora illo tempore, talibus contributionibus obnoxia, tanquam Westphalici circuli membrum.

Responsio. Qualiter per nominatam Abbatissam sit ministrata Cæsari contributio aliqua, clarè cognosci datur per antiquas de anno 1535 litteras, e protocollo scabinali copiatim desumptas, quarum contentum etiam antedicta confirmat, et omni ulteriori objectioni viam præcludit; recte interim objectio habet, quod tempore belli Turcici contribuerit aliquid, et non annuatim etiam pacis tempore eodem modo, sicut nobiliora et majora circuli membra, quæ feuda Imperii sunt, quarum respectu, libera Thorensis patria, quinque miseris et parvis pagis nomen pagorum vix merentibus constans, tam exiguæ est considerationis, ut respective vix aliquid contribuere haberent. Tenor litterarum, anni 1535, sequitur in fine post objectionem tertiam.

Objectio tertia. Abbatissa Josina van den Marck circuli Westphalici corpori se subjiciens, ad ratam contribuere spopondit, ursitque ut patria solvere cogeretur anno 1625.

Responsio. Si id pro se sola fecit, solvere pro se et ipsa potuit; si pro Patria, illicite fecit et invalide. Illicite, quia contra proprium juramentum; invalide, quia nemo pro alio debitum contrahere potest.

Sed et hoc tentavit successu infelici; nam cum Patriam citasset ad cameram Spirensem, mox capitulum cum tota patria se opposuit per exceptionem declinatoriam, et interim per modum simplicis advertentiæ cameram de sua immunitate informavit; ita quidem ut abbatissa per actum publicum de anno 1630 desistens renuntiaverit ulteriori prosecutioni, relicta patria in quiete. Constant hæc omnia ex archivis capituli, aliisque instrumentis, quæ ad manum sunt, et signanter ex amplioribus litteris, datis ex aula Ruræmundensi ad Illustrissimum D^{num} episcopum et elec-

Digitized by Google

torem Monasteriensem anno 1695. Hæ litteræ habent, quod supra mentionata abbatissa Margareta de *Brederode*, anno 1551, protectionem ducis Gelriæ invocaverit, idemque asserunt de Anna Eleonora *van Stauffen* de anno 1632 et de Anna Catharina *van Salm* de anno 1648, ac denique de abbatissa Anna Salome de *Manderscheidt*.

§ XXII. *Documentum Margaretæ de Brederode, abbatissæ Thorensis de anno* 1535.

Wyr Margareta, dochter zu Brederode (1), vrouwe und abdisse des freyen werentlichen Stiffts *Thoren* etc., doen condt, lyen und bekennen overmits diesen onsen openen brieff, soe wyr dan bevellen syn van kayserlycke Majesteit onser allergnedichsten Here, dat wie deselve keiserliche Majesteit hebben moete, met contribueren ende geven, onse halve renten onser abdye voors. thobehorende ende gelegen synde in des vurs. kayserlyke Majesteits patrimonie landen, wy der landen conditie is, inde wyr dan noch meer belast syn woorden, durch noitsaycken des orloge des tyrannen Turcken, daeromme wyr dan yerst in onsen aencomen grote merckliche summen van penninghen hebben moeten geven inde betaelen, want wyr dan dieselve penningen by ons selven nyet en hadden, soe hebben wyr daeromme met wille, consent ende believen onser Vice-decanesse, Jouffrouwen, Heeren und gansche capittel unser kercken und Gotshuys van *Thooren* vurs. moeten werven und finanten aen die Hochw., Edelen, Wolgeb., Erentfesten Decken und gans capittel van S^t^. Lambertskercke binnen Ludich, und haere naecomelingen die summe van vyff-hondert bescheiden goltgulden, geslagen

(1) Abbatissa Margaretha de Brederode obiit 2 Februarii 1577; erat filia Walerami de *Brederode* et Annæ de *Nieuwenaar*.

Digitized by Google

ende gemunt by reyne munte der Curfursten offte die rechte werde daervan, offte achtentwintich stuver brab. voir ellicken gulden, inde daermit veronderpanden opende aen onse thiende tot *Beersel* gelegen, thoebehoerende onser abdyen vurs. nae luyde onser verschryvinge.

Inde want wyr sullix by ons selven allein ghein macht en hebben sonder ons capittel vurs., hebben wyr daeromme onsse Vice-decanesse end gemeyne capittel vurs. geloft, dyselve vyff-hondert goltgulden vurs. wederomme te loessen, quyten ende aff te leggen by onsen leven, als wyr connen inde muygen, ende denselven onsen capittel vurs. die geloeften-halven gelost hebben van stunden aen goede ingesetenen-cautie ende burgen des dorps van *Thoeren* te stellen ende te setten. Ende hebben daerom op dach en datum onderschreven opter capittels-camer onse dienaers ende vrunden gesant, in tegenwordigheyt des capittels aldaer vergaedert, inde hebben daer presenteert offt doen presenteeren twee borgen, als met namen Johan Strycken van *Wessem* ende Göbbel Renten; dewelcke voor ons geloft hebben, gelyck principael, als borgen voor hun ende hunne erven, als voir die vyffhondert goltgulden vors., deselve te lossen, te quyten ende aff te leggen, wie vorschreven is. Ende off sich dan gebeurde, daer Godt almaachtig voir syn wil, dat der almachtige Godt synen Gottelycken wylle met ons dede, ende wyr van leven ter doet quaemen, eer wyr die vurs. loessinge gedaen und die vurs. Johan ende Göbbel offte hunner beyder erven en naercomelinge gelost ende gequyten hedden deser borchtochten halven, als sich van rechtshalve gebort te quyten, soe geloven wyr Margareta, frouwe und abdisse vors. by onser ere, trouwe inde waerheyt, ende overmits desen openen brieff, setten ende stellen hyr mit, om sekernis wille, goede volkomener betalinge

Digitized by Google

torem Monasteriensem anno 1695. Hæ litteræ habent, quod supra mentionata abbatissa Margareta de *Brederode*, anno 1551, protectionem ducis Gelriæ invocaverit, idemque asserunt de Anna Eleonora *van Stauffen* de anno 1632 et de Anna Catharina *van Salm* de anno 1648, ac denique de abbatissa Anna Salome de *Manderscheidt*.

§ XXII. *Documentum Margaretæ de Brederode, abbatissæ Thorensis de anno* 1535.

Wyr Margareta, dochter zu Brederode (1), vrouwe und abdisse des freyen werentlichen Stiffts *Thoren* etc., doen condt, lyen und bekennen overmits diesen onsen openen brieff, soe wyr dan bevellen syn van kayserlycke Majesteit onser allergnedichsten Here, dat wie deselve keiserliche Majesteit hebben moete, met contribueren ende geven, onse halve renten onser abdye voors. thobehorende ende gelegen synde in des vurs. kayserlyke Majesteits patrimonie landen, wy der landen conditie is, inde wyr dan noch meer belast syn woorden, durch noitsaycken des orloge des tyrannen Turcken, daeromme wyr dan yerst in onsen aencomen grote merckliche summen van penninghen hebben moeten geven inde betaelen, want wyr dan dieselve penningen by ons selven nyet en hadden, soe hebben wyr daeromme met wille, consent ende believen onser Vice-decanesse, Jouffrouwen, Heeren und gansche capittel unser kercken und Gotshuys van *Thooren* vurs. moeten werven und finanten aen die Hochw., Edelen, Wolgeb., Erentfesten Decken und gans capittel van S^t^. Lambertskercke binnen Ludich, und haere naecomelingen die summe van vyff-hondert bescheiden goltgulden, geslagen

(1) Abbatissa Margaretha de Brederode obiit 2 Februarii 1577; erat filia Walerami de *Brederode* et Annæ de *Nieuwenaar*.

Digitized by Google

ende gemunt by reyne munte der Curfursten offte die rechte werde daervan, offte achtentwintich stuver brab. voir ellicken gulden, inde daermit veronderpanden opende aen onse thiende tot *Beersel* gelegen, thoebehoerende onser abdyen vurs. nae luyde onser verschryvinge.

Inde want wyr sullix by ons selven allein ghein macht en hebben sonder ons capittel vurs., hebben wyr daeromme onsse Vice-decanesse end gemeyne capittel vurs. geloft, dyselve vyff-hondert goltgulden vurs. wederomme te loessen, quyten ende aff te leggen by onsen leven, als wyr connen inde muygen, ende denselven onsen capittel vurs. die geloeften-halven gelost hebben van stunden aen goede ingesetenen-cautie ende burgen des dorps van *Thoeren* te stellen ende te setten. Ende hebben daerom op dach en datum onderschreven opter capittels-camer onse dienaers ende vrunden gesant, in tegenwordigheyt des capittels aldaer vergaedert, inde hebben daer presenteert offt doen presenteeren twee borgen, als met namen Johan Strycken van *Wessem* ende Göbbel Renten; dewelcke voor ons geloft hebben, gelyck principael, als borgen voor hun ende hunne erven, als voir die vyffhondert goltgulden vors., deselve te lossen, te quyten ende aff te leggen, wie vorschreven is. Ende off sich dan gebeurde, daer Godt almaachtig voir syn wil, dat der almachtige Godt synen Gottelycken wylle met ons dede, ende wyr van leven ter doet quaemen, eer wyr die vurs. loessinge gedaen und die vurs. Johan ende Göbbel offte hunner beyder erven en naercomelinge gelost ende gequyten hedden deser borchtochten halven, als sich van rechtshalve gebort te quyten, soe geloven wyr Margareta, frouwe und abdisse vors. by onser ere, trouwe inde waerheyt, ende overmits desen openen brieff, setten ende stellen hyr mit, om sekernis wille, goede volkomener betalinge

Digitized by Google

torem Monasteriensem anno 1695. Hæ litteræ habent, quod supra mentionata abbatissa Margareta de *Brederode*, anno 1551, protectionem ducis Gelriæ invocaverit, idemque asserunt de Anna Eleonora *van Stauffen* de anno 1632 et de Anna Catharina *van Salm* de anno 1648, ac denique de abbatissa Anna Salome de *Manderscheidt*.

§ XXII. *Documentum Margaretæ de Brederode, abbatissæ Thorensis de anno* 1535.

Wyr Margareta, dochter zu Brederode (1), vrouwe und abdisse des freyen werentlichen Stiffts *Thoren* etc., doen condt, lyen und bekennen overmits diesen onsen openen brieff, soe wyr dan bevellen syn van kayserlycke Majesteit onser allergnedichsten Here, dat wie deselve keiserliche Majesteit hebben moete, met contribueren ende geven, onse halve renten onser abdye voors. thobehorende ende gelegen synde in des vurs. kayserlyke Majesteits patrimonie landen, wy der landen conditie is, inde wyr dan noch meer belast syn woorden, durch noitsaycken des orloge des tyrannen Turcken, daeromme wyr dan yerst in onsen aencomen grote merckliche summen van penninghen hebben moeten geven inde betaelen, want wyr dan dieselve penningen by ons selven nyet en hadden, soe hebben wyr daeromme met wille, consent ende believen onser Vice-decanesse, Jouffrouwen, Heeren und gansche capittel unser kercken und Gotshuys van *Thooren* vurs. moeten werven und finanten aen die Hochw., Edelen, Wolgeb., Erentfesten Decken und gans capittel van S^t^. Lambertskercke binnen Ludich, und haere naecomelingen die summe van vyff-hondert bescheiden goltgulden, geslagen

(1) Abbatissa Margaretha de Brederode obiit 2 Februarii 1577; erat filia Walerami de *Brederode* et Annæ de *Nieuwenaar*.

Digitized by Google

ende gemunt by reyne munte der Curfursten offte die rechte werde daervan, offte achtentwintich stuver brab. voir ellicken gulden, inde daermit veronderpanden opende aen onse thiende tot *Beersel* gelegen, thoebehoerende onser abdyen vurs. nae luyde onser verschryvinge.

Inde want wyr sullix by ons selven allein ghein macht en hebben sonder ons capittel vurs., hebben wyr daeromme onsse Vice-decanesse end gemeyne capittel vurs. geloft, dyselve vyff-hondert goltgulden vurs. wederomme te loessen, quyten ende aff te leggen by onsen leven, als wyr connen inde muygen, ende denselven onsen capittel vurs. die geloeften-halven gelost hebben van stunden aen goede ingesetenen-cautie ende burgen des dorps van *Thoeren* te stellen ende te setten. Ende hebben daerom op dach en datum onderschreven opter capittels-camer onse dienaers ende vrunden gesant, in tegenwordigheyt des capittels aldaer vergaedert, inde hebben daer presenteert offt doen presenteeren twee borgen, als met namen Johan Strycken van *Wessem* ende Göbbel Renten; dewelcke voor ons geloft hebben, gelyck principael, als borgen voor hun, ende hunne erven, als voir die vyffhondert goltgulden vors., deselve te lossen, te quyten ende aff te leggen, wie vorschreven is. Ende off sich dan gebeurde, daer Godt almaachtig voir syn wil, dat der almachtige Godt synen Gottelycken wylle met ons dede, ende wyr van leven ter doet quaemen, eer wyr die vurs. loessinge gedaen und die vurs. Johan ende Göbbel offte hunner beyder erven en naercomelinge gelost ende gequyten hedden deser borchtochten halven, als sich van rechtshalve gebort te quyten, soe geloven wyr Margareta, frouwe und abdisse vors. by onser ere, trouwe inde waerheyt, ende overmits desen openen brieff, setten ende stellen hyr mit, om sekernis wille, goede volkomener betalinge

Digitized by Google

der vyff hondert goltgulden vors. in handen Johans ende Göbbels vors. offte hender beyder erven alle ons erffgoet, gereyt ende ongereyt, ons silverwerck ende cleynodiën ende restanten van allen onsen jaerrenten, cynsen, curen, pachten, soo wy ende waer dy gelegen syn, coomende van onser abdyen vors., sy syen dan gelegen in den lande van *Breda*, tzo *Oteren*, *Heppenart*, *Ubach*, *Thoren*, *Bersel* und *Eysden*, nergens uytgescheyden.

In oirkonde der waerheyt aller vors. puncten, soo hebben wyr Margareta, vrouwe und abdisse vors. daerom onsen eygen segel onder aen desen openen brieff doen hangen met onsen rechten wille, weten ende consent; ende tot meerdere sekerheyt, so hebben wyr gebeden die edele und wolgeborne Anna geborne dochter tzo *Nuyenaer* etc. onser hertelieve vrouwe moeder, dat sy dit confirmeeren believen ende bewilligen wille, ende hebben ouch gebeden onse lieve suster Helene van *Brederode* ende Maeghdelene van *Brederode*, dit oock te onderteekenen; dat wyr Anna geborne dochter tzo *Nuyenaer*, vrouwe ende weduwe tzo *Brederode* etc. ende wyr Yelende van *Brederode* ende Magdalena van *Brederode*, gesusteren, gerne gedaen hebben, ende hebben daerom onsen gewonelycken handteycken, hieronder opt spatium van diesen brieff gesat. Geven in den jaer ons Heeren doen men schreef nae Christi geboirt, duysent vyffhondert vyff indertich, den 20 February.

Ende aen desen brieff was hangende een segel van roeden was, int wapen vier leeuwen, ende was onderschreven Anna van Nuyenaer, Ylende van Brederode, Magdalene van Brederode. Gecollationeert met het origineel (get.) Conraedt *Spranckhuysen*, secretaris-substituyt.

Digitized by Google

EENE PELGRIMSREIS

NAAR HET

HEILIG LAND

IN 1450.

Si seilden voor den wint
Ende ooc al voor die waghen,
Te Jerusalem aen dat lant.

De bedevaarten zijn zoo oud als het Christendom. De eerste geloovigen vergaderden om de graven der martelaren; zij, die op verderen afstand woonden, getroostten zich niet zelden eene langdurige en gevaarvolle reis, om dezen of genen uitstekenden kampvechter van het Christendom hunne hulde te brengen en diens voorspraak bij God af te smeeken, op de plaats zelve, waar hij gearbeid, gestreden en geleden had, of waar zijn geheiligd gebeente ter ruste was gelegd. Die plaatsen dan verwierven al spoedig eenige vermaardheid bij het Christenvolk, en lokten steeds nieuwe pelgrims tot zich. In de middeleeuwen was er geen gewest in Europa, of het telde zijne pelgrims bij menigten. De bedetochten naar St. Petrus en Paulus te Rome, naar St. Jacobus te Compostella in Spanje, naar St. Michaël te Roche-Amadour in Frankrijk, naar Keulen, Aken, Maastricht, Tongeren enz. hier te lande, waren zeer beroemd, en zijn ook thans nog bekend.

Digitized by Google

Geene bedeplaats echter trok — en te regt — eene zoo groote menigte geloovigen tot zich als het H. Graf onzes Verlossers te Jerusalem. Onnoemelijk is het getal pelgrims, dat zich ten allen tijde naar het Heilig Land begaf, om de plaatsen te vereeren, die door de voetstappen van Jesus zelven geheiligd zijn geworden. Gansche heirlegers stroomden naar Palestina om dat land uit de heiligschendende handen der Turken te bevrijden. Ook nog in latere tijden, toen de kruistochten hadden opgehouden, bleef dit uitstekend pelgrimsoord, altijd druk bezocht, niettegenstaande de groote moeijelijkheden en de somtijds dreigende gevaren, die eene reis derwaarts onafscheidelijk vergezelden.

Soortgelijke bedetocht naar Jerusalem, door eenige Nederlandsche edelen op het einde der middeleeuwen ondernomen, zal het onderwerp dezer beknopte verhandeling wezen.

Wijlen de heer Willems maakt in zijn merkwaardig boek over de *Oude Vlaamsche liederen* een volkslied openbaar van acht koepletten, dat den titel voert: *De drie lantsheeren*, en uit *Jan Roulans' Liedekensboek des jaars* 1544 is overgedrukt. Dit gezang waarvan inhoud en melodie in onze dagen niets aantrekkelijks meer hebben, schijnt echter bij onze voorouders lang in voege te zijn geweest en veel opgang te hebben gemaakt.

De »drie lantsheeren" die daarin bezongen worden, waren de hertog van *Kleef* en de heeren van *Horne* en van *Batenburg*, die in het jaar 1450 eene pelgrimsreis naar Jerusalem ondernamen. De eerste strophe maakt ons met deze drie Heeren volgender wijze bekend:

Digitized by Google

Met luste willen wi singhen,
Schoon lief, al bi der hant,
Van drie lantsheeren dinghen,
Geboren al uut Nederlant:
Cleef, Hoorne ende Batenborch,
(Haer namen syn wel becant:
Met sangh willen wi se prisen!)
Gaen wandelen al doir dat lant (1).

Ter opheldering van dit volkslied en den daarin bezongen pelgrimstocht, komt ons eene kleine reisbeschrijving te stade, welke van Spaen in zijne *Proeven van Historie en Oudheidkunde* heeft in het licht gegeven. Daarin zullen wij opmerken, dat twee dezer »lantsheeren" alsmede verscheidene edelen uit hun gevolg tot den Limburgschen adel behoorden.

Op Paaschdingsdag (7 April) van het jaar 1450 vertrok de hertog van Kleef, Jan I, in gezelschap van eenige edelen en hofbedienden naar het H. Land, met het vrome doel, om tot boeting zijner zonden, het graf van den Heiland der wereld te bezoeken. Hertog Jan I was een jongeling van negen-en-twintig jaren, in 1448 aan zijn vader Adolf, als hertog van Kleef opgevolgd.

Toen hij te Brussel aankwam, bestond zijne omgeving uit de volgende personen: Jan van *Alpen*, Goswijn *Ketteler*, Jan van den *Loë* (2), Mathijs van *Eyll*, Helmich *Bentinck*, Bernard van *Beecke*, deurwaarder, heer Hendrik preceptor der orde van St. Antonius, op den Houw zijn kapellaan,

(1) Ofschoon het gezelschap uit meer dan twintig personen bestond, noemt ons lied deze drie Heeren bij voorkeur, omdat zij eigenaars van een onafhankelijk grondgebied en bijgevolg van voornamen adel waren. Dat de vierde »landsheer", Frederik van *Wittem*, in ons lied onvermeld blijft, is opvallend.

(2) Jan van Broekhuysen, was heer van Loë en van Geisteren. Hij overleed volgens *Fhane* (Köln. Geschlechter II, 19,) in het Heilig Land in 1452.

Digitized by Google

Geene bedeplaats echter trok — en te regt — eene zoo groote menigte geloovigen tot zich als het H. Graf onzes Verlossers te Jerusalem. Onnoemelijk is het getal pelgrims, dat zich ten allen tijde naar het Heilig Land begaf, om de plaatsen te vereeren, die door de voetstappen van Jesus zelven geheiligd zijn geworden. Gansche heirlegers stroomden naar Palestina om dat land uit de heiligschendende handen der Turken te bevrijden. Ook nog in latere tijden, toen de kruistochten hadden opgehouden, bleef dit uitstekend pelgrimsoord, altijd druk bezocht, niettegenstaande de groote moeijelijkheden en de somtijds dreigende gevaren, die eene reis derwaarts onafscheidelijk vergezelden.

Soortgelijke bedetocht naar Jerusalem, door eenige Nederlandsche edelen op het einde der middeleeuwen ondernomen, zal het onderwerp dezer beknopte verhandeling wezen.

Wijlen de heer Willems maakt in zijn merkwaardig boek over de *Oude Vlaamsche liederen* een volkslied openbaar van acht koepletten, dat den titel voert: *De drie lantsheeren*, en uit *Jan Roulans' Liedekensboek des jaars* 1544 is overgedrukt. Dit gezang waarvan inhoud en melodie in onze dagen niets aantrekkelijks meer hebben, schijnt echter bij onze voorouders lang in voege te zijn geweest en veel opgang te hebben gemaakt.

De »drie lantsheeren" die daarin bezongen worden, waren de hertog van *Kleef* en de heeren van *Horne* en van *Batenburg*, die in het jaar 1450 eene pelgrimsreis naar Jerusalem ondernamen. De eerste strophe maakt ons met deze drie Heeren volgender wijze bekend:

Digitized by Google

Met luste willen wi singhen,
Schoon lief, al bi der hant,
Van drie lantsheeren dinghen,
Geboren al uut Nederlant:
Cleef, Hoorne ende Batenborch,
(Haer namen syn wel becant:
Met sangh willen wi se prisen!)
Gaen wandelen al doir dat lant (1).

Ter opheldering van dit volkslied en den daarin bezongen pelgrimstocht, komt ons eene kleine reisbeschrijving te stade, welke van Spaen in zijne *Proeven van Historie en Oudheidkunde* heeft in het licht gegeven. Daarin zullen wij opmerken, dat twee dezer »lantsheeren" alsmede verscheidene edelen uit hun gevolg tot den Limburgschen adel behoorden.

Op Paaschdingsdag (7 April) van het jaar 1450 vertrok de hertog van Kleef, Jan I, in gezelschap van eenige edelen en hofbedienden naar het H. Land, met het vrome doel, om tot boeting zijner zonden, het graf van den Heiland der wereld te bezoeken. Hertog Jan I was een jongeling van negen-en-twintig jaren, in 1448 aan zijn vader Adolf, als hertog van Kleef opgevolgd.

Toen hij te Brussel aankwam, bestond zijne omgeving uit de volgende personen: Jan van *Alpen*, Goswijn *Ketteler*, Jan van den *Loë* (2), Mathijs van *Eyll*, Helmich *Bentinck*, Bernard van *Beecke*, deurwaarder, heer Hendrik preceptor der orde van St. Antonius, op den Houw zijn kapellaan,

(1) Ofschoon het gezelschap uit meer dan twintig personen bestond, noemt ons lied deze drie Heeren bij voorkeur, omdat zij eigenaars van een onafhankelijk grondgebied en bijgevolg van voornamen adel waren. Dat de vierde »landsheer", Frederik van *Wittem*, in ons lied onvermeld blijft, is opvallend.

(2) Jan van Broekhuysen, was heer van Loë en van Geisteren. Hij overleed volgens *Fhane* (Köln. Geschlechter II, 19,) in het Heilig Land in 1452.

Digitized by Google

Geene bedeplaats echter trok — en te regt — eene zoo groote menigte geloovigen tot zich als het H. Graf onzes Verlossers te Jerusalem. Onnoemelijk is het getal pelgrims, dat zich ten allen tijde naar het Heilig Land begaf, om de plaatsen te vereeren, die door de voetstappen van Jesus zelven geheiligd zijn geworden. Gansche heirlegers stroomden naar Palestina om dat land uit de heiligschendende handen der Turken te bevrijden. Ook nog in latere tijden, toen de kruistochten hadden opgehouden, bleef dit uitstekend pelgrimsoord, altijd druk bezocht, niettegenstaande de groote moeijelijkheden en de somtijds dreigende gevaren, die eene reis derwaarts onafscheidelijk vergezelden.

Soortgelijke bedetocht naar Jerusalem, door eenige Nederlandsche edelen op het einde der middeleeuwen ondernomen, zal het onderwerp dezer beknopte verhandeling wezen.

Wijlen de heer Willems maakt in zijn merkwaardig boek over de *Oude Vlaamsche liederen* een volkslied openbaar van acht koepletten, dat den titel voert: *De drie lantsheeren*, en uit *Jan Roulans' Liedekensboek des jaars* 1544 is overgedrukt. Dit gezang waarvan inhoud en melodie in onze dagen niets aantrekkelijks meer hebben, schijnt echter bij onze voorouders lang in voege te zijn geweest en veel opgang te hebben gemaakt.

De »drie lantsheeren" die daarin bezongen worden, waren de hertog van *Kleef* en de heeren van *Horne* en van *Batenburg*, die in het jaar 1450 eene pelgrimsreis naar Jerusalem ondernamen. De eerste strophe maakt ons met deze drie Heeren volgender wijze bekend:

Digitized by Google

Met luste willen wi singhen,
Schoon lief, al bi der hant,
Van drie lantsheeren dinghen,
Geboren al uut Nederlant:
Cleef, Hoorne ende Batenborch,
(Haer namen syn wel becant:
Met sangh willen wi se prisen!)
Gaen wandelen al doir dat lant (1).

Ter opheldering van dit volkslied en den daarin bezongen pelgrimstocht, komt ons eene kleine reisbeschrijving te stade, welke van Spaen in zijne *Proeven van Historie en Oudheidkunde* heeft in het licht gegeven. Daarin zullen wij opmerken, dat twee dezer »lantsheeren" alsmede verscheidene edelen uit hun gevolg tot den Limburgschen adel behoorden.

Op Paaschdingsdag (7 April) van het jaar 1450 vertrok de hertog van Kleef, Jan I, in gezelschap van eenige edelen en hofbedienden naar het H. Land, met het vrome doel, om tot boeting zijner zonden, het graf van den Heiland der wereld te bezoeken. Hertog Jan I was een jongeling van negen-en-twintig jaren, in 1448 aan zijn vader Adolf, als hertog van Kleef opgevolgd.

Toen hij te Brussel aankwam, bestond zijne omgeving uit de volgende personen: Jan van *Alpen*, Goswijn *Ketteler*, Jan van den *Loë* (2), Mathijs van *Eyll*, Helmich *Bentinck*, Bernard van *Beecke*, deurwaarder, heer Hendrik preceptor der orde van St. Antonius, op den Houw zijn kapellaan,

(1) Ofschoon het gezelschap uit meer dan twintig personen bestond, noemt ons lied deze drie Heeren bij voorkeur, omdat zij eigenaars van een onafhankelijk grondgebied en bijgevolg van voornamen adel waren. Dat de vierde »landsheer", Frederik van *Wittem*, in ons lied onvermeld blijft, is opvallend.

(2) Jan van Broekhuysen, was heer van Loë en van Geisteren. Hij overleed volgens *Fhane* (Köln. Geschlechter II, 19,) in het Heilig Land in 1452.

Digitized by Google

Geene bedeplaats echter trok — en te regt — eene zoo groote menigte geloovigen tot zich als het H. Graf onzes Verlossers te Jerusalem. Onnoemelijk is het getal pelgrims, dat zich ten allen tijde naar het Heilig Land begaf, om de plaatsen te vereeren, die door de voetstappen van Jesus zelven geheiligd zijn geworden. Gansche heirlegers stroomden naar Palestina om dat land uit de heiligschendende handen der Turken te bevrijden. Ook nog in latere tijden, toen de kruistochten hadden opgehouden, bleef dit uitstekend pelgrimsoord, altijd druk bezocht, niettegenstaande de groote moeijelijkheden en de somtijds dreigende gevaren, die eene reis derwaarts onafscheidelijk vergezelden.

Soortgelijke bedetocht naar Jerusalem, door eenige Nederlandsche edelen op het einde der middeleeuwen ondernomen, zal het onderwerp dezer beknopte verhandeling wezen.

Wijlen de heer Willems maakt in zijn merkwaardig boek over de *Oude Vlaamsche liederen* een volkslied openbaar van acht koepletten, dat den titel voert: *De drie lantsheeren*, en uit *Jan Roulans' Liedekensboek des jaars* 1544 is overgedrukt. Dit gezang waarvan inhoud en melodie in onze dagen niets aantrekkelijks meer hebben, schijnt echter bij onze voorouders lang in voege te zijn geweest en veel opgang te hebben gemaakt.

De »drie lantsheeren" die daarin bezongen worden, waren de hertog van *Kleef* en de heeren van *Horne* en van *Batenburg*, die in het jaar 1450 eene pelgrimsreis naar Jerusalem ondernamen. De eerste strophe maakt ons met deze drie Heeren volgender wijze bekend:

Digitized by Google

Met luste willen wi singhen,
Schoon lief, al bi der hant,
Van drie lantsheeren dinghen,
Geboren al uut Nederlant:
Cleef, Hoorne ende Batenborch,
(Haer namen syn wel becant:
Met sangh willen wi se prisen!)
Gaen wandelen al doir dat lant (1).

Ter opheldering van dit volkslied en den daarin bezongen pelgrimstocht, komt ons eene kleine reisbeschrijving te stade, welke van Spaen in zijne *Proeven van Historie en Oudheidkunde* heeft in het licht gegeven. Daarin zullen wij opmerken, dat twee dezer »lantsheeren" alsmede verscheidene edelen uit hun gevolg tot den Limburgschen adel behoorden.

Op Paaschdingsdag (7 April) van het jaar 1450 vertrok de hertog van Kleef, Jan I, in gezelschap van eenige edelen en hofbedienden naar het H. Land, met het vrome doel, om tot boeting zijner zonden, het graf van den Heiland der wereld te bezoeken. Hertog Jan I was een jongeling van negen-en-twintig jaren, in 1448 aan zijn vader Adolf, als hertog van Kleef opgevolgd.

Toen hij te Brussel aankwam, bestond zijne omgeving uit de volgende personen: Jan van *Alpen*, Goswijn *Ketteler*, Jan van den *Loë* (2), Mathijs van *Eyll*, Helmich *Bentinck*, Bernard van *Beecke*, deurwaarder, heer Hendrik preceptor der orde van St. Antonius, op den Houw zijn kapellaan,

(1) Ofschoon het gezelschap uit meer dan twintig personen bestond, noemt ons lied deze drie Heeren bij voorkeur, omdat zij eigenaars van een onafhankelijk grondgebied en bijgevolg van voornamen adel waren. Dat de vierde »landsheer", Frederik van *Wittem*, in ons lied onvermeld blijft, is opvallend.

(2) Jan van Broekhuysen, was heer van Loë en van Geisteren. Hij overleed volgens *Fhane* (Köln. Geschlechter II, 19,) in het Heilig Land in 1452.

Digitized by Google

Jan Reijnier zijn kamerdienaar, Albert zijn kok en eenige bedienden.

Hier sloot Frederik van *Palandt*, heer van *Wittem*, zich als reisgezel bij hem aan. De heer van Wittem, een jonge man van ongeveer dertig jaren (1), was een der uitstekendste edellieden der landen van Overmaas. Hij bekleedde later het ambt van drossart des lands van Valkenburg en werd in die betrekking bevestigd, bij brieven van hertog Philippus van Bourgondië van den 11 Julij 1455. In die hoedanigheid bewoondde hij de sterke burgt te Valkenburg tot in het jaar 1466, tijdstip waarop hij zijn ambt met de heerlijkheid *Wittem* aan zijn oom Dederik van Palandt, heer te Wildenberg, overdroeg. Frederik van Palandt was tevens erfmaarschalk en burggraaf van het hertogdom Limburg. Hij leefde nog in 1483.

De hooge pelgrims namen hunne reis over Henegouwen, Champagne, Bourgondië en Savoije. Zij beklommen de Alpen langs den St. Bernardusberg, doorreisden Lombardië en haalden te Venetië de twee broeders Godart en Otto van *Wijlack* in, die reeds eenige maanden vroeger het land van Kleef ter bedevaartstocht verlaten hadden.

Ook ontmoeteden zij daar nog andere Nederlandsche reizigers naar het H. Land, namelijk de heer van *Horne*, jonker Dederik van *Bronkhorst*, heer van Gronsfeldt, Batenburg en Anholt, heer Antoon van *Eger*, ridder, Willem van *Vlodorp*, voogd te Roermond, Willem van *Ghoor*, Adriaan van *Herlaer* en Jan van *Hemert*, die zich allen bij de karavaan des hertogs aansloten. Al deze heeren, behalve de twee laatste en Antoon van Eger,

(1) Hij was tweede kind uit het huwelijk van Jan van Palandt tot Wittem met Margareta van Palandt, die in 1418 in huwelijk waren getreden.

Digitized by Google

moesten het tegenwoordig hertogdom Limburg als hun vaderland beschouwen. De heer Galesloot beweert wel, dat de hier besproken heer van Horne, Filips van Horne, heer van Gaesbeek zoude zijn, maar hij verkeert blijkbaar in dwaling; want de Luiksche kronijkschrijver en tijdgenoot Zantvliet, die deze reis bespreekt, zegt uitdrukkelijk, dat onze pelgrim niemand anders is, dan Jacob I, heer van Horne, die van zijne Jerusalemsche reis te huis komende door den Duitschen keizer Frederik IV, tot den gravenstand werd verheven (1). Ons reisverhaal noemt hem steeds bij voorbaat »de Greve van Horne" maar verzwijgt zijn voornaam. Jacob van Horne, toen een man van omstreeks veertig jaren, was gehuwd met Joanna gravin van Meurs, die hij met een zoontje van nog geen jaar, te Weert achterliet.

De tweede Limburger was jonker Dederik van Bronkhorst, heer te *Gronsfeldt*, *Rimburg*, *Batenburg*, *Anholt* en *Oost bij Eysden*. Hij overleed te Nijmegen, eenige maanden na zijne terugkomst in het vaderland, en werd aldaar in het klooster der Minderbroeders begraven.

Willem van *Vlodorp*, voogd te Roermond, was zoon van Gerard van Vlodorp, heer te Leuth bij Maastricht en van diens huisvrouw Anna *Maschereel* van Winantsrade. Hij was reeds voogd in 1433. In 1460 werd hij tot maarschalk van het hertogdom Gelder verheven, en voerde tevens in 1467 den titel van drossard van het ambt Montfort. Hij leefde nog in 1487. Zijne vrouw heette Cecilia van Hamal, en was dochter van Arnold van Hamal, heer te Elderen en Borgharen. Ook deze pelgrim schijnt een man te zijn geweest van middelbaren leeftijd.

Willem van *Ghoor*, gesproten uit eenen tak van het aloude geslacht der heeren en later graven van Horne,

(1) Martene et Durand, *Ampl. Coll.* V, 473.

Digitized by Google

was hoogst waarschijnlijk een zoon van Arnold van *Ghoor*, heer van *Ghoor*, *Mierlo* en *Weijer* onder Heerlen en van diens huisvrouw Catharina van den *Weijer*, dochter van Gillis van den *Weijer* en van Lette *Schmeck*. Willem van Ghoor was ambtman van het landt van Horne en bijgevolg een ambtenaar in dienst van voormelden heer van Horne Jacob I. Hij was eigenaar van de riddergoederen *Heel* bij Roermond, van *Ter Weijer* onder Heerlen, van de hoeve *Lotbroek* onder Hoensbroek en van die van *Mookeroe*. Na den dood zijns broeders, Jan van Ghoor, werd hij heer van *Ghoor* bij Horne, *Vronenbroeck* en *Meijel*. Hij overleed vóór het jaar 1478. Zijne vrouw Beatrix *Schellart* van *Obbendorp* schonk hem twee kinderen.

Deze waren de heeren uit ons land, die onder de hoede van den hertog van Kleef, Palestina bezochten. Een tweevoudig doel had hun die reis doen aanvaarden. Zij wilden Jerusalem bezoeken en ridder worden van het H. Graf. Het tweede koeplet van ons liedje wijst hier blijkbaar op:

Die Heeren syn uut ghetogen
Al in dat gulden jaer,
Si en wouden niet weder keren,
Si en waren ridder geslaen;
Te Veneghiën dat si quamen,
Si mackten daer een verdrach:
Si en wouden niet weder keren
Si en besochten dat heilighe Graf.

Ofschoon te Rome »het gulden jaar", dat is: het vijftigjarig jubilé der Christenheid reeds geopend was, wilden zij deze stad niet aandoen, vóór dat zij Palestina bezocht hadden. Zij wilden eerst hunne hulde gaan

Digitized by Google

brengen aan het graf van hunnen goddelijken Meester en Verlosser. Zoolang zij deze taak niet volbragt hadden achtten zij zich vreemdelingen in Italië.

Si namen daer malcander
Al bi der witter hant :
»Wi riden nu te samen
»Al door dat gulden lant"
Si saghen int suitwesten
Al dat vergulden jaer,
Mer si waren vreemde gasten :
Te Jerusalem was haer begaer.

Daar echter volgens een oud en loffelijk gebruik geene pelgrims naar Jerusalem togen, zonder eerst vergunning gevraagd te hebben aan den Paus, zond de hertog een afgevaardigde naar Rome. Na acht dagen lang op dit verlof gewacht te hebben, werd eindelijk des Vrijdags na Pinksteren (29 Mei) het anker geligt :

Die eene here sprak den stierman toe:
»Hout uwen anker al vast,
Bewaert uw schip met staden,
Siet wel tot uwen mast !
Ghi hebt drie Heren geladen.
Het en is om geen gelt te doen
Bewaert u schip van schaden,
Dat ons gheen ghebrec en coem".

De bootsman stelt de huiverige heeren gerust :

— »Schip, roer ende provianden,
Alle dinc is wel ghestelt".

Zij stapten dan aan boord :

Digitized by Google

— »Nu stiert van den landen,
Al in des Gods ghewelt,
Voor wint ende ooc voor waghen,
Dat meir is onghehuer
Wi willen vrolic waghen
Het gelt ons aventuer".

De zeereis van Venetië naar Jaffa duurde eene maand; het overige van den tocht over land, dien onze schrijver op zestig mijlen raamt, werd door middel van lastdieren afgelegd, welke de Turken hun bereidwillig verstrekten.

De Nederlandsche pelgrims vertoefden twaalf of dertien dagen te Jerusalem. Zij bezochten de kerk van het H. Graf met de innigste godsvrucht, en werden ook toegelaten tot verscheidene andere plaatsen, welke door de tegenwoordigheid des Heilands zijn verheerlijkt geworden. Het zesde koeplet bezingt hunne aanwezigheid te Jerusalem op de volgende wijze:

Si seilden voor den wint
Ende oock al voor die waghen,
Te Jerusalem aen dat lant.
Salomons tempel dat si saghen;
Si traden te Jerusalem
Al op dat Heilig Lant.
Si traden op dat Heilig Graf
Daer Maria so innich op lach.

Voorzigtigheidshalve had de hertog van Kleef besloten in Palestina incognito te reizen; want hadden de Turken maar eenigzins kunnen vermoeden, dat er een vorst onder de pelgrims was, dan zou hem deze omstandigheid alleen eenige duizende dukaten meer hebben gekost, terwijl hij er thans met eene kleinigheid af kwam.

Digitized by Google

Het was juist zes jaren geleden, dat Jan van Heinsberg, bisschop van Luik, met een grooten stoet edelen en bedienden dezelfde reis ondernomen had. Maar niet zoodra hadden de Turken vernomen, dat een rijke en magtige prins in aantocht was, of zij legden zich in hinderlagen met het doel, om den vorst gevangen te nemen en hem op rantsoen te stellen; de bisschop, die zijne reis tot op het eiland Candia had voortgezet, moest dien tengevolge onverrigter zake naar zijn bisdom terugkeeren. De hertog van Kleef en zijne makkers hadden zich aan dit voorbeeld gespiegeld; daarom reisden zij thans als gewone, eenvoudige lieden.

Eene pelgrimsreis naar het H. Land werd destijds niet alleen beschouwd, als een werk van godsvrucht, maar gold ook tevens als eene uitstekende daad, als een heldenfeit, dat grooten lof verdiende. Dit was oorzaak, waarom de meeste edelen zich te Jerusalem lieten ridder slaan. Een oud gebruik schonk hun het regt daartoe. Dit gebruik duurt in onze dagen nog voort. De burggraaf de Chateaubriand, die persoonlijk deze eer genoot, verzekert in zijn *Voyage en Palestine*, dat de paters Minderbroeders, die de HH. plaatsen bewaren, nog heden bedevaartgangers uit den voornamen stand tot ridder slaan.

Ook onze pelgrims, — wij weten het reeds, — dongen naar die eer. Zij troffen te Jerusalem, in een gezelschap Franschen, den heer Arnulf van Crequy uit Picardië aan, met wien zij kennis aanknoopten (1). Deze edelman was in dienst van Filip van Bourgondië, oom van Jan van Kleef. Hij had de reis naar Jerusalem ondernomen ten gevolge van het overlijden zijner huisvrouw Ada van

(1) Arnulf van *Crequy*, heer van Raimboval, Abondences, Granges en Planques, was zoon van Louis de Crequy en van Anna *de la Barre*.

Digitized by Google

Dieval; hij bezocht ook Egypte en Spanje en was in 1489 nog in leven. Daar deze edelman reeds ridder was, liet de hertog zich door hem de accolade geven en leende daartoe zijn eigen zwaard. Op staande voet deed hij dan zijne landgenooten voor zich verschijnen en sloeg met dat zwaard de volgende edelen tot ridder: den heer van *Horne*, den heer van *Gronsfeldt*, Jan van *Alpen*, Godart en Otto van *Wylack*, Goswijn van *Ketteler*, Mathijs van *Eyll*, Jan van den *Loë*. Frederik van Palandt heer te *Wittem*, Willem van *Vlodorp*, Willem van *Ghoor*, Adriaan van *Herlaer* en Jan van *Hemert*.

Na afloop dier plegtigheid verwelkomt onze zanger de hooge gasten, en geeft hun de volgende ridderlijke vermaning:

Ghi Heren! sidi daer om comen
Dat ghi ridders wilt geslagen syn?
Hout uwe scharen baren (1),
Ende laet den coopman varen;
Ende voert dat sweert met recht;
Ende beschermt weduwen ende wesen!
So voert ghi een goet recht.
Nu hebt ghi edelheit ghecregen.

Nadat eindelijk onze hooge reizigers de heilige plaatsen met eerbied bezocht en er hunne godsvrucht bevredigd hadden, togen zij naar Jaffa terug, waar hun de bootslieden met het vaartuig wachtten. Vervolgens lieten zij het anker weêr zinken vóór Cyprus, waar zij door den koning van dat eiland, Jan van Lusignan, op heusche wijze onthaald werden. Van daar zeilden zij naar het eiland Rhodus; hier genoten zij de gastvrijheid der ridders van

(1) Houdt uwe vierschaar voor de geregtigheid open.

Digitized by Google

St. Jan. Johan van Lastic uit Auvergne was toen grootmeester aldaar.

Op het eiland Candia, eene bezitting der Republiek van Venetië, »dansten ende hoveerden sy met Frawen ende Junffrawen" (1). Daar ter plaatse, in het Minderbroedersklooster lag de vader van Jonker Jan van Alpen begraven, die eenige jaren vroeger, op zijne tocht naar het H. Land in gezelschap met den bisschop van Luik, daar gestorven was. Zijn zoon liet tot diens zielerust eene plegtige hoogdienst houden; de wij-bisschop dier plaats droeg het H Misoffer op, terwijl de hertog Jan van Kleef met veertien ridders ten offer ging.

Te Ancona in Italië namen de heeren van *Horne* en van *Gronsfeldt* met hun gezelschap afscheid van den hertog, en togen over land naar Rome, om er den aflaat van het gulden jaar te verdienen. Jan van Kleef zette met zijn gevolg de reis voort tot Venetië. Te Frioul overviel hem eene ziekte, die hem gedurende drie weken belette verder te reizen ; toen hij eindelijk te Rome aankwam waren de Limburgsche heeren reeds vertrokken. Hier echter ontmoette hij twee zijner zwagers, Arnold hertog van Gelderland en Hendrik graaf van Schwartsenberg, die ook op reis waren naar het H. Land.

De heer van Horne met vier andere ridders kwam op Allerzielendag 1450, te Brussel aan, en werd er feestelijk onthaald (2). Niet lang na zijne tehuiskomst, den 20 December, werd hij door keizer Frederik IV tot de waar-

(1) Men moet aanmerken dat destijds de vrouw, zelfs van hoogen adel, wanneer haar man geen ridder was, nimmer *vrouw*, *ver*, *dame*, of *madame*, maar altijd *jonkvrouw*, *damoiselle* of *demiselle* genaamd werd.

(2) De rekening der brgemeesters dier stad van het jaar 1450 houdt in : »Den heer van Hoerne, die uit den heyligen lande quam, mit vier ridderen, 2 November geschinct VIII gelten rinschen wyn". Deze vier ridders waren vermoedelijk de heeren van Gronsfeldt, Ghoor, Vlodorp en Eger.

Digitized by Google

torem Monasteriensem anno 1695. Hæ litteræ habent, quod supra mentionata abbatissa Margareta de *Brederode*, anno 1551, protectionem ducis Gelriæ invocaverit, idemque asserunt de Anna Eleonora *van Stauffen* de anno 1632 et de Anna Catharina *van Salm* de anno 1648, ac denique de abbatissa Anna Salome de *Manderscheidt*.

§ XXII. *Documentum Margaretæ de Brederode, abbatissæ Thorensis de anno* 1535.

Wyr Margareta, dochter zu Brederode (1), vrouwe und abdisse des freyen werentlichen Stiffts *Thoren* etc., doen condt, lyen und bekennen overmits diesen onsen openen brieff, soe wyr dan bevellen syn van kayserlycke Majesteit onser allergnedichsten Here, dat wie deselve keiserliche Majesteit hebben moete, met contribueren ende geven, onse halve renten onser abdye voors. thobehorende ende gelegen synde in des vurs. kayserlyke Majesteits patrimonie landen, wy der landen conditie is, inde wyr dan noch meer belast syn woorden, durch noitsaycken des orloge des tyrannen Turcken, daeromme wyr dan yerst in onsen aencomen grote merckliche summen van penninghen hebben moeten geven inde betaelen, want wyr dan dieselve penningen by ons selven nyet en hadden, soe hebben wyr daeromme met wille, consent ende believen onser Vice-decanesse, Jouffrouwen, Heeren und gansche capittel unser kercken und Gotshuys van *Thooren* vurs. moeten werven und finanten aen die Hochw., Edelen, Wolgeb., Erentfesten Decken und gans capittel van S^t^. Lambertskercke binnen Ludich, und haere naecomelingen die summe van vyff-hondert bescheiden goltgulden, geslagen

(1) Abbatissa Margaretha de Brederode obiit 2 Februarii 1577; erat filia Walerami de *Brederode* et Annæ de *Nieuwenaar*.

Digitized by Google

ende gemunt by reyne munte der Curfursten offte die rechte werde daervan, offte achtentwintich stuver brab. voir ellicken gulden, inde daermit veronderpanden opende aen onse thiende tot *Beersel* gelegen, thoebehoerende onser abdyen vurs. nae luyde onser verschryvinge.

Inde want wyr sullix by ons selven allein ghein macht en hebben sonder ons capittel vurs., hebben wyr daeromme onsse Vice-decanesse end gemeyne capittel vurs. geloft, dyselve vyff-hondert goltgulden vurs. wederomme te loessen, quyten ende aff te leggen by onsen leven, als wyr connen inde muygen, ende denselven onsen capittel vurs. die geloeften-halven gelost hebben van stunden aen goede ingesetenen-cautie ende burgen des dorps van *Thoeren* te stellen ende te setten. Ende hebben daerom op dach en datum onderschreven opter capittels-camer onse dienaers ende vrunden gesant, in tegenwordigheyt des capittels aldaer vergaedert, inde hebben daer presenteert offt doen presenteeren twee borgen, als met namen Johan Strycken van *Wessem* ende Göbbel Renten; dewelcke voor ons geloft hebben, gelyck principael, als borgen voor hun ende hunne erven, als voir die vyffhondert goltgulden vors., deselve te lossen, te quyten ende aff te leggen, wie vorschreven is. Ende off sich dan gebeurde, daer Godt almaachtig voir syn wil, dat der almachtige Godt synen Gottelycken wylle met ons dede, ende wyr van leven ter doet quaemen, eer wyr die vurs. loessinge gedaen und die vurs. Johan ende Göbbel offte hunner beyder erven en naercomelinge gelost ende gequyten hedden deser borchtochten halven, als sich van rechtshalve gebort te quyten, soe geloven wyr Margareta, frouwe und abdisse vors. by onser ere, trouwe inde waerheyt, ende overmits desen openen brieff, setten ende stellen hyr mit, om sekernis wille, goede volkomener betalinge

Digitized by Google

der vyff hondert goltgulden vors. in handen Johans ende Göbbels vors. offte hender beyder erven alle ons erffgoet, gereyt ende ongereyt, ons silverwerck ende cleynodiën ende restanten van allen onsen jaerrenten, cynsen, curen, pachten, soo wy ende waer dy gelegen syn, coomende van onser abdyen vors., sy syen dan gelegen in den lande van *Breda*, tzo *Oteren*, *Heppenart*, *Ubach*, *Thoren*, *Bersel* und *Eysden*, nergens uytgescheyden.

In oirkonde der waerheyt aller vors. puncten, soo hebben wyr Margareta, vrouwe und abdisse vors. daerom onsen eygen segel onder aen desen openen brieff doen hangen met onsen rechten wille, weten ende consent; ende tot meerdere sekerheyt, so hebben wyr gebeden die edele und wolgeborne Anna geborne dochter tzo *Nuyenaer* etc. onser hertelieve vrouwe moeder, dat sy dit confirmeeren believen ende bewilligen wille, ende hebben ouch gebeden onse lieve suster Helene van *Brederode* ende Maeghdelene van *Brederode*, dit oock te onderteekenen; dat wyr Anna geborne dochter tzo *Nuyenaer*, vrouwe ende weduwe tzo *Brederode* etc. ende wyr Yelende van *Brederode* ende Magdalena van *Brederode*, gesusteren, gerne gedaen hebben, ende hebben daerom onsen gewonelycken handteycken, hieronder opt spatium van diesen brieff gesat. Geven in den jaer ons Heeren doen men schreef nae Christi geboirt, duysent vyffhondert vyff indertich, den 20 February.

Ende aen desen brieff was hangende een segel van roeden was, int wapen vier leeuwen, ende was onderschreven Anna van Nuyenaer, Ylende van Brederode, Magdalene van Brederode. Gecollationeert met het origineel (get.) Conraedt *Spranckhuysen*, secretaris-substituyt.

Digitized by Google

EENE PELGRIMSREIS

NAAR HET

HEILIG LAND

IN 1450.

Si seilden voor den wint
Ende ooc al voor die waghen,
Te Jerusalem aen dat lant.

De bedevaarten zijn zoo oud als het Christendom. De eerste geloovigen vergaderden om de graven der martelaren; zij, die op verderen afstand woonden, getroostten zich niet zelden eene langdurige en gevaarvolle reis, om dezen of genen uitstekenden kampvechter van het Christendom hunne hulde te brengen en diens voorspraak bij God af te smeeken, op de plaats zelve, waar hij gearbeid, gestreden en geleden had, of waar zijn geheiligd gebeente ter ruste was gelegd. Die plaatsen dan verwierven al spoedig eenige vermaardheid bij het Christenvolk, en lokten steeds nieuwe pelgrims tot zich. In de middeleeuwen was er geen gewest in Europa, of het telde zijne pelgrims bij menigten. De bedetochten naar St. Petrus en Paulus te Rome, naar St. Jacobus te Compostella in Spanje, naar St. Michaël te Roche-Amadour in Frankrijk, naar Keulen, Aken, Maastricht, Tongeren enz. hier te lande, waren zeer beroemd, en zijn ook thans nog bekend.

Digitized by Google

Geene bedeplaats echter trok — en te regt — eene zoo groote menigte geloovigen tot zich als het H. Graf onzes Verlossers te Jerusalem. Onnoemelijk is het getal pelgrims, dat zich ten allen tijde naar het Heilig Land begaf, om de plaatsen te vereeren, die door de voetstappen van Jesus zelven geheiligd zijn geworden. Gansche heirlegers stroomden naar Palestina om dat land uit de heiligschendende handen der Turken te bevrijden. Ook nog in latere tijden, toen de kruistochten hadden opgehouden, bleef dit uitstekend pelgrimsoord, altijd druk bezocht, niettegenstaande de groote moeijelijkheden en de somtijds dreigende gevaren, die eene reis derwaarts onafscheidelijk vergezelden.

Soortgelijke bedetocht naar Jerusalem, door eenige Nederlandsche edelen op het einde der middeleeuwen ondernomen, zal het onderwerp dezer beknopte verhandeling wezen.

Wijlen de heer Willems maakt in zijn merkwaardig boek over de *Oude Vlaamsche liederen* een volkslied openbaar van acht koepletten, dat den titel voert: *De drie lantsheeren*, en uit *Jan Roulans' Liedekensboek des jaars* 1544 is overgedrukt. Dit gezang waarvan inhoud en melodie in onze dagen niets aantrekkelijks meer hebben, schijnt echter bij onze voorouders lang in voege te zijn geweest en veel opgang te hebben gemaakt.

De »drie lantsheeren" die daarin bezongen worden, waren de hertog van *Kleef* en de heeren van *Horne* en van *Batenburg*, die in het jaar 1450 eene pelgrimsreis naar Jerusalem ondernamen. De eerste strophe maakt ons met deze drie Heeren volgender wijze bekend:

Digitized by Google

Met luste willen wi singhen,
Schoon lief, al bi der hant,
Van drie lantsheeren dinghen,
Geboren al uut Nederlant:
Cleef, Hoorne ende Batenborch,
(Haer namen syn wel becant:
Met sangh willen wi se prisen!)
Gaen wandelen al doir dat lant (1).

Ter opheldering van dit volkslied en den daarin bezongen pelgrimstocht, komt ons eene kleine reisbeschrijving te stade, welke van Spaen in zijne *Proeven van Historie en Oudheidkunde* heeft in het licht gegeven. Daarin zullen wij opmerken, dat twee dezer »lantsheeren" alsmede verscheidene edelen uit hun gevolg tot den Limburgschen adel behoorden.

Op Paaschdingsdag (7 April) van het jaar 1450 vertrok de hertog van Kleef, Jan I, in gezelschap van eenige edelen en hofbedienden naar het H. Land, met het vrome doel, om tot boeting zijner zonden, het graf van den Heiland der wereld te bezoeken. Hertog Jan I was een jongeling van negen-en-twintig jaren, in 1448 aan zijn vader Adolf, als hertog van Kleef opgevolgd.

Toen hij te Brussel aankwam, bestond zijne omgeving uit de volgende personen: Jan van *Alpen*, Goswijn *Ketteler*, Jan van den *Loë* (2), Mathijs van *Eyll*, Helmich *Bentinck*, Bernard van *Beecke*, deurwaarder, heer Hendrik preceptor der orde van St. Antonius, op den Houw zijn kapellaan,

(1) Ofschoon het gezelschap uit meer dan twintig personen bestond, noemt ons lied deze drie Heeren bij voorkeur, omdat zij eigenaars van een onafhankelijk grondgebied en bijgevolg van voornamen adel waren. Dat de vierde »landsheer", Frederik van *Wittem*, in ons lied onvermeld blijft, is opvallend.

(2) Jan van Broekhuysen, was heer van Loe en van Geisteren. Hij overleed volgens *Fhane* (Köln. Geschlechter II, 19,) in het Heilig Land in 1452.

Digitized by Google

Jan Reijnier zijn kamerdienaar, Albert zijn kok en eenige bedienden.

Hier sloot Frederik van *Palandt*, heer van *Wittem*, zich als reisgezel bij hem aan. De heer van Wittem, een jonge man van ongeveer dertig jaren (1), was een der uitstekendste edellieden der landen van Overmaas. Hij bekleedde later het ambt van drossart des lands van Valkenburg en werd in die betrekking bevestigd, bij brieven van hertog Philippus van Bourgondië van den 11 Julij 1455. In die hoedanigheid bewoondde hij de sterke burgt te Valkenburg tot in het jaar 1466, tijdstip waarop hij zijn ambt met de heerlijkheid *Wittem* aan zijn oom Dederik van Palandt, heer te Wildenberg, overdroeg. Frederik van Palandt was tevens erfmaarschalk en burggraaf van het hertogdom Limburg. Hij leefde nog in 1483.

De hooge pelgrims namen hunne reis over Henegouwen, Champagne, Bourgondië en Savoije. Zij beklommen de Alpen langs den St. Bernardusberg, doorreisden Lombardië en haalden te Venetië de twee broeders Godart en Otto van *Wijlack* in, die reeds eenige maanden vroeger het land van Kleef ter bedevaartstocht verlaten hadden.

Ook ontmoeteden zij daar nog andere Nederlandsche reizigers naar het H. Land, namelijk de heer van *Horne*, jonker Dederik van *Bronkhorst*, heer van Gronsfeldt, Batenburg en Anholt, heer Antoon van *Eger*, ridder, Willem van *Vlodorp*, voogd te Roermond, Willem van *Ghoor*, Adriaan van *Herlaer* en Jan van *Hemert*, die zich allen bij de karavaan des hertogs aansloten. Al deze heeren, behalve de twee laatste en Antoon van Eger,

(1) Hij was tweede kind uit het huwelijk van Jan van Palandt tot Wittem met Margareta van Palandt, die in 1418 in huwelijk waren getreden.

Digitized by Google

moesten het tegenwoordig hertogdom Limburg als hun vaderland beschouwen. De heer Galesloot beweert wel, dat de hier besproken heer van Horne, Filips van Horne, heer van Gaesbeek zoude zijn, maar hij verkeert blijkbaar in dwaling; want de Luiksche kronijkschrijver en tijdgenoot Zantvliet, die deze reis bespreekt, zegt uitdrukkelijk, dat onze pelgrim niemand anders is, dan Jacob I, heer van Horne, die van zijne Jerusalemsche reis te huis komende door den Duitschen keizer Frederik IV, tot den gravenstand werd verheven (1). Ons reisverhaal noemt hem steeds bij voorbaat »de Greve van Horne" maar verzwijgt zijn voornaam. Jacob van Horne, toen een man van omstreeks veertig jaren, was gehuwd met Joanna gravin van Meurs, die hij met een zoontje van nog geen jaar, te Weert achterliet.

De tweede Limburger was jonker Dederik van Bronkhorst, heer te *Gronsfeldt, Rimburg, Batenburg*, *Anholt* en *Oost bij Eysden*. Hij overleed te Nijmegen, eenige maanden na zijne terugkomst in het vaderland, en werd aldaar in het klooster der Minderbroeders begraven.

Willem van *Vlodorp*, voogd te Roermond, was zoon van Gerard van Vlodorp, heer te Leuth bij Maastricht en van diens huisvrouw Anna *Maschereel* van Winantsrade. Hij was reeds voogd in 1433. In 1460 werd hij tot maarschalk van het hertogdom Gelder verheven, en voerde tevens in 1467 den titel van drossard van het ambt Montfort. Hij leefde nog in 1487. Zijne vrouw heette Cecilia van Hamal, en was dochter van Arnold van Hamal, heer te Elderen en Borgharen. Ook deze pelgrim schijnt een man te zijn geweest van middelbaren leeftijd.

Willem van *Ghoor*, gesproten uit eenen tak van het aloude geslacht der heeren en later graven van Horne,

(1) Martene et Durand, *Ampl. Coll.* V, 473.

Digitized by Google

was hoogst waarschijnlijk een zoon van Arnold van *Ghoor*, heer van *Ghoor*, *Mierlo* en *Weijer* onder Heerlen en van diens huisvrouw Catharina van den *Weijer*, dochter van Gillis van den *Weijer* en van Lette *Schmeck*. Willem van Ghoor was ambtman van het landt van Horne en bijgevolg een ambtenaar in dienst van voormelden heer van Horne Jacob I. Hij was eigenaar van de riddergoederen *Heel* bij Roermond, van *Ter Weijer* onder Heerlen, van de hoeve *Lotbroek* onder Hoensbroek en van 'die van *Mookeroe*. Na den dood zijns broeders, Jan van Ghoor, werd hij heer van *Ghoor* bij Horne, *Vronenbroeck* en *Meijel*. Hij overleed vóór het jaar 1478. Zijne vrouw Beatrix *Schellart* van *Obbendorp* schonk hem twee kinderen.

Deze waren de heeren uit ons land, die onder de hoede van den hertog van Kleef, Palestina bezochten. Een tweevoudig doel had hun die reis doen aanvaarden. Zij wilden Jerusalem bezoeken en ridder worden van het H. Graf. Het tweede koeplet van ons liedje wijst hier blijkbaar op:

Die Heeren syn uut ghetogen
Al in dat gulden jaer,
Si en wouden niet weder keren,
Si en waren ridder geslaen;
Te Veneghiën dat si quamen,
Si maekten daer een verdrach:
Si en wouden niet weder keren
Si en besochten dat heilighe Graf.

Ofschoon te Rome »het gulden jaar", dat is: het vijftigjarig jubilé der Christenheid reeds geopend was, wilden zij deze stad niet aandoen, vóór dat zij Palestina bezocht hadden. Zij wilden eerst hunne hulde gaan

Digitized by Google

brengen aan het graf van hunnen goddelijken Meester en Verlosser. Zoolang zij deze taak niet volbragt hadden achtten zij zich vreemdelingen in Italië.

Si namen daer malcander
Al bi der witter hant :
»Wi riden nu te samen
»Al door dat gulden lant"
Si saghen int suitwesten
Al dat vergulden jaer,
Mer si waren vreemde gasten :
Te Jerusalem was haer begaer.

Daar echter volgens een oud en loffelijk gebruik geene pelgrims naar Jerusalem togen, zonder eerst vergunning gevraagd te hebben aan den Paus, zond de hertog een afgevaardigde naar Rome. Na acht dagen lang op dit verlof gewacht te hebben, werd eindelijk des Vrijdags na Pinksteren (29 Mei) het anker geligt :

Die eene here sprak den stierman toe:
»Hout uwen anker al vast,
Bewaert uw schip met staden,
Siet wel tot uwen mast !
Ghi hebt drie Heren geladen.
Het en is om geen gelt te doen
Bewaert u schip van schaden,
Dat ons gheen ghebrec en coem".

De bootsman stelt de huiverige heeren gerust :

— »Schip, roer ende provianden,
Alle dinc is wel ghestelt".

Zij stapten dan aan boord :

Digitized by Google

— »Nu stiert van den landen,
Al in des Gods ghewelt,
Voor wint ende ooc voor waghen,
Dat meir is onghehuer
Wi willen vrolic waghen
Het gelt ons aventuer".

De zeereis van Venetië naar Jaffa duurde eene maand; het overige van den tocht over land, dien onze schrijver op zestig mijlen raamt, werd door middel van lastdieren afgelegd, welke de Turken hun bereidwillig verstrekten.

De Nederlandsche pelgrims vertoefden twaalf of dertien dagen te Jerusalem. Zij bezochten de kerk van het H. Graf met de innigste godsvrucht, en werden ook toegelaten tot verscheidene andere plaatsen, welke door de tegenwoordigheid des Heilands zijn verheerlijkt geworden. Het zesde koeplet bezingt hunne aanwezigheid te Jerusalem op de volgende wijze:

Si seilden voor den wint
Ende oock al voor die waghen,
Te Jerusalem aen dat lant.
Salomons tempel dat si saghen;
Si traden te Jerusalem
Al op dat Heilig Lant.
Si traden op dat Heilig Graf
Daer Maria so innich op lach.

Voorzigtigheidshalve had de hertog van Kleef besloten in Palestina incognito te reizen; want hadden de Turken maar eenigzins kunnen vermoeden, dat er een vorst onder de pelgrims was, dan zou hem deze omstandigheid alleen eenige duizende dukaten meer hebben gekost, terwijl hij er thans met eene kleinigheid af kwam.

Digitized by Google

Het was juist zes jaren geleden, dat Jan van Heinsberg, bisschop van Luik, met een grooten stoet edelen en bedienden dezelfde reis ondernomen had. Maar niet zoodra hadden de Turken vernomen, dat een rijke en magtige prins in aantocht was, of zij legden zich in hinderlagen met het doel, om den vorst gevangen te nemen en hem op rantsoen te stellen; de bisschop, die zijne reis tot op het eiland Candia had voortgezet, moest dien tengevolge onverrigter zake naar zijn bisdom terugkeeren. De hertog van Kleef en zijne makkers hadden zich aan dit voorbeeld gespiegeld; daarom reisden zij thans als gewone, eenvoudige lieden.

Eene pelgrimsreis naar het H. Land werd destijds niet alleen beschouwd, als een werk van godsvrucht, maar gold ook tevens als eene uitstekende daad, als een heldenfeit, dat grooten lof verdiende. Dit was oorzaak, waarom de meeste edelen zich te Jerusalem lieten ridder slaan. Een oud gebruik schonk hun het regt daartoe. Dit gebruik duurt in onze dagen nog voort. De burggraaf de Chateaubriand, die persoonlijk deze eer genoot, verzekert in zijn *Voyage en Palestine*, dat de paters Minderbroeders, die de HH. plaatsen bewaren, nog heden bedevaartgangers uit den voornamen stand tot ridder slaan.

Ook onze pelgrims, — wij weten het reeds, — dongen naar die eer. Zij troffen te Jerusalem, in een gezelschap Franschen, den heer Arnulf van Crequy uit Picardië aan, met wien zij kennis aanknoopten (1). Deze edelman was in dienst van Filip van Bourgondië, oom van Jan van Kleef. Hij had de reis naar Jerusalem ondernomen ten gevolge van het overlijden zijner huisvrouw Ada van

(1) Arnulf van *Crequy*, heer van Raimboval, Abondences, Granges en Planques, was zoon van Louis de Crequy en van Anna *de la Barre*.

Digitized by Google

Dieval; hij bezocht ook Egypte en Spanje en was in 1489 nog in leven. Daar deze edelman reeds ridder was, liet de hertog zich door hem de accolade geven en leende daartoe zijn eigen zwaard. Op staande voet deed hij dan zijne landgenooten voor zich verschijnen en sloeg met dat zwaard de volgende edelen tot ridder: den heer van *Horne*, den heer van *Gronsfeldt*, Jan van *Alpen*, Godart en Otto van *Wylack*, Goswijn van *Ketteler*, Mathijs van *Eyll*, Jan van den *Loë*, Frederik van Palandt heer te *Wittem*, Willem van *Vlodorp*, Willem van *Ghoor*, Adriaan van *Herlaer* en Jan van *Hemert*.

Na afloop dier plegtigheid verwelkomt onze zanger de hooge gasten, en geeft hun de volgende ridderlijke vermaning:

Ghi Heren! sidi daer om comen
Dat ghi ridders wilt geslagen syn?
Hout uwe scharen baren (1),
Ende laet den coopman varen;
Ende voert dat sweert met recht;
Ende beschermt weduwen ende wesen!
So voert ghi een goet recht.
Nu hebt ghi edelheit ghecregen.

Nadat eindelijk onze hooge reizigers de heilige plaatsen met eerbied bezocht en er hunne godsvrucht bevredigd hadden, togen zij naar Jaffa terug, waar hun de bootslieden met het vaartuig wachtten. Vervolgens lieten zij het anker weêr zinken vóór Cyprus, waar zij door den koning van dat eiland, Jan van Lusignan, op heusche wijze onthaald werden. Van daar zeilden zij naar het eiland Rhodus; hier genoten zij de gastvrijheid der ridders van

(1) Houdt uwe vierschaar voor de geregtigheid open.

Digitized by Google

St. Jan. Johan van Lastic uit Auvergne was toen grootmeester aldaar.

Op het eiland Candia, eene bezitting der Republiek van Venetië, »dansten ende hoveerden sy met Frawen ende Junffrawen" (1). Daar ter plaatse, in het Minderbroedersklooster lag de vader van Jonker Jan van Alpen begraven, die eenige jaren vroeger, op zijne tocht naar het H. Land in gezelschap met den bisschop van Luik, daar gestorven was. Zijn zoon liet tot diens zielerust eene plegtige hoogdienst houden; de wij-bisschop dier plaats droeg het H Misoffer op, terwijl de hertog Jan van Kleef met veertien ridders ten offer ging.

Te Ancona in Italië namen de heeren van *Horne* en van *Gronsfeldt* met hun gezelschap afscheid van den hertog, en togen over land naar Rome, om er den aflaat van het gulden jaar te verdienen. Jan van Kleef zette met zijn gevolg de reis voort tot Venetië. Te Frioul overviel hem eene ziekte, die hem gedurende drie weken belette verder te reizen ; toen hij eindelijk te Rome aankwam waren de Limburgsche heeren reeds vertrokken. Hier echter ontmoette hij twee zijner zwagers, Arnold hertog van Gelderland en Hendrik graaf van Schwartsenberg, die ook op reis waren naar het H. Land.

De heer van Horne met vier andere ridders kwam op Allerzielendag 1450, te Brussel aan, en werd er feestelijk onthaald (2). Niet lang na zijne tehuiskomst, den 20 December, werd hij door keizer Frederik IV tot de waar-

(1) Men moet aanmerken dat destijds de vrouw, zelfs van hoogen adel, wanneer haar man geen ridder was, nimmer *vrouw*, *ver*, *dame*, of *madame*, maar altijd *jonkvrouw*, *damoiselle* of *demiselle* genaamd werd.

(2) De rekening der brgemeesters dier stad van het jaar 1450 houdt in : »Den heer van Hoerne, die uit den heyligen lande quam, mit vier ridderen, 2 November geschinct VIII gelten rinschen wyn". Deze vier ridders waren vermoedelijk de heeren van Gronsfeldt, Ghoor, Vlodorp en Eger.

Digitized by Google

Dieval; hij bezocht ook Egypte en Spanje en was in 1489 nog in leven. Daar deze edelman reeds ridder was, liet de hertog zich door hem de accolade geven en leende daartoe zijn eigen zwaard. Op staande voet deed hij dan zijne landgenooten voor zich verschijnen en sloeg met dat zwaard de volgende edelen tot ridder: den heer van *Horne*, den heer van *Gronsfeldt*, Jan van *Alpen*, Godart en Otto van *Wylack*, Goswijn van *Ketteler*, Mathijs van *Eyll*, Jan van den *Loë*. Frederik van Palandt heer te *Wittem*, Willem van *Vlodorp*, Willem van *Ghoor*, Adriaan van *Herlaer* en Jan van *Hemert*.

Na afloop dier plegtigheid verwelkomt onze zanger de hooge gasten, en geeft hun de volgende ridderlijke vermaning:

Ghi Heren! sidi daer om comen
Dat ghi ridders wilt geslagen syn?
Hout uwe scharen baren (1),
Ende laet den coopman varen;
Ende voert dat sweert met recht;
Ende beschermt weduwen ende wesen!
So voert ghi een goet recht.
Nu hebt ghi edelheit ghecregen.

Nadat eindelijk onze hooge reizigers de heilige plaatsen met eerbied bezocht en er hunne godsvrucht bevredigd hadden, togen zij naar Jaffa terug, waar hun de bootslieden met het vaartuig wachtten. Vervolgens lieten zij het anker weêr zinken vóór Cyprus, waar zij door den koning van dat eiland, Jan van Lusignan, op heusche wijze onthaald werden. Van daar zeilden zij naar het eiland Rhodus; hier genoten zij de gastvrijheid der ridders van

(1) Houdt uwe vierschaar voor de geregtigheid open.

Digitized by Google

St. Jan. Johan van Lastic uit Auvergne was toen grootmeester aldaar.

Op het eiland Candia, eene bezitting der Republiek van Venetië, »dansten ende hoveerden sy met Frawen ende Junffrawen" (1). Daar ter plaatse, in het Minderbroedersklooster lag de vader van Jonker Jan van Alpen begraven, die eenige jaren vroeger, op zijne tocht naar het H. Land in gezelschap met den bisschop van Luik, daar gestorven was. Zijn zoon liet tot diens zielerust eene plegtige hoogdienst houden; de wij-bisschop dier plaats droeg het H Misoffer op, terwijl de hertog Jan van Kleef met veertien ridders ten offer ging.

Te Ancona in Italië namen de heeren van *Horne* en van *Gronsfeldt* met hun gezelschap afscheid van den hertog, en togen over land naar Rome, om er den aflaat van het gulden jaar te verdienen. Jan van Kleef zette met zijn gevolg de reis voort tot Venetië. Te Frioul overviel hem eene ziekte, die hem gedurende drie weken belette verder te reizen ; toen hij eindelijk te Rome aankwam waren de Limburgsche heeren reeds vertrokken. Hier echter ontmoette hij twee zijner zwagers, Arnold hertog van Gelderland en Hendrik graaf van Schwartsenberg, die ook op reis waren naar het H. Land.

De heer van Horne met vier andere ridders kwam op Allerzielendag 1450, te Brussel aan, en werd er feestelijk onthaald (2). Niet lang na zijne tehuiskomst, den 20 December, werd hij door keizer Frederik IV tot de waar-

(1) Men moet aanmerken dat destijds de vrouw, zelfs van hoogen adel, wanneer haar man geen ridder was, nimmer *vrouw*, *ver*, *dame*, of *madame*, maar altijd *jonkvrouw*, *damoiselle* of *demiselle* genaamd werd.

(2) De rekening der brgemeesters dier stad van het jaar 1450 houdt in : »Den heer van Hoerne, die uit den heyligen lande quam, mit vier ridderen, 2 November geschinct VIII gelten rinschen wyn". Deze vier ridders waren vermoedelijk de heeren van Gronsfeldt, Ghoor, Vlodorp en Eger.

Digitized by Google

digheid van rijksgraaf verheven. Of hij op zijne terugreis, den Duitschen keizer een bezoek had afgelegd, is niet bekend. Na den dood zijner vrouw, die den 2 April 1461 stierf, trad hij in het klooster der Minderbroeders, dat hij te Weert naast zijn slot gesticht had. Hij werd priester gewijd door zijn zoon Jan van Horne, bisschop van Luik, en overleed in zijn klooster, den 3 Mei 1488. Zijn graf bevind zich aldaar voor het hoog-altaar.

De hertog van Kleef vierde te Rome het Kerstfeest, nam zijne reis over Florentië, Piëmont, St. Bernardsberg, Bourgondië, Champagne en Brussel, alwaar hij zijn oom, den hertog van Bourgondië, een bezoek bragt, en kwam omtrent half-vasten, zijnde den 1 April 1451, te Kleef terug. Hij was een jaar min zeven dagen op reis geweest.

Jos. Habets.

Digitized by Google

NOTICE BIOGRAPHIQUE

DU

JURISCONSULTE MAESTRICHTOIS

Charles Clément Röemers.

Charles Clément *Röemers* naquit à Maestricht le 31 Janvier 1748. Le même jour il fut baptisé à l'église paroissiale de St Nicolas, aujourd'hui remplacée par l'ancienne collégiale de Notre-Dame.

Ses parents, Jean Winand *Röemers* et Cathérine Emérence *van Bergh*, appartenaient à la bonne bourgeoisie ; son père était employé au secrétariat de la ville.

Rien ne fut épargné pour donner au jeune *Röemers*, qui manifestait les plus heureuses dispositions, une instruction solide et complète, et l'enfant se montra digne de la sollicitude dont il était l'objet.

Fort jeune encore il entra au collége des Jésuites de sa ville natale. Dans les cinq classes d'humanités, ainsi que dans la sixième consacrée à la dialectique il remporta constamment les premiers prix.

Les Jésuites enseignaient avec beaucoup de succès les langues anciennes et leurs leçons étaient très-littéraires.

De leur collége de Maestricht ainsi que du collegium romano-catholicum qui lui succèda lors de la suppression de l'ordre, sont sortis un assez grand nombre d'hom-

Digitized by Google

mes distingués, dont la ville peut-être fière à juste titre (1).

Röemers acquit dans ces cours, des connaissances variées, il y puisa le goût de l'étude, un véritable amour pour la belle littérature et particulièrement pour la poësie latine, dans laquelle il excella.

Du collége il passa à l'université de Louvain. Après y avoir achevé sa philosophie, il se fit inscrire dans la faculté de droit. Là encore il se fit remarquer par son application et ses succès. On le nomma *fisc* et *doyen*, qualité en laquelle il était appelé à jouer le principal rôle dans les disputes de la faculté (2).

Le 30 Août 1769 il obtint le diplôme de licencié et il se rendit à Bruxelles où il fit un stage de deux ans. Certes il fallait quelque courage à ce jeune licencié de 21 ans pour aller ainsi apprendre la pratique et faire ses premières armes dans la capitale de la Belgique.

De retour à Maestricht en 1771 il exerca la profession

---

(1) *Bollandus* fondateur de la célèbre Hagiographie fit ses études au collége de Maestricht, ainsi que le père *Henschenius* son continuateur ; le père *van der Steen* (A lapide), ainsi que les pères *Dolmans* et *Limpens* collaborateurs des *Acta sanctorum Belgii* habitèrent la même maison. On sait avec quel zèle et avec quelle érudition les pères Henschenius et Dolmans défendirent la translation de l'évêché de Tongres à Maestricht (432), leur opinion a été dans ces derniers temps adoptée par le savant professeur *Alzog* dans son *Histoire universelle de l'Église*. (Voir la traduction Française imprimée à Tournai chez Casterman en 1851 p. 247, 2me colonne).

Jusqu'à la Révolution Française, Maestricht possédait deux colléges pour l'enseignement des humanités. Celui des Jésuites, remplacé plus tard par le collége romano-catholicum à l'usage, des catholiques et *l'illustre school* pour les protestants. Les langues anciennes s'enseignaient bien des deux côtés et il existait même une certaine émulation entre les professeurs de ces établissements respectifs.

(2) Remarquons en passant que plusieurs Maestrichtois eurent l'honneur d'être fiscs- et doyens à l'ancienne université de Louvain nous citerons J. B. Stas, depuis Franssen, protonotaire apostolique, le Président Vanheylerhoff etc.

Digitized by Google

d'avocat devant les justices hautes et basses de la ville et de la contrée.

Comme avocat *Röemers* ne tarda pas à se faire une réputation bien méritée ; il eût une grande vogue, et son étude pendant plus de vingt années fut une des plus suivies et des plus lucratives du pays.

A cette époque l'exercice de la magistrature n'était point incompatible avec la profession du bareau. Seulement le magistrat ne siégeait point dans les procès , dans lesquels il avait écrit ou consulté. Malgré sa grande clientèle et peut-être même à cause du renom qu'elle lui donnait , notre compatriote fut nommé échevin de la ville par le comte de Méan commissaire déciseur pour le prince-évêque de Liége.

Les places d'échevin étaient alors fort ambitionnées , non pas tant pour les modestes émoluments (1) qui y étaient attachés qu'à cause de la considération dont elles étaient entourées. Comme il y avait à Maestricht peu ou point de noblesse , c'étaient les familles patriciennes , qui, comme dans plusieurs villes de la Hollande, y occupaient le premier rang et constituaient une véritable aristocratie.

Le 11 Mai 1777 *Röemers* épousa la demoiselle Anne Marie *Nivar* ; il en eût deux enfants; d'abord une fille , puis un fils , dont la naissance malheureusement coûta la vie à sa mère.

Une autre demoiselle *Nivar* avait épousé Mr Colpin , qui habitait Valenciennes ; celui-ci eût un procès important qu'il ne parvînt à gagner au parlement de Douai qu'après bien des incidents ; notre jurisconsulte fut naturellement

(1) Les émoluments ordinaires d'un échevin ne dépassaient guère 800 frs. S'il était appelé à remplir certains devoirs extraordinaires comme ceux de liquidateur d'une faillite assez considérable , son revenu pouvait exceptionnellement s'élever jusqu'à 1200 frs.

Digitized by Google

consulté par son beau-frère et paraît ne pas avoir été étranger au succès final. A cette occasion il fit la connaissance du célèbre *Merlin* de *Douai*, qui apprécia son mérite et lui accorda son estime.

Lorsque plus-tard *Merlin* fut devenu ministre de la justice et directeur de la république, *Rœmers*, bien qu'il ne partageât pas toutes ses opinions, profita néanmoins de son amitié et de la confiance qu'il lui accordait, pour faire obtenir justice à plus d'un de ses compatriotes persécutés ou suspects.

Rœmers eût aussi à intervenir dans un autre procès, mais d'une nature fort différente dans lequel était intéressé son frère aîné Arnaud François. Ce dernier, qui avait également fait de fortes études à l'université de Louvain et était gradué en théologie, avait été nommé chanoine de St Servais le 21 Août 1784 (1); il aspirait à l'opulente cure de St Jaques, qui devait être conférée à un chanoine gradué de Louvain; la collation eût lieu mais elle fut contestée et on en devait obtenir la confirmation des États-Généraux (2). *Rœmers* fit un mémoire pour défendre les titres de son frère et se rendit à la Haye pour les appuyer; là encore il obtint gain de cause. Rappelons en

(1) Le chanoine Arnaud François *Rœmers* né à Maestricht le 11 Juillet 1759 était un bon Canoniste, mais il se distinguait surtout par ses vastes connaissances en histoire écclésiastique. Ses Sermons étaient fort goûtés. Pendant la révolution Brabançonne, il donna asile au célèbre *Leplat* qui avait été son professeur à Louvain; ajoutons afin d'être complets que Charles Clément Rœmers fut-même attaché au chapitre de Notre-Dame comme receveur.

(2) Les États-Généraux s'étaient arrogé ce droit, comme ayant succédé à la part de Souveraineté, qui avait appartenu aux ducs de Brabant sur la ville de Maestricht. Les ducs de Brabant avaient ainsi exercé une haute protection sur le chapitre de St Servais et nommaient à un assez grand nombre de prébendes. Plus tard ces nominations furent faites par les États-Généraux. C'était un abus, mais qui était toléré par le Souverain-Pontife pour prévenir de plus grands maux.

Digitized by Google

passant que les droits du chanoine *Röemers* furent également soutenus par une note du Canoniste Godfroid *Cruts* (1).

Cependant notre compatriote qui se trouvait quelque peu à l'étroit dans notre modeste ville de Maestricht obtint des lettres de naturalisation de l'empereur d'Autriche et en 1792 il fut présenté pour une place de conseiller au conseil souverain de Brabant et l'année suivante pour un siége au grand conseil de Malines. On conçoit qu'il devait être bien difficile à un Maestrichtois d'arriver à ces hautes fonctions. D'ailleurs les évènements qui alors agitaient l'Europe ne lui permirent pas de poursuivre sa carrière dans cette direction. La Révolution Française vint ouvrir un plus large champ à ses aspirations.

Pendant le second bombardement de la ville par les armées françaises en 1794, *Röemers* se retira à *Meerssen* avec ses deux enfants. Mais après la capitulation signée entre le prince de Hesse et le général Kléber, il revint à la maison de ville reprendre son siége au tribunal des échevins, qu'il présida même alors à titre d'ancienneté.

En France le 9 Thermidor avait mis un terme à l'hideuse tyrannie des Jacobins, on commençait à entrevoir un retour à la raison et à la liberté, mais ce retour devait être lent et pénible.

En attendant les représentants du peuple dans les provinces conquises, cherchaient à associer à l'administration

(1) Godfroid Cruts appartenant à une famille patricienne de Maestricht, fit de fortes études à l'universite de Louvain et fut d'abord destiné à l'enseignement du droit canonique dans cette célèbre école; mais comme il avait plusieurs oncles chanoines à Maestricht, il fut lui même pourvu d'abord d'une prébende dans Notre-Dame, ensuite d'un Canonicat de St Servais, puis il se rendit auprès de son oncle l'Évêque Kerens à Neustadt; bientôt il le suivit à St *Pölten*, où il fut son vicaire-général; enfin après le décès de Monseigneur *Kerens* arrivé le 26 9^ber 1792, lui-même fut promu au Siége de St *Pölten*, qu'il occupa pendant plus de vingt ans, ainsi que la grande aumônerie des armées autrichiennes.

Digitized by Google

les hommes les plus distingués et les plus estimables ; ce qui présentait de grandes difficultés à cause de la profonde antipathie que nos populations catholiques et conservatrices éprouvaient pour le régime nouveau (1).

Le 30 Novembre 1794 notre jurisconsulte fut nommé agent national. Cette nomination était une espèce de réquisition, qui n'admettait point de refus.

Mais immédiatement il s'appliqua à user de son autorité et de son influence pour se rendre utile.

Il obtint d'abord pour les habitants de Maestricht émigrés en Hollande et au-delà du Rhin la permission de rentrer en ville. Ainsi MM. *van Panhuijs*, *Van Heylerhoff*, *Tielens*, *Olislagers*, tous magistrats de l'ancien régime, rentrèrent dans leur domicile, où grâce aux soins du vigilant administrateur, ils trouvèrent tout intact.

L'échevin *van den Steen* de Liége avait déposé des valeurs considérables à Maestricht chez le chanoine *Vanderstraeten de Waillet* ; *Röemers* sauva ces valeurs en les faisant transporter chez lui.

Vers la même époque il obtint la levée du séquestre sur le domaine de *Pietersheim* appartenant au comte *de Mérode* émigré, et il expédia au comte ses passe-ports pour revenir en Belgique.

Après l'occupation de la ville par les troupes françaises et la publication des lois de la république, des débiteurs peu délicats tentèrent de rembourser en assignats les capitaux des rentes qu'ils devaient, et peu s'en fallut qu'ils ne consommassent ainsi la ruine de leurs créanciers ; mais *Röemers* obtint du représentant du peuple

(1) Ceci est surtout vrai pour nos contrées flamandes. Au pays de Liége le parti révolutionnaire avait d'assez nombreux adeptes. Cependant les Jacobins y étaient en très-faible minorité.

Digitized by Google

Gillet, revêtu alors de très-larges pouvoirs, un arrêté qui empêchait ces manœuvres malhonnêtes.

Le 17 Septembre 1795 il cessa ses fonctions d'agent national et fut nommé membre du conseil du gouvernement à Bruxelles. Il reçut à cette occasion le témoignage le plus honorable de la part de l'administration de l'arrondissement en corps.

La Belgique ayant été définitivement réunie à la France, il refusa le poste d'agent auprès de l'administration centrale de Maestricht ; mais il accepta celui de commissaire du gouvernement près du tribunal civil et criminel. Ce fut en cette qualité qu'il sauva la vie au comte *d'Adhémar*, traduit comme émigré devant une commission militaire. Le comte fut d'abord réclamé par la juridiction ordinaire, et celle-ci l'acquitta, le commissaire du gouvernement ayant admis, que l'accusé né non à St Domingue colonie Française, mais à St Domingue colonie Anglaise, bien que Français d'origine n'était point passible des peines sévères édictées contre les émigrés.

Le 10 Avril 1797 *Röemers* fut élu par les habitants du département de la Meuse-Inférieure, membre du conseil des Cinq-Cents.

Il mit de l'exactitude et du zèle dans l'accomplissement de ce mandat. Sa parole à l'assemblée était élégante et chaleureuse. Ceux qui tiennent à se faire une idée plus détaillée du rôle que *Röemers* joua aux Cinq-Cents peuvent recourir au volumineux recueil des comptes rendus des séances de cette assemblée. Ils s'y convainqueront avec quelle facilité il maniait la langue française.

Il prit d'abord part aux travaux préparatoires du décret sur la responsabilité des communes, mais ses vues ne furent ni appréciées ni suivies ; ce fut l'œuvre élaborée

Digitized by Google

par une commission, dont il ne fit point parti, qui fut convertie en loi le 24 Messidor an VII.

En 1799 la gendarmerie avait arrêté et conduit à Compiègne le baron de *Wassenaer* ancien grand-prévôt de St Servais, les chanoines *Soiron*, les pères *Tuinbrakers* et *Dolmans*, ces dignes ecclésiastiques, trop fidèles, au gré de certaines autorités, à l'esprit et aux devoirs de leur état, devaient être transportés à Cayenne. *Roemers* alors à Paris ne fut pas plutôt informé de leur arrestation et de leur arrivée à Compiègne, qu'il se mit en devoir de réclamer leur mise en liberté auprès du Directoire; ses pressantes démarches furent enfin couronnées de succès et les prisonniers furent relâchés le 23 Déc. 1799 (1).

Pendant la triste époque du gouvernement directorial, notre compatriote rendit de semblables services à un grand nombre d'habitants du département de la Meuse-Inférieure, prévenus d'émigration ou soupçonnés de tendances rétrogrades.

Il n'était guère possible qu'il éprouvât du dévouement pour un gouvernement presque toujours faible et souvent persécuteur.

Roemers assista à la fameuse séance du 18 Brumaire. Ami de l'ordre, aspirant à voir s'établir une administration forte et respectée il ne pouvait être que favorablement disposé pour la révolution qui se préparait.

Il était d'ailleurs très-sympathique pour le jeune et brillant général de l'armée d'Italie, dont tout le monde admirait alors le talent et l'énergie; il exprima donc sans balancer son adhésion à un mouvement qui devait mettre fin à un régime discrédité. Lucien Bonaparte qui présidait

(1) Ces détails sont confirmés par une relation du voyage des déportés, publiée par Mr Daris dans ses notices sur le diocèse de Liége I p. 281.

Digitized by Google

l'Assemblée témoigna son approbation à *Röemers*, qui fut depuis l'objet des attentions particulières du chef de l'État. Après l'institution de la Légion d'Honneur il fut nommé successivement chevalier, officier et commandant de cet ordre. Ces distinctions étaient ainsi la récompense méritée des services, qu'il ne cessa de rendre à l'État.

Notre jurisconsulte, que beaucoup de souvenirs rattachaient à l'Église, vit également avec satisfaction la conclusion du Concordat, qui rétablissait le culte et rendait la France à son antique religion. Lorsque Pie VII vint couronner le nouveau César, *Röemers* fut admis à son audience et lui fit une allocution latine. Il eût même l'honneur de lui présenter son fils qui suivait alors les cours de la faculté de Paris. Celui-ci n'oublia jamais la profonde et religieuse impression que lui avait faite la sereine bonté du vénérable Pontife. (1)

Sous la constitution de l'an VIII et les Sénatus-Consultes organiques, qui devinrent les lois fondamentales de l'empire, *Röemers* fut élu et plusieurs fois réélu député au Corps Législatif par le Département de la Meuse-Inférieure. Ce Corps, on le sait, votait les lois, mais sans discussions publiques. On ne délibérait que dans les commissions. Rapporteur de ces commissions *Röemers* remplissait toujours avec exactitude et talent cette tâche parfois délicate.

Notre compatriote avait ainsi pendant quinze ans sans interruption fait partie des assemblées legislatives, lorsqu'en 1812 il fut élu à une grande majorité candidat au Sénat. Les événements si tragiques qui remplirent l'année 1813 l'empêchèrent seuls de prendre possession du Siège.

En 1813 à la chute de l'Empire, il revint définitive-

(1) Nous tenons ce renseignement de la bouche même de Mr. Röemers fils. En général tous les faits que nous rapportons nous les devons soit aux obligeantes communications de la famille, soit au témoignage de personnes parfaitement informées.

Digitized by Google

ment au pays. Il se trouvait à *Meerssen* pendant le blocus de Maestricht par les troupes alliées.

Si *Roemers* dut regretter les belles années du Consulat et de l'Empire, néanmoins après les sanglantes guerres de 1812, 1813 et 1814, il vit sans trop de chagrin le retour à un ordre de choses, qui lui rappelait les bonnes années de sa jeunesse.

Le roi Guillaume le nomma chevalier de l'ordre du Lion Néerlandais et l'associa à l'administration du Syndicat d'amortissement. Agé alors de 66 ans il ne chercha point à rentrer dans la carrière des emplois actifs. Il paraît même qu'il déclina les offres qui lui furent faits à cette fin.

Pendant le long exercice de ses fonctions judiciaires et législatives *Röemers* ne négligea jamais le culte des Muses. Dans ses moments de loisir il s'occupa toujours de la grande et belle littérature. Lecteur assidu des chefs-d'œuvre de la littérature française du 17me et du 18me siècle, du Misanthrope, du Cid, de Phédre, d'Athalie, de Mérope, il avait une grande prédilection pour Horace qu'il relisait avec dilectation. Alors qu'il avait plus de quatre-vingt-trois ans nous le trouvâmes un jour absorbé dans cette lecture, c'était au mois de Septembre 1831.

Du reste ce n'était pas seulement dans le commerce d'Horace, de Virgile et d'Ovide qu'il se plaisait, il connaissait également les meilleurs poëtes néo-latins et il aimait à en citer de mémoire les plus beaux morceaux.

Parfois même revenant à ses études chéries du Collège des Jésuites, (1) il se laissait aller à ses inspirations poëtiques. Voici l'inscription qu'il composa pour être placée au-dessus de la porte de la nouvelle église de Bemelen qu'on allait consacrer :

(1) Le profond souvenir que la plupart des élèves des Jésuites conservent de l'enseignement des pères est fort remarquable. On sait le respect affectueux que Voltaire même conserva toute sa vie pour le père Porrée, qui eut une si grande part au développement de son talent poëtique. Ce fut au sortir de ses leçons qu'à l'âge de 16 ans, il composa Edippe !

Digitized by Google

Quos Tibi posuimus muros, Deus Optime, firma ;
Atque novum templum priscis virtutibus imple.

Mais vers le commencement de l'année 1811 il avait consacré ses loisirs à une composition beaucoup plus étendue, il avait chanté en vers hexamètres la naissance du Roi de Rome. Ce morceau renfermait, d'aprés ce que des connaisseurs nous ont assuré, des passages fort remarquables. Nous regrettons vivement de ne pas être à même d'en mettre l'un ou l'autre sous les yeux de nos lecteurs. *Röemers* aurait-il supprimé les exemplaires de cette œuvre qui avait perdu son opportunité ? Bientôt en effet l'impérial enfant, dont le berceau avait été entouré de tant d'hommages, fut ravi aux brillantes destinées qu'on lui avait prédites et alla expier à Vienne l'insatiable ambition de son père. (1)

Quelquefois aussi il traitait des sujets moins graves. En 1827, ayant perdu un petit chien, qui lui était très-attaché, il exprima ses regrets par une Élégie, qui décora le tombeau de l'animal chéri et que nous placerons à la fin de cette notice, afin qu'on puisse mieux apprécier le talent poëtique de notre compatriote.

Röemers, comme tous les jurisconsultes de la bonne école, aimait l'étude de l'histoire et surtout de l'histoire du pays. Il fit des recherches sur la situation de *Corriovallum* et communiqua ses appréciations au savant chanoine *Ernst*, qui était son ami. Ernst venait le voir fréquemment à *Meerssen*, et *Röemers* devait l'aider à mettre la dernière main à la savante histoire du Limbourg, en ajoutant à l'incontestable mérite de ce grand ouvrage, les agréments d'un style limpide et élégant. La mort d'Ernst seule empêcha l'exécution de ce projet.

(1) Qui n'admire ici l'instabilité des choses humaines. Depuis 1789 la France a eu six souverains. Un seul Louis XVIII est mort sur le trône. L'infortuné fils de Louis XVI s'est tristement éteint au Temple ; quatre prétendants ont pris la route de l'exil ; tant il est difficile aux peuples de se rassoir, une fois qu'emportés par la tourmente révolutionnaire, ils ont complètement rompu avec les principes séculaires, qui assurent le repos et la prospérité des Sociétés.

Digitized by Google

ment au pays. Il se trouvait à *Meerssen* pendant le blocus de Maestricht par les troupes alliées.

Si *Roemers* dut regretter les belles années du Consulat et de l'Empire, néanmoins après les sanglantes guerres de 1812, 1813 et 1814, il vit sans trop de chagrin le retour à un ordre de choses, qui lui rappelait les bonnes années de sa jeunesse.

Le roi Guillaume le nomma chevalier de l'ordre du Lion Néerlandais et l'associa à l'administration du Syndicat d'amortissement. Agé alors de 66 ans il ne chercha point à rentrer dans la carrière des emplois actifs. Il paraît même qu'il déclina les offres qui lui furent faits à cette fin.

Pendant le long exercice de ses fonctions judiciaires et législatives *Röemers* ne négligea jamais le culte des Muses. Dans ses moments de loisir il s'occupa toujours de la grande et belle littérature. Lecteur assidu des chefs-d'œuvre de la littérature française du 17me et du 18me siècle, du Misanthrope, du Cid, de Phédre, d'Athalie, de Mérope, il avait une grande prédilection pour Horace qu'il relisait avec dilectation. Alors qu'il avait plus de quatre-vingt-trois ans nous le trouvâmes un jour absorbé dans cette lecture, c'était au mois de Septembre 1831.

Du reste ce n'était pas seulement dans le commerce d'Horace, de Virgile et d'Ovide qu'il se plaisait, il connaissait également les meilleurs poëtes néo-latins et il aimait à en citer de mémoire les plus beaux morceaux.

Parfois même revenant à ses études chéries du Collège des Jésuites, (1) il se laissait aller à ses inspirations poëtiques. Voici l'inscription qu'il composa pour être placée au-dessus de la porte de la nouvelle église de Bemelen qu'on allait consacrer :

(1) Le profond souvenir que la plupart des élèves des Jésuites conservent de l'enseignement des pères est fort remarquable. On sait le respect affectueux que Voltaire même conserva toute sa vie pour le père Porrée, qui eut une si grande part au développement de son talent poëtique. Ce fut au sortir de ses leçons qu'à l'âge de 16 ans, il composa Edippe !

Digitized by Google

Quos Tibi posuimus muros, Deus Optime, firma ;
Atque novum templum priscis virtutibus imple.

Mais vers le commencement de l'année 1811 il avait consacré ses loisirs à une composition beaucoup plus étendue, il avait chanté en vers hexamètres la naissance du Roi de Rome. Ce morceau renfermait, d'aprés ce que des connaisseurs nous ont assuré, des passages fort remarquables. Nous regrettons vivement de ne pas être à même d'en mettre l'un ou l'autre sous les yeux de nos lecteurs. *Röemers* aurait-il supprimé les exemplaires de cette œuvre qui avait perdu son opportunité ? Bientôt en effet l'impérial enfant, dont le berceau avait été entouré de tant d'hommages, fut ravi aux brillantes destinées qu'on lui avait prédites et alla expier à Vienne l'insatiable ambition de son père. (1)

Quelquefois aussi il traitait des sujets moins graves. En 1827, ayant perdu un petit chien, qui lui était très-attaché, il exprima ses regrets par une Élégie, qui décora le tombeau de l'animal chéri et que nous placerons à la fin de cette notice, afin qu'on puisse mieux apprécier le talent poëtique de notre compatriote.

Röemers, comme tous les jurisconsultes de la bonne école, aimait l'étude de l'histoire et surtout de l'histoire du pays. Il fit des recherches sur la situation de *Corriovallum* et communiqua ses appréciations au savant chanoine *Ernst*, qui était son ami. Ernst venait le voir fréquemment à *Meerssen*, et *Röemers* devait l'aider à mettre la dernière main à la savante histoire du Limbourg, en ajoutant à l'incontestable mérite de ce grand ouvrage, les agréments d'un style limpide et élégant. La mort d'Ernst seule empêcha l'exécution de ce projet.

(1) Qui n'admire ici l'instabilité des choses humaines. Depuis 1789 la France a eu six souverains. Un seul Louis XVIII est mort sur le trône. L'infortuné fils de Louis XVI s'est tristement éteint au Temple ; quatre prétendants ont pris la route de l'exil ; tant il est difficile aux peuples de se rassoir, une fois qu'emportés par la tourmente révolutionnaire, ils ont complètement rompu avec les principes séculaires, qui assurent le repos et la prospérité des Sociétés.

Digitized by Google

Il avait aussi fourni dans le temps un mémoire pour la rédaction de la statistique du département au Préfêt Loisel, (1) qui était lui-même un administrateur distingué et instruit.

Des goûts et des études communs le rapprochèrent également du savant ingénieur Cavenne (2), de son ancien collègue au magistrat de Maestricht le pensionnaire *Vanheylerhof* et du Président *Schmitz* (3) de la cour d'Appel de Liége.

Röemers partagea les heureux moments de sa verte vieillesse entre les paisibles jouissances de l'amitié et de la famille, le soin de ses affaires, l'embellissement de sa belle propriété de *Meerssen*, ses lectures favorites et l'agrandissement de sa riche bibliothèque.

Cette bibliothèque réunie avec autant de goût, que d'intelligence était certainement une des plus complètes et des plus curieuses de la contrée. On y trouvait outre les plus belles éditions des classiques latins et français des collections volumineuses, des ouvrages de haute érudition et même des livres fort rares ; nous citerons les antiquités expliquées de Montfaucon, l'Histoire des grand chemins de l'Empire par Bergier avec les cartes, la grande Encyclopédie, etc. Comme curiosité nous mentionnerons un petit in 4° fort ancien contenant l'ouvrage du Roi d'Angleterre Henri VIII contre Luther.

---

(1) Le Préfêt *P. Loisel* rendit de grands services à l'instruction publique. Il contribua à créer des cours de physique et de chimie à l'école sécondaire (plus-tard collége et athénée) de Maestricht et attacha à cette école le célèbre professeur *Minkeleers*. Le Préfêt passait ses heures de loisir dans le laboratoire du savant maitre. On sait que c'est aux leçons de Minkeleers que se sont formés les professeurs *Crahay* et *Martens* et, si je ne me trompe, également le père *Maes*, qui a longtemps enseigné la physique à Namur.

(2) C'est Cavenne qui donna le plan de la reconstruction partielle du château de Meerssen. Cavenne n'était pas seulement un grand mathématicien, mais aussi un fort humaniste. On citait de lui de jolis vers latins. Alors on n'avait pas encore l'idée de séparer l'étude des sciences des hautes études littéraires.

(3) Le Président Schmitz était natif de Sittard. Une partie de sa famille habite encore les environs de cette ville.

Digitized by Google

Malheureusement après la mort du propriétaire cette précieuse collection fut partagée et la moitié échue à Mr Röemers fils a été vendue. Cependant la partie qui en reste au château de Meerssen, offre encore beaucoup d'intérêt ; elle forme même une bibliothèque particulière considérable et qui est souvent très-utilement consultée par les amis de la famille.

En fait d'acquisition de livres, Röemers s'était prescrit une règle de délicatesse assez peu ordinaire pour qu'elle mérite d'être mentionnée. On sait combien pendant de longues années la contrefaçon a été fréquente en Belgique et combien elle a été profitable aux imprimeurs de ce pays. Hé bien Röemers ne consentit jamais à admettre des contrefaçons dans sa bibliothèque, malgré la grande différence des prix. A ses yeux la contrefaçon était une spoliation, une atteinte au droit de propriété (1).

A l'âge de 90 ans notre compatriote était encore un aimable vieillard dont l'intéressante conversation faisait le charme de tous ceux qui avaient l'avantage de le connaître.

Le 28 Décembre 1838 il s'éteignit paisiblement après avoir reçu les secours de la Religion.

Il fut inhumé au cimetière de Meerssen où sur une belle pierre sépulcrale on lit l'épitaphe suivante :

Ici repose
La dépouille mortelle de
Monsieur
Charles Clément Röemers
Né à Maestricht le 31 Janvier 1741

(1) Comme bibliophile *Röemers* eut d'intimes relations avec le révérend Jean Jacques *Stiels* curé pensionné de *Neer* (du comté de Hornes) qui s'était retiré à Maestricht. *Stiels* était un grand amateur et un connaisseur de livres et de médailles. Il eut une certaine part à la composition des ouvrages sur la numismatique du comte de Renesse-Breidbach, auquel il fournit beaucoup de renseignements. Conformément à son testament la belle bibliothèque de Stiels fut vendue à Louvain ; il décéda à Maestricht en 1841.

Digitized by Google

Marié le 11 Mai 1777 à la dame
Anne Marie Nivar
Morte à Maestricht le 7 Mars 1788
Y enterrée dans la chapelle de
Sainte Barbe
A l'église de Notre-Dame.
Jurisconsulte distingué, ancien échevin de la ville de Maestricht, membre du Corps-Législatif, Commandant de la Légion-d'honneur et Chevalier du Lion-Néerlandais,
Décédé pieusement à Meerssen
Le 25 Décembre 1838.
Priez Dieu pour lui.

Röemers était d'une taille un peu au-dessous de la moyenne, mais bien proportionnée, sa physionomie était intelligente et expressive, son regard vif et animé, sa voix claire et sonore. Son langage était correct et élégant. Il lisait admirablement bien.

Son portrait se trouve au château de Meerssen. Nous ignorons qui en est le peintre.

Ainsi que nous l'avons dit Röemers eut deux enfants.

Son fils qui fut dans le temps maire et bourgmestre de *Meerssen* était un homme simple et modeste. Il épousa une demoiselle *de Lenarts* appartenant à une des plus anciennes familles de Maestricht, dont il n'eut point d'enfants. La sépulture de la famille *de Lenarts*, où réposent le fils Röemers et son épouse, se trouve au cimetière de Meerssen à côté de celle du père.

La fille de notre jurisconsulte épousa son cousin germain Mr *Jacques Gery Colpin*.

Colpin était lui-même un homme distingué. Bien que pendant la période révolutionnaire, alors qu'il était à l'âge des études, il eut dû en quelque sorte se former lui-même, il était parvenu à acquérir des connaissances variées et assez étendues. Durant plusieurs années il fut

Digitized by Google

un des principaux membres de l'opposition libérale aux États Provinciaux du Limbourg, à la quelle appartinrent également *Surlet de Chokier*, *Destouvelles*, le comte *d'Ansembourg père*, *de Broukère*, *de Schiervel*.

Colpin fut Président de la Société agricole (1) et de celle des amis des sciences, lettres et arts. Il rendit surtout de grands services à cette dernière société, aux travaux de laquelle il sut imprimer une forte impulsion. Colpin était un esprit juste et sérieux. Sous une apparente froideur, il cachait un excellent cœur. Son langage était sobre, correct et toujours mesuré, ce qui partout donnait un grand poids à ses discours. Aussi était-il aux États Provinciaux l'adversaire le plus redouté des partisans du gouvernement.

L'agronomie et la botanique étaient l'objet de prédilection des études de Colpin. Il s'occupa cependant aussi d'histoire, d'antiquités et particulièrement de numismatique ; il s'était formé au château de la Zangerie une bibliothèque plus choisie, que volumineuse ainsi qu'un précieux médaillier consistant surtout en monnaies romaines.

Le château de la Zangerie, est aujourd'hui habité par sa fille, Mme Caroline Colpin, veuve de Mr Balthazar Cruts et par ses enfants. Mr Cruts appartenait également à une de nos anciennes familles patriciennes. Mme Cruts est le dernier survivant des cinq enfants des époux Colpin. La fille de Mme Cruts à épousé le baron de Lamberts Cortenbach.

G. Stas.

EN TUMULUM CATELLÆ,

EPITEPHIUM.

Si quis ad hanc amnis ripam vestigia flectens,
Cujus ibi fuerint ossa sepulta, roget ?
Consulat adstantem tabulam, quæ prospera vitæ

(1) Colpin fournit à la statistique du département publié par Cavenne l'article traitant de l'agriculture.

Digitized by Google

Marié le 11 Mai 1777 à la dame
Anne Marie Nivar
Morte à Maestricht le 7 Mars 1788
Y enterrée dans la chapelle de
Sainte Barbe
A l'église de Notre-Dame.
Jurisconsulte distingué, ancien échevin de la ville de Maestricht, membre du Corps-Législatif, Commandant de la Légion-d'honneur et Chevalier du Lion-Néerlandais,
Décédé pieusement à Meerssen
Le 25 Décembre 1838.
Priez Dieu pour lui.

Röemers était d'une taille un peu au-dessous de la moyenne, mais bien proportionnée, sa physionomie était intelligente et expressive, son regard vif et animé, sa voix claire et sonore. Son langage était correct et élégant. Il lisait admirablement bien.

Son portrait se trouve au château de Meerssen. Nous ignorons qui en est le peintre.

Ainsi que nous l'avons dit Röemers eut deux enfants.

Son fils qui fut dans le temps maire et bourgmestre de *Meerssen* était un homme simple et modeste. Il épousa une demoiselle *de Lenarts* appartenant à une des plus anciennes familles de Maestricht, dont il n'eut point d'enfants. La sépulture de la famille *de Lenarts*, où réposent le fils Röemers et son épouse, se trouve au cimetière de Meerssen à côté de celle du père.

La fille de notre jurisconsulte épousa son cousin germain Mr *Jacques Gery Colpin*.

Colpin était lui-même un homme distingué. Bien que pendant la période révolutionnaire, alors qu'il était à l'âge des études, il eut dû en quelque sorte se former lui-même, il était parvenu à acquérir des connaissances variées et assez étendues. Durant plusieurs années il fut

Digitized by Google

un des principaux membres de l'opposition libérale aux États Provinciaux du Limbourg, à la quelle appartinrent également *Surlet de Chokier*, *Destouvelles*, le comte *d'Ansembourg père*, *de Broukère*, *de Schiervel*.

Colpin fut Président de la Société agricole (1) et de celle des amis des sciences, lettres et arts. Il rendit surtout de grands services à cette dernière société, aux travaux de laquelle il sut imprimer une forte impulsion. Colpin était un esprit juste et sérieux. Sous une apparente froideur, il cachait un excellent cœur. Son langage était sobre, correct et toujours mesuré, ce qui partout donnait un grand poids à ses discours. Aussi était-il aux États Provinciaux l'adversaire le plus redouté des partisans du gouvernement.

L'agronomie et la botanique étaient l'objet de prédilection des études de Colpin. Il s'occupa cependant aussi d'histoire, d'antiquités et particulièrement de numismatique ; il s'était formé au château de la Zangerie une bibliothèque plus choisie, que volumineuse ainsi qu'un précieux médaillier consistant surtout en monnaies romaines.

Le château de la Zangerie, est aujourd'hui habité par sa fille, Mme Caroline Colpin, veuve de Mr Balthazar Cruts et par ses enfants. Mr Cruts appartenait également à une de nos anciennes familles patriciennes. Mme Cruts est le dernier survivant des cinq enfants des époux Colpin. La fille de Mme Cruts à épousé le baron de Lamberts Cortenbach.

G. Stas.

EN TUMULUM CATELLÆ,

EPITEPHIUM.

Si quis ad hanc amnis ripam vestigia flectens,
Cujus ibi fuerint ossa sepulta, roget ?
Consulat adstantem tabulam, quæ prospera vitæ

(1) Colpin fournit à la statistique du département publié par Cavenne l'article traitant de l'agriculture.

Digitized by Google

Continet et mortis tristia fata meæ.
Dum primam vidi lucem, ZEMIRA vocabar,
Et data sum Domino, parva catella, bono;
Parva, sed exsuperans (famæ si credere fas est)
Egregiâ reliquos dexteritate canes;
Ex oculis etenim Domini vel fronte legebam
Quæ dare jussa mihi præmeditatus erat,
Visere num secum debêrem rura vel urbem?
Num contrà vellet me remanêre domi?
Et quidquid tacitâ statuisset mente, replebam
Protinus obsequio, fida catella, meo:
Contulit hinc varios in me plerumque favores,
Quos non cessavit multiplicare novis;
Sic dum grata suam decorabant fercula mensam,
Ex his distribuit crustula blanda mihi;
Sic quoties gustabat aquam cum lacte theanam,
Ille mihi toties lactis abundè dedit.
Non potui (quid ni fatear?) persolvere dignis
Servitijs Domini tot benefacta mei,
Attamen, haud dubito, septem testabitur annis
Me probitate, fide, complacuisse sibi:
Et licèt in molli strato recubare solebam,
Aure tamen vigili prompta satelles eram;
Quippe vel ad minimum de luce aut nocte tumultum
Latratu assiduo congrua signa dabam,
Donec vicinas tandem tranquilla per oras
Cuncta forent iterum compita, rura, domus.
Fausta meæ dixi, lector, tibi stamina vitæ,
Accipe nunc finis tristia fata mei:
Ægra fui triduo; quartâ mors luce supremum
Me falce indomitâ jussit obire diem:
Tu, lector, miseresce mei, tumuloque recedens
Dic: *tibi sit tellus, parva* ZEMIRA, *levis!*

CAL. AUG. 1827.

Digitized by Google

HENRICUS DIONYSIUS S. J.

Apostel van Maastricht.

Bij gelegenheid van den 8 November 1871, waarop het juist 300 jaren was geleden, dat Henricus Dionysius, de eerste Pater der Sociëteit van Jesus te Maastricht overleed, werd door den Zeer Eerw. Pater A. F. Haakman eene hoogst belangrijke *Levensschets* van gemelden Dionysius uitgegeven, waarin tevens een nieuw licht op de geschiedenis van Maastricht, tijdens de woelingen van het indringend Protestantismus, verspreid wordt. Bij deze Levensschets komen in nederduitsche vertaling twee authentieke stukken voor, welke wij meenen in het belang der geschiedenis alhier in hun oorspronkelijken vorm te moeten bewaren. Wij zijn tevens in de gelegenheid gesteld, om het Testament weêr te geven van den eerbiedwaardigen en ijvervollen man, die, door zijne deugden en welsprekendheid, een zoo gewigtigen invloed op den toestand en de geschiedenis van Maastricht gehad heeft, en maken ons de aangebodene gelegenheid gretig ten nutte. Ziehier de bedoelde stukken, waarvan de twee eerste op het Rijks-Archief te Brussel berusten, het laatste in het Archief der Sociëteit van Jesus te Nijmegen:

I.

In nomine Domini Amen. — Notum sit universis et singulis has præsentes litteras seu hoc præsens publicum attestationis instrumentum lecturis seu legi audituris,

Digitized by Google

Quod anno a Nativitate Ejusdem Domini MDCI°, mense Januarii, die vero 17ª, Indictione XIVª, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, Domini nostri Dⁿⁱ Clementis Papæ ejus nominis VIIIⁱ anno Ejus IX°, in mei Notarii publici et testium infrascriptorum præsentia personaliter constitutus atque comparuit venerabilis Dominus Conrardus Sluyssen, annos 62 natus, insignis Ecclesiæ Collegiatæ Sᵗⁱ Servatii oppidi Trajectensis ad Mosam, Leodiensis diœcesis, Capellanus et sacerdos, ac Illᵐⁱ ac generosissimi et nobilissimi Domini Joannis a Merode, Domini temporalis in Merode, Petershem, Geel, Wysterloe etc. a Sacris, non vi, dolo aut alia sinistra machinatione adductus, sed libere ac sponte hæc infra scripta attestatus est, videlicet: quod cum anno Domini 1569 venisset Roma, ubi ad quatuor et amplius annos habitaverat, se a Revᵈᵒ et eximio Domino Nicolao Stratio, prædictæ Ecclesiæ Sᵗⁱ Servatii oppidi Trajectensis Decano, invitatum fuisse ad prandium, ibidemque tunc temporis invenisse et postmodum cognovisse hospitem seu commensalem prædicti Dⁿⁱ Decani Nicolai Stratii, nimirum Revᵈᵘᵐ Dᵐ Patrem Henricum Dionysium, Societatis Jesu Sacerdotem ac Sacrosanctæ Theologiæ Doctorem, ac verbi Divini Concionatorem strenuum ac vigilantissimum, qui cum non multum post, anno videlicet 1571 vitam Trajecti Mosæ cum morte commutasset, in Ecclesia Cruciferorum ejusdem oppidi Trajectensis a sinistro latere summi altaris, coram Venerabili Sacramento sepultus fuit, seque ipsius exequiis et funeri interfuisse. Et cum deinde, decursis et elapsis duobus vel circiter annis, prædictus Rᵈᵘˢ Dⁿᵘˢ Decanus Stratius (1) viam universæ carnis quoque ingrediebatur, nocte illa qua animam agit, invenerunt mane sepulchrum, in quo ante dictus Revᵈᵘˢ P.

(1) Nic. van der Straeten had op 26 Nov. 1571 het Dekenaat neêrgelegd; van daar dat hij op zijn grafsteen eenvoudig Kanonik genoemd wordt.

Digitized by Google

Henricus conditus erat, lapides profunde incidisse et quasi aptum præbuisse formam sepulchri, et locum et foveam qui hominem facile capere potuisset, adeo ut cum mane fossores, qui foveam pro R^do D^no Decano prædicto facerent, accessissent, a fratribus Cruciferorum inquirebant, quisnam attigisset aut aperuisset taliter illud sepulchrum. Hæc cum ita acta fuissent ac evenissent, cum maxima admiratione multorum et totius ferme oppidi, qui eo tanquam ad rem novam et inauditam videndi gratia confluebant, dicentes R^dum Patrem Henricum hospitis R^di Domini Nicolai Decani memorem fuisse, eique locum in suo sepulchro præparasse (promiserant enim sibi mutuo in eodem sepulchro sepeliri velle). Hæc prædicta omnia et singula propriis oculis vidisse et auribus audivisse prædictus D^s Conrardus Sluyssen coram me Notario publico infra scripto et testibus infra scriptis attestatur (agebat enim tunc temporis apud prædictos fratres Cruciferorum convictorem), et ideo hanc publicam famam ita audiverit et omnia et singula prædicta ipsemet viderit etc. Super quibus aliisque, prout in forma meliori. Acta sunt hæc Trajecti Mosæ anno, mense, die, indictione, pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem venerabilibus et discretis viris ac Dominis D^no Leonardo ab Heimdsdael, insignis Ecclesiæ S^ti Servatii Canonico et Equitaturæ præposito, et Andrea Van den Haeff, receptore Capituli Ecclesiæ S^ti Servatii prædictæ, testibus ad præmissa vocatis pariter et rogatis;

Sic erat instrumentum inferius subscriptum:

Et me Conrardo Salen, sacris apostolica et imperiali authoritatibus et per Concilium Brabantiæ Notario admisso et ad præmissa requisito. — *Deinde adhuc:* Ita est, Conrardus Sluysen manu propria subscripsi in testimonium veritatis omnium et singulorum.

Collationata est præsens Copia cum originali Instrumento

Digitized by Google

desuper confecto et subsignato ut hic infra patet, et concordat cum eodem de verbo ad verbum, cum eodem etiam una cum signatura hic infra scripta. Quod attestor Conrardus Salen sacra apostolica et imperiali authoritatibus et per Concilium Brabantiæ admissus Notarius — per copiam — fact. hac 14 Oct. 1603.

Rijks-Archief te Brussel, Flandr. Belg. Carton 1001.

II.

In nomini Domini Amen. Præsentis Instrumenti tenore cunctis pateat evidenter et sit notum, quod anno a Virginis partu Millesimo sexcentesimo primo, Indictione XIV^a, mensis vero februarii die decima sexta, hora nona antemeridiana vel circiter, Pontificatus S^mi in Christo Patris et Domini, Domini Clementis divina Providentia Ejus nominis Papæ Octavi anno ejus decimo, coram me Notario publico, et testibus infra notatis, personaliter constitutus venerabilis Dominus Jacobus Coemans, Ecclesiæ parochialis S^ti Nicolai oppidi Mosæ-Trajectensis pastor, mihi Notario notus, qui manum suam pectori suo sacerdotali imponens declaravit, affirmavit et pro rei veritate testatus est, sicuti per præsentes declarat, affirmat et pro rei veritate testatur, se ex ore fratris sui germani, Fratris Arnoldi Coemans dum viveret Supprioris Conventus fratrum Cruciferorum in dicto oppido Trajectensi, audivisse se et sæpius recitare vidisse, quod dum admodum Rev. Pater Dionysius Societatis Jesu (divini verbi, dum in humanis ageret, seminator strenuus in hoc ipso Oppido Trajectensi) saluti animarum assidue animo et corpore intenderet, venam sibi ruptam animadvertisse, cui malo medicus lacte caprino subveniendum præscibit, quod filia quædam Huberti de Heze, annorum 14, Eva nomine, eaque surda simul et

Digitized by Google

muta, ad eum in dies tunc deferre consueverat. Verum R^dus Pater non diu post, egregie suo perfunctus munere, summo cum dolore omnium migrat ex hac vita, ubi afflictæ puellæ (cujus frequenter innocentiam ante admirabatur) non potuit non meminisse. Nam cum illa cum parentibus in eodem cubili quiesceret, ecce coruscante lumine circumamictus (non dubitando) adfuit Deus vel Angelus, qui eam blando sermone sic interpellabat: Lætare puella, auxilio Dei aures tuæ aperientur et os tuum loquetur. Ad quam vocem illa primum attonita et quasi in extasim rapta est, tum paulo post ad se rediens rupit in hæc verba: o bone Deus! qua voce et rei demum novitate obstupefactus parens, non dubitavit Dei ter Optimi Maximi esse opus, quippe Sanctorum et amicorum Ejus intercessione obtentum. Unde lætus gratias egit, epulumque cum amicis et vicinis pro memoria tam excelsæ et divinæ rei instruxit; et ut narrationi præmissæ fides indubitata habeatur, exhibuit mihi prænominatus D^r affirmans librum, in corio ligatum, sic intitulatum: »Auctoritatum S. Scripturæ ac SS. Patrum, qui in Summa doctrinæ Christianæ Doctoris Petri Canisii Theol^i Societatis Jesu citantur" (1) etc.; ante quod exordium erant inserta aliqua folia chartacea, et in primo folio erant inscripta Carmina per dictum fratrem Suppriorem, dicti D^ni affirmantis (uti asserebat) fratrem, composita et propria manu scripta litteris nigris et rubris, et in margine carminum erant annotata ipsa verba in materno idiomate uti fuerant prolata, ut constat ex copia subsequente per me Notarium fideliter exacta in memoriam peractæ rei, quam manum fratris Supprioris Dominus Paulus Capoens infra nominatus propriam tamquam sibi notam esse profitetur. Cæterum

(1) Het kwam te Keulen uit in 4to in 1569. Zie ALLEGAMBE *Bibliotheca scriptorum Soc. Jesu* in voce *Petrus Canisius*.

Digitized by Google

rem ita gestam dictus Dominus affirmans sæpius ex ore matris et filiæ ipsius quoque audivisse, et quod puella tota vita recte audivit et locuta est. Quam quidem affirmationem sæpe dictus D^s affirmans paratus est reiterare coram quibuscunque Dominis, judicibus temporalibus et spiritualibus, ad hoc requisitis. Acta et gesta sunt hæc Trajecti Mosæ in Collegio eximiorum et Rev^dorum Patrum Societatis Jesu, in præsentia providorum et venerabilium Dominorum, Dominorum Gisberti Swenii et Pauli Capoens Capellanorum Ecclesiæ Collegiatæ B. Mariæ semper Virginis, testium quoad præmissam affirmationem et præmissorum vocatorum et specialiter rogatorum.

Subscriptum etc: Una cum me Joanne a Boelsbeeck, sacris apostolica et imperiali authoritatibus, publico Notario per eximium Concilium Archiducum Austriacorum in eorum ducatu Brabantiæ admisso, Trajecti Mosæ residente, quoad præmissa requisito.

Sequitur vero copia Carminum in præscripto instrumento memoratorum cum eorum marginali, et ante Carmina præmittuntur sequentes dictiones rubeis litteris descriptæ ad pium lectorem adhortatiunculæ, et paulo inferius, περὶ τῶν μεγάλων τοῦ θεοῦ, et subsequebantur Carmina:

Hinc age quisquis ades, raros spectabis honores,
  Spectabis summi facta stupenda Dei:
Quæ fuit auditu, eloquio virguncula cassa,
  Expirante anno munera cuncta videt.
Scilicet in feriis Sylvestri, circiter horam
  Octavam mane (crede) vel ante parum,
Hic ubi Trajecti geminos Mosa alluit agros
  Ante thorum dictæ virginis ecce venit
In niveo juvenis cultu Ganymedis ad instar,
  Angelus e cœlo, vel fuit ipse Deus;
Instar erant solis renitentia lumina vultus

Digitized by Google

Illius, et facies nix velut alba fuit.
Evæ dicit (1) »ave felix, et dulcibus infit
His dictis, Virgo læta decora stes,
Læta stes, aures siquidem multumque diuque
Oraque clausa tibi nunc patefacta favent".
Vix hæc finierat solantia verba, puellam
Extasis aut quædam visio dia rapit;
Dotibus amissis acceptis protinus inquit:
O Divum bonitas! (2) o pie Christe mihi!
Nuncius in tenues evadens ocyus auras
Complevit Superi jussa beata prius.
Annus hic elapsus lætus mirabilis annus:
Turca cadit (3), princeps natus (4), et audit ea.
Annos bis septem præstante corpore nympha
Nata, fuit felix Eva habet illud Ave.
Ecquis adhuc lævos stupor aut vecordia sensus
Fascinat, aut sanæ mentis egere facit?
Prodigiis agimur cœlestibus, et fera terris
Funera portendit per sua signa Deus;
Ducit ad inferni tenebras animasque reducit,
His adimit visam reddit et his iterum,
Qui legis hæc (moneo) magnalia Cunctipotentis
Mirare et factum *(fictum?)* disce timere; Vale.

Deinde sic erat subscriptum etc. Facta diligenti collatione horum Carminum, per me Notarium ante nominatum, cum suis originalibus uti præmittitur, testor ea concordare et de verbo ad verbum. *Subsignatum sic:* Joannes a Boelsbeeck, notarius publicus Trajecti Mosæ residens qui supra.

(1) Copia marginis rubris litteris descripta: »Kynt, verblye dich, doer Godt den Heer zullen dyn ooren opengaen en dynen mont sal spreecken".

(2) Copia marginis germanice »*o lieve Heer*".

(3) In den zeeslag bij Lepante, 7 Oct. 1571.

(4) Ferdinand, de oudste zoon van Filips II en Anna van Oostenrijk, werd geboren den 4 Dec. 1571.

Digitized by Google

rem ita gestam dictus Dominus affirmans sæpius ex ore matris et filiæ ipsius quoque audivisse, et quod puella tota vita recte audivit et locuta est. Quam quidem affirmationem sæpe dictus D^s affirmans paratus est reiterare coram quibuscunque Dominis, judicibus temporalibus et spiritualibus, ad hoc requisitis. Acta et gesta sunt hæc Trajecti Mosæ in Collegio eximiorum et Rev^dorum Patrum Societatis Jesu, in præsentia providorum et venerabilium Dominorum, Dominorum Gisberti Swenii et Pauli Capoens Capellanorum Ecclesiæ Collegiatæ B. Mariæ semper Virginis, testium quoad præmissam affirmationem et præmissorum vocatorum et specialiter rogatorum.

Subscriptum etc: Una cum me Joanne a Boelsbeeck, sacris apostolica et imperiali authoritatibus, publico Notario per eximium Concilium Archiducum Austriacorum in eorum ducatu Brabantiæ admisso, Trajecti Mosæ residente, quoad præmissa requisito.

Sequitur vero copia Carminum in præscripto instrumento memoratorum cum eorum marginali, et ante Carmina præmittuntur sequentes dictiones rubeis litteris descriptæ ad pium lectorem adhortatiunculæ, et paulo inferius, περὶ τῶν μεγάλων τοῦ θεοῦ, et subsequebantur Carmina:

Hinc age quisquis ades, raros spectabis honores,
  Spectabis summi facta stupenda Dei:
Quæ fuit auditu, eloquio virguncula cassa,
  Expirante anno munera cuncta videt.
Scilicet in feriis Sylvestri, circiter horam
  Octavam mane (crede) vel ante parum,
Hic ubi Trajecti geminos Mosa alluit agros
  Ante thorum dictæ virginis ecce venit
In niveo juvenis cultu Ganymedis ad instar,
  Angelus e cœlo, vel fuit ipse Deus;
Instar erant solis renitentia lumina vultus

Digitized by Google

Illius, et facies nix velut alba fuit.
Evæ dicit (1) »ave felix, et dulcibus infit
His dictis, Virgo læta decora stes,
Læta stes, aures siquidem multumque diuque
Oraque clausa tibi nunc patefacta favent".
Vix hæc finierat solantia verba, puellam
Extasis aut quædam visio dia rapit;
Dotibus amissis acceptis protinus inquit:
O Divum bonitas! (2) o pie Christe mihi!
Nuncius in tenues evadens ocyus auras
Complevit Superi jussa beata prius.
Annus hic elapsus lætus mirabilis annus:
Turca cadit (3), princeps natus (4), et audit ea.
Annos bis septem præstante corpore nympha
Nata, fuit felix Eva habet illud Ave.
Ecquis adhuc lævos stupor aut vecordia sensus
Fascinat, aut sanæ mentis egere facit?
Prodigiis agimur cœlestibus, et fera terris
Funera portendit per sua signa Deus;
Ducit ad inferni tenebras animasque reducit,
His adimit visam reddit et his iterum,
Qui legis hæc (moneo) magnalia Cunctipotentis
Mirare et factum *(fictum?)* disce timere; Vale.

Deinde sic erat subscriptum etc. Facta diligenti collatione horum Carminum, per me Notarium ante nominatum, cum suis originalibus uti præmittitur, testor ea concordare et de verbo ad verbum. *Subsignatum sic:* Joannes a Boelsbeeck, notarius publicus Trajecti Mosæ residens qui supra.

(1) Copia marginis rubris litteris descripta: »Kynt, verblye dich, doer Godt den Heer zullen dyn ooren opengaen en dynen mont sal spreecken".

(2) Copia marginis germanice *»o lieve Heer"*.

(3) In den zeeslag bij Lepante, 7 Oct. 1571.

(4) Ferdinand, de oudste zoon van Filips II en Anna van Oostenrijk, werd geboren den 4 Dec. 1571.

Digitized by Google

Collatione et diligenti auscultatione facta tam cum præfato originali Instrumento, quam cum Carminum præcedentium extracto authentico, inventa est hæc copia cum eisdem de verbo ad verbum concordare per me, Matthiam Hermans, Sacris Apostolica et imperiali authoritatibus publicum ac juratum Notarium Trajecti ad Mosam residentem, una etiam cum marginali additione, hac 15 Octob. 1603.

Rijks-Archief te Brussel, Flandr. Belg. Carton 1001.

III.

TESTAMENTUM R. P. HENRICI DIONYSII S. J.

Apostoli Trajecti ad Mosam.

Wy Derick von Zeller ende Gerit Kanis, Schepen tot Nymegen, tuigen, dat voir ons komen syn wael naegelaten weduwe zeliger Gysbert Denisz, Johan Heddings ende Helleken Denisz, die aldere, syn echte huysfrauwe, Derick Kanis, kerckmeister in der tyd van Sunt Stevens kerck bynnen Nymegen, ende Wendell Denisz syn echte huysfrauw, ende Loy von Eick, end Hilleken Denisz, die jonghe, syn echte huysfrauwe, unndt hebben mit einem vryen wille verlytende bekent voir ore en oere erve zampt en besonder, voir ein seker summe geltz, die oen guetliken unndt wael toe will ende toe danck, vollends all uytgericht, vernueght ende betaelt is, den lesten pennongh mitten ersten, dair sy sich gueder ende voler bethalonghen affbedancken, watlix, stedichs, erffcoops vercoofft toe hebben en schuldigh toe syn den werdighen, hoichgelehrten ende aendechtigen heeren unndt meester, Henrich Denisz, der heiliger Schrifften Doctor en synen erven off helder diesz brieffs mit synen will onder syn werden segell offte handtschryfft, ein erffjairent van acht

Digitized by Google

ende viertich kaysers Carolus gulden, als toe weten twyntich gefaluyrde brabanter stuver offt dry en twintich en halven lopende brabanter stuver, pagamente bynnen Nymegen genge ende geve wesende, von welken kaisers Carolus gulden voersz., gerekent van den heyligen paaschavent neestkomende, jahr, dach, datum van desen oever ein jair, dann aber neestvolgende voir den eirsten termyn en so voert aen, jairlix ende alle jair opden voergten termyn ende taeldach, den voergt heer ende meister Henrich Denisz Doctor en synen erven off helder dies briefs mit syn werden will wor vuesz guetlicken ende waell toe betaelen en, offs noot gebuerde, uutter moegen doen peinden, alsmen gewoentlicken is tynsz ende pacht uyt toe peinen, Aen end uyt wael wydwe vursz huyss, hoffstatt ende brouwiere mit allen oeren rechten en toebehoeren, gelegen in der Schmitzstraet, tuschen erff Henricks Strep des alden ther einer sieden en tuschen erff Johans van Dilsse ther ander syden, Streckende sich mitten achtersten eyndt aen Sant Steven kirckhoeff, en mit den vursten ende aen die straet, unndt vort aen ende uyt Johan Heddings vursz huysz ende hoffstaet mit allen oeren rechten end toebehoeren, gelegen in die Pepergasz tuschen erff die erffgename seliger Bardtz van brecks ther einer syden end tuschen erff Catharyn Lenartz ther anderer syden, streckende sich mitter achterste ende aen knieckenbeecksche gasz unndt mitter vorsten eyndt aen die straet; Noch aen end uit Derick Kanisz vursz huysz, hoffstaet ende stuck lantz, haldende drie moergen ende andere halven hond lantz, gelegen tot Heesz tuschen erff van Sunt Hieronymus huisz bynnen Nymegen, genaempt fraterhuysz, ter eener syden end tuschen erff Johans van Drinsen Johansz ter andere syden, streckende sich mitten achtersten eyndt aen

Digitized by Google

erff Geritz lehene end mitten vorsten eyndt aen die straet. Unndt noch aen end uyt Loy van Eicks vursz. stuck lantz, haldende soeven hont gelegen int hesseschevelt, benevens erff der armen van Sunt Jacobs gasthuys bynnen Nymegen ther eener syden end beneven erff der erffgenamen seliger Johan Denisz ther anderer syden, streckende sich mitter achterste eyndt aen erff der erffgenamen seliger Johans van Buill end mitten vorsten eyndt aen die straet. Unndt die vurgtr resignanten hebben gelaefft als Principale saichwaeder zampt en besunder vurgs erffiahrent van acht en viertich kaysers Carolus gulden ein ieder zu syn vursz gesatzs onderpant.

In den Namen des Heeren Jesu Christi Amen. Condich ende openbaere sye allen denghenen die deese gemeyne ende openbaere Instrument sullen syn ofte hoeren leesen, dat in den jaere der zaligher gheboerten des zelven ons lieffs Herren Jesu Christi, als men schreeff duisent vyff hondert acht ende sestich, ter elfder Indiction nae die maniere ofte styele van Luijck te schrivene, In den maent September den darthiensten dagh, ten twee uren nae middaeg ofte daer omtrent, ter Coronatien ofte pontificaten ons alderheyligste Vaders in Goedt ende heerre, heere Pii vander Godtlicher Veersinnicheyt des vyffden Pawes van dyen name in synen derden jaere, in myns gemeyne Notarij ende der gethuijgen hyr onder ghenoempt, tot ten ondergeschreven saecken gheroepen sonderlinghe en gebeden, hefft sich persoenlick erschenen in synen properen persoenen die eerwardighe, hoochgeleerte ende aendechtighe herren, meester Henrick Denisz, doctoer der heylighen Schrifften, syne synnen ende verstands well meechtich synde ende ghaende en staende, Bedenkende ende in syn herte begrypende die broesheit ende kranckheyt

Digitized by Google

der menschlicken natueren, ende daet daer nyet zekerder en ist, dan die doot, ende nyt onsekerder dan die ure desselven doots, daerome hefft hem die voorsz. heer ende meester Henrick Denisz, wanneer die ure qwaeme synder doot, dat hij alsdan nit ghevonden en werde onversyn noch onderwaert sonder testament; Naem in syn gedachten die worden des heilighen propheets Isaye sprekende aldus: ordineer dien huysz ende versych dich, want du moets sterven ende nyet leven; dit aangesyn ende seer wael bedacht, soe hefft die vohrgenoemde heere en meester Hendrick testamentmeker, van synen guederen hem in deser werelt van Godt allmeechtig verleent, syn testament offte lesten wille ghemaekt ende gheordineert, in formen ende manieren hiernae beschreven. In den eersten hefft hij testamentmaker syn syele, als sye uuyt zynen lichaeme scheyden sal, gherecomeendeert Gode almeechtich ende syner lieven moeder der heyligher Jongfrewe Maria met allen lieven Godts heylighen, begherende dat men syn lychame begraven sall in der heylicher eerde. Item hy testamentmaker laet sinte Lambrechts bouwe offte fabryck tot Ludick eynen stuver brabans eens te gheven. Item deze testamentmaker leedt ende beseth die regent der Jesuiete collegie binnen die stadt van Cuele op den Rijn tot behoeff deszelven collegie, Inghevalle dat dieselve collegie binnen Cuelen blyve, ende ist saecke dat dieselve collegie verjaacht, verstoeten, ghedestrueert offte verstreut wurde, loedt ende beseet dieselven testamentmeker den regent der Jesuieter collegie binnen die stadt van Loeven, credesdoem van Ludick, gephundeert synde, ende tot den behoeffe deszelven collegie, eyn erffjaerrent van 48 kaysers Carolus gulden, te weten 20 ghefaluyrde brabantz stuver otte 23 en halven loepende brabantz stuver, pagament binnen Nymeghen ghenge ende gheve wesende, voor elcken

Digitized by Google

Carolus gulden vurst gerekent, die welcken 48 Carolus gulden syn geassigneert, ende dieselve testamentmeker hefft staen ende gelden op zeker penden ende erven in einem besieghelde brieff, waerdoer dese testament offte uiterste wille doer gesteken offte getransfigheert is, procederende van den eerwardighen heeren Schepen tot Nymeghen met twee groenen sieghels ghesieghelt ende wesende van den datum te weeten: in den Jaere ons Heeren 1568 op guedes dach nae den Sonedach Esto mihi, den deerden dach des Monats Martii voerder ghespecificeert, Ende dat tot onderhaldinghe der armen studenten deszelven geselschap der voersz. Jesuiten collegien binnen die stadt van Cuelen offte, inghevalle dat die Jesuite collegium van Cuelen verjaecht, verstoeten, ghedestruert offte verstrewt wurde, leeth ende besets dieselve testamentmeker die voorz. legatum tot onderhaldunghe der armen studenten desselven geselschap der Jesuiten Collegium binnen dier voorz. Universiteit offte die stadt van Loeven, Creeszdom van Ludick; Ende ingefalle dat die Jesuiten Collegie van Loeven oeck verjaecht, verdestruert offe verstoeten wurde, soe sall dat voorz. legatum kommen ende succederen ofte vervallen op die naeste Jesuiten Collegium daer by gefundeert synde offte wesende, tot den behoefft ende onderhaldinghe voorz. Ende offte die naeste Jesuite Collegium oeck gedestruerdt offte verjaecht wurde, soe sal dese voorz. legatum allen tydt vallen, succedeeren ende aensterven op die naeste Jesuiten Collegium daarby weesende, tot ten behoeff ende onderhaldinghe voorz. ghelick dieselve testamentmeker oeck daer toe specialick ten effect voorsz. leeth ende beseth. Ende deese testamentmeker en hefft deese voorsz. legatum nyet ghelaeten tot ten effect ende eyndt, dat hy et heedt met syn bruders, susters, vrunden, haet ende nyet offt twist, tweedracht offt tweespalt gehadt, offte noch hebben wilte,

Digitized by Google

Mar dieselve testamentmeker hefft specialick angesehn dat Godt de Heere hefft syn bruders, susters ende vrunden goets ghenoech verleent om te leven sondder deese syns testamentmekers guederen ; Ende oeck daerome dat hy testamentmeker hefft willen volghen den raedt ende Consilium Christi, Matthaei ahn neghentienste gheteykent ende geschreven ; Ende oeck dat arme studenten studerende in die Voersz. Collegie muechte vroeme voerstanders ende vurvechters des Christendoems syn, Wellich nu in deser tydt der ketteryen is alder meeste noedich. Ende ingevhalle dat des testamentmekers vrunden willen redimeren die voorsz. rent, aengesyn dat mar lueszpacht en is, moeghen die allentydt redimeeren. Mar die voorsz. Jesuiten Collegium, die alsullicke gelt ontfangen zal van die redemptien, sal schuldigh syn die selve penningen wederoeme aen te leggen tot einen anderen rent, ten effect des onderhalts der armer studenten als voorsz is. Ende omme deese syn testament ende uytersten willen te vollebrenghen, vollevuyren ende uytterichten, soe hefft die voersz. testamentmeker verkoeren, verordineert ende ghedeputeert voer syn excutoir ende testamentuer, den ehrwahrdighen gelehrthen ende aendachtigen Heeren ende meester Franciscum Costerum doctoer in der Godtheyt ende deszr tydt provinciaell der Collegien der Jesuiten in Nederlant. Ende ingevahllt dat die seelve heer ende meester Frans storff, offt van leven ter doodt queemt voer den testamentmeker, wilt die selve testamentmeker hebben, verordineert ende deputeert voor syn executoir des voersz. testaments allentydt den Provinciaell dan in dem leven synde des voorsz. Jesuiten Collegien in Nederlant; Gevende dem voorsz. executoer macht ende auctoriteit hem van recht ende alde loeffelicke gewoonten toustaende offte toubehoerende. Dit is dat testament offte lesten wille des voerz. heer ende

Digitized by Google

meester Henrick testamentmeker, welcke hy willt ende begehrt van machten ende crachten te weerden als voersz. steyt, gehalden ende vollenvuert te hebben nae recht offte alde gheloeffelicke ghewoenten van testamenten offte codicellen offte uyterste willen offte donatien, die gheschyen tuschen die levenden offte oersaeken des doots, offte in eenighe betere maniere dat die lesten willen der gheynre die afflivich weerden, van weerden ende crachten offte machten syn en blijven. Nyet wederstaende offte hyrinne vergheeten offte achterghelaeten moechten syn eenighe puncten, hoecheyden offte solemniteiten nae de geestlicke offte werdtlicke rechten daertoe in cenigher maniere schuldick ende behoerlick syn te gheschyede, sonder argelist ende listighe loese vonden, beheltelick alle tydt dese syn testament offte lesten wille te moeghen meerderen, te minderen, te veranderen, te wederroepen in eynen deyl offte in altemael, so deck ende menichwerff hem dat in synem leven believen sall, Ende anders als in een beter forme. Op ende van welke saeken ende punte voersz. die voerz. heer ende meester Henrick testamentmeker begheerde ende hyesche van my Notaris under beschreven ein offte meer oepenbaere Instrument offte Instrumente ghemaeckt te hebben ende met mynen gewoenlicken teiken gheteykent te hebben, ghelyck als hy testamentmeker oeck deese syn testament offte uyterste wille met syn eighen handt met my Notaris onderschreven hefft, getheykent ende met synen eighen ghewoenlike syegel offte signet ghesegelt; dit is aldus geschyet in den woonhuyse des eerweerdighen Heer ende meester Richalt van Merode, licentiaet in bieden rechten ende deeken der collegiats kerke onser liever Vrowen binnen die stadt van Maestricht, in de vryheit derselve kerken staende, in dem jaere Indictie, maent, dach, ure ende pontificatien boven ge-

Digitized by Google

schreven; daer waeren by over ende aen dieselve heer ende meester Richalt deeken, ende heer Chyelis Copis, Capellaen derselver kerke, als gheloeffelicken ghetuygen hyer toe geroepen sonderlinghe ende ghebeden.

Inde want Ick Anthonis Hoghen, clercq des creeszdoems van Ludick, ghemeyne ende oepenbaere uyt pausselicker en keyserlicker autoriteyten, en des eerwaerdighen hoeff van Ludick geschworen notaris ende der stad Maestricht commissaris van weghen ons ghenadigsten Heere, Heere Gerart van Groeszbeeck, doer Godts gratien bisschop van Ludick etc. tot den voersz. testament ende uytersten wille ende alles gheens wasz voorsz is metten voorsz gethuygen persoenlick bens bye ende aen ghewest, daerome hebbe ick dese oepenbare Instrument ghemaeckt ende mit myenen ghewoenlichen naeme ende toenaeme undertheykent ende ghepubliceert, In ghetuighenisse des gheens was voorsz is, verzocht ende specialick gherequireert.

Ant. Hoghen nts en Commissaris.

Ego Henricus Dionysius attestor hanc esse meam extremam voluntatem, quam ab omnibus meis hæredibus desidero servari inviolatam illibatamque.

(Archief der Sociëteit te Nymegen).

NB. Van dit testament vindt men melding in de *Hist. S. J. ad Rhen. inf.* p. 127 in de volgende woorden: »Res familiaris (Collegii Colon.) ut ut nuper ex Henrici Dionysii patrimonio et Jacobi Horstii beneficentia recreata, ita tamen tot inter alumnos etiamnum jacebat, ut magna opus est pecuniæ vi, quæ afflictam erigeret (tz)".

(tz) P. Henr. Dionysius auxerat fortunas domesticas anno 1568 annuo 48 florenorum censu ex patrimonio; et D. Jacobus Horstius eandem sublevavit eodem anno gravi onere; quando annuam 24 dalerorum pensionem (quam 600 daleris ante annos aliquot a nobis emerat, ut consanguineis Coloniæ studentibus impenderetur), summâ plane condonatâ, liberaliter extinxit. 55

Digitized by Google

PIÈCES CONCERNANT
LES TROUBLES DU 16e SIÈCLE,
DANS LE PAYS DE LIMBOURG.

Dans l'un des volumes de la *Revue trimestrielle* pour 1856, M. Ch. Rahlenbeck a tracé le tableau général du *Protestantisme* dans le pays de Limbourg ; les pièces suivantes, copiées dans les Archives du Royaume à Bruxelles, nous feront connaître quelques détails de l'histoire des troubles religieux du 16e siècle dans le même pays ; elles nous donnent le nom des principaux séditieux, et nous communiquent en même temps le régistre de leurs différents méfaits aux yeux du gouvernement Espagnol. Je profite de l'occasion offerte par les *Publications de la Société* pour leur donner la publicité qu'elles demandent dans notre âge de recherches historiques, si avide des moindres détails, qui se rattachent à cette grande époque.

J. VAN VLOTEN.

I.

Les faicts accusatoriaulx contre les sectaires de Limborch, Balen, Eupen, Waelhoren, et Kettenys.

28 Julij, anno xve lxvii, à Limborch.

Passé environ ung an sire Lenaert *Phoka*, chapelain de *Limborch* a commencé à laisser la messe, s'excusant publiquement dedans l'église, qu'il avoit si longuement abusé les bonnes gens, priant de ce mercy, disant qu'il sentoit en son cœur qu'il avoit reçu le sainct Esprit et

Digitized by Google

qu'ils debvoient estre joeulx avecque luy du don qu'il avoit reçu commençant de là en avant la doctrine de Calvinus.

Quelque temps après, environ l'iver, au mois de Septembre, a esté arreté et mené en ceste ville Mr Franchois le *Joing* (le celèbre Junius) aussi prescheur, par Jehan *Flacquin*, bourgeois de *Herve* assisté avec Jacob *Meeus* demeurant à *Daelhem* sous cette ville, fils d'ung eschevin d'icy.

Comme le dict Mre Franchois estant venu à *Herve*, a voulu préscher illecque dedens l'église, veullant avoir ouverture d'icelle, ce que luy a esté refusé, ainsi a par les bons et catholiques esté enchassé delà, et a esté par aulcungs Calvinistes mené a ceste ville, où il s'est présenté pour estre accepté comme prescheur, et pour ce que du commencement il ne fust accepté, il est allé hors de la ville de *Herve* au lieu nommé *Gestysteirdie*, distant une demy lieue de *Herve*; et après le sermon est retourné ledict Franchoys à la maison de Anthoine *Belhomme* à *Herve* susd., où s'estant mis à table est venu le lieutenant de *Limborch*, faisant sonner la cloche pour apprehender le dict Mre Franchois et les siens; quoi voyant ils se sont mis en fuite deça et delà.

Item que le dict Mre Franchois estant enchassé de *Herve* a esté mené de rechef en ceste ville avecque grande compagnie, asçavoir de xl ou l personnes, comme l'on dict, tant bourgeois que villageois, entre lesquels estaient Winquen *Robbert*, ledict Jacob *Meeus*, Henry *Max* demeurant tous trois à *Daelhem* et Thierry *Blancheteste* aussi demeurant illecques. Que ledict Franchois a esté premièrement logé à la maison dudict Wynant, et après à la maison dudict Thierry *Blancheteste* et de là est venu loger dedans la ville à la maison Giele *Jehan Giel*, où il est demeuré jusques au bon vendredy dernier passé, qu'il s'est absenté, craignant estre apprehendé.

Digitized by Google

PIÈCES CONCERNANT
LES TROUBLES DU 16e SIÈCLE,
DANS LE PAYS DE LIMBOURG.

Dans l'un des volumes de la *Revue trimestrielle* pour 1856, M. Ch. Rahlenbeck a tracé le tableau général du *Protestantisme* dans le pays de Limbourg ; les pièces suivantes, copiées dans les Archives du Royaume à Bruxelles, nous feront connaître quelques détails de l'histoire des troubles religieux du 16e siècle dans le même pays ; elles nous donnent le nom des principaux séditieux, et nous communiquent en même temps le régistre de leurs différents méfaits aux yeux du gouvernement Espagnol. Je profite de l'occasion offerte par les *Publications de la Société* pour leur donner la publicité qu'elles demandent dans notre âge de recherches historiques, si avide des moindres détails, qui se rattachent à cette grande époque.

J. VAN VLOTEN.

I.

Les faicts accusatoriaulx contre les sectaires de Limborch, Balen, Eupen, Waelhoren, et Kettenys.

28 Julij, anno xvc lxvii, à Limborch.

Passé environ ung an sire Lenaert *Phoka*, chapelain de *Limborch* a commencé à laisser la messe, s'excusant publiquement dedans l'église, qu'il avoit si longuement abusé les bonnes gens, priant de ce mercy, disant qu'il sentoit en son cœur qu'il avoit reçu le sainct Esprit et

Digitized by Google

qu'ils debvoient estre joeulx avecque luy du don qu'il avoit reçu commençant de là en avant la doctrine de Calvinus.

Quelque temps après, environ l'iver, au mois de Septembre, a esté arreté et mené en ceste ville Mr Franchois le *Joing* (le celèbre Junius) aussi prescheur, par Jehan *Flacquin*, bourgeois de *Herve* assisté avec Jacob *Meeus* demeurant à *Daelhem* sous cette ville, fils d'ung eschevin d'icy.

Comme le dict Mre Franchois estant venu à *Herve*, a voulu préscher illecque dedens l'église, veullant avoir ouverture d'icelle, ce que luy a esté refusé, ainsi a par les bons et catholiques esté enchassé delà, et a esté par aulcungs Calvinistes mené a ceste ville, où il s'est présenté pour estre accepté comme prescheur, et pour ce que du commencement il ne fust accepté, il est allé hors de la ville de *Herve* au lieu nommé *Gestysteirdie*, distant une demy lieue de *Herve*; et après le sermon est retourné ledict Franchoys à la maison de Anthoine *Belhomme* à *Herve* susd., où s'estant mis à table est venu le lieutenant de *Limborch*, faisant sonner la cloche pour apprehender le dict Mre Franchois et les siens; quoi voyant ils se sont mis en fuite deça et delà.

Item que le dict Mre Franchois estant enchassé de *Herve* a esté mené de rechef en ceste ville avecque grande compagnie, asçavoir de xl ou l personnes, comme l'on dict, tant bourgeois que villageois, entre lesquels estaient Winquen *Robbert*, ledict Jacob *Meeus*, Henry *Max* demeurant tous trois à *Daelhem* et Thierry *Blancheteste* aussi demeurant illecques. Que ledict Franchois a esté premièrement logé à la maison dudict Wynant, et après à la maison dudict Thierry *Blancheteste* et de là est venu loger dedans la ville à la maison Giele *Jehan Giel*, où il est demeuré jusques au bon vendredy dernier passé, qu'il s'est absenté, craignant estre apprehendé.

Digitized by Google

Que le dict Franchois dès qu'il est venu à *Daelhem* a commencé à prescher dedans l'église de *Limborch* , et l'a continué jusques a sa dicte fuyte. Et le dict Lenaert a presché après l'absence dudict Franchois dedans la dicte église encore quatre ou V jours , de sorte qu'il preschait encore durant les festes de Pasques , mais n'a presché dès que Franchois avoit commencé jusques a sa fuite , dedans l'église de *Limborch*, mais a presché hors de la ville à *Bilsteyn*, estant une chapelle de *Limborch* dessous *Limborch*.

Eupen, *Balen*, *Kettenys*. Dat omtrent den tyde, dat Lenaert de meeste verlaten hadden (als boven) tot *Uypen* is geweest een predicant, wesende een jonck priester genoempt Here Jan *Vlach*, die oyck die messe verlaten ende gepredickt die calvinisterye; welcke uyt vrese van geaprehendert te worden is gaen loopen.

Dat nae desen, ende nyet lang daernae, is tot *Uypen* gecomen een andere vremde predikant genaempt m^r Jan *La Bruicken*, spreckende Nederlantsche tale, diewelcke daer gestellt is by die nabueren offte ingesetenen van *Uypen*, die de getuygen sullen moeghen specificeren, diewelcke oyck verloopen is van *Uypen* tot paesschen ll., gelyck die bovengenoempde Franchois, vreesende geapprehendeert te moegen wordén, mit dien dat die stadhouder trechten gepleecht hadde binnen *Limborch*.

Dat daernae die pastoir van *Baelen* dien d'Abt van *Cloosterrade*, soe men verstaet, tot *Baelen* gestelt heeft, wesende eenen van synen religieusen, genaempt Heer Willem van *Lommersen* (1), naedien hy veel jaeren daer

(1) Ce curé dont le véritable nom était Guillaume *Florin* était probablement natif de *Lommersem*. Il s'est reconsilié avec son abbé et avec l'église dans le courrant de la même année et mourut le 14 Déc. 1567. Voyez. Ernst. *Hist. du Limb.* VII p. 123 et Neujean *Notice Hist. sur l'abbaye de Rolduc* p. 64. *Note de la réd.*

Digitized by Google

pastoer geweest hadde, heeft corts voor paschen l.l. oyck die messe gelaten ende begonst die calvinisterye te precken, ende het nachtmael op die maniere van die calvinisten geadministreert, die oyck zekeren tyt nae pacschen verloopen is, hebbende die calvinisterye gepreekt, alsoewel tot *Eupen* als tot *Balen;* maer *Bruicken* en hadde niet gepreekt dan tot *Uypen* ende *Limborch*.

Dat tot *Kettenis*, in den lande van Limborch, by *Uypen*, is geweest een jonck priester, genoempt Heer *Nyst*, geboren in Lonssen, wesende bruer van den voirs. Heer Jan *Vlach*, die daer oeck die calvinisterye heeft gepreekt allet verleden jaer, ende is oeck vertrocken gelyck alle d'andere.

Dat tot *Uypen*, *Kettenis* ende *Lonssen* noch heeft die calvinisterye gepreekt ende het nachtmael gehouden gelyck die andere voergenoempde, genaempt Heer Claes *Panckaert*, hebbende voertyden geweest die cappellaen van *Sombreff*, diewelcke oyk die messe heeft verlaten ende die calvinisterye aenveert, als boven.

Dat in September l.l. als de stadhouder was gereyst nae *Uypen* om *Labruicken* te vanghen, hij deponent (Lambrecht van *Hoekelborch* , manschrijver van den leenhove alhier) is gegaen ter bruylofte tot *Baelen*, en comende tusschen dag ende nacht (tot Daelhem) int huys van Henne *Meys*, laeckenverkooper om daer te logeeren, ende oeck dat die poert toe was, ende als hij geseten was omtrent een veerdel van der ure, toe quam daer inne Pierre *Blancheteste*, borger ende Wynken *Robert*, herbergier, Jacop *Meeus* alias *Gens*, met bussen ende staven, vragende wat hy daer soe spaede te doen hadde; waerop hy antwoorde, dat hy niemanden iet en misdede gelyk sy sagen. Waerop Wyncken seyde: Ghy sult met ons desen nacht op de waecke gaen ende waecken, soe wel als wy doen. Waerop hy deponent vraechde: uyt wat oersake? Daerop sy seyden,

Digitized by Google

ulieden Kemerlynck heeft gesacht, dat eer ses weecken sy souden een ander syen geschieden, ende u jonker der stadhouder is daer affgereden met negen of X dieners te peerde ende te voete; wy en weeten nyet wat hy in meyninghe is te doene, noch waerop dat hy wilt; ghy moet ons seggen, waer dat hy is? Waerop hy seyde: ik comme van de bruyloft, ick en weete van syne dinghen niet, waerom en vraegdyt hem nyet selver? Al wist ick 't, ick en soude 't Ul. nyet seggen. Dewelcke horende seyden: Soe sulste met ons op die waecke gaen ende waecken desen nacht, alsoe wel als wy; ende met dyen leyden sy hem op de waecke, die gehalden worde aen de brugghe int Steynen huys te *Daelhem*, daer hy dyen nacht tegen zynen danck moest blyven, nyettegenstaende dat hy borghe pretendeerde te stellen (1).

II.

Sentences contre les habitants de Limbourg.

XXI Mai 1569. Contre Renier Ratloe.

Veu par Monseigneur contre Renier *Ratloe* naguères mayeur de la ville de Limbourg, adjourné. Chargé d'avoir tenu la cène calvinistique et esté le principal deffendeur et protecteur des ministres et prédiçants sectaires venus prescher leur faulces doctrines audit *Limburg*, lesquels il y avoit fait venir et mandé et s'estant pour ce retiré hors dudict pays de par deça; se trouve depuis au camp du prince d'Oranges, chief des rebelles contre sa Majesté et y porte les armes contre Sa dicte M^té^. Veues etc. Son Ex^ce^ bannyt le dict ajourné et confisque tous ses biens. Faict à Bruxelles le XXIe jour de May 1569. — Par

(1) Archives de l'État. Liasses non classées.

Digitized by Google

ordonnance : J. de la Torre. Prononché le XXe jour de May l'an susdict.

»XI juin , xxxiij condamnés.

Veu par Monseigneur. Contre Léonard *Phoka* le vieux et le jeune , Me Frans de *Joing* , Jehan Godefroy , Anthoine *Mulcka* , Henry *Blancheteste* , Gielet de *Heynemont* , Jehan de la *Straet* , Caris et Herman *Huesche* , Pieter de la *Sleyde* , Ernoult *Berloquam* , Jehan *Waldoir* serviteur qui fust à Caris *Huesche* , Pierre le jeune *Sleyde* , Henri de Barre alias de *Joffeyt* , Charles de *Muquon* , Jehan le *Chapplier* , Joris le vieux *Hasse* , Godefroy *Collé* , Baudu-win *Gillet* , Gillet fils du jeune *Gillet* , Gigot *Grégoire* , Toussaint *Voncken* , Guillaume *Gerveau* , Jehan *du Mont* l'ainé et le jeune , Querin *Giget* , Pirotte *Pirot* , Wynants fils de Jehan *Strat* , Martin *Julet* , Henry le *Hasse* , Jaspar *Laidcueur* et Jehan fils de gros Jehan tous de la ville de Limbourg. — Chargez à scavoir ledit Eernoult *Berloquan* , Jehan *Waldoir* , Pierre le *Jeune* , Jehan le Chapplier , Godefroid *Collé* , Toussaint *Voncken* , Jehan du *Mont* , le jeune , Pirotte *Piroy* , Martin *Gielet* , Jehan Godefroi et Antoine *Mulcke* d'avoir esté les principaulx chiefs des sectaires et autheurs des désordre et nouveletés advenues à la dicte ville au faict de la religion. Et Herman *Huis-sche* , Henry de *Barre* , Jehan de *Mont* l'ainé , Charles le *Mugnon* , Baudewyn *Gillet* , Gillet fils du jeune Gillet , Guillaume *Gerveau* , Quirin *Giget* , Wynant fils de Jehan *Straet* et *Laidcueur* estè au service du prince d'Oranges chief des rebelles contre sa dicte Majesté. Et ledict Jehan de la *Straet* , Caris *Huessche* , Pierre de la *Sleyde* , Joris le vieux *Hasse* , Giget *Grégoire* , Henry le *Hasse* , Leonard *Phoca* le jeune et Jehan fils de groch Jehan , d'avoir tumultué et eulx portez pour séditieux et mutins en la

Digitized by Google

ulieden Kemerlynck heeft gesacht, dat eer ses weecken sy souden een ander syen geschieden, ende u jonker der stadhouder is daer affgereden met negen of X dieners te peerde ende te voete; wy en weeten nyet wat hy in meyninghe is te doene, noch waerop dat hy wilt; ghy moet ons seggen, waer dat hy is? Waerop hy seyde: ik comme van de bruyloft, ick en weete van syne dinghen niet, waerom en vraegdyt hem nyet selver? Al wist ick 't, ick en soude 't Ul. nyet seggen. Dewelcke horende seyden: Soe sulste met ons op die waecke gaen ende waecken desen nacht, alsoe wel als wy; ende met dyen leyden sy hem op de waecke, die gehalden worde aen de brugghe int Steynen huys te *Daelhem*, daer hy dyen nacht tegen zynen danck moest blyven, nyettegenstaende dat hy borghe pretendeerde te stellen (1).

II.

Sentences contre les habitants de Limbourg.

XXI Mai 1569. Contre Renier Ratloe.

Veu par Monseigneur contre Renier *Ratloe* naguères mayeur de la ville de Limbourg, adjourné. Chargé d'avoir tenu la cène calvinistique et esté le principal deffendeur et protecteur des ministres et prédiçants sectaires venus prescher leur faulces doctrines audit *Limburg*, lesquels il y avoit fait venir et mandé et s'estant pour ce retiré hors dudict pays de par deça; se trouve depuis au camp du prince d'Oranges, chief des rebelles contre sa Majesté et y porte les armes contre Sa dicte M^té^. Veues etc. Son Ex^ce^ bannyt le dict ajourné et confisque tous ses biens. Faict à Bruxelles le XXIe jour de May 1569. — Par

(1) Archives de l'État. Liasses non classées.

Digitized by Google

ordonnance : J. de la Torre. Prononché le XXe jour de May l'an susdict.

»XI juin , xxxiij condamnés.

Veu par Monseigneur. Contre Léonard *Phoka* le vieux et le jeune , Me Frans de *Joing* , Jehan Godefroy , Anthoine *Mulcka* , Henry *Blancheteste* , Gielet de *Heynemont* , Jehan de la *Straet* , Caris et Herman *Huesche* , Pieter de la *Sleyde* , Ernoult *Berloquam* , Jehan *Waldoir* serviteur qui fust à Caris *Huesche* , Pierre le jeune *Sleyde* , Henri de Barre alias de *Joffeyt* , Charles de *Muquon* , Jehan le *Chapplier* , Joris le vieux *Hasse* , Godefroy *Collé* , Baudu-win *Gillet* , Gillet fils du jeune *Gillet* , Gigot *Grégoire* , Toussaint *Voncken* , Guillaume *Gerveau* , Jehan *du Mont* l'ainé et le jeune , Querin *Giget* , Pirotte *Pirot* , Wynants fils de Jehan *Strat* , Martin *Julet* , Henry le *Hasse* , Jaspar *Laidcueur* et Jehan fils de gros Jehan tous de la ville de Limbourg. — Chargez à scavoir ledit Eernoult *Berloquan* , Jehan *Waldoir* , Pierre le *Jeune* , Jehan le Chapplier , Godefroid *Collé* , Toussaint *Voncken* , Jehan du *Mont* , le jeune , Pirotte *Piroy* , Martin *Gielet* , Jehan Godefroi et Antoine *Mulcke* d'avoir esté les principaulx chiefs des sectaires et autheurs des désordre et nouveletés advenues à la dicte ville au faict de la religion. Et Herman *Huis-sche* , Henry de *Barre* , Jehan de *Mont* l'ainé , Charles le *Mugnon* , Baudewyn *Gillet* , Gillet fils du jeune Gillet , Guillaume *Gerveau* , Quirin *Giget* , Wynant fils de Jehan *Straet* et *Laidcueur* estè au service du prince d'Oranges chief des rebelles contre sa dicte Majesté. Et ledict Jehan de la *Straet* , Caris *Huessche* , Pierre de la *Sleyde* , Joris le vieux *Hasse* , Giget *Grégoire* , Henry le *Hasse* , Leonard *Phoca* le jeune et Jehan fils de groch Jehan , d'avoir tumultué et eulx portez pour séditieux et mutins en la

Digitized by Google

dicte ville. Et led. Henry *Blancheteste* et Gillet de *Heynemont* esté crées et constitués archiers et surveillants desd. sectaires. Et le dict Henry *Blanchstéte* oultre a reçu le predicant sectaire en sa maison et le dict *Heynemont* entretenu led. predicant longtemps en sa maison. Et le dict Leonard *Phoka* le vieu et Me Frans *de Joing* esté ministres et prédicants de la faulse doctrine de Calvin. Et le dict Guillaume *Gerveau* outre a charge d'avoir esté un des députez pour cueuller l'argent pour le subside du consistoire illecq. Jehan *Waldoir* aidé a violer l'église de *Limborch* et ledict Jehan *Godefroy*, Antoine *Mulckeau*, Henry *Blansgteste* et Arnoult *Berloqueau* esté officiers audict consistoire et tenu la cène et ledict Joris de *Hasse*, Jehan *Macku*, Jehan *Groet*, Jehan Leonard *Phoka* le jeune et Giget *Grégoire* tenu guet aux portes de la ville avecq armes avec les consistorians, Henry de *Hasse* retourné d'Anvers en la compaignie d'ung predicant sectaire, Martin *Gillet* et Jehan Godefroy avec sa femme reçeus avec ledict Henry *Blancsteste* la cène calvinistique et Caris *Huissche*, Jehan de la *Straet*, Gielet de *Heynemont*, Pierre de la *Sleyde* et Jehan *Godefroy* donné a diner en leurs maisons audict predicants sectaire et Arnoult *Berloquan* esté diacre dudict consistoire. Veues aussi etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hard et confisque leurs biens. — Faict a Bruxelles le vje jour de juny 1569. — Par ordonnance J. de la *Torre*. — Prononché le XIme jour de Juny l'an susdict.

XI juny 1569, xxv condamnés.

Veu etc. — Contre Thomas Henry *Moreau*, Jehan *Charlier*, Lambert Jehan *Mathieu*, Olivier *Dries*, Leonard Karl de *Landsenberghe*, Doncas *Peltser*, Houppe *Kratsemecher*, Neesen Dries, Thomas *Platbourse*, Claes *Bannelet*,

Digitized by Google

Thys *Loose*, procurer onder die hasse hieren, Cornelis Claus *Swarts*, Wintgen *Welter* alias *Boule*, Leonard *Spele*, Thielen *Heyne*, Jehan *Stale*, Welter *Kretse*, Christien van *Hallft* de *Eupen*, Pieter *Bart* de *Kettenis*, Nyes *Schroder*, Jacque *Mon* de *Kettenis*, Jehan *Tewis* sur Cheyd et Peter *Schomechere* de *Walhorn*, tous pays de Limbourg adjournés — chargés tous d'avoir esté des principaulx sectaires et causes des troubles dissencions et nouvelletés commises audicts quartiers de Limbourg. Veues aussi etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournes sur la hart et confisque leurs biens. — Faict a Bruxelles le VIIe jour de juiny 1569. Par ordonnance de son Excellence et signé de la *Torre*. Prononché le XIe de Juny l'an susdict.

XI juny 1569 xxiij condamnés.

Veu etc. — Contre Antoine *Beauhomme*, Me *Damen* chirurgien, Collart le pyffre, Lambert fils du grand Guillaume de *Sarafay* et Cornet son frère de *Herve*, Thomas *Francq* et Thomas *Schele* de *Balen*, Jehan *Brungen* et Jehan *Beyer* de *Musschemen*, Jehan *op de Locht*, Pontien Leonard *Eydthem*, Claesken *Leonarts* jeune fils, Leonard *Léonards*, Jehan fils de *Landsemberghe*, Jehan *Schouff* et Pontien *Kuyben* de *Stockheim*, Claes *Giez*, Jacques *Verken*, Hensken in den *Keyser*, Claes *Passchens*, Ercken *Chupper*, Arnold *Schappo*, Claes op *Cropsbergh*, de *Eupen*, Jacques Leonard *Meeus*, et Jehan Robert de *Walhorn* et *Kettenis*, tous pays de Limbourg. — Chargés tous d'avoir suivy le camp et parti du prince d'Oranges chief des rebelles contre sadicte Majesté. Veues aussi etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournes sur la hart et confisque leurs biens. — Faicte a Bruxelles le VIIe jour de juny 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché etc. le xj^e^ jour de juiny l'an susdict.

Digitized by Google

XI juny 1569, xiii condamnés.

Veu par etc. Contre Lambert Jehan Mathieu, Frambach *Huyl*, Arnolt fils de Henry *Desse*, Arnolt Robbert, Jehan *Raka*, Heyne *Renharts*, Rentjen *Baert* et Claes de schendre d'Eupen, Passchens Anne, Dries Schrynwerkers, et Wyntgen *Clotens* de *Nieubach*, et Jehan *Huissche*, drossart de *Walhorn*, tous pays de Limbourg — chargés a scavoir ledict Lambert Jehan *Mathieu* et Arnold fils de Henry *Desse* deulx d'avoir respectivament mis au service de feu Henry sire de *Brederode* et du comte Loys de *Nassau* frère et lieutenant du prince d'Oranges et chief des rebelles contre sa Majesté, ledict dernier au pays de Groeninge. Rentgen *Bart*, Claes de Schendre et Jehan *Hussche* d'avoir eulx portés fort rebelles et séditieulx contre le service de sa dicte Majesté, de sorte que led. Jehan *Hussche* aurait pour ce déposé de son estat de drossart et ledict Arnolt *Robert*, Jehan *Raka* et Heyne *Renharts* eulx constitués pleiges et repondans pour l'entretenement et alimentation des ministres et predicants sectaires, y ayans préschés et semé la faulse doctrine de Calvyn, et Frambach *Huyl* esté conducteur desdicts prescheurs et lesdicts *Paschens* Anne et Dries schrynwerkers dochters et Wyntgens *Clotens* d'estre infectés de la secte des anabaptistes. Veues aussi etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque tous leurs biens. — Faict à Bruxelles le viij juny 1569. — Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le XI juny de l'an susdict.

XV juny 1569. — Contre Woulf *Lents*.

Veu etc. Contre Woulf *Lents* de *Eupen* au duché de Limbourg adjourné, chargé d'avoir au temps des dicts troubles conspiré avec les aultres sectaires, contre le

Digitized by Google

magistrat et aultres bons catholiques et se déclaré ennemy des églises catholiques. Veues etc. son Excellence bannyt le dict adjourné sur la hart et confisque ses biens. Faict à Bruxelles le XVe jour de Juny 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le xxiij jour de juny l'an susdict.

XI Aout 1569, xix condamnés.

Veu par etc. Contre Waleramus et Jehan le *Bedon*, Jehan fils Hubert le cremer, Pierrot *Pierot* escrinier, Toussaint *Moreauqueu*, Cornet de *Julemont*, Jehan fils de Petit Thonis de *Limbourg*, Henry *Ongewasschen* de Duren, Bertrand *Broecquet*, Wyntgen *Schrynemaekere*, Guillaume *Quack*, Mre Jehan de *Lontze*, Mathys et Cornelis *Giere*, Maistre Nicolas *Pancquert*, Joncker Herman et Symon *Crummele*, Queryn *Huissche* et Deonysius *Schroeder* de *Walhorne* tous du pays de Limbouch — chargez a scavoir ledict Waleramus et Jehan le Bedon, Jehan fils de Hubert Cremer, Jehan le fils de petit Thonis, Henry Ongewasschen, Bertrand Broecket, Mathys Giere, Jonker Herman et Simon Crummel et Queryn Huissche d'avoir avec armes et forces soutenu les prédicants consistorians et sectaires, et ledict Pierrot Pierot, Cornet de Julemont et Jehan Wermer brisé les images, violé les églises. Cornelle Giere excité au temps des troubles et bris d'imaiges, tumulte en l'église dudict *Limbourg* au grand scandale des bons catholiques, et Toussain Moreauqueu, Wyntgen Schrynemaker et Guillaume Quack suivy la secte des Mennonistes et eulx faicts rebaptiser, et ledict Mre Jehan de *Lontzen*, Jehan et Nicolas *Panquet* esté ministres et prédicants de la novelle religion et par leurs presches seduict plusieurs simples gens et les attirés a leurs erreurs et faulces doctrines. Et Dyonisius Schroeder oy les pre-

Digitized by Google

sches des dicts prédicants et ministres. Veues etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le VIIIe jour d'Aougst 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le XI jour d'Aougst l'an susdict.

XI Aout 1569, lxiij condamnés.

Veu par Monseigneur. Contre Jehan et Anthoine le *Ducque*, Gaulthier fils de Jehan *Vos*, Jehan fils de Gielet *Lungar*, Claes *Bastin*, Jehan fils de Renier *Ratloe*, Baulduin fils de Herman *Gauthier*, Jehan le prestre, Walramus fils Nyel le maréschal, Andreu le Gronne, Thomas fils du brasseur, Henry fils de Franchoys le chapelier, Jehan le Cosset, Ernult de Collen le gendre Demphe Lauren, Lambert Balthar le jeune, Leonart fils de Jehan Nicolle, le fils Henry Barquet, Remy fils de Remy, Marcelis par de la le pont, Lambert fils de petit Lambert, Collet fils, le fils de Gauthier Fagar, Jaminet le *Meule*, Colin le fils *Mutse*, Jehan le moyne *Halloux*, Pierre *Lamponet* de *Halloux*, Servais *Ongewasschen*, Jehan *Besasse*, Henry *Brocquel*, Henry *Colpen*, Estienne gendre a Jehan *Charlier*, Collare *Levecque*, Arnoult *Badon*, Renger le *Glaesmaeker*, Nicolas fils de *Bolle*, Thomas *Schouf*, Jehan Smeyt le jeune, Mathys *Struve*, Lenart Piper le jeune, Arnolt *Rooscamp*, Peter *Welter* alias Wouters Peterken, Henry et Renier fils a Jurien, Wynant fils de Simon Welters, Querin fils de Cryne *Vorsters*, le fils Cornelis Fritse, Colart fils Claes *Mostart*, Joncker Willem van *Hirtze* alias *Lanscrone*, Leonard et Heyne *Huysche*, Jacques fils de Léonard Meus, Dyonisius Schroeder de *Walhorn*, Simon et Leonart *op die Locht* père et fils, Everard *Koilly*, Jehan *Warmen*, Andrien *Paequet*, Servais *Brolier*, Jehan Claes *Clantier*, le fils de Lambert der

Digitized by Google

Wou et Servais de *Bochmont* tous de la ville de Limbourg. Charchés tous d'avoir servy le prince d'Oranges chief des rebelles contre sa Majesté. Veues etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque ses biens. Faict à Bruxelles le VIII jour d'Aougt 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le XI jour d'Aoust.

XVII Septembre 1569, contre Bartholomé *Huissche* et Jehan *Brockel*.

Veu etc. Contre Bartholomeus *Huessche* et Jehan *Brockel*, manans du duché de Limbourg adjournés chargés a scavoir ledict Bartholomeus *Heussche* d'avoir convyé le predicant sectaire et le favorisé et entretenu en sa maison et ledict Jehan *Brocquel*, servy le prince d'Oranges contre sa Majesté. Veues etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le XIII jour de Septembre 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le xvii du mois et au susdicts (1).

III.

Sentences contre les habitants de Dolhain (Limbourg) et du comté de Daelhem.

XI Juin 1569, condamnés.

Veu etc. Contre Pierrot *Blancgsteste*, Henry *Mailhen*, Henry *Struersse*, Dries et Wyntgen *Roberts*, Thierry *Blancgteste*, Remy de Dolhain, Henry et Jacques *Heussche*, Jehan Simon Baudewin et Morice fils de Baudewin le drappier, Henry le cousturier, le jeune Schyne, Gilet Hubert Simon Demphe, Martin *Panheau*, Wauthier *Cherirey*, Jehan Lambert, Henry Welt le fils de Jehan de *Tey*,

(1) Archives de la chambre des Comptes N° 111.

Digitized by Google

Lambert le beaufils Ramey, Guillaume le Meus Hussche, Arnult et Jehan fils de Dries, Robert Colart fils de Wyntgen Robert, Querin le fils Phanen, Henry de *Joseit*, Lens a Pont et Hubert Cremer le jeune, tous de Dolhain pays de Limbourg adjournés, chargés a scavoir le dict Pierrot Blancsteste, Wyntgen Robberts, Jehan Simon Morice fils de Baudewin le drappier, Henry le coustu-rier, le jeune Schyne, Giellet Hubert, Martin *Panheau*, Wauthier *Chererey*, Jehan Lambert, Henry *Welt* le fils de Jehan de *Tey*, Guillaume le Meus, Heussche, Jehan fils de Dries, Robert et Henry de *Joseit* d'avoir esté des principaulx sectaires et causé les troubles, dissentions et nouvelletés commises au quartier dudict Limbourg, pour laquelle cause ledict Pierrot *Blanctest* estant lors bourgmestre a esté déposé de son estat et office et le dict Wyntgen Robert et Henry *Blancsteste* oultre ce chargés d'y avoir ammené les predicants, sectaires de *Herve* et iceulx logés en leurs maisons, et Henry de *Joseit* tenu la cène à la calvinistique, et ledict Thierry et Dries Robert esté commis pour recepvoir l'argent accordé pour soutenir le consistoire et entretenir lesdict prédicants et le dict Martin *Panheau* porté armes contre sa Majesté sous le prince d'Oranges, et Baudewyn fils de Baudewyn le drappier y esté ministre et predicant de la faulse doctrine de Calvin et icelle infecté plusieurs et ayant pour ce appréhendé a comis infraction de prison en la ville de Maestricht et ledict Henry *Mailheu*, Henry *Struesse*, Dries *Robberts* et Thierry *Blancsgstête* esté consistorians et créés anchiens ou surveillants desdicts sectaires, et Remy de Dolhain diacre dudict consistoire et en charge et superintendence des aulmones de leur commune et tenu iceulx consistorians ladicte cène, Henry et Jacques *Huissche*, Simon Dimphes, Lam-

Digitized by Google

bert le beaufils *Rumey*, Arnolt fils de Dries, Robbert Collart fils de Wyntgen *Roberts*, Querin le fils *Phanez*, Lents a Pont et Hubert Cremer suyvy le camp et party du prince d'Oranges chief des rebelles contre sa Majesté, et ledict Jacques *Huessche* oultre a fame d'avoir le premier amené ung prédicant sectaire a *Dalhain* audict Limbourg. Veu aussi etc. son Excellence bannyt les adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le VII jour de juny 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le XI jour de Juny l'an susdict.

XXVI Juillet 1569, xix condamnés.

Veu etc. Contre Jehan *Jaspar* dict *Lortye*, Guillaume le *Charlier*, Pierre beaufils de Thierry du *Bois*, Servais fils de Gervais, Joris de *Sorgnyes* jeune homme a marier, Henry fils de Henry de *Gobre* jeune homme à marier, Sandre fils de Leonard de *Blingnyes* et Emile fils de Gielet de *Souhet*, tous de *Trembleur*, Henry Leonart, Jehan Gerart, Henry fils de Jehan de *Mouland* et Jehan *Longhesse* tous de la ville de *Daelhem*, Herbier *Soyens* de *Planches*, Charles *Requiers* et Jehan fils de Jehan le *Hestroix* de *Mortiers*, Henry le Charlier et Anthoine Thomas de *Housse*, Leonart *Fredericq* dit Lenken de *Bernauwe* et Jehan Herman de *Bombais*, tous du pays d'*Oultremeuse*, adjournés, chargés a scavoir Jehan *Jaspar* d'avoir levé gens pour le service du prince d'Oranges contre sa Majesté et mesmes soy y mis depuis la defaicte de *Dalhen* jusqu'a présent, Guillaume le Charlier donné argent et mené plusieurs à prendre armes contre sa dicte Majesté, mesme se trouvé a diverses fois au camp dudict prince et soutenue un nommé *Erasme*, séducteur de la novelle religion et tenu assemblées et presches de la dicte reli-

Digitized by Google

gion en sa maison. Et les aultres dessus adjournés aussi servi à la defaicte dudict *Daelhen* et porté les armes contre sa dicte Majesté, mesmes ledict Leonard *Frederick* receu argent pour lever gens pour ledict prince. Veues etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le dernier jour de Juin 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le xxvie jour de juillet l'an susdict.

XXVI Novembre 1569. — Contre Frans *Repe* et Pierre *Hennens*.

Veu etc. Contre Frans *Repe* et Pieter *Hennens* du pays et comté de *Daelhem*, charges d'eulx de s'avoir mis et retirés au service du prince d'Oranges à sa dernière rebellion et emprince sur le pays de pardecha. Son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le 26 jour de Novembre 1569. Prononché au conseil de sa Majesté le son Excellence le dicte jour. Par moy signé *Pratz* (1).

IV.

Lettre de Messire Guillaume de Gulpen lieutenant drossard du duché de Limbourg au conseil des troubles.

XIX juillet 1569.

Messieurs. Comme est que plusieurs des bannys, fugitives et latitants sont habitant, fréquentant et demorant ici aux pays circonvoisins Limborch, comme le pays du ducq de Julier en la ville d'Aixhe et ailleurs, et de laquelle congrégation et sorte de gens pour poursuyvre toujours

(1) Chambre des comptes III.

Digitized by Google

leur malheur sy sont bandez avec armes et bastons par ensemble bien leur xxx à pied et à cheval, et sont mercredy dernier de la nuyet entrez au pays de Lymborch sur un quart de lieu prest de la ville de *Lymborch*, dont sont d'icelle compagnie appréhendés et tombés en ma part leur oncques cy-apres déclaréz, lesquels j'ai avec le mayeur et gens de la loy de *Limborch* faict examiner et d'un chacun à part entendus comme s'ensuyt. Premier de:

Mathieu *Hontseler* van *Brachelen*, natiff du pays de Julier, parmenthier, lequel at confessé avoir au dernier deseigne de prince d'Orange suivis ladicte armée parmy le pays de sa Majesté et jusques en France et en faisant son mestier sans avoir aultres gaiges ni entretenus, et estant le xii de ce mois arrivé avec son compaingnon appelé *Crutse Lemmens*, de *Collogne* jusques au village de *Beure*, appartenant au ducq de Julier et gissant au décertes et ont illecq trouvé un appelé Sperin de *Liége*, qu'a esté capitaine d'une enseigne d'infanterie de l'armée du prince, lequel avoit auprès de soy aulcun amasse de gens leur demandant si éulx n'estoient resollus de chercher avanture avec luy, a quoy eulx consentoient sans plus oultre entrequerir de leur entreprinse et prend sur la mort éternelle qu'il n'at eu connoissance de leur résolution.

Quérin *Huissche*, de *Kettenys*, natiff du pays de Limborch confesse avoir esté archier et de l'armée du prince d'Orange et passé avec icelle armée parmy le pays de sa Majesté jusques au Royaulme de France sans qu'il at jamais réçu aucun angelot ni sceu son traitement. Et comme qu'il estoit retiré de la dicte armée jusques au dedans de la ville d'*Aixhe* en son promenant lundy xii de juillé emprès ladicte ville le dict Sperin de *Liége* avecq

Digitized by Google

ses gens environ de XL, huyct a cheval soy approchèrent de luy en demandant s'il n'estoit résolu de guerer l'adventure avec eulx, à quoy il consentit, et leur suivoit jusques sur une lieue prest de Limborch, la ou illecq à l'adhortation de Henderick *Heussche* il s'en retourna; prenant sur la mort qu'il est tenus, qu'il ne scait aultre choise de leur secret et entreprinse.

Cruytze Lemmens de *Mechelen*, natiff du pays de *Withayme*, qui ja fut au comte de *Culenbourg*, et confesse avoir esté archier en l'armée du prince d'Orange et suyvi icelle jusques au dedans la ville de *Tongre*, ou il est demoré gissant malade et revenu avec le prénommé son compagnon, lundi XIIe de Jullié de Colongne, procurant capitaine et maistre pour servir, eulx ont trouvé au villaige de la *Beure* un appelé *Sperin* de Liége, auparavant capitaine au prince d'Orainge avec une trope de gens leur demandant si eulx estoient content de leur suyvre, car ils scavoient bonne aventure, à quoy il consenta sans plus avant demander et entendant sur le chemin que s'étoit pour appréhender quelque Seigneur, donc il s'en retourna et a aussi prins sur la mort perpétuelle qu'il ne scait aultre cas de leur faict ni de leur secret.

Hendrik *Heussche*, natiff de la bourgoserie de Lymborch at confessé avoir esté archier de l'armée du prince d'Orange et esté avec icelle parmy le pays de sa Majesté, dont il a délaissé ladicte armée en France et est venue emprès *Aixhe* et estant à la taverne au villaige de la *Beure* s'apparut à luy ung appelé *Sperin* de Liége luy remonstrant qu'il estoit adverty d'une bonne adventure, demandant s'il n'estoit content de hazarder avec luy, à quoy il consentoit sans enquerir plus oultre, et luy scavoit jusques au nombre de xxx a pied et huyct a cheval, et comme eulx estant sous une lieue prèst de Lymborch,

Digitized by Google

il requeroit sçavoir leur accord et appointement, et a quoy que eulx tendoient. Sur ce luy fut dict et déclaré que eulx vouloient aller apprehender l'abbé de *Beaufays*, gissant au pays de Liége et encore un bon marchant inhabitant du pays de Franchimont, appelé Mathieu *Hauxhe* de *Polleur*. Quoi entendant et de ce non content il at adhorté aulcuns de ces gens et se sont retiré arrière d'eulx et à leur dict retour apprehendé des paysans. Au surplus at aussy cognut avoir occis ung desdicts paysans à la mesme appréhension.

Léonard *Heussche* adolescent de environ xx ans natiff de pays de Lymborch confesse avoir par adhortation de son frère esté dedans le camp du prince d'Orange pour estre vivandier et at a ceste fin suyvis ladicte armée sans avoir reçu or ni argent. Et estant a cause de ce latitant préhendant, mardi XIIe de Jullé retourné jusqu'en la ville d'*Aixhe* il a rencontré sur le chemin ledict *Sperin* avec ses gens et leur at suivys quelque après a l'adhortation dudict Henderick retourné et esté prisonnier et prend a mort qu'il ne scait de leur faict aultre chose.

Messieurs consideré que je ne trouve encore nul sentence de ban rendu contre lesdicts apprehendés ni condamptnation passé je prens mon secours envers votre Magnificence en suppléant bien humblement qu'il plaise à votre Magnificence de me sur ce passer et donner ordonnance pour me en ceste scavoir conduire pour affin achever le service et playsir de sa Majesté auquel je désire employer ma vie, séant le Créateur auquel je supplie de continuer votre Magnificence en sa saincte grâce. De Limborch en Juillet le xix jour anno xv^c lxix. De votre Magnificence l'humble et petit serviteur Gylhem de *Gulpen*, leutynant de Limborch (1).

(1) Archives du conseil d'état et audiances.

Digitized by Google

V.

Sentence prononcée le 18 juin 1568 contre Steven Maens de Maestricht.

De prevost etc. Dat de voirs. Steven *Maens* de Geusen binnen de stadt van *Maestricht* seditieuselyck met geweer geassisteert ende hun nacht ende dach met groot gethier gevolgt soude hebben, turberende alsoe die gemeyn ruste derselver stadt, hebbende tot dyen de predicant *Kackhoeze* (1) met geweer geconvoyeert uyter voirs. stadt gebrocht, hem insgelyx vindende metten anderen Geusen ende seditieuzen, soe in de beroerte ende commotie, die sylieden op die merckt aldaer hebben voirtsgekeert, als in St Mathyskercke ten tyde sylieden aldaer monstre passeerden (2). De voirs. Provost by adres van den raedt van zynder voirs. Majesteit heeft van weghen van den voirs. hove den voirs. Steven *Maens* gecondemnert en condemnert mits desen om geexcecuteert te wesen metter stroppe, confisquerende zyn goet tot proffyt van synder Majesteit. Aldus prononcheert in de stadt van Brussel den xviii Juny 1568.

---

(1) Ce ministre est probablement Herman *Stuycker* de Zwol, qui portait dans ces contrées le surnom de *doctor stercorius*. Un ministre du même nom a prêché aux portes de Venlo. Voyez CHAPEAUVILLE *Gesta pont. Leod.* III p. 423 et *Publ.* etc. du Limb. VII p. 254. *Note de la réd.*

(2) Voyez Annuaire de Maestricht de 1829 p. 131.

Digitized by Google

Digitized by Google

Dit vynst: hayt laitten maken
Int Jaer m.c.c.c.c.c.c.

Arnt Schuil en elsy huysvrouw
en 1 Jair.

Digitized by Google

VERSCHEIDENHEDEN

BETREKKELIJK

Walhorn, Kloosterrade, Venlo, Roermond, Meijel, Geijsteren, Gulpen, Vijlen en Simpelveldt.

WALHORN.

Het venster, waarvan wij hier eene afbeelding geven, is een overblijfsel van oude glasmalerij, genomen uit de kapel van O. L. Vrouwe in de kerk te *Walhorn* (voormalig Limburg). Het vertoont, in levensgrootte, aan den eenen kant Arnold *Schuyl* met zijne vrouw, en aan den anderen hunne twee kinderen: Wijnand en Maria, allen geknield en in biddende houding. Wijnand houdt tusschen zijn zaâmgevouwen handen een rozekrans. De vader is in riddergewaad, de moeder en de kinderen in de dracht van hun tijd. Op den voorgrond rust het wapenschild der familie van Walhorn, zijnde een dwarsbalk van goud in een veld van keel, tusschen zes gouden merletten zonder bek of poot; op den helm een stierskop van keel met horens van goud. Het onderschrift luidt: »Dit venster heeft laten maken Arnt Schuil en Elisabeth zijne huisvrouw in 't jaar vijftienhonderd en een jaar".

Het ridderlijk geslacht der Walhorn, dat in de leenregisters van het Munster te Aken, veelvuldig voorkomt, schijnt omstreeks de laatste helft der 15 eeuw, in den manstam, te zijn uitgestorven; althans namen te dezer tijde de gebroeders Arnold en Wijnand Schuil, respec-

Digitized by Google

Dit vynst: hayt laitten maken
Int Jaer m.c.c.c.c.c.c.

Arnt Schuil en elsy huysvrouw
en 1 Jair.

VERSCHEIDENHEDEN

BETREKKELIJK

Walhorn, Kloosterrade, Venlo, Roermond, Meijel, Geijsteren, Gulpen, Vijlen en Simpelveldt.

WALHORN.

Het venster, waarvan wij hier eene afbeelding geven, is een overblijfsel van oude glasmalerij, genomen uit de kapel van O. L. Vrouwe in de kerk te *Walhorn* (voormalig Limburg). Het vertoont, in levensgrootte, aan den eenen kant Arnold *Schuyl* met zijne vrouw, en aan den anderen hunne twee kinderen: Wijnand en Maria, allen geknield en in biddende houding. Wijnand houdt tusschen zijn zaâmgevouwen handen een rozekrans. De vader is in riddergewaad, de moeder en de kinderen in de dracht van hun tijd. Op den voorgrond rust het wapenschild der familie van Walhorn, zijnde een dwarsbalk van goud in een veld van keel, tusschen zes gouden merletten zonder bek of poot; op den helm een stierskop van keel met horens van goud. Het onderschrift luidt: »Dit venster heeft laten maken Arnt Schuil en Elisabeth zijne huisvrouw in 't jaar vijftienhonderd en een jaar".

Het ridderlijk geslacht der Walhorn, dat in de leenregisters van het Munster te Aken, veelvuldig voorkomt, schijnt omstreeks de laatste helft der 15 eeuw, in den manstam, te zijn uitgestorven; althans namen te dezer tijde de gebroeders Arnold en Wijnand Schuil, respec-

Digitized by Google

tievelijk getrouwd met Elisabeth en Maria, dochters van Herman van Walhorn, huns schoonvaders wapen aan en voegden diens naam bij den hunnen.

De familie Schuil, die vanoudsher tot de ridderschap van het voormalig Hertogdom Limburg behoorde, was tevens beërfd in het graafschap Daelhem, alsmede in het tegenwoordige Hertogdom Limburg, waar zij, ook thans, nog verwantschap aanwijst.

Jonker Arnold Schuil gehuwd met Elisabeth *Putisken* van Limburg, verhief (10 Juni 1418) zijne leengoederen aan het Munsterstift te Aken. Zijn eenige zoon Peter trouwde, omstreeks 1460, met Maria van *Rotschen*, erfdochter der burcht van dien naam; en volgens Quix *(Kreis Eupen)* huwde hij, (wellicht in 2de huwelijk) met de dochter van Johan *Preys*, schepen van Limburg.

Peter Schuil had met Maria van Rotschen de volgende kinderen:

1° Walraf, Heer van Rotschen, als jongman gestorven.

2° Gertrudis.

3° Johan, ongehuwd, verhief den 2 Augustus 1494, na dood zijns vaders, diens leengoederen aan het stift te Aken.

4° Arnold, gehuwd met Elisabeth, oudste dochter van Herman van Walhorn.

5° Wijnand, Vorstmeester of Houtvester van het Hertogdom Limburg, gehuwd met Maria, jongere dochter van Walhorn, die hem geene kinderen schonk.

6° Peter, getrouwd met Johanna *Lontsen*, erfdochter des huizes *Holsit*, dat hij te leen verhief, 10 Juni 1512, ten overstaan van Adam van Bongart, kanunnik, Johan Proist en Willem van den Wambach, leenmannen van het stift te Aken.

Arnold Schuil van Walhorn en zijne vrouw Elisabeth schenkers onzer vensterruit, hadden twee kinderen: Wijnand

Digitized by Google

en Maria. Deze kreeg ten huwelijk Leonard Heer van *Cronenberg*, een kasteel bij Henri-Chapelle.

Wijnand Schuil van Walhorn, Houtvester van Limburg, trouwde met Elisabeth van *Titfeld*, en in 2de huwelijk, met Maria *Hoen* van *Cartils*. Uit het eerste huwelijk sproten zes kinderen :

1° Anna.

2° Adam, jong gestorven.

3° Elisabeth, gehuwd met Simon van *Belven*.

4° Catharina, getrouwd met Dirick van *Rotschen*.

5° Anna, gehuwd met Simon *Proist*.

6° Maria, kloosterdame te *Recheim*.

En uit het 2de huwelijk zeven kinderen, te weten :

1° Maria, die den 30 October 1621, volmacht gaf aan haar zwager, Hendrik van *Hove* tot *Carsfelt*, om den Binsfelderhof en andere goederen te Walhorn en Rabotraed, in haar naam te releveeren.

2° Agnes.

3° Magdalena, echtgenoote van Johan de *Buire*, Houtvester van Limburg en Drossaard van Baelen, overleden in 't jaar 1621.

4° Barbara, getrouwd met Hendrik van *Hove* tot Carsfelt die, in 1624, het kasteel *Merols* door koop verkreeg van Jonker Bertolf van *Belven*. Na den dood van Hendrik van Hove trad Barbara in den echt met Laurens de *Meuth*, luitenant in Spaanschen dienst.

5° Arnold, Raad en Ontvanger-generaal des Hertogdoms Limburg, als jongman overleden den 21 November 1617. Hij kocht, den 14 Januari 1594, van den kapitein Gilles van *Weustenraedt*, het sterke slot *Crapoel* (bij Walhorn) voor de som van 10400 Brabantsche gulden, van welke som 550 gulden betaald moesten worden aan Johan *Raeff*, Drossaard te *Withem*.

Digitized by Google

6° Herman, Houtvester van Limburg en Drossaard van *Baelen*, ongehuwd gestorven den 15 Maart 1604.

7° Willem, jongste zoon, plantte zijn geslacht voort met Anna van den *Panhuys* zijne echtgenoote, die hem elf kinderen schonk :

1° Maria.

2° Margareta, jong gestorven.

3° Anna, echtgenoote van Arnold Straet.

4° Petronella.

5° Barbara, gehuwd met Johan van *Holt* en in 2de huwelijk met N. de Roy.

6° Wijnand, getrouwd met Bartelotti van den *Heuvel*, stierf te Utrecht, den 7 November 1674. Hij werd met zijne twee broeders Peter en Arnold (22 Maart 1672) door R. Dandelot, J. Bouhelier, Bombelle en Flacchio, herauten van Zijne Majesteit den Koning, erkend als behoorende tot den ouden adelstand.

7° Peter, van wien hierna.

8° Arnold, Ontvanger-generaal van Limburg, stierf op den huize *Crapoel* den 8 October 1672. Hij liet van Isabella *Straet* tot Alensberg, zijne echtgenoote, meerdere kinderen na, als : Anna Elisabeth ; Barbara ; Charlotta ; Arnold-Diderich ; Herman ; Maria Francisca, gehuwd met den Baron *van den Berg-Trips*, Heer van *Clermont* ; Jan-Caspar, Houtvester van Limburg ; Michiel Hendrik, Heer van *Alensberg* en *Gimmenich* ; Alexander, Heer van *Riddersassen* en kanunnik te Aken ; Isabella, religieuse bij de Wittevrouwen aldaar.

9° Willem, jong gestorven.

10° Anna.

11° Johan, overleden (1680) in militairen dienst.

Peter Schuil van Walhorn Raad- en Rentmeester van Haar Hoog Mogende Heeren Staten Generaal in de Meijerij

Digitized by Google

van 's Bosch, President en Raad derzelfde stad, overleden aldaar den 5 Juni 1666, had met zijn eerste vrouw, eene freule *Sweerts de Weert*, geene nakomelingen, en met Anna de *Stas*, tweede vrouw, de twee volgende kinderen :

1° Willem Schuil van Walhorn, President der stad 's Hertogenbosch.

2° Maria, gehuwd met Jonker Johan *van der Does*, kapitein eener compagnie Marinièrs, op het oorlogsschip van kapitein Tol in den slag van *Soulsbaai* (1672); en in 2de huwelijk, met den kolonel, Hans Georg, Baron *de Baltwein*, Heer van *Egersweiler* en *Callenfels*.

Van Johan *van der Does* en Maria Schuil van Walhorn stamt in rechte linie af Mr P. J. A. M. *van der Does de Willebois*, 's Konings Commissaris in Limburg.

KLOOSTERRADE.

De Eerw. Heer Everts, Professor, thans Directeur van het Seminarie te Rolduc heeft in de *Dietsche Warande* (1) eene teekening met beschrijving gegeven van het oude zegel der kerk en Abdij *Rolduc* of *Kloosterrade*. Het originaal, een min of meer verbroken afdruk in groen was, hangt aan een perkament, waarin de Kanunniken der Abdij de keuze van den nieuwen Abt, Mathias *Straelen*, aan het kapittel van St Lambert te Luik bekend maken. Het perkament draagt het jaartal 1600, maar het zegel zelf schijnt volgens zijne archeologische kenmerken, tot de 13de eeuw te behooren. — Wij zijn zoo gelukkig den eigenlijken stempel (matrice) in metaal te bezitten (2) en nemen derhalve de vrijheid om de overigens goede

(1) Jaargang 1858.

(2) Dit voorwerp is, ten gevolge eener missive aan de Hooge Regeering, door ons opgezonden geweest naar de Tentoonstelling van Parijs, in 1867.

Digitized by Google

en vooral correcte teekening en beschrijving des Heeren Everts eenigzins aan te vullen.

Het zegel van Rolduc, waarvan hier eene teekening, stelt de Boodschap van den Engel Gabriël voor aan Maria. De lijnen van beide figuren, vooral de plooien, zijn sterk uitkomend, de hoeken scherp, het geheele beeldwerk hoog verheven. Het hoofd van de H. Maagd, en nog meer dat van den Engel, staat, om zijne zwaarte, niet in verhouding met den overigen lichaamsbouw; desniettemin heeft het gansche een bevallig aanzien; zoodat men mag gelooven, vooral met het oog op sommige gelijktijdige munten, dat de maker van onzen stempel geen alledaags kunstenaar is geweest.

De Engel laat den rechtervleugel neêrhangen, terwijl hij den linker puntig tot in het randschrift opsteekt. De

Digitized by Google

eerste vinger van zijne rechte hand wijst omhoog, als van iemand, die eene gewichtige zaak kond doet; uit de linkerhand ontrolt hij een spreukband met de woorden: AVE MAR. Hij is bekleed met eene tunica en een mantel; zijne voeten staan als wilde hij naderen. — Schuins boven den linkervleugel des engels staat, heel afgezonderd, een gelijkarmig kruis, bestaande uit negen puntjes, zinspeelende wellicht op de glorie of op het lijden, dat der H. Maagd te wachten stond.

Een rijzig pijlertje (1) staande op een voetstuk en uitgaande in eene bloemfinaal deelt het zegelveld in twee compartimenten, waarvan het tweede de H. Maagd bevat, die, in staande houding, de boodschap aanhoort. De linkerhand, waarmede zij een boek vasthoudt, drukt zij tegen het lijf om de ruime gewaden, die haar omgeven op te gorden, en met de rechter houdt zij een langen spreukband, waarop de woorden: ECCE· ANCILA DNI·. Om het hoofd der Moedermaagd is een sluier gewonden, die tot even over den schouder neêrvalt. Beide figuren dragen de lichtkroon (nimbus). De houding der H. Maagd heeft de uitdrukking der nederigheid en der ingetogenheid, die des engels is fier en verheven. Het randschrift luidt: ✠ S. ECCLESIE. SCE. MARIE. SCI. Q. GABRIELIS... IN RODE, dat is: zegel der Kerk van de H. Maria en van St Gabriël te Rode.

VENLO.

In de geschiedenis van *Venlo*, door wijlen den Heer Keuller in het licht gegeven, wordt zeer weinig gemeld van gewoonten, gebruiken of oude stadsrechten, en bijna

(1) Volgens eene aanteekening van A. Th. (Alberdink-Thijm) zou dit pijlertje de bloeiende Jesse-roede beteekenen.

Digitized by Google

gion en sa maison. Et les aultres dessus adjournés aussi servi à la defaicte dudict *Daelhen* et porté les armes contre sa dicte Majesté, mesmes ledict Leonard *Frederick* receu argent pour lever gens pour ledict prince. Veues etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le dernier jour de Juin 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le xxvie jour de juillet l'an susdict.

XXVI Novembre 1569. — Contre Frans *Repe* et Pierre *Hennens*.

Veu etc. Contre Frans *Repe* et Pieter *Hennens* du pays et comté de *Daelhem*, charges d'eulx de s'avoir mis et retirés au service du prince d'Oranges à sa dernière rebellion et emprince sur le pays de pardecha. Son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le 26 jour de Novembre 1569. Prononché au conseil de sa Majesté le son Excellence le dicte jour. Par moy signé *Pratz* (1).

IV.

Lettre de Messire Guillaume de Gulpen lieutenant drossard du duché de Limbourg au conseil des troubles.

XIX juillet 1569.

Messieurs. Comme est que plusieurs des bannys, fugitives et latitants sont habitant, fréquentant et demorant ici aux pays circonvoisins Limborch, comme le pays du ducq de Julier en la ville d'Aixhe et ailleurs, et de laquelle congrégation et sorte de gens pour poursuyvre toujours

(1) Chambre des comptes III.

Digitized by Google

leur malheur sy sont bandez avec armes et bastons par ensemble bien leur xxx à pied et à cheval, et sont mercredy dernier de la nuyet entrez au pays de Lymborch sur un quart de lieu prest de la ville de *Lymborch*, dont sont d'icelle compagnie appréhendés et tombés en ma part leur oncques cy-apres déclaréz, lesquels j'ai avec le mayeur et gens de la loy de *Limborch* faict examiner et d'un chacun à part entendus comme s'ensuyt. Premier de:

Mathieu *Hontseler* van *Brachelen*, natiff du pays de Julier, parmenthier, lequel at confessé avoir au dernier deseigne de prince d'Orange suivis ladicte armée parmy le pays de sa Majesté et jusques en France et en faisant son mestier sans avoir aultres gaiges ni entretenus, et estant le xii de ce mois arrivé avec son compaingnon appelé *Crutse Lemmens*, de *Collogne* jusques au village de *Beure*, appartenant au ducq de Julier et gissant au décertes et ont illecq trouvé un appelé Sperin de *Liége*, qu'a esté capitaine d'une enseigne d'infanterie de l'armée du prince, lequel avoit auprès de soy aulcun amasse de gens leur demandant si éulx n'estoient resollus de chercher avanture avec luy, a quoy eulx consentoient sans plus oultre entrequerir de leur entreprinse et prend sur la mort éternelle qu'il n'at eu connoissance de leur résolution.

Quérin *Huissche*, de *Kettenys*, natiff du pays de Limborch confesse avoir esté archier et de l'armée du prince d'Orange et passé avec icelle armée parmy le pays de sa Majesté jusques au Royaulme de France sans qu'il at jamais réçu aucun angelot ni sceu son traitement. Et comme qu'il estoit retiré de la dicte armée jusques au dedans de la ville d'*Aixhe* en son promenant lundy xii de juillé emprès ladicte ville le dict Sperin de *Liége* avecq

Digitized by Google

ses gens environ de XL, huyct a cheval soy approchèrent de luy en demandant s'il n'estoit résolu de guerer l'adventure avec eulx, à quoy il consentit, et leur suivoit jusques sur une lieue prest de Limborch, la ou illecq à l'adhortation de Henderick *Heussche* il s'en retourna; prenant sur la mort qu'il est tenus, qu'il ne scait aultre choise de leur secret et entreprinse.

Cruytze Lemmens de *Mechelen*, natiff du pays de *Withayme*, qui ja fut au comte de *Culenbourg*, et confesse avoir esté archier en l'armée du prince d'Orange et suyvi icelle jusques au dedans la ville de *Tongre*, ou il est demoré gissant malade et revenu avec le prénommé son compagnon, lundi XIIe de Jullié de Colongne, procurant capitaine et maistre pour servir, eulx ont trouvé au villaige de la *Beure* un appelé *Sperin* de Liége, apparavant capitaine au prince d'Orainge avec une trope de gens leur demandant si eulx estoient content de leur suyvre, car ils scavoient bonne aventure, à quoy il consenta sans plus avant demander et entendant sur le chemin que s'étoit pour appréhender quelque Seigneur, donc il s'en retourna et a aussi prins sur la mort perpétuelle qu'il ne scait aultre cas de leur faict ni de leur secret.

Hendrik *Heussche*, natiff de la bourgoserie de Lymborch at confessé avoir esté archier de l'armée du prince d'Orange et esté avec icelle parmy le pays de sa Majesté, dont il a délaissé ladicte armée en France et est venue emprès *Aixhe* et estant à la taverne au villaige de la *Beure* s'apparut à luy ung appelé *Sperin* de Liége luy remonstrant qu'il estoit adverty d'une bonne adventure, demandant s'il n'estoit content de hazarder avec luy, à quoy il consentoit sans enquerir plus oultre, et luy scavoit jusques au nombre de xxx a pied et huyct a cheval, et comme eulx estant sous une lieue prèst de Lymborch,

Digitized by Google

il requeroit sçavoir leur accord et appointement, et a quoy que eulx tendoient. Sur ce luy fut dict et déclaré que eulx vouloient aller apprehender l'abbé de *Beaufays*, gissant au pays de Liége et encore un bon marchant inhabitant du pays de Franchimont, appelé Mathieu *Hauxhe* de *Polleur*. Quoi entendant et de ce non content il at adhorté aulcuns de ces gens et se sont retiré arrière d'eulx et à leur dict retour apprehendé des paysans. Au surplus at aussy cognut avoir occis ung desdicts paysans à la mesme appréhension.

Léonard *Heussche* adolescent de environ xx ans natiff de pays de Lymborch confesse avoir par adhortation de son frère esté dedans le camp du prince d'Orange pour estre vivandier et at a ceste fin suyvis ladicte armée sans avoir reçu or ni argent. Et estant a cause de ce latitant préhendant, mardi XIIe de Jullé retourné jusqu'en la ville d'*Aixhe* il a rencontré sur le chemin ledict *Sperin* avec ses gens et leur at suivys quelque après a l'adhortation dudict Henderick retourné et esté prisonnier et prend a mort qu'il ne scait de leur faict aultre chose.

Messieurs consideré que je ne trouve encore nul sentence de ban rendu contre lesdicts apprehendés ni condamptnation passé je prens mon secours envers votre Magnificence en suppléant bien humblement qu'il plaise à votre Magnificence de me sur ce passer et donner ordonnance pour me en ceste scavoir conduire pour affin achever le service et playsir de sa Majesté auquel je désire employer ma vie, sêant le Créateur auquel je supplie de continuer votre Magnificence en sa saincte grâce. De Limborch en Juillet le xix jour anno xv^c lxix. De votre Magnificence l'humble et petit serviteur Gylhem de *Gulpen*, leutynant de Limborch (1).

(1) Archives du conseil d'état et audiances.

Digitized by Google

V.

Sentence prononcée le 18 juin 1568 contre Steven Maens de Maestricht.

De prevost etc. Dat de voirs. Steven *Maens* de Geusen binnen de stadt van *Maestricht* seditieuselyck met geweer geassisteert ende hun nacht ende dach met groot gethier gevolgt soude hebben, turberende alsoe die gemeyn ruste derselver stadt, hebbende tot dyen de predicant *Kackhoeze* (1) met geweer geconvoyeert uyter voirs. stadt gebrocht, hem insgelyx vindende metten anderen Geusen ende seditieuzen, soe in de beroerte ende commotie, die sylieden op die merckt aldaer hebben voirtsgekeert, als in St Mathyskercke ten tyde sylieden aldaer monstre passeerden (2). De voirs. Provost by adres van den raedt van zynder voirs. Majesteit heeft van weghen van den voirs. hove den voirs. Steven *Maens* gecondemnert en condemnert mits desen om geexcecuteert te wesen metter stroppe, confisquerende zyn goet tot proffyt van synder Majesteit. Aldus prononcheert in de stadt van Brussel den xviii Juny 1568.

---

(1) Ce ministre est probablement Herman *Stuycker* de Zwol, qui portait dans ces contrées le surnom de *doctor stercorius*. Un ministre du même nom a prêché aux portes de Venlo. Voyez CHAPEAUVILLE *Gesta pont. Leod.* III p. 423 et *Publ.* etc. du Limb. VII p. 254. *Note de la réd.*

(2) Voyez Annuaire de Maestricht de 1829 p. 131.

Digitized by Google

Digitized by Google

Dit vynst: hayt laitten maken
Int Jaer m.c.c.c.c.c.

Arnt Schuil en elsy huysvrouw
en 1 Jair.

Digitized by Google

VERSCHEIDENHEDEN

BETREKKELIJK

Walhorn, Kloosterrade, Venlo, Roermond, Meijel, Geijsteren, Gulpen, Vijlen en Simpelveldt.

WALHORN.

Het venster, waarvan wij hier eene afbeelding geven, is een overblijfsel van oude glasmalerij, genomen uit de kapel van O. L. Vrouwe in de kerk te *Walhorn* (voormalig Limburg). Het vertoont, in levensgrootte, aan den eenen kant Arnold *Schuyl* met zijne vrouw, en aan den anderen hunne twee kinderen: Wijnand en Maria, allen geknield en in biddende houding. Wijnand houdt tusschen zijn zaâmgevouwen handen een rozekrans. De vader is in riddergewaad, de moeder en de kinderen in de dracht van hun tijd. Op den voorgrond rust het wapenschild der familie van Walhorn, zijnde een dwarsbalk van goud in een veld van keel, tusschen zes gouden merletten zonder bek of poot; op den helm een stierskop van keel met horens van goud. Het onderschrift luidt: »Dit venster heeft laten maken Arnt Schuil en Elisabeth zijne huisvrouw in 't jaar vijftienhonderd en een jaar".

Het ridderlijk geslacht der Walhorn, dat in de leenregisters van het Munster te Aken, veelvuldig voorkomt, schijnt omstreeks de laatste helft der 15 eeuw, in den manstam, te zijn uitgestorven; althans namen te dezer tijde de gebroeders Arnold en Wijnand Schuil, respec-

Digitized by Google

tievelijk getrouwd met Elisabeth en Maria, dochters van Herman van Walhorn, huns schoonvaders wapen aan en voegden diens naam bij den hunnen.

De familie Schuil, die vanoudsher tot de ridderschap van het voormalig Hertogdom Limburg behoorde, was tevens beërfd in het graafschap Daelhem, alsmede in het tegenwoordige Hertogdom Limburg, waar zij, ook thans, nog verwantschap aanwijst.

Jonker Arnold Schuil gehuwd met Elisabeth *Putisken* van Limburg, verhief (10 Juni 1418) zijne leengoederen aan het Munsterstift te Aken. Zijn eenige zoon Peter trouwde, omstreeks 1460, met Maria van *Rotschen*, erfdochter der burcht van dien naam; en volgens Quix *(Kreis Eupen)* huwde hij, (wellicht in 2de huwelijk) met de dochter van Johan *Preys*, schepen van Limburg.

Peter Schuil had met Maria van Rotschen de volgende kinderen:

1° Walrat, Heer van Rotschen, als jongman gestorven.

2° Gertrudis.

3° Johan, ongehuwd, verhief den 2 Augustus 1494, na dood zijns vaders, diens leengoederen aan het stift te Aken.

4° Arnold, gehuwd met Elisabeth, oudste dochter van Herman van Walhorn.

5° Wijnand, Vorstmeester of Houtvester van het Hertogdom Limburg, gehuwd met Maria, jongere dochter van Walhorn, die hem geene kinderen schonk.

6° Peter, getrouwd met Johanna *Lontsen*, erfdochter des huizes *Holsit*, dat hij te leen verhief, 10 Juni 1512, ten overstaan van Adam van Bongart, kanunnik, Johan Proist en Willem van den Wambach, leenmannen van het stift te Aken.

Arnold Schuil van Walhorn en zijne vrouw Elisabeth schenkers onzer vensterruit, hadden twee kinderen: Wijnand

Digitized by Google

en Maria. Deze kreeg ten huwelijk Leonard Heer van *Cronenberg*, een kasteel bij Henri-Chapelle.

Wijnand Schuil van Walhorn, Houtvester van Limburg, trouwde met Elisabeth van *Titfeld*, en in 2de huwelijk, met Maria *Hoen* van *Cartils*. Uit het eerste huwelijk sproten zes kinderen :

1° Anna.

2° Adam, jong gestorven.

3° Elisabeth, gehuwd met Simon van *Belven*.

4° Catharina, getrouwd met Dirick van *Rotschen*.

5° Anna, gehuwd met Simon *Proist*.

6° Maria, kloosterdame te *Recheim*.

En uit het 2de huwelijk zeven kinderen, te weten :

1° Maria, die den 30 October 1621, volmacht gaf aan haar zwager, Hendrik van *Hove* tot *Carsfelt*, om den Binsfelderhof en andere goederen te Walhorn en Rabotraed, in haar naam te releveeren.

2° Agnes.

3° Magdalena, echtgenoote van Johan de *Buire*, Houtvester van Limburg en Drossaard van Baelen, overleden in 't jaar 1621.

4° Barbara, getrouwd met Hendrik van *Hove* tot Carsfelt die, in 1624, het kasteel *Merols* door koop verkreeg van Jonker Bertolf van *Belven*. Na den dood van Hendrik van Hove trad Barbara in den echt met Laurens de *Meuth*, luitenant in Spaanschen dienst.

5° Arnold, Raad en Ontvanger-generaal des Hertogdoms Limburg, als jongman overleden den 21 November 1617. Hij kocht, den 14 Januari 1594, van den kapitein Gilles van *Weustenraedt*, het sterke slot *Crapoel* (bij Walhorn) voor de som van 10400 Brabantsche gulden, van welke som 550 gulden betaald moesten worden aan Johan *Raeff*, Drossaard te *Withem*.

Digitized by Google

XI juny 1569, xiii condamnés.

Veu par etc. Contre Lambert Jehan Mathieu, Frambach *Huyl*, Arnolt fils de Henry *Desse*, Arnolt Robbert, Jehan *Raka*, Heyne *Renharts*, Rentjen *Baert* et Claes de schendre d'Eupen, Passchens Anne, Dries Schrynwerkers, et Wyntgen *Clotens* de *Nieubach*, et Jehan *Huissche*, drossart de *Walhorn*, tous pays de Limbourg — chargés a scavoir ledict Lambert Jehan *Mathieu* et Arnold fils de Henry *Desse* deulx d'avoir respectivament mis au service de feu Henry sire de *Brederode* et du comte Loys de *Nassau* frère et lieutenant du prince d'Oranges et chief des rebelles contre sa Majesté, ledict dernier au pays de Groeninge. Rentgen *Bart*, Claes de Schendre et Jehan *Hussche* d'avoir eulx portés fort rebelles et séditieulx contre le service de sa dicte Majesté, de sorte que led. Jehan *Hussche* aurait pour ce déposé de son estat de drossart et ledict Arnolt *Robert*, Jehan *Raka* et Heyne *Renharts* eulx constitués pleiges et repondans pour l'entretenement et alimentation des ministres et predicants sectaires, y ayans préschés et semé la faulse doctrine de Calvyn, et Frambach *Huyl* esté conducteur desdicts prescheurs et lesdicts *Paschens* Anne et Dries schrynwerkers dochters et Wyntgens *Clotens* d'estre infectés de la secte des anabaptistes. Veues aussi etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque tous leurs biens. — Faict à Bruxelles le viij juny 1569. — Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le XI juny de l'an susdict.

XV juny 1569. — Contre Woulf *Lents*.

Veu etc. Contre Woulf *Lents* de *Eupen* au duché de Limbourg adjourné, chargé d'avoir au temps des dicts troubles conspiré avec les aultres sectaires, contre le

Digitized by Google

magistrat et aultres bons catholiques et se déclaré ennemy des églises catholiques. Veues etc. son Excellence bannyt le dict adjourné sur la hart et confisque ses biens. Faict à Bruxelles le XVe jour de Juny 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le xxiij jour de juny l'an susdict.

XI Aout 1569, xix condamnés.

Veu par etc. Contre Waleramus et Jehan le *Bedon*, Jehan fils Hubert le cremer, Pierrot *Pierot* escrinier, Toussaint *Moreauqueu*, Cornet de *Julemont*, Jehan fils de Petit Thonis de *Limbourg*, Henry *Ongewasschen* de Duren, Bertrand *Broecquet*, Wyntgen *Schrynemaekere*, Guillaume *Quack*, Mre Jehan de *Lontze*, Mathys et Cornelis *Giere*, Maistre Nicolas *Pancquert*, Joncker Herman et Symon *Crummele*, Queryn *Huissche* et Deonysius *Schroeder* de *Walhorne* tous du pays de Limbouch — chargez a scavoir ledict Waleramus et Jehan le Bedon, Jehan fils de Hubert Cremer, Jehan le fils de petit Thonis, Henry Ongewasschen, Bertrand Broecket, Mathys Giere, Jonker Herman et Simon Crummel et Queryn Huissche d'avoir avec armes et forces soutenu les prédicants consistorians et sectaires, et ledict Pierrot Pierot, Cornet de Julemont et Jehan Wermer brisé les images, violé les églises. Cornelle Giere excité au temps des troubles et bris d'imaiges, tumulte en l'église dudict *Limbourg* au grand scandale des bons catholiques, et Toussain Moreauqueu, Wyntgen Schrynemaker et Guillaume Quack suivy la secte des Mennonistes et eulx faicts rebaptiser, et ledict Mre Jehan de *Lontzen*, Jehan et Nicolas *Panquet* esté ministres et prédicants de la novelle religion et par leurs presches seduict plusieurs simples gens et les attirés a leurs erreurs et faulces doctrines. Et Dyonisius Schroeder oy les pre-

Digitized by Google

sches des dicts prédicants et ministres. Veues etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le VIIIe jour d'Aougst 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le XI jour d'Aougst l'an susdict.

XI Aout 1569, lxiij condamnés.

Veu par Monseigneur. Contre Jehan et Anthoine le *Ducque*, Gaulthier fils de Jehan *Vos*, Jehan fils de Gielet *Lungar*, Claes *Bastin*, Jehan fils de Renier *Ratloe*, Baulduin fils de Herman *Gauthier*, Jehan le prestre, Walramus fils Nyel le maréschal, Andreu le Gronne, Thomas fils du brasseur, Henry fils de Franchoys le chapelier, Jehan le Cosset, Ernult de Collen le gendre Demphe Lauren, Lambert Balthar le jeune, Leonart fils de Jehan Nicolle, le fils Henry Barquet, Remy fils de Remy, Marcelis par de la le pont, Lambert fils de petit Lambert, Collet fils, le fils de Gauthier Fagar, Jaminet le *Meule*, Colin le fils *Mutse*, Jehan le moyne *Halloux*, Pierre *Lamponet* de *Halloux*, Servais *Ongewasschen*, Jehan *Besasse*, Henry *Brocquel*, Henry *Colpen*, Estienne gendre a Jehan *Charlier*, Collare *Levecque*, Arnoult *Badon*, Renger le *Glaesmaeker*, Nicolas fils de *Bolle*, Thomas *Schouf*, Jehan Smeyt le jeune, Mathys *Struve*, Lenart Piper le jeune, Arnolt *Rooscamp*, Peter *Welter* alias Wouters Peterken, Henry et Renier fils a Jurien, Wynant fils de Simon Welters, Querin fils de Cryne *Vorsters*, le fils Cornelis Fritse, Colart fils Claes *Mostart*, Joncker Willem van *Hirtze* alias *Lanscrone*, Leonard et Heyne *Huysche*, Jacques fils de Léonard Meus, Dyonisius Schroeder de *Walhorn*, Simon et Leonart *op die Locht* père et fils, Everard *Koilly*, Jehan *Warmen*, Andrien *Paequet*, Servais *Brolier*, Jehan Claes *Clantier*, le fils de Lambert der

Digitized by Google

Wou et Servais de *Bochmont* tous de la ville de Limbourg. Charchés tous d'avoir servy le prince d'Oranges chief des rebelles contre sa Majesté. Veues etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque ses biens. Faict à Bruxelles le VIII jour d'Aougt 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le XI jour d'Aoust.

XVII Septembre 1569, contre Bartholomé *Huissche* et Jehan *Brockel*.

Veu etc. Contre Bartholomeus *Huessche* et Jehan *Brockel*, manans du duché de Limbourg adjournés chargés a scavoir ledict Bartholomeus *Heussche* d'avoir convyé le predicant sectaire et le favorisé et entretenu en sa maison et ledict Jehan *Brocquel*, servy le prince d'Oranges contre sa Majesté. Veues etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le XIII jour de Septembre 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le xvii du mois et au susdicts (1).

III.

Sentences contre les habitants de Dolhain (Limbourg) et du comté de Daelhem.

XI Juin 1569, condamnés.

Veu etc. Contre Pierrot *Blancgsteste*, Henry *Mailhen*, Henry *Struersse*, Dries et Wyntgen *Roberts*, Thierry *Blancgteste*, Remy de Dolhain, Henry et Jacques *Heussche*, Jehan Simon Baudewin et Morice fils de Baudewin le drappier, Henry le cousturier, le jeune Schyne, Gilet Hubert Simon Demphe, Martin *Panheau*, Wauthier *Cherirey*, Jehan Lambert, Henry Welt le fils de Jehan de *Tey*,

(1) Archives de la chambre des Comptes N° 111.

Digitized by Google

Lambert le beaufils Ramey, Guillaume le Meus Hussche, Arnult et Jehan fils de Dries, Robert Colart fils de Wyntgen Robert, Querin le fils Phanen, Henry de *Joseit*, Lens a Pont et Hubert Cremer le jeune, tous de Dolhain pays de Limbourg adjournés, chargés a scavoir le dict Pierrot Blancsteste, Wyntgen Robberts, Jehan Simon Morice fils de Baudewin le drappier, Henry le cousturier, le jeune Schyne, Giellet Hubert, Martin *Panheau*, Wauthier *Chererey*, Jehan Lambert, Henry *Welt* le fils de Jehan de *Tey*, Guillaume le Meus, Heussche, Jehan fils de Dries, Robert et Henry de *Joseit* d'avoir esté des principaulx sectaires et causé les troubles, dissentions et nouvelletés commises au quartier dudict Limbourg, pour laquelle cause ledict Pierrot *Blanctest* estant lors bourgmestre a esté déposé de son estat et office et le dict Wyntgen Robert et Henry *Blancsteste* oultre ce chargés d'y avoir ammené les predicants, sectaires de *Herve* et iceulx logés en leurs maisons, et Henry de *Joseit* tenu la cène à la calvinistique, et ledict Thierry et Dries Robert esté commis pour recepvoir l'argent accordé pour soutenir le consistoire et entretenir lesdict prédicants et le dict Martin *Panheau* porté armes contre sa Majesté sous le prince d'Oranges, et Baudewyn fils de Baudewyn le drappier y esté ministre et predicant de la faulse doctrine de Calvin et icelle infecté plusieurs et ayant pour ce appréhendé a comis infraction de prison en la ville de Maestricht et ledict Henry *Mailheu*, Henry *Struesse*, Dries *Robberts* et Thierry *Blancsgstête* esté consistorians et créés anchiens ou surveillants desdicts sectaires, et Remy de Dolhain diacre dudict consistoire et en charge et superintendence des aulmones de leur commune et tenu iceulx consistorians ladicte cène, Henry et Jacques *Huissche*, Simon Dimphes, Lam-

Digitized by Google

bert le beaufils *Rumey*, Arnolt fils de Dries, Robbert Collart fils de Wyntgen *Roberts*, Querin le fils *Phanez*, Lents a Pont et Hubert Cremer suyvy le camp et party du prince d'Oranges chief des rebelles contre sa Majesté, et ledict Jacques *Huessche* oultre a fame d'avoir le premier amené ung prédicant sectaire a *Dalhain* audict Limbourg. Veu aussi etc. son Excellence bannyt les adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le VII jour de juny 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*, Prononché le XI jour de Juny l'an susdict.

XXVI Juillet 1569, xix condamnés.

Veu etc. Contre Jehan *Jaspar* dict *Lortye*, Guillaume le *Charlier*, Pierre beaufils de Thierry du *Bois*, Servais fils de Gervais, Joris de *Sorgnyes* jeune homme a marier, Henry fils de Henry de *Gobre* jeune homme à marier, Sandre fils de Leonard de *Blingnyes* et Emile fils de Gielet de *Souhet*, tous de *Trembleur*, Henry Leonart, Jehan Gerart, Henry fils de Jehan de *Mouland* et Jehan *Longhesse* tous de la ville de *Daelhem*, Herbier *Soyens* de *Planches*, Charles *Requiers* et Jehan fils de Jehan le *Hestroix* de *Mortiers*, Henry le Charlier et Anthoine Thomas de *Housse*, Leonart *Fredericq* dit Lenken de *Bernauwe* et Jehan Herman de *Bombais*, tous du pays d'*Oultremeuse*, adjournés, chargés a scavoir Jehan *Jaspar* d'avoir levé gens pour le service du prince d'Oranges contre sa Majesté et mesmes soy y mis depuis la defaicte de *Dalhen* jusqu'a présent, Guillaume le Charlier donné argent et mené plusieurs à prendre armes contre sa dicte Majesté, mesme se trouvé a diverses fois au camp dudict prince et soutenue un nommé *Erasme*, séducteur de la novelle religion et tenu assemblées et presches de la dicte reli-

Digitized by Google

gion en sa maison. Et les aultres dessus adjournés aussi servi à la defaicte dudict *Daelhen* et porté les armes contre sa dicte Majesté, mesmes ledict Leonard *Frederick* receu argent pour lever gens pour ledict prince. Veues etc. son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le dernier jour de Juin 1569. Par ordonnance J. de la *Torre*. Prononché le xxvie jour de juillet l'an susdict.

XXVI Novembre 1569. — Contre Frans *Repe* et Pierre *Hennens*.

Veu etc. Contre Frans *Repe* et Pieter *Hennens* du pays et comté de *Daelhem*, charges d'eulx de s'avoir mis et retirés au service du prince d'Oranges à sa dernière rebellion et emprince sur le pays de pardecha. Son Excellence bannyt lesdicts adjournés sur la hart et confisque leurs biens. Faict à Bruxelles le 26 jour de Novembre 1569. Prononché au conseil de sa Majesté le son Excellence le dicte jour. Par moy signé *Pratz* (1).

IV.

Lettre de Messire Guillaume de Gulpen lieutenant drossard du duché de Limbourg au conseil des troubles.

XIX juillet 1569.

Messieurs. Comme est que plusieurs des bannys, fugitives et latitants sont habitant, fréquentant et demorant ici aux pays circonvoisins Limborch, comme le pays du ducq de Julier en la ville d'Aixhe et ailleurs, et de laquelle congrégation et sorte de gens pour poursuyvre toujours

(1) Chambre des comptes III.

Digitized by Google

leur malheur sy sont bandez avec armes et bastons par ensemble bien leur xxx à pied et à cheval, et sont mercredy dernier de la nuyet entrez au pays de Lymborch sur un quart de lieu prest de la ville de *Lymborch*, dont sont d'icelle compagnie appréhendés et tombés en ma part leur oncques cy-apres déclaréz ; lesquels j'ai avec le mayeur et gens de la loy de *Limborch* faict examiner et d'un chacun à part entendus comme s'ensuyt. Premier de:

Mathieu *Hontseler* van *Brachelen*, natiff du pays de Julier, parmenthier, lequel at confessé avoir au dernier deseigne de prince d'Orange suivis ladicte armée parmy le pays de sa Majesté et jusques en France et en faisant son mestier sans avoir aultres gaiges ni entretenus, et estant le xii de ce mois arrivé avec son compaingnon appelé *Crutse Lemmens*, de *Collogne* jusques au village de *Beure*, appartenant au ducq de Julier et gissant au décertes et ont illecq trouvé un appelé Sperin de *Liége*, qu'a esté capitaine d'une enseigne d'infanterie de l'armée du prince, lequel avoit auprès de soy aulcun amasse de gens leur demandant si éulx n'estoient resollus de chercher avanture avec luy, a quoy eulx consentoient sans plus oultre entrequerir de leur entreprinse et prend sur la mort éternelle qu'il n'at eu connoissance de leur résolution.

Quérin *Huissche*, de *Kettenys*, natiff du pays de Limborch confesse avoir esté archier et de l'armée du prince d'Orange et passé avec icelle armée parmy le pays de sa Majesté jusques au Royaulme de France sans qu'il at jamais réçu aucun angelot ni sceu son traitement. Et comme qu'il estoit retiré de la dicte armée jusques au dedans de la ville d'*Aixhe* en son promenant lundy xii de juillé emprès ladicte ville le dict Sperin de *Liége* avecq

Digitized by Google

ses gens environ de XL, huyct a cheval soy approchèrent de luy en demandant s'il n'estoit résolu de guerer l'adventure avec eulx, à quoy il consentit, et leur suivoit jusques sur une lieue prest de Limborch, la ou illecq à l'adhortation de Henderick *Heussche* il s'en retourna; prenant sur la mort qu'il est tenus, qu'il ne scait aultre choise de leur secret et entreprinse.

Cruytze Lemmens de *Mechelen*, natiff du pays de *Withayme*, qui ja fut au comte de *Culenbourg*, et confesse avoir esté archier en l'armée du prince d'Orange et suyvi icelle jusques au dedans la ville de *Tongre*, ou il est demoré gissant malade et revenu avec le prénommé son compagnon, lundi XIIe de Jullié de Colongne, procurant capitaine et maistre pour servir, eulx ont trouvé au villaige de la *Beure* un appelé *Sperin* de Liége, aparavant capitaine au prince d'Orainge avec une trope de gens leur demandant si eulx estoient content de leur suyvre, car ils scavoient bonne aventure, à quoy il consenta sans plus avant demander et entendant sur le chemin que s'étoit pour appréhender quelque Seigneur, donc il s'en retourna et a aussi prins sur la mort perpétuelle qu'il ne scait aultre cas de leur faict ni de leur secret.

Hendrik *Heussche*, natiff de la bourgoserie de Lymborch at confessé avoir esté archier de l'armée du prince d'Orange et esté avec icelle parmy le pays de sa Majesté, dont il a délaissé ladicte armée en France et est venue emprès *Aixhe* et estant à la taverne au villaige de la *Beure* s'apparut à luy ung appelé *Sperin* de Liége luy remonstrant qu'il estoit adverty d'une bonne adventure, demandant s'il n'estoit content de hazarder avec luy, à quoy il consentoit sans enquerir plus oultre, et luy scavoit jusques au nombre de xxx a pied et huyct a cheval, et comme eulx estant sous une lieue prèst de Lymborch,

Digitized by Google

il requeroit sçavoir leur accord et appointement, et a quoy que eulx tendoient. Sur ce luy fut dict et déclaré que eulx vouloient aller apprehender l'abbé de *Beaufays*, gissant au pays de Liége et encore un bon marchant inhabitant du pays de Franchimont, appelé Mathieu *Hauxhe* de *Polleur*. Quoi entendant et de ce non content il at adhorté aulcuns de ces gens et se sont retiré arrière d'eulx et à leur dict retour apprehendé des paysans. Au surplus at aussy cognut avoir occis ung desdicts paysans à la mesme appréhension.

Léonard *Heussche* adolescent de environ xx ans natiff de pays de Lymborch confesse avoir par adhortation de son frère esté dedans le camp du prince d'Orange pour estre vivandier et at a ceste fin suyvis ladicte armée sans avoir reçu or ni argent. Et estant a cause de ce latitant préhendant, mardi XIIe de Jullé retourné jusqu'en la ville d'*Aixhe* il a rencontré sur le chemin ledict *Sperin* avec ses gens et leur at suivys quelque après a l'adhortation dudict Henderick retourné et esté prisonnier et prend a mort qu'il ne scait de leur faict aultre chose.

Messieurs consideré que je ne trouve encore nul sentence de ban rendu contre lesdicts apprehendés ni condamptnation passé je prens mon secours envers votre Magnificence en suppléant bien humblement qu'il plaise à votre Magnificence de me sur ce passer et donner ordonnance pour me en ceste scavoir conduire pour affin achever le service et playsir de sa Majesté auquel je désire employer ma vie, sêant le Créateur auquel je supplie de continuer votre Magnificence en sa saincte grâce. De Limborch en Juillet le xix jour anno xv^clxix. De votre Magnificence l'humble et petit serviteur Gylhem de *Gulpen*, leutynant de Limborch (1).

(1) Archives du conseil d'état et audiances.

Digitized by Google

V.

Sentence prononcée le 18 juin 1568 contre Steven Maens de Maestricht.

De prevost etc. Dat de voirs. Steven *Maens* de Geusen binnen de stadt van *Maestricht* seditieuselyck met geweer geassisteert ende hun nacht ende dach met groot gethier gevolgt soude hebben, turberende alsoe die gemeyn ruste derselver stadt, hebbende tot dyen de predicant *Kackhoeze* (1) met geweer geconvoyeert uyter voirs. stadt gebrocht, hem insgelyx vindende metten anderen Geusen ende seditieuzen, soe in de beroerte ende commotie, die sylieden op die merckt aldaer hebben voirtsgekeert, als in St Mathyskercke ten tyde sylieden aldaer monstre passeerden (2). De voirs. Provost by adres van den raedt van zynder voirs. Majesteit heeft van weghen van den voirs. hove den voirs. Steven *Maens* gecondemnert en condemnert mits desen om geexcecuteert te wesen metter stroppe, confisquerende zyn goet tot proffyt van synder Majesteit. Aldus prononcheert in de stadt van Brussel den xviii Juny 1568.

---

(1) Ce ministre est probablement Herman *Stuycker* de Zwol, qui portait dans ces contrées le surnom de *doctor stercorius*. Un ministre du même nom a prêché aux portes de Venlo. Voyez CHAPEAUVILLE *Gesta pont. Leod.* III p. 423 et *Publ.* etc. du Limb. VII p. 254. *Note de la réd.*

(2) Voyez Annuaire de Maestricht de 1829 p. 151.

Digitized by Google

Digitized by Google

Dit vynst: hayt laitten maken
Int Jaer m.c.c.c.c.c.c.

Arnt Schuil en elsy huysvrouw
en 1 Jair.

VERSCHEIDENHEDEN

BETREKKELIJK

Walhorn, Kloosterrade, Venlo, Roermond, Meijel, Geijsteren, Gulpen, Vijlen en Simpelveldt.

WALHORN.

Het venster, waarvan wij hier eene afbeelding geven, is een overblijfsel van oude glasmalerij, genomen uit de kapel van O. L. Vrouwe in de kerk te *Walhorn* (voormalig Limburg). Het vertoont, in levensgrootte, aan den eenen kant Arnold *Schuyl* met zijne vrouw, en aan den anderen hunne twee kinderen: Wijnand en Maria, allen geknield en in biddende houding. Wijnand houdt tusschen zijn zaâmgevouwen handen een rozekrans. De vader is in riddergewaad, de moeder en de kinderen in de dracht van hun tijd. Op den voorgrond rust het wapenschild der familie van Walhorn, zijnde een dwarsbalk van goud in een veld van keel, tusschen zes gouden merletten zonder bek of poot; op den helm een stierskop van keel met horens van goud. Het onderschrift luidt: »Dit venster heeft laten maken Arnt Schuil en Elisabeth zijne huisvrouw in 't jaar vijftienhonderd en een jaar".

Het ridderlijk geslacht der Walhorn, dat in de leenregisters van het Munster te Aken, veelvuldig voorkomt, schijnt omstreeks de laatste helft der 15 eeuw, in den manstam, te zijn uitgestorven; althans namen te dezer tijde de gebroeders Arnold en Wijnand Schuil, respec-

Digitized by Google

Dit vynst: hayt laitten maken
Int Jaer m.c.c.c.c.c.c.

Arnt Schuil en elsy huysvrouw
en 1 Jair.

Digitized by Google

VERSCHEIDENHEDEN

BETREKKELIJK

Walhorn, Kloosterrade, Venlo, Roermond, Meijel, Geijsteren, Gulpen, Vijlen en Simpelveldt.

WALHORN.

Het venster, waarvan wij hier eene afbeelding geven, is een overblijfsel van oude glasmalerij, genomen uit de kapel van O. L. Vrouwe in de kerk te *Walhorn* (voormalig Limburg). Het vertoont, in levensgrootte, aan den eenen kant Arnold *Schuyl* met zijne vrouw, en aan den anderen hunne twee kinderen: Wijnand en Maria, allen geknield en in biddende houding. Wijnand houdt tusschen zijn zaâmgevouwen handen een rozekrans. De vader is in riddergewaad, de moeder en de kinderen in de dracht van hun tijd. Op den voorgrond rust het wapenschild der familie van Walhorn, zijnde een dwarsbalk van goud in een veld van keel, tusschen zes gouden merletten zonder bek of poot; op den helm een stierskop van keel met horens van goud. Het onderschrift luidt: »Dit venster heeft laten maken Arnt Schuil en Elisabeth zijne huisvrouw in 't jaar vijftienhonderd en een jaar".

Het ridderlijk geslacht der Walhorn, dat in de leenregisters van het Munster te Aken, veelvuldig voorkomt, schijnt omstreeks de laatste helft der 15 eeuw, in den manstam, te zijn uitgestorven; althans namen te dezer tijde de gebroeders Arnold en Wijnand Schuil, respec-

Digitized by Google

tievelijk getrouwd met Elisabeth en Maria, dochters van Herman van Walhorn, huns schoonvaders wapen aan en voegden diens naam bij den hunnen.

De familie Schuil, die vanoudsher tot de ridderschap van het voormalig Hertogdom Limburg behoorde, was tevens beërfd in het graafschap Daelhem, alsmede in het tegenwoordige Hertogdom Limburg, waar zij, ook thans, nog verwantschap aanwijst.

Jonker Arnold Schuil gehuwd met Elisabeth *Putisken* van Limburg, verhief (10 Juni 1418) zijne leengoederen aan het Munsterstift te Aken. Zijn eenige zoon Peter trouwde, omstreeks 1460, met Maria van *Rotschen*, erfdochter der burcht van dien naam; en volgens Quix *(Kreis Eupen)* huwde hij, (wellicht in 2de huwelijk) met de dochter van Johan *Preys*, schepen van Limburg.

Peter Schuil had met Maria van Rotschen de volgende kinderen:

1° Walrat, Heer van Rotschen, als jongman gestorven.

2° Gertrudis.

3° Johan, ongehuwd, verhief den 2 Augustus 1494, na dood zijns vaders, diens leengoederen aan het stift te Aken.

4° Arnold, gehuwd met Elisabeth, oudste dochter van Herman van Walhorn.

5° Wijnand, Vorstmeester of Houtvester van het Hertogdom Limburg, gehuwd met Maria, jongere dochter van Walhorn, die hem geene kinderen schonk.

6° Peter, getrouwd met Johanna *Lontsen*, erfdochter des huizes *Holsit*, dat hij te leen verhief, 10 Juni 1512, ten overstaan van Adam van Bongart, kanunnik, Johan Proist en Willem van den Wambach, leenmannen van het stift te Aken.

Arnold Schuil van Walhorn en zijne vrouw Elisabeth schenkers onzer vensterruit, hadden twee kinderen: Wijnand

Digitized by Google

en Maria. Deze kreeg ten huwelijk Leonard Heer van *Cronenberg*, een kasteel bij Henri-Chapelle.

Wijnand Schuil van Walhorn, Houtvester van Limburg, trouwde met Elisabeth van *Titfeld*, en in 2de huwelijk, met Maria *Hoen* van *Cartils*. Uit het eerste huwelijk sproten zes kinderen :

1° Anna.

2° Adam, jong gestorven.

3° Elisabeth, gehuwd met Simon van *Belven*.

4° Catharina, getrouwd met Dirick van *Rotschen*.

5° Anna, gehuwd met Simon *Proist*.

6° Maria, kloosterdame te *Recheim*.

En uit het 2de huwelijk zeven kinderen, te weten :

1° Maria, die den 30 October 1621, volmacht gaf aan haar zwager, Hendrik van *Hove* tot *Carsfelt*, om den Binsfelderhof en andere goederen te Walhorn en Rabotraed, in haar naam te releveeren.

2° Agnes.

3° Magdalena, echtgenoote van Johan de *Buire*, Houtvester van Limburg en Drossaard van Baelen, overleden in 't jaar 1621.

4° Barbara, getrouwd met Hendrik van *Hove* tot Carsfelt die, in 1624, het kasteel *Merols* door koop verkreeg van Jonker Bertolf van *Belven*. Na den dood van Hendrik van Hove trad Barbara in den echt met Laurens de *Meuth*, luitenant in Spaanschen dienst.

5° Arnold, Raad en Ontvanger-generaal des Hertogdoms Limburg, als jongman overleden den 21 November 1617. Hij kocht, den 14 Januari 1594, van den kapitein Gilles van *Weustenraedt*, het sterke slot *Crapoel* (bij Walhorn) voor de som van 10400 Brabantsche gulden, van welke som 550 gulden betaald moesten worden aan Johan *Raeff*, Drossaard te *Withem*.

Digitized by Google

6° Herman, Houtvester van Limburg en Drossaard van *Baelen*, ongehuwd gestorven den 15 Maart 1604.

7° Willem, jongste zoon, plantte zijn geslacht voort met Anna van den *Panhuys* zijne echtgenoote, die hem elf kinderen schonk :

1° Maria.

2° Margareta, jong gestorven.

3° Anna, echtgenoote van Arnold Straet.

4° Petronella.

5° Barbara, gehuwd met Johan van *Holt* en in 2de huwelijk met N. de Roy.

6° Wijnand, getrouwd met Bartelotti van den *Heuvel*, stierf te Utrecht, den 7 November 1674. Hij werd met zijne twee broeders Peter en Arnold (22 Maart 1672) door R. Dandelot, J. Bouhelier, Bombelle en Flacchio, herauten van Zijne Majesteit den Koning, erkend als behoorende tot den ouden adelstand.

7° Peter, van wien hierna.

8° Arnold, Ontvanger-generaal van Limburg, stierf op den huize *Crapoel* den 8 October 1672. Hij liet van Isabella *Straet* tot Alensberg, zijne echtgenoote, meerdere kinderen na, als : Anna Elisabeth ; Barbara ; Charlotta ; Arnold-Diderich ; Herman ; Maria Francisca, gehuwd met den Baron *van den Berg-Trips*, Heer van *Clermont* ; Jan-Caspar, Houtvester van Limburg ; Michiel Hendrik, Heer van *Alensberg* en *Gimmenich* ; Alexander, Heer van *Riddersassen* en kanunnik te Aken ; Isabella, religieuse bij de Wittevrouwen aldaar.

9° Willem, jong gestorven.

10° Anna.

11° Johan, overleden (1680) in militairen dienst.

Peter Schuil van Walhorn Raad- en Rentmeester van Haar Hoog Mogende Heeren Staten Generaal in de Meijerij

Digitized by Google

van 's Bosch, President en Raad derzelfde stad, overleden aldaar den 5 Juni 1666, had met zijn eerste vrouw, eene freule *Sweerts de Weert*, geene nakomelingen, en met Anna de *Stas*, tweede vrouw, de twee volgende kinderen :

1° Willem Schuil van Walhorn, President der stad 's Hertogenbosch.

2° Maria, gehuwd met Jonker Johan *van der Does*, kapitein eener compagnie Marinièrs, op het oorlogsschip van kapitein Tol in den slag van *Soulsbaai* (1672); en in 2de huwelijk, met den kolonel, Hans Georg, Baron *de Baltwein*, Heer van *Egersweiler* en *Callenfels*.

Van Johan *van der Does* en Maria Schuil van Walhorn stamt in rechte linie af Mr P. J. A. M. *van der Does de Willebois*, 's Konings Commissaris in Limburg.

KLOOSTERRADE.

De Eerw. Heer Everts, Professor, thans Directeur van het Seminarie te Rolduc heeft in de *Dietsche Warande* (1) eene teekening met beschrijving gegeven van het oude zegel der kerk en Abdij *Rolduc* of *Kloosterrade*. Het originaal, een min of meer verbroken afdruk in groen was, hangt aan een perkament, waarin de Kanunniken der Abdij de keuze van den nieuwen Abt, Mathias *Straelen*, aan het kapittel van St Lambert te Luik bekend maken. Het perkament draagt het jaartal 1600, maar het zegel zelf schijnt volgens zijne archeologische kenmerken, tot de 13de eeuw te behooren. — Wij zijn zoo gelukkig den eigenlijken stempel (matrice) in metaal te bezitten (2) en nemen derhalve de vrijheid om de overigens goede

(1) Jaargang 1858.

(2) Dit voorwerp is, ten gevolge eener missive aan de Hooge Regeering, door ons opgezonden geweest naar de Tentoonstelling van Parijs, in 1867.

Digitized by Google

6° Herman, Houtvester van Limburg en Drossaard van *Baelen*, ongehuwd gestorven den 15 Maart 1604.

7° Willem, jongste zoon, plantte zijn geslacht voort met Anna van den *Panhuys* zijne echtgenoote, die hem elf kinderen schonk :

1° Maria.

2° Margareta, jong gestorven.

3° Anna, echtgenoote van Arnold Straet.

4° Petronella.

5° Barbara, gehuwd met Johan van *Holt* en in 2de huwelijk met N. de Roy.

6° Wijnand, getrouwd met Bartelotti van den *Heuvel*, stierf te Utrecht, den 7 November 1674. Hij werd met zijne twee broeders Peter en Arnold (22 Maart 1672) door R. Dandelot, J. Bouhelier, Bombelle en Flacchio, herauten van Zijne Majesteit den Koning, erkend als behoorende tot den ouden adelstand.

7° Peter, van wien hierna.

8° Arnold, Ontvanger-generaal van Limburg, stierf op den huize *Crapoel* den 8 October 1672. Hij liet van Isabella *Straet* tot Alensberg, zijne echtgenoote, meerdere kinderen na, als : Anna Elisabeth ; Barbara ; Charlotta ; Arnold-Diderich ; Herman ; Maria Francisca, gehuwd met den Baron *van den Berg-Trips*, Heer van *Clermont* ; Jan-Caspar, Houtvester van Limburg ; Michiel Hendrik, Heer van *Alensberg* en *Gimmenich ;* Alexander, Heer van *Riddersassen* en kanunnik te Aken ; Isabella, religieuse bij de Wittevrouwen aldaar.

9° Willem, jong gestorven.

10° Anna.

11° Johan, overleden (1680) in militairen dienst.

Peter Schuil van Walhorn Raad- en Rentmeester van Haar Hoog Mogende Heeren Staten Generaal in de Meijerij

Digitized by Google

van 's Bosch, President en Raad derzelfde stad, overleden aldaar den 5 Juni 1666, had met zijn eerste vrouw, eene freule *Sweerts de Weert*, geene nakomelingen, en met Anna de *Stas*, tweede vrouw, de twee volgende kinderen :

1° Willem Schuil van Walhorn, President der stad 's Hertogenbosch.

2° Maria, gehuwd met Jonker Johan *van der Does*, kapitein eener compagnie Marinièrs, op het oorlogsschip van kapitein Tol in den slag van *Soulsbaai* (1672); en in 2de huwelijk, met den kolonel, Hans Georg, Baron *de Baltwein*, Heer van *Egersweiler* en *Callenfels*.

Van Johan *van der Does* en Maria Schuil van Walhorn stamt in rechte linie af Mr P. J. A. M. *van der Does de Willebois*, 's Konings Commissaris in Limburg.

KLOOSTERRADE.

De Eerw. Heer Everts, Professor, thans Directeur van het Seminarie te Rolduc heeft in de *Dietsche Warande* (1) eene teekening met beschrijving gegeven van het oude zegel der kerk en Abdij *Rolduc* of *Kloosterrade*. Het originaal, een min of meer verbroken afdruk in groen was, hangt aan een perkament, waarin de Kanunniken der Abdij de keuze van den nieuwen Abt, Mathias *Straelen*, aan het kapittel van St Lambert te Luik bekend maken. Het perkament draagt het jaartal 1600, maar het zegel zelf schijnt volgens zijne archeologische kenmerken, tot de 13de eeuw te behooren. — Wij zijn zoo gelukkig den eigenlijken stempel (matrice) in metaal te bezitten (2) en nemen derhalve de vrijheid om de overigens goede

(1) Jaargang 1858.

(2) Dit voorwerp is, ten gevolge eener missive aan de Hooge Regeering, door ons opgezonden geweest naar de Tentoonstelling van Parijs, in 1867.

Digitized by Google

en vooral correcte teekening en beschrijving des Heeren Everts eenigzins aan te vullen.

Het zegel van Rolduc, waarvan hier eene teekening, stelt de Boodschap van den Engel Gabriël voor aan Maria. De lijnen van beide figuren, vooral de plooien, zijn sterk uitkomend, de hoeken scherp, het geheele beeldwerk hoog verheven. Het hoofd van de H. Maagd, en nog meer dat van den Engel, staat, om zijne zwaarte, niet in verhouding met den overigen lichaamsbouw; desniettemin heeft het gansche een bevallig aanzien; zoodat men mag gelooven, vooral met het oog op sommige gelijktijdige munten, dat de maker van onzen stempel geen alledaags kunstenaar is geweest.

De Engel laat den rechtervleugel neêrhangen, terwijl hij den linker puntig tot in het randschrift opsteekt. De

Digitized by Google

eerste vinger van zijne rechte hand wijst omhoog, als van iemand, die eene gewichtige zaak kond doet; uit de linkerhand ontrolt hij een spreukband met de woorden: AVE MAR. Hij is bekleed met eene tunica en een mantel; zijne voeten staan als wilde hij naderen. — Schuins boven den linkervleugel des engels staat, heel afgezonderd, een gelijkarmig kruis, bestaande uit negen puntjes, zinspeelende wellicht op de glorie of op het lijden, dat der H. Maagd te wachten stond.

Een rijzig pijlertje (1) staande op een voetstuk en uitgaande in eene bloemfinaal deelt het zegelveld in twee compartimenten, waarvan het tweede de H. Maagd bevat, die, in staande houding, de boodschap aanhoort. De linkerhand, waarmede zij een boek vasthoudt, drukt zij tegen het lijf om de ruime gewaden, die haar omgeven op te gorden, en met de rechter houdt zij een langen spreukband, waarop de woorden: ECCE· ANCILA DNI·. Om het hoofd der Moedermaagd is een sluier gewonden, die tot even over den schouder neêrvalt. Beide figuren dragen de lichtkroon (nimbus). De houding der H. Maagd heeft de uitdrukking der nederigheid en der ingetogenheid, die des engels is fier en verheven. Het randschrift luidt: ✠ S. ECCLESIE. SCE. MARIE. SCI. Q. GABRIELIS... IN RODE, dat is: zegel der Kerk van de H. Maria en van St Gabriël te Rode.

VENLO.

In de geschiedenis van *Venlo*, door wijlen den Heer Keuller in het licht gegeven, wordt zeer weinig gemeld van gewoonten, gebruiken of oude stadsrechten, en bijna

(1) Volgens eene aanteekening van A. Th. (Alberdink-Thijm) zou dit pijlertje de bloeiende Jesse-roede beteekenen.

Digitized by Google

en vooral correcte teekening en beschrijving des Heeren Everts eenigzins aan te vullen.

Het zegel van Rolduc, waarvan hier eene teekening, stelt de Boodschap van den Engel Gabriël voor aan Maria. De lijnen van beide figuren, vooral de plooien, zijn sterk uitkomend, de hoeken scherp, het geheele beeldwerk hoog verheven. Het hoofd van de H. Maagd, en nog meer dat van den Engel, staat, om zijne zwaarte, niet in verhouding met den overigen lichaamsbouw; desniettemin heeft het gansche een bevallig aanzien; zoodat men mag gelooven, vooral met het oog op sommige gelijktijdige munten, dat de maker van onzen stempel geen alledaags kunstenaar is geweest.

De Engel laat den rechtervleugel neêrhangen, terwijl hij den linker puntig tot in het randschrift opsteekt. De

Digitized by Google

eerste vinger van zijne rechte hand wijst omhoog, als van iemand, die eene gewichtige zaak kond doet; uit de linkerhand ontrolt hij een spreukband met de woorden: AVE MAR. Hij is bekleed met eene tunica en een mantel; zijne voeten staan als wilde hij naderen. — Schuins boven den linkervleugel des engels staat, heel afgezonderd, een gelijkarmig kruis, bestaande uit negen puntjes, zinspeelende wellicht op de glorie of op het lijden, dat der H. Maagd te wachten stond.

Een rijzig pijlertje (1) staande op een voetstuk en uitgaande in eene bloemfinaal deelt het zegelveld in twee compartimenten, waarvan het tweede de H. Maagd bevat, die, in staande houding, de boodschap aanhoort. De linkerhand, waarmede zij een boek vasthoudt, drukt zij tegen het lijf om de ruime gewaden, die haar omgeven op te gorden, en met de rechter houdt zij een langen spreukband, waarop de woorden: ECCE· ANCILA DNI·. Om het hoofd der Moedermaagd is een sluier gewonden, die tot even over den schouder neêrvalt. Beide figuren dragen de lichtkroon (nimbus). De houding der H. Maagd heeft de uitdrukking der nederigheid en der ingetogenheid, die des engels is fier en verheven. Het randschrift luidt: ✠ S. ECCLESIE. SCE. MARIE. SCI. Q. GABRIELIS... IN RODE, dat is: zegel der Kerk van de H. Maria en van St Gabriël te Rode.

VENLO.

In de geschiedenis van *Venlo*, door wijlen den Heer Keuller in het licht gegeven, wordt zeer weinig gemeld van gewoonten, gebruiken of oude stadsrechten, en bijna

(1) Volgens eene aanteekening van A. Th. (Alberdink-Thijm) zou dit pijlertje de bloeiende Jesse-roede beteekenen.

Digitized by Google

en vooral correcte teekening en beschrijving des Heeren Everts eenigzins aan te vullen.

Het zegel van Rolduc, waarvan hier eene teekening, stelt de Boodschap van den Engel Gabriël voor aan Maria. De lijnen van beide figuren, vooral de plooien, zijn sterk uitkomend, de hoeken scherp, het geheele beeldwerk hoog verheven. Het hoofd van de H. Maagd, en nog meer dat van den Engel, staat, om zijne zwaarte, niet in verhouding met den overigen lichaamsbouw; desniettemin heeft het gansche een bevallig aanzien; zoodat men mag gelooven, vooral met het oog op sommige gelijktijdige munten, dat de maker van onzen stempel geen alledaags kunstenaar is geweest.

De Engel laat den rechtervleugel neêrhangen, terwijl hij den linker puntig tot in het randschrift opsteekt. De

Digitized by Google

eerste vinger van zijne rechte hand wijst omhoog, als van iemand, die eene gewichtige zaak kond doet; uit de linkerhand ontrolt hij een spreukband met de woorden: AVE MAR. Hij is bekleed met eene tunica en een mantel; zijne voeten staan als wilde hij naderen. — Schuins boven den linkervleugel des engels staat, heel afgezonderd, een gelijkarmig kruis, bestaande uit negen puntjes, zinspeelende wellicht op de glorie of op het lijden, dat der H. Maagd te wachten stond.

Een rijzig pijlertje (1) staande op een voetstuk en uitgaande in eene bloemfinaal deelt het zegelveld in twee compartimenten, waarvan het tweede de H. Maagd bevat, die, in staande houding, de boodschap aanhoort. De linkerhand, waarmede zij een boek vasthoudt, drukt zij tegen het lijf om de ruime gewaden, die haar omgeven op te gorden, en met de rechter houdt zij een langen spreukband, waarop de woorden: ECCE· ANCILA DNI·. Om het hoofd der Moedermaagd is een sluier gewonden, die tot even over den schouder neêrvalt. Beide figuren dragen de lichtkroon (nimbus). De houding der H. Maagd heeft de uitdrukking der nederigheid en der ingetogenheid, die des engels is fier en verheven. Het randschrift luidt: ✠ S. ECCLESIE. SCE. MARIE. SCI. Q. GABRIELIS... IN RODE, dat is: zegel der Kerk van de H. Maria en van St Gabriël te Rode.

VENLO.

In de geschiedenis van *Venlo*, door wijlen den Heer Keuller in het licht gegeven, wordt zeer weinig gemeld van gewoonten, gebruiken of oude stadsrechten, en bijna

(1) Volgens eene aanteekening van A. Th. (Alberdink-Thijm) zou dit pijlertje de bloeiende Jesse-roede beteekenen.

Digitized by Google

niets over de vroegere regeerders der stad. Zulks wekt het vermoeden, dat het oude archief van Venlo ten deele zoek zij geraakt, daar toch de Heer Keuller, als Venlonaar en aldaar woonachtig, anders niet zou hebben nagelaten in dat archief rijkelijk te putten.

Uit de perkamenten, die ons nu en dan in handen kwamen, hebben wij, bij wijze van nota, onder anderen aangeteekend, dat *varende have* (roerende goederen) die in het gebied van Venlo gepand werden, zes weken lang, *sonder arch ind last*, moesten staan in het hospitaal.

Niet alleen bij pandinge, maar ook bij andere handelingen des Gerechts kwam het hospitaal te pas. Zoo lezen wij in een schuldbrief des jaren 1386: »*En hier aef sein ghedaen onser Heren ghebot ende onser stat ghewoente binnen den hospitael van Venlo sess weken lanck.*

De begeving van het bodeambt te Venlo was niet aan de stad, maar behoorde aan den houder van het leen, waaraan die begeving verbonden was.

Richters (1) en schepenen van Venlo vonden wij de volgende:

In 1349 Johan van Runs, Adam Mont en Henric Borchgreve, schepenen.

1350 Gerard van Lomme richter, Henric Borchgreve en Adam Mont, schepenen.

1351 Henric van Lomme en Henric Borchgreve, schepenen.

1360 Gerard van Lomme, richter, Arnt van der Weijden en Mathijs der Beer, schepenen.

1385 Henric, Heer te Wickerade, richter, Herman Menseven en Johan van Lom, schepenen.

(1) Richter staat meer of min gelijk met Ambtman, Scholtis, Baaljuw, Meijer. Zoo had Jan van Brabant zijn Ambtman te Brussel, zijn Schoutet te Antwerpen, zijn Meijer te Leuven, zijn Baljuw te Nivelle.

Digitized by Google

1386 Arnold Vinck, als richter, Goswijn van Lomme en Arnt van Lomme, schepenen.

1393 Henric van Wickerade, richter, Goswin van Lom en Gerard van Hellum, schepenen.

1408 Henric Vinck, richter, Goswin van Lom, Henric de Weldick, Gerard van Hellum en Henric van Varinck, schepenen.

1424 Henric Drab, richter, Henric Varinck en Willem Woest, schepenen.

1425 Henric Drab, richter, Johan Vinck en Sibrecht van Krickenbeck, schepenen.

1428 Henric Drab, richter, Jacob van Canne en Jacob de Weldick, schepenen.

1429 Henric Drab, richter, Bertholt Mertens en Jacob de Weldich, schepenen.

1430 Henric Drab, richter, Willem Woest en Jacob de Weldich, schepenen.

1433 Lambert Mercator, richter, Johan Vinck en Jacob van Canne, schepenen.

1437 Lambert Mercator, richter, Jacob de Weldich en Gerard van Meuss, schepenen.

1440 Johan Vinck en Merten van Ruremonde, schepenen.

1453 Willem Woest en Jacob de Weldich, schepenen.

1456 Lambert Mercator, der jonghe, richter, Reynier van Holthusen, schepen.

1471 Herman Wegge, richter, Conrad Houftman en Henric die Here, schepenen.

1478 Herman Wegge, richter, Johan van Stalwegen en Henric van Grevenraij, schepenen.

1498 Jan van Stalbergen, This van Ruermonde, Arnt Daelen en Willem Vinck, schepenen.

1521 Johan van Vogelsanck, richter, Henri van Hushoven en Arnt van Lom, schepenen.

Digitized by Google

1539 Caspar van Hoenseler, richter, Leonard van Beeck en Diederich van Beeringen, schepenen.

1548 Johan van Cruchten en Diederich van Beeringen, schepenen.

1587 Jaspar van Stolbergen, richter, Henric van Boenenbecker en Claes van Lom, schepenen.

ROERMOND.

Van Roermond kwamen ons de volgende Richters en Schepenen voor :

In 1376 Johan Imerecht en Johan van Wessem, schepenen.

1379 Johan van Wessem, richter, Johan Sprengentgaet en Johan van Oederode, schepenen.

1399 Henric Huychgel, richter, Diederich van den Eyck en Henric van den Fellenade, schepenen.

1404 Diederic Wilde van Merssen, richter, Johan van Osen en Diederic Hillen, schepenen.

1410 Diederic Wilde van Merssen, richter, Diederic Bake en Steven van Oederode, schepenen.

1418 Johan van Wilre, richter, Diederic van Wessem en Mathijs van Wangelt, schepenen.

1441 Gerard van Oederode, richter, Henric Thijs en Johan van den Griende, schepenen.

1451 Henric van IJnckevoirt en Godert Hillen, schepenen.

1454 Johan van Osen, Godert Hillen en Johan van Oederode, schepenen.

1457 Johan van Osen, richter, Johan van Suchtelen en Diederic Haefft, schepenen.

MEIJEL.

Meijel, een aanzienlijk peeldorp, ligt op de uiterste grens van Limburg, niet ver van het dorp *Helenaveen*,

Digitized by Google

eene nieuwe stichting, ressorteerende onder de gemeente Deurne. Gelijk *Helenaveen* gesticht werd door een gezelschap van industrieëlen, zoo is wellicht Meijel zijn ontstaan verschuldigd aan de voormalige Heeren van Ghoor, een adellijk slot in de gemeente Neer.

Deze Heeren hebben tot in de laatste tijden zeer beduidende rechten over Meijel uitgeoefend; en wel in het bijzonder de hooge en lage justitie over alle zaken, de aanstelling en herroeping van scholtet, schepenen en bode; het recht van collatie, of in andere woorden, de benoeming van den pastoor. Voorts het recht van tiende, niet enkel der veldvruchten, maar ook van den tienden boom, het tiende lam, het tiende varken, den tienden bijënkorf, den tienden bussel vlas en de tiende gans. De korenmolen en de bierbrouwerij; de turf en geheel de grond behoorden den Heer. Niemand mocht, zonder diens vergunning, bier of turf buiten Meijel brengen.

Van de vonissen door schepenen van Meijel gewezen was geen appel in halszaken. Maar in de overige gevallen deed men beroep van de rechtbank naar den Heer in persoon.

De ingezetenen van Meijel mochten zich het genoegen niet gunnen eenig wild te vangen, en hadden zij een haas of konijn elders gekocht of verkregen, dien moesten zij den Heere aanbieden tegen inkoopprijs. Ook waren zij verplicht den Heere in allen mogelijken dienst te zijn te *Meijel*, *Ghoor*, *Buggenum*, *Wijnaerden*, *Melenborch* of elders, waar hun zulks geboden werd.

Op hunne beurt waren de Heeren van *Ghoor* wegens *Meijel* leenplichtig, aan den Hertog van Gelder. Zoo lazen wij ergens, dat Godert van *Drachenfels* de Heerlijkheid *Meijel* verheven heeft, ten Zutphenschen rechten, aan Hertog Karel van Gelder, op Zondag Oculi. Anno 1501.

Digitized by Google

1539 Caspar van Hoenseler, richter, Leonard van Beeck en Diederich van Beeringen, schepenen.

1548 Johan van Cruchten en Diederich van Beeringen, schepenen.

1587 Jaspar van Stolbergen, richter, Henric van Boenenbecker en Claes van Lom, schepenen.

ROERMOND.

Van Roermond kwamen ons de volgende Richters en Schepenen voor :

In 1376 Johan Imerecht en Johan van Wessem, schepenen.

1379 Johan van Wessem, richter, Johan Sprengentgaet en Johan van Oederode, schepenen.

1399 Henric Huychgel, richter, Diederich van den Eyck en Henric van den Fellenade, schepenen.

1404 Diederic Wilde van Merssen, richter, Johan van Osen en Diederic Hillen, schepenen.

1410 Diederic Wilde van Merssen, richter, Diederic Bake en Steven van Oederode, schepenen.

1418 Johan van Wilre, richter, Diederic van Wessem en Mathijs van Wangelt, schepenen.

1441 Gerard van Oederode, richter, Henric Thijs en Johan van den Griende, schepenen.

1451 Henric van IJnckevoirt en Godert Hillen, schepenen.

1454 Johan van Osen, Godert Hillen en Johan van Oederode, schepenen.

1457 Johan van Osen, richter, Johan van Suchtelen en Diederic Haefft, schepenen.

MEIJEL.

Meijel, een aanzienlijk peeldorp, ligt op de uiterste grens van Limburg, niet ver van het dorp *Helenaveen*,

Digitized by Google

eene nieuwe stichting, ressorteerende onder de gemeente Deurne. Gelijk *Helenaveen* gesticht werd door een gezelschap van industrieëlen, zoo is wellicht Meijel zijn ontstaan verschuldigd aan de voormalige Heeren van Ghoor, een adellijk slot in de gemeente Neer.

Deze Heeren hebben tot in de laatste tijden zeer beduidende rechten over Meijel uitgeoefend; en wel in het bijzonder de hooge en lage justitie over alle zaken, de aanstelling en herroeping van scholtet, schepenen en bode; het recht van collatie, of in andere woorden, de benoeming van den pastoor. Voorts het recht van tiende, niet enkel der veldvruchten, maar ook van den tienden boom, het tiende lam, het tiende varken, den tienden bijënkorf, den tienden bussel vlas en de tiende gans. De korenmolen en de bierbrouwerij; de turf en geheel de grond behoorden den Heer. Niemand mocht, zonder diens vergunning, bier of turf buiten Meijel brengen.

Van de vonissen door schepenen van Meijel gewezen was geen appel in halszaken. Maar in de overige gevallen deed men beroep van de rechtbank naar den Heer in persoon.

De ingezetenen van Meijel mochten zich het genoegen niet gunnen eenig wild te vangen, en hadden zij een haas of konijn elders gekocht of verkregen, dien moesten zij den Heere aanbieden tegen inkoopprijs. Ook waren zij verplicht den Heere in allen mogelijken dienst te zijn te *Meijel*, *Ghoor*, *Buggenum*, *Wijnaerden*, *Melenborch* of elders, waar hun zulks geboden werd.

Op hunne beurt waren de Heeren van *Ghoor* wegens *Meijel* leenplichtig, aan den Hertog van Gelder. Zoo lazen wij ergens, dat Godert van *Drachenfels* de Heerlijkheid *Meijel* verheven heeft, ten Zutphenschen rechten, aan Hertog Karel van Gelder, op Zondag Oculi. Anno 1501.

Digitized by Google

Wij laten de Meijelsche statuten, zoo als zij in een oud register zijn opgeteekend, hier volgen:

»In den iersten is de Heere van *Meijl* den Vryheer, hebbende hoeghe ende neder jurisductie, ende mach daer vangen ende spannen richten over hoofft en hals, ende doen medt rechte, al wat een Heer in synder Heerlichheyt mach doen, misdadige uijt- en inlendige, wie zy zyn, medt reden van rechten richten ofte composeren, quyten en andersints als sich dat nae recht gebuert ende toestaet, naer gelegentheyt der crimen ende der misdaden, tzy tegen den Heere breuctich misdaen, met schepen oerdeil verwezen uyt te voedren.

»Item den Heer van Ghoir als Heere van *Meijl* heeft in dersellve Heerlichheyt een dinckbancke ende mach daer stellen en vernieuwen alst hem beliefft schouteth, schepenen ende einen vorster die men heet 's Heeren bode, om des Heeren gerechtichheyt te bewaeren, aen een ijgelycken uytlendige en inlendige soe wel den armen als den rycken goet recht te laten wedervaren als dat van Godt en rechtswege toestaet.

»Item den Erffheer van *Ghoir* is toe Meijl den rechten patroon en collateur der progiekercke ende mach dieselve pastorye confereren aen wie het hem beliefft, ende die tienden te weeten die groete tiende offte smale tiende waer die grenst offte gelegen is, daer en heeft den pastoor offte niemant aen dan den Heer allein.

»Item soe competeert den Heer die thiende het gans dorp door ende trekt daervan den eersten schoof. Noch soe heeft den Heer den tienden boem, het tiende lam, het tiende varcken, den tiende biestock, den tienden bussel vlas, en die tiende gans; noch en vermach niemant zyn eijgen coeren van het land vueren, sonder dat hy ierst advertentie heeft gedaen aen dengenen, die den

Digitized by Google

thiendenaer van den Heer is, opdat die Heer niet vercort en werde in zyne gerechtichheyt.

»Item soe compt den Heer die corenmuele toe ende mach trecken tot molster het sestiende deil daer op andere plaetsen maer het twe en dertigste wort genoten.

»Item soe en mach niemant brouwen dan die den Heer en beliefft, ende compt den Heer toe van ijedder tonne die binnen het dorp gebrouwen wert vyf st. en van buyten bier seven st. en einen halve.

»Item soe is den Heer noch grontheer, soe dat niemant van die inwoenderen en mach eenich torf buyten vueren om te vercoupen sonder des Heeren consent.

»Item, soe wanneer die schepenen ein vonnis hebben gewesen soe en valt daer egheen appel, dan alleen voer den Heer, die welche dan zyn vonnis over die saecke uytspreeckt, soe hy dat van Godts ende rechtsweghe bevynt te behoren.

»Item, soe en moghen egheene van die inwoonderen einich wilt vanghen tzy door wat middel offt maniere het oock zy, ende syn oock schuldich soe zy einich wilt op andere platsen gecocht hebben tsellve aen den Heer te presenteren voor denselleven prys dat zy het gecocht hebben, ende soe het den Heere dan beliefft mach hy tselleve daervoor aennemen; oock soe en mach nymant wie hy zy daer comen jaghen ott fretteren noch einich wilt vangen.

» Item, alle die ondersaten en ingeseten der Heerlichheyt van Meijl syn schuldich den Heer te doen alle diensten medt waghen, medt kerren, medt peerden, ende waertoe zy geboden werden van 's Heeren weghen, den Heere te dienen in alle billeche saecken wie den Heer tot *Ghoir*, offt binnen *Meijl* te doen mach hebben zyn hoij te *Buggenum* te *Wijnaerden* oft te *Melenborch* anders waer te

Digitized by Google

maijen, des Heeren torf op den peel te schrancken te Ghoir offte anders waer te voeren daer der Heer gebiden offt noot sal hebben".

LAND VAN VALKENBURG.

In onze dagen, waar bij de gemeenteraden — dikwijls op hooger aansporing — een lust bestaat om alles te reglementeeren en ontelbare verbodsbepalingen of zoogenaamde plaatselijke verordeningen uit te vaardigen, kan het zijn nut hebben eene keur voor den dag te halen, die omstreeks het jaar 1450, hier te lande gold. — Het is eene soort broodzetting :

Item, eyn witbroit van 4 ponden dat 1 loet te licht is, dae is die boet aff 3 stuver.

Item, dat 2 loet te licht is 9 st.

Item, dat 3 loet te licht is 18 st.

Item, dat 4 loet te licht is 5 marck ende dat broit sal men in twei snyden ind om Got geven dat noch mi te licht is dar sal der Scholtes 5 marck an haven ind den oven in twey slane ind en sal in eyne jaer nyet me backen. . . . . .

Item, in der selver maete van eyne schillyncks brode dat 1 vierdinck te licht is die boet 3 st.

Item, dat 2 vierdinck te licht is 9 st. enz. . . .

Item, in derselver maete van den groete brode der 5 gaen op eyn syntiner . . . . . .

Item, eyn kraeghyn off schermoile sal om der korst wille 2 loet myn wagen dan eyn wyt broit van 4 pont.

Item, wanne der rogge gilt 6 marck so sal eyn groot broit van 8 ponden gelden 2 stuver.

Item, alst gilt 6 marck en 7 stuver so salt gelden 25 boischen.

Item, alst gilt 7 marck en 3 st. — 27 boischen.

Digitized by Google

Item, alst gilt 7 marck en 7 st. 28 boischen enz.

Item, wanne eyn modde weitz (tarwe) gilt 6 marck so sal eyn witbroit van 4 ponden wagen 25 loet.

Item, wanne idt gilt 6 marck 4 stuver so salt wagen 24 loet.

Item, alst gilt 6 marck 8 st. so salt wagen 23 loet.

Item, alst gilt 7 marck so salt wagen 22 loet.

Ind also voert te rekenen 4 stuver vur eyn loet.

Item, eyn mollener de syn meel den becker nyet en bringt ind eyn halve cop myn, die boet is 3 stuver.

Item van eynen cop — 9 st.

Item van twe coppen — 18 st.

Item van vive coppen — 5 marck ind syn ambacht eyn jaer verliessen.

GEIJSTEREN.

Het huis *Geysteren* (gemeente Wanssum) was een Geldersch leen, voorheen en wel omstreeks 1320 verheven door Jan van *Broeckhuijsen*, uit wiens familie het achtervolgens is overgegaan in die van *Eijll*, *Harve*, *Schellart-Obbendorf*, *Hoensbroeck*, — en uit deze, bij huwelijk, in die van *Weichs de Wenne*. — De tegenwoordige bezitter is de Baron Clemens de Weichs de Wenne, lid der Provinciale Staten van Limburg en Burgemeester van Wanssum, gehuwd met Emma, Baronnesse van Loë-Mheer.

Geijsteren vormde met *Oistrum* en *Spraland* eene Heerlijkheid, waaraan onder andere bezittingen *Lijfgewin* en *Erftinsen* verbonden waren.

Gewin doelt, bij de eerste dezer benamingen, op — recht van overgang. — In het voorvoegsel *lijf* ligt eene beteekenis van lichamelijke afhankelijkheid. — Gansch het woord zal nagenoeg met *Laetgoed* gelijk staan.

Digitized by Google

Erftins (cijnsgoed) was in zoo verre vrij-goed als daarvan slechts een jaarlijksche cijns, bij wijze van pacht, werd opgebracht.

Volgens een extract uit het *Leegerboeck* van Geijsteren moest een *Lijfgewin* aan twee handen staan. Deze bepaling waarvan wij den zin niet wel vatten, komt in meerdere Geldersche *gewijsden* voor (1). Wij vermoeden dat de principale gebruiker van het goed de ééne, en zijn erfgenaam de andere hand uitmaakte, en dat de Leenheer in deze tweede hand een borgtocht, eene meerdere garantie vond tot nakoming der verplichtingen aan het *Lijfgewin* verbonden. — Wellicht ook dat de *Lijfgewins*-goederen — vroeger aan strengere *hoorigheid* onderworpen — na den dood des gebruikers, den Heere onmiddellijk terug vielen, en dat de uitdrukking *aan twee handen staan* alsnu den verzachtenden toestand aangeeft, waarin deze goederen van de ouders op de kinderen overgaan.

---

(1) Zoo lezen wij in eene voor ons liggende *Cleringe der alde Rechten, Gewoenheyden* und *Hercoemen* des ambts Krickenbeck (bij Venlo) gegeven in 't jaar 1485 door Reijnier van Holthuysen en Godhard Vinck, respectievelijk Drossaard en Scholtis, in bijwezen der gezamenlijke *Hofflieden* des ambts, »*dat alle lijfgewins gueder sullen staen* TOT TWEE HANDEN *und als beyde die handen weren verstorven, sal dat guet alentlich den Lheenheer aengestorven und tho haeve koemen syn.*

Voorts in een verdrag gesloten (1578) tusschen Graaf Herman van Meurs en de bewoners van de zoogenaamde Greeven goederen in 't ambt Krickenbeck gelegen. »*Alle greeven gueder groet offte kleyn sullen* TOT TWEE HANDEN *staen ende daer eener afflievigh wordt, sal mit den keurmoedt verdedicht worden und eene ander handt weder zu boeck gesetst, daer aber beyde handen versterven sal dat goedt, binnen jaers frist mitter keurmoedt verdedicht worden nach alter gebrauch*".

Bij akte gegeven op St Servaasdag 1403 verklaarde Jan van Kessel, Ridder, dat het Godshuis van Keyzerbosch (Neer) te vorderen had: vijf malder roggepacht op vijftien morgen land te Brede (Maasbrée) gelegen »*die men van mij Johan van Kessel, Ridder, te lyfghewin haldende is, willick lant voerschreven aen mijch nu ter tyt* AAN TWEE HANDEN *gewonnen is*".

Digitized by Google

Hoe het ook zij, wanneer de gebruiker begeerde dat zijn *Lijfgewin* in andere handen overging, dan moest hij zelf in den *Hoff* komen om zich te laten schrappen, den andere in de plaats te stellen en te laten overschrijven.

Een *Lijfgewin*, dat verkocht werd, moest *gewonnen* worden met den tienden penning; dat is: betaalde een recht ad 10°/₀ van den koopprijs. — Bij versterf werd het, naar gelang van het erf, *gewonnen* per morgen met een Rijder of met een Daalder.

Een *Erftins* moest almede aan twee handen staan; wilde de gebruiker het vervreemden, dan moest hij zelf komen om zich te laten schrappen, den andere in de plaats te stellen en te laten overschrijven.

Bij versterf werd *Erftins*-goed *gewonnen* met dubbelen cijns; werd het verkocht, dan moest men het *winnen* met den twaalfden penning.

Een kooper was verplicht binnen 't jaar zich te laten aanzetten. De verkooper moest zich doen schrappen, den aankooper in de plaats stellen en doen overschrijven, en, pro rata den koopprijs, daarvan betalen.

Geviel het, dat gebruikers nalatig waren en de panden niet *wonnen*, dan mocht de Leenheer deze panden aanslaan en tot zich trekken.

Een eikenhout-gewas, *Lijfgewin* zijnde, werd bij verkoop, *gewonnen* met den derden penning, — en, was het *Erftins*, met den tienden penning.

Ingeval een verstorven *Erftins* een jaar lang zonder *ophelder* of gebruiker was gebleven, dan was den Heere daaraf eene groote breuk of boete vervallen, en het goed moest met dubbelen cijns *gewonnen* worden. Zoo meenig jaar het goed zonder *ophelder* bleef, zoo meenige groote breuk en tweevoudigen cijns waren dên Heere verschenen.

Digitized by Google

Volgt het EXTRACT getrockken uuijt een leegerboeck gehoerende tot den Huijse Gheijsteren hoe men Lijfgewin, Erftins winnen sa., ende meer andere rechten die daer toe staen, hier naer gespecificeerd :

Een Lijfgewin dat moet aen twee handen staen, ende als die selve luyden diet ander hant hebben, begeeren dat men aen oir ander hant laet setten undt verschr. zoo sy selver kommen undt laeten sich uthdoen, undt die ander wederom in de stadt setten.

Unde wanneer Lijfgewins guet vercoft wort dat moet men winnen metten thienden penninck, und alst versterft, soo moetment winnen, na advenant die erftael den morgen daernaer het guet is, een Rijder of een Daelder.

Een Erftins guet dat moet aen twee handen staen, unde als de selve luyden willen datmen aen laet setten und verschrieben soo sullen sy selver commen, und laeten sich uthdoen, und die anderen weederom inder stadt setten.

Undt wanneer een Erftins guet versterft, soo sal men winnen met dobbelen thins, undt wanneer 't vercoft wert, soo sal men winnen met den twelfsten penninck.

Een cooper moet binnen jaers kommen, undt daer hy het van coopt, die ander hant heeft, die moet commen laten sich uuijtdoen undt den cooper inden stadt setten unt verschrieben, undt na advenant soot goet geghol-den heft, daer af betaelen.

Oft geviel dat de luyden versumenens werden, undt lieten de panden versterven, und en gesinnen dat gewin niet by horen leevenden lyf, soo mach die Heer dat aen sich slaen, undt nemen soo veel des guets is.

Een eijckenholt dat lyfgewin is als de luyden vercoopen komt den Heer den derden penninck.

Digitized by Google

Een eyckenholt dat Erftins is wanneert vercoft wert komt den Heer den thienden penninck.

Als een Erftins guet verstorven is unde over een jaer is sonder ophelder, is den Heer daer af een hoegen breuck gevallen, unde moet met dobbelen thins gewonnen werden, undt soo meenich jaer dat blyft sonder ophelder alsoo meenich breuck und dobbelen thins is den Erftins Heer daer aen geleegen.

GULPEN.

Neuborg, bij Gulpen, waarvan wij in onze *Bijdragen tot de geschiedenis van Limburg* p. 106 gewaagden, was eene beduidende Heerlijkheid, die haar eigen Leen- en Laathof had (1).

Wanneer een erf, dat daar leenroerig was, van eigenaar veranderde en bijgevolg opnieuw verheven moest worden, dat kostte 30 aldegrooten aan den Leenheer, een vierdel wijn aan den stadhouder en een flesch wijn aan elk der Leenmannen. Daarenboven nog den *kemerlinck*, waardoor verstaan werd het overste kleed, dat wil zeggen: het beste gerede pand uit geheel de nalatenschap. Men kon, in plaats van den *kemerlinck*, volstaan met een stuk goud niet van de beste en niet van de minste; vandaar de benaming van *kamergulden*, die in de leenprotocollen voorkomt.

Wanneer er geschil rees wegens leengoederen, dat werd geslecht te *Neuborg*, in den zaal. Tot de zaak in vonnis was gegaan droeg elk zijn eigen kosten, en dan kwamen ze ten laste van wie in het ongelijk was gesteld.

Wanneer een nieuw scholtis te *Gulpen* was benoemd, dan moest hij, alvorens zijn ambt te aanvaarden, ten Hei-

(1) Zie ook *Publ.* etc. *du Limb.* II p. 281—347.

Digitized by Google

Volgt het EXTRACT getrockken uuijt een leegerboeck gehoerende tot den Huijse Gheijsteren hoe men Lijfgewin, Erftins winnen sa., ende meer andere rechten die daer toe staen, hier naer gespecificeerd :

Een Lijfgewin dat moet aen twee handen staen, ende als die selve luyden diet ander hant hebben, begeeren dat men aen oir ander hant laet setten undt verschr. zoo sy selver kommen undt laeten sich uthdoen, undt die ander wederom in de stadt setten.

Unde wanneer Lijfgewins guet vercoft wort dat moet men winnen metten thienden penninck, und alst versterft, soo moetment winnen, na advenant die erftael den morgen daernaer het guet is, een Rijder of een Daelder.

Een Erftins guet dat moet aen twee handen staen, unde als de selve luyden willen datmen aen laet setten und verschrieben soo sullen sy selver commen, und laeten sich uthdoen, und die anderen weederom inder stadt setten.

Undt wanneer een Erftins guet versterft, soo sal men winnen met dobbelen thins, undt wanneer 't vercoft wert, soo sal men winnen met den twelfsten penninck.

Een cooper moet binnen jaers kommen, undt daer hy het van coopt, die ander hant heeft, die moet commen laten sich uuijtdoen undt den cooper inden stadt setten unt verschrieben, undt na advenant soot goet gegholden heft, daer af betaelen.

Oft geviel dat de luyden versumenens werden, undt lieten de panden versterven, und en gesinnen dat gewin niet by horen leevenden lyf, soo mach die Heer dat aen sich slaen, undt nemen soo veel des guets is.

Een eijckenholt dat lyfgewin is als de luyden vercoopen komt den Heer den derden penninck.

Digitized by Google

Een eyckenholt dat Erftins is wanneert vercoft wert komt den Heer den thienden penninck.

Als een Erftins guet verstorven is unde over een jaer is sonder ophelder, is den Heer daer af een hoegen breuck gevallen, unde moet met dobbelen thins gewonnen werden, undt soo meenich jaer dat blyft sonder ophelder alsoo meenich breuck und dobbelen thins is den Erftins Heer daer aen geleegen.

GULPEN.

Neuborg, bij Gulpen, waarvan wij in onze *Bijdragen tot de geschiedenis van Limburg* p. 106 gewaagden, was eene beduidende Heerlijkheid, die haar eigen Leen- en Laathof had (1).

Wanneer een erf, dat daar leenroerig was, van eigenaar veranderde en bijgevolg opnieuw verheven moest worden, dat kostte 30 aldegrooten aan den Leenheer, een vierdel wijn aan den stadhouder en een flesch wijn aan elk der Leenmannen. Daarenboven nog den *kemerlinck*, waardoor verstaan werd het overste kleed, dat wil zeggen: het beste gerede pand uit geheel de nalatenschap. Men kon, in plaats van den *kemerlinck*, volstaan met een stuk goud niet van de beste en niet van de minste; vandaar de benaming van *kamergulden*, die in de leenprotocollen voorkomt.

Wanneer er geschil rees wegens leengoederen, dat werd geslecht te *Neuborg*, in den zaal. Tot de zaak in vonnis was gegaan droeg elk zijn eigen kosten, en dan kwamen ze ten laste van wie in het ongelijk was gesteld.

Wanneer een nieuw scholtis te *Gulpen* was benoemd, dan moest hij, alvorens zijn ambt te aanvaarden, ten Hei-

(1) Zie ook *Publ.* etc. *du Limb.* II p. 281—347.

Digitized by Google

ligen zweren en belooven den Heer van Neuborg, zoowel als den Hertog van Brabant, getrouw te zijn, en hun beider gerechtigheden te handhaven, alles naar *gewijsde* der schepenen.

De schepenbode zwoer denzelfden eed, daarbij voegende, dat hij den Heer van Neuborg en den Hertog gehoorzaam zoude wezen.

De schepenen zwoeren en beloofden getrouwheid aan den Heer van Neuborg en aan den Hertog, en dat zij de gerechtigheden van beide Heeren zouden *hoeden en houden*.

De schepenen waren veertien in getal. Als er een aftrad of stierf kozen de andere, een nieuwen.

Laatgoederen werden verheven tegen den pennink twaalf. Stadhouder en schepenen leverden het was voor de bezegeling der akte.

Wanneer een Laat kwam te sterven, erfde de Heer van Neuborg het beste stuk vee *(quick)*, hetzij paard, koe, varken of schaap, dat sinds jaar en dag op het laatgoed voorhande was geweest.

Bebouwde keurgoederen waren in de bank Gulpen acht-en-veertig. Werd eenig erf — te Neuborg cijnsplichtig — ontgonnen of nieuwbebouwd, dan werd het dáárdoor en als van zelf keurgoed.

Binnen de bank Gulpen trok Neuborg aan pachten en cijnsen jaarlijks 35½ mud rogge, 23 mud 2 vat even (haver), 214 kapuinen, 4 gansen, en in geld 137½ marck, 3 stuiver en 2½ denaris.

»Item, *Noembergh* hat syn mannen van leen, also dick man daer geudt und ontgeudt so wysen die mannen het heerschap van *Noembergh* toe dertigh aldegrooten, den stadthelder een vierdel wyns, iegelyck man een flesch wyns, und den kemerlinck dat overste kleydt oft

Digitized by Google

een stuck gouts daer voor, niet den beste noch van der minste, und een aldegroot is dry bousschen.

»Item, also deck stoot gevelt van de leengoederen soo bedinght man daerom te *Noembergh* in de sale, und de costen verhalden beyde parthyen bis ter tydt dat vonnisse gegeven is, wat die dan dreeght betaelt der gheen den Heerschap die ondervellich gewesen wort.

»Item, als man eenen nieuwen scholtis te Gulpen set, die gelooft undt sweert ten heyligen der Heerschap van *Noembergh* hold und getrouw te syn, also wal als unsen genedighen Heer van Brabant, und in hunne rechten te laeten naer wysdom der schepenen.

»Item, in den banck van Gulpen desgelycken als man eenen nieuwen schepenboede settet die sweert oock und gelooft den heyligen voorschreven Heerschap holt und getreu te syn und oock gehoorsaem also wal als unsen genedighen Heer van Brabant, und alles naer wysdom der schepenen.

»Item, in der banck van Gulpen syn 14 schepenen undt whant eenen oft meer stirft kiesen die andere eenen nieuwen op ihren Eydt, die sweert also wal den voorschreven Heerschap holt und getreuw te syn, und ihre heerlicheyt und rechten te hoeden und te halden als onsen Genedighen Heer van Brabant etc. die syne, und all in eynen eydt.

»Item, voort soo guedet und untguedet ein Heerschap voorschreven oft ihr stathelder und scheffer ihre grontgoederen und levert ouch daervan den wais, sy gewysen den 12 penninck.

»Item, wanneer ihre beseten Laet ein stirft soo hat ein Heerschap voorschreven dat beste quick, hetsy peerdt, koeij, verken oft schaep binnen jaer der Laet daerop gehadt heeft.

Digitized by Google

»Item, der koergoederen die alle wyl bebouwt syn ist in der banck van Gulpen 48, und wurdt eenigh erf binnen den voorschreven banck bebouwet dat grontchyns te *Noembergh* gilt, ist dan ouch koergoet.

»Item, hat *Noembergh* binnen Gulpen, langs dat water, te *Remerstock*, *Ingber*, *Margraten* und *Kaldenborgh* 35 1/2 mudde rogghe pachten, 23 mudde 2 vaet even, 214 cap. 4 gensen, 137 1/2 merck, 3 st. und 2 1/2 den. chyns,

VIJLEN EN SIMPELVELDT (1).

Wij sluiten deze Bijdrage met een paar merkwaardigheidjes uit het land van 's Hertogenrade:

Schepen-gewijsde. »Wy Vacht ende Schepenen der dingebanck *Vielen* Lande van 's Haertochenraede Overmaese, doen condt tuygen ende gestaene voir de rechte waerheyt mits diese, ende dat ter requisitie van Arnoldt Bindels ende Mathys Schuytgens, hoe dat waerachtig is dat altoes is ende woirdt gehouden voir een onverbrekelich costume ende observantie, dat wannier ende dickwielse gebeurt dat eynen onderdaen oft ingesetenne onser voirschreven banck synen bestiaelen, deur onversichticheyt ende versueme gaen oft loepen in schaeden op die goederen van eynen anderen ingesetenne, is den geinteresserde geoirloeft die selve bestiaelen bevindende op syne goederen ende hebbende gedaen schaeden, die alsdan op te driven ende doen stellen in bewaerenis ende pandtstael tot tyt ende wylen dat die voirschreve schaede by de voerschreve bestiaelen gedaen ten volle is betaelt mede die costen daeraff dependerende, ende by aldien

(1) Zie, over Vijlen, Quix Geschichte der Abtei Burtscheidt; en over Simpelveldt Publ. etc. du Limbourg VII p. 333 en VIII p. 161—180.

Digitized by Google

dat de bestiaelen worden gewygert ende parthye hem daertegens opponeren heft alsdan onsen voerschreven Vacht de authoreteyt *nomine officii* die selve bestiaelen wederomme te doen haelen doer den Gerichtsboede binnen onser voerschreven banck ende in bewaerenis te houden tot tyt ende wylen parthye geinteresserde is gecontentert. Aldus gedaen diesen 4 September Anno 1640".

Requisitoir (1677). »Lambert Smeets Scheffen deser banck Simpelvelt beclaecht Anthonis Ubachs ter oirsaecke den voirschreven Anthonis voerleden Woensdach 4 deser heeft gesmedicht en gescholden voir eenen woecliener (waarschijnlijk iemand die geld op te hoogen interest uitleent) en dat publice voir recht, en midts tselve syn eere ende reputatie is te nae gedaen sall den voirschreven Anthônis voir alsulcke uytgegossen injurie drie bedewegen met boeten betreden, den eenen tot Romen by Sint Peter den tweden by unser Liever Vrouwen in *Inzedule* (1) den derden by Sint Jacob in Galissen, met revocatie der voirschreven woirden oft wat by den Recht wordt gewesen sal een goet vonnis syn op een Landt recht".

E. SLANGHEN.

Hoensbroeck, April 1872.

(1) Issoudun, in Frankrijk.

Digitized by Google

ENCORE UN MOT

SUR

Le jurisconsulte Röemers.

Dans notre notice sur Charles Clément Röemers nous avons fait mention d'un poëme latin, qu'il composa à l'occasion de la naissance du Roi de Rome (v. p. 227). Ce morceau renfermait, à ce qu'on nous avait assuré, quelques passages remarquables. Malgré d'actives recherches nous n'avions pu parvenir à nous en procurer un exemplaire. Composée sous l'inspiration des brillantes victoires du consulat et du premier empire, dictée par un vif et sincère enthousiasme pour le restaurateur de l'orde, la pièce avait perdu son opportunité par suite des désastres de 1812 et de 1813 et des fautes inexcusables qui les avaient préparés. Les belles espérances qu'avait fait concevoir la naissance du royal enfant s'étaient promptement évanonies et n'avaient laissé place qu'à des sentiments de tristesse et de compassion. Une telle chûte devait exciter une profonde pitié, amoindrie cependant par le souvenir trop présent des pertes et des malheurs infligés au pays et aux familles par la fatale campagne de Russie. La déception de Röemers dû être d'autant plus grande, qu'il avait entrevu les plus brillantes destinées pour le rejeton du nouveau Charlemagne. Aussi fûmes-nous portés à croire que l'auteur chercha depuis à faire oublier son œuvre. Peu d'exemplaires semblent avoir survécu à la restauration; en ce moment cepen-

Digitized by Google

dant nous avons sous les yeux un de ces rares exemplaires, dont nous devons la communication à l'obligeance de Mr le Procureur-général Strens. Röemers l'avait adressé en 1811 au père de ce magistrat, qui à cette époque était juge au tribunal de Ruremonde.

Le poëme de Röemers est intitulé: *Pöema patriæ sacrum mense martii anni millesimi octingentesimi undicemi;* il est imprimé, *Trajecti ad mosam typis Lamberti Theodori Nypels natu majoris;* il forme une brochure en petit *in quarto* de 36 pages et contient 615 vers.

L'auteur saisit l'occasion de la naissance du Roi de Rome pour chanter les services rendus à la France et les victoires remportées par Napoléon Ier. Il jette un coup d'œil rapide sur les rares talents et les prodigieux succès, qui jusques là avaient porté si haut la gloire de son héros. C'est un morceau d'un incontestable mérite littéraire, plein de verve et de feu. Seulement on y désirerait un peu plus d'ordre et de mesure.

Nous allons tenter de faire apprécier par nos lecteurs le talent du poëte: aux pages 10 et 11 il décrit les horreurs de la révolution, qui déchire le sein de la patrie, qu'il personifie en une nymphe ou deësse, qui veille aux destinées de la France; il s'adresse à la muse et celle-ci lui répond.

Dic mihi, Musa, graves adeò quæ causa dolores,
Quæve, repentinum tantâ vi fata timorem
Pectus in Augustum intulerint? qui casus iniquus
Tam formidando Divam squalore replêrit?

Melpomene, velata caput, circumdata veste
Lugubri, et binis tundens sua pectora palmis,
Plena dolore refert: Monstrum (quod flumen averni

Digitized by Google

Protulit et cujus nomen Revolutio) nullis
Flectendum lacrymis, nullis placabile votis,
Franciacam invasit terram, sedemque beatam
Virginis augustæ : turbâ comitante malorum,
Omnia justitiæ fideique repagula primo
Fregit ab adventu : promptæ, velut agmine facto,
Illius auspiciis fraudes, perjuria, furta
Prosiluêre : statim terror grassatus et horror
Mutua detrusit cives in prælia : natus
Insidiatur avo ; — metuunt à conjuge conjux,
A sponsâ sponsus, proles à patre ; nefandam
Exsatiat rabiem fraterno in sanguine frater ;
Exulat integritas, sacri reverentia cultûs,
Ingenuusque pudor ; — quæ mille stetêre per annos
Templa, pias ædes, statuas, altaria, vasa
Destruit impietas ; — vulgusque, furoribus actum,
Quà data porta, ruit ; tormentis, cædibus, igne
Illustres probitate viros ad funera volvens.
Tanta ferox monstrum concîvit crimina ! tantis
Afflixit Patriam furibunda licentia scenis !
Hinc gemitus, hinc ærumnæ, hinc pavor, angor et horror,
Qui sacros lacerant Augustæ virginis artus.

Veut-on maintenant voir la contrepartie de ce triste et lugubre tableau. Voici celui du rétablissement de l'ordre, de la légalité, du culte et de la morale, qu'on doit au premier Consul après le 18 brumaire :

Tum mora nulla viro : laxat sinè criminis umbrâ
Carcere detentos cives, revocatque paternis
Sedibus extorres ; — animos popularibus iris
Substituit placidos, et seditionis amantem
Compescit vulgum ; — sacra relligionis avitæ

Digitized by Google

Templa reædificat ; — cultum, cultûsque Ministros
Restituens, concordati sub nomine fœdus
Æternum pangit summo cum præsule ; — sectas
Protegit et ritus reliquos, toleratque sub æquis
Legibus ; — et, pulsis animorum erroribus, omni
Dat pacem internam Patriæ — monstrumque nafandum
Cogit ad horrendas Erebi remeare paludes.

O quæ tunc rerum, facies successit et ordo
Tristibus ærumnis ! quas tunc de pectore grates
Et laudes et vota viro deprompsit ubique
Gallorum populus ! memori sub mente recordor
Quod, velut à ventis et tempestatibus actus
Navita, dum læto portum clamore subivit,
Effuso de corde suis complectitur ulnis
Progeniem, sociamque thori, discrimina narrans
È quibus evasit ; sic mutua amicus amico,
Sic sponsus sponsæ, sic proles oscula proli,
Et mater patri dederint, sua colla prementes,
Gratantesque sibi, quod post tam sæva malorum
Fata supervivant, tandemque vir inclytus almam
Adferat afflictis æternæ pacis olivam.

Enfin voici comment à la page 23 il décrit les préparatifs de guerre, auxquels se livre l'Autriche coalisée avec l'Angleterre et qui furent suivis de la lutte opiniâtre, qui mit l'empire des Habsbourg à deux doigts de sa perte :

. . . . . Præconum voce leguntur
Regia sub Martem decreta vocantia cives ; —
Illicò fit census capitum ; — transcribitur albo
Militiæ, quicunque capax ætate putetur,
Aut præmaturum cui det natura vigorem ;

Digitized by Google

Protulit et cujus nomen Revolutio) nullis
Flectendum lacrymis, nullis placabile votis,
Franciacam invasit terram, sedemque beatam
Virginis augustæ : turbâ comitante malorum,
Omnia justitiæ fideique repagula primo
Fregit ab adventu : promptæ, velut agmine facto,
Illius auspiciis fraudes, perjuria, furta
Prosiluêre : statim terror grassatus et horror
Mutua detrusit cives in prælia : natus
Insidiatur avo ; — metuunt à conjuge conjux,
A sponsâ sponsus, proles à patre ; nefandam
Exsatiat rabiem fraterno in sanguine frater ;
Exulat integritas, sacri reverentia cultûs,
Ingenuusque pudor ; — quæ mille stetêre per annos
Templa, pias ædes, statuas, altaria, vasa
Destruit impietas ; — vulgusque, furoribus actum,
Quà data porta, ruit ; tormentis, cædibus, igne
Illustres probitate viros ad funera volvens.
Tanta ferox monstrum concîvit crimina ! tantis
Afflixit Patriam furibunda licentia scenis !
Hinc gemitus, hinc ærumnæ, hinc pavor, angor et horror,
Qui sacros lacerant Augustæ virginis artus.

Veut-on maintenant voir la contrepartie de ce triste et lugubre tableau. Voici celui du rétablissement de l'ordre, de la légalité, du culte et de la morale, qu'on doit au premier Consul après le 18 brumaire :

Tum mora nulla viro : laxat sinè criminis umbrâ
Carcere detentos cives, revocatque paternis
Sedibus extorres ; — animos popularibus iris
Substituit placidos, et seditionis amantem
Compescit vulgum ; — sacra relligionis avitæ

Digitized by Google

Templa reædificat ; — cultum, cultûsque Ministros
Restituens, concordati sub nomine fœdus
Æternum pangit summo cum præsule ; — sectas
Protegit et ritus reliquos, toleratque sub æquis
Legibus ; — et, pulsis animorum erroribus, omni
Dat pacem internam Patriæ — monstrumque nafandum
Cogit ad horrendas Erebi remeare paludes.

O quæ tunc rerum, facies successit et ordo
Tristibus ærumnis ! quas tunc de pectore grates
Et laudes et vota viro deprompsit ubique
Gallorum populus ! memori sub mente recordor
Quod, velut à ventis et tempestatibus actus
Navita, dum læto portum clamore subivit,
Effuso de corde suis complectitur ulnis
Progeniem, sociamque thori, discrimina narrans
È quibus evasit ; sic mutua amicus amico,
Sic sponsus sponsæ, sic proles oscula proli,
Et mater patri dederint, sua colla prementes,
Gratantesque sibi, quod post tam sæva malorum
Fata supervivant, tandemque vir inclytus almam
Adferat afflictis æternæ pacis olivam.

Enfin voici comment à la page 23 il décrit les préparatifs de guerre, auxquels se livre l'Autriche coalisée avec l'Angleterre et qui furent suivis de la lutte opiniâtre, qui mit l'empire des Habsbourg à deux doigts de sa perte :

. . . . . Præconum voce leguntur
Regia sub Martem decreta vocantia cives ; —
Illicò fit census capitum ; — transcribitur albo
Militiæ, quicunque capax ætate putetur,
Aut præmaturum cui det natura vigorem ;

Digitized by Google

Protulit et cujus nomen Revolutio) nullis
Flectendum lacrymis, nullis placabile votis,
Franciacam invasit terram, sedemque beatam
Virginis augustæ : turbâ comitante malorum,
Omnia justitiæ fideique repagula primo
Fregit ab adventu : promptæ, velut agmine facto,
Illius auspiciis fraudes, perjuria, furta
Prosiluêre : statim terror grassatus et horror
Mutua detrusit cives in prælia : natus
Insidiatur avo ; — metuunt à conjuge conjux,
A sponsâ sponsus, proles à patre ; nefandam
Exsatiat rabiem fraterno in sanguine frater ;
Exulat integritas, sacri reverentia cultûs,
Ingenuusque pudor ; — quæ mille stetêre per annos
Templa, pias ædes, statuas, altaria, vasa
Destruit impietas ; — vulgusque, furoribus actum,
Quà data porta, ruit ; tormentis, cædibus, igne
Illustres probitate viros ad funera volvens.
Tanta ferox monstrum concîvit crimina ! tantis
Afflixit Patriam furibunda licentia scenis !
Hinc gemitus, hinc ærumnæ, hinc pavor, angor et horror,
Qui sacros lacerant Augustæ virginis artus.

Veut-on maintenant voir la contrepartie de ce triste et lugubre tableau. Voici celui du rétablissement de l'ordre, de la légalité, du culte et de la morale, qu'on doit au premier Consul après le 18 brumaire :

Tum mora nulla viro : laxat sinè criminis umbrâ
Carcere detentos cives, revocatque paternis
Sedibus extorres ; — animos popularibus iris
Substituit placidos, et seditionis amantem
Compescit vulgum ; — sacra relligionis avitæ

Digitized by Google

Templa reædificat ; — cultum, cultûsque Ministros
Restituens, concordati sub nomine fœdus
Æternum pangit summo cum præsule ; — sectas
Protegit et ritus reliquos, toleratque sub æquis
Legibus ; — et, pulsis animorum erroribus, omni
Dat pacem internam Patriæ — monstrumque nafandum
Cogit ad horrendas Erebi remeare paludes.

O quæ tunc rerum, facies successit et ordo
Tristibus ærumnis ! quas tunc de pectore grates
Et laudes et vota viro deprompsit ubique
Gallorum populus ! memori sub mente recordor
Quod, velut à ventis et tempestatibus actus
Navita, dum læto portum clamore subivit,
Effuso de corde suis complectitur ulnis
Progeniem, sociamque thori, discrimina narrans
È quibus evasit ; sic mutua amicus amico,
Sic sponsus sponsæ, sic proles oscula proli,
Et mater patri dederint, sua colla prementes,
Gratantesque sibi, quod post tam sæva malorum
Fata supervivant, tandemque vir inclytus almam
Adferat afflictis æternæ pacis olivam.

Enfin voici comment à la page 23 il décrit les préparatifs de guerre, auxquels se livre l'Autriche coalisée avec l'Angleterre et qui furent suivis de la lutte opiniâtre, qui mit l'empire des Habsbourg à deux doigts de sa perte :

. . . . . Præconum voce leguntur
Regia sub Martem decreta vocantia cives ; —
Illicò fit census capitum ; — transcribitur albo
Militiæ, quicunque capax ætate putetur,
Aut præmaturum cui det natura vigorem ;

Digitized by Google

Dumque virûm series et turba coacta juventæ
Crevit in immensum, pars exercetur ad arma,
Pars ad fabriles operas : hi stringere discunt
Harpes et gladios ; — illi granata vibrare
Bellica ; — vallatis isti circumdare septis
Mænia, castrensesque locos; — hic condere pontes ; —
Ille tubis è ferratis emittere plumbi
Mortiferos imbres ; — isti suffodere terram ; —
Inflammare alii tormenta vomentia mortem,
Et displosa novis subitò farcire globosi
Ferri materiis, arctæque volatile nitrum
Injectum rimæ, flammatâ accendere stupâ :
(Tantæ molis erat sævis involvere belli
Casibus Europam, lati commercia mundi,
Ut solis maneant divisis orbe Britannis !)

On ne saurait se dispenser d'admirer avec quelle facilité, avec quelle élégance Röemers peint ici en bon latin, les engins de guerre et les procédés de destruction qu'ignoraient complètement les tacticiens de l'ancienne Romè ; dans ce passage notre poëte rivalise heureusement avec Vida et Lottich, ces beaux esprits qui s'acquirent une si grande célébrité à une époque, où sous l'influence de la renaissance, les muses latines étaient l'objet d'un culte sérieuse.

Il termine en décrivant l'enthousiasme et les fêtes qu'amena la naissance du prince impérial, et il s'écrie :

Plaudite nunc Populi, sociæ nunc plaudite Gentes !
Tuque verecundæ plaudens nunc, Gallia, Matri
Et Patri, et Soboli, toto de pectore grates
Redde Deo, quod tam grandi te munere ditet,
Et pete supplicibus votis constanter ad aras,
Ut Deus Augustos servet cum prole Parentes !

Digitized by Google

Quelques différents que soient les sentiments qui inspirèrent le poëme, de ceux que nous font éprouver aujourd'hui les évènements que célèbre le poëte, on n'en est pas moins frappé des mérites du style, de l'harmonie et de la beauté des vers, ainsi que de la parfaite connaissance des ressources de la langue latine dont il fait preuve.

Röemers cependant n'ignorait pas les langues vivantes, il savait le hollandais et l'allemand, il parlait et écrivait le français mieux que la plupart d'entre nous. Il est donc permis de se demander si nos jeunes gens n'auraient pas quelque chose à gagner en cultivant plus sérieusement et mieux qu'ils ne le font la belle langue latine.

Ce serait peut-être pour eux le meilleur moyen de donner une plus forte trempe à leur esprit et de s'habituer à une diction précise et correcte, qui aujoud'hui fait trop souvent défaut.

C. S.

Digitized by Google

LES APPELS

A LA COUR

D'AIX-LA-CHAPELLE.

Une question, qui à été peu traitée ou ne l'a été qu'incidemment, est celle des anciennes institutions judiciaires du Limbourg. Leur importance cependant est d'autant plus grande que presque partout elles se reliaient intimement à l'action et au mécanisme des institutions politiques. Il serait à désirer que nos savants et les collaborateurs aux *Publications* de la Société d'Archéologie suivissent l'exemple qui a déjà été donné par MM. Slanghen et Sivré (Public. tom. VI, p. 255, VII, p. 333, VIII, p. 195), et, en recherchant les lois, coutumes, usages, déclarations ou records d'échevins et de tenants etc., nous fissent enfin connaître ces documents, précieuses et fondamentales assises d'une histoire du droit dans le Limbourg.

Parmi ces institutions il en est une sur laquelle nous appelons aujourd'hui l'attention, avec prière à tous ceux qui pourraient nous donner quelques renseignements de vouloir bien nous les communiquer. Voici ce dont il s'agit.

Mr le Docteur Hugo Loersch, à Bonn, s'occupe depuis longtemps d'une histoire politique et judiciaire de la ville d'Aix-la-Chapelle. Dans le cours de son travail il a été amené à rechercher quels lieux en Belgique et aux Pays-Bas ressortissaient en appel des Échevins de cette ville; malheureusement les archives de cette cour, qui auraient pu lui fournir des indications officielles, ont presque

Digitized by Google

toutes péri dans le terrible incendie qui ravagea Aix en 1656. Néanmoins, à l'aide de quelques registres indicateurs, échappés aux flammes, mais qui ne donnent que le lieu d'origine des causes et les dates des protocolles pendant les périodes de 1415 à 1425, de 1503 à 1517, de 1531 à 1539 et de 1559 à 1602, il a essayé d'établir une nomenclature des endroits néerlandais et belges dont les recours d'appel demontraient le lien qui les rattachait jadis à l'empire germanique.

Nous publions cette liste, que Mr Loersch nous a communiquée, telle qu'elle a été déjà revisée et augmentée par nous, en ajoutant encore aux noms des différents lieux quelques observations historiques ou géographiques. La science ne connait pas de frontières, et la considération que notre Limbourg et d'autres provinces de notre pays et de la Belgique, limitrophes de l'Allemagne, ont eu des relations multiples avec la ville d'Aix-la-Chapelle pendant tout le moyen âge, engagera, nous l'espérons, les personnes compétentes à déferer au désir, exprimé par le savant allemand, de rendre sa liste aussi complète que possible, et à cöopérer ainsi à l'élucidation d'une question qui intéresse autant les dites provinces que la ville même d'Aix-la-Chapelle.

---

1. Aechem. — Appels entre 1503 et 1517. — Endroit inconnu ; peut-être allemand.

2. Beaufort. — Appels de 1421 à 1425, puis au commencement du 16me siècle. — Probablement la seigneurie luxembourgoise sur la rive droite de la Meuse au-dessus de Huy. Il y a cependant plusieurs autres lieux nommés Beaufort, comp. n° 6.

Digitized by Google

LES APPELS

A LA COUR

D'AIX-LA-CHAPELLE.

Une question, qui à été peu traitée ou ne l'a été qu'incidemment, est celle des anciennes institutions judiciaires du Limbourg. Leur importance cependant est d'autant plus grande que presque partout elles se reliaient intimement à l'action et au mécanisme des institutions politiques. Il serait à désirer que nos savants et les collaborateurs aux *Publications* de la Société d'Archéologie suivissent l'exemple qui a déjà été donné par MM. Slanghen et Sivré (Public. tom. VI, p. 255, VII, p. 333, VIII, p. 195), et, en recherchant les lois, coutumes, usages, déclarations ou records d'échevins et de tenants etc., nous fissent enfin connaître ces documents, précieuses et fondamentales assises d'une histoire du droit dans le Limbourg.

Parmi ces institutions il en est une sur laquelle nous appelons aujourd'hui l'attention, avec prière à tous ceux qui pourraient nous donner quelques renseignements de vouloir bien nous les communiquer. Voici ce dont il s'agit.

Mr le Docteur Hugo Loersch, à Bonn, s'occupe depuis longtemps d'une histoire politique et judiciaire de la ville d'Aix-la-Chapelle. Dans le cours de son travail il a été amené à rechercher quels lieux en Belgique et aux Pays-Bas ressortissaient en appel des Échevins de cette ville; malheureusement les archives de cette cour, qui auraient pu lui fournir des indications officielles, ont presque

Digitized by Google

toutes péri dans le terrible incendie qui ravagea Aix en 1656. Néanmoins, à l'aide de quelques registres indicateurs, échappés aux flammes, mais qui ne donnent que le lieu d'origine des causes et les dates des protocolles pendant les périodes de 1415 à 1425, de 1503 à 1517, de 1531 à 1539 et de 1559 à 1602, il a essayé d'établir une nomenclature des endroits néerlandais et belges dont les recours d'appel demontraient le lien qui les rattachait jadis à l'empire germanique.

Nous publions cette liste, que Mr Loersch nous a communiquée, telle qu'elle a été déjà revisée et augmentée par nous, en ajoutant encore aux noms des différents lieux quelques observations historiques ou géographiques. La science ne connait pas de frontières, et la considération que notre Limbourg et d'autres provinces de notre pays et de la Belgique, limitrophes de l'Allemagne, ont eu des relations multiples avec la ville d'Aix-la-Chapelle pendant tout le moyen âge, engagera, nous l'espérons, les personnes compétentes à déferer au désir, exprimé par le savant allemand, de rendre sa liste aussi complète que possible, et à cöopérer ainsi à l'élucidation d'une question qui intéresse autant les dites provinces que la ville même d'Aix-la-Chapelle.

---

1. Aechem. — Appels entre 1503 et 1517. — Endroit inconnu ; peut-être allemand.

2. Beaufort. — Appels de 1421 à 1425, puis au commencement du 16me siècle. — Probablement la seigneurie luxembourgoise sur la rive droite de la Meuse au-dessus de Huy. Il y a cependant plusieurs autres lieux nommés Beaufort, comp. n° 6.

Digitized by Google

3. Beegden. — Commune de l'ancien comté de Horn, soumise, pour la judicature d'appel, aux échevins de Wessem et ensuite à ceux d'Aix-la-Chapelle.

4. Bemelen. — Seigneurie près de Maestricht, appartenant à la Collégiale de Notre Dame de cette ville. Nous ne pouvons cependant admettre que ce soit l'échevinage même de Bemelen dont les jugements aient été déférés à la cour d'Aix. La seigneurie était de droit liégeois. Un record des échevins de 1416 (voir notre *Cartulaire de l'église collégiale de Notre Dame à Maestricht*, I p. 181) dit formellement : *ende onse banck steyt Busdom recht van ludic, ende wir haelen te ludic voir die scepen onse hoefft ende leringe ;* cette déclaration est confirmée par un autre record de l'année 1650 (*Cartulaire*, p. 346) où il est dit en termes non moins explicites : *tvoors. dorp ende heerlicheyt staet onder t' Bisdom recht van Luyck, ende zy haelen te Luyck voor die Schepenen hoeffveert ende leeringe in cas van appel.* Nous avons même publié deux sentences d'appel, rendues par les échevins de Liége, en 1479 et 1513 (*Cartulaire*, pp. 250 et 276). Il y a donc plutôt lieu de penser que par la désignation de *Bemelen* on a entendu l'une ou l'autre jurisdiction particulière qui se trouvait sur le territoire de cette seigneurie, soit le *banc St Antoine*, *St Antonisbank* (aujourd'hui sous la commune de Cadier et Keer), appartenant à la commanderie de St Antoine à Maestricht, qui elle même, comme justiciable du Vroenhof, était de droit d'empire, soit la cour censale *(den Driessche ?)* qui relevait de la seigneurie de Pietersheim (comp. *Cartulaire* p. 333).

5. Berlen. — Dans la liste fort incomplète des endroits appelant à Aix, donnée par Quix (*Hist. Topogr. Beschreibung der stadt Aachen*, p. 197), nous trouvons *Berler*, *im Fürstbisthume Luttich.* Ce sera probablement le village

Digitized by Google

de Berlo ou Berloz, près de Waremme, dont l'ancien nom était *Bierlos* (roman) et *Berle* (flamand). Voir n° 34.

6. Beywort. — Appels entre 1503 et 1517. — Sur les cartes de Blaeu, de de Wit, de Visscher, de Gussenfeld, etc. on trouve un village *Beywort*, *Beywoort*, correspondant pour la situation au hameau actuel de *Bémont*, commune de Warzée (prov. de Liége). Comme il se peut que Beywort soit la germanisation du nom de Beaufort que les wallons prononcent eux-mêmes *Befort*, *Beifort*, le changement du suffixe est très-admissible, un fort étant toujours bâti sur un mont, une hauteur. Du reste Visscher déjà mét sur sa carte du Luxembourg *Bemont* au même endroit où sur ses cartes de Belgium regium et de Leodium il place *Beywoort*.

7. Bych ou Bicht. — *Obbicht*, commune du Limbourg Néerlandais. Le nom d'Obbicht est également mentionné, ainsi que Grevenbicht. Voir n° 48.

8. Blankenbergh. — Un appel en 1421, le seul qui soit mentionné dans les régistres. — Cette indication s'applique, croyons-nous, au château de Blankenberg, commune de Cadier et Keer. Ce château se trouvait originairement sur le territoire de Honthem, terre d'Empire, sous Gronsfeld; mais depuis l'érection de la seigneurie de Cadier, au 17me siècle, il fit partie du pays de Dalhem (Arch. du château, consultées par Mr Jos. Habets).

9. Blicht. — Sans doute une erreur d'orthographe pour Blijt ou Terblijt.

10. Blitt, Blydt, Blytt, »*etwa am gräfflich Falcken burghischen*". — *Terblijt*, au sud-ouest de Fauquemont.

11. Bolland. — Ancienne seigneurie, commune du canton de Dalhem, province de Liége.

12. Boorsheim. — Au nord de Reckheim, appartenant à cette seigneurie. Voir n° 56.

Digitized by Google

13. Bouleer, »*in welsch Brabant*". — Appel de 1448, le seul mentionné. — Aujourd'hui *Bouler*, village situé sur Train qui se jette dans la Dyle, faisant anciennement partie de la mairie de Grez, quartier de Louvain.

14. Brust ou Breust. — Est-ce la seigneurie de *Breust* (commune d'Eysden)? mais celle-ci était du ressort d'appel des échevins de Liége, du moins au 17me siècle (V. Louvrex, IV, p. 160). Ne serait-ce pas plutôt la seigneurie de *Brust* ou *Bruz*, à Glons?

15. Buyl ou Budel. — Commune du Brabant septentrional.

16. Doelhein, »*gehörende zu den Heren van Perweis, gelegen boven Huy*". — Appels en 1415. — Il n'est pas à croire qu'il s'agit ici de Dolhain-Limbourg ou de Dolhain-Baelen qui n'ont jamais été en possession des seigneurs de Perwez. Quel est donc ce *Doelhein?* Quant à l'indication géographique, il reste douteux si elle s'applique à Doelhein ou à Perwez; ce dernier est en effet situé au-dessus de Huy.

17. Eicken. — Ce nom que, selon une note de Mr Loersch, les registres indicateurs des protocolles d'Aix citent à l'année 1532, s'applique-t-il à *Maeseyck* qui était le chef-lieu (et siége de la Cour féodale jusqu'en 1469) du Maasland ou *terra de Eicken?* Nous ne le croyons pas, parceque la sujétion de Maeseyck à la cour d'Aix, en matiére d'appel, n'appert d'aucun autre document; au contraire, il est averé que les jugements des échevins de cette ville, dont l'intérieur était liégeois et la banlieue lossaine, étaient portés en appel devant les échevins de Vliermael ou devant ceux de Liége, suivant la nature des causes (V. de Corswarem, *Mém. hist. sur les anc. limites et circonscriptions du Limbourg*, p. 282). Il faut donc admettre que *Eicken* n'est qu'une variante des appellations, *Eich*, *Eycks*, *Ecks*, *Eickh*, sous lesquelles les indicateurs

Digitized by Google

(note de Mr Loersch) désignent les seigneuries d'*Echs* sous Mérode, près de Duren, aujourd'hui *Echtz*.

18. Elslo. — Seigneurie libre d'Empire, près de Maestricht.

19. Eys. — Seigneurie libre d'Empire ; aujourd'hui sous la commune de Wittem.

20. Fleron, *advocatia nostræ dominæ aquisgranensis*. — Possession parvenue en 972 à Notre Dame d'Aix avec l'abbaye de Chèvremont. La vouerie comprenait, outre une partie du village de *Fléron*, les villages de *José*, *Ayeneux*, *Reisonsart*, *Vaux-sous Olne*, *Vaux-sous-Chèvremont*, *Nessonvaux*, *Romsée*, *Wégimont*, *Heure*, *Retinne* et *Chaumont*. Tous ses endroits qui allaient aux plaids à la cour de l'avouerie, appelaient probablement des sentences de cette Cour aux échevins d'Aix.

21. Geistingen. — Aujourd'hui hameau d'Ophoven (Limbourg belge). Ce village du comté de Horn avait une cour de justice dont les appels étaient déférés d'abord à la Cour de Wessem et delà à celle d'Aix ; mais dans les derniers temps on appelait à la Cour de Horne et ensuite à celle de Vliermael. Voir n° 75.

22. Gennep. — Petite ville du duché de Clèves, aujourd'hui commune du Limbourg néerlandais.

23. Grevenbicht — Au nord-ouest de Sittard, commune du Limbourg néerlandais.

24. Gronsfeld. — Seigneurie, puis comté immédiat de l'Empire.

25. Hamal. — Château près de Tongres. La seigneurie de Hamal était un fief d'Elslo, excepté le château et quatre bonniers d'enclos qui relevaient de la cour féodale de Heerlen. Des échevins de Hamal on fit appel á ceux d'Elslo (Acte de vente du château et de la baronnie de Hamal, du 22 Avril 1730 ; en possession de Mr J. Habets),

Digitized by Google

et par conséquent en seconde instance à Aix. (V. N° 18).

26. Haren. — Seigneurie sur la rive gauche de la Meuse, près de Maestricht, nommée aussi *Neerharen*. La seigneurie du même nom, située sur la rive droite, et désignée également sous le nom d'*Opharen* et de *Borgharen*, était depuis 1330 un fief du duché de Brabant et eut en tout temps ses appels à la cour de Bruxelles.

27. Herstal. — Seigneurie, plus tard baronnie, près de Liége. Le premier dégré d'appel était à la Cour du Vroenhof, le second à Aix.

28. Herckraedt. — Probablement *Herckenrade*, commune de St. Gertrude.

29. Hoechhem »*bey Valkenburgh*". — Cette indication géographique doit être erronée. Il ne peut être question de *Houthem*, ni de son hameau *Broechem*, parce que les échevins de Houthem, desquels dépendait aussi Broechem, étaient soumis en appel à ceux de Fauquemont et en instance ultérieure à la Cour féodale de cette ville. Il s'agira ici de *Heugem*, village sous la commune de Gronsfeld, dont l'ancien nom était *Hogehem*, *Hogheim*, *Hoeghem* etc.

30. Hunsel. — Village du Limbourg néerlandais, appartenant jadis à la seigneurie de Kessenich. dont il fut séparé vers 1655. Erigé alors en seigneurie particulière avec une cour échevinale, il fut de nouveau réuni au banc de Kessenich vers 1720. (Notice ms. de M. Habets sur Kessenich).

31. Kessenich. — Seigneurie, tenue en fief du duché de Juliers. Elle comprenait encore, outre Hunsel, le village de *Kinroy*. Kessenich et Kinroy sont aujourd'hui dans le Limbourg belge.

32. Leuth. — Seigneurie et terre libre d'Empire, dont faisait également partie le village d'*Eysden* que l'abbaye

Digitized by Google

de Thorn céda en 1553 au seigneur de Leuth. (V. *Publ.* etc. *du Limbourg*, VIII, p. 196). Il y a doute si *Meeswijk*, le *Masuic* des chartes, commune lossaine et ancienne possession de l'église de St Servais à Maestricht, acquise dans la suite par le seigneur de Leuth, a jamais appelé à Aix, comme le prétendait ce seigneur; dans les derniers temps on s'y réclamait de la cour de Vliermael. Ces trois villages sont situés dans le Limbourg belge.

33. Limburg ou Limberg, »*unter Sittard*". — Limbricht, ancienne seigneurie, dans le Limbourg néerlandais, formée du village de ce nom et des hameaux de *Guttecoven* et *Einighausen*.

34. Lohnische Banke. — Quel sont ces bancs? — Il est à conjecturer que ce nom designe les bancs, qui tous étaient lossains, de 1° *Melveren* ou *Mervelen*, aujourd'hui hameau ou dépendance de St Trond, 2° *Milen sur Aelst*, 3° *Niel*, 4° la cour prévôtale de l'abbé de St Trond, dont la jurisdiction s'étendait, dit Robyns, (*Topogr. loss.* p. 170), *longe lateque usque prope Huum*, *Leodium*, *in Berlo* (voir N° 5) *et Buvingen*, 5° une cour de tenants, située sur le territoire du village de *Donck*, et nommée *erfbanck van Donck ten rijkscher regt*, dont cette commune relevait en matière réelle. Ces cinq bancs ressortissaient en appel aux échevins de St Trond (V. *St Trond*, plus loin) et en dernière instance à ceux d'Aix-la-Chapelle. La particularité des deux mêmes instances d'appel, qui leur donnait ainsi un sort juridique commun, les aura fait comprendre également dans une dénomination commune : *bancs lossains*.

35. Lontzen. — Possession de Notre Dame d'Aix. — En Prusse rhénane.

36. Maestricht. *a.* Les *Échevins* de la ville, avant le réglement de 1545 instituant les Commissaires Déciseurs; *b.* le *Fronhof* ou *Vroenhof*, plus tard comté de Vroenho-

Digitized by Google

ven, dont la cour était anciennement aussi nommée *Lenculen;* et tous les villages et seigneuries qui, en première instance d'appel, étaient soumis à la judicature de cette cour: *Herstal*, près de Liége, *Rothem* près de Maeseyck, *Peetersheim*, les terres dites *de rédemption* (voir plus bas *d*), ainsi que, selon Pelerin, les terres et fonds de *Corbeye* (voir N° 40) du *Daelhof*, de *Pentiert* et autres. L'appel de toutes ces cours et terres à Aix fut remplacé, en l'année dite de 1545, par celui aux Commissaires Déciseurs; *c.* les *onze bancs de St Servais*, qui étaient *Vlytingen*, *Hees*, *Mechelen*, *Zepperen*, *Grand-Looz* ou *Groetloen*, *Coninxheim*, *Sluse* (tous dans le Limbourg belge), *Bernau* (province de Liége), *Heer*, *Berg* et *Tweebergen* (Limbourg néerlandais), ce dernier portant aussi le nom de *die Schoele;* des jugements rendus par les échevins d'un de ces villages, on appelait d'abord devant un conseil de députés des dix autres, et ensuite à Aix-la-Chapelle, mais après le réglement susdit de 1545 la seconde instance d'appel se faisait devant les Commissaires Déciseurs; *d.* les *villages de rédemption: Houppertingen*, *Fologne*, *Mopertingen*, *Russon*, *Nederheim* (Limbourg Belge), *Paifve*, *Hermalle* et *Fallais* (province de Liége), qui allaient en appel à la cour du Vroenhof, et en seconde instance à celle d'Aix (après 1545 devant les Commissaires Déciseurs).

37. Meer, *im lande von Dalheim.* — Seigneurie libre, possession de Notre Dame d'Aix. Le nom de ce village du Limbourg néerlandais s'écrit aujourd'hui *Mheer*.

38. Meersen, près de Maestricht, terre allodiale du pays de Fauquemont. — Sous la domination hollandaise on appelait des sentences échevinales de Meerssen à la cour féodale de Fauquemont.

39. Mesch, dans le Limbourg néerlandais. — Seigneurie libre, possession de Notre Dame d'Aix.

Digitized by Google

40. Montenaken, *von St Peterhof*. — Ce ne peut-être *Montenaken* près de St Trond, ce village étant de nature lossaine et soumis à la judicature supérieure de la cour de Vliermael ; d'ailleurs il n'y existait pas de cour nommée *St Peterhof*. (Voir Kempeneers, *de aloude vrijheid Montenaken*). Il s'agira du village de *Montenaken*, situé près de Maestricht, qui faisait partie intégrante du Vroenhof et allait réellement en appel à Aix. Le *St Peterhof* était une cour de tenants, située dans ce village et appartenant à l'abbé de Corbey. Ce seront probablement les terres soumises à la jurisdiction foncière de cette cour, que Pélerin, (voir N° 36 *b*) désigne sous le nom de *fonds de Corbeye*. Du reste les actes passés devant cette conr de tenants, pour avoir force légale, devaient être scellés par les échevins du Vroenhof.

41. St Petershoever. — Même endroit que le *St Petershof* susnommé.

42. Mortier. — Canton de Dalhem, province de Liége. Autrefois seigneurie, possédée par le chapitre de Notre Dame d'Aix qui y avait un voué.

43. Neyren. — Probablement *Neer*, dans le Limbourg néerlandais, anciennement *Nere, Neren*. Ce village, jadis dans le comté de Horne, était soumis en appel aux échevins de Wessem ; ceux-ci à leur tour reconnaissaient la jurisdiction supérieure des échevins d'Aix-la-Chapelle. Voir le N° 75.

44. Nederharen. — *Neerharen* (Limbourg belge) près de Maestricht. Seigneurie libre, adjointe au comté de Looz sous le cardinal de Groesbeek, et depuis soumise en appel à la cour de Vliermael. (Voir N° 26).

45. Nederheim. — Terre de rédemption. Voir ci-dessus N° 36 *d*.

46. Nederweert. — Cette commune limbourgeoise était une seigneurie libre, fief gueldrois, au comte de Horne.

Digitized by Google

ven, dont la cour était anciennement aussi nommée *Lenculen;* et tous les villages et seigneuries qui, en première instance d'appel, étaient soumis à la judicature de cette cour : *Herstal*, près de Liége, *Rothem* près de Maeseyck, *Peetersheim*, les terres dites *de rédemption* (voir plus bas *d*), ainsi que, selon Pelerin, les terres et fonds de *Corbeye* (voir N° 40) du *Daelhof*, de *Pentiert* et autres. L'appel de toutes ces cours et terres à Aix fut remplacé, en l'année dite de 1545, par celui aux Commissaires Déciseurs; *c.* les *onze bancs de St Servais*, qui étaient *Vlytingen*, *Hees*, *Mechelen*, *Zepperen*, *Grand-Looz* ou *Groetloen*, *Coninxheim*, *Sluse* (tous dans le Limbourg belge), *Bernau* (province de Liége), *Heer*, *Berg* et *Tweebergen* (Limbourg néerlandais), ce dernier portant aussi le nom de *die Schoele;* des jugements rendus par les échevins d'un de ces villages, on appelait d'abord devant un conseil de députés des dix autres, et ensuite à Aix-la-Chapelle, mais après le réglement susdit de 1545 la seconde instance d'appel se faisait devant les Commissaires Déciseurs; *d.* les *villages de rédemption : Houppertingen*, *Fologne*, *Mopertingen*, *Russon*, *Nederheim* (Limbourg Belge), *Paifve*, *Hermalle* et *Fallais* (province de Liége), qui allaient en appel à la cour du Vroenhof, et en seconde instance à celle d'Aix (après 1545 devant les Commissaires Déciseurs).

37. Meer, *im lande von Dalheim.* — Seigneurie libre, possession de Notre Dame d'Aix. Le nom de ce village du Limbourg néerlandais s'écrit aujourd'hui *Mheer*.

38. Meersen, près de Maestricht, terre allodiale du pays de Fauquemont. — Sous la domination hollandaise on appelait des sentences échevinales de Meerssen à la cour féodale de Fauquemont.

39. Mesch, dans le Limbourg néerlandais. — Seigneurie libre, possession de Notre Dame d'Aix.

Digitized by Google

40. Montenaken, *von St Peterhof.* — Ce ne peut-être *Montenaken* près de St Trond, ce village étant de nature lossaine et soumis à la judicature supérieure de la cour de Vliermael ; d'ailleurs il n'y existait pas de cour nommée *St Peterhof.* (Voir Kempeneers, *de aloude vrijheid Montenaken*). Il s'agira du village de *Montenaken*, situé près de Maestricht, qui faisait partie intégrante du Vroenhof et allait réellement en appel à Aix. Le *St Peterhof* était une cour de tenants, située dans ce village et appartenant à l'abbé de Corbey. Ce seront probablement les terres soumises à la jurisdiction foncière de cette cour, que Pélerin, (voir N° 36 *b*) désigne sous le nom de *fonds de Corbeye.* Du reste les actes passés devant cette conr de tenants, pour avoir force légale, devaient être scellés par les échevins du Vroenhof.

41. St Petershoever. — Même endroit que le *St Petershof* susnommé.

42. Mortier. — Canton de Dalhem, province de Liége. Autrefois seigneurie, possédée par le chapitre de Notre Dame d'Aix qui y avait un voué.

43. Neyren. — Probablement *Neer*, dans le Limbourg néerlandais, anciennement *Nere, Neren.* Ce village, jadis dans le comté de Horne, était soumis en appel aux échevins de Wessem ; ceux-ci à leur tour reconnaissaient la jurisdiction supérieure des échevins d'Aix-la-Chapelle. Voir le N° 75.

44. Nederharen. — *Neerharen* (Limbourg belge) près de Maestricht. Seigneurie libre, adjointe au comté de Looz sous le cardinal de Groesbeek, et depuis soumise en appel à la cour de Vliermael. (Voir N° 26).

45. Nederheim. — Terre de rédemption. Voir ci-dessus N° 36 *d.*

46. Nederweert. — Cette commune limbourgeoise était une seigneurie libre, fief gueldrois, au comte de Horne.

Digitized by Google

L'appel des jugements échevinaux était porté devant la cour de Wessem, et delà devant la cour d'Aix-la-Chapelle.

47. Nimwegen en Gueldre. — Appels jusqu'au 18e siècle, ainsi que van den Betouw : *Annales Noviomagis* et d'autres le prouvent.

48. Obbicht. — Limbourg néerlandais. Seigneurie formée du village de ce nom et des hameaux de *Papenhoven* et *Overbroek*. Voir N° 7.

49. Open. — Est-ce *Epen* près de Wittem ou *Eupen* en Prusse rhénane ? Quoique tous les deux ressortissent en appel à la cour d'Aix-la-Chapelle (voir N° 76), nous conjecturons que cette forme insolite designe ici Eupen, parceque ce village est mentionné dans des actes du 14e siècle sous le nom d'*Oipen* et sur les anciennes cartes sous celui d'*Oepen*, tandis que pour Epen, le *Apine*, *Apinis* du 11e siècle, on trouve dans les temps postérieurs toujours la forme *Epene*, *Epen*.

50. Ophoven, Uphoven. — Il y a plusieurs villages portant ce nom ; mais il ne peut être question ici que d'*Ophoven* dans le Limbourg belge, anciennement dans le comté de Horne, justiciable en appel des échevins de Wessem et ensuite de ceux d'Aix. Voir le N° 75. Au 18e siècle cependant on portait, d'après Robijns (*Topogr. loss.* p. 169), les appels devant la cour de Horne dont celle de Vliermael était la supérieure.

51. Orteren. — Quel est ce lieu ? On ne peut présumer que les villages de *Opoeteren* et *Neeroeteren* soient désignés par ce nom, le premier étant de droit lossain sous la jurisdiction supérieure de la cour de Vliermael, l'autre appelant anciennement à Thorn (delà à Echt) et, après le concordat fait en 1663 par l'abbesse de Thorn avec l'évêque de Liége, à des commissaires déciseurs spéciaux. Nous admettrions plutôt, comme

Digitized by Google

indiqué par ce nom d'*Orteren*, le village d'*Othée*, commune du canton de Glons (Liége), dont le nom s'écrivait quelquefois au moyen-âge *Orthen*; c'était du reste une seigneurie qui relevait de l'électorat de Cologne et où probablement le droit germanique était en vigueur.

Petershem. — Seigneurie comprenant le château et le hameau de ce nom, le village de *Lanaken* et les hameaux de *Brigden*, *Bessemer* et *Kauberg*; elle était sous le ressort d'appel de la cour du Vroenhof, et en seconde instance de celle d'Aix. Voir N° 36 *b*.

53. St Petersvouren. *Fouron St. Pierre*, canton d'Aubel, province de Liége. — Au moyen-âge seigneurie immédiate de l'empire, appartenant à l'ordre teutonique, baillage du Vieux-Joncs.

54. Pol et Panheel. — Villages de l'ancien comté de Horne. Ils avaient le droit d'appel à Wessem et delà à Aix. Voir N° 75.

55. Pottheim. — Localité inconnue.

56. Reckheim. — Baronnie, puis comté impérial. Les communes de *Uyckhoven* et de *Boorsheim* et les dépendances de cette dernière, *Cothem* et *Hal*, en faisaient partie. Les appels à Aix étaient de règle avant l'année 1545; depuis lors, selon la charte accordée en cette année par Charles V, les échevins du comté étaient juges sans appel, hormis pour les causes au-dessus de 500 florins d'or, dont on pouvait appeler à la chambre de Spire.

57. Reimersdael. — Ancienne possession de Notre Dame d'Aix. Ce village fait aujourd'hui partie de la commune de Hombourg (province de Liége).

58. Rickel, Richelt, Richel. — *Ryckholt* près de Maestricht; c'était jadis une baronnie libre de l'empire.

Digitized by Google

L'appel des jugements échevinaux était porté devant la cour de Wessem, et delà devant la cour d'Aix-la-Chapelle.

47. Nimwegen en Gueldre. — Appels jusqu'au 18e siècle, ainsi que van den Betouw : *Annales Noviomagis* et d'autres le prouvent.

48. Obbicht. — Limbourg néerlandais. Seigneurie formée du village de ce nom et des hameaux de *Papenhoven* et *Overbroek*. Voir N° 7.

49. Open. — Est-ce *Epen* près de Wittem ou *Eupen* en Prusse rhénane ? Quoique tous les deux ressortissent en appel à la cour d'Aix-la-Chapelle (voir N° 76), nous conjecturons que cette forme insolite designe ici Eupen, parceque ce village est mentionné dans des actes du 14e siècle sous le nom d'*Oipen* et sur les anciennes cartes sous celui d'*Oepen*, tandis que pour Epen, le *Apine*, *Apinis* du 11e siècle, on trouve dans les temps postérieurs toujours la forme *Epene*, *Epen*.

50. Ophoven, Uphoven. — Il y a plusieurs villages portant ce nom ; mais il ne peut être question ici que d'*Ophoven* dans le Limbourg belge, anciennement dans le comté de Horne, justiciable en appel des échevins de Wessem et ensuite de ceux d'Aix. Voir le N° 75. Au 18e siècle cependant on portait, d'après Robijns (*Topogr. loss.* p. 169), les appels devant la cour de Horne dont celle de Vliermael était la supérieure.

51. Orteren. — Quel est ce lieu ? On ne peut présumer que les villages de *Opoeteren* et *Neeroeteren* soient désignés par ce nom, le premier étant de droit lossain sous la jurisdiction supérieure de la cour de Vliermael, l'autre appelant anciennement à Thorn (delà à Echt) et, après le concordat fait en 1663 par l'abbesse de Thorn avec l'évêque de Liége, à des commissaires déciseurs spéciaux. Nous admettrions plutôt, comme

Digitized by Google

indiqué par ce nom d'*Orteren*, le village d'*Othée*, commune du canton de Glons (Liége), dont le nom s'écrivait quelquefois au moyen-âge *Orthen*; c'était du reste une seigneurie qui relevait de l'électorat de Cologne et où probablement le droit germanique était en vigueur.

Petershem. — Seigneurie comprenant le château et le hameau de ce nom, le village de *Lanaken* et les hameaux de *Brigden*, *Bessemer* et *Kauberg*; elle était sous le ressort d'appel de la cour du Vroenhof, et en seconde instance de celle d'Aix. Voir N° 36 *b*.

53. St Petersvouren. *Fouron St. Pierre*, canton d'Aubel, province de Liége. — Au moyen-âge seigneurie immédiate de l'empire, appartenant à l'ordre teutonique, baillage du Vieux-Joncs.

54. Pol et Panheel. — Villages de l'ancien comté de Horne. Ils avaient le droit d'appel à Wessem et delà à Aix. Voir N° 75.

55. Pottheim. — Localité inconnue.

56. Reckheim. — Baronnie, puis comté impérial. Les communes de *Uyckhoven* et de *Boorsheim* et les dépendances de cette dernière, *Cothem* et *Hal*, en faisaient partie. Les appels à Aix étaient de règle avant l'année 1545; depuis lors, selon la charte accordée en cette année par Charles V, les échevins du comté étaient juges sans appel, hormis pour les causes au-dessus de 500 florins d'or, dont on pouvait appeler à la chambre de Spire.

57. Reimersdael. — Ancienne possession de Notre Dame d'Aix. Ce village fait aujourd'hui partie de la commune de Hombourg (province de Liége).

58. Rickel, Richelt, Richel. — *Ryckholt* près de Maestricht; c'était jadis une baronnie libre de l'empire.

Digitized by Google

L'appel des jugements échevinaux était porté devant la cour de Wessem, et delà devant la cour d'Aix-la-Chapelle.

47. Nimwegen en Gueldre. — Appels jusqu'au 18e siècle, ainsi que van den Betouw : *Annales Noviomagis* et d'autres le prouvent.

48. Obbicht. — Limbourg néerlandais. Seigneurie formée du village de ce nom et des hameaux de *Papenhoven* et *Overbroek*. Voir N° 7.

49. Open. — Est-ce *Epen* près de Wittem ou *Eupen* en Prusse rhénane ? Quoique tous les deux ressortissent en appel à la cour d'Aix-la-Chapelle (voir N° 76), nous conjecturons que cette forme insolite designe ici Eupen, parceque ce village est mentionné dans des actes du 14e siècle sous le nom d'*Oipen* et sur les anciennes cartes sous celui d'*Oepen*, tandis que pour Epen, le *Apine*, *Apinis* du 11e siècle, on trouve dans les temps postérieurs toujours la forme *Epene*, *Epen*.

50. Ophoven, Uphoven. — Il y a plusieurs villages portant ce nom ; mais il ne peut être question ici que d'*Ophoven* dans le Limbourg belge, anciennement dans le comté de Horne, justiciable en appel des échevins de Wessem et ensuite de ceux d'Aix. Voir le N° 75. Au 18e siècle cependant on portait, d'après Robijns (*Topogr. loss.* p. 169), les appels devant la cour de Horne dont celle de Vliermael était la supérieure.

51. Orteren. — Quel est ce lieu ? On ne peut présumer que les villages de *Opoeteren* et *Neeroeteren* soient désignés par ce nom, le premier étant de droit lossain sous la jurisdiction supérieure de la cour de Vliermael, l'autre appelant anciennement à Thorn (delà à Echt) et, après le concordat fait en 1663 par l'abbesse de Thorn avec l'évêque de Liége, à des commissaires déciseurs spéciaux. Nous admettrions plutôt, comme

Digitized by Google

indiqué par ce nom d'*Orteren*, le village d'*Othée*, commune du canton de Glons (Liége), dont le nom s'écrivait quelquefois au moyen-âge *Orthen*; c'était du reste une seigneurie qui relevait de l'électorat de Cologne et où probablement le droit germanique était en vigueur.

Petershem. — Seigneurie comprenant le château et le hameau de ce nom, le village de *Lanaken* et les hameaux de *Brigden*, *Bessemer* et *Kauberg*; elle était sous le ressort d'appel de la cour du Vroenhof, et en seconde instance de celle d'Aix. Voir N° 36 *b*.

53. St Petersvouren. *Fouron St. Pierre*, canton d'Aubel, province de Liége. — Au moyen-âge seigneurie immédiate de l'empire, appartenant à l'ordre teutonique, baillage du Vieux-Joncs.

54. Pol et Panheel. — Villages de l'ancien comté de Horne. Ils avaient le droit d'appel à Wessem et delà à Aix. Voir N° 75.

55. Pottheim. — Localité inconnue.

56. Reckheim. — Baronnie, puis comté impérial. Les communes de *Uyckhoven* et de *Boorsheim* et les dépendances de cette dernière, *Cothem* et *Hal*, en faisaient partie. Les appels à Aix étaient de règle avant l'année 1545; depuis lors, selon la charte accordée en cette année par Charles V, les échevins du comté étaient juges sans appel, hormis pour les causes au-dessus de 500 florins d'or, dont on pouvait appeler à la chambre de Spire.

57. Reimersdael. — Ancienne possession de Notre Dame d'Aix. Ce village fait aujourd'hui partie de la commune de Hombourg (province de Liége).

58. Rickel, Richelt, Richel. — *Ryckholt* près de Maestricht; c'était jadis une baronnie libre de l'empire.

Digitized by Google

59. Roten, Rottem, Rothem. — *Rothem*, près de Stockhem (Limbourg belge) ; ce village ressortissait en appel à la cour de Vroenhof, et en troisième instance seulement à Aix-la-Chapelle.

60. Roetgern. — Endroit inconnu.

61. Rutten. — *Russon* près de Tongres, village ou terre de rédemption. Voir N° 36 *d*.

62. Sichen, *under die herren von St. Servais binnen Maestricht gehörig*. — Appels de 1412. L'indication d'appartenance doit être cependant de date postérieure, puisque la collégiale de St. Servais y avait bien de temps immémorial le patronat de l'église et des possessions, entre autres la montagne ou *Sichemerberg* d'où l'on extrayait les blocs de marne, mais n'a acquis la seigneurie qu'en 1509, par achat, d'Everard de la Marck, seigneur d'Aremberg, de Lompré, Mirwart, Sichen, etc.

63. Sittard. — Ville du Limbourg néerlandais ; ancienne possession de la maison de Fauquemnot, puis de Juliers.

64. Slenaken. — Limbourg néerlandais. Ancienne seigneurie libre ou terre d'empire.

65. Stavelot et Malmedy. — Principauté dont l'abbé de Stavelot était souverain, comprenant les deux villes nommées, 24 communes qui formaient deux districts appelés *postelleries*, et le comté de *Logne* divisé en quatre quartiers *Comblain*, *Hamoir*, *Louveigné* et *Ocquier*. Les basses-cours des communes et des quartiers de Logne ressortissaient aux hautes-cours des deux villes ; de ces dernières on appelait au conseil provincial, composé des prieurs des abbayes de Stavelot et de Malmedy et des conseillers ou commis du prince. Les arrêts du conseil lui-même étaient soumis à l'appel devant les échevins d'Aix-la-Chapelle, jusqu'en 1585, année où la chambre impériale de Wetzlar et le

Digitized by Google

conseil aulique de Vienne furent désignés pour recevoir les appels de la principauté.

66. Steffenswerth. — Seigneurie de *Stevensweert*, sur la Meuse.

67. Stein. — Seigneurie libre, sur la Meuse, du ressort immédiat en appel de la cour d'Aix. Voir *Habets, de Loonsche leenen*, dans les Public. de la Soc. hist. et arch. VIII, p. 160.

68. Tesgen, Teschne, désigné comme seigneurie. — A quel endroit s'applique cette dénomination ?

69. Tegnie, Tigne, Tignée, Theine. — *Tignée*, au nord de Fléron (prov. de Liége), ancienne commune libre, de droit germanique.

70. Thehain. — Endroit que nous ne savons déterminer. Un savant allemand croit que c'est le *Doelheim* appartenant aux sires de Perwez (voir N° 16). Est-ce *Tihange* près de Huy, ou *Tohogne* (Luxembourg) qui appartenait à Stavelot ?

71. Trembleur. — Ancienne seigneurie ; aujourd'hui commune du canton de Dalhem (Liége).

72. St. Trond. — Cette ville qui appartenait pour une moitié à l'abbé de St. Trond et pour l'autre moitié à l'évêque de Liége, portait fièrement, pendant tout le moyen-âge et même jusqu'à la domination française, le titre de *oppidum imperiale*, *rijker* ou *rijkscher stadt*. Les échevins, nommés mi-partie par l'évêque et mi-partie par l'abbé, étaient les supérieurs des cours dénommées ci-haut au N° 34, mais leurs jugements, tant ceux portés en première instance que ceux rendus sur appel de ces cours, pouvaient être déférés aux échevins d'Aix-la-Chapelle.

73. Weiler, Wiler, Wijlre. — Il y a beaucoup d'endroits de ce nom. Deux nous sont connus comme étant du ressort d'appel d'Aix-la-Chapelle : *Wilre*, près de Maes-

Digitized by Google

tricht, partie intégrante du Vroenhof, et *Wijlre* près de Fauquemont, seigneurie ou terre d'empire.

74. Weert. — Ville du Limbourg hollandais. Terre franche, fief du duché de Gueldre mais de droit germanique, ayant appartenu au comte de Horne. La jurisdiction de Weert était en appel aux échevins de Wessem, et delà au siége d'Aix-la-Chapelle.

75. Wessem. — Commune limbourgeoise sur la Meuse. Jadis terre franche comme Weert et Nederweert, et comme celles-ci fief de la Gueldre. Les échevins de Wessem, qui étaient juges en appel des justices de *Weert*, *Nederweert*, (terres libres), d'*Ophoven*, de *Geistingen*, de *Beegden*, de *Neer*, de *Pol* et *Panheel* (tous villages du comté de Horne), étaient eux-mêmes soumis à la judicature supérieure des échevins d'Aix-la-Chapelle et en instance ultérieure à celle de la chambre impériale de Spire.

76. Wittem. — Seigneurie libre d'empire. Elle comprenait les villages de *Wahlwijlre*, *Mechelen* et *Epen*.

Nous avons oublié de mentioner à sa place alphabétique.

77. Argenteau, sur la Meuse, province de Liége. — Ce village, ancienne seigneurie, nommé jadis *Argentel*, *Argenteal*, en flamand *Arkenteel*, *Erkenteel*, était dans le principe une terre immédiatement mouvante de l'empire; dans des temps postérieurs les seigneurs l'ont relevée des ducs de Brabant, comme marquis du St. Empire à Anvers (H. Delvaux, *Dict. géogr. de la prov. de Liége*). Le droit germanique y était en vigueur. Ce village comptait, avec *Hermalle*, parmi les *terres de rédemption*. (Voir N° 36 *d*).

G. D. FRANQUINET.

Digitized by Google

MEMORIEBOEK

VAN HET

KLOOSTER VAN DEN H. HIERONYMUS

TE ROERMOND,

der reguliere Kanonniken van den H. Augustinus.

1438 — 1561

Wij kochten in den maand Juni 1869 bij eenen boekverkooper te 's Gravenhage, een latijnsch handschrift in 4to, hetwelk den volgenden titel draagt : *Iste est liber Memoriarum et Beneficiorum domus sanctissimi Iheronymi presbyteri et doctoris , ordinis canonicorum regularium beati Augustini episcopi, oppidi Ruremundensis.* Dit boekdeel, op perkement geschreven, is ongelukkig niet volledig. Eenige bladen zijn er uit gesneden, anderen zijn verscheurd ; het *Kalendarium* mist de vier laatste maanden. Zoo als het voor ons ligt telt het 104 bladzijden.

De inhoud van dit belangrijk handschrift wordt ons in eene korte voorrede door een der opstellers blootgelegd en bevat in hoofdzaak het volgende :

Den 1 September 1466 werd door den prior des kloosters , Oliverus van *Berckt* , en de in kapittel vergaderde kanonniken het besluit genomen , om een Memorieboek des kloosters aan te leggen , en dit in drie afzonderlijke hoofdstukken te verdeelen.

Het eerste hoofdstuk zou , volgens rang en tijdsorde, de namen en familienamen bevatten der prioren , koorheeren

Digitized by Google

tricht, partie intégrante du Vroenhof, et *Wijlre* près de Fauquemont, seigneurie ou terre d'empire.

74. Weert. — Ville du Limbourg hollandais. Terre franche, fief du duché de Gueldre mais de droit germanique, ayant appartenu au comte de Horne. La jurisdiction de Weert était en appel aux échevins de Wessem, et delà au siége d'Aix-la-Chapelle.

75. Wessem. — Commune limbourgeoise sur la Meuse. Jadis terre franche comme Weert et Nederweert, et comme celles-ci fief de la Gueldre. Les échevins de Wessem, qui étaient juges en appel des justices de *Weert*, *Nederweert*, (terres libres), d'*Ophoven*, de *Geistingen*, de *Beegden*, de *Neer*, de *Pol* et *Panheel* (tous villages du comté de Horne), étaient eux-mêmes soumis à la judicature supérieure des échevins d'Aix-la-Chapelle et en instance ultérieure à celle de la chambre impériale de Spire.

76. Wittem. — Seigneurie libre d'empire. Elle comprenait les villages de *Wahlwijlre*, *Mechelen* et *Epen*.

Nous avons oublié de mentioner à sa place alphabétique.

77. Argenteau, sur la Meuse, province de Liége. — Ce village, ancienne seigneurie, nommé jadis *Argentel*, *Argenteal*, en flamand *Arkenteel*, *Erkenteel*, était dans le principe une terre immédiatement mouvante de l'empire; dans des temps postérieurs les seigneurs l'ont relevée des ducs de Brabant, comme marquis du St. Empire à Anvers (H. Delvaux, *Dict. géogr. de la prov. de Liége*). Le droit germanique y était en vigueur. Ce village comptait, avec *Hermalle*, parmi les *terres de rédemption*. (Voir N° 36 *d*).

G. D. FRANQUINET.

Digitized by Google

MEMORIEBOEK

VAN HET

KLOOSTER VAN DEN H. HIERONYMUS

TE ROERMOND,

der reguliere Kanonniken van den H. Augustinus.

1438 — 1561

Wij kochten in den maand Juni 1869 bij eenen boekverkooper te 's Gravenhage, een latijnsch handschrift in 4to, hetwelk den volgenden titel draagt : *Iste est liber Memoriarum et Beneficiorum domus sanctissimi Iheronymi presbyteri et doctoris , ordinis canonicorum regularium beati Augustini episcopi, oppidi Ruremundensis.* Dit boekdeel, op perkement geschreven, is ongelukkig niet volledig. Eenige bladen zijn er uit gesneden, anderen zijn verscheurd; het *Kalendarium* mist de vier laatste maanden. Zoo als het voor ons ligt telt het 104 bladzijden.

De inhoud van dit belangrijk handschrift wordt ons in eene korte voorrede door een der opstellers blootgelegd en bevat in hoofdzaak het volgende :

Den 1 September 1466 werd door den prior des kloosters, Oliverus van *Berckt* , en de in kapittel vergaderde kanonniken het besluit genomen, om een Memorieboek des kloosters aan te leggen , en dit in drie afzonderlijke hoofdstukken te verdeelen.

Het eerste hoofdstuk zou , volgens rang en tijdsorde, de namen en familienamen bevatten der prioren , koorheeren

Digitized by Google

tricht, partie intégrante du Vroenhof, et *Wijlre* près de Fauquemont, seigneurie ou terre d'empire.

74. Weert. — Ville du Limbourg hollandais. Terre franche, fief du duché de Gueldre mais de droit germanique, ayant appartenu au comte de Horne. La jurisdiction de Weert était en appel aux échevins de Wessem, et delà au siége d'Aix-la-Chapelle.

75. Wessem. — Commune limbourgeoise sur la Meuse. Jadis terre franche comme Weert et Nederweert, et comme celles-ci fief de la Gueldre. Les échevins de Wessem, qui étaient juges en appel des justices de *Weert*, *Nederweert*, (terres libres), d'*Ophoven*, de *Geistingen*, de *Beegden*, de *Neer*, de *Pol* et *Panheel* (tous villages du comté de Horne), étaient eux-mêmes soumis à la judicature supérieure des échevins d'Aix-la-Chapelle et en instance ultérieure à celle de la chambre impériale de Spire.

76. Wittem. — Seigneurie libre d'empire. Elle comprenait les villages de *Wahlwijlre*, *Mechelen* et *Epen*.

Nous avons oublié de mentioner à sa place alphabétique.

77. Argenteau, sur la Meuse, province de Liége. — Ce village, ancienne seigneurie, nommé jadis *Argentel*, *Argenteal*, en flamand *Arkenteel*, *Erkenteel*, était dans le principe une terre immédiatement mouvante de l'empire; dans des temps postérieurs les seigneurs l'ont relevée des ducs de Brabant, comme marquis du St. Empire à Anvers (H. Delvaux, *Dict. géogr. de la prov. de Liége*). Le droit germanique y était en vigueur. Ce village comptait, avec *Hermalle*, parmi les *terres de rédemption*. (Voir N° 36 *d*).

G. D. FRANQUINET.

Digitized by Google

MEMORIEBOEK

VAN HET

KLOOSTER VAN DEN H. HIERONYMUS

TE ROERMOND,

der reguliere Kanonniken van den H. Augustinus.

1438 — 1561

Wij kochten in den maand Juni 1869 bij eenen boekverkooper te 's Gravenhage, een latijnsch handschrift in 4to, hetwelk den volgenden titel draagt : *Iste est liber Memoriarum et Beneficiorum domus sanctissimi Iheronymi presbyteri et doctoris , ordinis canonicorum regularium beati Augustini episcopi , oppidi Ruremundensis.* Dit boekdeel, op perkement geschreven, is ongelukkig niet volledig. Eenige bladen zijn er uit gesneden, anderen zijn verscheurd ; het *Kalendarium* mist de vier laatste maanden. Zoo als het voor ons ligt telt het 104 bladzijden.

De inhoud van dit belangrijk handschrift wordt ons in eene korte voorrede door een der opstellers blootgelegd en bevat in hoofdzaak het volgende :

Den 1 September 1466 werd door den prior des kloosters , Oliverus van *Berckt* , en de in kapittel vergaderde kanonniken het besluit genomen , om een Memorieboek des kloosters aan te leggen , en dit in drie afzonderlijke hoofdstukken te verdeelen.

Het eerste hoofdstuk zou , volgens rang en tijdsorde, de namen en familienamen bevatten der prioren , koorheeren

Digitized by Google

en verdere kloosterbroeders, die sedert de gronding van het klooster geprofest waren, en de geschenken en erflatingen bekend maken, die zij daar aan vermaakt hadden. In het tweede deel zou de geschiedenis van de stichting des kloosters en eenige voorname legaten vermeld worden. Het derde hoofdstuk, geschreven in den vorm van een *Kalendarium*, zou de namen der voornaamste gevers bevatten alsmede de jaargetijden en kerkdiensten, die voor hen en voor de overledene kloosterbroeders, gedurende het jaar gedaan werden. Een afschrift van dit *Kalendarium* zou gemaakt worden ten gerieve der kanonniken, opdat elk hunner het voor de regeling der kerkdiensten zou kunnen raadplegen.

De prior en de cantores werden belast met het aanleggen en in orde houden van dat Memorieboek. Bij de geringste nalatigheid in het bijschrijven zouden zij door den sacrist gewaarschuwd worden.

Het is uit dit merkwaardig handschrift, dat wij het volgend opstel voor het grootste gedeelte hebben geput.

JOS. HABETS.

Bergh-Terblijt, 10 April 1872.

Digitized by Google

§ I.

Stichting van het klooster door Jan van Leuven. Vrome schenkingen daaraan gedaan. Het gaat te niet bij de oprichting van het bisdom Roermond in 1561.

De stichter van het klooster der reguliere kanonniken te Roermond was Jan van Leuven of *de Lovanio*, doctor in de beide rechten, kanonnik en aartsdiaken van de domkerk te Keulen, en proost der kollegiale kerk van den H. Victor te Xanten. Deze man was burger en inboorling van Roermond en een der grootste weldoeners zijner vaderstad.

Behalve dit klooster stichtte hij nog twee studiebeurzen, eene groote aan de Universiteit van Keulen, ter eere van den H. Hiéronymus, voor de bewoners van Roermond, genaamd het *Roermondsch huis;* eene andere in 1403 voor de studie der humaniora en wetenschappen, ten voordeele van de leden zijner familie en voor de inboorlingen van Roermond. Deze laatste stichting, die nog heden voortbloeit, wordt bestuurd en vergeven door den burgemeester en den pastoor van Roermond (1).

De geldersche geschiedschrijver Knippenbergh (2) is van gevoelen, dat de stichting van het reguliere klooster omstreeks het jaar 1390 heeft plaats gehad, dit is echter niet juist. Ons *Liber memoriarum* stelt die met veel naauwkeurigheid in 1438 en verhaalt de omstandigheid dezer stichting op de volgende wijze. Door zijnen grooten ijver voor den bloei van godsdienst en kerk gedreven, schonk *de Lovanio*, den 18 December 1438, bij wijze van testament

(1) *État des fondations et des bourses* p. 26.
(2) *Hist. eccl. ducatus Gelriæ* p. 109.

Digitized by Google

en verdere kloosterbroeders, die sedert de gronding van het klooster geprofest waren, en de geschenken en erflatingen bekend maken, die zij daar aan vermaakt hadden. In het tweede deel zou de geschiedenis van de stichting des kloosters en eenige voorname legaten vermeld worden. Het derde hoofdstuk, geschreven in den vorm van een *Kalendarium*, zou de namen der voornaamste gevers bevatten alsmede de jaargetijden en kerkdiensten, die voor hen en voor de overledene kloosterbroeders, gedurende het jaar gedaan werden. Een afschrift van dit *Kalendarium* zou gemaakt worden ten gerieve der kanonniken, opdat elk hunner het voor de regeling der kerkdiensten zou kunnen raadplegen.

De prior en de cantores werden belast met het aanleggen en in orde houden van dat Memorieboek. Bij de geringste nalatigheid in het bijschrijven zouden zij door den sacrist gewaarschuwd worden.

Het is uit dit merkwaardig handschrift, dat wij het volgend opstel voor het grootste gedeelte hebben geput.

JOS. HABETS.

Bergh-Terblijt, 10 April 1872.

Digitized by Google

§ I.

Stichting van het klooster door Jan van Leuven. Vrome schenkingen daaraan gedaan. Het gaat te niet bij de oprichting van het bisdom Roermond in 1561.

De stichter van het klooster der reguliere kanonniken te Roermond was Jan van Leuven of *de Lovanio*, doctor in de beide rechten, kanonnik en aartsdiaken van de domkerk te Keulen, en proost der kollegiale kerk van den H. Victor te Xanten. Deze man was burger en inboorling van Roermond en een der grootste weldoeners zijner vaderstad.

Behalve dit klooster stichtte hij nog twee studiebeurzen, eene groote aan de Universiteit van Keulen, ter eere van den H. Hiéronymus, voor de bewoners van Roermond, genaamd het *Roermondsch huis;* eene andere in 1403 voor de studie der humaniora en wetenschappen, ten voordeele van de leden zijner familie en voor de inboorlingen van Roermond. Deze laatste stichting, die nog heden voortbloeit, wordt bestuurd en vergeven door den burgemeester en den pastoor van Roermond (1).

De geldersche geschiedschrijver Knippenbergh (2) is van gevoelen, dat de stichting van het reguliere klooster omstreeks het jaar 1390 heeft plaats gehad, dit is echter niet juist. Ons *Liber memoriarum* stelt die met veel naauwkeurigheid in 1438 en verhaalt de omstandigheid dezer stichting op de volgende wijze. Door zijnen grooten ijver voor den bloei van godsdienst en kerk gedreven, schonk *de Lovanio*, den 18 December 1438, bij wijze van testament

(1) *État des fondations et des bourses* p. 26.
(2) *Hist. eccl. ducatus Gelriæ* p. 109.

Digitized by Google

en uitersten wil, het huis van den H. Hieronymus, toen genaamd: het huis van den *Lombart*, met al diens aankleve, en doteerde het met eene som van 4000 rijnlandsche goudgulden, onder voorwaarde: dat het zou dienen tot een klooster van reguliere kanonniken uit de congregatie van Windesheim. Dit klooster zou opgericht worden ter eere Gods, en staan onder de bescherming van de H. Maagd Maria, van den H. Hieronymus, leeraar der kerk en voorname uitlegger der H. Schrift, van de HH. Joannes den Dooper, Joannes den Evangelist, Augustinus, den uitstekenden leeraar der kerk, en van den H. Victor martelaar en patroon der kerk van Xanten. De H. Hieronymus zou als voornaamste patroon en beschermheilige beschouwd worden.

Ook wilde de testateur dat het nieuwe sticht den naam zou dragen van *Huis van den H. Hieronymus*, en dat de kerk uit bovengenoemde schenking van 4000 goudgulden zou gebouwd worden. De overblijvende penningen konden dienen tot aankoop van renten in het hertogdom Gelderland. De kanonniken zouden staan onder eenen prior; hun getal kon zoo groot zijn als de inkomsten van het klooster zulks toelieten. De stichter hoopte, dat onder de bescherming van de HH. Augustinus en Hieronymus en ten aanzien van den stichtenden levenswandel der kanonniken, de geloovige christenen tot dit nuttig werk eene helpende hand zouden leenen.

De congregatie van *Windesheim* bestond uit een aantal kloosters der orde van den H. Augustinus, zoo binnen als buiten de Nederlanden gelegen, die tot handhaving der kloosterlijke tucht, eene bondgenootschap met elkander hadden aangegaan. Zij wordt aldus genoemd, omdat zij door den prior van het klooster *Windesheim*, bij Zwolle, Joannes *Vos*, een leerling van Gerit Groote, was tot

Digitized by Google

stand gebracht, en omdat de priors van dat klooster ook nog in latere tijden overste der congregatie gebleven zijn. Paus Martinus V bekrachtigde deze vereeniging, bij breve van den 18 Maart 1420 te Florence gegeven. In het begin der 16de eeuw telde zij omstreeks honderd twintig kloosters, waarbij dertig gestichten voor vrouwen.

De schenking van *de Lovanio* werd door de vergadering van Windesheim eerst in 1444 aanvaard. Ook de bouw van het nieuwe klooster ging niet vlug van de hand. Het huis *de Lombard* met de aanklevende eigendommen was eng en klein; tot uitbreiding hunner woonplaats waren de kanonniken verplicht geworden een tiental naburige huizen te koopen. De eerste steen werd gelegd in 1438, en de laatste gebouwen werden voltooid in 1466.

Uit het legaat van 4000 goudgulden werden de volgende eigendommen aangekocht: eene tiende te *Oerle*, rentende ongeveer zestig vat rogge, die aangekocht werd voor de som van 1100 goudgulden uit handen van Jonker Jan van *Broichusen*, ridder; eene rente van vijftig rijnsche gulden gekocht van den voogd van Roermond, ten laste zijner hoeve te *Assel*; twintig rijnsche gulden van Jan *Hillen*, ten laste van diens hoeve *Op ten Wijer*, en een-en-veertig gulden ten laste van verscheidene huizen der stad. Uit dezelfde erflating delgden de kanonniken eene rente van drie gulden, die de nonnen van Roermond op het *Lombardsch huis* hadden staan. De overige gelden werden besteed aan den bouw der kerk, die destijds werd voltrokken en waartoe ook andere geloovigen zeer mild bijdroegen.

Buiten deze inkomsten bezat het klooster in 1470 drie hoeven, eene op *Graet*, eene op *Schautbroeck* en de derde te *Lewe*, welke gekocht werden uit de aalmoezen der geloovigen en het offer der kerk.

Digitized by Google

De eerste stichter des kloosters, Meester Joannes *de Lovanio*, overleed te Keulen den 23 December 1438; zijn lijk werd naar Roermond overgevoerd en bij de Kartuizers, in het koor der kerk begraven. Hij had een broeder, Hendrik *de Lovanio*, die gehuwd was met Ermgardis *Passarts* en verscheidene kinderen achterliet. Deze had veel voor het nieuwe sticht gedaan; hij had gezorgd voor de uitvoering van het testament en voor de overdracht van het huis de *Lombart* aan de congregatie van Windesheim. Hij mogt dus, na zijn broeder, met recht een der grootste weldoeners genoemd worden. Hendrik de Lovanio kwam ongelukkig aan zijn einde; hij werd den 23 Juli 1446, te Luik, op eene schandelijke wijze vermoord en verbrand. Zijne familie stichtte tot lafenis zijner ziel een jaargetijde.

Zoo ver het *Liber Memoriarum*. Wij vonden elders over het uiteinde van Hendrik de Lovanio de volgende bijzonderheden.

Een deurwaarder van het Luiker officialaat bracht een exploit te *Roermond* en werd er door de burgers mishandeld en in de Maas verdronken. Dit was een slag in het aangezicht der rechterlijke macht. De bisschop van Luik dagvaardde daarop eenige voornamè burgers van Roermond om rekenschap af te leggen van dat wanbedrijf. Zulk een eisch mogt hij stellen krachtens een oud recht, dat hem toekwam, ten gevolge van een privilegie door keizer Frederik I aan de bisschoppen van Luik geschonken. De Roermondenaars echter weigerden te verschijnen. Toen trad de bisschop in de kerk van O. L. Vrouw ter Doop, liet de klokken luiden, de kaarssen van het altaar uitdooven, sprak den kerkelijken banvloek uit over deze Roermondenaars en legde hunne zaak in handen van den wereldlijken rechter neder.

Digitized by Google

Niet lang daarna kwam Hendrik de Lovanio, die deel maakte der geëxcommuniceerde burgers, naar Luik, om over eenig geld te beschikken en werd er, den 3 April 1446, door de trawanten van den bisschoppelijken zegelbewaarder in hechtenis genomen. Hij zat negen-en-zeventig dagen in de gevangenis, toen het gerucht zich verspreidde, dat de bisschop hem heimelijk wilde loslaten. Daarop school de wraakgierige menigte te zamen en verlangde, onder luid geschreeuw, zijne terechtstelling. Reeds in den vroegen morgen werd de gevangenis bestormd en de Lovanio naar de rechtbank gesleept.

Hij werd op een eiland in de Maas, bij de groote bogenbrug onthoofd en zijn lichaam tot asschen verbrand. De volkswoede ging zoo ver, dat zijn hoofd en romp aan stukken gekapt en in een met pek bestreken wijnvat gestopt werden, hetwelk op eenen brandstapel onder de blijde toejuiching der menigte in brand werd gestoken. De asschen werden in eene plaats, waar doode paarden en ander vee gevild werden, in den grond gestoken. Omtrent tienduizend Luikenaars, mannen en vrouwen, namen, als toeschouwers, deel aan dit ijsselijk tooneel.

Dit ongeval verwekte grooten rouw onder de burgerij van Roermond. Een zoon van den onthoofden de Lovanio, ging in zijne wraakzucht zoo ver, dat hij den bisschop van Luik een cartel zond. Toen hij zich op zekeren dag te Maastricht, in het stift van St. Servaas bevond, werd hij door de dienaars van den bisschop in hechtenis genomen. Men dwong hem zijne onbezonnen uittarting terug te roepen, en nadat hij, bij eede, den bisschop tevens trouw en veiligheid beloofd had, werd hij uit de boeien ontslagen en mogt naar huis terugkeeren.

De hertog van Gelderland had in deze zaak het recht zijner onderdanen zooveel mogelijk trachten te handhaven;

Digitized by Google

maar zijne bemoeiingen liepen op niets uit. De dood van Hendrik de Lovanio bleef ongewroken (1)

Wij noemen onder de eerste en voornaamste weldoeners van het jonge kloosterstift ook nog de volgende burgers der stad.

In het jaar 1449 schonk Godfried *Peltsers* en diens eerste huisvrouw *Petersa* eene som van zestig rijnsche gulden, tot vervaardiging van koorstoelen voor de kanonniken; twee-en-dertig gouden kroonen tot het aankoopen van twee kelken; twintig rijnsche gulden voor een kasuifel uit goud geweven; elf rijnsche gulden voor een nieuw ciborium en elf gulden voor zwart laken ter vervaardiging van kappen. Later in 1457 gaf nog dezelfde persoon met toestemming zijner tweede vrouw, Maria *Hutinx*, de som van zestig rijnlandsche gulden onder voorwaarden; dat jaarlijks vier missen voor hem en zijne familie zouden gedaan worden.

Goswijn *Pollart* en Mechtildis van *Dulken*, echtelieden, wonende in een naburig huis genaamd den *Beijr*, waren zeer met het klooster bevriend. Zij schonken in 1458 zestig gulden ter stichting eener wekelijksche mis voor de zielerust van Jan in den *Beir*, den eersten man van Mechtildis, en voor de overige familie. Voormelde Jan in den *Beir* had reeds in 1452 een jaargetijde gesticht en in 1450 een gebrandschilderd venster geschonken op den linker kant van het koor der kerk, waarop de geboorte van den Zaligmaker en de H. Joannes de Dooper afgebeeld waren. De tweede man van Mechtildis, Goswijn *Pollart*, schonk in 1465 een klein maar heerlijk tafereel, versierd met vergulde beelden, en voorts twee kandelaars, die het altaar van het H. Kruis gedurende

(1) ZANTFLIET *apud Martene et Durand* tom. p. 454 en 455. FISEN Hist. *eccl. Leod.* II p. 212.

Digitized by Google

de kerkdiensten voor de familie in den *Beir* zouden versieren.

In 1448 schonk de eerzame Gerard van *Steghen* met zijne huisvrouw Katharina *Ushovens* eene rente van drie rijnlandsche gulden, tot onderhoud der godslamp en een glasvenster voor het noorden der kerk, waarop waren afgebeeld de H. Familie, bestaande in de beelden der HH. Anna, Maria en het Kindje Jesus, en voorts de H. Matthias en de H. Katharina maagd en martelares.

In 1460 stichtten de gezusters Mechtildis, Joanna en Katharina *Schoenmans* eene wekelijksche mis, onder voorwaarde: dat uit de intresten van het kapitaal, jaarlijks drie gulden zouden uitgekeerd worden aan hare nicht Stina, zoolang deze in het Begijnhof zou vertoeven.

Meester Joannes *Pollart*, proost van het collegiale stift van den H. Geest te Roermond, licentiaat in de kerkelijke rechten en subdiaken, was een der uitvoerders geweest van het testament van meester Joannes *de Lovanio*. Deze man droeg het klooster veel genegenheid toe. In 1450 liet hij een prachtig en kostbaar koorvenster schilderen voor de kerk; de beelden die men er in bewonderde waren die van de HH. Andreas, Joannes Evangelist en Hieronymus, patroon des kloosters. Pollart overleed den 8 September 1465 en liet bij uitersten wil aan het klooster de volgende voorwerpen na: een juweel *(jocale)*, dat hem door Joannes *de Lovanio* geschonken was, tot het maken van een kelk; de brieven van den H. Hieronymus, die hij op eigen kosten in een lijvig boekdeel had doen afschrijven; een ander boek getiteld *Hieronymiana*, uitgegeven ter eere en tot lof van den H. Hieronymus door Joannes *Andreæ*, hetwelk de oude hertog van Gelder zoo

Digitized by Google

lang mogt gebruiken als hij leefde (1). Na zijn dood zou het aan het klooster worden teruggegeven. Nog schonk hij eene rente van 140 rijnsche gulden, ten laste zijner hoeve te *Asselt*, voor eene wekelijksche mis en twee jaargetijden, één voor zich en zijne familie en één voor Joannes *de Lovanio*.

Tricus *Steenmetzelaar* versierde het altaar van den H. Gillis met eene vergulde schilderij in blauw lijstwerk vervat, waarop hij dezen Heilige zeer kunstig deed schilderen. Aan datzelfde altaar stichtte hij nog eene dagelijksche mis. Hij overleed den 19 Augustus 1468 en werd dicht bij genoemd altaar, naast zijne moeder Windelina *van der Netten*, ter aarde besteld.

In 1469 stichtte Thomas van *Aldenhoven*, burger der stad. Roermond, eene maandaagsche mis aan het altaar van het H. Kruis.

In het jaar 1500 schonken de uitvoerders van het testament van Jufvrouw Christina *van Meer* zestig goudgulden, rentende drie goudgulden 's jaars, voor eene wekelijksche mis in de kerk van *Weert*, of in geval van moeielijkheid in de kloosterkerk.

De eerwaardige en deugdrijke meester Hugo *Pollart*, van Roermond, kanonnik der domkerk van O. L. Vrouw te Aken, was gelijk zijne geheele familie, het klooster der regulieren zeer toegedaan. Hij stichtte er eene cel voor de opleiding van een geestelijke, die er tot priester kon verheven worden, en voor hem en zijne familie zou bidden. Hugo Pollart schonk tot datzelfde doel, bij akte van den 9 Januari 1509, de som van 400 gulden guliksch,

(1) De ongelukkige Arnold van Egmond, die in Januari 1465, door zijn zoon Adolph in de gevangenis werd geworpen. Het hier bedoelde boek is misschien een werk van den Florentijnschen rechtsgeleerde, Joannes Andreæ, die in 1348 overledeu is en door Paus Bonifacius VIII eeu *lumen mundi* wordt genoemd.

Digitized by Google

en beloofde tevens een kelk en eene som voor kost en kleederen. In zijn testament bepaalde hij verder, dat behalve deze som, nog 200 Akensche gulden, rentende 's jaars tien gulden, zouden besteed worden aan de opleiding van studenten. De begiftigde mocht deze beurs zes jaren gebruiken, dan zou zij overgaan op een anderen.

Het klooster der reguliere kanonniken ging te niet, na een kommervol bestaan van omstreeks honderd-twintig jaren. Zie hier op welke wijze.

Nadat Paus Paulus IV, op dringend verzoek van koning Philips II besloten had, de Nederlanden in nieuwe bisdommen te verdeelen, werd Piéter van *Grinsven*, kanonnik der Utrechtsche domkerk naar Gelderland gezonden, om aldaar eene voorloopige omschrijving van een dier bisdommen te bewerken. Deze koos de stad Roermond als zijnde de geschikste zetelplaats voor een kerkvoogd; dewijl aldaar het kapittel van den H. Geest en het klooster van den H. Hieronymus gemakkelijk in een domstift en een bisschoppelijk paleis konden herschapen worden.

Bij pauslijke Bul van den 12 Mei 1559 kwamen de nieuwe bisdommen tot stand. Willem van Linden, deken van 's Gravenhage, werd tot bisschop van Roermond benoemd en den 4 April 1562 te Brussel gewijd. In eene tweede Bul van den 7 Augustus 1561 werd het bisdom Roermond in het bijzonder geregeld en nader omschreven. Dit stuk bevat, betrekkelijk het klooster van den H. Hieronymus, de volgende bepalingen:

Om in het onderhoud van den nieuwen bisschop te voorzien, zou hem onder anderen, ook worden toegekend het klooster van den H. Hieronymus, waarvan de gebouwen, den 16 Juli 1554 door brand vernield, nog niet geheel hersteld waren. Daar in de stad Roermond geene geschiktere plaats voor eene bisschoppelijke woning te

Digitized by Google

lang mogt gebruiken als hij leefde (1). Na zijn dood zou het aan het klooster worden teruggegeven. Nog schonk hij eene rente van 140 rijnsche gulden, ten laste zijner hoeve te *Asselt*, voor eene wekelijksche mis en twee jaargetijden, één voor zich en zijne familie en één voor Joannes *de Lovanio*.

Tricus *Steenmetzelaar* versierde het altaar van den H. Gillis met eene vergulde schilderij in blauw lijstwerk vervat, waarop hij dezen Heilige zeer kunstig deed schilderen. Aan datzelfde altaar stichtte hij nog eene dagelijksche mis. Hij overleed den 19 Augustus 1468 en werd dicht bij genoemd altaar, naast zijne moeder Windelina *van der Netten*, ter aarde besteld.

In 1469 stichtte Thomas van *Aldenhoven*, burger der stad. Roermond, eene maandaagsche mis aan het altaar van het H. Kruis.

In het jaar 1500 schonken de uitvoerders van het testament van Jufvrouw Christina *van Meer* zestig goudgulden, rentende drie goudgulden 's jaars, voor eene wekelijksche mis in de kerk van *Weert*, of in geval van moeielijkheid in de kloosterkerk.

De eerwaardige en deugdrijke meester Hugo *Pollart*, van Roermond, kanonnik der domkerk van O. L. Vrouw te Aken, was gelijk zijne geheele familie, het klooster der regulieren zeer toegedaan. Hij stichtte er eene cel voor de opleiding van een geestelijke, die er tot priester kon verheven worden, en voor hem en zijne familie zou bidden. Hugo Pollart schonk tot datzelfde doel, bij akte van den 9 Januari 1509, de som van 400 gulden guliksch,

(1) De ongelukkige Arnold van Egmond, die in Januari 1465, door zijn zoon Adolph in de gevangenis werd geworpen. Het hier bedoelde boek is misschien een werk van den Florentijnschen rechtsgeleerde, Joannes Andreæ, die in 1348 overledeu is en door Paus Bonifacius VIII een *lumen mundi* wordt genoemd.

Digitized by Google

en beloofde tevens een kelk en eene som voor kost en kleederen. In zijn testament bepaalde hij verder, dat behalve deze som, nog 200 Akensche gulden, rentende 's jaars tien gulden, zouden besteed worden aan de opleiding van studenten. De begiftigde mocht deze beurs zes jaren gebruiken, dan zou zij overgaan op een anderen.

Het klooster der reguliere kanonniken ging te niet, na een kommervol bestaan van omstreeks honderd-twintig jaren. Zie hier op welke wijze.

Nadat Paus Paulus IV, op dringend verzoek van koning Philips II besloten had, de Nederlanden in nieuwe bisdommen te verdeelen, werd Piéter van *Grinsven*, kanonnik der Utrechtsche domkerk naar Gelderland gezonden, om aldaar eene voorloopige omschrijving van een dier bisdommen te bewerken. Deze koos de stad Roermond als zijnde de geschikste zetelplaats voor een kerkvoogd; dewijl aldaar het kapittel van den H. Geest en het klooster van den H. Hieronymus gemakkelijk in een domstift en een bisschoppelijk paleis konden herschapen worden.

Bij pauslijke Bul van den 12 Mei 1559 kwamen de nieuwe bisdommen tot stand. Willem van Linden, deken van 's Gravenhage, werd tot bisschop van Roermond benoemd en den 4 April 1562 te Brussel gewijd. In eene tweede Bul van den 7 Augustus 1561 werd het bisdom Roermond in het bijzonder geregeld en nader omschreven. Dit stuk bevat, betrekkelijk het klooster van den H. Hieronymus, de volgende bepalingen:

Om in het onderhoud van den nieuwen bisschop te voorzien, zou hem onder anderen, ook worden toegekend het klooster van den H. Hieronymus, waarvan de gebouwen, den 16 Juli 1554 door brand vernield, nog niet geheel hersteld waren. Daar in de stad Roermond geene geschiktere plaats voor eene bisschoppelijke woning te

Digitized by Google

vinden was, werd dat klooster met de aanklevende gronden door den Paus daartoe aangewezen.

De kanonniken zouden op pensioen worden gesteld, en, of naar andere kloosters hunner orde gezonden, of tot rectors van vrouwenkloosters worden benoemd, of indien zij door den bisschop daartoe bekwaam werden bevonden, tot het uitoefenen van pastoreele functiën worden toegelaten. Ofschoon zij zich, onder straf van den kerkelijken ban, naar deze uitspraak moesten schikken, vond de bisschop echter niet weinig tegenkanting. De wederspannige monikken werden gerugsteund door eenige invloedrijke personen en door de congregatie van Windesheim.

Eerst den 11 Mei 1569, dus zeven jaren na zijne zalving, hield bisschop Lindanus zijnen plechtigen intocht in de nieuwe mijterstad. Hij vestigde zijne woning bij de reguliere kanonniken, die hem een gedeelte van hun huis hadden ingeruimd, terwijl zij het overige nog steeds voor zich behielden.

Wij zeiden zoo even, dat volgens de pauslijke Bul van 1561 het reguliere klooster moest beschouwd worden als opgeheven en vernietigd. Des niettegenstaande hadden de kanonniken in 1564 en 1566 nog drie medeleden, te weten Herman *Vijrssen*, Winand van *Kerkrade* en Laurentius *Tetz*, tot de professie aangenomen. Dit verwikkelde de zaak niet weinig.

Eerst op het einde der maand September 1582 werd een definitief accoord gesloten met den bisschop, die tot dankzegging, op den vooravond van het feest van den H. Hieronymus, eene plechtige mis in de kloosterkerk zong, waarbij het kapittel der domkerk en de scholieren tegenwoordig waren.

De procurator des kloosters, Winand van *Kerkrade*, werd den 2 October 1583, in de plaats van Arnold van *Dart*,

Digitized by Google

die de residentie weigerde, tot kanonnik der domkerk gekozen. Deze keuze geschiedde op voordracht van den bisschop.

Het diocees bleef niet lang in bezit van het klooster van den H. Hieronymus. Omstreeks het jaar 1608 kwam een nieuw bisschoppelijk paleis tot stand (1) en het oude werd geschonken aan de paters Jesuieten, die er in 1609 een bloeiend collegie oprichtten. Zij vonden er doelmatige gebouwen voor de scholen en het convent, en ruime tuinen en speelplaatsen voor de scholieren.

De Jesuieten werden gesecculariseerd in 1773; hun collegie en kostschool werden overgedragen aan wereldlijke geestelijken, die het onderwijs onder de bescherming van den bisschop, in de oude gebouwen der reguliere kanonniken met onvermoeiden ijver hebben voortgezet. Eerst in onze dagen kregen deze gebouwen eene niet geestelijke bestemming; zij werden in 1864 ingericht tot eene hoogere burgerschool van den Staat. Zoo viel na verscheidene wisselvalligheden, de laatste steen der godvruchtige stichting van Joannes de Lovanio, Roermonds luistervollen inboorling en voornaamsten weldoener.

§ II.

Inbezitneming van het huis den Lombart door de congregatie van Windesheim. Lijst der prioren des kloosters.

Het huis van den *Lombart* werd den 6 Juli 1444, in naam en op last van het generaal kapittel van Windesheim plechtig in bezit genomen door de afgevaardigde prioren der kloosters te *Nuys*, *Gaesdonck*, *Aken* en *St*[e].

(1) Nu paleis van justitie.

Digitized by Google

vinden was, werd dat klooster met de aanklevende gronden door den Paus daartoe aangewezen.

De kanonniken zouden op pensioen worden gesteld, en, of naar andere kloosters hunner orde gezonden, of tot rectors van vrouwenkloosters worden benoemd, of indien zij door den bisschop daartoe bekwaam werden bevonden, tot het uitoefenen van pastoreele functiën worden toegelaten. Ofschoon zij zich, onder straf van den kerkelijken ban, naar deze uitspraak moesten schikken, vond de bisschop echter niet weinig tegenkanting. De wederspannige monikken werden gerugsteund door eenige invloedrijke personen en door de congregatie van Windesheim.

Eerst den 11 Mei 1569, dus zeven jaren na zijne zalving, hield bisschop Lindanus zijnen plechtigen intocht in de nieuwe mijterstad. Hij vestigde zijne woning bij de reguliere kanonniken, die hem een gedeelte van hun huis hadden ingeruimd, terwijl zij het overige nog steeds voor zich behielden.

Wij zeiden zoo even, dat volgens de pauslijke Bul van 1561 het reguliere klooster moest beschouwd worden als opgeheven en vernietigd. Des niettegenstaande hadden de kanonniken in 1564 en 1566 nog drie medeleden, te weten Herman *Vijrssen*, Winand van *Kerkrade* en Laurentius *Tetz*, tot de professie aangenomen. Dit verwikkelde de zaak niet weinig.

Eerst op het einde der maand September 1582 werd een definitief accoord gesloten met den bisschop, die tot dankzegging, op den vooravond van het feest van den H. Hieronymus, eene plechtige mis in de kloosterkerk zong, waarbij het kapittel der domkerk en de scholieren tegenwoordig waren.

De procurator des kloosters, Winand van *Kerkrade*, werd den 2 October 1583, in de plaats van Arnold van *Dart*,

Digitized by Google

die de residentie weigerde, tot kanonnik der domkerk gekozen. Deze keuze geschiedde op voordracht van den bisschop.

Het diocees bleef niet lang in bezit van het klooster van den H. Hieronymus. Omstreeks het jaar 1608 kwam een nieuw bisschoppelijk paleis tot stand (1) en het oude werd geschonken aan de paters Jesuieten, die er in 1609 een bloeiend collegie oprichtten. Zij vonden er doelmatige gebouwen voor de scholen en het convent, en ruime tuinen en speelplaatsen voor de scholieren.

De Jesuieten werden gesecculariseerd in 1773; hun collegie en kostschool werden overgedragen aan wereldlijke geestelijken, die het onderwijs onder de bescherming van den bisschop, in de oude gebouwen der reguliere kanonniken met onvermoeiden ijver hebben voortgezet. Eerst in onze dagen kregen deze gebouwen eene niet geestelijke bestemming; zij werden in 1864 ingericht tot eene hoogere burgerschool van den Staat. Zoo viel na verscheidene wisselvalligheden, de laatste steen der godvruchtige stichting van Joannes de Lovanio, Roermonds luistervollen inboorling en voornaamsten weldoener.

§ II.

Inbezitneming van het huis den Lombart door de congregatie van Windesheim. Lijst der prioren des kloosters.

Het huis van den *Lombart* werd den 6 Juli 1444, in naam en op last van het generaal kapittel van Windesheim plechtig in bezit genomen door de afgevaardigde prioren der kloosters te *Nuys*, *Gaesdonck*, *Aken* en *St*.

(1) Nu paleis van justitie.

Digitized by Google

vinden was, werd dat klooster met de aanklevende gronden door den Paus daartoe aangewezen.

De kanonniken zouden op pensioen worden gesteld, en, of naar andere kloosters hunner orde gezonden, of tot rectors van vrouwenkloosters worden benoemd, of indien zij door den bisschop daartoe bekwaam werden bevonden, tot het uitoefenen van pastoreele functiën worden toegelaten. Ofschoon zij zich, onder straf van den kerkelijken ban, naar deze uitspraak moesten schikken, vond de bisschop echter niet weinig tegenkanting. De wederspannige monikken werden gerugsteund door eenige invloedrijke personen en door de congregatie van Windesheim.

Eerst den 11 Mei 1569, dus zeven jaren na zijne zalving, hield bisschop Lindanus zijnen plechtigen intocht in de nieuwe mijterstad. Hij vestigde zijne woning bij de reguliere kanonniken, die hem een gedeelte van hun huis hadden ingeruimd, terwijl zij het overige nog steeds voor zich behielden.

Wij zeiden zoo even, dat volgens de pauslijke Bul van 1561 het reguliere klooster moest beschouwd worden als opgeheven en vernietigd. Des niettegenstaande hadden de kanonniken in 1564 en 1566 nog drie medeleden, te weten Herman *Vijrssen*, Winand van *Kerkrade* en Laurentius *Tetz*, tot de professie aangenomen. Dit verwikkelde de zaak niet weinig.

Eerst op het einde der maand September 1582 werd een definitief accoord gesloten met den bisschop, die tot dankzegging, op den vooravond van het feest van den H. Hieronymus, eene plechtige mis in de kloosterkerk zong, waarbij het kapittel der domkerk en de scholieren tegenwoordig waren.

De procurator des kloosters, Winand van *Kerkrade*, werd den 2 October 1583, in de plaats van Arnold van *Dart*,

Digitized by Google

die de residentie weigerde, tot kanonnik der domkerk gekozen. Deze keuze geschiedde op voordracht van den bisschop.

Het diocees bleef niet lang in bezit van het klooster van den H. Hieronymus. Omstreeks het jaar 1608 kwam een nieuw bisschoppelijk paleis tot stand (1) en het oude werd geschonken aan de paters Jesuieten, die er in 1609 een bloeiend collegie oprichtten. Zij vonden er doelmatige gebouwen voor de scholen en het convent, en ruime tuinen en speelplaatsen voor de scholieren.

De Jesuieten werden gesecularisseerd in 1773; hun collegie en kostschool werden overgedragen aan wereldlijke geestelijken, die het onderwijs onder de bescherming van den bisschop, in de oude gebouwen der reguliere kanonniken met onvermoeiden ijver hebben voortgezet. Eerst in onze dagen kregen deze gebouwen eene niet geestelijke bestemming; zij werden in 1864 ingericht tot eene hoogere burgerschool van den Staat. Zoo viel na verscheidene wisselvalligheden, de laatste steen der godvruchtige stichting van Joannes de Lovanio, Roermonds luistervollen inboorling en voornaamsten weldoener.

§ II.

Inbezitneming van het huis den Lombart door de congregatie van Windesheim. Lijst der prioren des kloosters.

Het huis van den *Lombart* werd den 6 Juli 1444, in naam en op last van het generaal kapittel van Windesheim plechtig in bezit genomen door de afgevaardigde prioren der kloosters te *Nuys*, *Gaesdonck*, *Aken* en *St*[e].

(1) Nu paleis van justitie.

Digitized by Google

Elisabethsdael (1), en nadat de orde meermalen daartoe was aangemaand van wege de schepenen en de burgemeesters van Roermond. Wat dezen daartoe bijzonderlijk bewoog en drong, was het aandenken aan Jan *de Lovanio*, die als inboorling der stad, te gelijkertijd eene beroemde studiebeurs ten voordeele van de Roermondenaars te Keulen tot stand had gebracht (2).

Diensvolgens werd, in hetzelfde jaar, broeder Gerard *Smullinck*, uit het klooster *St*e. *Agnetenberg*, bij Zwolle, met de oprichting van het nieuw convent belast en naar Roermond gezonden. Hem werden twee zijner medebroeders uit hetzelfde Stift, Jan van *Keulen* en Rudolph *Pot*, tot medehelpers aangewezen, die hem tot hunnen prior kozen. In die waardigheid werd hij bevestigd door de priors van *Mariënhage (B. M. V. in Dumo)* bij Eindhoven, en van O. L. Vrouw te *Kerssendonck* bij Turnhout. Ook twee broeders Herman *Bommel* en Macharius van *Vrede*, kwamen uit St*e*. Agnetenberg mede naar Roermond. Gerard *Smullinck* bleef prior gedurende ongeveer tien jaren. Op den vooravond van Pinksteren des jaars 1454 van zijne waardigheid ontheven zijnde, keerde hij niet meer naar St*e*. Agnetenberg terug, maar bezocht verscheidene landen en koningrijken. Eindelijk te St. Jacob van Compostella aangekomen, overleed hij op dezen pelgrimstocht den 10 Juli 1455. Hij was een man, die bij het oprichten van

(1) Het klooster van Ste. Elisabeth, bij Heythuizen, bestond oorspronkelijk uit cellebroeders, maar ten gevolge eener bul van Paus Eugenius IV, ten jare 1434, werd het aan de congregatie van Windesheim overgedragen. Jan de *Novo Lapide* deken van het kapittel van St. Servaas te Maastricht en Dirk Pollart, deken van het kapittel van den H. Geest te Roermond werden met deze overdracht belast.

(2) Ziehier de eigen woorden van het handschrift: »Et hoc potissimum ob favorem.... Dni. et Mgtri *Joannis* qui eciam in favorem et sublimacionem civitatis sue native Ruremundensis famosum collegium studencium qui potissimum erunt de Ruremunda Colonie erexit et dotavit".

Digitized by Google

het klooster te Roermond veel arbeid verricht, veel tegenspoed en armoede verdragen had, en tot overmaat van ramp zijn leven liet in een vreemd land, verre van zijne medebroeders en vrienden.

De tweede prior, wiens naam in ons handschrift niet meer leesbaar is, werd gekozen in het jaar 1454, niet lang na het vertrek van *Smullinck*. Hij legde zijn ambt, in Juli van het jaar 1456, in handen der visitatoren neder, en vertrok naar zijn professieklooster, alwaar hij in 1482, op St. Lucasdag overleed.

In het jaar 1456 omstreeks het feest van Ste. Margareta in Juli, werd broeder Joannes *Haes*, uit het klooster van O. L. Vr. te *Gaesdonk* (?) tot derden prior van dit klooster gekozen. Alhoewel met algemeene stemmen benoemd, deed *Haes* herhaalde pogingen om van zijne waardigheid ontslagen te worden; zulks gelukte eerst in 1464, op het feest van den H. Bartholomeus, in tegenwoordigheid der visitatoren. Hij keerde terug naar het huis zijner professie, en overleed aldaar in het vijfde jaar na zijne terugkomst, omtrent den feestdag van den H. Gregorius.

In het jaar 1464, den 26 Augustus werd Oliverus *de Bert*, kanonnik van *Groenendael* bij Brussel, met algemeene stemmen tot opvolger van Joannes *Haes* gekozen. Hij bestuurde het klooster gedurende twee jaren en twee maanden en overleed aan de pest, den 18 October 1466. Zijn lijk werd in de kerk aan de linker zijde van het hoogaltaar ter aarde besteld.

Den 13 December 1466 werd broeder Dyonisius *Buckincs*, geboortig van *Bree*, zijnde de zesde broeder, die in dit klooster geprofest werd, tot vijfde prior benoemd door Leonard van *Sittard* en Hendrik *Testelman*, van Opoeteren. Deze drie kanonniken waren alleen overgebleven ten tijde der pestziekte, die in den loop van dat

Digitized by Google

Elisabethsdael (1), en nadat de orde meermalen daartoe was aangemaand van wege de schepenen en de burgemeesters van Roermond. Wat dezen daartoe bijzonderlijk bewoog en drong, was het aandenken aan Jan *de Lovanio*, die als inboorling der stad, te gelijkertijd eene beroemde studiebeurs ten voordeele van de Roermondenaars te Keulen tot stand had gebracht (2).

Diensvolgens werd, in hetzelfde jaar, broeder Gerard *Smullinck*, uit het klooster *St*e. *Agnetenberg*, bij Zwolle, met de oprichting van het nieuw convent belast en naar Roermond gezonden. Hem werden twee zijner medebroeders uit hetzelfde Stift, Jan van *Keulen* en Rudolph *Pot*, tot medehelpers aangewezen, die hem tot hunnen prior kozen. In die waardigheid werd hij bevestigd door de priors van *Mariënhage (B. M. V. in Dumo)* bij Eindhoven, en van O. L. Vrouw te *Kerssendonck* bij Turnhout. Ook twee broeders Herman *Bommel* en Macharius van *Vrede*, kwamen uit Ste. Agnetenberg mede naar Roermond. Gerard *Smullinck* bleef prior gedurende ongeveer tien jaren. Op den vooravond van Pinksteren des jaars 1454 van zijne waardigheid ontheven zijnde, keerde hij niet meer naar Ste. Agnetenberg terug, maar bezocht verscheidene landen en koningrijken. Eindelijk te St. Jacob van Compostella aangekomen, overleed hij op dezen pelgrimstocht den 10 Juli 1455. Hij was een man, die bij het oprichten van

(1) Het klooster van Ste. Elisabeth, bij Heythuizen, bestond oorspronkelijk uit cellebroeders, maar ten gevolge eener bul van Paus Eugenius IV, ten jare 1434, werd het aan de congregatie van Windesheim overgedragen. Jan de *Novo Lapide* deken van het kapittel van St. Servaas te Maastricht en Dirk Pollart, deken van het kapittel van den H. Geest te Roermond werden met deze overdracht belast.

(2) Ziehier de eigen woorden van het handschrift: »Et hoc potissimum ob favorem.... Dni. et Mgtri *Joannis* qui eciam in favorem et sublimacionem civitatis sue native Ruremundensis famosum collegium studencium qui potissimum erunt de Ruremunda Colonie erexit et dotavit".

Digitized by Google

het klooster te Roermond veel arbeid verricht, veel tegenspoed en armoede verdragen had, en tot overmaat van ramp zijn leven liet in een vreemd land, verre van zijne medebroeders en vrienden.

De tweede prior, wiens naam in ons handschrift niet meer leesbaar is, werd gekozen in het jaar 1454, niet lang na het vertrek van *Smullinck*. Hij legde zijn ambt, in Juli van het jaar 1456, in handen der visitatoren neder, en vertrok naar zijn professieklooster, alwaar hij in 1482, op St. Lucasdag overleed.

In het jaar 1456 omstreeks het feest van Ste. Margareta in Juli, werd broeder Joannes *Haes*, uit het klooster van O. L. Vr. te *Gaesdonk* (?) tot derden prior van dit klooster gekozen. Alhoewel met algemeene stemmen benoemd, deed *Haes* herhaalde pogingen om van zijne waardigheid ontslagen te worden; zulks gelukte eerst in 1464, op het feest van den H. Bartholomeus, in tegenwoordigheid der visitatoren. Hij keerde terug naar het huis zijner professie, en overleed aldaar in het vijfde jaar na zijne terugkomst, omtrent den feestdag van den H. Gregorius.

In het jaar 1464, den 26 Augustus werd Oliverus *de Berct*, kanonnik van *Groenendael* bij Brussel, met algemeene stemmen tot opvolger van Joannes *Haes* gekozen. Hij bestuurde het klooster gedurende twee jaren en twee maanden en overleed aan de pest, den 18 October 1466. Zijn lijk werd in de kerk aan de linker zijde van het hoogaltaar ter aarde besteld.

Den 13 December 1466 werd broeder Dyonisius *Buckincs*, geboortig van *Bree*, zijnde de zesde broeder, die in dit klooster geprofest werd, tot vijfde prior benoemd door Leonard van *Sittard* en Hendrik *Testelman*, van Opoeteren. Deze drie kanonniken waren alleen overgebleven ten tijde der pestziekte, die in den loop van dat

Digitized by Google

Elisabethsdael (1), en nadat de orde meermalen daartoe was aangemaand van wege de schepenen en de burgemeesters van Roermond. Wat dezen daartoe bijzonderlijk bewoog en drong, was het aandenken aan Jan *de Lovanio*, die als inboorling der stad, te gelijkertijd eene beroemde studiebeurs ten voordeele van de Roermondenaars te Keulen tot stand had gebracht (2).

Diensvolgens werd, in hetzelfde jaar, broeder Gerard *Smullinck*, uit het klooster *St*e. *Agnetenberg*, bij Zwolle, met de oprichting van het nieuw convent belast en naar Roermond gezonden. Hem werden twee zijner medebroeders uit hetzelfde Stift, Jan van *Keulen* en Rudolph *Pot*, tot medehelpers aangewezen, die hem tot hunnen prior kozen. In die waardigheid werd hij bevestigd door de priors van *Mariënhage (B. M. V. in Dumo)* bij Eindhoven, en van O. L. Vrouw te *Kerssendonck* bij Turnhout. Ook twee broeders Herman *Bommel* en Macharius van *Vrede*, kwamen uit St*e*. Agnetenberg mede naar Roermond. Gerard *Smullinck* bleef prior gedurende ongeveer tien jaren. Op den vooravond van Pinksteren des jaars 1454 van zijne waardigheid ontheven zijnde, keerde hij niet meer naar St*e*. Agnetenberg terug, maar bezocht verscheidene landen en koningrijken. Eindelijk te St. Jacob van Compostella aangekomen, overleed hij op dezen pelgrimstocht den 10 Juli 1455. Hij was een man, die bij het oprichten van

(1) Het klooster van Ste. Elisabeth, bij Heythuizen, bestond oorspronkelijk uit cellebroeders, maar ten gevolge eener bul van Paus Eugenius IV, ten jare 1434, werd het aan de congregatie van Windesheim overgedragen. Jan de *Novo Lapide* deken van het kapittel van St. Servaas te Maastricht en Dirk Pollart, deken van het kapittel van den H. Geest te Roermond werden met deze overdracht belast.

(2) Ziehier de eigen woorden van het handschrift: »Et hoc potissimum ob favorem.... Dni. et Mgtri *Joannis* qui eciam in favorem et sublimacionem civitatis sue native Ruremundensis famosum collegium studencium qui potissimum erunt de Ruremunda Colonie erexit et dotavit".

Digitized by Google

het klooster te Roermond veel arbeid verricht, veel tegenspoed en armoede verdragen had, en tot overmaat van ramp zijn leven liet in een vreemd land, verre van zijne medebroeders en vrienden.

De tweede prior, wiens naam in ons handschrift niet meer leesbaar is, werd gekozen in het jaar 1454, niet lang na het vertrek van *Smullinck*. Hij legde zijn ambt, in Juli van het jaar 1456, in handen der visitatoren neder, en vertrok naar zijn professieklooster, alwaar hij in 1482, op St. Lucasdag overleed.

In het jaar 1456 omstreeks het feest van Ste. Margareta in Juli, werd broeder Joannes *Haes*, uit het klooster van O. L. Vr. te *Gaesdonk* (?) tot derden prior van dit klooster gekozen. Alhoewel met algemeene stemmen benoemd, deed *Haes* herhaalde pogingen om van zijne waardigheid ontslagen te worden; zulks gelukte eerst in 1464, op het feest van den H. Bartholomeus, in tegenwoordigheid der visitatoren. Hij keerde terug naar het huis zijner professie, en overleed aldaar in het vijfde jaar na zijne terugkomst, omtrent den feestdag van den H. Gregorius.

In het jaar 1464, den 26 Augustus werd Oliverus *de Berct*, kanonnik van *Groenendael* bij Brussel, met algemeene stemmen tot opvolger van Joannes *Haes* gekozen. Hij bestuurde het klooster gedurende twee jaren en twee maanden en overleed aan de pest, den 18 October 1466. Zijn lijk werd in de kerk aan de linker zijde van het hoogaltaar ter aarde besteld.

Den 13 December 1466 werd broeder Dyonisius *Buckincs*, geboortig van *Bree*, zijnde de zesde broeder, die in dit klooster geprofest werd, tot vijfde prior benoemd door Leonard van *Sittard* en Hendrik *Testelman*, van Opoeteren. Deze drie kanonniken waren alleen overgebleven ten tijde der pestziekte, die in den loop van dat

Digitized by Google

jaar, behalven den prior *van Berckt*, ook zeven koorheeren en een donaat, die priester was, had weggerukt. Dyonisius *Buckinc* legde in 1479, op den vooravond van het feest van den H. Joannes den Dooper zijn prioraat neder en trad, in 1484, in de orde der kanonniken van het H. Graf, welke onlangs door zijn landgenoot Jan *Abroeck* in haren ouden was bloei hersteld geworden (1).

Nu werd den 27 Juli 1479 broeder Leonardus *Sutoris* of *Schoenmakers* geboortig van Sittard, de vierde professiebroeder van dit huis, door bijna al de kanonniken tot prior benoemd. Hij bekleedde deze waardigheid gedurende twaalf jaren en ééne maand en werd in 1491, den 28 Augustus op zijne aanvraag, in tegenwoordigheid der visitatoren, wegens hoogen ouderdom, uit zijne betrekking ontslagen. Hij overleed den 25 Februari 1494.

Zijn opvolger in het prioraat was Sibert *Jordans*, geboortig van Roermond, professiebroeder van dit klooster, die den 3 September 1491, met algemeene stemmen gekozen werd. Jordans bekleedde zijn ambt met lofwaardigen ijver gedurende een-en-veertig jaren en acht maanden. Hij overleed, oud van dagen, den 2 Mei 1533 en werd in de kerk, aan den linker kant van het koor begraven.

Zijn opvolger als achtsten prior, was Michiel *Multoris*, geboortig van *Dilckraedt*, die in 1516 zijne professie had gedaan. Multoris bestuurde dit huis gedurende twintig jaren en overleed den 16 September 1553.

De naam van den laatsten prior is ons niet bekend. Hij leefde nog in 1572 en werd door de soldaten van den prins van Oranje, tijdens de verovering der stad, deerlijk mishandeld. Op zijne lotgevallen komen wij terug.

---

(1) Zie Jos. Daris, L'ordre du St. Sépulcre au diocèse de Liége *Publ. etc. du Limb.* VI p. 291—382.

Digitized by Google

§ III.

Van de koorheeren dezes kloosters. Gruwelen door de geuzen gepleegd in 1572.

De kanonniken die het koor bedienden werden *fratres chorales* genoemd; zij waren belast met den dienst der kerk in het algemeen en met het zingen der getijden op bepaalde uren van den dag in het bijzonder. Zij alleen hadden stem in het kapittel. Uit hun midden werden de prior en de overige waardigheidsbekleeders van het kloost er en de orde gekozen (1).

De volgende kanonniken waren in het sticht van den H. Hieronymus geprofest geworden, dat is: hadden daar de drie kloosterbeloften: van gehoorzaamheid, kuischheid en persoonlijke armoede, plechtig afgelegd.

Fr. Joannes van *Keulen*. Deze was de eerste, die in dit klooster geprofest werd. Zulks had plaats den 25 November 1446. Hij overleed den 26 September 1466.

Fr. Rudolphus *Pot*, van Duisborch, op denzelfden dag geprofest als de vorige, overleed den 23 September 1452.

Fr. Matthias van *Neerden*, geprofest den 25 Januari 1448, overleden 27 September 1466.

Fr. Leonardus *Sutoris*, van Sittard, geprofest den 25 Januari 1448, overleden den 25 Februari 1494.

Fr. Laurentius *Symonis*, van Roermond, geprofest in 1450, overleden 29 November 1458.

---

(1) Over de Statuten der orde raadplege men de Bul van paus Martinus V des jaars 1420 bij MIRÆUS *Op. dipl.* III p. 444.

Digitized by Google

Fr. Dyonisius *Buckinc*, van Bree, geprofest den 9 Januari 1452, verliet de orde en trad in 1484 in die van het H. Graf, te Odiliënberg.

Fr. Arnoldus *Christiani*, van Venlo, geprofest den 2 Juli 1454, overleden den 2 October 1466.

Fr. Herman *Tabrioens*, van Viersen, geprofest den 2 Juli 1454, overleden den 20 Augustus 1466.

Fr. Arnoldus *Kael*, van Kleef, geprofest den 2 Juli 1454, overledèn den 7 September 1466.

Fr. Henricus *Testelman*, van Opoeteren, geprofest den 13 Maart 1460, overleden den 10 Juli 1471.

Fr. Laurentius *de Foro*, van Bree, geprofest den 15 Maart 1460, overleden den 18 October 1466.

Fr. Godefridus *Heesmans*, van Roermond, geprofest den 9 December 1465, overleden den 27 September 1466.

Fr. Godefridus *Hanen*, van Roermond, geprofest den 6 Juni 1468, overleden den 4 Augustus 1471.

Fr. Rutgerus *Schuyrmans*, van Weert, geprofest den 6 Juni 1468, overleden den 30 September 1505.

Fr. Augustinus *Berben*, van Bree, geprofest den 9 Juni 1469, trad in 1484 in de orde van het H. Graf.

Fr. Henricus *Molendinarii*, van Roermond, geprofest den 16 Mei 1470, overleden 21 Juli 1527.

Fr. Laurentius *Sutoris*, van Venray, geprofest den 28 Augustus 1471, overleden 10 Juni 1516.

Fr. Michaël *Bremis*, van Aerssen, geprofest den 28 Augustus 1471, werd rector der nonnen te Xanten (?).

Fr. Andreas *Schymmelpennynck*, van Zutphen, geprofest den 28 Augustus 1471, overleden den 29 September 1484.

Fr. Jacobus *Robijns*, van Bocholt in de Kempen, geprofest den 9 Juni 1475, overleden den 18 September 1484.

Digitized by Google

Fr. Adolf *Reppelhorst*, van Rijnberg, geprofest den 16 Mei 1476, overleden den 11 September 1484.

Fr. Jacobus *Tesser*, van Roermond, geprofest den 18 October 1476, overleden in September 1484.

Fr. Sibertus *Jordani*, van Roermond, geprofest den 18 Januari 1478, zevende prior van dit klooster, overleed den 2 Mei 1533.

Fr. Theodoricus *Prumeren*, van Roermond, geprofest den 25 November 1484. Hij werd van sub-prior te Roermond, in 1503 tot prior gekozen van het klooster te *Stralen*; daarna werd hij rector van het vrouwenstift Mariënberg *(Mons B. M. V.)* te Nijmegen. Later naar Roermond teruggekeerd vertrok hij andermaal naar Nijmegen, waar hij den 27 September 1520 overleed.

Fr. Godefridus *Sloetmeker*, van Weert, geprofest in September 1485, werd in 1503 benoemd tot sub-prior in het klooster te *Stralen*, maar keerde in 1505 naar Roermond terug, waar hij den 9 Juni 1523 overleed.

Fr. Gerardus *Rose*, van Roermond, geprofest den 12 Mei 1486, overleden den 1 December 1493.

Fr. Joannes *Karijs*, van Weert, geprofest den 27 Augustus, overleden den 3 Februari 1543, nadat hij gedurende dertien jaren de functie van sub-prior had waargenomen.

Fr. Henricus van *Broeckrade*, van Roermond, geprofest den 28 October 1487, overleden den 13 Januari 1531.

Fr. Joannes *de Valle*, van Maastricht, geprofest den 28 October 1487, overleden den 8 Februari 1504.

Fr. Arnoldus *Baden*, van Roermond, geprofest den 24 Mei 1489, overleden den 16 Maart 1530.

Fr. Tilman *In die Kat*, van Roermond, geprofest den 25 October 1490, was twee maal procurator. Hij werd naar *Hoemborch* gezonden, doch te Arnhem aangekomen,

Digitized by Google

overleed hij aldaar aan de pest, den 10 Juni 1526. Hij werd in de kerk van Ste Agnes begraven.

Fr. Henricus *Zon*, van Roermond, geprofest den 8 December 1492, overleden den 24 Augustus 1551. Hij had een broeder Meester Thomas *Zon*, die hem een deel zijner nalatenschap liet erven.

Fr. Martinus *Comans*, van Beckraede, geprofest den 8 December 1492, overleden den 24 April 1495.

Fr. Joannes *Ponderney*, van Herck, geprofest den 1 Maart 1493; overleden den 12 Mei 1495. Hij was subprior des kloosters.

Fr. Arnoldus *Gelijns*, van Sittard, geprofest den 14 Februarij 1494, overleden op den feestdag van St. Vincentius 1530. Hij was procurator des kloosters.

Fr. Joannes *Kremer* alias int *Eynhoren*, van Roermond, geprofest den 24 September 1494, overleden den 16 16 October 1531.

Fr. Petrus *Bernardi*, van Deventer, geprofest den 30 September 1502, overleden als rector te Maeseyck, den 21 Juli 1546, en aldaar begraven (1).

Fr. Matthias *de Stipite*, van Helden, geprofest den 3 Mei 1510, overleden den 20 Januari 1570. Hij was procurator des kloosters.

Fr. Erasmus *Hulst (?)*, van Aken, geprofest den 25 November 1516, overleden te Maeseyck den 8 Juni 1566 en aldaar begraven.

Fr. Michaël *Multoris*, van Dilckraedt, geprofest den 25 November 1516, achtste prior van dit huis, overleden den 16 September 1553.

Fr. Joannes *Oelesleger*, van Heinsberg, geprofest den 18

(1) Zie Jos. Habets, *Drie Chronijken van Ste. Agnetenklooster te Maeseyck* in de *Publ. etc. du Limb.* tome VI p. 393.

Digitized by Google

November 1518, werd rector der nonnen te Maeseyck, alwaar hij 13 Augustus 1540 overleden is.

Fr. Bernhardus van *Bocholt*, zoon van Goswinus Antonii, geboortig van Bocholt in de Kempen, geprofest den 20 Augustus 1528, overleden den 6 Mei 1540.

Fr. Hieronymus *van Os*, zoon van Tristram van Os, van 's Hertogenbosch, geprofest den 7 Februari 1529, overleden den 7 Februari 1535.

F. Christianus *Wolffs*, van Swalmen, geprofest den 18 Mei 1529, overleden den 4 Augustus 1535.

Fr. Henricus *Wilhelmi*, van Zevenhem, geprofest 27 Augustus 1531.

Fr. Adam van *Thoren*, zoon van Gerard van *Berghem*, geboortig van Thorn, geprofest den 18 Mei 1536.

Fr. Hieronymus *Oij*, van Arnhem, geprofest den 18 Mei 1536.

Fr. Arnoldus *Zomeren*, geboortig van Zomeren, geprofest den 18 Februari 1537, werd in 1572 door de Geuzen schandelijk vermoord.

Fr. Bartholomeus van *Weerdt*, van Stevensweert, geprofest den 16 Mei 1538, overleed aan de pest, den 17 Mei 1544.

Fr. Rutgerus *Aeyen*, van Zomeren, geprofest den 16 Mei 1538.

Fr. Matheus *Vijch*, van Roermond, geprofest den 30 April 1542.

Fr. Arnoldus van *Oirloe*, geprofest den 11 November 1545, overleden den 11 Juni 1564. Hij was sub-prior des kloosters.

Fr. Henricus *Horst*, geprofest den 11 November 1545.

Fr. Gerardus *Cijrkens*, van Horst, geprofest den 5 Juli 1548.

Digitized by Google

Fr. Judocus van *Weert*, geprofest den 25 October 1548.

Fr. Joannes van *Gangelt*, geprofest den 10 April 1554. Hij werd in 1572, daags na het feest van de H. Maria Magdalena door de Geuzen vermoord.

Fr. Joannes *Assel*, geprofest den 10 April 1554.

Fr. Herman *Vijrssen*, geprofest den 3 Juli 1564.

Fr. Winandus van *Kirchraet*, geprofest den 24 Februari 1566, procurator des kloosters, als kanonnik der domkerk overleden in 1599.

Fr. Laurentius *Tetz*, geprofest den 24 Februari 1566.

Zooals wij hierboven reeds verhaald hebben werd door eene Bul van Paus Pius II, van den 7 Augustus 1561, het klooster van den H. Hieronymus opgeheven. De kanonniken kregen last om geene nieuwelingen meer aan te nemen. Onze lijst der geprofeste kloosterbroeders is dus volstandig.

De opsteller dezer lijst maakt de bemerking, dat verscheidene kloosterlingen in 1572 door de Geuzen zijn vermoord geworden. Ziehier eenige bijzonderheden over dit gruwel.

In den zomer van het jaar 1572 viel prins Willem van Oranje, aan het hoofd eener geduchte legermacht, die hij op duitschen bodem had bijeengebracht, in het opperkwartier van Gelderland. Roermond werd opgeeischt en na een weigerend antwoord, met 6000 ruiters en 12000 voetknechten aangevallen. Na vijf bloedige stormen ging de stad, in den morgen van den 23 Juli, aan den vijand over. Vreeselijk was het bloedbad, dat de moedwillige soldaten hier aanrichtten; de geestelijkheid bijzonder was het voorwerp hunner woede. Bisschop Lindanus, die het klooster der reguliere kanonniken bewoonde, wist aan hunne aanvallen te ontsnappen; maar nu keerde zich hun moordlust tegen diens huisgenooten; de arme klooster-

Digitized by Google

lingen, van welken zij er eenigen deerlijk mishandelden en anderen gruwzaam vermoordden.

Den prior brachten zij eene zware wonde toe aan het hoofd en sneedden hem een oor af; daarna trokken zij hem het vel van de slapen af en doorboorden zijne lendenen met een zwaard. Zoo gehavend lieten zijne beulen hem voor dood liggen; doch in weerwil dezer onmenschelijke folteringen bleef deze priester in leven. Daarna was de beurt aan den kok, broeder Leonard *Leetgens*, geboortig van *Swalmen* en aan den Custos, Heer Joannes van *Gangelt*, die beide gruwzaam vermoord werden.

Het vierde slachtoffer hunner onmenschelijkheid was pater Arnold van *Zomeren*, een grijze priester, die de geneeskunde beoefende en voor de zieken niet alleen zijne kunde, maar ook zijne geneesmiddelen over had. Onder de grootste bedreigingen eischte het woedend krijgsvolk geld van hem. Pater Arnold telde honderd daalders voor zijn rantsoen, en ontving van de bende de bepaalde belofte van ongehinderd te blijven. Maar nauwelijks was het geld in hunne handen, of hij werd op nieuw aangerand en nedergesabeld (1).

In de andere kloosters der stad waren de gepleegde gruwelen nog grooter. Twee Minderbroeders werden opgehangen. De deken der domkerk werd deerlijk gewond en mishandeld, een kapellaan werd vermoord en een ander in eenen put geworpen. Reiner van *Linter* een vermaard volksredenaar, werd voor het altaar nedergeschoten, en de hofkapellaan des bisschops onmenschelijk om het leven gebracht. In het klooster der Kartuizers alleen werden niet minder dan twaalf religieusen vermoord.

---

(1) HAVENSIUS, *De Erectione episcopatuum* p. 124.

Digitized by Google

Fr. Judocus van *Weert*, geprofest den 25 October 1548.

Fr. Joannes van *Gangelt*, geprofest den 10 April 1554. Hij werd in 1572, daags na het feest van de H. Maria Magdalena door de Geuzen vermoord.

Fr. Joannes *Assel*, geprofest den 10 April 1554.

Fr. Herman *Vijrssen*, geprofest den 3 Juli 1564.

Fr. Winandus van *Kirchraet*, geprofest den 24 Februari 1566, procurator des kloosters, als kanonnik der domkerk overleden in 1599.

Fr. Laurentius *Tetz*, geprofest den 24 Februari 1566.

Zooals wij hierboven reeds verhaald hebben werd door eene Bul van Paus Pius II, van den 7 Augustus 1561, het klooster van den H. Hieronymus opgeheven. De kanonniken kregen last om geene nieuwelingen meer aan te nemen. Onze lijst der geprofeste kloosterbroeders is dus volstandig.

De opsteller dezer lijst maakt de bemerking, dat verscheidene kloosterlingen in 1572 door de Geuzen zijn vermoord geworden. Ziehier eenige bijzonderheden over dit gruwel.

In den zomer van het jaar 1572 viel prins Willem van Oranje, aan het hoofd eener geduchte legermacht, die hij op duitschen bodem had bijeengebracht, in het opperkwartier van Gelderland. Roermond werd opgeeischt en na een weigerend antwoord, met 6000 ruiters en 12000 voetknechten aangevallen. Na vijf bloedige stormen ging de stad, in den morgen van den 23 Juli, aan den vijand over. Vreeselijk was het bloedbad, dat de moedwillige soldaten hier aanrichtten; de geestelijkheid bijzonder was het voorwerp hunner woede. Bisschop Lindanus, die het klooster der reguliere kanonniken bewoonde, wist aan hunne aanvallen te ontsnappen; maar nu keerde zich hun moordlust tegen diens huisgenooten; de arme klooster-

Digitized by Google

lingen, van welken zij er eenigen deerlijk mishandelden en anderen gruwzaam vermoordden.

Den prior brachten zij eene zware wonde toe aan het hoofd en sneedden hem een oor af; daarna trokken zij hem het vel van de slapen af en doorboorden zijne lendenen met een zwaard. Zoo gehavend lieten zijne beulen hem voor dood liggen; doch in weerwil dezer onmenschelijke folteringen bleef deze priester in leven. Daarna was de beurt aan den kok, broeder Leonard *Leetgens*, geboortig van *Swalmen* en aan den Custos, Heer Joannes van *Gangelt*, die beide gruwzaam vermoord werden.

Het vierde slachtoffer hunner onmenschelijkheid was pater Arnold van *Zomeren*, een grijze priester, die de geneeskunde beoefende en voor de zieken niet alleen zijne kunde, maar ook zijne geneesmiddelen over had. Onder de grootste bedreigingen eischte het woedend krijgsvolk geld van hem. Pater Arnold telde honderd daalders voor zijn rantsoen, en ontving van de bende de bepaalde belofte van ongehinderd te blijven. Maar nauwelijks was het geld in hunne handen, of hij werd op nieuw aangerand en nedergesabeld (1).

In de andere kloosters der stad waren de gepleegde gruwelen nog grooter. Twee Minderbroeders werden opgehangen. De deken der domkerk werd deerlijk gewond en mishandeld, een kapellaan werd vermoord en een ander in eenen put geworpen. Reiner van *Linter* een vermaard volksredenaar, werd voor het altaar nedergeschoten, en de hofkapellaan des bisschops onmenschelijk om het leven gebracht. In het klooster der Kartuizers alleen werden niet minder dan twaalf religieusen vermoord.

---

(1) HAVENSIUS, *De Erectione episcopatuum* p. 124.

Digitized by Google

§ IV.

Van de leekebroeders en oblaten dezes kloosters.

Behalve de kanonniken die het koor bedienden, telden de kloosters der Congregatie van Windesheim ook nog leekebroeders en oblaten.

Leekebroeders *fratres conversi* noemde men de kloosterlingen, die met het huiswerk en den dienst der kanonniken belast waren. Zij werden aldus genoemd, omdat zij niet tot den geestelijken stand behoorden, ofschoon zij kloosterbeloften aflegden. Het *Liber Memoriarum* noemt ons alleen de twee volgende leekebroeders: broeder Herman van *Bominel*, geboortig van *Leeuwen*, vertrok met de eerste kanonniken uit het klooster St^e^ Agnetenberg bij Zwolle, en werd den 29 Juni 1447 te Roermond geprofest. Hij overleed den 19 Juni 1460. Broeder Andries van *Meerssen*, geboortig van *Meerssen* bij Maastricht, geprofest den 28 Augustus 1471, overleden den 10 November 1498.

Oblaten of donaten noemde men jongelingen, die door hunne ouders naar een klooster gezonden werden, om er onderwezen en opgevoed te worden. Na eenen geruimen tijd in het klooster vertoefd te hebben, moesten zij eenen stand kiezen. Zij konden in het klooster treden en kanonnik of broeder worden, of in de wereld terugkeeren. In het reguliere klooster Roermond werden de volgende donaten opgenomen en geprofest:

Macharius, geboortig van *Vreede*, kwam met de eerste kanonniken uit *St^e^ Agnetenberg* naar Roermond, en werd den 2 Februari 1447 tot de professie toegelaten. Hij trad in 1455 in de Orde van den H. Dominicus en is in 1468 overleden.

Digitized by Google

Hermanus, geboortig van *Neer*, geprofest in 1451, werd priester en rector der nonnen van den derden regel van den H. Franciscus op den *Heiselenberg*, welken regel ook hij had aangenomen.

Conrardus *Martini*, van Sittard, broeder van bovengenoemden Leonard van Sittard, geprofest in 1451, overleden in 1489.

Arnold van *Diest*, geprofest in 1450, overleden in 1505.

Hendrik *Buisken*, van Vierssen, geprofest in 1450, werd priester en overleed in 1466.

Jacobus *Tesser*, van Roermond, geprofest in 1457, werd priester en koorbroeder in 1476.

Hieronymus van *Schepinghen*, geprofest in 1473, overleden in 1498.

Theodoricus van *Bracht*, geprofest in 1473, overleden in 1497.

Lambertus *Cultken*, van Roermond, geprofest in 1473, verliet het klooster in 1476.

Joannes, geboortig van *Helden*, geprofest in 1477, overleden in 1514.

Jan, geboortig van *Broeckhuysenvorst*, geprofest in 1477, verliet het klooster in 1483.

Hubert, geboortig van *Rothem*, geprofest in 1488, overleden in 1498.

Arnold *Greven*, van Havert, geprofest in 1489.

Jan van *Baexem*, geprofest in 1493, overleden in 1527.

Christiaan *Dons*, van Caulille, geprofest in 1493, overleden in 1495.

Gerardus van *Buggenum*, geprofest in 1497, overleden in 1520.

Gerardus van *Sevenheim*, geprofest in 1502, overleden in 1520.

Digitized by Google

Michaël van *Oerle* alias *Grathem*, geprofest in 1404, overleden in 1533.

Michaël *Goijen*, van Heel geprofest in 1509, overleden in 1540.

Nicolaus *Korner*, van Wessem, geprofest in 1512, overleden in 1532.

Laurentius *Pistoris* alias *Prauers*, van Roermond, geprofest in 1512, overleden in 1549.

Hieronymus van *Levenraid*, geprofest in 1521, overleed te *Nuijs*, op zijne reis naar Keulen, in 1530.

Dirk in de *Winckel*, Gerards zoon, van Venlo, geprofest in 1531, overleden in 1541.

Jacobus *Herten*, geprofest in 1545.

Leonardus *Leetgens*, geboortig van Swalmen, als leekebroeder den 24 November 1545 geprofest, werd in 1572, daags na het feest van St^e^ Margareta, door de Geuzen wreedaardig om het leven gebracht.

Wolter-van *Raeij*, geprofest den 19 October in 1567.

Joannes van *Helden*, den 19 October 1561, met den voornoemden geprofest; nadat de bul van omschrijving des diocees Roermond, volgens welke het klooster zou opgeheven worden, reeds bekend was.

Uit de lijsten der gezamelijke koorheeren, leekebroeders en oblaten blijkt genoegzaam, dat de bewoners van dit klooster nimmer talrijk zijn geweest. In 1466 waren er niet meer dan tien koorheeren aanwezig, van welken er zeven aan de pest stierven. Volgens onze opgave, die volledig schijnt te zijn, werden sedert de oprichting des kloosters in 1444, tot op den dag zijner vernietiging in 1561, niet meer dan zestig koorheeren, twee leekebroeders en zes-en-twintig donaten ter professie aangenomen.

Digitized by Google

§ V.

Uittreksels uit het kalendarium des kloosters.

Octava S^ti Joannis apostoli. Anniversarium honesti sacerdotis D^ni Anthonii *Oliverii*, vicarii collegii S^ti Spiritus et parentum ejus. Qui legavit conventui omne debitum, quo oppidum Ruremundense de restantibus cessis pensionibus sibi obligabatur, circa quinquaginta aureos, ad duos Hornenses computatos, et aliquos libros. Qui obiit anno D^ni XV^c tertio decimo, in octava S^ti Joannis evangeliste.

In octava Epiphanie D^ni. Anniversarium D^ni Theodorici de *Spina*, quondam prepositi sanctimonialium in *Keyserbosch*, qui contulit circa valorem trium ren. cum dimidio. Anniversarium commune D^ni Siberti *Herckenbossche*, olim capellani ecclesie parochialis Ruremundensis, qui legavit bonum lectum cum suppellectilibus et quoddam prumptuarium. Anniversarium commune Jutte *Schymmelpenninck*, de Zutphania, ex parte cujus recepimus circa valorem XVI postulatos aureos.

S. Agnetis virg. et m. Anniversarium fraternitatis honeste sororis Elisabeth van *Theenhoven*, in beghinagio et parentum, amicorum et benefactorum ejus, atque omnium exulum civitatis. Ex parte cujus conventus recepit circa quadraginta aureos.

Conversio S^ti Pauli apostoli. Anniversarium fraternitatis Joannis de *Ozen* et Mechtildis uxoris. — Anniversarium fraternitatis D^ni Petri de *Merode*, canonici in ecclesia S^ti Severini Colonie, a quo recepimus ducentos florenos renenses, pro quibus eidem ad vitam suam viginti florenos dabamus, sed infra quadriennium decessit, quum autem senex erat anniversarium desideravit. — Anniversarium fraternitatis D^ni et M^gri Jordani *Baest*, canonici

Digitized by Google

ecclesie sancti Lamberti Leodio, ex parte cujus recepimus quinquaginta grifones. Anniv. fra. Dni et Mgri Judoci de *Cellario*, canonici Sti Lamberti ecclesie Leodiensis, ex parte cujus recepimus viginti renenses aureos.

Valentini martyris. Anniv. frat. Dni Wilhelmi de *Vlodorp*, militis prefecti Ruremundensis et Cecilie conjugis suc, ex parte cujus conventus recepit XXIIIJ renenses. — Anniv. frat. honeste domicelle Margarete de *Breij* et mariti atque parentum; ex parte cujus recepimus circa triginta renenses et sericum nigrum pro casula. Obiit anno Dni 1506. — Anniv. frat. Venerabilis viri Dni et Mgri Conrardi *Wellijn* de Herbipoli, sacre pagine professoris, in ecclesia Sti Kuniberti Colonie canonici, qui dedit nobis quadraginta grifones et quinque libros sacre scripture satis notabiles. Et est sibi lucratorie permissum quod fiet fratribus popina in refectorio, in cibo solito lauciori. — Anniv. fratern. honorabilis Dni Mgri Gherardi *Kettel*, de Zutphania, artium Mgri et sacre pagine professoris eximii, ecclesie dive Virginis Marie in Capitolio in Colonia canonici, ex parte cujus conventus recepit *Expositionem Lire* super totam Bibliam cum glosa ordinaria et interliniari, in sex voluminibus. Qui obiit anno 1513.

Cathedra Sancti Petri. Anniversarium honorabilis Dni Mgri Johannis *Pael*, de Aquisgrani oriundi, artium magistri, legum doctoris et canonum licentiati, prepositi *Wassenburgensis*, Aquensis et Leodiensis ecclesiarum canonici, hujus domus singularis fautoris, ex parte cujus conventus semel recepit circa viginti sex florenos monete tunc currentis, præter alia crebro impensa beneficia. Qui obiit Colonie anno Dni XVc IX, vicesima secunda die februarii (1).

(1) Van de drie kanonniken der domkerk Luik, die hier als weldoeners van het klooster genoemd worden zijn er twee bekend. Jordaan Baets, J. U. L. overleed te Luik den 9 Januari 1477 en werd in de domkerk begraven.

Digitized by Google

— Anniversarium fratern. honesti domicelli Reyneri de *Boickholt* et domicelle Eve de *Tzieveren* contoralis sue, necnon Theodorici dicti de *Horst*, primi mariti dicte uxoris sue et omnium parentum, fratrum, sororum et amicorum et benefactorum suorum.

Urbani pape et martyris. Annivers. fratern. honesti presbyteri Dni Wilhelmi *Hac*, de *Buggenum*, canonici Arnhemiensis et investiti ecclesie de *Oesterbeeck*, ex parte cujus conventus recepit semel viginti quinque aureos, duos Hornensis ad unum aureum.

Viti et Modesti martyrum. Anniversarium honesti viri Heinrici de *Kraken*, civis et scabini hujus opidi, pronepotis fundatoris nostri, qui fuit precipuus fautor et benefactor nostre domus, et in omnibus propugnator fidelissimus; ex parte cujus conventus recepit quindecim maldera siliginis annuum et perpetuum census, et semel florenos juliacenses C. preter alia ejus multiplicia beneficia. Et hoc pro fundatione unius celle juxta tenorem ejus testamenti. Qui obiit anno Dni XVc sextodecimo, ipsa die Sti Viti, quæ fuit in dominica. — Anniversarium domicelli Gerardi de *Havert*, in ecclesia nostra juxta altare B. M. Virginis sepulti, ex parte cujus conventus recepturus erit post septennium omni anno quatuor renenses.

Gervasii et Protasii martyrum. Anniversarium fratern. fratris nostri Hermani de *Bomel*, conversi primi hujus domus et parentum ejus, ex parte cujus conventus aliquid recepit. — Anniv. honesti viri Wilhelmi *Kellener*, scabini hujus opidi, qui sepe nobis favorabilis fuit ac unam

---

Zijne dochter, Ida Baets, was gehuwd met Jr Godfried Huyn te Maastricht. Joannes Paell, een Akenaar van geboorte, werd kanonnik te Luik en te Thorn in 1482. Hij was tevens investitus der kerken van Vucht en Eijsden. Zie DE THEUX, *Le chapitre de St Lambert à Liége*, II p. 223 en 316.

Digitized by Google

ecclesie sancti Lamberti Leodio, ex parte cujus recepimus quinquaginta grifones. Anniv. fra. D^ni^ et M^gri^ Judoci de *Cellario*, canonici St^i^ Lamberti ecclesie Leodiensis, ex parte cujus recepimus viginti renenses aureos.

Valentini martyris. Anniv. frat. D^ni^ Wilhelmi de *Vlodorp*, militis prefecti Ruremundensis et Cecilie conjugis sue, ex parte cujus conventus recepit XXIIIJ renenses. — Anniv. frat. honeste domicelle Margarete de *Breij* et mariti atque parentum; ex parte cujus recepimus circa triginta renenses et sericum nigrum pro casula. Obiit anno D^ni^ 1506. — Anniv. frat. Venerabilis viri D^ni^ et M^gri^ Conrardi *Wellijn* de Herbipoli, sacre pagine professoris, in ecclesia S^ti^ Kuniberti Colonie canonici, qui dedit nobis quadraginta grifones et quinque libros sacre scripture satis notabiles. Et est sibi lucratorie permissum quod fiet fratribus popina in refectorio, in cibo solito lauciori. — Anniv. fratern. honorabilis D^ni^ M^gri^ Gherardi *Kettel*, de Zutphania, artium M^gri^ et sacre pagine professoris eximii, ecclesie dive Virginis Marie in Capitolio in Colonia canonici, ex parte cujus conventus recepit *Expositionem Lire* super totam Bibliam cum glosa ordinaria et interliniari, in sex voluminibus. Qui obiit anno 1513.

Cathedra Sancti Petri. Anniversarium honorabilis Dni Mgri Johannis *Pael*, de Aquisgrani oriundi, artium magistri, legum doctoris et canonum licentiati, prepositi *Wassenburgensis*, Aquensis et Leodiensis ecclesiarum canonici, hujus domus singularis fautoris, ex parte cujus conventus semel recepit circa viginti sex florenos monete tunc currentis, præter alia crebro impensa beneficia. Qui obiit Colonie anno Dni XVc IX, vicesima secunda die februarii (1).

(1) Van de drie kanonniken der domkerk Luik, die hier als weldoeners van het klooster genoemd worden zijn er twee bekend. Jordaan Baets, J. U. L. overleed te Luik den 9 Januari 1477 en werd in de domkerk begraven.

Digitized by Google

— Anniversarium fratern. honesti domicelli Reyneri de *Boickholt* et domicelle Eve de *Tzieveren* contoralis sue, necnon Theodorici dicti de *Horst*, primi mariti dicte uxoris sue et omnium parentum, fratrum, sororum et amicorum et benefactorum suorum.

Urbani pape et martyris. Annivers. fratern. honesti presbyteri Dni Wilhelmi *Hac*, de *Buggenum*, canonici Arnhemiensis et investiti ecclesie de *Oesterbeeck*, ex parte cujus conventus recepit semel viginti quinque aureos, duos Hornensis ad unum aureum.

Viti et Modesti martyrum. Anniversarium honesti viri Heinrici de *Kraken*, civis et scabini hujus opidi, pronepotis fundatoris nostri, qui fuit precipuus fautor et benefactor nostre domus, et in omnibus propugnator fidelissimus; ex parte cujus conventus recepit quindecim maldera siliginis annuum et perpetuum census, et semel florenos juliacenses C. preter alia ejus multiplicia beneficia. Et hoc pro fundatione unius celle juxta tenorem ejus testamenti. Qui obiit anno Dni XVc sextodecimo, ipsa die Sti Viti, quæ fuit in dominica. — Anniversarium domicelli Gerardi de *Havert*, in ecclesia nostra juxta altare B. M. Virginis sepulti, ex parte cujus conventus recepturus erit post septennium omni anno quatuor renenses.

Gervasii et Protasii martyrum. Anniversarium fratern. fratris nostri Hermani de *Bomel*, conversi primi hujus domus et parentum ejus, ex parte cujus conventus aliquid recepit. — Anniv. honesti viri Wilhelmi *Kellener*, scabini hujus opidi, qui sepe nobis favorabilis fuit ac unam

---

Zijne dochter, Ida Baets, was gehuwd met Jr Godfried Huyn te Maastricht. Joannes Paell, een Akenaar van geboorte, werd kanonnik te Luik en te Thorn in 1482. Hij was tevens investitus der kerken van Vucht en Eijsden. Zie DE THEUX, *Le chapitre de St Lambert à Liége*, II p. 225 en 316.

Digitized by Google

vitream fenestram in choro nostro nobis contulit. — Anniv. Siberti *Herckenbossche* et uxoris et liberorum, qui ob rogatum filii sui fratris Leonardi, canonici regularis juxta *Nussiam* professi, hic inscripti sunt, et quod domum *In den Beir* nobis vendens meliori preciò vendidit. — Anniversarium commune Dni Johannis de *Broichusen* militis, qui dedit nobis vitrale in ecclesia nostra, depictione trium regum Christo offerencium pulchre insignitum. — Annivers. comm. Dni Joannis de *Loe*, altariste hospitalis Ruremundensis, qui dedit nobis omnia licet modica, que reliquit post mortem suam bona.

Septem fratrum martyrum. Anniv. frat. fratris Gherardi *Smullinck*, primi rectoris et prioris hujus domus, de conventu St^e^ Agnetis juxta *Swollis* assumpti, et parentum ejus. — Anniv. frat. Dni Gherardi *Spaen*, de *Arnhem*, altariste in ecclesia beate Marie ad Gradum in Colonia; de cujus executorum provisione recepimus unam *Bibliam* in duobus voluminibus, valentem circa quinquaginta florenos renenses; sed pro una parte Biblie predicte reddidimus viginti florenos renenses.

Marie Magdalene. Anniversarium fraternitatis, confratrum nostrorum a Geusis interfectorum, videlicet: Arnoldi de *Zomeren*, Johannis de *Gangelt* presbyterorum et Leonardi de *Swalmen*, coci nostri, in hac domo professorum et parentum eorumdem, qui anno 1572, una die, manibus iniquis Geusorum occubuerunt.

Ad vincula Sti Petri. Anniv. frat. honorabilis Dni Mgri Thome de *Zon*, presbyteri, ecclesie Sti Spiritus Ruremundensis scolastici, et collegii S. Hieronymi in *Colonia* capellani, et parentum ejus ac amicorum et benefactorum et omnibus pro quibus desideravit. Qui legavit nobis in testamento suo omnes libros suos, tam ligatos quam non ligatos, insuper semel centum florenos Hornenses, quos

Digitized by Google

applicavimus in redemptionem quinque aureorum in *Goch*. Qui obiit anno Dni XVc XXXIIJ in die inventionis Sti Stephani protomatyris, Colonie.

Jacobi apostoli. Anniv. fraternitatis viri Theodorici *Steenmetzeler* consulis opidi Ruremundensis et suorum parentum ac omnium pro quibus desideravit. Iste Tricus cum matre sua Wendula *van der Netten* jacet sepultus coram altari Ste Egydii abbatis et in illo altari unam missam cotidianam sub summa missa legendam ordinavit. — Anniversarium fratern. Trici de *Helden*. operarii nostri, qui subito interfectus est, anno et tempore obsidionis opidi Noviomagensis a duce Karolo burgundico.

Laurencii martyris. Annivers. fratern. honorabilis viri Dni Henrici de *Lovanio*, germani fundatoris nostri et Ermgardis *Passarts* uxoris ejus.

Bartholomei apostoli. Annivers. fratern. Arnoldi Christiani ac Zotheris uxoris ejus, de *Venlo* oriundi, ac eorum liberorum et parentum et amicorum; et Gherardi *Tinctoris* et Marie conjugis ejus et omnium pro quibus predicti desideraverunt. Ex parte quorum recepimus circa XXXVII flor. ren. qui ex practica fratris nostri Arnoldi de *Venlo* expositi sunt pro diversis usibus monasterii, videlicet pro ymagine beati P. N. Augustini, tribus vitralibus, quorum unum positum est in introitu ecclesie nostre juxta plateam, cetera in ambitu. Item pro una casula viridi serica cum suis attinenciis et veste rubra et pulchra festivali coram summo altari, item ad unum lectum cum suis attinenciis. — Ann. fratern. fratris Joannis *Konynxberge*, de Horst, ordinis Carthusiani de conventu Ruremundensi, qui cordialis amicus et fautor hujus domus fuit et ante ingressum ordinis Carthusiani, quum officium terminarii in ordine fratrum Augustinensium de *Heremo* (?)

Digitized by Google

gerebat in ecclesia nostra unum vitrale, ymagine Sti Augustini depictum fieri fecit ac anniversarium peciit.

Nativitas beate Marie. Anniv. fratern. Dni ac Mgri Joannis *Pollart*, subdiaconi, prepositi Arnemensis et canonici Colonie et parentum ejus ac amicorum, et fiet commendatio juxta ejus desiderium (1).

De aanteekeningen op de volgende dagen van September, gelijk ook die der maanden October, November en December zijn uit het handschrift gescheurd.

---

(1) Over dezen of eenen gelijknamigen *de Pollart*, zie *Publications* etc. *du Limb.* IV p. 482.

Digitized by Google

MÉLANGES.

I. *Anciens règlements concernant les routes, ponts, chaussées et sentiers dans le Brabant et les quartiers d'Outre-Meuse.*

Nous avons trouvé dans les archives du château de *Reymersbeek* près de Nuth un paquet de documents portant l'étiquette : *Placaeten en ordonnantiën der Spaensche landen van Overmaes betrekkelijk het onderhouden van rivieren, beeken, bruggen, wegen, voetpaden, waterloopen etc.* Parmi ces documents il y avait un mémoire, qui résumait le contenu de ces différentes pièces et en donnait une courte analyse. Comme quelques unes de ces dispositions ont passé dans le droit coutumier et local, et que d'autre part ces règlements ont rendu, par leur application invariable et séculaire, à nos routes et à nos courants d'eau une physionomie propre et uniforme, qui n'a pas encore été effacé par nos dispositions actuelles, nous avons cru, que la publication de ce petit Mémoire, pourrait être de quelqu'utilité. Le lecteur y verra, que nos ancêtres tenaient aux bonnes routes, qu'ils avaient soin de les tenir dans la largeur légale, qu'ils les faisaient inspecter annuellement par les autorités et qu'ils punissaient rigoureusement les contraventions. Le Mémoire en question est de la teneur suivante :

»De generaele ordinantie van den 24 April 1510 brengt onder anderen mede, dat alle jaren moet gedaen worden, achtervolgens de oude gewoonte in deze landen van Brabant etc. uytroepinge tot het repareren van straeten, wegen, baenen, leygrachten, bruggen etc., welke reparatie moet geschieden binnen den lesten van maent Mey.

Dat eene Heerstraet moet breed syn	40	voeten.
Eene manspaet.	4	»
Een kerckwegh	6	»
Een bruydwegh	7	»
Eenen molenwegh met hoofdzakken	6	»
Eenen karrewegh	6	»
Eenen molenwegh te peerden sonder ander gethauwe.	8	»
Eene keutergats	12	»

Digitized by Google

Een leywegh van 't een dorpe in het ander, daer vekenen hangen . . . . . 16 voeten.

Een dryfwegh van den eenen merkt ter andere daer men alderhande beesten dryft . . . . . 24 »

Dat de voors. tyd gepasseerd synde, de reparatiën van alsulcke onvermaeckte plaetsen souden gedaen worden ten dobbelen costen, door den rentmeester onder het quartier daer dat behooren sal.

Daer de heerstraeten ende andere wegen, te peerde en te voet, soo nederliggen dat het water daerop, soo wel in den somer als in den winter blyft staen, sullen grachten gemaeckt worden op beyde syden van vyf of van vier voeten wyd, ende drie voeten diep, liggende deselve grachten vier voeten lager als het midelste van alsulcke straeten, die alsoo te ruymen ende geruymt houden op pene aldaer beroepen.

Dat de boomen ende haghen, die te naer der voors. heerbaenen ofte andere wegen staen, synde daerby verdonkert ende verstopt, ende soo hoogh wassen dat die daermede verderven, sullen moeten worde gesleunt, getronckt en afgehouwen door degenen, die die toebehooren. Ende by hunner gebreke sal 't selve worden gedaen ten dobbelen coste.

Dat in de heerstraeten of andere groote wegen sullen gestelt worden montouwen, wegwyzers of andere bekende teykenen, daermede een iegelyck te wagen te peerde ende te voet passeerende, sal gewesen worden tot andere steden ende plaetsen daer hy wesen wil.

By de generaele ordonnantie van den 10 july 1628 is gestatueerd, dat de publicatie ter verbetering der wegen jaerlyks moet geschieden op den eersten sondagh van Mey.

Dat binnen drie weken daernae alle gemeyne casseyen, wegen ende heerbaenen soo sullen worden gemaakt ende onderhouden, dat die met wagen ende karre, te peerde of te voet sonder ongemak mogen worden gepasseerd ende gerepasseerd.

Dat desgelyks de grachten, beken etc. sullen worden geruymt, gewyd, geopend, de bruggen hermaekt ende goede sterke leunen aengestelt ende alsoo onderhouden.

Dat insgelijks binnen denselven tijd alle putten ende vrylagen met hout ende andersints loffelyk en behoorlyk te vullen en te

Digitized by Google

onderhouden en des noods aan elke syde hooge en diepe grachten te maeken.

Is gepermitteert om 't maeken des voors. straeten te faciliteeren, dat men sal mogen afhouwen alle die boomen, hout ende haeghen staende in ende op de canten van de straten ende dieselve straten belet doen, sonder dien aengaende iet te misdoen tegen den proprietaris.

Dat de baenen, straeten ofte gatsen, die niet vermaekbaer en syn, deselve sullen moghen worden verlegt in die lengde als die groot syn ende dat over die naest gelegen landen, naerdien de proprietarissen daertoe sullen wesen geroepen ende gehoort, behoortyk daervan compenserende dengene, die van alsulcken reparatien gehouden is.

Dat na expiratie van de voors. dry weken de visitatie sal gedaen worden door den officier ordinaris, die van outs gewoont is in elcke plaetse die visitatie te doen ende de fauten by hem gevonden repareert ten dobbelen coste binnen veertien dagen nae de expiratie van drie weken. Soo de officier bleve in gebreke sal de rentmeester van dit domeyn dit doen binnen andere veertien dagen ook ten dobbelen coste.

In de generale ordonnantie van den 14 july 1660 wordt onder anderen gedeclareert, dat de gemeyne bruggen ende heerbaenen altoos beleykbaer syn in wat saisoen van 't jaer dat sy, wanneer sy niet gevoegelyk gebruyckbaer en syn ofte daerin fouten gevonden worden, die met inleggen van steenen, hout of aerde connen gerepareert worden.

Daer vele bezitters van gronden en erven aen de heerbaenen en gemeyne weghen geleghen, deselve opgraeven en de baenen onvermaekt laeten, soo is eenieder geauthoriseert om in cas deselve baenen souden beleykbaer wesen, de heynen of canten af te steecken en daerover hunnen wegh te nemen ten minsten schade, tot dat de baenen behoorlyck sullen wesen vermaekt, sonder dat sy daerin by iemant sullen feytelyck mogen worden belet.

De plakaeten van 1705, 1708 en 8 febr. 1734 bevatten dispositiën ten parate executie der voorschrevene reglementen op het stuk van wegen en voetpaden, sonder dat er merkelyk veranderingen worden aengebragt".

Digitized by Google

II. *Prêches d'un ministre calviniste à Sittard, Gangelt et Millen en* 1609 *et* 1610.

Vers l'année 1609 un moine d'Aix-la-Chapelle, nommé frère Dirk quittait son froc et après avoir chevauché un peu partout s'établit à Sittard, dans l'idée d'y ériger une paroisse calviniste. Le quatorze Septembre de cette année il fit son premier sermon dans une grange et continua d'y prêcher pendant tout l'hivers dans l'espoir de gagner des adeptes. Cependant la terre étant ingrate et la moisson presque nulle, le moissoneur dut quitter la campagne et voulut établir ses pénates à Gangelt. Entouré d'une escorte de gens armées venue de Sittard, Susteren et autres villages, il fit le Lundi de Pâque 1610 une irruption dans cette petite ville. Mais ici encore la fortune lui fut contraire; il fut noblement repoussé par le bourgmestre Godefroid Damen qui s'était placé à la tête de la milice urbaine. Frère Dirk établit dès-lors ses prêches dans la bruyère de Gangelt dans une grange du sellier Jean Heuchlers, ainsi que dans les environs de Millen. Le premier Mai il fit une seconde tentative sur la ville, mais dût encore rebrousser chemin et se contenter de la grange de son ami Heuchlers. Quelque temps après il secoua la poudre de ses pieds et quitta le pays (1).

Les prouesses de ce missionnaire armé ont été chanté par un contemporain, Godefroid *Richterich*, voué de l'ammanie de Millen. Cette pièce qui est restée populaire dans l'ancien pays de Juliers pendant plus d'un siècle nous a été conservé dans un manuscrit du père Kritsraedt, intitulé *Chronick von Gangelt*.

Nous avons édité dans les Publications, (VII p. 491-493) une chanson historique concernant la prise de Maestricht par Louis XIV en 1672. Dans le présent volume une chanson de l'an 1450 à trouvée sa place à l'occasion du pélérinage en Palestine par le comte de Horne et d'autres nobles du Limbourg (p. 207). Nous pensons que celle-ci n'est pas moins intéressante; au reste toute chanson historique à son charme et son utilité. Le lecteur en jugera.

---

(1) Augustinus Dunckel Sittarder Stad- und Kreiseskalender für 1823 p. 68.

Digitized by Google

Die Calvinisten in Gangelt (1610).

Wolt ihr hören singen
  Gar kurtslich ein neu lied,
Was in vergangnen Zeiten
  Zu Gangelt ist geschied.
So hat es sich ertragen:
  Des Montags nach Osterdag
Zu Gangelt vor der Porten
  Man sehr viel Kalfsköp sag.

Gört Dahmen Burgemeister
  Stadhelder mit Ehren ist
Er stand vor seine Thüre,
  Und sah die Calvinist;
Sie kamen da gelaufen
  Trots mit ihren Gewehr
Von Sittard und von Süsteren
  Und andren Orten mehr.

Der Stathelder hat gesprochen
  Wohl zu den Predicant:
» — Wie seit ihr binnen kommen
  Wer hat euch hier gesant.
Wolt ihr hie binnen lehren?
  Seyt schon dazu bereid.
Jhr must von hinnen kehren
  Und hohlen besser bescheid".

Leen Mons nahm einen Steine
  Wohl in die rechter Hand,
Damit hat sie geworfen
  Snell nach den Predikant.
Sie rief mit lauter Stimme:
  — »Wer hat dich gerupen her?
Wir werden Schmicken hohlen
  Und kloppen dich langs dat Leer".

Digitized by Google

II. *Prêches d'un ministre calviniste à Sittard, Gangelt et Millen en* 1609 *et* 1610.

Vers l'année 1609 un moine d'Aix-la-Chapelle, nommé frère Dirk quittait son froc et après avoir chevauché un peu partout s'établit à Sittard, dans l'idée d'y ériger une paroisse calviniste. Le quatorze Septembre de cette année il fit son premier sermon dans une grange et continua d'y prêcher pendant tout l'hivers dans l'espoir de gagner des adeptes. Cependant la terre étant ingrate et la moisson presque nulle, le moissoneur dut quitter la campagne et voulut établir ses pénates à Gangelt. Entouré d'une escorte de gens armées venue de Sittard, Susteren et autres villages, il fit le Lundi de Pâque 1610 une irruption dans cette petite ville. Mais ici encore la fortune lui fut contraire; il fut noblement repoussé par le bourgmestre Godefroid Damen qui s'était placé à la tête de la milice urbaine. Frère Dirk établit dès-lors ses prêches dans la bruyère de Gangelt dans une grange du sellier Jean Heuchlers, ainsi que dans les environs de Millen. Le premier Mai il fit une seconde tentative sur la ville, mais dût encore rebrousser chemin et se contenter de la grange de son ami Heuchlers. Quelque temps après il secoua la poudre de ses pieds et quitta le pays (1).

Les prouesses de ce missionnaire armé ont été chanté par un contemporain, Godefroid *Richterich*, voué de l'ammanie de Millen. Cette pièce qui est restée populaire dans l'ancien pays de Juliers pendant plus d'un siècle nous a été conservé dans un manuscrit du père Kritsraedt, intitulé *Chronick von Gangelt*.

Nous avons édité dans les Publications, (VII p. 491-493) une chanson historique concernant la prise de Maestricht par Louis XIV en 1672. Dans le présent volume une chanson de l'an 1450 à trouvée sa place à l'occasion du pélérinage en Palestine par le comte de Horne et d'autres nobles du Limbourg (p. 207). Nous pensons que celle-ci n'est pas moins intéressante; au reste toute chanson historique à son charme et son utilité. Le lecteur en jugera.

---

(1) Augustinus Dunckel Sittarder Stad- und Kreiseskalender für 1823 p. 68.

Digitized by Google

Die Calvinisten in Gangelt (1610).

Wolt ihr hören singen
  Gar kurtslich ein neu lied,
Was in vergangnen Zeiten
  Zu Gangelt ist geschied.
So hat es sich ertragen:
  Des Montags nach Osterdag
Zu Gangelt vor der Porten
  Man sehr viel Kalfsköp sag.

Gört Dahmen Burgemeister
  Stadhelder mit Ehren ist
Er stand vor seine Thüre,
  Und sah die Calvinist;
Sie kamen da gelaufen
  Trots mit ihren Gewehr
Von Sittard und von Süsteren
  Und andren Orten mehr.

Der Stathelder hat gesprochen
  Wohl zu den Predicant:
» — Wie seit ihr binnen kommen
  Wer hat euch hier gesant.
Wolt ihr hie binnen lehren?
  Seyt schon dazu bereid.
Jhr must von hinnen kehren
  Und hohlen besser bescheid".

Leen Mons nahm einen Steine
  Wohl in die rechter Hand,
Damit hat sie geworfen
  Snell nach den Predikant.
Sie rief mit lauter Stimme:
  — »Wer hat dich gerupen her?
Wir werden Schmicken hohlen
  Und kloppen dich langs dat Leer".

Digitized by Google

II. *Prêches d'un ministre calviniste à Sittard, Gangelt et Millen en* 1609 *et* 1610.

Vers l'année 1609 un moine d'Aix-la-Chapelle, nommé frère Dirk quittait son froc et après avoir chevauché un peu partout s'établit à Sittard, dans l'idée d'y ériger une paroisse calviniste. Le quatorze Septembre de cette année il fit son premier sermon dans une grange et continua d'y prêcher pendant tout l'hivers dans l'espoir de gagner des adeptes. Cependant la terre étant ingrate et la moisson presque nulle, le moissoneur dut quitter la campagne et voulut établir ses pénates à Gangelt. Entouré d'une escorte de gens armées venue de Sittard, Susteren et autres villages, il fit le Lundi de Pâque 1610 une irruption dans cette petite ville. Mais ici encore la fortune lui fut contraire; il fut noblement repoussé par le bourgmestre Godefroid Damen qui s'était placé à la tête de la milice urbaine. Frère Dirk établit dès-lors ses prêches dans la bruyère de Gangelt dans une grange du sellier Jean Heuchlers, ainsi que dans les environs de Millen. Le premier Mai il fit une seconde tentative sur la ville, mais dût encore rebrousser chemin et se contenter de la grange de son ami Heuchlers. Quelque temps après il secoua la poudre de ses pieds et quitta le pays (1).

Les prouesses de ce missionnaire armé ont été chanté par un contemporain, Godefroid *Richterich*, voué de l'ammanie de Millen. Cette pièce qui est restée populaire dans l'ancien pays de Juliers pendant plus d'un siècle nous a été conservé dans un manuscrit du père Kritsraedt, intitulé *Chronick von Gangelt.*

Nous avons édité dans les Publications, (VII p. 491-493) une chanson historique concernant la prise de Maestricht par Louis XIV en 1672. Dans le présent volume une chanson de l'an 1450 à trouvée sa place à l'occasion du pélérinage en Palestine par le comte de Horne et d'autres nobles du Limbourg (p. 207). Nous pensons que celle-ci n'est pas moins intéressante; au reste toute chanson historique à son charme et son utilité. Le lecteur en jugera.

---

(1) Augustinus Dunckel Sittarder Stad- und Kreiseskalender für 1823 p. 68.

Digitized by Google

Die Calvinisten in Gangelt (1610).

Wolt ihr hören singen
  Gar kurtslich ein neu lied,
Was in vergangnen Zeiten
  Zu Gangelt ist geschied.
So hat es sich ertragen:
  Des Montags nach Osterdag
Zu Gangelt vor der Porten
  Man sehr viel Kalfsköp sag.

Gört Dahmen Burgemeister
  Stadhelder mit Ehren ist
Er stand vor seine Thüre,
  Und sah die Calvinist;
Sie kamen da gelaufen
  Trots mit ihren Gewehr
Von Sittard und von Süsteren
  Und andren Orten mehr.

Der Stathelder hat gesprochen
  Wohl zu den Predicant:
» — Wie seit ihr binnen kommen
  Wer hat euch hier gesant.
Wolt ihr hie binnen lehren?
  Seyt schon dazu bereid.
Jhr must von hinnen kehren
  Und hohlen besser bescheid".

Leen Mons nahm einen Steine
  Wohl in die rechter Hand,
Damit hat sie geworfen
  Snell nach den Predikant.
Sie rief mit lauter Stimme:
  — »Wer hat dich gerupen her?
Wir werden Schmicken hohlen
  Und kloppen dich langs dat Leer".

Digitized by Google

Da rief der fehlgelehrte Hirte
Zu sein verblindte Schaaf:
— »Volgt mir nach aus diese Stadte
Wir müssen machen auf".
Sie liefen mit Jan Heuchelers,
Der kehret Scheuer und Stall.
Da volgt der ganse Haufe
Klein und gross überall.

Der Wolf begint zu heulen
Mit heller Stimm und Schall.
Sie kamen da bei Millen
Woll in die Fissenfall;
Da goss die böse Schlange
Seinen Gift und Schaum.
Die ungelehrte Leyen
Die gaben ihn den Rhum.

Aber wer soll willen preisen
Den Ketzer Calvinist.
Lasst lehren von den Weisen
Was uns da selig ist.
Die werden uns erklären
Den rechten Glaub und Sinn,
Da unsre lieben Eltren
Lang sind gestorben in.

Auf Sint Philips und Jacobstage
Zogen Sie wieder hiehin,
Sie kloppten zu Gangelt op die Porte:
— »Jhr must uns lassen in".
Der Portner hat gesprochen:
— »Dass kann gar nicht geschehn
Jhr must nur draussen bleiben
Und irgend anders gehn".

Digitized by Google

Der Predicant sprach zu sein Volcke :
— »Wo sollen wir jetzt hin gohn ?"
Da antwort der alte Heucheler :
— »Wider bei meinen Sohn".
Sie liefen nach der Heyde
Und hielten da den Pleit.
In einer kahle Scheune
Ward ihn der Schwäts bereid.

Der dies Liedlein erstmahl sange ,
Sein Nahm bleibt ungemeldt.
Gott will ihn nicht vergessen
Alhie auf dieser Welt.
Dass wir mögen bleiben
Katholisch wohl bereidt
Dass will uns allen geben
Die höchste Dreifaltigkeit.

III. *La main de justice et le sabre de bois comme symboles d'une foire franche.* (V. p. 82 et 132).

M. Creemers , recteur de l'église du Munster à Ruremonde nous fait connaître dans son intéressante Notice sur Stramprode une ancienne coutume du pays, qui consiste à proclamer une foire franche, en érigeant sur le marché un sabre et une main de justice. Il trouva cette coutume légalement établie par l'acte même, qui érigea la foire de Stramprode en 1611.

La main de bois de Stramprode existe encore et porte les lettres W. A. T. , que M. Creemers tache de traduire par *Wet der Abdij Thorn* c. a. d. Législation de l'abbaye de Thorn , nous pensons qu'il faudra plutôt y voir *Weltliche Abtei Thorn* , c'est-à-dire : juridiction de l'abbaye séculière de Thorn.

Voici comment M. Wolters décrit dans sa *Notice historique sur la commune de Rummen* p. 59 une foire franche pareille à celle de Stramprode. »Le nom — dit-il — de foire franche venait de ce que l'on pouvait y apporter et vendre toutes espèces de marchandises , sans payer aucun droit , et de ce que des délinquants

Digitized by Google

Da rief der fehlgelehrte Hirte
Zu sein verblindte Schaaf:
— »Volgt mir nach aus diese Stadte
Wir müssen machen auf".
Sie liefen mit Jan Heuchelers,
Der kehret Scheuer und Stall.
Da volgt der ganse Haufe
Klein und gross überall.

Der Wolf begint zu heulen
Mit heller Stimm und Schall.
Sie kamen da bei Millen
Woll in die Fissenfall;
Da goss die böse Schlange
Seinen Gift und Schaum.
Die ungelehrte Leyen
Die gaben ihn den Rhum.

Aber wer soll willen preisen
Den Ketzer Calvinist.
Lasst lehren von den Weisen
Was uns da selig ist.
Die werden uns erklären
Den rechten Glaub und Sinn,
Da unsre lieben Eltren
Lang sind gestorben in.

Auf Sint Philips und Jacobstage
Zogen Sie wieder hiehin,
Sie kloppten zu Gangelt op die Porte:
— »Jhr must uns lassen in".
Der Portner hat gesprochen:
— »Dass kann gar nicht geschehn
Jhr must nur draussen bleiben
Und irgend anders gehn".

Digitized by Google

Der Predicant sprach zu sein Volcke :
— »Wo sollen wir jetzt hin gohn ?"
Da antwort der alte Heucheler :
— »Wider bei meinen Sohn".
Sie liefen nach der Heyde
Und hielten da den Pleit.
In einer kahle Scheune
Ward ihn der Schwäts bereid.

Der dies Liedlein erstmahl sange ,
Sein Nahm bleibt ungemeldt.
Gott will ihn nicht vergessen
Alhie auf dieser Welt.
Dass wir mögen bleiben
Katholisch wohl bereidt
Dass will uns allen geben
Die höchste Dreifaltigkeit.

III. *La main de justice et le sabre de bois comme symboles d'une foire franche.* (V. p. 82 et 132).

M. Creemers , recteur de l'église du Munster à Ruremonde nous fait connaître dans son intéressante Notice sur Stramprode une ancienne coutume du pays, qui consiste à proclamer une foire franche, en érigeant sur le marché un sabre et une main de justice. Il trouva cette coutume légalement établie par l'acte même, qui érigea la foire de Stramprode en 1611.

La main de bois de Stramprode existe encore et porte les lettres W. A. T. , que M. Creemers tache de traduire par *Wet der Abdij Thorn* c. a. d. Législation de l'abbaye de Thorn , nous pensons qu'il faudra plutôt y voir *Weltliche Abtei Thorn* , c'est-à-dire : juridiction de l'abbaye séculière de Thorn.

Voici comment M. Wolters décrit dans sa *Notice historique sur la commune de Rummen* p. 59 une foire franche pareille à celle de Stramprode. »Le nom — dit-il — de foire franche venait de ce que l'on pouvait y apporter et vendre toutes espèces de marchandises , sans payer aucun droit , et de ce que des délinquants

Digitized by Google

de certaines catégories avaient la permission d'y circuler sans pouvoir être arrêtés. La justice consacrait cette franchise par un signe patent, qu'elle faisait planter devant la maison communale le jeudi avant la foire, et qu'elle y laissait jusqu'au jeudi après la foire.

»Ce signe était composé d'une espèce de mât ou étendard, surmonté d'une girouette rouge, et soutenant à un ou deux pieds plus bas une barre transversale, aux extrémités de laquelle étaient suspendus d'une part un glaive et d'autre part une main.

»Après avoir planté ce mât, en présence du Mayeur et des Échevins, le sergent criait quatre fois, aux quatre coins de la place : *Den staeck is gebannen, vryen merckt.* (Le poteau est banni, foire franche).

»Un autre usage — dit le même auteur (p. 90) — existait à Rummen. C'est qu'au jour de la dédicace de la paroisse, jour auquel se tenait la grande foire, 8 ou 10 religieuses de l'abbaye voisine d'*Orienten*, assises sur un grand char à quatre chevaux, décoré de fleurs et conduit par le fermier de la cense de *Terleenen*, allaient faire le tour de la foire et s'arrêtaient ensuite devant une des principales auberges du lieu, où le mayeur leur présentait le vin d'honneur et quelques rafraîchissements, qu'elles acceptaient, sans cependant quitter leur voiture. L'origine de cet usage est due sans doute à l'intention de contribuer à donner quelque relief à la foire et à y attirer des étrangers".

IV. *Notes biographiques sur quelques numismates du Limbourg.*

La science numismatique, une des meilleures sources pour l'étude de l'histoire et des antiquités, fut de vieille date cultivée avec succès dans les contrées qui constituent le duché actuel de Limbourg.

Unes des gloires même de notre province, c'est d'avoir donné le jour à un homme qui, au seizième siècle, lorsque partout ailleurs la science des monnaies était dans l'enfance, fit faire un pas immense à cette importante branche de l'archéologie. Ce fut le célèbre Hubert *Goltzius* de *Venlo* qui le premier traita cette manière

Digitized by Google

à fond et est par suite considéré par les numismates comme le créateur de la science numismatique.

»La possession des médailles — dit un de ses biographes — était pour la plupart des amateurs un simple objet de curiosité. *Goltzius* les étudia d'abord au point de vue des progrès de l'art de la gravure aux diverses époques où elles avaient été frappées ; il ne tarda pas à pressentir toute l'importance de la numismatique et à voir qu'elle pouvait devenir une mine féconde de découvertes historiques, le moyen le plus sûr de relier les faits de l'antiquité, dont la chaîne est souvent interrompue dans les manuscrits, que l'impéritie des copistes a mutilés d'une manière si déplorable. En recueillant partout les médailles qu'il pouvait acquérir, en prenant les empreintes de celles dont les possesseurs ne consentaient à se dessaisir, *Goltzius* recomposait les séries historiques les plus importantes et rendait ainsi à l'histoire ses preuves et ses titres chronologiques les plus irrécusables." (1)

La relation des voyages scientifiques faits par *Goltzius* en 1556 et 1558, nous a conservé les noms de quelques amateurs de médailles de cette époque. Parmi les collections qu'il visita nous trouvons mentionnées celles de Gosuin *Van Manderhem* à *Maestricht* et d'Adolphe de *Schornack*, chanoine du chapitre de St.-Servais en cette ville, celles de Sébastien *Van Lindelt* à *Ruremonde* et celles de Léonard *Van Stalbergen*, Antoine *Imhausen* et Thomas *Roemer*, tous docteurs en droit, à *Venlo*.

Deux autres limbourgeois s'occupèrent de numismatiques et se distinguèrent, vers la fin du même siècle, par leurs travaux sur l'histoire monétaire. Ce furent Renier *Budelius* de Ruremonde, maître de la monnaie d'Ernest de Bavière, archevêque de Cologne, et le célèbre Erycius *Puteanus* de *Venlo*, professeur à l'université de Louvain et historiographe du roi d'Espagne, Philippe III (2)

Il paraît que dans le dix-septième siècle, un siècle de troubles et de malheurs pour nos contrées, la numismatique y fut négligée. On ne trouve aucun renseignement concernant des collections ou des amateurs de monnaies de cette époque.

---

(1) *Van Hulst*, Vie de Hubert Goltzius, p. 10.

(2) *C. P. Serrure*, Notice sur le cabinet monétaire de S. A. le prince de Ligne. Gand, 1847, in 8°.

Digitized by Google

Pendant le siècle suivant nous trouvons deux grands numismates à *Maestricht : Poinsinet de Sivry*, savant, qui y publia, en 1778, ses *Nouvelles recherches sur la science des médailles, inscriptions et hiéroglyphes antiques*, et le baron Guillaume-Jean-Joseph de *Crassier*, fils du célèbre archéologue de Liége, qui hérita des riches collections d'antiquités et de médailles de son père et se proposa d'en publier le catalogue, qu'il avait rédigé, lorsque la mort le surprit en 1791.

Dans notre siècle la numismatique eut à Maestricht beaucoup d'amateurs. Citons entr'autres Jacques Géry *Colpin*, qui forma une magnifique collection de monnaies romaines et autres, encore conservée de nos jours par sa fille Mme la douairière *Cruts*, au château de *Zangerhey*, près de *Bilsen*. Guillaume-François-Xavier *Van Gulpen*, ancien chanoine de Notre-Dame, décédé à Maestricht le 21 Janvier 1826, dont le cabinet numismatique, qui fut assez important, passa après sa mort à un amateur de *Bois-le-Duc*. Jean-Jacques *Stiels*, ancien curé de *Neer*, près de Ruremonde, décédé à Maestricht le 8 Septembre 1842, un numismate distingué, qui publia quelques raretés de sa collection dans l'annuaire du Limbourg de l'année 1829. Enfin le baron Alexandre-Clément-Hubert *Michiels van Verduynen*, conseiller à la cour provinciale du Limbourg, né à *Echt* le 8 juin 1802.

Le baron Michiels fut un homme distingué par ses vastes connaissances et un des plus zélés collectionneurs des Pays-Bas. Sa riche bibliothèque et sa nombreuse collection d'antiquités furent vendues à Maestricht, le 6 Septembre et le 26 Octobre 1869 et les jours suivants. Son précieux cabinet numismatique fut éparpillé en vente publique, dans la même ville, le 29 Avril 1872 et les jours suivants.

La rédaction du catalogue de cette troisième partie des riches collections formées par M. le baron Michiels van Verduynen, fut confiée par ses héritiers aux soins de notre confrère, M. Dumoulin, notaire à Maestricht, qui a aussi rédigé celui des antiquités. Le travail consciencieux de ce numismate éclairé, qui depuis nombre d'années déjà a été associé étranger de la société royale de la numismatique Belge, a paru sous le titre de *Catalogue des monnaies et médailles, jetons, méreaux, décorations, etc. et de la bibliothèque*

Digitized by Google

numismatique de feu M. le Baron Michiels van Verduynen. Maestricht, 1872, in 8°, de VIII et 163 pages et 3 planches.

Ce catalogue renferme non seulement la nomenclature des onze mille monnaies, médailles, etc., dont se composait le célèbre médailler du défunt, mais aussi la description détaillée du grand nombre de pièces uniques ou rarissimes qui en faisaient l'ornement.

Rien d'étonnant que plusieurs sommités, tant du pays que de l'étranger soient venues à Maestricht se disputer à prix d'or les raretés de ce superbe cabinet.

Tout en regrettant sa dispersion, il nous reste la satisfaction que la plupart des pièces capitales, frappées dans notre Duché actuel, ont été achetées par M. Dumoulin et M. le Bon de Chestret de Blankenberg, qui ont bien voulu se consoler les sacrifices nécessaires, pour ne pas laisser passer à l'étranger les perles de la magnifique série de monnaies limbourgeoises, formée par le baron Michiels van Verduynen. J. H.

V. *Note concernant Jean de Pollart chanoine d'Aix-la-Chapelle.* (Voyez tome IV p. 482).

Dans notre article sur le couvent des chanoines réguliers de Ruremonde, nous avons fait mention de divers membres de la puissante famille de Pollart de cette ville. Hugues de Pollart chanoine de Notre-Dame d'Aix-la-Chapelle mort en 1509 y eut pour confrère Jean de Pollart qui est mort en 1535. Son épitaphe dans l'église d'Aix-la-Chapelle est de la teneur suivante :

In laudem omnipotentis Dei, beate Marie celorum regine omniumque sanctorum ac pro sue et omnium Christi fidelium animarum salute venerabilis D^nus^ Johannes *Pollart* hujus insignis ecclesie canonicus jubilarius, cujus proximo sub lapide corpus recunditur, missam cottidianam a duobus vicissim presbyteris hic ad aram sancti Materni, data benedictione summe misse continuo celebrandam instituit, necnon et divini cultus augendi gratia undecimum in choro vicarium ordine presbyterum perpetuo fundavit. Rebus ab humanis exemptus Anno Christi MCCCCC et 34 mensis septembris die 24. Orate pro eo. Hic suum celebravit jubileum anno D^ni^ MDXIII die Novembris XX.

Digitized by Google

Pendant le siècle suivant nous trouvons deux grands numismates à *Maestricht : Poinsinet de Sivry*, savant, qui y publia, en 1778, ses *Nouvelles recherches sur la science des médailles, inscriptions et hiéroglyphes antiques*, et le baron Guillaume-Jean-Joseph de *Crassier*, fils du célèbre archéologue de Liége, qui hérita des riches collections d'antiquités et de médailles de son père et se proposa d'en publier le catalogue, qu'il avait rédigé, lorsque la mort le surprit en 1791.

Dans notre siècle la numismatique eut à Maestricht beaucoup d'amateurs. Citons entr'autres Jacques Géry *Colpin*, qui forma une magnifique collection de monnaies romaines et autres, encore conservée de nos jours par sa fille Mme la douairière *Cruts*, au château de *Zangerhey*, près de *Bilsen*. Guillaume-François-Xavier *Van Gulpen*, ancien chanoine de Notre-Dame, décédé à Maestricht le 21 Janvier 1826, dont le cabinet numismatique, qui fut assez important, passa après sa mort à un amateur de *Bois-le-Duc*. Jean-Jacques *Stiels*, ancien curé de *Neer*, près de Ruremonde, décédé à Maestricht le 8 Septembre 1842, un numismate distingué, qui publia quelques raretés de sa collection dans l'annuaire du Limbourg de l'année 1829. Enfin le baron Alexandre-Clément-Hubert *Michiels van Verduynen*, conseiller à la cour provinciale du Limbourg, né à *Echt* le 8 juin 1802.

Le baron Michiels fut un homme distingué par ses vastes connaissances et un des plus zélés collectionneurs des Pays-Bas. Sa riche bibliothèque et sa nombreuse collection d'antiquités furent vendues à Maestricht, le 6 Septembre et le 26 Octobre 1869 et les jours suivants. Son précieux cabinet numismatique fut éparpillé en vente publique, dans la même ville, le 29 Avril 1872 et les jours suivants.

La rédaction du catalogue de cette troisième partie des riches collections formées par M. le baron Michiels van Verduynen, fut confiée par ses héritiers aux soins de notre confrère, M. Dumoulin, notaire à Maestricht, qui a aussi rédigé celui des antiquités. Le travail consciencieux de ce numismate éclairé, qui depuis nombre d'années déjà a été associé étranger de la société royale de la numismatique Belge, a paru sous le titre de *Catalogue des monnaies et médailles, jetons, méreaux, décorations, etc. et de la bibliothèque*

Digitized by Google

numismatique de feu M. le Baron Michiels van Verduynen. Maestricht, 1872, in 8°, de VIII et 163 pages et 3 planches.

Ce catalogue renferme non seulement la nomenclature des onze mille monnaies, médailles, etc., dont se composait le célèbre médailler du défunt, mais aussi la description détaillée du grand nombre de pièces uniques ou rarissimes qui en faisaient l'ornement.

Rien d'étonnant que plusieurs sommités, tant du pays que de l'étranger soient venues à Maestricht se disputer à prix d'or les raretés de ce superbe cabinet.

Tout en regrettant sa dispersion, il nous reste la satisfaction que la plupart des pièces capitales, frappées dans notre Duché actuel, ont été achetées par M. Dumoulin et M. le Bon de Chestret de Blankenberg, qui ont bien voulu se consoler les sacrifices nécessaires, pour ne pas laisser passer à l'étranger les perles de la magnifique série de monnaies limbourgeoises, formée par le baron Michiels van Verduynen. J. H.

V. *Note concernant Jean de Pollart chanoine d'Aix-la-Chapelle.* (Voyez tome IV p. 482).

Dans notre article sur le couvent des chanoines réguliers de Ruremonde, nous avons fait mention de divers membres de la puissante famille de Pollart de cette ville. Hugues de Pollart chanoine de Notre-Dame d'Aix-la-Chapelle mort en 1509 y eut pour confrère Jean de Pollart qui est mort en 1535. Son épitaphe dans l'église d'Aix-la-Chapelle est de la teneur suivante :

In laudem omnipotentis Dei, beate Marie celorum regine omniumque sanctorum ac pro sue et omnium Christi fidelium animarum salute venerabilis D^nus^ Johannes *Pollart* hujus insignis ecclesie canonicus jubilarius, cujus proximo sub lapide corpus recunditur, missam cottidianam a duobus vicissim presbyteris hic ad aram sancti Materni, data benedictione summe misse continuo celebrandam instituit, necnon et divini cultus augendi gratia undecimum in choro vicarium ordine presbyterum perpetuo fundavit. Rebus ab humanis exemptus Anno Christi MCCCCC et 34 mensis septembris die 24. Orate pro eo. Hic suum celebravit jubileum anno D^ni^ MDXIII die Novembris XX.

Digitized by Google

Pendant le siècle suivant nous trouvons deux grands numismates à *Maestricht : Poinsinet de Sivry*, savant, qui y publia, en 1778, ses *Nouvelles recherches sur la science des médailles, inscriptions et hiéroglyphes antiques*, et le baron Guillaume-Jean-Joseph de *Crassier*, fils du célèbre archéologue de Liége, qui hérita des riches collections d'antiquités et de médailles de son père et se proposa d'en publier le catalogue, qu'il avait rédigé, lorsque la mort le surprit en 1791.

Dans notre siècle la numismatique eut à Maestricht beaucoup d'amateurs. Citons entr'autres Jacques Géry *Colpin*, qui forma une magnifique collection de monnaies romaines et autres, encore conservée de nos jours par sa fille Mme la douairière *Cruts*, au château de *Zangerhey*, près de *Bilsen*. Guillaume-François-Xavier *Van Gulpen*, ancien chanoine de Notre-Dame, décédé à Maestricht le 21 Janvier 1826, dont le cabinet numismatique, qui fut assez important, passa après sa mort à un amateur de *Bois-le-Duc*. Jean-Jacques *Stiels*, ancien curé de *Neer*, près de Ruremonde, décédé à Maestricht le 8 Septembre 1842, un numismate distingué, qui publia quelques raretés de sa collection dans l'annuaire du Limbourg de l'année 1829. Enfin le baron Alexandre-Clément-Hubert *Michiels van Verduynen*, conseiller à la cour provinciale du Limbourg, né à *Echt* le 8 juin 1802.

Le baron Michiels fut un homme distingué par ses vastes connaissances et un des plus zélés collectionneurs des Pays-Bas. Sa riche bibliothèque et sa nombreuse collection d'antiquités furent vendues à Maestricht, le 6 Septembre et le 26 Octobre 1869 et les jours suivants. Son précieux cabinet numismatique fut éparpillé en vente publique, dans la même ville, le 29 Avril 1872 et les jours suivants.

La rédaction du catalogue de cette troisième partie des riches collections formées par M. le baron Michiels van Verduynen, fut confiée par ses héritiers aux soins de notre confrère, M. Dumoulin, notaire à Maestricht, qui a aussi rédigé celui des antiquités. Le travail consciencieux de ce numismate éclairé, qui depuis nombre d'années déjà a été associé étranger de la société royale de la numismatique Belge, a paru sous le titre de *Catalogue des monnaies et médailles, jetons, méreaux, décorations, etc. et de la bibliothèque*

Digitized by Google

numismatique de feu M. le Baron Michiels van Verduynen. Maestricht, 1872, in 8°, de VIII et 163 pages et 3 planches.

Ce catalogue renferme non seulement la nomenclature des onze mille monnaies, médailles, etc., dont se composait le célèbre médailler du défunt, mais aussi la description détaillée du grand nombre de pièces uniques ou rarissimes qui en faisaient l'ornement.

Rien d'étonnant que plusieurs sommités, tant du pays que de l'étranger soient venues à Maestricht se disputer à prix d'or les raretés de ce superbe cabinet.

Tout en regrettant sa dispersion, il nous reste la satisfaction que la plupart des pièces capitales, frappées dans notre Duché actuel, ont été achetées par M. Dumoulin et M. le Bon de Chestret de Blankenberg, qui ont bien voulu se consoler les sacrifices nécessaires, pour ne pas laisser passer à l'étranger les perles de la magnifique série de monnaies limbourgeoises, formée par le baron Michiels van Verduynen. J. H.

V. *Note concernant Jean de Pollart chanoine d'Aix-la-Chapelle.* (Voyez tome IV p. 482).

Dans notre article sur le couvent des chanoines réguliers de Ruremonde, nous avons fait mention de divers membres de la puissante famille de Pollart de cette ville. Hugues de Pollart chanoine de Notre-Dame d'Aix-la-Chapelle mort en 1509 y eut pour confrère Jean de Pollart qui est mort en 1535. Son épitaphe dans l'église d'Aix-la-Chapelle est de la teneur suivante :

In laudem omnipotentis Dei, beate Marie celorum regine omniumque sanctorum ac pro sue et omnium Christi fidelium animarum salute venerabilis D^nus^ Johannes *Pollart* hujus insignis ecclesie canonicus jubilarius, cujus proximo sub lapide corpus recunditur, missam cottidianam a duobus vicissim presbyteris hic ad aram sancti Materni, data benedictione summe misse continuo celebrandam instituit, necnon et divini cultus augendi gratia undecimum in choro vicarium ordine presbyterum perpetuo fundavit. Rebus ab humanis exemptus Anno Christi MCCCCC et 34 mensis septembris die 24. Orate pro eo. Hic suum celebravit jubileum anno D^ni^ MDXIII die Novembris XX.

Digitized by Google

DONS ET ÉCHANGES.

La Société a reçu depuis le dernier compte-rendu les envois suivants :

I. De l'*Académie Royale des Sciences* etc. à Amsterdam : Verslag van de Commissie der Koninklijke Akademie van Wetenschappen tot het opsporen en behoud van de Overblijfsels der Vaderlandsche kunst over 1870-1871 en 1871-1872.

II. De la *Société Provinciale des Arts et Sciences* établie à Utrecht :

1° Proeve eener geneeskundige plaatsbeschrijving van de gemeente Leeuwarden door Dr P. H. Annen. Utrecht 1870.

2° Mémoire sur le genre Potérion par P. Harting. Utrecht 1870.

3° Verslag van de algemeene vergadering van 28 Juni 1870.

4° Aanteekeningen van het verhandelde in de sectie-vergadering in 1870.

5° Verslag van het verhandelde in de algemeene vergadering 1871.

6° J. Th. Bergman. Memoria Ludovici Caspari Valchenarii. Utrecht 1871.

7° P. J. H. Baudet. Leven en Werken van Willem Jansz. Blaeu. Utrecht 1871.

III. De la *Société historique*, à Utrecht.

1° Werken. Nieuwe Serie N° 14, 15 et 16.

2° Kronick, 26e Jaargang. Utrecht 1871.

Digitized by Google

IV. De la *Société Provinciale des Arts et Sciences*, du Brabant Septentrional.

1° Handelingen over het jaar 1869.
2° » » » » 1870.
3° » » » » 1871.
4° Verzameling van Oorkonden betrekkelijk het beleg van 's Hertogenbosch in den jare 1629. Derde stuk. 's Hertogenbosch 1871.

V. De la *Société héraldique* à la Haye :

Genealogische kwartierstaten van Nederlandsche geslachten. Jaargang 6, aflevering 7—12.

VI. De la *Maatschappij der Nederlandsche letterkunde* à Leyde :

1° Alphabetische lijst der leden opgemaakt den 15 Junij 1871.
2° Handelingen en Mededeelingen over het jaar 1871. Leiden 1871.
3° Levensberichten der afgestorvene medeleden. Leiden 1871.

VII. De la *Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst :*

Afbeeldingen van oude bestaande gebouwen 15e en 16e aflevering. Stadhuis te Leiden. Amsterdam 1872.

VIII. De la *Maatschappij tot bevordering der Toonkunst.* — Vereeniging voor Nederlandsche Muziekgeschiedenis :

1° Bouwsteenen. Eerste jaarboek der Vereeniging. 1869-72.
2° II. Oud-Nederlandsche liederen uit de Nederlandtschen gedenck-clanck van Adrianus Valerius (1626). Utrecht 1871.
3° III Jan Pieters Sweelinck (1561-1621). Zeven Orgelstukken. Utrecht 1871.

IX. De l'*Institut Royal-Grand-Ducal de Luxembourg :*

Publications de la section historique. Année 1869-70. Luxembourg 1871.

X. Du *Gouvernement Belge :*

1° Bulletins de l'Académie Royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique 2me série, tome 29.

Digitized by Google

2° Annuaire de l'Académie Royale de Belgique. Année 1871.

3° Bulletins de la Commission Royale d'histoire 3me série. Tome XII. Bulletin 1—3.

4° Bulletin des Commissions Royales d'art et d'archéologie Année 7, 8, 9 et 10 N° 1 à 8.

5° Procès-Verbaux des Séances de la Commission Royale pour la publication des anciennes lois et ordonnances. 6me Volume. Cahier 1 et 2. Bruxelles 1871-1872.

6° Recueil des ordonnances de la principauté de Liége. 2me Série 1507—1684. 2me Volume par M. L. Polain. Bruxelles 1871.

7° Coutumes du Pays de Liége par J. J. Raikem et M. L. Polain. Tome premier. Bruxelles 1871.

8° Coutumes du Comté de Looz, de la Seigneurie de Saint-Trond et du Comté Impérial de Reckheim par Louis Crahay. Bruxelles 1871.

9° Coutumes du Pays et Duché de Brabant. Quartier d'Anvers. Tome 2me Coutumes de la ville d'Anvers par G. de Longe. Bruxelles 1871.

10° Coutumes du Pays et Comté de Hainaut. Tome 1er par Ch. Fauder. Bruxelles 1871.

11° Inventaire général analytique des archives de la ville et de l'Eglise primaire de Saint-Nicolas (Waes) par le Chevalier Schoutheete de Tervarent. Bruxelles 1872.

12° Statistique de la Belgique. Recensement général de la population au 31 Décembre 1866. Bruxelles. 1870.

13° Observation des phénomènes périodiques pendant l'année 1869.

14° Sur les époques comparées de la feuillaison et de la floraison à Bruxelles, Stettin et à Vienne.

XI. De la *Société scientifique et littéraire* du Limbourg (Belge) : Bulletin de la Société. Tome XI. Tongres 1870.

XII. De l'*Institut archéologique liégeois :*

Tome VI 3e livr.
» VII 1e »
» VIII 2e »
» X 3e »

Digitized by Google

XIII. Du *Cercle archéologique de Mons :*
Annales , Tome X. Mons 1871.

XIV. De la *Société paléontologique et archéologique* de l'arrondissement judiciaire de Charleroi :
Documents et rapports. Tome IV. Mons 1871.

XV. De la *Société archéologique de Namur :*
Annales Tome IX livr. 1 à 3.
Rapport sur la situation de la Société en 1870.

XVI. Du *Cercle archéologique du Pays de Waes :*
Tome IV. 2me et 3me livraison.
Buitengewone uitgaven N° 8.

XVII. De la *Société chorale et littéraire des Mélophiles* de Hasselt :
Bulletin de la section littéraire. Tome VIII. Hasselt 1871.

XVIII. Du *Verein von Alterthumsfreunden im Rheinlande :*
1° Jahrbücher. Heft 49—51. Bonn 1870-1871.
2° Grabfund von Wald-Algesheim , erlautert von Ernst aus'm Weerth. Bonn 1870.
3° Vicus Aurelii oder Oehringen zur zeit der Römer von Dr C. Keller. Bonn 1871.

XIX. De l'*Université Royale de Norvège* à Christiania :
1° Thomas saga Erkibyskups. Fortaelling om Thomas Becket Erkebiskop of Canterbury. Christiania 1869.
2° C. A. Holmboe. Nörske Vaegtlodder fra fjortende aarhundrede.
3° C. A. Holmboe. Om nogle norske Pengetegn.
4° C. A. Holmboe. Et Guldbracteat-Praeg jom ofte forekommer.
5° C. A. Holmboe. Ibn-Fozlân , om nordiske begravelsesskikke.
6° J. Lieblein. Om et undfall i Aegypte af middelhadsfolk ved Trojaner krigem tider.
7° L. L. Daae. Uaar oz Hungevoned i Norge 1740-1743.
8° L. M. B. Aubert. Historiske oplysminger om de Juridiske fakultet ved det Norske Fredriks-Universitet. Christiania 1870.

Digitized by Google

DONS ET ÉCHANGES.

La Société a reçu depuis le dernier compte-rendu les envois suivants :

I. De l'*Académie Royale des Sciences* etc. à Amsterdam : Verslag van de Commissie der Koninklijke Akademie van Wetenschappen tot het opsporen en behoud van de Overblijfsels der Vaderlandsche kunst over 1870-1871 en 1871-1872.

II. De la *Société Provinciale des Arts et Sciences* établie à Utrecht :

1° Proeve eener geneeskundige plaatsbeschrijving van de gemeente Leeuwarden door Dr P. H. Annen. Utrecht 1870.

2° Mémoire sur le genre Potérion par P. Harting. Utrecht 1870.

3° Verslag van de algemeene vergadering van 28 Juni 1870.

4° Aanteekeningen van het verhandelde in de sectie-vergadering in 1870.

5° Verslag van het verhandelde in de algemeene vergadering 1871.

6° J. Th. Bergman. Memoria Ludovici Caspari Valchenarii. Utrecht 1871.

7° P. J. H. Baudet. Leven en Werken van Willem Jansz. Blaeu. Utrecht 1871.

III. De la *Société historique*, à Utrecht.

1° Werken. Nieuwe Serie N° 14, 15 et 16.

2° Kronick, 26e Jaargang. Utrecht 1871.

Digitized by Google

IV. De la *Société Provinciale des Arts et Sciences*, du Brabant Septentrional.

1° Handelingen over het jaar 1869.
2° » » » » 1870.
3° » » » » 1871.
4° Verzameling van Oorkonden betrekkelijk het beleg van 's Hertogenbosch in den jare 1629. Derde stuk. 's Hertogenbosch 1871.

V. De la *Société héraldique* à la Haye :

Genealogische kwartierstaten van Nederlandsche geslachten. Jaargang 6, aflevering 7—12.

VI. De la *Maatschappij der Nederlandsche letterkunde* à Leyde :

1° Alphabetische lijst der leden opgemaakt den 15 Junij 1871.
2° Handelingen en Mededeelingen over het jaar 1871. Leiden 1871.
3° Levensberichten der afgestorvene medeleden. Leiden 1871.

VII. De la *Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst :*

Afbeeldingen van oude bestaande gebouwen 15e en 16e aflevering. Stadhuis te Leiden. Amsterdam 1872.

VIII. De la *Maatschappij tot bevordering der Toonkunst.* — Vereeniging voor Nederlandsche Muziekgeschiedenis :

1° Bouwsteenen. Eerste jaarboek der Vereeniging. 1869-72.
2° II. Oud-Nederlandsche liederen uit de Nederlandtschen gedenck-clanck van Adrianus Valerius (1626). Utrecht 1871.
3° III Jan Pieters Sweelinck (1561-1621). Zeven Orgelstukken. Utrecht 1871.

IX. De l'*Institut Royal-Grand-Ducal de Luxembourg :*

Publications de la section historique. Année 1869-70. Luxembourg 1871.

X. Du *Gouvernement Belge :*

1° Bulletins de l'Académie Royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique 2me série, tome 29.

Digitized by Google

2° Annuaire de l'Académie Royale de Belgique. Année 1871.

3° Bulletins de la Commission Royale d'histoire 3me série. Tome XII. Bulletin 1—3.

4° Bulletin des Commissions Royales d'art et d'archéologie Année 7, 8, 9 et 10 N° 1 à 8.

5° Procès-Verbaux des Séances de la Commission Royale pour la publication des anciennes lois et ordonnances. 6mo Volume. Cahier 1 et 2. Bruxelles 1871-1872.

6° Recueil des ordonnances de la principauté de Liége. 2me Série 1507—1684. 2me Volume par M. L. Polain. Bruxelles 1871.

7° Coutumes du Pays de Liége par J. J. Raikem et M. L. Polain. Tome premier. Bruxelles 1871.

8° Coutumes du Comté de Looz, de la Seigneurie de Saint-Trond et du Comté Impérial de Reckheim par Louis Crahay. Bruxelles 1871.

9° Coutumes du Pays et Duché de Brabant. Quartier d'Anvers. Tome 2me Coutumes de la ville d'Anvers par G. de Longe. Bruxelles 1871.

10° Coutumes du Pays et Comté de Hainaut. Tome 1er par Ch. Fauder. Bruxelles 1871.

11° Inventaire général analytique des archives de la ville et de l'Eglise primaire de Saint-Nicolas (Waes) par le Chevalier Schoutheete de Tervarent. Bruxelles 1872.

12° Statistique de la Belgique. Recensement général de la population au 31 Décembre 1866. Bruxelles. 1870.

13° Observation des phénomènes périodiques pendant l'année 1869.

14° Sur les époques comparées de la feuillaison et de la floraison à Bruxelles, Stettin et à Vienne.

XI. De la *Société scientifique et littéraire* du Limbourg (Belge) : Bulletin de la Société. Tome XI. Tongres 1870.

XII. De l'*Institut archéologique liégeois :*

Tome VI 3e livr.
» VII 1e »
» VIII 2e »
» X 3e »

Digitized by Google

XIII. Du *Cercle archéologique de Mons :*
Annales , Tome X. Mons 1871.

XIV. De la *Société paléontologique et archéologique* de l'arrondissement judiciaire de Charleroi :
Documents et rapports. Tome IV. Mons 1871.

XV. De la *Société archéologique de Namur :*
Annales Tome IX livr. 1 à 3.
Rapport sur la situation de la Société en 1870.

XVI. Du *Cercle archéologique du Pays de Waes :*
Tome IV. 2me et 3me livraison.
Buitengewone uitgaven N° 8.

XVII. De la *Société chorale et littéraire des Mélophiles* de Hasselt :
Bulletin de la section littéraire. Tome VIII. Hasselt 1871.

XVIII. Du *Verein von Alterthumsfreunden im Rheinlande :*
1° Jahrbücher. Heft 49—51. Bonn 1870-1871.
2° Grabfund von Wald-Algesheim , erlautert von Ernst aus'm Weerth. Bonn 1870.
3° Vicus Aurelii oder Oehringen zur zeit der Römer von Dr C. Keller. Bonn 1871.

XIX. De l'*Université Royale de Norvège* à Christiania :
1° Thomas saga Erkibyskups. Fortaelling om Thomas Becket Erkebiskop of Canterbury. Christiania 1869.
2° C. A. Holmboe. Nörske Vaegtlodder fra fjortende aarhundrede.
3° C. A. Holmboe. Om nogle norske Pengetegn.
4° C. A. Holmboe. Et Guldbracteat-Praeg jom ofte forekommer.
5° C. A. Holmboe. Ibn-Fozlân , om nordiske begravelsesskikke.
6° J. Lieblein. Om et undfall i Aegypte af middelhadsfolk ved Trojaner krigem tider.
7° L. L. Daae. Uaar oz Hungevoned i Norge 1740-1743.
8° L. M. B. Aubert. Historiske oplysminger om de Juridiske fakultet ved det Norske Fredriks-Universitet. Christiania 1870.

Digitized by Google

9° Fr. Brandt. Om forelobige retsmidler i dem gamle Norske rettergang. Christiania 1862.

10° P. C. Lasson. Om strafferetspleiens historie i aeldre tider ifaer de eds vornes of folkeretterns. Christiania 1858.

11° Forslag til en forandret ordning af bestylselsen af Kristiania bys kommunale anliggender. Christiania 1868.

12° Om forandringer in Civilproces lorgivmingen. Udkast til lor om retter gangsmaaden i civile sager ved underretter med moliver. Christiania 1868.

13° Beretning om bods aengestets virksamhed i aaret 1868, 1869, 1870. Christiania 1869-1871.

14° Betoen kining om for andringer i straffproces lorginingen. Christiania 1853-1863.

15° Lor angaaende forbrydeleer, 20 August 1842.

16° Lor om sagfoare, 12 August 1848.

17° Lor om concurs oz concursboers behanding, 6 Juni 1863.

18° Lor Christiania Byret m v. 17 Marts 1866.

19° Militaer straffelov: 23de Marts 1866.

20° Rapport au Congrès international de statistique à la Haije sur l'Etat de la statistique officielle du Royaume de Norvège.

21° Fattig-Statistiek for 1867. Christiana 1871.

22° Crininal statistieke tabellen for kongeriget Norge for aaret 1865-1868. Christiania 1869-1871.

23° Tabeller vedkommende Skiftevaesenet i Norge i aaret 1866-1869. Christiania 1868-1871.

XX. De M. *J. A. Alberdingk Thym:*
De Dietsche Warande. Tome IX, livr. 4 à 6. Tome X, livr. 1.

XXI. De M. *J. B. Rietstap:*
Heraldieke bibliotheek. Année 1872, livr. 1 à 3.

XXII. De M. le professeur *E. Reusens* de Louvain. Analectes pour servir à l'histoire ecclés. de la Belg. Tome VII, livr. 4; tome VIII et tome IX, livr. 1re.

Digitized by Google

XXIII. Du R. P. *Ed. Terwecoren*, directeur :
Précis historiques. Années 1871 et 1872.

XXIV. De M. *Ad. Siret :*
Journal des Beaux-Arts. Années 1871 et 1872.

XXV. De la *ville de Maestricht :*
Verslag van den toestand der Gemeente Maastricht over het jaar 1870.

XXVI. De la *ville de Ruremonde :*
Inventaris van het oud archief der Gemeente Roermond.

XXVII. De M. *Jos. Habets :*
Lettre à M. M. les Membres du Comité du Bulletin des Commissions d'art et d'archéologie.

XXVIII. De M. *M. Willemsen :*
Die mittelalterlichen Kunst- und Reliquienschätze zu Maestricht, von Mgr. Dr Fr. Bock und Vicar M. Willemsen.

XXIX. De M. le Baron *de Chestret de Haneffe :*
Monnaies seigneuriales.

XXX. De M. *F. Dumoulin*, Notaire :
Catalogue des Monnaies, Médailles etc. de la Collection de feu M. le Baron A. C. H. Michiels van Verduynen.

XXXI. De M. le Notaire *Boots :*
J. de Bast. Recueil d'antiquités Romaines et Gauloises trouvées dans la Flandre proprement dite. Gand 1808.

XXXII. De M. *Leemans :*
Het Rijksmuseum van Oudheden en het Rijks- en Ethnographisch Museum te Leiden, gedurende het jaar 1870.

XXXIII. De M. *M. Jansen :*
Bentivoglio. Histoire des Guerres de Flandre. Paris 1770.

XXXIV. De M. *A. Vorsterman van Oyen :*
Reglementen voor de Ridderschap van Limburg. Brussel 1826.

XXXV. De M. *R. Chalon :*
1° Jetons muets des Receveurs de Bruxelles. 5me article.
2° Curiosités numismatiques. 18e article.

Digitized by Google

XXXVI. De M. le Dr *J. van Raemdonck* :
Gérard Mercator, sa vie et ses œuvres.

XXXVII. De M. *A. A. de Ceuleneer* :
Recherches sur l'origine des Communes Belges. Bruxelles 1871.

XXXVIII. De M. *Stanislas Bormans* :
Les Seigneuries féodales du pays de Liége. Liége 1871.

XXXIX. De M. *J. van der Maelen* :
Les partis et leurs insignes en Belgique et dans les Pays-Bas. Mons 1872.

XL. De M. *B. F. Slaars* :
1° Etude sur Smyrne par Constantin Iconomos. Smyrne 1868.
2° Quelques mots sur la responsabilité médicale. Smyrne 1871.

Digitized by Google

TABLE ALPHABÉTIQUE.

Adhemar (de) 223.
Aechem 297.
Agnetenberg (Ste) 324, 334.
Alensberg 270.
Alpen (van) 205—216.
Amstenrade (de) 339.
Antoniushank (St) 298.
Asch 81.
Asselt 315.
Baelen 249, 291.
Baets 338.
Baexem 9, 27, 41, 43, 65, 100, 118, 119.
Baexem (de) 41.
Baltwein (de) 271.
Batenburg (de) 206.
Beaufort 297.
Bedeljagers 34.
Beegden 298.
Beek 8, 10, 66.
Beeke (de) 207—216.
Beersel 41, 119, 204.
Beywort 299.
Belven 269.
Bemelen 227, 298.
Bentinck (de) 207—216.
Bergh 304.
Bergh-Trips (de) 270.
Berkt (de) 311.
Berlen 298.
Berlo 298.
Bernau 304.
Beure 264, 269.
Byck 299.
Blankenbergh 299.
Blyt 299.
Bocholt 8, 10, 81, 339.
Bolland 299.
Boorshem 299
Borggreve (de) 274, 275.
Borgharen 209, 299.
Borman (de) 40, 164.
Borne (de) 41.
Bouleer 300.
Breda 204.
Brederode (de) 202, 204.
Bree 8, 10, 66, 325.
Breust 300.
Broeckhuysen (de) 207—216, 281, 315, 340.
Broekmeulen 164.
Bronkhorst 208—216.
Brust 300.
Budel 300.
Budelius 351.
Buggenum 277, 279.
Buyl 300.
Bulow 99.
Buringen 82.
Caestert 8.
Caulille 116.
Chestret de Haneffe (de) 353.
Clève (de) 207—216.
Coemans 256.
Colpin 219, 231, 352.
Cornelis 161.
Crahay 228.
Crapoel 260, 270.
Crassier (de) 352.
Cruts 221, 231, 352.
Daelhem 249.
Denis (Henri) 233—248.
Dinraths 164.
Doelhem 300.
Does (van der) 271.
Dolmans 218, 224.

Digitized by Google

XXXVI. De M. le Dr *J. van Raemdonck* :
Gérard Mercator, sa vie et ses œuvres.

XXXVII. De M. *A. A. de Ceuleneer :*
Recherches sur l'origine des Communes Belges. Bruxelles 1871.

XXXVIII. De M. *Stanislas Bormans :*
Les Seigneuries féodales du pays de Liége. Liége 1871.

XXXIX. De M. *J. van der Maelen :*
Les partis et leurs insignes en Belgique et dans les Pays-Bas. Mons 1872.

XL. De M. *B. F. Slaars :*
1° Etude sur Smyrne par Constantin Iconomos. Smyrne 1868.
2° Quelques mots sur la responsabilité médicale. Smyrne 1871.

Digitized by Google

TABLE ALPHABÉTIQUE.

Adhemar (de) 223.
Aechem 297.
Agnetenberg (Ste) 324, 334.
Alensberg 270.
Alpen (van) 205—216.
Amstenrade (de) 339.
Antoniusbank (St) 298.
Asch 81.
Asselt 315.
Baelen 249, 291.
Baets 338.
Baexem 9, 27, 41, 43, 65, 100, 118, 119.
Baexem (de) 41.
Baltwein (de) 271.
Batenburg (de) 206.
Beaufort 297.
Bedeljagers 34.
Beegden 298.
Beek 8, 10, 66.
Beeke (de) 207—216.
Beersel 41, 119, 204.
Beywort 299.
Belven 269.
Bemelen 227, 298.
Bentinck (de) 207—216.
Bergh 304.
Bergh-Trips (de) 270.
Berkt (de) 311.
Berlen 298.
Berlo 298.
Bernau 304.
Beure 264, 269.
Byck 299.
Blankenbergh 299.
Blyt 299.
Bocholt 8, 10, 81, 339.
Bolland 299.
Boorshem 299
Borggreve (de) 274, 275.
Borgharen 209, 299.
Borman (de) 40, 164.
Borne (de) 41.
Bouleer 300.
Breda 204.
Brederode (de) 202, 204.
Bree 8, 10, 66, 325.
Breust 300.
Broeckhuysen (de) 207—216. 281, 315, 340.
Broekmeulen 164.
Bronkhorst 208—216.
Brust 300.
Budel 300.
Budelius 351.
Buggenum 277, 279.
Buyl 300.
Bulow 99.
Buringen 82.
Caestert 8.
Caulille 116.
Chestret de Haneffe (de) 353.
Clève (de) 207—216.
Coemans 256.
Colpin 219, 231, 352.
Cornelis 161.
Crahay 228.
Crapoel 260, 270.
Crassier (de) 352.
Cruts 221, 231, 352.
Daelhem 249.
Denis (Henri) 233—248.
Dinraths 164.
Doelhem 300.
Does (van der) 271.
Dolmans 218, 224.

Digitized by Google

Donck 303.
Drachenfelts (de) 277.
Drogenbroeck 164.
Dulcken (van) 318.
Dumoulin 355.
Echt 104.
Eger (de) 208—216.
Egmont (de) 103.
Eycke 300.
Eygenen (de drie) 12, 16.
Eyll (de) 204—216, 281.
Eys 300.
Eysden 204, 339.
Elisabeth (Ste) 324.
Elle 7, 19, 20, 27, 44.
Elsloo 300.
Enterrements 107.
Epen 306.
Eupen 249—265, 306.
Exel 116.
Fauquemont *(le pays de)* 280.
Fléron 300.
Franssen 218.
Frissche 40.
Gaesdonck 323, 325.
Gangelt 346—349.
Gangelt (van) 333, 340.
Geistingen 301.
Geisteren 207, 281—285.
Geleen 104.
Gennep 301.
Ghoor 277, 279.
Ghoor (de) 208—216.
Goltsius 350, 351.
Graet 315.
Graethem 19, 27, 100.
Grevenbicht 301.
Groenendael 325.
Gronsfeld 301.
Cronsfeldt (de) 208—216.
Gulpen 285—288.
Gulpen (de) 262.
Hac de Buggenum 339.
Haeler 27, 41.
Hamal 301.
Hamont 82.
Haren 301.
Harve (de) 281.
Hasselt 10.
Hatsfeld (de) 179.
Havert (de) 339.
Heer 304.
Heinsdael (de) 235.
Heylerhoff (van) 217, 222.
Heythuysen 81, 94.
Hemelryk 12.
Hemert (de) 201—216.
Henschenius 218.
Herkenraedt 303.
Herstal 302.
Herve 249, 260.
Hesse-Rheinfelts (de) 179, 281.
Heugem 302.
Heuvel (van den) 270.
Hillen 276, 315.
Hoechem 302.
Hoen-Cartels 269.
Hoensbroeck (de) 179, 281.
Hohenlohe (de) 179.
Holt 270.
Holsit 268.
Honseler (de) 276.
Horion (de) 62.
Horne 28.
Horne (de) 87, 103, 208—216.
Horstius-Merler 247.
Hove (van den) 269.
Huyn d'Amstenraedt 339.
Hunsel 7, 19, 20, 100, 101, 301.
Imhausen 351.
Ingber 288.
Ittervoort 19, 20, 27, 41, 43, 100, 119.
Kackhoese 267.
Kaldenborgh 288.
Keyserbosch 337.
Kellener 339.
Kerens 221.

Digitized by Google

Kerssendonck 324.
Kerstkroodje 104.
Kessenich 8, 19, 20, 27, 86, 400, 302.
Kettel 338.
Ketteler (de) 207—116.
Kettenis 248—265.
Keverbergh (de) 13, 14.
Klöcker 164.
Kloosterrade v. Rolduc.
Kwispel 12, 16.
Lamberts de Cortenbach (de) 231.
Lamboy (de) 86.
Leeuw 315.
Leuth 302.
Leuven (de) V. de Lovanio.
Leveroy 6.
Limpens (de) 218.
Limbourg 248—266.
Limbricht 303.
Lindelt (de) 351.
Linter (van) 341.
Loisel 228.
Lom (de) 274, 273.
Lontsen 268, 303.
Looz (les bancs de) 303.
Lotbroeck 210.
Lovanio (de) 313—317, 319, 341.
Maes 228.
Maeseyck 92.
Maestricht 215, 233, 236, 266, 303.
Malmedy 308.
Manderheym (van) 351.
Manderscheid (de) 145, 198.
Marck (de la) 124, 130.
Margraten 288.
Mariages 105.
Mariënhage 324.
Martens 228.
Martin (le feu de St) 109.
Meer (van) 320.
Meersch-Elsloo 304.
Meerssen 221, 227, 304.
Meeswyk 302.
Meyel 210, 277—280.
Melenborg 277, 279.
Melveren 303.
Merlin 220.
Merode (de) 172, 222, 254, 337.
Merols 282.
Mesch 304.
Meurs (de) 282.
Mheer 304.
Michiels de Verduynen 20, 352, 353.
Milen 303.
Millen 346—349.
Minckelers 228.
Molenbeersel 8, 21, 80.
Montenaken 305.
Mortier 305.
Nederhem 305.
Nederweert 305.
Neer 81.
Neerharen 302.
Neeritter 8, 9, 14, 20.
Neeroeteren 104, 204, 306.
Netten (van der) 320, 341.
Neuborg 285, 286.
Niel 303.
Nieuwenaer (de) 204.
Nivar 219, 230.
Nymegen 240, 306.
Obbicht 299, 306.
Oederode (van) 276.
Oeteren 204, 306.
Oettingen (de) 179.
Oipen v. Eupen en Epen.
Oirsbeek 104
Oistrum 281.
Olislagers 222.
Ophoven 300, 306.
Oosterbeek 339.
Osen (de) 276.
Overpelt 116.
Paell 338, 339.
Palant (de) 208—216.
Panhuys (de) 222, 270.
Papenhoven 306.

Digitized by Google

Petershof 305.
Petersvoeren (St) 307.
Pietersheim 222, 307.
Poinsinet de Sivry 331.
Poll et Panheel 307.
Pollart (de) 318, 319, 320, 342, 353.
Puteanus 351.
Raemstraet 23.
Reckheim 307.
Reymersdael 307.
Reymerstock 288.
Ryckholt 307.
Röemer 351.
Röemers 217—232, 290—295.
Roermood 276, 311—342.
Roetgern 308.
Roggel 81.
Rolduc 250, 271—273.
Rosenberg (de) 180.
Rothem 304, 308.
Rotmeesters 34.
Rotschen 268.
Rutten 308.
Salm (de) 179.
Saltswedel 113.
Saxe (Cunigonde de) 157—180.
Schans 88.
Schautbroeck 315.
Schellardt (de) 281.
Schoelen 304.
Schimmelpenninck 328, 337.
Schmitz 228.
Schönborn (de) 180.
Schornack (de) 351.
Schuil de Walhorn 267—271.
Sichem 308.
Simpelveldt 288, 282.
Sittard 104, 228, 308, 346—349.
Slenaken 308.
Sluyse 304.
Smiets 5.
Soiron 224.
Spaen (de) 340.
Spina (de) 337.
Spralant 281.
Spranckhuysen 204.
Stalberge (de) 275, 351.
Stas 218.
Stavelot 308.
Steen (van den) 222.
Stevensweert 86, 308.
Steyn 308.
Stiels 229, 352.
Straeten (van der) v. Stratius.
Stralen (de) 271.
Stramproy 5—156, 349.
Stratius 234.
Stuben 183, 198.
Stuycker 81, 266.
Sultsbach (de) 49.
Swalmen (de) 333, 340.
Sweeris de Weert 271.
Taxis (de) 179.
Tegnie 359.
Tehain 309.
Terblyt 299.
Teuten (la guilde des) 112—115.
Tielens 222.
Thienhoven (de) 337.
Thorn 5, 11, 19, 27, 41, 57, 82, 84, 100, 339.
Tongerloo 81.
Trembleur 309.
Trond (St) 309.
Tuinbreckers 224.
Tungelroy 6.
Ubach 204.
Ubolts 81.
Uyckhoven 307.
Uypen v. Eupen.
Valkenburg v. Fauquemont.
Varinck 275.
Venlo 273—276.
Vlodorp (de) 208—216, 338.
Vogelensanck (de) 275.
Voisinage (droit de) 107.
Vroenhof 303.

Digitized by Google

Vylen 288—289.
Walhorn 248—266, 267, 271.
Walhorn (de) v. Schuyl.
Wassenaer (de) 224.
Weert 51, 52, 53, 55, 86, 90, 310, 320.
Weichs de Wenne (de) 281.
Weyer 210.
Wellyn 338.
Wesel 99.
Wessem 306, 310.
Wessem (de) 276.
Weustenraedt (de) 269.
Wickrade (de) 274, 275.
Wilach (de) 208.
Wilde de Merssen (de) 276.
Wiler 309.
Wilre 309.
Wilre (de) 276.
Winckel 9, 101.
Wittem 269, 308.
Wittem (de) 207—216.
Wynaerde 277.
Yttervoort v. Ittervoort.

Généalogies.

Schuyl van Walhorn 268—271.

Sceaux et armoiries.

Borman (de) 40.
Frissche 40.
Kloosterrade v. Rolduc.
Leeuwensteyn-Rochefort (de) 40.
Pologne (de) 39.
Rolduc (l'abbaye) 272.
Saxe (de) 39.
Schuyl v. Walhorn.
Stramproy (la commune de) 67.
Walhorn (de) 266.

Fautes à corriger.

Page	104	ligne	14	Oirbeek	lisez Oirsbeek.
»	231	»	27	en	» in.
»	326	»	7		» bloei was.

Digitized by Google

Donck 303.
Drachenfelts (de) 277.
Drogenbroeck 164.
Dulcken (van) 318.
Dumoulin 353.
Echt 104.
Eger (de) 208—216.
Egmont (de) 103.
Eycke 300.
Eygenen (de drie) 12, 16.
Eyll (de) 204—216, 281.
Eys 300.
Eysden 204, 339.
Elisabeth (Ste) 324.
Elle 7, 19, 20, 27, 44.
Elsloo 300.
Enterrements 107.
Epen 306.
Eupen 249—265, 306.
Exel 116.
Fauquemont *(le pays de)* 280.
Fléron 300.
Franssen 218.
Frissche 40.
Gaesdonck 323, 325.
Gangelt 346—349.
Gangelt (van) 333, 340.
Geistingen 301.
Geisteren 207, 281—285.
Geleen 104.
Gennep 301.
Ghoor 277, 279.
Ghoor (de) 208—216.
Goltsius 350, 351.
Graet 315.
Graethem 19, 27, 100.
Grevenbicht 301.
Groenendael 325.
Gronsfeld 301.
Cronsfeldt (de) 208—216.
Gulpen 285—288.
Gulpen (de) 262.
Hac de Buggenum 339.
Haeler 27, 41.
Hamal 301.
Hamont 82.
Haren 301.
Harve (de) 281.
Hasselt 10.
Hatsfeld (de) 179.
Havert (de) 339.
Heer 304.
Heinsdael (de) 235.
Heylerhoff (van) 217, 222.
Heythuysen 81, 94.
Hemelryk 12.
Hemert (de) 201—216.
Henschenius 218.
Herkenraedt 303.
Herstal 302.
Herve 249, 260.
Hesse-Rheinfelts (de) 179, 281.
Heugem 302.
Heuvel (van den) 270.
Hillen 276, 315.
Hoechem 302.
Hoen-Cartels 269.
Hoensbroeck (de) 179, 281.
Hohenlohe (de) 179.
Holt 270.
Holsit 268.
Honseler (de) 276.
Horion (de) 62.
Horne 28.
Horne (de) 87, 103, 208—216.
Horstius-Merler 247.
Hove (van den) 269.
Huyn d'Amstenraedt 339.
Hunsel 7, 19, 20, 100, 101, 301.
Imhausen 351.
Ingber 288.
Ittervoort 19, 20, 27, 41, 43, 100, 119.
Kackhoese 267.
Kaldenborgh 288.
Keyserbosch 337.
Kellener 339.
Kerens 221.

Digitized by Google

Kerssendonck 324.
Kerstkroodje 104.
Kessenich 8, 19, 20, 27, 86, 400, 302.
Kettel 338.
Ketteler (de) 207—116.
Kettenis 248—265.
Keverbergh (de) 13, 14.
Klöcker 164.
Kloosterrade v. Rolduc.
Kwispel 12, 16.
Lamberts de Cortenbach (de) 231.
Lamboy (de) 86.
Leeuw 315.
Leuth 302.
Leuven (de) V. de Lovanio.
Leveroy 6.
Limpens (de) 218.
Limbourg 248—266.
Limbricht 303.
Lindelt (de) 351.
Linter (van) 341.
Loisel 228.
Lom (de) 274, 273.
Lontsen 268, 303.
Looz (les bancs de) 303.
Lotbroeck 210.
Lovanio (de) 313—317, 319, 341.
Maes 228.
Maeseyck 92.
Maestricht 215, 233, 236, 266, 303.
Malmedy 308.
Manderheym (van) 351.
Manderscheid (de) 145, 198.
Marck (de la) 124, 130.
Margraten 288.
Mariages 105.
Mariënhage 324.
Martens 228.
Martin (le feu de St) 109.
Meer (van) 320.
Meersch-Elsloo 304.
Meerssen 221, 227, 304.
Meeswyk 302.
Meyel 210, 277—280.
Melenborg 277, 279.
Melveren 303.
Merlin 220.
Merode (de) 172, 222, 234, 337.
Merols 262.
Mesch 304.
Meurs (de) 282.
Mheer 304.
Michiels de Verduynen 20, 352, 353.
Milen 303.
Millen 346—349.
Minckelers 228.
Molenbeersel 8, 21, 80.
Montenaken 305.
Mortier 305.
Nederhem 305.
Nederweert 305.
Neer 81.
Neerharen 302.
Neeritter 8, 9, 14, 20.
Neeroeteren 104, 204, 306.
Netten (van der) 320, 341.
Neuborg 285, 286.
Niel 303.
Nieuwenaer (de) 204.
Nivar 219, 230.
Nymegen 240, 306.
Obbicht 299, 306.
Oederode (van) 276.
Oeteren 204, 306.
Oettingen (de) 179.
Oipen v. Eupen en Epen.
Oirsbeek 104
Oistrum 281.
Olislagers 222.
Ophoven 300, 306.
Oosterbeek 339.
Osen (de) 276.
Overpelt 116.
Paell 338, 339.
Palant (de) 208—216.
Panhuys (de) 222, 270.
Papenhoven 306.

Digitized by Google

Petershof 305.
Petersvoeren (St) 307.
Pietersheim 222, 307.
Poinsinet de Sivry 331.
Poll et Panheel 307.
Pollart (de) 318, 319, 320, 342, 353.
Puteanus 351.
Raemstraet 23.
Reckheim 307.
Reymersdael 307.
Reymerstock 288.
Ryckholt 307.
Rœmer 351.
Rœmers 217—232, 290—295.
Roermood 276, 311—342.
Roetgern 308.
Roggel 81.
Rolduc 250, 271—273.
Rosenberg (de) 180.
Rothem 304, 308.
Rotmeesters 34.
Rotschen 268.
Rutten 308.
Salm (de) 179.
Saltswedel 113.
Saxe (Cunigonde de) 157—180.
Schans 88.
Schautbroeck 315.
Schellardt (de) 281.
Schoelen 304.
Schimmelpenninck 328, 337.
Schmitz 228.
Schönborn (de) 180.
Schornack (de) 351.
Schuil de Walhorn 267—271.
Sichem 308.
Simpelveldt 288, 282.
Sittard 104, 228, 308, 346—349.
Slenaken 308.
Sluyse 304.
Smiets 5.
Soiron 224.
Spaen (de) 340.
Spina (de) 337.
Spralant 281.
Spranckhuysen 204.
Stalberge (de) 275, 351.
Stas 218.
Stavelot 308.
Steen (van den) 222.
Stevensweert 86, 308.
Steyn 308.
Stiels 229, 352.
Straeten (van der) v. Stratius.
Stralen (de) 271.
Stramproy 5—156, 349.
Stratius 234.
Stuben 183, 198.
Stuycker 81, 266.
Sultsbach (de) 49.
Swalmen (de) 333, 340.
Sweeris de Weert 271.
Taxis (de) 179.
Tegnie 359.
Tehain 309.
Terblyt 299.
Teuten (la guilde des) 112—115.
Tielens 222.
Thienhoven (de) 337.
Thorn 5, 11, 19, 27, 41, 57, 82, 84, 100, 339.
Tongerloo 81.
Trembleur 309.
Trond (St) 309.
Tuinbreckers 224.
Tungelroy 6.
Ubach 204.
Ubolts 81.
Uyckhoven 307.
Uypen v. Eupen.
Valkenburg v. Fauquemont.
Varinck 275.
Venlo 273—276.
Vlodorp (de) 208—216, 338.
Vogelensanck (de) 275.
Voisinage (droit de) 107.
Vroenhof 303.

Digitized by Google

Vylen 288—289.
Walhorn 248—266, 267, 271.
Walhorn (de) v. Schuyl.
Wassenaer (de) 224.
Weert 51, 52, 53, 55, 86, 90, 310, 320.
Weichs de Wenne (de) 281.
Weyer 210.
Wellyn 338.
Wesel 99.
Wessem 306, 310.
Wessem (de) 276.
Weustenraedt (de) 269.
Wickrade (de) 274, 275.
Wilach (de) 208.
Wilde de Merssen (de) 276.
Wiler 309.
Wilre 309.
Wilre (de) 276.
Winckel 9, 101.
Wittem 269, 308.
Wittem (de) 207—216.
Wynaerde 277.
Yttervoort v. Ittervoort.

Généalogies.

Schuyl van Walhorn 268—271.

Sceaux et armoiries.

Borman (de) 40.
Frissche 40.
Kloosterrade v. Rolduc.
Leeuwensteyn-Rochefort (de) 40.
Pologne (de) 39.
Rolduc (l'abbaye) 272.
Saxe (de) 39.
Schuyl v. Walhorn.
Stramproy (la commune de) 67.
Walhorn (de) 266.

Fautes à corriger.

Page	104	ligne	14	Oirbeek	lisez Oirsbeek.
»	231	»	27	en	» in.
»	326	»	7		» bloei was.

Digitized by Google

TABLE DES MATIÈRES.

NOTICES ET MÉMOIRES.

I. Aanteekeningen over het dorp Stramproy, eene bijdrage tot de geschiedenis van het rijksvorstendom Thorn, door *Chr. Creemers.*

§ I. Naamsomschrijving, grafurnen, grensbepaling, broek- en heideverdeeling, volkstelling, lakenweverijen, vroegere en tegenwoordige toestand des dorps 6

§ II. Oorsprong des dorps, zijn bestuur, de vorstin, de meyer, de substituut-meyer, de gerechtsbode, de schepenen, de scholtis, de burgemeesters, de rotmeesters, de veldbode, de schutterij 26

§ III. Oudste bescheiden, oorsprong der parochie, pastoors, kapellaans, kerkgebouw, toren, klokken, herstelling der kerkgebouwen, altaren, broederschappen, kerkgoederen, stichtingen, vaste goederen der pastorij en der kapellanij, schoolgebouw en onderwijs 41

§ IV. Het arm-wezen, renten, verpachtingsvoorwaarden, wijze van bedeeling, prijzen der mondbehoeften en kleeding, tegenwoordige regeling 73

§ V. Eenige feiten en merkwaardigheden, oprichting der jaarmarkten, moorddadige aanval op de ingezeteuen, proces der gemeente met den eigenaar van Meulenhof, wolven, schansen, doortocht van Christina koningin van Zweden, besluit der vorstin betrekkelijk de vreemdelingen, diefstal in de kerk, bende struikroovers, kwaadaardige koorts, invoering der aardappeltiende, inkwartiering der troepen en requisitie, buikloop, wettige oprichting der nachtwacht, garde-civique, gevonden munten 80

§ VI. Gebruiken en eigenaardigheden. Het kerstbroodje, huwelijken, nabuurschap, geboorten en begrafenissen, St. Maartensvuur, St. Willibrorduspad, Stramproysche guldens, oudste familienamen en stamhuizen 104

§ VII. Iets over de Teuten. 112

II. De laatste vorstin-abdis van het keizerlijk stift Thorn, door *Jos. Habets* 157

Digitized by Google

Bijlagen 179
Lijst van de leden der abdij in 1782 179
Lijst van de leden der abdij in 1792 180
III. Over den oorsprong, de regten en den toestand van de abdij en het vorstendom Thorn, door *Jos. Habets* . . 181
Voorwoord 181
§ I. Origo prima 184
§ II. Jus monetæ 184
§ III. Fundatio monasterii de Thorn. 185
§ IV. Approbatio fundationis 187
§ V. Electio advocati seu protectoris Thorensis . . . 187
§ VI. Infeudatio comitis Hornani in advocatiam Thorensem . 188
§ VII. Redemptio subsidiorum advocatiæ Thorensis . . . 188
§ VIII. Conversio cænobii Thorensis in collegium Dominarum nobilium et canonicorum sæcularium 189
§ IX. Patriæ Thorensis statuta 189
§ X. Extractum ex protocollo capituli Thorensis quoad manutentionem privilegiorum 191
§ XI. Altera capituli resolutio 191
§ XII. Extractum aliud quoad comitia 192
§ XIII. Immunitas abbatiæ et terræ Thorensis et natura allodii. 192
§ XIV. Permanens cænobii ac terræ Thorensis libertas, non obstante electione advocati seu protectoris . . . 193
§ XV. An et qualiter abbatia et patria Thorensis sub Romano comprehendatur Imperio 194
§ XVI. Romani imperii circuli 195
§ XVII. Tractatus Augustanus et separatio ducatus Gelriæ a circulo Westphalico 196
§ XVIII. Conferentia Coloniensis. 197
§ XIX. Immunitas ac patriæ Thorensis libertas læsa et oppressa. 198
§ XX. Continuatio contributionum sub nomine circuli Westphalici. 196
§ XXI. Solutio objectionum, quæ contra descriptionem status Thorensis formari possent 200
§ XXII. Documentum Margarethæ de Brederode, abbatissæ Thorensis, de anno 1535. 202
IV. Eene pelgrimsreis van Limburgsche edelen naar het Heilig Land in 1450, door *Jos. Habets* 205
V. Notice biographique du jurisconsulte Maestrichtois Charles Clément Röemers, par *G. Stas* 217
VI. Henricus Dionysius S. J. apostel van Maastricht, door *A. F. Haakman* 2

Digitized by Google

VIII. Pièces concernant les troubles du XVIme siècle dans le pays de Limbourg, par *J. van Vloten* 248
I. Les faits accusatoriaulx contre les sectaires de Limborch, Balen, Eupen, Walhorne et Kettenys 248
II. Sentences contre les habitants de Limbourg 252
III. Sentences contre les habitants de Dalhain (Limbourg) et du comté de Daelhem. 259
IV. Lettres de Messire Guillaume de Gulpen lieutenant drossard du duché de Limbourg au conseil des troubles . . 262
V. Sentence prononcée le 18 juin 1568 contre Steven Maens de Maastricht. 267
VIII. Verscheidenheden betrekkelijk Walhorn, Kloosterrade, Venlo, Roermond, Meyel, Geysteren, Valkenburg, Gulpen, Vylen en Simpelveldt, door *E. Slanghen* . . 267
IX. Encore un mot sur le jurisconsulte Röemers, par *G. Stas*. 290
XI. Les appels à la cour d'Aix-la-Chapelle, par *G. D. Franquinet* 310
XII. Memorieboek van het klooster van den H. Hieronymus, te Roermond, der reguliere kanonniken van den H. Augustinus (1438-1561), door *Jos. Habets* . . . 311
Voorwoord. 311
§ I. Stichting van het klooster door Jan van Leuven. Vrome schenkingen daaraan gedaan. Het gaat te niet bij de oprichting van het bisdom Roermond in 1561 . . 313
§ II. Inbezitneming van het huis den Lombart door de congregatie van Windesheim. Lijst der prioren des kloosters. 323
§ III. Van de koorheeren des kloosters. Gruwelen door de Geuzen gepleegd in 1572 327
§ IV. Van de leekebroeders en oblaten des kloosters. . . 324
§ V. Uittreksels uit het kalendarium des kloosters . . . 337

MÉLANGES.

I. Anciens règlements concernant les routes, ponts, chaussées et sentiers dans le Brabant et les quartiers d'Outre-Meuse 343
II. Prêches d'un ministre calviniste à Sittard, Gangelt et Millen en 1609 et 1610. 346

Digitized by Google

III. La main de justice et le sabre de bois comme symboles d'une foire franche 349
IV. Notes biographiques sur quelques numismates du Limbourg 350
V. Notes concernant Jean de Pollart, chanoine d'Aix-la-Chapelle 353
VI. Dons et échanges 354

Diplômes et autres documents.

992. Hilsundis comtesse de Stryen, femme d'Ansfride de Teisterband, déclare avoir fondé dans son alleu de Thorn, une église et un monastère qu'elle dote de différents biens 186
1299. Accord entre Hildegonde de Born, abbesse de Thorn et le curé de ce lieu, relatif aux dîmes de la paroisse de Thorn et des succursales de Ittervoort, Baexem, Stramproy. 118
1510. Ordonnance générale sur les routes, ponts, chaussées et sentiers dans le Brabant et le pays d'Outre-Meuse 343
1535. Margeurite de Brederode, abbesse de Thorn, déclare qu'elle à du grêver son abbaye pour payer les contributions impériales contre les Turcs . . 202
1567. Acte d'accusation contre les sectaires de Limbourg, Balen, Eupen, Walhorn et Kettenis . . . 248
1568. Testament de Henri Denis, S. J. et missionnaire à Maestricht 242
1568. Sentence prononcée contre le sectaire Etienne Maens à Maestricht 266
1569. Sentence portée contre les sectaires de Dolhain (Limbourg) et ceux du pays de Daelhem. . . 259
1569. Lettre concernant les sectaires de Limbourg adressé par Guillaume de Gulpen, lieutenant-drossard du pays de Limbourg au conseil des troubles . 262
1569. Sentence portée par le conseil des troubles contre les sectaires de Limbourg 252

Digitized by Google

1583. Erection des chapelles de Stramproy, Ittervoort et Baexem en églises paroissiales. 139
1592. Etat des revenus de la mense du St. Esprit à Stramproy 74
1600 ou environ. Coutumes judiciaires de la Seigneurie de Meyel 278
? Droits de la cour censale de Geysteren 241
? Coutumes de la cour féodale de Neubourg à Galoppe. 286
? Règlement pour la fonction de huissier à Stramproy. 29
? Règlement pour la guilde de St. Antoine, dite *Oude Schutterij* à Stramproy 37
? Acte de serment des échevins de Stramproy . . 31
1601. Acte notarié concernant la vie et la mort bienheureuse de Henri Denis, missionnaire à Maestricht. 233
1601. Acte concernant le même 236
1609. Ordonnance d'Anne de la Marck, princesse et abbesse de Thorn, réglant le métier des drapiers à Stramproy 124
1610. Accord entre la commune de Stramproy et le curé Brandts concernant les charges de la cure . 147
1611. Erection d'une foire libre pour le trafic des draps à Stramproy, octroyée par Anne de la Marck, princesse et abbesse de Thorn. 130
1628. Serment prêté par le garde-champêtre à Thorn . 34
1637. Accord entre la commune de Stramproy et le curé François Berckven 150
1639 ou environ. Fragment des coutumes particulières de la commune de Stramproy 121
1646. Information sur les droits que les villages de Stramproy, Thorn, Kessenich et Neeritter avaient sur le marais d'Oler entre Stramproy, Brée et Beek . 13
1647. Accord entre le curé Melchior de Laure et la commune de Stramproy. 152
1651. Acte d'érection d'une vicairie dans la paroisse de Stramproy 144
1708. Règlement d'Anne Julienne de Manderscheidt princesse et abbesse de Thorn contre les vagabonds. 91

Digitized by Google

1730. Acte de récensement de la population de Stramproy. 22
1737. Accord concernant les réparations et la gestion des affaires de l'église de Stramproy . . . 63
1782. Accord entre le chapitre de Thorn et la commune de Stramproy concernant la dîme des pommes de terre. 133
1814. Inventaire des archives de la commune de Stramproy. 136
1815. Règlement pour les veilleurs de nuit à Stramproy . 137
1837. Accord entre le curé de Stramproy et la commune concernant les droits d'étole 154

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google